



Batavia sacra, of kerkelyke historie en oudheden van Batavia : daaden van de Utrechtsche bisschoppen en van de pausselijke vikarissen in de Vereenigde Nederlanden

<https://hdl.handle.net/1874/203509>

J

BATAVIA SACRA.
OF
KERKELYKE HISTORIE
VAN
BATAVIA,

Behelzende de Daaden van de *Utrechtsche*
Bisschoppen en van de Pausselijke *Vika-*
rissen in de Vereenigde Nederlanden.

In 't Latijn beschreeven door den Heer
T. S. F. H. L. H. ETC.

Met verscheide Aantekeningen, zoo wegens het
opregten der nieuwe Bisdommen, als de
belwaarnissen omtrent het aanneemen
der Trentische Kerkvergaderinge
opgehelderd,

DOOR R. H. F.

MET KOPE RE PLAATEN.
DERDE DEEL.



TE ANTWERPEN,
By CHRISTIAAN VERMEY.
MDCCXVI.

VOORREDEN

OP HET DERDE DEEL

VAN

BATAVIA SACRA.

IN de twee voorgaande Deelen hebben wy gehandelt van de Utrechtsche Bisschoppen; en zijn gekomen tot *Frederik Schenk*, waar meede nu dit derde Deel begint. Wy zullen dan hier verhalen wat misnoegen en beroerte dat'er ter gelegendheit van deze oprichting der nieuwe Bisdommen, en om dat *Schenk* op een nieuwe en ongewoone wijze verkozen was, is opgerezen. Daar na zullen wy de Provinciaale Synode, dewelke kort na zijne verkiezing en bevestiging gehouden is; benevens de Dekreeten dewelke door hem, om het alom bestormde Geloof te handhaven en de vervalle Kerk-rucht te herstellen, op verscheide tijden zijn uitgegeven; en vorders zijne poogingen om de Kerkvergadering van Trenten alhier volkomenlijk en van alle Kerkelijke Staaten te doen aanneemen, te voorschijn brengen: by welke gelegendheit wy ook zullen verhaalen hoe dat de Aarts-diakenen, Prelaaten en Kanonnikken der vyf Kapittelen van Utrecht

V O O R R E D E N .

op veelerhande wijze daar tegen gewoelt ,
 en zich met alle kracht tegens *het aanneemen*
van sommige punten gestelt hebben: het welke
 altemaal uyt oude en zekere schriften van
 dezelve Kapittelen door ons getrokken is.
 Op den zelfden voet zullen wy *Schenks* na-
 zaaten , die tot Bisschoppen van Utrecht ver-
 kozen en aangestelt zijn , en voor rechte Bis-
 schoppen van Utrecht gehouden wierden ,
 (hoewel dat ze in rijkdom en luister wel dui-
 zend schreeden achter de oude Bisschoppen
 stonden , en om de kommerlijke tijden op
 den Bisschoppelijken Stoel niet eens gezeten
 hebben) optellen ; en hunne daaden , met
 hunne Dekreeten en Ordonantien , opleve-
 ren. Na het opgeeven van alle deze Bisschop-
 pen van Utrecht , zullen wy tot een besluit
 de Pausselijke Vikarissen , dewelke doorgaans
 onder den tijtel van een vreemd Bisdom
 schuilende de Bestierders en de Bisschoppen
 van deze Kerk zijn geweest , met hunne voor-
 naamste Daaden , en met aanwijzinge van
 hunne geschriften en van hun wedervaaren ,
 voor den dag doen koomen. Eindelijk zul-
 len wy , van *Schenk* beginnende , hunne af-
 beeldzels naar het origineel op kopere pla-
 ten gesneden by ieders leven voegen.

BATAVIA SACRA,
OF
KERKELYKE HISTORIE
EN OUDHEDEN
VAN BATAVIE, ENZ.
DERDE DEEL.

FREDERICUS SCHENK

LXI Bisschop van Utrecht.



Frederik Schenk was een U-
 trechtsch Edelman / gesproten uit
 de Baronnen van Toutenburg.
 Hy was Leeraar in beide de Reg-
 ten ; en was vooz hene Doozitt-
 ter in de Keizerlijke Gerechts-ka-
 mer geweest. Ook is hy Pastoor en Regent
 geweest van de Parochie-kerk te Rhijnsburg /
 zoo als blijkt uit zynen open brief van den
 tweeden September / in 't jaar 1543. In de-
 zen brief belooft hy dat hy de Parochie-kerk
 van Rhijnsburg aan niemand zal overdoen of
 verruilen buiten wille en toestemminge der Ab-
 disse van Rhijnsburg. Noech belooft hy daar
 dat hy dezelve kerk van zynent toege zal laaten
 III. DEEL.

Hy was
 een U-
 trechtsch E-
 delman,
 Leeraar in
 beide de
 Regten ;
 zijnde voor
 heene Pa-
 stoor van
 Rhijnsburg,
 Prooft van
 S. Pieters
 Kerk tot
 Utrecht. en
 ook Prooft
 te Olden-
 zeel ge-
 weest.



*Illustrissimus ac Reverendissimus Dominus
D. Fredericus Schenckus à Toutenburg, T. U. D.*

*Episcopus Ultrajectinus Lxx, et Archiepiscopus post S. Willib. ss.
Camerae Imperialis pridem Assessor, ac Praeses,
Praepositus S. Petri Ultrajecti, ac S. Plechelmi Aldensaliae, etc.
Obijt viii. Kal. Sept. a. 1580. aetatis 77.*

bedienen dooz een hooanen en degelijken Onder-pastoor / dooz de Abdij te benoemen. Eindelijch dat hy den zelven Onder-pastoor (in het oorzwyoukelijke staat Vice cureit) een eerlijch en behoorlijch onderstand (portie) zal geeben / dat hy zelf en de Abdij daar ober wel te hrede zulwezen. Deeze Bries staat geheel by Domine Pars, in zijne Bpboegzelen op de Oubheden van Aghynsburg.

Hy is ten deele om zijne uytsteekende geleerdheit en denghzaamheit / ten deele om dat zijn Vader / Joris Schenk, in den Driesschen Oorlog groote diensten aan Keizer Karel had gedaan / tot Bisschop van Utrecht bekooren. Daar op is hy den 13 November in 't jaar 1561 ingehuldigt / en is de een en-festigste Bisschop / volgens de gemene rekening / en van Willibrordus af te rekenen / de tweede Aartsbisschop van Utrecht geworden.

Hy is van 't begin zijner icgeeringe al bezorgd geweest voor de Geesteljkheit, en heeft aan dezelve zoonoo dan verseheide onderregtingen, ook door Synoden, voorgeschreven. Ook heeft hy een Provinciale Kerkver-

Hy heeft aansonts begonnen zonn te draagen vooz zijne Kerk en Geesteljkheit; en heeft noch in 't eerste jaar dat hy Bisschop is geworden een Synode gehouden / daar hy in persoon heeft boozgezeten / en heilzaame onderregtingen aan de Geesteljkheit van 't Utrechtse Bisdome heeft boozgeschreven. Deeze onderregtingen zijn in 't jaar 1562 / dingsdags na den Zondag Cantate, te Utrecht in zijn bpiwezen afzekundigt.

Dit hebben wy uyt een geloofswaardig handschrift / 't welke uyt de Synode zelf aan die van Montfoort gezonden is geweest. Doch wy zullen deeze onderregtingen boozbedagtelijch overstaan / als zijnde genoegzaam begrepen in de Synodale Oudmantie / dooz den zelven Schenk in 't jaar 1565 uytgegeven.

In 't jaar 1566 heeft de Aartsbisschop Frederik

derik Schenk, ter bevestiginge van het geloof en ter verbeteringe der zeden / en byzonderlyk om de Kerk-bergaeding van Crente zonder uytstel te doen aanneemen / een Synode tot Utrecht beroepen tegen den tienden van October.

gadering te Utrecht ge- houden.

Den 15 Septemder heeft hy een byef geschreven aan den Abt van Stavoren / waar in hy alle de Abten van Vriesland naar Utrecht ontbiedt / om de Synode dewelke daar stond gehouden te worden / by te wonen. De byef luidt als volgt.

Tot de welke hy alle de Abten van Vriesland ook be-roept.

Eerwaardige Heer, en opregte wel beminde Abt: door ons Aartsbisschoplyk gezag, het welke onderschraagt word door de Ordonnantie van zijne Koninkl. Majesteit, en van Mevrouw de Hertoginne, onze Landvoogdesse, zoo laaten wy U L. weeten, en wy verkundigen U L. dat 'er by onze Aartsbisschoplyke en Kathedraale Kerk, in de Stad Utrecht, op den tienden van de naastkomende maand October, des morgens, een Provinciale Synode zal begonnen en aangevangen, en, zoo als wy van Gods genade verwagten, ook naar den eisch der Kerkelyke regelen ten einde gebragt worden. Alle die van regts-wege tot deeze Provinciale Synode moeten beroepen worden, worden 'er toe beroepen: gelijk wy 'er U L. ook door den tegenwoordigen brief, benevens de omleggende Abten van uwe Order, die onder ons Aartsbisschoplyk gezag staan, toe beroepen: begeerende dat gy dezelve Abten in uw gezelschap zult mede brengen: om aldaar raad te pleegen en te handelen over zoodaanige zaaken, dewelke tot de glorie Gods, tot den luister der Kerke, tot de eenigheid des Geloofs, tot de verbetering der zeden, en tot de zaligheid der Zielen nut en dienstig zullen geoordeelt worden: zullende Gy L. anders indien Gy L., 't welke wy niet en vertrouwen, mogt achter blijven, vervallen in alzulke Kerkelyke straffen, als de gemelde Synode goed zal vinden U L. op te leggen. Vaart wel in den Heere. Uyt ons Slot te Duurstede, den 15 September. in 't jaar 1565.

F R E D E R I K

Aartsbisschop van Utrecht.

A 2

Maar

Maar dewijl dezelve niet en verscheenen / heeft hy hen andermaal / doch met eenige hardigheid / onthoden en belast de Synode te hoornen bywoonen; en heeft hun daar toe twaalf dagen tijds gegeven.

Wy Frederik van Tontenburg, door de genade van Godt en van den Apostolischen Stoel Aartsbisschop van Utrecht, maaken aan allen en ieder bekend dat wy opvolgende het Dekreet der algemeene Kerkvergaderinge van Trenten, mitsgaders de bevestiging en het bevel van den Apostolischen Stoel, rakende het onderhouden van de Decreeten der gemelde Kerkvergaderinge, een Provinciale Synode tegens den tienden van de tegenwoordige maand October hebben beroepen; en dat alle onze mede-provinciale en onder-Bisschoppen, mitsgaders de vordere Prelaaten en Kapittelten, die door ons ontboden waren, in dezelve Synode, als Kinderen der gehoorzaamheit, ziju verscheenen, zoodanig dat dezelve Provinciale Synode door Gods zegen ook gelukkiglijk is begonnen. En vermits sommigen, en wel bijzonderlijk de Prelaaten van Vriesland en Overyssel, hoewel ernstelijk door ons ontboden zijnde, op gemelde Provinciale Synode niet waren verscheenen, maar op een hardnekkige wyze waren achtergebleeven, zoo hebben wy, na dat we alvoorens met onze hoogwaardige Broederen, te weten, onze Mede-provinciale of onderhoorige Bisschoppen, van Haarlem en Middelburg, van Groningen, van Leeuwaarden en van Deventer, mitsgaders met den Bisschop van Roermonde, raad gepleegt hadden, de gemelde ontbodene Prelaten, dewelke waarlijk door ons ontboden waren geweest, voor wederspannige gehouden, en hebben ook niet ondienstig geacht dat zy, anderen ten voorbeeld, door een heilzaame straffe zouden gekastijdt worden, ten waar dat we het dienstiger geoordeelt hadden, over al te groote barmhartigheit als over al te groote strengheit gezaakt te worden. Hier om is het dat wy goed gevonden hebben alle dezelve Prelaaten, en ieder van hen in 't byzonder, zoo die eerst ontboden zijn geweest, als die nu ontboden zullen worden, (al waart zaake dat ze van onze magt, door wat Pauze-lijk

lijk gezag dat het ook waar, waanden ontheven te zijn) noch eens te ontbieden, zoo als wy hen door den inhoud dezès ontbieden: en wy beveelen hen, en ieder van hen in 't byzonder, zoo door ons eigen Bisschoppelyk gezag, als door het gezag van den Apostolischen Stoel, wiens plaats wy uyt hoofde van onze Aartsbisschoplyke waardigheid bekleeden, als ook uyt naame van de gansche Provinciale en reeds begonne Synode (en wel zoodaanig dat ze anders naar ons goeddenken, en naar het goeddunken der Provinciale Synode, over hare ongehoorzaamheit gestraft zullen worden) dat ze altemaal, en ieder van hen in 't byzonder, binnen den tijd van twaalf dagen, na het ontvangen en bekend maaken dezès, in eigen Persoon op de reeds begonne Kerkvergadering te Utrecht zullen hebben te verschijnen. Ten waar nochtans dat gemelde Prelaaten, of iemand van hen, een wettige en regtmatige oorzaak of verschooning mogten hebben (uytgezonderd echter alle ontheffinge van onze magt, welke ontheffing in deeze zaak niet kan gelden) om dewelke zy in eigen Persoon niet konnen verschynen. Des zullen zy, of zoo iemand alleen, een Gevolmagtigden met genoegzaame volmagt zenden, om de gemelde oorzaak en verschooning voor ons, en voor de gemelde Provinciale Synode, bekend te maaken, en om van haarent wegen, of van zoo iemands wegen alleen, alles te ordoneeren te verrigten en te bestellen 't welk zy zelf, indien zy 'er in'eygen Persoon verscheenen waren, of zoo iemand alleen, indien hy 'er verscheenen was, hadden konnen en moeten ordoneeren, verrigten en bestellen: op dat hunne verdere ongehoorzaamheit en halfsterrigheit ons, hoewel het tegen onzen dank zoude zijn, niet mag nootzaaken om tot het verkundigen van eenige straffen voort te treden, of om hen als ongehoorzaame en wederspannige te handelen. Tot oorkunde dezès, en tot bekragtiging van al het bovenstaande, hebben Wy en onze mede-provinciale Bisschoppen deezen brief ondertekent, en ons Zegel daar aan gehangen. Gegeven te Utrecht, in het Jaar onzes Heere duizend vyf hondert vijf-en-festig, den vijftienden der maand October. Was ondertekent: Fredericus, Aartsbisschop van Utrecht: Nicolaus Bisschop van Haarlem: Nicolaus de Castro Bisschop en Prelaat van

Middelburg: Johannes Knijf, Bisschop van Groningen: Remigius Drutius, verkozen tot Bisschop van Leeuwaarden: Johannes Mahufius, gekozen tot Bisschop van Deventer. En was vorder uyt last van gemelden hoogwaardigen Heer Bisschop ondertekent:

HENRICUS ZONNIUS, NOTARIS.

Door zijn Hoogwaardigste byzonderlijk daar toe gelastigd.

Als deeze Abten noch al bleeven tegenpartelen zijn de Bisschoppen onder het Utrechtsche Aartsbisdom staande, met twee Abten enz. te Utrecht by een gekomen. De Vergadering word in 't Kapittel-huis van den Dom, na het zingen van de Hoogmis, en een Latijnsche aanspraak gehouden de Vergadering is in elf zittingen afgedaan, enz.

Wanneer dezelve egter / zoo als we onder Driefland zullen verhaalen / noch al bleeben tegenpartelen / zijn de Bisschoppen / onder het Utrechtsche Aartsbisdom staande / benevens Landanus Bisschop van Hoermonde / aankomst tot de Synode gekomen. Ook zijn 'er twee Abten / namentlijk die van S. Paulus, (van het getal der Utrechtsche Abten) en die van S. Maria (van het getal der Geldersche) verscheenen.

* Tot het houden van de Vergaderinge is het Kapittel-huis van de Dom-kerke verkoren geweest. Johan Knijf, Bisschop van Groningen / heeft de Hoogmis / ter aanroepinge van den H. Geest / plegtelyk gezongen. De Aarts-bisschop Schenk, door de Bisschoppen en Abten naar de Doozitters stoel geleid zynde / zijn Bisschops rok afgeleit / en het Aartsbischoppelyke Pallium aangedaan hebbende / heeft een Latijnsche aanspraak aan de Geestelykheit en het Volk gedaan. Daar op hebben de Vaderz zitting gehouden; in dewelke over de verbetering der zeden / en boozamentelyk over het aanneemen van Dekreten der Trentische kerk-vergaderinge gehandelt is geweest. De gansche Vergadering is in elf zittingen / te weten tusschen den 10 Oktober 1565 / en den lesten der zelve maand / afgedaan.

De

* Uyt het Handschrift van Gysb. Lappius

De Biffchoppen en Prelaten hebben eendragtelijk befloten de Decreeten der Trentifche Kerlbergaderinge / raakende het regte Geloof / de Sacramenten en de plegtigheden der zelven / mitsgaders de herbetering der zeden / aan te neemen. Van de Aartsdiakens / en de Prelaten der vijf Kerken / begeerden dat eenige van hunne vooregten en privilegien / zoo als zy de zelve noemden / in hun geheel zouden blijven. Hier ober zijn heele en wijldloopige woorden geballen. De Aartsdiakens en de andere Prelaten hebben hunne bezwaarniffen / dewelke uut de Decreeten der heilige Synode van Trenten ftonden te volgen / op het papier gefekt / en aan de vergaderde Biffchoppen voorgebragen. Doch als de Biffchoppen dezelve met een korte wederlegginge hadden afgewezen / hebben de Aartsdiakenen en Prelaten uytftel verzoegt ter tijd toe dat hunne afgezondenen / die zy naar den Koning en den Paus afgevaardigt hadden / zouden t'huif gekomen zijn / en dat zy de meening van den Paus en den Koning uut den zelven zouden verftaan hebben : doch de Biffchoppen / zoo als in de berhandelingen van de Synode gelezen word / hebben hier op het volgende befcheid gegeeven : Wy verklaaren dat het in onze magt niet en is hun het verzogte uytftel in te willigen. Na dat de Biffchop dan in de laafte zittinge berzettert had dat het zijne meening niet en was / daar de geboelens der Aeeraaren verfehceien / het gewoonlyke regtsgebied der Kerken / het welke zy gehad mogten hebben / te vernietigen of te krenken * / zoo heeft hy de deuren van t'laappittel-huif door den Wode laaten open zetten : en daar op is de afkundinging van de Trentifche

De Biffchoppen en Prelaten zijn eendragtig in de Decreeten der Trentifche Kerkvergadering , raakende het Geloof en de verbetering der Zeden , aan te neemen. De Aartsdiakens begeerden hunne oude Vooregten te behouden.

* In de Verhandeling van de Uiregifche Synode.

Kerkvergaderinge door den Notaris Henricus Zonnius met luider stemme uyt een brieffe afgelezen. Doch ondertusschen hebben de Aartsdiakenen en de Prelaaten / terwijl dat de Bisschoppen vertrokken / oer hunne bezwaarnissen geprotesteert / en zich op hooger Regtbank beroepen / zoo als in de verhandelingen van deeze Utrechtsche Synode byzonder staat te lezen.

Deeze Verhandelingen zullen wy met de gemelde bezwaarnissen hier beneden laten volgen / onder de letters A en B.

De Synodaale Ordonnantien van den Aartsbisschop Schenk zijn met het oerleg en met de toestemminge van de Prelaaten en de Kapittelen der vijf Kerken in 't zelve jaar 1567 afgelezen en verhandigt / en zullen beneden achter de Verhandelingen der zelve Synode / onder de letter C, opgegeven worden.

Ondertusschen hadden de Prelaaten der vijf Utrechtsche Kerken hunnen toevlugt genomen tot de Landvoogdesse Margareta, aan de welke zy hunne bezwaarnissen en de verhooringen van hunne voorregten in het volgende Smeelschryft door gestelt hebben.

* „ Op dat deeze onheilen mogen afge-
 „ weert worden, zoo smeeken de voornoemde
 „ Aartsdiakenen der Utrechtsche Kerke op het allerootmoedigste de doorlugtigste Hertoginne,
 „ dat het haar believe uyt naame van den Katolijken-Koning als beschermheer der Kerke, de
 „ uytvoering der voorgemelde bezwaarnissen eenigen tijd op te schorsen, en den Aartsbisschop van Utrecht, mitsgaders de andere Bisschoppen onder zijn Aartsbisdom staande, door
 „ haar

* Uyt het handschrift van Gijsbrecht Lap van Waveren,

Zy neemen
 hunnen
 toevlugt
 tot de Hertogin van
 Parma.

„ haar gezag op te houden, tot dat de voor-
 „ noemde Aartsdiakenen eenige matiging ontrent
 „ de zelfde bezwaarniffen van den Roomschen
 „ Stoel zullen verkreegen hebben: om welke ma-
 „ tiging te verkrijgen zy op het spoedigste hun-
 „ ne Gevolmagtigden naar Romen zullen zenden,
 „ of deeze zaak door bequame luiden, die zich
 „ te Romen bevinden, zullen laten af handelen.

De gemelde Prelaaten hadden de drie Staa-
 ten van de Stad en het Stift van Utrecht op
 hunne zijde gekreegen. Dezelve hebben tegen den
 18 Augusti / komende op een Zaterdag / een
 lauddag uptgeschreeven / zoo als wy in 't gemel-
 de handschrift van den Heer Lap van Waveren
 gebonden hebben / „ om te overweegen wat dat
 „ er gedaan diende in de zaak die door de Kerk-
 „ vergadering van Trente was beslooten tot na-
 „ deel van de Kerkelijke Persoonen, van de Kloos-
 „ fteren, en van andere Inwoonders van het Stift
 „ van Utrecht: en om, indien het mogelijk waar,
 „ bequame middelen tot het stuiten van dit
 „ quaad te beraamen, nademaal het gemelde na-
 „ deel metter daad de drie Staaten betrefte.
 „ Gegeeven den 15 Augusti 1565. was onder-
 „ tekend, Lamzweerde Secretaris, enz. En was
 „ onderschreven, *Fiat*

Zy krygen
 de Staaten
 van het
 Land op
 hunne zy-
 de.

R E N E S S E.

Het antwoord van de Landvoogdesse op het
 verzoekt der Prelaaten was van den volgenden
 inhoud:

„ Raakende deeze bezwaarniffen der Aartsdia-
 „ kenen hebben wy dienstig geoordeelt, dat na-
 „ gezien zal worden wat dat 'er tussehen den Bis-
 „ schop van Middelburg en den Aartsdiaken der
 „ Aartsbisshoplijke Kerk van Utrecht gehandelt

Antwoord
 van de
 Landvoog-
 desse op
 hun ver-
 zoek.

„ is geweest (1); en dat men de zaak zal inschik-
 „ ken met het geene billijk is toe te staan, en
 „ dat ondertusschen hier ook stand zal hebben
 „ 't geen tusschen den gemelden Bisschop van
 „ Middelburg en den voornoemden Aartsdiaken
 „ gestemt is geweest. Gegeven te Brussel, den
 „ eersten February in 't jaar 1565. naar den styl
 „ van het Hof.

Uyt last van haare Hoogheit.

B E R T Y.

Na dat de Synode te Utrecht ge-eindigt / en
 ieder naar zijn huis vertrokken was / heeft de
 Aartsbisschop Schenk, die 'er Voorzitter was
 geweest / in de naast volgende maand December
 deeze bevelen aan de Prelaaten van Utrecht laa-
 ten bekent maaken.

B E R I G T

Voor den Advokaat Fiskaal

JOHAN SCHAYK.

Hy zal zorg draagen dat 'er een algemeen Kapittel
 van onze vijf Kerken van Utrecht by een koome: en
 hy zal de Prelaaten en de Kanonniken van onzentwe-
 ge hartiglijk verzoeken, dat zy, om voor de zaligheid
 hunner Zielen en voor 't gemeene welvaaren te zorgen,
 eindelijk willen volbrengen het geene zy dus lang ge-
 weigert hebben; te weeten, dat ze alles, en ieder in
 't byzonder, het welke door de H. Synode van Tren-
 ten vast gestelt en besloten is, opentlijk aanneemen,
 en dat ze voor den Hoogwaardigsten Heer den Bisschop
 van Groningen onder onze Aartsbisschoplijke magt
 staande, aan wien wy deezen last in onze plaats op-
 draagen, een opregte gehoorzaamheit belooven en be-
 kennen schuldig te zijn aan den Paus van Romem, en
 zulks binnen den tijd van negen dagen, op dat wy na
 het

het verloopen van dien tijd niet gedwongen mogen zijn zodanige middelen by der hand te vatten, als het Ampt 't welke ons opgeleit is, zoo als zy wel weeten, van pligts wege van ons vereifcht. Aan hem die alles weet is niet onbekend hoe bitter en finartelijk dat het ons valt, dat de Ledemaaten aldus in tweedragt leven met hun hoofd: en dat onze Geestelijkheid zoo afkeerig is van die zaaken, dewelke door ons, en door onze Provinciaale Biffchoppen, en ook door de Abten zoo bereidwillig zijn aangenomen. Het is een bekende zaak wat schade dat wy geleden hebben, door dien dat ons het Kerkelijk Regts-gebied over gansch Zeland, en over het grootste gedeelte van Holland, ontnomen is geweest. Maar wy hebben den allergrootsten Monarch van 't Christendom, en zijne Koninklijke Majesteit; moeten gehoorzaamen. Deeze voorbeelden van hooger Persoonen zouden de gemoederen van minder Persoonen, hunne Onderdaanen, met regt dienen over te haalen. En zy behoorden te bedenken hoe hachelijk en zorgelijk dat het is, den wil van Monarchen en van een Algemeene Kerkvergaderinge tegen te streeven.

Gedaan in ons Slot te Duurstede den 10 December, 1565. en was ondertekent:

FREDERICUS van TAUTENBURG
Aartsbiffchop van Utrecht.

In de eerste maand van het naastvolgende jaar heeft Schenk noch niemtwelve beveelen aan hen laten afgaan.

Hy voegt
er noch ander
dere beveelen by.

Aanzienlijke, welbeminde. Alhoewel dat de Dekens en de Kapittelen van onze vier Kerken van Utrecht, volgens de Ordonnantien van de Kerkvergaderinge van Trenten, zich zelve behoorden te vermaanen en op te wekken, op dat ze egter voortaan niet ydelijk zouden konnen voorwenden dat ze niet by tijds door ons vermaant zijn geweest; en dat de tijd, dewelke als een zekere plegtigheit tot het uytvoeren van deze zaak door de Regten is bepaalt, verloopen was; zoo beveel ik U L. dat gy het zelve, 't welk gy van den Deken en van het Kapittel van onze Metropolitaansche Kerke
afgevoer-

afgevordert hebt, ook van hen zult hebben af te vorderen, te weeten dat zy met het begin van dit nieuwe jaar twee uyt hunne Kapittelen zullen hebben te verkiezen, om benevens ons de hand te slaan aan het verbeteren der opkomende ongebondentheden; en dat op zoo een manier en wyze als begreepen is en breeder uytgedrukt staat in de Ordonnantien der gemelde algemeene Kerkvergaderinge. Indien zy het weigeren te doen, zult gy na een voorgaande protest daar een openbaar schrift van maaken, en het zelve aan ons ten eerste laten toekoomen. En gy zult deezen brief door onze eige hand ondertekend, en met onzen Aartsbischoplijken ring bezegeld, dewelke kragtiger is als de beste volmagt-brief, aan hen vertoonen. Vaar wel, en ga regt door zee zonder regts of slinks af te wyken,

Uyt Duurstede den 11 January, in 't jaar 1566. Was ondertekent:

F R E D E R I K

Aartsbisschop van Utrecht.

Het opschrift was aan

Meeſter JOHAN van SCHAYK.

Met Antwoord der Prelaaten en der Aartsdiakenen.

Daar op hebben de Prelaaten van Utrecht aantsonds den volgenden byief aan den Aartsbisschop geschreven.

HOOGWAARDIGSTE HEER,

E N

DOORLUGTIGSTE AARTSBISSCHOP.

De Advokaat Fiscaal heeft ons dezer dagen van wegen uwe Hoogwaardigste Doorlugtigheit eenige zaaken voorgedraagen, waar van wy een afschrift verzogt hebbende, het zelve eindelijk den tienden deezzer maand hebben bekomen. En dewijl ons negen dagen voorgeschreven waaren, binnen dewelke wy ons antwoord moeten geeven, hebben wy niets zoo zeer ter harte genomen, als den wille van uwe Hoogw. Doorl. te voldoen. Want wy hebben aantsonds een brief aan

uwe

uwe Hoogw. Doorl. geschreven, en haar daar in gebeden, de zaaken door den Advokaat Fiscaal voorgedragen zoo lang op te houden, tot dat onze afgezondenen, dewelke wy daar over aan de Doorl. Landvoogdesse afgevaardigt hadden, 't huis gekomen waren: niet twijfelende of wy zouden als dan zodaanig een antwoord op het voornoemde geeven, dat uwe Hoogw. zo wel als haar Hoogheit daar in genoegen zoud neemen. Maar hoewel dat wy een genadig antwoord van uwe Hoogwaardigste Doorlugtigheit verzogten, en zulks door den Eerw. Heer *Egbertus Luffink*, denwelken wy ook om deeze zaak aan uwe Hoogw. Doorl. afgevaardigt hadden, dewijl egter deze onze brief ons zonder eenig antwoord weder wierd geeven, en gemelde Heer *Luffink* ons ook niet mondelings berigte, als zijnde niet eens ter aanspraak toe gelaaten geweest; zoo hebben de Prelaaten en uwe Kerken van Utrecht zich niet genoeg konnen verwonderen wat dat het te zeggen was dat ze geen antwoord mogten bekomen: dewijl zy een groot vertrouwen hadden op uwe gewoonlyke beleefdheit en goedertierendheit tot hen: of het moet mischien niet geoorloft zijn geweest voor het eindigen van de gemelde negen dagen iets desaangaande voor te stellen. Indien het zoo is, zoo koomen nu de gemelde Prelaaten en uwe Kerken hun verzoek wat breeder uyt haalen.

In de Provinciale Synode, die onlangs door uwe Doorl. gehouden is geweest, hebben de Prelaaten en uwe Kerken, door uwe Doorl. verzogt zijnde (hunne meening te verklaren) plegtelyk en opentlyk verklaart dat ze alle de Dekreeren en Ordonnantien der algemeene Kerkvergaderinge van Trenten aannamen, voor zoo veel de zelve ons Katolijk Geloof, de Sacramenten der Kerke met de Kerkgebruiken daar toe behoorende, en de verbetering des levens en der zeden betreffen. Maar dewijl in dezelve veele zaaken voorquamen, dewelke van de eene kant geen gemeenschap hebben met het Katolijke Geloof, en met de verbeteringe des levens en der zeden; en van de andere kant de magthebbingen, vrydommen, regten, ontheffingen, privilegien, en loffelijke gewoontens van uwe Kerke, niet alleen krenken en beledigen, maar ook in sommige dingen ten volle vernietigen; zoo hebben zy (de

voornoemde Prelaaten en Kerken) een besluit genomen om over deze zaak, volgens de Dekreeten zelf van de Trentische Kerkvergaderinge, te raade te gaan by den Heiligsten Vader en zijne uytlogging te verneemen: en zulks ter gelegendheit dat 'er eenige duisterheit uyt de woorden *Ordinariffen* en *Prelaaten* was ontstaan: dewijl de Kerken zich niet konden inbeelden dat de Vaders van de Trentische Kerkvergaderinge de Kerken, zonder * haar eerst gehoord te hebben, van de zelve Voorregten hebben willen berooven, gelijk in de Provinciale Synode, aan de tiende zittinge, wydloopiger staat verklaart. En aangezien onze Afgezondenen over deeze zaak nu handelen by haare Hoogheit, Mevrouw de Landvoogdes, buiten wiens gezag en overleg onze Kerken niet gewoon zijn ietwes te Rome te verhandelen, en voor al by deeze tijden niets moeten verhandelen, om dat haare Hoogheit ook yvert om de uytvoering der algemeene Kerkvergadering voort te zetten; zoo is het dat de voorn. Prelaaten en uwe Kerken, blijvende by hunne eerste aanneming en antwoord, uwe Hoogw. en Vaderlijke Doorlugtigheit nochmaals bidden en smeeken, dat het haar believe in deeze zaak zoo lang uytstel te neemen, tot dat onze Afgezondenen 't huis zullen zijn gekomen. Welke Afgezondenen buiten twijfel een bescheid zullen mede brengen, 't welk dienstig zal zijn voor de vrede en 't welwezen uwer Kerke, en 't welke de openbaare verargernis zal beletten. Te meer daar uwe Doorl. wel begrijpt dat een uytstel van zoo korten tijd van geen belang en is: om nu niet te zeggen dat dit uytstel dienstig zal zijn ter vermeerderinge van de vrede, en ter afweeringe van de openbaare verargernis. Oudertniffchen zijn wy bereidwillig om, zoo als haare Hoogheit Mevrouw de Landvoogdes reeds door twee brieven heeft bevolen, gezamentlijk met uwe Doorl. of met haaren gevolmagtigden de hand te slaan aan de verbeteringe der ongebondentheden, en zulks volgens de zelve wyze, dewelke uwe Doorl. zelf in de Provinciale Synode, aan de laatste zittinge, wegens de uytspooriger misdaden opentlijk heeft aangenomen. En om dat deeze wijze van weerkanten gemeen is, en
moet

* De Kerken mogen, zonder alvorens gehoord te zijn, van haare regten niet berooft worden.

moet onderhouden worden, zoo verzoeken de Prelaaten en de Kerken ootmoediglich dat het uwe Doorl. believe de zelve te onderhouden. En wat aangaat het onderzoek over de feiten van den Heer *Cornelis Nyenrode*, den welken *Johan Wolf*, Advokaat Fiskaal zoo wel van uwe Doorl. als van de Domkerken, al voor het afkondigen der Kerkvergaderinge heeft aangeklaagt; zijnde dit proces nu reeds al gebragt tot het voort brengen der Getuigen; uwe Kerk is gereed om dit proces, volkomentlijk opgesteld, op het alderspoedigste aan uwe Doorl. toe te zenden.

Ondertusschen zijn hun de volgende artikelen / uyt naame van Koning Philips, door de Landvoogdes Margareta toegezonden.

ARTYKEL EN

UYT DE

KERKVERGADERINGE van TRENTEN
GENOMEN,

Welkers uytvoering in geenen deele mag uytgesteld worden.

I.

DAt alle de heilige Decreten der Trentische Kerkvergaderinge in 't openbaar, niet met de woorden gelijk tot noch toe gedaan is, maar metter daad voor ons of onzen gelaastigden zullen aangenomen worden; voornamentlijk in zodanige zaaken de welke met de allergrootste klaarheit van woorden zijn vast gestelt; zodaanig dat ze door geene uytvlugtjes verdraait of in twijfel getrokken kunnen worden: alles als volgt.

II.

Dat de Deken of Onder-deken, mitsgaders het Kapittel, in 't begin van dit jaar, en zoo vervolgens ieder jaar, twee uyt het Kapittel zullen hebben te verkiezen, om benevens ons over de krimineele zaaken te handelen, volgens de form dewelke in de gemelde Vergaderinge vast gestelt en voorgeschreven word: zoo als haare Hoogheit, Mevrouw de Landvoogdes, ook belast heeft dat gedaan zal worden ontrent die dingen,

Alle de Decreten der Trentische Kerkvergaderinge moctenniet alleen met woorden, maar ook metter daad aangenomen worden. C. 6. zitting 25. De wijze van de krimineele zaaken te

verhandelen.

En, dewelke de Heer *Cornelis* zou uytgevoert hebben.

III.

De Aartsbiffchop heeft het regt om het Kapittel te be-roepen.

Cap. 20. fess. 24.

Dat de Aartsbiffchop op zijn gezag het Kapittel zal mogen beroepen, als de zaaken die 'er gehandelt zullen worden hem zelven nochte de zijnen niet en betrefsen.

IV.

Dat het aan de Aartsdiakenen en hunne Officialen, mitsgaders aan de Dekens, verboden zal worden zich in 't toekomende te bemoeien met de zaaken, dewelke uytdukkelijk door de H. Kerkvergadering opgedraagen worden aan het onderzoek en aan de Vierfchaar van den Biffchop alleen, zoo als buiten twijfel zijn de huwelijksche en de krimineele zaaken. Maar wat het zitten over andere zaaken belangt, vermits 'er eenige Dekreeten zijn, dewelke van de ordinariiffen spreekende, duifler en twijfelachtig in hunne woorden fchijnen te luiden, en wy niet bevoegd en zijn om de zelve uyt te leggen, zoo zal men alles onderhouden 't welke tot noch toe gebruikelijk is geweest, tot dat de Apostolifche Stoel deswegens uytpraak zal gegeven hebben.

V.

7. zitting over de Hervorm. cap. 13.

Dat niemand door de Artsdiakenen, of door hunne Officialen, in het bezit van kerkelijke Ampten gestelt, of tot de zelve zal toe gelaaten worden, ten zy dat zoo een, die een kerkelijk Ampt staat te ontvangen of in 't bezit van 't zelve gestelt te worden, door ons of door onzen Vikaris eerst onderzocht, bequaam gevonden en goed gekeurt zy.

VI.

21 zitt. over de Hervorm. cap. 3. en 22. zitt. over de Hervorm. cap. 3.

Dat de Prelaaten en Kanonniken hun verblijf in de plaatzen van hunne Ampten zullen hebben te houden, en de kerkelijke Getijden by te wonen; en dat ze uyt hoofde van de zelve Getijden zodaanige dagelijksche uytdeelingen zullen trekken, als 'er in de heilige kerkvergaderinge zijn bepaalt en vast gestelt.

VII.

Dat iederkerkelijk Amptenaar zijne bediening, in het verrigten der Goddelijke dienften, in eigen perfoon volgens zijn Ampt en staat zal hebben waar te neemen.

VIII.

22 zitt. 6.

Dat de Geestelijkheid haar leven en zeden zal hebben

te

te verbeteren volgens de Dekreeten en Ordonantien ver de Her-
vorm. c. 1.
der H. Kerkvergaderinge.

IX.

Dat ze haare baarden zullen afleggen en voortaan niet meer onderhouden, op de straffe die in de kerkelijke Wetten staat voorgeschreven, of die de Bisschop zal goedvinden op te leggen. (2)

X.

Dat ze gekleed zullen gaan gelijk kerkelijke Persoonen betaamt; 't welk niet alleen in een langen rok, tot de hielen toe hangende, maar ook in de vordere kledinge bestaat.

Dat de Geestelijken op zijn Geestelijks gekleed zullen gaan als boven, 25 *zitt.* *Her. vorm.* kap. 14. Moeten hunne Byzitten en Boelen door zenden.

XI.

Dat ze hunne Byzitten, Huis-boelen en alle verdagte Persoonen waarlijk, opregtelijk en in der daad zullen hebben door te zenden, en buiten hunne huizen en hun gezelschap te houden; zodaniger wijze dat 'er geen redelijk vermoeden meer kan opgevat worden, als of ze wederom oneerlijk by malkander verkeerden of stonden te verkeeren; en zulks onder de straffen die in de Kerkvergaderinge van Trenten voorgeschreven en opgeleit worden.

XII.

Dat de Prelaaten, Regenten der Parochien en Pastoors, dewelke of volgens de instellingen of volgens den inhoud der stichtinge hun verblijf in eigen Persoon op de plaats van hunne Ampten moeten houden, zich binnen den tijd van twee maanden ter gemelde plaatsen zullen hebben te begeeven, om hun verblijf aldaar te houden; en zulks op de straffen en kerkvonnissen, dewelke in de gemelde kerkregulen, mitsgaders in de Apostolische Bulle, en in de Ordonnantie van zijne Katolijke Majesteit, staan bepaalt en uytgedrukt.

Deeze Artijkelen zijn hui in deezer boege van 's Konings boege aangekondigt.

Den 16 January, in 't jaar 1566. tusschen negen en tien uren, zijn voor den Raad van Utrecht verscheenen de Afgezonden van de vijf Kerken der Stad Utrecht; namentlijk de Onder-deken der Metropolitaansche Kerke, de Deken van S.

Salvators Kerke, de Dekens van S. Pieters en van S. Jans Kerken, en de Onder-deken van S. Mariaas-kerke; ieder met eenige van hunne Kapittel-heeren: zijnde hun van 's Konings wege belast geweest dat ze op dezen dag, ofdentweeden dag daar aan, tusschen negen en tien uren, vlak en rond-uyt zouden hebben te antwoorden of ze gewillig zijn om alle de Dekreeten van de H. Kerkvergadering van Trenten, en ieder der zelve in 't byzonder, metter daad aan te neemen en te omhelzen: voornamentlijk eenige Artykelen uyt de zelve Vergaderinge getrokken, en hun met een geschrift daar op passende overgeleverd: op dat de Raad door 's Konings bevel, en op het aandringen van mijnen Hoogwaardigsten Heer den Aartsbisschop van Utrege, niet genootzaakt en zy bequaame middelen daar tegen aan te wenden. De voornoemde Afgezondenen hebben ieder voor zijn hoofd aangenomen het zelve aan hunne Kapittelen voor te stellen, en hun antwoord, tegen den tweeden dag daar aan, aan ons bekend te maaken: verzoekende egter uytstel, tot dat hunne Afgezondenen van het Hof zouden weder gekeert zijn, of ten minsten tot dat ze hier van kennis gekreegen, en antwoord zouden ontvangen hebben. Waar op hun door den Raad tot antwoord is gegeven dat ze zulks den Aartsbisschop zouden aan dienen.

Gedaan als boven in mijne tegenwoordigheid.

SCHRYVERS.

Tweede
aanzeg-
ging:

Daar op is in het zelfde jaar 1566. een tweede aanzegging gevolgt / dewelke wy ook onder ons hebben / en in dewelke het Hof van Utrege / uyt naame van Koning Philips, aan de Prelaaten / Dekens en Onderdekens der vijf Kerken
door

door den algemeenen Procureur aankundigt / dat ze tegen den 21 Januarij zullen hebben te verschijnen voor den Provinciaalen Raad van Utrecht / en aldaar blak en rond uyt voor zich zelven / voor de Kapittelen / en voor alle de Geestelijkheid onder hun staande / zullen hebben te verklaaren of zy getuillig zijn om alle Dekreeten der algemeene Kerkvergaderinge van Trente / en ieder in 't byzonder / doch voornamentlijk de Artikkelen uyt dezelve getrokken en hun onlangs ter hand gesteld / metter daad aan te neemen en te aanbaarden.

Omtrent deezem tijd is 'er behalven de afkondiging van de Kerkvergaderinge van Trente / detwelke op het einde van de Provinciale Synode van Utrecht geschiedt was / noch een andere / heel plegtiger dan de eerste / gedaan: zoo als uyt de volgende mondelijke getuigenisse van Victor Schorel, Kanonnik van S. Mariaas Kerke te Utrecht / gezien kan worden.

In 't jaar 1613, op S. Michiels dag in Mey, ben ik geweest by den Heer *Victor Schorel*. Dezelve heeft my verzekert dat men de afkondiging van de Kerkvergaderinge van Trente te Utrecht heeft willen in 't werk stellen op den 10 October, * in 't jaar 1565. maar dat de zaak, dewijl de meeste Kapittel-heeren en meer anderen zich daar tegen beriepen, geen voortgang heeft gehad. Dat de plegtelijke afkondiging eindelijk geschiedt is op den 22 Juny, in 't jaar 1566. en dat men den inhoud van de zelve Kerk-vergaderinge in 't Latijn eenige dagen achter malkander in de

* Misschien den 31 zoo als uyt de Verhandelingen van de Provinciale Synode blykt.

Metropolitaansche Kerke tot het einde toe heeft voor gelezen. Over deeze afkondiginge is ook een openbaare geloofs-brief gemaakt door *N. Wolf*, daar de zelfde Heer *Vitor Schorel* met door *N. Blokkoven*, Vikaris van S. Salvators-Kapittel, die naderhand van 't Geloof is af gevallen en Predikant te Urregt is geworden, als getuige over heeft getaan.

Daar op is de zelfde Kerkvergadering eenige dagen achter een in het Nederduitsch afgelezen. En indien mijne geheuggenis goed is, heeft Meester *Bernard van Steenwijk* verzekert dat de afkondiging van de zelve Kerkvergaderinge ook te Delft is geschiedt in Augustus, in 't jaar 1566. of 1567.

Noch heb ik ter hande een afschijft van een brief / waar in *Kornelis Mierop*, Leeraar in beide de Regten, door de genade van Godt en van den Apostolischen Stoel, Proost van de Metropolitaansche Kerke van Urregt, de Kerkvergadering van Crente in de *Nederlandsche* taale openlijk afkundigt aan alle kerkelijke Officiaalen, Pastoren, en andere Regenten van Kerken en van kerkelijke plaatzen, onder hem of zijn Aartsdiakenschap behoorende.

De kerke-
lijke Staat
noch aarzelende
wordt door den
Hartog van Alba-
gepraamt.

Als de kerkelijke Staat / te tweeten de *Martsdiakens* en de *Kapittelen* der vijf Kerken / noch al eenig onderscheid maakten / en verklaarden dat ze de meergemelde Vergadering / wat de belijdenis des Geloofs / de verbetering der zeeden / en meer andere zaaken aangaat / gaarne aannamen : maar noyende de punten over het huttengelwoone rechtsgebied * en eenige andere twijfelachtige of dubbelzinnige *Ordonantien* / dat

* Uyt de Gedenkschriften van *Gijsb. Lap.*

dat ze tot het aanneemen van de zelve gansch niet konden verstaan : dat de Princes van Parma voor twee jaaren dienaangaande een verklaring had gegeven : dat ze zich daar aan hielden. Als zy dan te Utrecht in een Synode vergadert waren / heeft de Hertog van Alba hun den 11 Mey 1568. den volgenden brief uyt Brussel geschreeven / en hen (tot een onbepaalde aanneeming) aangemaant.

Ferdinandus Alvarez van Toledo, Hertog van Alba,
 's Konings Landvoogd en Veldoverste.

Eerwaardige Vaders in den Heere, achtbaare, zeer aanzienlijke, voorzienige en zeer beminde Heeren. Dewijl de Koning onze genadige Heer aan ons, die hy het bewind over de koninklijke Provincien van Nederland heeft opgedragen, voornamentlijk heeft aanbevolen en geboden, alle mogelijke zorg en vlytigheit aantewenden en in 't werk te stellen, om den waarachtigen, ouden en Katolijken Godsdienst, dewelke eenige tijden herwaarts, (dat God wil beteren) zeer geweldiglijk is beslormt geweest, en een overgroote krak heeft gekreegen, weder op te rechten, te herstellen, en te bewaaren: en dewijl hy daarenboven uytdrukkelijk heeft verklaart dat het zijn wil en bevel is, dat de Ordonnantien der kerkvergaderingen van Trenten, in alle en iedere attykelen, door den kerkelijken Staat zullen onderhouden en achtervolgt worden, als zijnde het bequaamste middel om zijn inzicht te bereiken: want indien de Geestelijkheid, gelijk de verhevendheit van haaren staat vereischt, door haare manier van leven, door haar gedrag, en door haare welgemanierdheit de anderen voorgaat, zoo zullen de laatsten, volgens het voorbeeld van dezelve Geestelijkheid, zich omtrent het geloof en de goede zeden des te ligter ten goede schikken: zoo hebben wy dan niet kunnen nalaten den Hoogwaardigsten Vader in Christus, den Heer Aartsbischop van Utrecht, dienaangaande te vermaanen, dat hy volgens dit inzicht en de begeerte des Konings zorg zouw draagen om de Ordonnantien van de voornoemde kerkvergaderinge van Trenten te doen

onderhouden en in 't werk te stellen : en dat hy de Gefeeljkheit van zijn Bisdom, zoo ras als doemlijk was, zouw vergaderen om haar het gemelde voor te draagen, en om haar te beveelen, te belasten en op allerhande wijze te verpligten, dar ze zich naar de gemelde Ordonnantien, en naar alle de artykelen daar in begreepen, hebben te voegen; en niet en verzuimen han leven en gedrag naar de zelven te schikken en aan te leggen: dewijl zulks het welbehaagen des Konings is. Vorders gebiedt de Koning dat de Aartsbisschop voornoemd zodanig een gezag van stonden aan zal genieten, als hem in de Ordonnantien der gemelde kerkvergaderinge word opgedraagen, met uytfluitinge van allerhande verschooningen en uytvluchten; en niet tegenstaande alle voorregten, ontheffingen en redenen van tegenstand, dewelke van U L. voorgegeven worden, of zouden kunnen voorgegeven worden; niet tegenstaande ook alle beroepingen op hooger vierfchaar, dewelke voor nietig en kragteloos zullen gehouden worden, zoo als Gy L. uyt den gemelden Aartsbisschop breeder zult verstaan: wien Gy L., indien Gy L. voor uw welvaaren wilt zorgen, volgens de begeerte des Konings in alles een volkomen geloof zult hebben te geeven, en gehoorzaamheit te bewijzen. Ondertusschen konnen wy U L. niet verzwijgen dat wy gezind zijn den voornoemden Aartsbisschop met alle kragt en magt by te springen, en in staat te stellen om het geene hem bevoolen is uyt te voeren, ende de wederhoorigen te bedwingen: ons ten volle verzekerd houdende dat zulks het welbehagen des Konings is. Ook hebben wy den hoogwaardigsten Aartsbisschop onze hulp toegezeit, en zullen hem dezelve, des verzogt zijnde, ook bewijzen; ter uytvoeringe van zekere zaak, dewelke de Koning voor U L. wil verzwegen hebben. Weest maar op uwe hoede.

Gegeven te Brussel den 5 Mey 1568. Was ondertekent: F. A. Hartog van Alba: En wat laager Berthy.

Op de rugge van den brief stond dit opschrift: Aan den eerwaardigen Vader in Gode, en aan de eerwaardige, achtbaare, zeer aanzienlijke, voorzienige, zeer beminde Bisschoppen, Proosten, Abten, Aartsdiakenen, Dekens, tegenwoordig in de Utrechtsche Synode vergaderd.

Beneden stond; dit affchrift met den oorspronkelijken

ken en als boven ondertekenden brief vergeleken zijnde, is bevonden met den zelve over een te komen, door my

LAMZWEERDE.

Ondertusschen zijn hun de gemelde Artijckelen / noch klaarder uitgeleit zijnde / door den Aartsbisschop te Utrecht den 4 July 1568 / in de tegenwoordigheid van 's Konings Gemagtigden / voor gedaagen en ter hand gestelt.

Als de Prelaaten echter noch al by hun eerste zeggen bleeben dat eenige Bekeerten van de Trentische Kerckvergaderinge twisfachtig of dubbelzinnig waren / en de Aartsbisschop ondertusschen op de aaneeming bleef dringen / hebben zy iemand naar Bussel gezonden / en verzogt daar van versoont te blijven. Doch de Hartog van Alba heeft hun straffelyk geantwoordt dat ze zonder eenige versoeninge moesten gehoozzaamen / dat de Koning zulks begeerde : en zoo de Hartogin van Parma, gelijk zy voor gaven / hun onlangs al iets toe gestaan had / dat de ongelegendheit van tijden haar zulks had af gedwongen.

Daar na komt 'er een streng bevel van den Hartog van Alba dat ze moeten gehoozzaamen.

De Aartsbisschop dit bevel onthangen hebbende heeft den volgenden brief den 13 July 1568 uit Dinschede geschreven aan de Prelaaten der vijf Kercken.

Hoog-achtbaare, Eerwaardige, uytmuntende Heeren, oprechte en in Jesus Christus wel beminde Medebroeders : Wy hebben vast gestelt na de hondsdagen, dewelke den ouderdom doorgaans lastiger vallen, met Gods hulpe weder by u te koomen. Ondertusschen bidden wy U L. met een opregte genegenheit dat gyl. de tucht der oude kerkelijke Wetten (dewelke door de Kerkvergadering van Trente vernieuwt en bevestigt zijn) in zulke zaaken die voor ieders oogen bloot staan,

te weeten in uw kost en drank, in uwe kleedinge en uytterlijken dragt, en in het scheeren van uw baarden, wilt onderhouden, vermits de toelaating der H. Synode raakende de knevels door het gebruik niet is aangenomen: want het gaat doch zoo doorgaans, als 'ereen kleinigheid toegestaan word, dat zulks aanstonds vorder inkruipt, en al grooter en grooter word. Het Volk oordeelt nyt het gezigt; en voorzigtige Menschen weeten nyt het uytwendige dikwils te bevroeden hoe dat het inwendige gestelt is. Wy raaden dan een iegelijk ter goeder trouwe dat hy zich voor opspraak en berispinge wil wachten, want de dagen, zoo als de Apostel getuigt, zijn quaad. Gyl. zult dikwilder de geheele Kerkgetyden moeten bywoonen, en in 't Koor verschijnen; anderzins staat het niet gezien dat gyl. uw inzicht zult bereiken.

Om onze afwezendheit stellen wy onzen Vikaris voor dien tijd in onze plaats aan, dewelke met de Gemagtigden van uwe Kapittelen kennis zal neemen over de krimineete zaaken, en over de zaaken die nyt de zonde der onkuisheit ontstaan. Den zelfden Vikaris stellen wy ook in onze plaats aan raakende de zaak van het Queckschool, zoo nochtans dat wy het besluit dien aangaande aan ons behouden. Veele omstandigheden schijnen te vereiffchen dat deeze zaak op het spoedigste dient afgedaan te worden.

Eindelijk moet een ieder trachten zich in zijnen pligt te quijten, dewijl ieder doch in den mond heeft dat de kerkelijke inkomsten gegeven worden om het kerkelijke ampt te bedienen. De Almogende Godt wille U L. mijn Heeren naar den uytwendigen en inwendigen Mensch kloek en gezond bewaaren.

Uyt Duurstede den 13 July, in 't jaar 1568. Was ondertekent, Frederik, Aartsbisschop van Utrecht, geheel tot uwen dienst. Op de rugge van den brief stond; Aan de Eerw. Hoog achtbaare, uytmuntende Heeren, de Dekens, de Kapittelen en de Kanonnikken van onze vijf Kerken van Utrecht, onze in Christus welbeminde Broederen. Een weinig laager stond. Het tegenwoordig afschrift komt met den oorspronkelijken en ondertekenden brief wel over een, zoo als ik onderschreeve getuige,

LAMSWEERDE,
Notaris, Secretaris.

Pa dat dan de hebeelen van den Hartog van Alba aan die van den Kerkeijken Staat door den Aartsbiffchop Schenk ober gelebert waren / is 'er een volkomender aanneeming en afkunding van gemelde Kerckbergaderinge gebolgt / zoo als by Johannes Meurs, in het Leven van den voornoemden Hartog / en by P. Bor, in zijne Nederlandsche Oorlogen / te leezen staat.

In de Registers * van 't Hof van Utrecht staat ook uytduidelijk dat men het Concilium van Trenten neerstelijk sal achtervolgen, ende die publicatie van dien: doch sulks dat dese Majesteits temporele jurisdictie ende hoogheit daar mede niet verkort en wordt, daar by zijne Majesteit persifsteert. Aldus had de Hartogin van Parma uyt naame van gemelden Koning te booren ook geschreven aan den Aartsbiffchop Schenk, behoudens nochtans de voorrechten en zonderlinge privilegien van zijne Majesteit en van des selfs Vasallen. Ook had 's Konings Raad in Spaand hand kozt te booren de Kerckbergadering van Trente op geen anderen voet aangenoomen / als behoudens de regten van den Koning van Spanje, en van desselfs Leenmannen. (3)

Doch in 't jaar 1578 / na dat de Hartog van Alba en de Spaniaards betrofken waren / ende Aarts-hartog Matthias, onder beding van het oude Katolijke Geloof te verdedigen / tot Randvoogd aldaar was aangenoomen / is men hier wederom afgetwecken van 'r geene door de Kerckbergadering van Trente / en hoornamentlijk door de Pauzen Paulus IV en Pius IV, omtrent het opregten van nieuwe Bisdommen / beraamt / besloten en in 't werk gestelt was geweest: en heeft de Aarts-hartog Matthias, op het verzoek

Op deeze dreigementen volgt een volkomender afkunding van de Trentische Kerckvergadering.

Behoudens nochtans de voorregten des Konings, en van desselfs Vasallen.

Na het verdryven van de Spaniaarden hebben sommige de zaak wederom opgevat, en den Aarts-hartog Matthias om hulp gebeden.

* Derde Boek, selde zyde:

der vereenigde Staaten / den volgenden blyf
in de Fransche taal / zoo als wy den zelven in
een authentiek handschrift gehouden hebben / uyt-
gegeeven.

Dewijl door het toedoen der Spaniaarden in deeze Nederlanden veele nieuwe Bisdommen en Aartsbisdommen zijn opgereg, en aan de zelven verscheide Kerkelijke Waardigheden, Kanonniksdyen, Prebenden, Tienden, Geestelijke jaargelden, en meer andere Proeven en Ampten, en zoo kerkelijke als wereltlijke goederen, zijn ingelijft; 't welke alles geschiedt is door dwang, en zonder de toestemmige van de Staaten der Provincien die daar belang in hadden, en van het Volk daar de nieuwe Bisdommen en Aartsbisdommen zijn op geregt: en vermits, zulks by gevolg is geschiedt niet alleen tegen s' Lands Voorregten, maar ook tegen het geschreeven Regt, 't welke voorschrijft dat 'er gesuee nieuwe Bisdommen moeten opgereg worden tegen den dank van het Volk. En dewijl daar op door het vertrek der Spaniaarden, door het Vreede-besluit van Gent, en door de daar op gevolgde bekrachtigingen, de Provincien en de Steden in alle haare regten, privilegien, kostuimen en gewoonten zijn herstelt, zoo hebben de algemeene Staaten der gemelde Landen alle de gemelde inlyvingen en vereenigingen, zoo als gemeldt is gedaan zijnde, uyt een regtmatige oorzaak gehouden en verklaart voor dadelijk verwietigt, afgeschafft en ingetrokken: zoo als gemelde Staaten, en ook zijn Hoogheit, door verscheide handelingen, als door het vergeeven van Prelaatschappen, Proostdyen, Prebenden, Waardigheden en andere Ampten die reeds vergeeven waren, metter daad betoont hebben. Egter tot meerder opheldering van het bovenstaande, en om tegen het toekomende alle duisterheden, srydigheden, tegenstribbelingen en verschillen, die hier uyt ontstaan mogten, voor te koo-
men; als ook om andere redenen hen daar toe bewee-
gende, zoo heeft zijne Hoogheit, met overleg en vol-
gens het besluit der algemeene Staaten, verklaart en be-
last, en verklaart en belast mits deezen, dat alle Ker-
kelijke Waardigheden, Proeven, Tienden, Geestelij-
ke

ke Jaargelden, die reeds open gevallen zijn, of noch open vallen zullen, mitsgaders de Ampten en Goederen in de nieuwe Aartsbisddommen en Bisddommen ingelijft, in hun eerften wezen en voorigen staat zijn herftelt: en dat (de voornoemde inlijvingen) moeten ophouden, en reeds op houden, en vernietigt en kragteloos zullen blijven. Ook keuren wy voor goed alle de fchikkingen die gemelde (Staaten) omtrent de zelve Ampten enz. voor deezen gedaan hebben: en wat de ingelijfte Goederen en Proeven belangt, die tot noch toe niet zijn vergeeven, zullen de geenens die daar regt op meenen te hebben gehouden zijn zich voor zijne Hoogheit met een Smeekfchrift te vertoonen, en een byzonderen befcheid-brief dien aangaande te verzoeken.

Gedaan te Antwerpen, 30 Octob. 1578.

H. vander POL,
Openbaar Notaris.

De Beeldstormery had al zedert het jaar 1566. Beeldstormery in de
fchrikkelijck in Nederland gewoedt / zijnde het Nederlanden.
baldaadig Gzaant daer toe op gefhikt door een
deel menschen die 't alles 't onderfte boven zog-
ten te keeren / en het op verandering van za-
ken toeleiden. Het gemelde jaar staat uytge-
drukt in dit bekende Latijnsche jaar-fchryft / ge-
trokken uyt het derde Hoofdstuk van 1. Boek
der Machabeen:

fan Cta rUa ConCULCata fUnt & ContaMI-
nata. (4)

In het Verbond / 't welke in 't jaar 1576
tuffchen de Staaten van Vlaanderen / Brabant
enz. / en tuffchen die van Holland en hunne Me-
deftanders te Gent was aangegaan / was uyt-
drukkelijck gezogt hoor de behoudemiffe van den
ouden Godsdienst. Ook was 'er / tot bekrag-
ting van 't Gentsche Verbond / te Utrecht in
't jaar 1579. een onderlinge bereeniging geflo-
ten / en door den Prins van Oranie bebestigt.
Doch deeze Vereeniging wierd by na op den
zelfden

De Kerke-
lijke dragt
der Geeste-
lijken te
Utrechtver-
boden, en
de kerkelij-
ke goede-
ren aange-
sagen.

zelfden tijd / zoo elders als in de Stad Utrecht zelf / geschonden. Ja te Utrecht wierd dooz de Oulka-
tolijke Majestraat / die nu boven dreef / het o-
penbaar en 't heimeelijst plegen van den kato-
lijken Godsdienst / mitsgaders het draagen van
kerkeijike en kloosterlijke kleederen verboden /
en de kerkeijike Goederen aangeslagen. Dit
alles is onder anderen te vinden in de Verhan-
delingen van den 14 Junij 1580 / dewelke dooz
Ant. Mattheus * in zijne Stichtingen der Ker-
ken zijn uytgegeeben.

De Prelaaten der vijf Kerken / oordeelende
dat zy hier in wel meest benadeelt waren / heb-
ben het volgende Protest op den 17 Junij 1580 /
in de Nederlandische taale / zoo als het hier staat /
te Utrecht uytgegeeben.

Die Heeren van de vyf Ecclesien, gesien die Memori-
en ende Artijkelen geconcipteert op de geestelijkheid
en haare goederen, mitsgaders die publikatie die de Re-
geerders der Stadt Utrecht begeren dienvolgende uyt den
naam van de Staten gedaan te hebben, seggen voor
haarlieder resolutie : dat zy persisteren by de Pacificatie
van Gendt, satisfactie van zijn Excellentie, naerder
Unie en Religions-Frede onlanex alhier binnen U-
trecht wel solemnelijk opgerecht en gepubliceert,
mitsgaders andere contracten en eeden by de geestelijk-
heit van Utrecht gedaan. Ende alsoo de voorsz. Reli-
gions-Frede, satisfactie, &c. by zijn Hoogheit en Ex-
cellentie geaprobeert is, dat men met den eersten zal
deputeeren aan zijn Alteze, Excellentie en generale
Staten, om van de zelve te verzoeken in de poincten
van satisfactie, en de Religions-Frede voorsz. gemainte-
neert, gestyft en gesterkt te worden, begerende dat de Sta-
ten van gelijke ten sijne voorsz. eenige uyt den heuren
committeren willen, alzo die van de geestlijkheit niet
en kunnen verstaan, dat die Staten ofte particuliere lita-
ten van dien, aangaande de Religions-Frede, Rech-
ters

* Fata & Fundat. Eccles. p. 262.

ters in dese saake behoren te wesen; welverstaande dat zoo verre zijn Alteze, Excellentie en generale Staten na gelegenheit van saaken goet vinden, dat in de zelve eenige veranderinge ofte additie zoude moeten geschieden, dat zijn Alteze, Excellentie en gemelde Staten daar zulke ordre in stellen, als de zelve zullen verstaan nodig te zijn, dan dat het zelve sal geschieden zoo na conform de voorsz. satisfactie, Religions-Frede en andere contracten, tusschen die geestelijkheid en de Stadt Utrecht gemaekt, als immers mogelijk wesen zal, en onvermindert altijs de selve. Verklarende dat sy niet te min wel te vreden zijn, die verzogte acte van geen alienatie te doen van geestelijke goederen aanstont te leveren, ende indien middelertijt die andere lidmaten ende Staten desen niet tegenstaande eenige innovatie, contrarie de voorsz. solemnele contracten doen willen, de voorsz. vijf Ecclesien daar van wel expresselijk geprotesteert hebben.

De Aartsbisschop Schenk heeft dezen ondergang van den ouden Godsdienst gezien / en is er tot in het diepste van zijne ziel over getroffen gebaceft / berstende met den ouden Mathathias in deeze rouwklagten upt: * Wee my! ben ik dan gebooren om de verdrukking van mijn Volk, en de verdelging der Heilige Stad te aanschouwen? Als hy dan van hartzeer over den jammerlijken toestand der Kerke ging treuren / en 'er een ziele te gebat had / is hy het den 25 Augusti in 't jaar 1580 / in den onderdom van 77 jaaren / begraaven.

Hy is begraaven in den Utrechtschen Dom beneffens de deur van de Sakrestie / alwaar de Praal-tombe / doch zonder eenig graffschift / noch hedendaags gezien woirdt.

Als zijn Lichaam ter begraaffnisse wierd gedraagen / hebben sommigen upt het gebolg den

Hy sterft en word tot Utrecht begraaven.

* 1 Machab. 2. v. 7.

129 Psalm / Uyt den diepten Heere, ober luid
beginnen op te heffen / en hebben den ganschen
Psalm / schoon dat 'er waren die het trachtten
te beletten / tot het einde toe uytzongen.

Zijne ga-
ven.

Om dat hy zijn hantshouden wat besnoeide is
hy van sommigen hoor' gierig aangezien geweest :
doch anderen hebben hem op dat sijn hoor' ge-
spookten / en zelfs gepreezen / om dat hy al het
geene hy dus besnoeide aan de Armen uyt deelde.

Ook heeft de Kerkhoogd blijk van zijne ge-
leerdheit gegeven dooz het uytgeven van eeni-
ge Schriften. Dezelve Schriften / daar Suffri-
cus Petri gewag van maakt / raaken merendeels
de Regt'sgeleerdheit / en slaan hy Valerius An-
dreas in zijne Nederlandsche Boekzaal op ge-
stelt. Onder zijne Godskundige Schriften zijn
de volgende wel de hoor'naamste : Enchiridion
veri Praefulis, Handboekje van een opregten Bis-
schop, en Dialogus contra temulentos, Samen-
spraak tegen de Dronkaarts, beiden te Mache-
len gedrukt by Michael Hillenius.

Uyt negen Prebenden in de Domkerke / die
t'zijner vergevinge stonden / heeft hy 'er in zijn
leeven niet meer als vijf vergeeven ; en de eer-
ste van al aan Joachim Oprode, Leeraar in de
Godheit / en zynen Wylfuffchop.

Het gevoe-
len der Ka-
tolijke
Leeraaren,
omtrent de
getrouwig-
heit die

Wonders / vernims het eerste Plakaat der Sta-
ten / t welke in 't jaar 1571 tegens de Katoly-
ken is uyt gekomen / op deezen grand steunde
dat de Priesters die de Katolyken bedienden /
getrouwigheit en gehoorzaamheit hadden ge-
zworen aan den Paus van Rome / en dat ze
volgens dien eed niet verpligt en waren om de
Onkatolyke Princen en Oberigheden getrou-
wigheit te betuyzen : uyt welke opbattinge ook
ontstaan is dat de volgende Bisschoppen / Schenks
nazaten /

nazaten / hier niet toe gelaaten zijn geweest tot de bestiering der zielen / maar gedwongen wierden in ballingschap te zwerfen ; zoo heb ik het dienstig geoordeelt hier te laaten volgen twee brieven / oer deeze zaak geschreeven / de welke ik gebruikt onder de papieren des Bisdoms heb gebonden. De eerste is door Hugo de Groot , ten tijde van het bestand wanneer hy Pensionaris van Holland was / geschreeven aan Aubertus le Mire of Miræus , Kanonnik te Antwerpen. De andere is geschreeven door Jacobus Janionius Heeraar der H. Godheit te Loben / en is een antwoord op de vrage van Miræus.

KOPF VAN EEN BRIEF

D O O R

H U G O D E G R O O T ,

Pensionaris van Holland , geschreeven aan
Aubertus le Mire, Kanonnik te Antwerpen.

Eer moet het bestand hebben , zeer geleerde *le Mire*, het welke aan ons , die geenzins met het oorlogen gediend zijn , zoo wel te passe komt, en het welke het regt van de vriendschap te genieten en te oeffenen , 't welke de geheiligste onder alle menschelijke zaaken is , en ons zoo lang benomen is geweest , wederom herstelt. Ik zal de vryheit neemen van u allereerst uyt te daagen , niet door het bewijzen , maar door het eischen van een weldaad. Ik ben verwittigt dat 'er te Loven destige Godgeleerden zijn ; en , 't welk in zulk een soort van be-roeping vry zeldzaam is , van een gematigden inborst ; dewelke zoo wel in 't openbaar als in 't byzonder leeren dat Katolijke menschen , onder ons gebied of onder het gebied van andere Onkatolijke Overigheid levende , het gebied van haare Overigheden , daar zy onder leeven , in wereldlijke zaaken te gehoorzaamen ; en zich

zoodaa-

zoodaanig te gedraagen gelijk *Augustus* het eertijds bevatte, als hy verklaarde dat de geenen die het gemeene beste daar zy onder woonen voorstaan, goede Burgers en degelijke menschen zijn. Welke Spreuk mijns oordeels niet alleen godvrugtig en eerlijk is, maar ook dient om de afkeerigheden die uyt de verdeeltheit der gezindheden ontstaan allengskens te verminderen, en om de geenen die het oppergezag zoo hier als elders voeren beter genegen tot uwe Katolijken te maaken. Daarom bid ik u, indien 'er eenig boek of geschrift dien aangaande te bekoomen is, dat gy my een of meer afdruksels van 't zelve wilt bezorgen: verzekerd zijnde dat gy, indien hier ictwes van uwen dienst is, hier iemand hebt (*te weten my*) die u zeer genegen is, en die bereidwillig is tot uwen dienst. Vaar wel, en indien 't u gelegen komt, doet mijne gebiedenis aan *Woverius*.

Den 16 July 1609.

H. DE GROOT.

Op de voorstellingen van Hugo de Groot heeft Jacobus Janssonius, Leeraar in de Godheit te Loven, aldus geandwoordt aan Aubertus le Mire.

GEleerde Heer. Nademaal gy mijn oordeel verzoekt over eenige vragen die u uyt den Haag door een brief zijn voorgesteld, zouw ik, de zaak overwoogen hebbende, indien ik daar op moest antwoorden, het volgende antwoord geeven. Voor eerst dat ieder een, volgens de spreuk van *Cesar*, de Republijk daar hy onder woont mag genieten. Want nademaal zoo een gezegt word zekere zaak te genieten, die dezelve tot zijn voordeel gebruikt, zal niemand lochenen dat het een ieder, die onder dwingelandy gestelt is, altijd geoorloft is geweest zich van het openbaar gezag der zelve (dwingelandye) te bedienen om de contracten van zynen koophandel te verzekeren: by voorbeeld, van haare Vierschaar, om de verschillen en processen in burgerlijke zaaken opkomende te beslegten: van haare bezettingen, om de roovers en dieven af te weeren. En dit niet alleen; maar een ieder, die onder dwingelandy

gelandy gefelt is, mag de zelve in burgerlijke zaaken gehoorzaamen en schattingen op brengen. Want zulks te weigeren is niet anders als het gemeene best, daar hy onder woont, wiens gezag hy geniet, en 't welke hy niet gehouden is te verlaaten, door byzonderer tweedragten en oproerigheden te ontruffen. En hoe wel hy gehouden is mede te werken om de Republyk, die door geweldenary bezeten word, wederom tot haaren regten Heer te doen weder keeren, dewyl egter zulks maar in een gebiedend bevel bestaet, moet hy het maar betrachten door bequaame en daar toe dienende middelen: anders zouw de Wyze-man hem zeggen: *Deezzen zult gy niet helpen, en u zelven zult gy in 't verdriet brengen.*

En dus te werk gaande doet hy geen ongelijk aan zijnen wettigen Vorst: maar hy bevrijdt zich maar van haat en straffen, en hy laat hen voor de belediging in staan, die de Republyk met geweldenarye veroverd hebben en in bezit houden. Te meer, om dat de Vorsten al het gezeide, ten gevalle van hunne Onderdaanen, ligtelyk door de vingeren zien. Doch hy aldien de Vorst met de geenen die de Republyk aldus geweldiger hand in bezit houden een bestand heeft gesloten, zal de Majestraat van zoo een overheersche Republyk gerust mogen zijn van alle vrees van verraderye. Want behalven dat de Menschen van zoo een Republyk de zelve mogen genieten, en de Majestraat in 't gezeide mogen gehoorzaamen, en ook schattingen betaalen, zoo zijn zy, staande het bestand, ontheven van hun voorigen plicht, van de Republyk, ook tegen haaren dank wederom door bequaame middelen onder de gehoorzaamheit van haren wettigen Heer te brengen. Want als de Vorst uyt kragte van een verdrag zijne wapenen schorst, zal geen Onderdaan onder eenig voorwendzel, zelfs niet van den Godsdienst, jetwes tegen het geslooten verdrag mogen onderneemen. Dit alles is van een Leeraar (in de Godheit) met groote oplettendheit onderzocht en goed gekurt. Uwe voorzigtigheit zal daar vorders in kunnen doen, het geene zy dienstig zal oordeelen. Ik wensche dat gy in den Heere wel moogt vaaren. Te Loven den 20 Augusti 1609.

A De bezwaarniffen der Prelaaten van Utrecht, ontstaande uyt de Dekreeten der H. Kerkvergaderinge van Trente,

ONDER PAULUS III.

In de 6 Zittinge ober de Herbozming / in het tweede Kapittel.

Word aan de Aartsdiakenen het oude regt ontnomen omtrent de Kerkharders en Bezitters van enkele Kerk-anuyten / die hun verblyfplaats verlaaten.

In de zelfde Zittinge / in het 3 Kapittel.

Word aan de Aartsdiakenen ontnomen de bestraffing der Reguliere Klerken die zich buiten hunne Kloosters onthouden : zoo als hojt daar na in het 14 Kapittel der 7 Zittinge (ober de Herbozming) hun word ontnomen het regtsgebied in burgerlyke zaaken zoo van wereldlyke als van kloosterlyke Klerken / de welke buiten hunne Kloosters wonen.

II. En in de 9 Zittinge ober de Herbozming) gehouden onder Pius IV, in het 6 Kapittel / worden de wereldlyke Priesters die onder geene Kapittelen staan aan het regtsgebied der Diakenen onttrokken. In de zelfde Zittinge / in het 14 Kapittel / word het straffen van diergelijke Priesters die Byzitten houden aan de Aartsdiakenen onttrokken / en aan de Bisschoppen gelaaten.

In de VII. Zittinge ober de Herbozming / in het 13 Kapittel.

III. Het onderzoek der geenen die tot allerhande

hande kerkelijke Ampten aangenomen worden
 wordt hun insgelijks ontnomen / en den Bisschop-
 pen toe gegeven : zoo als ook beneden in de acht-
 ste zittinge (over de Hervorm.) onder † Pius IV.,
 in het 18 Kapittel / de wijze wordt voorgeschree-
 ven / op de welke de Bisschoppen de geenen die
 tot Pastoorz zullen aangesteld worden zullen heb-
 ben te onderzoeken : en het onderzoek / dat door
 de Kartsdiakenen plagt te geschieden / wordt
 afgeschafft. (5)

O N D E R J U L I U S I I I .

In het 12 Kapittel van de 14 zittinge (over
 de Hervorm.) *

Deze kerk-regel begeert dat de instelling in de
 kerkelijke ampten / de welke voortaan zullen ge-
 stigt worden / door de Bisschoppen alleen zullen
 geschieden. (6)

In de ** vijfde Zittinge (over de Hervorm.) on-
 der Pius IV., in het 5 Kapittel.

V. Wordt aan den Bisschoppen alleen toe ge-
 laaten de Parochi-kerken / en de kerkelijke ampt-
 ten met of zonder zorge der zielen / voor altijd
 te vereenigen. (7)

In de zelfde Zittinge / in het 6 Kapittel.

VI. Wordt aan de Bisschoppen toe gelaten
 Vikarissen in de plaatze van onbeguaame Pa-
 strooren aan te stellen / en de Pastoorz die van
 een avergelyk leeven zijn af te zetten.

§ 2

VII.

† Dit is eigenlijk de 24 zitting, alle de zittingen gerekent,

* De 14 zitting na de gemeene rekening.

** Anders de 21 zitting over de Herv.

In dezelve Zittinge / aan het 7 kapittel.

VII. Wordt aan de Bisschoppen alleen toe gelaaten de kerkelijke ampten / met en zonder zorg der zielen / te verplaatzen.

In de achtste Zittinge onder den zelven / in het
10 kapittel.

VIII. Wordt den Bisschop toe gelaaten alle Potarissen die zich vergrijpen te kassiden / en van hunne ampten af te zetten. (8)

In de * achtste zittinge over de Herboym, onder Pius IV, in het 3 kapittel.

IX. De Aartsdiakenen zullen de Kerken niet mogen bezoeken / als met verlof van den Bisschop: en zulkis in eigen persoon / niet door Gemagtigden: en zy zullen gehouden zyn binnen een maand tijds verslag van hun bezoek aan den Bisschop te doen / en hem alle het verhandelde over te geeven. (9)

In de zelve Zittinge aan het 20 kapittel.

X. Alle zaaken raakende de kerkelijke ampten en de huwelijken / mitsgaders alle strafschuldige zaaken / worden aan de Aartsdiakenen onttrokken / en aan de Dierschaaren der Bisschoppen toe gegeven. (10)

Oordeel over de Beswaarnissen de welke de Aartsdiakenen der doorluchtige Metropolitaansche Kerke van Utrecht door de Dekreeten van de Kerkvergaderinge van Trenten stonden te lijden.

I. **O**p de eerste Bezwaarnis staat te zeggen dat volgens het eerste geschreven regt der Dekre-

* Anders de 24 zitting.

Dekretaal-brieven de Aartsdiakenen het regt hebben van instellinge, en om kennis te neemen van alles / en van ieder in 't byzonder / dat daar van afhangt : waar onder moet gerekent worden de kassijding van de Pastoors en Klerken / die hun verblijf in de plaatzen van hunne ampten niet en houden: welk regt zy niet alleen verkreegen hebben dooz een verjaaring van een ongedenkbaren tijd; maar 't welke ook dooz verscheide verdragpunten en akkoorden / dewelke over de 300 jaaren boornamentlijk tusschen den Bisschop en den Aartsdiaken van de Nregetsche Domkerk zijn ingegaan / bevestigt en bekrachtigt is: welke akkoorden / dat meer is / gesloten zijn niet toestemminge en dooz het gezag van den Apostolischen Stoel / en van deszelfs Legaten. 't Welke indien aan de Kerkbergadering van Crente bekend waar geweest / staat niet te twyfelen of die eerwaardige Vaders zonden diergelyke Dekreten / tot zoo een over groot nadeel der Aartsdiakenen / geenzins uitgegeven hebben: nademaal het klaar genoeg is dat zy boornamentlijk hier op gedoelt hebben om de Bisschoplyke bediening wederom tot dien staat te brengen / daar zy in de eerste jeugd van de Kerk in is geweest: welke staat by gebolg van tijden / als het getal der Geloobigen dagelijks meer en meer aanwaschte / en dooz den Bisschop alleen niet geboeglyk kon bedient en waargenomen worden / op een anderen boet gebragt is geweest; zoo dat de Bisschoppen zelf een gedeelte van hunne harderlyke zorge aan de Aartsdiakenen medegedeelt hebben.

II. Op de bezwaarnissen van het tweede getal staat te antwoorden: aangezien dat de Diakenen ten minsten geregtigd zijn om kennis van

die zaaken te neemen / en 'er uytspyaak in te geeven / dewelke aan hen door de verjaaring van een ongedenkbaaren tijd zijn verballen / en dat zy om die reden de oogeu der Bisschoppen genoemd worden: en aangezien dat het door niemand kan betwist worden dat de Bisschoppen alleen / of hunne Officialen / ook by deezen tijd na dat de Bisdommen zoo zeer verkleint zijn / geenzins in staat en zijn om de dagelijks voorkomende misdadaen te onderzoeken en te straffen: zoo schijnt het onmogelijk te zijn dat iemand / die deeze redenen wat dieper inziet / niet zoude oordeelen dat het gevaadzaamer zou zijn / en tot grooter eer en nut der Kerke zou verstreken / dat men / in de plaats van de nieuwe Bedienaars die door de Bisschoppen zouden aangenomen worden / de Martzdiakenen hun regt ongekrenkt en ongeschonden liet behouden: te meer daar het gezag van de zelve Martzdiakenen / als de eerste plaats naast den Bisschop bekleedende / grooter en ontzachelijker voor de quaaddoenders zal zijn als het gezag der geenen / die door de Bisschoppen tot deeze bediening zouden aangenomen worden. Anderzins zal die uytmuntende waardigheid van Martzdiakenen welker benoeming in alle de Kerken van Utrecht zijne Katolijke Majestet toebehoort / maar een schijn van waardigheid zijn / en in den blooten tijtel bestaan: En noch te meer / dewijl het wel te vermoeden staat dat zijne Katolijke Majestet alzoo bequaame personen tot deeze waardigheid zal benoemen / als 'er door de Bisschoppen tot berrigting van deezen last gekozen zullen worden. Dit zou ook best dienen voor 't gemeene best; want de pleitende partjen zullen aldus twee regtsbroederingen wy hebben / de eerste

eerste hooz den Aartsdiaken / de tweede hooz den Biffchop. Indien de eerste weggenomen word / zullen de partgen / met de zaak te romen te betrekken / in gzoore onkosten verballen / en daar zullen menigbuidiger misbruiken in de kerckelyke regtbanken inkruipen dooz het groot getal der beroepingen. (11)

III. Op de derde bezwaarnis kan geantwoordt worden / dat het onderzoek van zoo groot een getal van Geestelyken die dagelyks naar kerckelyke ampten komen staan / dooz den Biffchop alleen niet kan afgedaan worden : en dat het veel dienstiger zou zyn deezen last / die dooz verjaaring op de Aartsdiakenen vervallen is / aan de zelve te laten : te meer vernuts zijne Katolijke Majesteit hooztaan zoodaanige Aartsdiakenen zal konnen verkiezen / de welke de bequaamheit en den wil hebben om hunnen plicht hier te voldoen.

IV. Op de vierde bezwaarnis kan gezeyt worden : nademaal de Aartsdiakenen / gelyk zoo eben gezeyt is / het regt van inzettinge in alle kerckelyke ampten / dooz een ongedenckbaar privilegie en dooz een oude verjaaring verkreegen hebben / welk regt dooz de Biffchoppen zelfs / mitsgaders dooz den Apostolischen Stoel en deszelfs Legaaten bebestigt is ; zoo nochtans dat de eerste instelling / die na het opregten van een kerckelyk ampt geschiedt / den Biffchop toekomt : zoo zal 't ondienstig zyn eenige nieuwigheit op dit stak in te voeren / en een verwaarning in de instellingen te maaken : te wecten in deezer boege / dat de instelling in de oude kerck-ampten tot de Aartsdiakenen / en in de nieuwe tot den Biffchop zou behooren : het welke een byzonder zoude zyn van ontelbaare processen ; dewyl som-

migen hier namaals zouden staande houden dat eenige kerk-ampten booz de tegenwoordige kerkvergadering / en anderen dat ze daar na gestigt zijn geweest.

V. Het vijfde nadeel zal t'enemaal weg genomen worden / indien gemelde vereenigingen van kerk-ampten gezamentlijk geschieden door het gezag van den Bisschop en dat van den Kartsdiaken : dewijl de laatste wel het grooste belang daar in heeft uyt hoofde van de instellinge / die hem in de kerk-ampten toekomt ; zoo nochtans / dat in deeze en in diergelijke dingen niet begrepen zal zijn de Kartsdiaken van S. Salvator, die binnen zijne paalen een rechtsgebied heeft dat tenemaal Bisschoppelyk en onafhankelyk is / die zaaken alleen dewelke tot de wydingen behooren uytgezonderd : van welke hoedanigheid en zonderling booz-regt (dewijl het iets zeldzaam is) ligt te denken staat dat de kerkvergadering niet geweeten zal hebben / en vervolgens niet eens de gedagte zal gehad hebben van 't zelve te willen benadeelen.

VI. Op de zesde bezwaarnis is genoegzaam door het reeds bygebragte geandwooydt : te weeten dat 'er geen quaad of pykel booz de kerke te duchten staat / indien de verbetering en de bestraffing der kerk-harderen / die hunne pligten niet behoorlyk betrachten / aan de Kartsdiakenen / zoo als tot noch toe geschiedt is / word gelaten.

VII. De zehende zwarigheid is ook ligtelyk in te schikken / indien de nootzaakelyke verplaatzing der kerk-ampten gezamentlijk geschiedt / gelijk zoo eben van de vereenigingen is gezet. Anders zouden de Kartsdiakenen door onbescheide verplaatzingen ontrent de rechten der instellinge ten hoogsten beledigt worden.

VIII. Op het achtste kan gezeyt worden dat nademaal de Wartsdiakenen geregtigd zijn om personen te straffen die veel waardiger zijn dan de Notarissen, het belachelijk zoude zijn indien deeze van het bestraffen der Wartsdiakenen ontheven wierden: te meer daar zy de bergzuylingen van hunne Notarissen veel beter kunnen onderzoeken als de Bisschoppen / dewelke zelden gewoon zijn met zodaanige menschen te spreken of te verkeeren.

IX. Omtrent het negende kan gezeyt worden / dewijl de instelling der kerk-ampten den Wartsdiakenen toekomt / dat het zeer ongerijmt zoude zijn de Wartsdiakenen te versteeken van het bezoeken van zodanige kerken / welker Pastoren en kerkelijke amptenaren zy zouden ingesfelt hebben: dat deeze last vervolgens aan de Wartsdiakenen moet gelaaten worden / oniden zelven 's jaarlyks / 't zy door hen zelven 't zy door bequaame personen dewelke zy daar toe zullen verkiezen / in 't werk te stellen.

X. Raakende het tiende / het welke boozwaar zeer uytspoorig is / en de Dierschaar van het regtsgebied der Wartsdiakenen tenemaal om verre werpt / moet hier weder overwogen worden 't geene boven wydloopiger uytgehaalt is: te weten nadien de Bisschoppen / al namien zy altemaal ses Dikarissen en ses Officiaalen 't hunner hulpe / evenwel noch niet mans genoeg zouden zijn om zoo een menigte van zwaare lasten te dragen / en om zoo zwaarwichtig een pak te toffen; dat het / om de menigheit te myden dewelke doorgaans in alle Republiken zeer gebaarlijk is en groote opschuddingen veroorzaakt / dat het / zeg ik / nutter en geraadzaamer booz de Kerke zal zijn / dat men zich aan de oude gewoonte houdende /

de eerste rechtsbording geheel en ongekrenkt by den Wartsdiaken laat blijven. En vermits/ gelijk meermalaen gezegt is/ de instelling in de kerk-ampfen hen toekomt/ zoo moeten vooz al de zaaken die daar van afhangen niet getrokken worden naar een vreedende Dierschaar/ zoo wy zodanige dingen/ die upt haar wezen en eijgendom aan malkander beruogt zyn/ niet willen van een scheiden/ en de rechte orde der zaaken 't anderse boven keeren. En alhoewel dat de Oekreeten der Trentische Kerkbergaderinge zich op de naarsfigheit der Bisschoppen sehjnen te verlaaten met de Wartsdiakenen aldus van de hand te wijzen; gelijk of de Bisschoppen/ als de rechte Horders der Christenen/ en de Oudmarissen der Plaatzten/ zich in hunne pligten beter zouden quipen/ zoo is het nochtans aldus gelegen dat zy zelf genoodzaakt zullen zyn deezen pligt/ in meest alle de plaatzten/ dooz andere persoonen te laaten waarneemen: en zulks ter oorzaake dat ze daar in belet zullen zyn dooz het privilegie/ van de Ingezetenen niet buiten hunne Provincie te dagbaarden: 't welke aan de Hollanders/ Zeekoven/ Diamingen/ Driezen/ en aan de andere omleggende Provincien/ daar de Utrechtsche Kerk het geestelijke rechtsgebied heeft // al ober lang * verleen is geweest: zoo dat het niets ter wereld kan scheelen of de Bisschoppen zelf of wel de Wartsdiakenen dooz gemagtigde Persoonen ober de eerste rechtspleging zinten: als dit alleen dat deeze rechten/ indien ze tot zoo groot een na-deel en schade der Wartsdiakenen aan de Bisschoppen

* Het recht van de Ingezetenen, niet buitens Lands te dagbaarden is hier in gebruik geweest.

schoppen worden toegewezen / de byde en eendragt der Kerke maar zullen breeken / en verscheide en veelderhande ongemakken en misbruiken / daar tot noch niet op gedagt is geweest / zullen veroorzaaken.

Om welke onheilen af te weeren / bidden W / Hoogwaardigste Vader / de Artsdiakenen / de Prelaaten / mitsgaders utwe Kerken van Utrecht / dat gy hen in hunne oude gerechtigheit wilt handhaben / en het ampt / 't welke utwe Hoogwaardigste Doorzuchtigheit doch aan andere personen zou moeten toebetrouwen / van hen volgens onder gewoonte laat bedienen : bereidwillig zijnde om volgens het voorszrift van het gemeene Regt / indien zy van onachtzaamheit of onoplettendheit in hunnen pligt overtuigt worden / gewillig te gedoogen dat hunne gebreken door de wakkerheit van utwe Hoogw. Doorz. vergoedt en verbeteret werden.

VERHANDELINGEN

Van de Provinciale SYNODE van

UTREGT

DOOR

Den Hoogwaardigsten en Doorlugtigsten

HEER

FREDERICUS,

Door de genade Gods en van den Apostolischen Stoel

AARTSBISSCHOP van UTREGT,

Dewelke beroepen en in de tegenwoordigheid van de Hoogwaardigste Heeren, de Mede-Provinciale Bisschoppen, de Abten en Prelaaten, gehouden is in de doorluchtige Metropolitane Kerk van Utrecht, in 't jaar onzes Heere duizend, vijf-honderd, vijf-en-estig.

EERSTE ZITTING

Gehouden op den 12 van de maand October.

In deze Provinciale Synode zijn tegenwoordig geweest.

Onze Hoogwaardigste Heer de Aartsbisschop van Utrecht.

De Hoogwaardigste Heer Nicolaus a Novaterra, Bisschop van Haarlem.

De Hoogwaardigste Heer Nicolaus de Castro, Bisschop van Middelburg.

De Hoogwaardigste Heer Johan Knyf, Bisschop van Groningen.

De Hoogwaardigste Heer Remigius Drutius, gekozen en bevestigd tot Bisschop van Leeuwarden.

De Hoogwaardigste Heer Johan Mahusius, gekozen en bevestigd tot Bisschop van Dventer.

Welke Bisschoppen de Mede-provinciale Bisschoppen zijn van den Hoogwaardigsten Heer den Aartsbisschop van Utrecht.

Behalven de gemelde Bisschoppen is 'er ook verscheenen de Hoogwaardigste Heer Wilhelmus Lindanus, Bisschop van Roermonde / zijnde door den Hoogwaardigsten Heer den Aartsbisschop van Utrecht tot deeze Synode geroepen en toegelaaten geweest / niet als of hy een Mede-provinciale Bisschop was; maar als Onderdaan van zyne Hoogwaardigste Doochtigheid boor zoo veel hy deken was in 's Gravenhage / en als boorleezer der H. Schriften: wiens hulp en raad zijne Hoogwaardigste Doochtigheid in deeze Synode te pas zal kunnen komen.

Ook zijn 'er tegentwoordig geweest de Abten van de Abdye van S. Paulus te Utrecht; van Marienwaard, in de Geldersche quartieren: de Proost en de Dekens van den Dom: de Proost van S. Jans Kerke: de Dekens van S. Salvators, van S. Peters, van S. Jans en van S. Mariaas Kerken te Utrecht / beneffens een groot getal Kanonniken der gemelde vyf Kerken van Utrecht.

Als dan alle de boornoemde mede-provinciale Bisschoppen / Abten / Prelaaten / Dekens en Kanonniken / aldaar tegentwoordig / ieder boor

booz zijn hoofd / dooz den Hoogwaardigsten
 Aartsbiffchop ondervzaagt wierden / of ze be-
 redtwillig waren om de O'donnantien en De-
 kreeten der algemeene Kerckbergaderinge van
 Trente / booz zoo verre dezelve ons Katolijck
 Geloof / en de Sakramenten en Kerckgewoon-
 ten der Katolijcke Kercke betreffen / aan te nee-
 men en te aanvaarden / en dezelve te gehooz-
 zaamen / zoo hebben de mede-provinciaale Bif-
 fchoppen / Abten / Aartsdiakenen / Proo-
 ften / Dekens en Kanonikken vooznoemd / zoo beele
 als 'er tegenwoozdig waren / een booz een / en
 iyt eenen mond geantwoozdt dat ze alles / en
 ieder in 't byzonder / 't welcke ingemelde H. Syn-
 node van Trente raakende ons Katolijck Geloof /
 de H. H. Sakramenten en de Kerckgewoonten
 der Katolijcke Kercke beflooten was / omhelzden /
 en volgens het zelve begeerden te leeven en te
 sterben.

Waar op onze Hoogw. Heer Aartsbiffchop /
 na dat hy van de vooznoemde mede-provinciaale
 Biffchoppen / Abten / Aartsdiakenen / Proo-
 ften / Prelaaten / Dekens en Kanonikken zo-
 daanig antwoozd had ontvangen / ook heeft ver-
 klaart dat hy insgelijks de voozgemelde Dekree-
 ten en befluiten der H. Kerckbergaderinge van
 Trenten / raakende het Katolijck Geloof / de Sa-
 kramenten en de kerckgewoonten der Katolijcke
 Kercke / met opene armen omhelzde.

Het welcke aldus verrigt zijnde heeft de Hoog-
 waardigste Heer Remigius Drotius, gekozen en
 bevestigd tot Biffchop van Leentwaarden / zoo
 iyt zijnen eigen naam als iyt naame van den
 Hoogw. Heer Johan Mahufius, gekozen en be-
 beftigd tot Biffchop van Deventer / aan meerge-
 melden Heer / onzen Aartsbiffchop van Utrecht /
 ober-

overgelevert een gesloten brief van haare Hoogheid / de Hertoginne van Parma, dewelke door haar geschreven was aanden Artsbisschop voornoemd. In dezen brief maakt haare Hoogheit bekend dat achtervolgens haaren raad en overleg de gemelde Hoogw. Heeren de Bisschoppen van Leenwaarden en van Deventer / hoewel noch niet tot Bisschopen getuydt / egter tot deeze provinciale Synode behooren toege-
laaten te worden; op dat zy de zaaken / die in gemelde Synode staan verhandelt te worden / door hunne voorzigtigheid en door hun overleg mogen helpen bestieren / en de zelven met hunne wijsheit / geleerdheit en erbarendheit helpen behandelen.

Daar op heeft de Hoogw. Heer de Bisschop van Middelburg verzoont een last- en volmagt-brief / gegeeven door den Deken en het Kapittel van de kathedraale Kerk te Middelburg; en zien de op den Eerw. Heer en Meester / Thomas Meivorst, Kanonnik van de kollegiaale Kerk van S. Martinus te Middelburg: waar in verzoegt wierd dat het onzen Hoogw. Heer en Artsbisschop mogt believen den voornoemden Heer Thomas, als Gewagtigden en Kommissaris der gemelde kathedraale Kerke van Middelburg / tot deeze provinciale Synode toe te laten / om daar te helpen raadslaan en de zaaken te helpen verhandelen.

Daar op de Hoogw. Heer Artsbisschop den Heer Thomas, des zelfs volmagt alvorens gelezen hebbende / tot de Provinciale Synode heeft toegelaaten.

Het welke herrigt zijnde de Vergadering door den Hoogw. Heer Artsbisschop is gecluidigt / om tegens 's anderendaags / de klok negen uren

ren voor den middag / weder by een te komen: tegen welk uur zijne Hoogwaardigste Doorzigtigheid alle die in de Synode tegenwoordig waren heeft bescheiden / om alhier in 't kapittel-huis te verschijnen. Gedaan in 't jaar en op den dag voorszreven in 't groote kapittel-huis der Metropolitanaansche Kerke van Utrecht.

TWEEDE ZITTING.

Gehouden op Donderdag, den elfden van October, in 't jaar voorszreven.

Onze Hoogwaardigste Heer de Aartsbisschop van Utrecht heeft aan de Vaders / in deeze Provinciaale Synode vergaderd / voorszreven hoe dat de H. algemeene Synode van Crente / in de vijf-en-twintigste zittinge (over de Hervorming) aan het tweede Hoofdstuk / het volgende bevel en gebod heeft uytgegeeven.

De rampzaligheid der tijden en de boosheit der opkomende Ketteryen nootzaaken ons niets achter te laten, het welke ter stichtinge der Volkeren en ter behoudnisse des Katolyken Geloofs eenigzins schijnt te kunnen strekken. Zoo gebiedt dan de H. Synode aan alle Patriarchen, Primaaten, Aartsbischoppen, Bischoppen en aan alle anderen dewelke van regts-wege, of door de gewoonte, de provinciaale Synode moeten bywoonen, dat ze in de eerste provinciaale Synode, dewelke na het eindigen van deeze Synode zal gehouden worden, alles en ieder in 't byzonder dat door deeze H. Synode vastgesteld en besloten is, opentlijk zullen hebben aan te nemen, en een opregte gehoorzaamheit aan den H. Paus zullen hebben te belooven, en bekennen schuldig

schuldig te wezen, en vorders alle Ketterryen door de kerkregels en algemeene Kerkvergaderingen, en voornamentlijk in deeze H. Synode gedoemd, in 't openbaar te verfoeien en te vervloeken, enz. Waar op onze Hoogwaardigste Heer de Aartsbisschop van Utrecht / zich naar dit bebel boegende / alle de Vaders van deeze provinciaale Synode heeft verzoegt het bovenstaande te volbrengen en te ondertekenen.

Op deeze zelfde zittinge is ynt naame van Mynheer den Abt van S. Laurens, in Oosthoek / verscheenen de Eerw. Heer Christophorus Alberti, dewelke om de ziekelijkheit van Mynheer den Abt tot Regent van 't zelfde Konvent / zoo in 't geestelijke als in 't tijdelijke / was aangesteld. Dezelve is door Mynheer den Aartsbisschop ook tot de Synode toegelaaten.

Vervolgens heeft zijne Hoogwaarde / onze Aartsbisschop van Utrecht voornoemd / met den raad en oberleg van zijne mede-provinciaale Bisschoppen / alle de Kanonnikken der vijf Kerken van Utrecht die baarden droegen / en ieder in 't byzonder / verzoegt hunne baarden binnen drie dagen tijds te laten schryppen / en ten minste met de schar te laten scheeren / en niet als de knevels te behouden / zoo dat 'er geen veravernis in de geestelijkheid gebonden werde : zulende anders van de Goddelijke diensten afschorsen / en van de ondeelingen versteken worden : en dat ze voortaan hunne baarden op deeze wijze altijd zullen laten afschryppen / of ook op de gemelde wijze / indien zy het willen doen / zullen hebben te draagen.

Op den zelfden dag heeft de Eerw. Heer de Abt van Dijkelingen / in 't land van Overysel / zijnen Broeder / die ook zijn Kapellaan was /

met naame Antonius, Bertholomeus zoon / Monnik in dezelve Abdye / afgezonden om hem te bezontschuldigen: zijnde zijne redenen / zoo als hy zeide / bieder bebat in den brief van den zelvden Heer en Abt aan Wyltheer den Deken van S. Pieters kerk te Utrecht: welke Antonius de zaaken / dewelke in deeze provinciale Synode verhandelt en beslooten zoudten worden / van zynentwegen zou onderrekenen. Zoo heeft dan zijne Hoogwaarde / de Wartsbiffchop van Utrecht den zelvden Abt tot de Synode toegelaaten; behoudens dat de Wartsbiffchop daar over noch een brief aan gemelben Abt zoude schrijven.

Dat gedaan zijnde heeft zijne Hoogwaarde de Wartsbiffchop voor af / en na hem de andere mede-provinciale Biffchoppen en Abten / de Dekreeten der Trentische kerkerbergaderinge onder een plegtelyke woordgeeding aangenomen en omhelst / voor zoo veel dezelve het Katolijck Gelooft / de Sakramenten en de kerktgewoonten der Katolijke Kerke raaken: verfoeyende / verdoemende en verbloekende alle ketterypen / en ieder in 't byzonder / dewelke door de algemeene kerkerbergaderingen en voornamentlyk door die van Trenten gedoemt zijn geweest / en belovende in al het voorszeyde een opregte gehoorzaamheit aan den Paus van Rome. Doch de Abten hebben er bygeboegt dat ze het gezeyde aannemen / omhelzen / en gemelde ketterypen verfoeyen / verdoemen en verbloeken / behoudens den eed door hen gedaan aan den Roomfchen Stoel / en de regten en privilegien van hunne Oders.

Dervolgens hebben de Wartsdiakenen / de Deelaaten / de Dekens en de Kanonnikken der vijf Kerken van Utrecht / welker naamen hier beneden nagedrukt worden / de Dekreeten der
 H. kerke

H. kerkvergaderinge van Trenten raakende het Geloof / de Sakramenten en de kerkgewoonten der Katoelike Kerke / ook onder een plegtelijke woordgeebinge / aangenomen en onthelst. Hier volgen dan de naamen der gemelde Aartsdiakenen / Prelaaten / Dekens en Kanonnikken.

De Cerw. Heer Cornelis van Mierop, Proost en Aartsdiaken. Johannes van den Vecht, Deken der Metropolitaausche Kerke. Bucho a Montzima, Deken van S. Jans Kerke. Wilhelmus Tairs van Amerongen, Deken van S. Salvators Kerke. Jacobus Uten-Eng, Deken van S. Pieters Kerke. Adrianus van Zuilen, Deken van S. Jans Kerke. De Heer Johannes van Hogelande, Deken van S. Mariaas Kerke. En voorders de Kanonnikken der vijf kerken: namentlijk: Wouterus van Koddenort, Kanonnik in S. Pieters Kerke / Johannes Scetter, Kanonnik in S. Salvators Kerke / en Proost te Zutfeen.

Lebuius ter Spille,	} Kanonnikken in	
Alnoldus Kollart,		} S. Mariaas Kerke.
Theodoricus van Zuilen,	} Kanonnikken in	
Rodolphus Muilart, Proost		} de Metropoli-
te Leiden.		
Johannes a Bruhesen.	} Kanonnik in S. Ma-	
Gerardus Ram.		} riaas Kerke.
Wichardus Scuerink,	} Kanonnik in S.	
Tilmannus van Moerendaal,		} Salvators Kerke.

Johannes van Duivenvoirt, Schoolboogd in de Metropolitaausche Kerke.

Jacobus Knuretorf, Kanonnik in S. Salvators Kerke.

Johannes van Drolshagen, **Schoolvoogd van S. Mariaas Kerke.**

Gerardus de Veno (van Veen) **Kanonnik in de Metropolitaausche Kerke.**

Gerardus Bosch, **Kanonnik in S. Pieters Kerke.**

Albertus van Bozichem, **Kanonnik van S. Salvators Kerke.**

Wilhelmus Pyk, **Kanonnik in S. Mariaas Kerke.**

Johannes van Noortwijk, **Kanonnik in S. Mariaas Kerke.**

Theodoricus Boncamp,	} Kanonnikken in de } Metropolitaausche } Kerke.
Otto van Malfem,	
Johannes Axelius,	
Johannes van Zuilen,	

Petrus Honthorst, **van S. Salvators Kerke.**

Bernardus Koesvelt, **van S. Mariaas Kerke.**

Johannes de Waal, **van de Metropolitaausche Kerke.**

Gerardus Knoop,	} van S. Jans Kerke.
Bernardus Uten-Eng,	

Adelbertus van Nycborg,	} van S. Salvators } Kerke.
Hermannus Ruisch,	

Gaspar Oom, **van S. Pieters Kerke.**

Johannes de Renesse, **van S. Jans Kerke.**

Florentius Herema, **van S. Salvators Kerke.**

Maximilianus van Walskappelle, **van de Metropolitaausche Kerke.**

Albertus Bol,	} van S. Mariaas } Kerke.
Theodoricus van Zuilen,	
Lambertus van den Borg,	

Cornelis Junius.

Egbertus Lufink.

Valerius Kuik,	} van de Metropoli- } taausche Kerke.
Georgius van Renesse,	
Gerardus Beyer,	

De Heer Thomas Mertvortius, Gemagtigde der Katedraale Kerke van Middelburg.

Ook heeft Broeder Christophorus Alberti, Regent van Oostbroek / uyt naame van den Eerw. Heer zynen Abt / die in gemelde Abdy onpasselyk was / al het zelve onder een plegtelyke woordgeebinge / gelijk door de Abten gedaan was / aangenoomen.

En om dat het grootste getal der Kanonniken van de vijf Kerken van Utrecht afwezig was / is door de Vaders der tegenwoordige Synode besloten en bevolen dat dezelve Kanonniken / door hunne Dekens vermaand zijnde / de Dekreeten der Trentische Vergaderinge / raakende het Katolijck Geloof / de Sakramenten / en de kerkgewoonten der katolijcke kerke / onder een gelijcke woordgeebinge zullen hebben aan te nemen en te omhelzen.

Vaarenhoven hebben de zelve Vaders vast gestelt en eendragtelyk besloten dat alle de artykelen / en ieder in 't byzonder / dewelke in de kerkgaderinge van Trenten zijn uytgegeeben / en het katolijck Geloof / de Sakramenten en de kerkgewoonten raaken / 's anderendaags in de Metropolitaansche kerke van Utrecht / op het hoogste van 't Choor / in 't openbaar zullen afgelezen worden : en by aldien alle de gemelde artykelen den genoemden dag niet zullen konnen afgelezen worden / dat dan het overige zal gelezen worden op de volgende dagen. En daarby / dat dezelve artykelen zullen gelezen worden in de duitsehe taal / om van ieder een verstaan te worden : en wel zoodaanig dat men eerst de groote klok een wijle tijds zal doen luiden.

Voorders heeft de Aartsbisschop den Heer Adriaan

driaan Willems Schayk, bode van deeze Synode / gemagtigt om de Regenten der Stad Utrecht te waarschuwen dat zy het zelve met het luiden van de Stads klok zullen hebben af te kundigen. Het zelve heeft hy aan de Regenten en Pastooren der Stad Utrecht laten aandienen.

Insgelijks heeft zijne Hoogwaarde my on- dergeschreven / Johan Lamzwerde, Notaris, gemagtigt om alle de Verhandelingen van deeze Provinciaale Synode aan te tekenen en op te schrijven.

Ook hebben zy besloten dat 'er voortaan niet anders zal verhandelt worden / en dat men in deeze Synode tot geene andere zaken zal voort treden / als na dat de Oordonnantien en Decreeten der Trentische kerkvergaderinge / omtrent het Katholijck Geloof / de Sakramenten en de kerkgewoonten der Katholijke Kerke / alvorens zullen afgekundigt zijn.

Het welke afgedaan zijnde hebben de Vaders / in deeze Synode vergaderd / besloten dat men tot het verhandelen van andere zaaken zou voort gaan / 't zy in dit Kapittel-huis / 't zy in een andere welgeleegte plaats; alwaar het den Pre- laaten by zal staan door zich zelve / of door hunne afgezondenen met wettige volmagt voort zien / te verschijnen.

DERDE ZITTING.

Gehouden op den vijftienden van October, is 't jaar als boven.

Zijne Hoogwaarde / onze Aartsbisschop van Utrecht / heeft door de Vaders deezer provin- ciaale Synode verhaalt dat 'er een gedeelte der Trentische kerkvergaderinge wettiglyk was af-
gelezen:

gelezen: dat 'er nu noch overig was / het tweede gedeelte 't welke op de Herbozming loopt / opentlijk van kerckregel tot kerckregel tot het einde toe vooz te lezen. En heeft zijne Hoogw. gezeyt dat dit afgedaan zijnde hy zou helpen raadslaau en antwoarden ober de punten der bezwaarnissen / dewelke doordezelve Prelaaten / Aartsdiakenen en Kapittelen / ieder vooz het zijne / waren voozgesteld. En bozders dat hy / Aartsbisschop / met de Vadersen deezer Synode had vergaamt dat / na het afdoen van het voozgemelde / de misdaden en vergrijpingen van allen / en van ieder in 't byzonder / dewelke in deeze provinciaale Synode konnen worden afgekondigt / daar zullen afgekondigt worden. Daar op heeft zijne Hoogw. my Notaris onderschreven belast tot het aflezen der kerck-regulen / die de Herbozming raaken / vooz te treden / zoo als ik in alle onderdaanigheit heb gedaan.

VIERDE ZITTING.

Op den seltienden van October, in 't jaar
als boven.

In deeze zittinge heeft men vooztgegaan met de kerck-regelen ober de Herbozming vooz te lezen: en ontrent de genen die in deeze zittinge niet konden afgedaan worden / heeft zijn Hoogw. waarde bevolen dat men dezelve & anderendaags zou aflezen.

VYFDE ZITTING

Op den seventienden October, in 't jaar
als boven.

Vermits de kerk-regelen raakende de Herboz-
ming noch op deezen dag niet afgelezen kon-
den worden / en dewijl het 's anderendaags S.
Lucas dag was / heeft zijne Hoogwa. de Vade-
ren deezer Synode tegen den tweeden dag daar
aan / tegen de klok negen uren / alhier beschei-
den.

ZESDE ZITTING

Op den negentienden van October, in 't jaar
als boven.

Ma dat de kerk-regelen der kerk-bergaderin-
ge van Teenten raakende de Herbozming afge-
lezen waren / heeft zijne Hoogwaarde / onze
Wartsbisschop van Utrecht / aan de Vaders der
provinciaale Synode / en aan de Geestelijkheid
die 'er regentvoordig was / gezet en voorgedra-
gen dat / vermits de kerk-regels en Oefneeten
raakende de Herbozming nu ten einde gebracht
waren / en de Wartsdiakenen / Prelaaten en
Kapittelen hem (Wartsbisschop) eenige bezwaar-
nissen voorgesteld hadden / hy dezelve bezwaar-
nissen wilde nazien en onderzoeken / en daar ober
met zijne mede-provinciaale Bisschoppen raad-
pleegen : en dat hy zulks gedaan hebbende het
Kapittel of de Vaders der Synode daar ober
wederom zoude beroepen. En aldus heeft de
Hoogwa. Heer Wartsbisschop de zitting van dee-
zen dag wederom ten einde gebracht.

ZEVEN-

ZEVENDE ZITTING

Op den twee-en-twintigsten van October, in 't
jaar als boven.

Mer dat de Vaders deezer Synode wederom
vergadert waren / heeft de Eerw. Heer en Abt
van 't klooster te Dikshelingen / in Oberpffel /
dooz my Notaris ondergeschreven / onder een
plegtelyk beding / aangenomen en omhels't alle
de Dekreeten / en ieder in 't byzonder / die in de
kerk-vergaderinge van Trenten raakende het
Geloof / de Sakramenten en de kerk-gewoon-
ten zijn uytgegeeven / zod als de andere Abten
dezelve aangenomen hebben / verfoejende / ver-
doemende / enz.

Verholgens / na dat de Vaders van deeze
provinciaale Synode ter gewoonlyke plaatze by
een gekomen waren / heeft de Hoogw. Heer /
de Wartsbisschop van Utrecht / aan de Wartsdia-
kenen / Prelaaten / Dekens en Kapittelen der
byf Kerken van Utrecht verklaart en voorge-
dyaagen dat dit kapittel heden beroepen was /
om hen het antwoord van hem Wartsbisschop /
en van de mede-provinciaale Bisschoppen / me-
de te deelen ober de bezwaarnissen / dewelken
upt de Dekreeten der kerk-vergaderinge van
Trenten naar hun zeggen stonden te volgen / en
die zy op schrift gestelt hadden. De Heer Warts-
bisschop heeft vooz af gebragte van de Warts-
diakenen / Prelaaten / Dekens en kapittel-hee-
ren / of zy genegen waren het zelbe antwoord
aan te hooren. Daar op hebben de Heeren
Wartsdiakenen / de Prelaaten / de Dekens en
kapittel-heeren / dooz den mond van den Dom-
deken den Heer Johan vander Vecht, geantwoozdt
⑤ 5 en

en verklaart dat ze genegen en hegeerig waren om het zelve antwoord te verstaan.

Zoo is hun dan het antwoord gegeven; en door my Notaris, door last van den Heer Wartsbisschop / openlijkt voorgelezen.

F R E D E R I C U S,

Door de genade van Godt en van den Apostolischen Stoel

AARTSBISSCHOP VAN UTREGT.

Gezien / overwogen en rijpelyk herkauwt hebbende de bezwaarnissen / wegens de Gerw. Heeren / de Wartsdiakenen / Prelaaten en Kapittelen der vijf Kerken van Utrecht / aan ons overgeleverd / dewelke zoo als van hen voorgegeeven word / up de Dekreeten of kerk-regelen der Synode van Trente staan te volgen; en deeze zaak aandagtiglyk met onze Hoogwaardigste Medebroederen / onze mede-provinciaale Bisschoppen overwogen hebbende / zoo zeggen en verklaaren wy / volgens hunnen raad en met hunne toestemminge / dat het ons niet by en staat eenige verandering / matiging / of oplegging in de voornoemde Dekreeten der H. Kerkvergaderinge te maaken: en dat zulks op zekere en zeer zwaare straffen is verboden: en dat dierhalve alle Dekreeten en kerk-regels der gemelde Synode / en ieder in 't byzonder / wien dat ze ook mogen raaken / onverbzeekelyk volgens den inhoud en order der zelve zullen en moeten onderhouden worden.

Hier om is het dat wy U. allegader / en ieder van U. in 't byzonder / onder de H. gehoor

hooorzaamheit / en onder de straffen en straf-bon-
nissen in de Dekreeten en kerck-regelen der Syn-
node van Crente begreepen en uytgedrukt / ver-
zoeken dat Sy N. alle de Dekreeten der meer-
gemelde Synode / en ieder der zelven in 't by-
zonder / wilt aanneemen en openlyk omhelzen/
zoo als door de zelve Dekreeten / en ook door
onzen Heiligsten Vader / Pius Paus van Romeen/
wozd bevolen.

Was aldus onderschreven / Frederik van Tau-
tenborg, Aartsbisschop van Utrecht.

Nicolaus a Nova-Terra, Bisschop van Haar-
lem.

Nicolaus de Castro, Bisschop van Middel-
burg.

Johannes Knyf, Bisschop van Groningen.

Remigius Drutius, verkozen tot Bisschop van
Leentwaarden.

Johannes Mahusius, verkozen tot Bisschop
van Deventer.

Da dat van deeze verklaring en dit ant-
woord van den Hoogwaardigsten Heer Aarts-
bisschop van Utrecht was gelezen / heeft de
Cerin. Heer Johannes vander Vecht, Dam-de-
ken van Utrecht / zoo uyt zynen eigen naam /
als uyt naame van de Cerin. Heeren de Aarts-
diakenen / de Prelaaten en de Kapittelen der
voornoemde Kerken gezet en verklaart dat hy
de Dekreeten der kerck-vergaderinge van Cren-
te / hooz zoo veel dezelve de verbetering der ze-
den en des lebens betreffen / als tenemaal nood-
zakelyk zijnde / wel wilde aanneemen ; behoudens
het regts-gebied / de hoozregten / de privilegien/
de bypdonnien / de inzettingen / de gewoonten/
en de ontheffingen van de Aartsdiakenen / Pre-
laaten en Kapittelen der byf Utrechtsehe ker-
ken /

ken / 't welke hy dooz een uytdukkelyk Protest verklaarde. Dorders verzogt hy dat hem dooz den Heer Artsbiffchop ter hand mogt gestelt worden een affchryft van dezselfs antwoord en verklaaringe / en een bequaame tyd mogt gestelt worden / om ober die zaak met de gezelde Artsdiakenen / Prelaaten en Kapittelen raad te pleegen. Waaz ober gemelde Heer Artsbiffchop zich wat bedogt hebbende aan de zelbe Artsdiakenen enz. een affchryft van het gemelde antwoord en verklaaringe heeft terhand gestelt / en hun drie dagen tijds heeft gegeeven om zich daar ober te beraaden ; te weten zodaanig / dat hy hun den eersten dag booz het eerste uytstel / den tweeden booz het tweede / en den derden booz het derde bepaalde.

Dit gedaan zynde / heeft de Certu. Heer / de Deken der Metropolitanaansche Kerke booznoemd / ober luid en met een verstaandaare stemme van de aldaar zynde Artsdiakenen / Prelaaten en Kapittel-heeren gebzaagt of zy de aanneeming / de verklaaring en het verzoekt / dooz hen gedaan / goedkeurden / en booz gedaan hielden. En dewyl niemand der Artsdiakenen / der Prelaaten / en der Kapittel-heeren daar tegen sprak / maar zy altemaal stil zweegen / hebben zy dooz hune stilzwygendheit verklaart dat zy het goedkeurden en booz gedaan hielden.

ACHTSTE ZITTING

Gehouden op den vijf-en-twintigsten van de maand October in 't jaar als boven.

Da dat de Artsbiffchop aan de Vaderen der Provinciaale Synode had gezeit dat de gemelde Artsdiakenen / Prelaaten en Kapittel-heeren tegens deezen dag bescheiden waren om antwoord

woord te geeben op de laatste verklaringe van
 zijn Hoogwaarde / heeft hy van hen gebragt
 of zy hun antwoord gereed hadden. Waer op
 de Cerw. Heer / de Dom-deken van Utrecht /
 zoo upt naame van zijne kerk / als upt naame van
 de Aartsdiakenen / Prelaaten en vijf Kerken /
 het schriftelyk antwoord der zelve Aartsdiakenen
 enz. aan zijne Hoogw. heeft ter hand gestelt. Het
 zelve is op bevel van zijne Hoogw. door my /
 Notaris onderschreven / opentlyk gelezen / en was
 van den volgenden inhoud.

A N T W O O R D

V A N D E

A A R T S D I A K E N E N ,

P R E L A A T E N

E N

V Y F K E R K E N V A N U T R E G T ,

Op de VERKLAARING die door onzen
 Hoogwaardigsten Heer, den

A A R T S B I S S C H O P V A N U I R E G T ,

Op den 22 van October is gedaan raakende
 de bezwaarnissen door de gemelde Pre-
 laaten ingeleverd, en dewelke uyt
 de Dekreeten en Kerk-regelen
 der H. Synode van Tren-
 te staan te volgen.

H O O G W A A R D I G S T E D A D E R / D O O R L U C H T I G S T E
 A a r t s b i s s c h o p .

Indemaal nwe Hoogwaardigste Door-
 luytichheit heeft verklaart dat het hem niet ge-
 oozloft

voorst is eenige bevandering / matiging ofte uyt-
 legging omtrent de bezwaarnissen / uyt de meerge-
 melde Dekreeten ontstaande / toe te laten / ja dat
 zulks op zekere zeer zwaare straffen is verboden;
 en dat dierhalve alle de Dekreeten en kerck-regels
 der gemelde Synode / en ieder in 't byzonder /
 twien dat ze ook mogen raaken / onverbreekelijk
 volgens de order en inhoud der zelven zullen en
 moeten onderhouden worden: 't welke dooz uwre
 Hoogw. aldus verklaart is met den raad alleen/
 en toestemminge van de andere mede-provinciaal-
 le Bisschoppen / uwre Hoogwaarde Medebroe-
 deren.

Zoo is het dat wy ons zelven dooz zodanig
 een antwoord en verklaring / die zonder eenig
 overleg met ons geschiedt is / bezwaard vinden-
 de / en willende uwre Hoogw. op den gestel-
 den tijd ons antwoord geeven / goed gebonden
 hebben uwre Hoogw. op de volgende wijze te ant-
 woorden / zoo als wy dooz den inhoud dezes
 ook antwoorden; verzoekende dat het uwre Dooz-
 luchtigheid believe dit ons antwoord gunstig aan
 te nemen / en ten goede te duiden.

Dooz eerst zeggen wy / dat wy willig zijnde
 om de meeninge van de Vaders / in de Syno-
 de van Crente vergaderd / en de begeerte van
 zijne Koninklijke Katolijke Majesteit te vol-
 doen / na dat uwre Hoogw. / gelijkt in een Provin-
 tiaale Synode gebruikelijk is / onzer aller en ieders
 stemmen zonde afgebragt hebben. dat wy /
 zeggen wy / alles 't welke in de Trentische Syno-
 de besloten is / en ieder in 't byzonder / vooz
 zoo veel het ons Katolijk Geloof / de bedie-
 ning der Sakramenten / en de kerckelijke ge-
 woonten betreft / opentlijk met eenpaarige stem-
 men / en ook niet een bygaande woorzgevinge /
 hebben

hebben aangenomen / gelijk het door twee Mededevoeders / de mede-provinciaale Bisschoppen / en door de Abten aangenomen is geweest: en dat wy beneffens hen onze toestemming tot het afslandigen van de gemelde Dekreeten hebben gegeven.

En wat de Herbornning belangt; dezelve hebben wy / voor zoo veel zy het leven en de zeken betreft / insgelijks als tenemaal nootzakelijck zijnde gewillig aangenomen. Waar in wy meenen onzen pligt gequeten / en de begeerte / zoo wel van de Vaderen der H. Synode als van zijne Katolijke Majesteyt / voldaan te hebben.

Maar overmits 'er noch veel andere zaaken in de gemelde Dekreeten bezeepeu staan / die gansch geen gemeenschap met de verbeteringe des levens en der zeden hebben / en door welker aanneeming wy onze Kercken / de voorzogten / regtsmagten / privilegien / bydommen / ontfesingen / goederen en tot noch toe wel onderhouden de de gewoonten der zelven / zonden verhoften; zoo is het dat wy / willende dezelve ongekrenkt en ongeschonden bewaaren (zoo als eerst zijne Keizerl. Majesteyt zaliger gedagtenisse / en naderhand zijne Koninklijke Katolijke Majesteyt ten tijde van zijne inhuldinge / en eindelijk utwe doozluchtigste Hoogwaarde / voor haare aanneeming tot het Aartsbisdom van Utrecht / ons heyligh belooft hebben) dezelve Dekreeten / wyt kwagte van den eed dien wy aan onze Kercken gedaan hebben / geenzins konnen aanneemen; het welke wy uytduidelijck dooz ons Protest verklaaren.

En vermits de voorgemelde verklaaving dooz utwe Hoogw. alleenlijck is gedaan met het overleg van

ban utwe mede-provinciaale Bisschoppen; welk oberleg in 't byzonder en buiten de Provinciaale Synode is genomen: en obermits het him byzonder en eigen belangen raakt / en het verschil hier op loopt of zy in het regtsgebied van de Martsdiakenen en Kapittelen der Utrechtse Kerke zullen treden / waar ober al meer verschillen en kraakeelen gereezen zijn: en bermits 'er eenigen onder hen zijn / die de Bisschoppelyke wyding noch niet ontvangen hebben / en het Bisschoppelyk regtsgebied noch niet bezitten / en vervolgens geen beslechtende stem konnen hebben: te meer dewyl deeze verklaaring is gegeven / zonder ons eens gekent / aangesproken of gehoozt te hebben; daar het egter kennelyk is dat ons en onze Martsdiakenen / ter oorzaak van ons regtsgebied / een beslegtende stem toe koomt / en dat wy ook in de twee laarste Provinciaale Synoden van Keulen / onder den Hoogwaardigsten Heer en Martsbisschop van Keulen Adolphus, een beslegtende stem gehad hebben.

En bermits wy ook door utwe Hoogwaarde tot de tegenwoordige Synode beroepen zijn / om 'er raad te slaan en te handelen ober zodaanige zaken die de glorie Gods / den welstand der Kerke / de eenigheid des Geloofs / de verbetering der zeden / en de zaligheid der zielen betreffen; en dewyl deeze form niet onderhouden is / ja wy des niet verzozt zijn geweest / zoo dat 'er voor deeze verklaaring van utwe Hoogw. geene onderhandeling of raadpleeging met ons is gehouden.

Zoo zijn wy genoodzaakt te verklaaren / behoudens nochtans de eerbiedigheid en het ontzag het welke utwe Hoogw. toekomt / dat gemelde verklaaring nietig en kragteloos is / en dat

dat wy herbolgens geener wijze verpligt zijn om ons naar de zelfde verklaring te boegen; waar ober wy oolt uytdukkelijck door den inhoud des zes protesteeren: geenzins nochtans niet dat in zigt of die meeninge / waar ober wy insgelijck protesteeren / om daar door den voortgang der H. Kerkbergaderinge te willen stremmen: maar in tegendeel / op dat de zelfde Kerkbergadering des te ligter zonder onze benadeeling stand mag grijpen.

Daar by protesteeren wy dat / indien 'er gedurende deeze Provinciaale Synode ietwes afzonderlijk en buiten de Synode / zonder ons aangesproken of gehoord te hebben / mogt verhandelt / besloten of uytgewezen worden / of alreeds ietwes verhandelt / besloten en uytgezezen is / wy het zelfde voor nietig zullen houden.

Was aldus ondertekent uyt last van de Eerw. Heeren / de Aartsdiakenen / de Prelaaten en de Kapittelen der vijf Kerken van Utrecht.

LAMZWEERDE,
Notaris, Sekretaris.

Als dit antwoord gelezen was / heeft 'er de Aartsbisschop een afschrift van verzogt: en heeft daar op den gemelden Aartsdiakenen / Prelaaten en Kapittel-heeren door den Bisschop P. bevolen een wijle tijds ter zijde te staan. Hebbende dan alvorens raad gepleegt met de mede-Provinciaale Bisschoppen en met de Abten / heeft gemelde Bisschop / met de toestemminge en met het goedvinden van alle de Bisschoppen en Abten / gezett dat zijne Doopl. Hoogwaarde / de Aartsbisschop / niet en meende dat de Aarts-

diakenen / Prelaaten en Kapittel-heeren voornemd in eenigen deele upt deezen hoofde bezwaard of benadeelt waren / om dat zy in de raadpleeginge / die de Aartsbiffchop met de andere Biffchoppen over het uleberen van het gemeelde sineek-schijft heeft gehouden / niet ontboden zijn geweest: en zulks om deeze reden dat zy / als sineekiers / geen regters of raadgebers behoorden te zijn in hunne eigen zaaken / dewelke in het sineek-schijft begrepen stonden.

Ten tweede / dat de Hoogwaardigste Heeren / de verkorene en bevestigde Biffchoppen van Acentwaarden en Deventer / van rechtswaeg / ook eer dat zy de Biffchoppelyke wydzels gekregen hebben / stein hebben in de zaaken die hunne Kerki en Bisdom raaken. (12)

Wat den eed aangaat / die hen dooz zijne Keizerlyke en ook dooz zijne Katolijke Majesteit gedaan was / dat zy den zelven ter bequaamer plaatze en tyde konden doen geliden: maar dat de red / dooz zijne Hoogwaarde den Aartsbiffchop gedaan / in geenem deele gebroken was / of gebroken zou worden. Dat zy eventuel moesten gedenken dat in het doen van eeden het gezag van hooger Oerigheit word uptgesloten. En schoon genomen dat het sineek-schijft met dit inzicht aan zijne Hoogwaarde was ingelevert / om 'er gezamentlijk over te handelen en raad te slaan / dat zulks in de magt van hem Aartsbiffchop niet is geweest: nademaal hy volgens den pligt der gehoozzaamheit de inzettingen en Beskreeten der H. Kerki-bergaderinge van Trenten in alles en ten volle gehouden is te volgen.

En aangezien de voornemde Prelaaten / Aartsdiakenen en Kapittel-heeren / eerst schijftelyk en daar na ook mondeling / ingebracht hebben

ben dat de mede-provinciale Biffchoppen (in deeze zaak) verdagt zijn: om dieftwille dat dit verfehil / als loopende op het gebruik der kerke-lyke regtsmagt en op diegelyke zaaken die in hun feh:if:elyk antwoord begrepen staan / hun eigen voordeel zou raaken.

Daar op heeft zijne Hoogwaarde uyt den naam der gezeide Biffchoppen geantwoorpt dat ze niet geen regt voor verdagt konnen gehouden worden; dewyl hier niets ondernomen word / als 't geene aan alle de Biffchoppen der gausche wereld / ook onder zekere straffen die in de Decreten der zelve Synode utgedrukt staan / toegestaan / vergunt en belast is geweest: en des te meer / dewyl niet bevonden is dat zy in de gemelde Synode voor hun eigen voordeel en voor een anders nadeel gestemt hebben: ja / daar ze de verhandelingen der zelve Synode niet bygeinoont hebben / behalven alleen den gekozen Biffchop van Debenter: en noch is 'er in de zelve Synode / toen hy 'er al tegenwoordig was / van deeze zaaken niet gesproken / maar alleenlyk ober zaaken die het Seloof en de Sakramenten raaken gehandelt. Waar by zijne Hoogwaarde noch voegde dat de Prelaaten en Kapittel-heeren wel een uytwijzende stem in deeze Provinciale Synode hadden; dan niet anders als in zaaken die hun belang niet en raaken.

Waar op de Eerw. Heer Domdeken / uyt de naamen als boven / heeft geantwoorpt en gezett dat de meergemelde mede-provinciale Biffchoppen met de grootste reden mogen verdagt gehouden worden / dewyl dat 'er ober het kerke-lyke regts-gebied al meer als eens is gepleit / en het proces in het byzyn der beide partien ten voordeel der gemelde Martys-Diakonen

en Kerken uytgetweezen : dat hy zich dierhalven houdt by zijn eerste antwoord. Des te meer / aangezien dat het regtsgebied maar niet de Bisschoplyke wijding regt geeft tot een uytwijzende stem : en vervolgens dat de gezeide Bisschoppen / als geen regtsgebied hebbende / ook in dezelve Synode niet moeten toegelaaten worden tot het geeven van een uytwijzende stem : 't welcke den genen alleenlyk toekoomt / dewelcke anderzins niet verdragt zijnde / zodaanig een regtsgebied hebben. Vervolgens dat de Wartsdiakenen / Prelaaten en Kapittelen / als hebbende een Bisschoplyk regtsgebied / ook moeten toegelaaten worden tot het geeven van uytwijzende stemmen : te meer daar zy in het bezit zijn van zodaanig een regt.

En wat belangt de verklaraing van zijne Hoogw. waar in verklaart word dat de Prelaaten tot het geeven van zodaanige stemmen moeten toegelaaten worden in zaaken die hun eigen belang niet en raaken ; daar op heeft de gemelde Dondeken / uyt naame als boven / geantwooydt dat dezelve zonder uytzonderinge moeten toegelaaten worden ; dewyl het verschil niet en ziet op hun eigen booydeel / maar het henlieden maar te doen is om een gemeene schade af te weeret ; en dewyl de andere mede-provinciaale Bisschoppen maar uyt zijn op de schade der Warts-diakenen / Prelaaten en Kapittelen / en hun eigen booydeel beoogen.

Op het leste heeft zijne Hoogw. geantwooydt dat de mede-provinciaale Bisschoppen booy hun booydeel niet en stryden op hun eigen gezag / maar uyt kragte van een Wet en van een Ooydonantie van een algemeene Kerk-vergaderinge /
dewellie

deswelke door de gansche wereld is verkundigt : welke Wet en Odonantie 30 Bisschoppen / 30 willen of ze willen niet / uyt kragte van hunnen eed / gehouden en verplicht zijn te achtervolgen.

Als de Warts-bisschop wederom raad had gepleegt met de mede-provinciaale Bisschoppen en met de Abten / (te wecten den Abt van S. Paulus te Utrecht / den Abt van Marien-waart , in Gelderland / en den Abt van Dikkelingen , in Ober-pffel) heeft hy Warts-bisschop / en de gezelde Bisschoppen en Abten verklaart dat men de Delveeten en Odonantien der meergemelde Kerk-vergaderinge van Creute / in alles en raakende allerhande bevelen / geen een uytgezonderd / moest gehoorzaamen. Daar de zelfde Abten byhoegden dat zy het insgelijks verklaarden / behoudens de voorregten en privilegien van hunne Ouders.

Dit gedaan zijnde / zijn de Warts-diaakenen / Prelaaten en Kapittel-heeren der vijf Kerken (deswelke toen de lestgemelde verklaaring geschiede / aan een zijde gelveken waren) weder tot den Warts-bisschop gekeert / en hebben het boven gemelde door den mond van den Domschen wederom herhaalt / zeggende dat ze op hun eerste antwoord en protest bleven staan ; en noch eens verklaarende dat eenige mede-provinciaale Bisschoppen / in deeze Synode vergaderd / om de meergemelde reden verdagt waren : dierhalve dat zy dezelve / behoudens egter hunne eerbiedigheit en ontzag / hoor geene Kiegters erkennen. Waar op dezelve Oeken / uyt naame als boven / aan zijne Hoogto. den Warts-bisschop een ander en kort verzoekt of smeek-schrijft heeft overgelevert / verzoekende zijne Hoogto. het zel-

be te willen aaneemen; zoo als hy Aarts-bis-
schop het ook heeft aangenoemen / en geant-
woordt dat hy het met zijne mede-provinciaale
Bisschoppen zou onderzoeken / en zijn beraad
daar over neemen tegen 's anderendaags / of te-
gen den naagstvolgenden zaterdag / de klok ne-
gen uren: tegen welk uur hy de Vaders deezer
Synode ten Kapittel heeft bescheiden. Waar
hy zijne Hoogw. boegde dat / indien zijne Hoog-
waarde de Bisschop van Haarlem op dien dag
ter Synode zou kunnen komen / hy Aarts-
bisschop het selve noch op dezen zelfden dag /
tegens de klok vijf uren / aan den Heer Dom-
deken zou laten wecten. En na dat zoo we-
gens de mede-provinciaale Bisschoppen / als we-
gens de Aarts-diaakenen / Prelaaten en Kapit-
tel-heeren / kopy van al het bovenstaande was
verzagt / is de Vergadering gescheiden.

Hier volgt het kortste verzoek of smeek-schryft /
daar we zoo eben van gesproken hebben.

Delwijl onze bezwaarnissen alleenlyk met dit
inzigt en tot geen ander einde aan uwe Hoog-
waardigste Doozlichtigheid zijn overgelevert /
op dat uwe Doozlichtigheid dezelve zoude on-
derzoeken / en verbolgens met ons daar over
raadpleegen / hoe dat we best by de geenen /
delwelke uyt kragte der kerck-vergaderinge van
Grente daar toe gemachtigt zijn / eenige verlich-
ting des aangaande zonden kunnen verkrijgen:
en delwijl zulks niet gedaan is / zoo verzoeken
wy dat alle de Dekreeten der kerck-vergaderin-
ge / delwelke de hooregten / regts-magten /
bydommen / onthessingen en losselijke gewoon-
ten van onze kerken benadeelen of verhoorten /
met de uytboeringe der selve Dekreeten / opge-
schort blijven / ter tijd toe dat wy de gemelde
verzagt

verzagting of matiging van den Roomschen Paus / of van onzen Katolijken Koning zullen verkreegen hebben.

Was aldus ondertekent upt last van de Gewaarde Heeren / de Artsdiakenen / de Prelaaten en Kapittel-heeren der vijf vooznoemde Kerken.

LAMZWEERDE,
Notar. Sekret.

NEGENDE ZITTING

Gehouden op den 26 van de maand October, in 't jaar als boven.

In deeze zittinge zijn upt last van den Heer Arts-bisshop enige zaaken gelezen van wegens de Abten: welke zaaken zijne Hoogte verklaarde dat daags te voren overgeslagen waren. Zy hebben dan de volgende verklaaring gedaan: Dermits de Abten gisteren verklaart hebben dat ze de inzettingen en Decreeten der algemeene Kerk-vergaderinge van Trente in alles / en raakende allerhande beveelen / wilden gehoozzaamen; behoudens hunne voozregten en outheffingen: zoo hebben wy hen gezaagt hoe dat ze dit verstonden: waar op zy geantwoordt hebben dat ze hunne voozregten en outheffingen wel begeerden te behouden; maar niet in zulke geballen / in dewelken de zelve voozregten en outheffingen door de Decreeten der algemeene Kerk-vergaderinge van Trenten / 't zy dan in 't algemeen of in 't byzonder / zijn ingetrokken: want dat zy in zulken geballen / als hinderen der gehoozzaamheit / gezind zijn de H. Kerk-vergaderinge / en onzen Allerheiligsten Dader den Paus van Romen te gehoozzaamen.

Als het briefje / dit antwoord behelzende / gelezen was / heeft zijne Hoogw. onze Warts-bischof van de Abten van S. Paulus, van Marienwaart en van Dikkelingen gebragt of dit hunne gesteltoms was : waar op zy ja gezeit hebben / en 't geene gelezen was hebben goed gekeurt ; zoo als het ten eersten aanzien voorgequam.

Daar na heeft zijne Hoogw. de Warts-bischof bertoont hoe dat hy aan de gekorene en bevestigde Bisschoppen van Leentwaarden en Deventer / hoewel noch geene Bisschoppelijke wijdzels outbangen hebbende / toegang tot de Synode heeft gegeven / om aldaar te helpen handelen / raad te pleegen / en te overleggen over zodaanige zaaken waar over gehandelt / raad gepleegt / en overleg genomen moest worden. En daar op heeft zijne Hoogw. bertoont een besloten brief van de Hartoginne van Parma / Landvoogdesse / enz. welke brief / vooz zoo veel hy deeze stoffe raakte / aldaar door mij / Notaris onderschreven / is voorgelezen ; zijnde van den volgenden inhoud.

* Hoogweerdige in Gods bezondere goede Dient / alzo van wegen de gekorene Bisschoppen van Leentwaarden en van Deventer ons te kennen gegeven is geweest / hoe dat Zy N. by N. N. geboezbert en beschreven zijn geweest ten Concilio Provinciaal binnen Utrecht / ende ons geconsulteert hebben / hoe zy hen deshalven zouden hebben te holden en te reguleeren / hen latende denken dat zy behooren ge-excuseert te zyn der comparitien aldaar / aangesien dat zy niet geconsacreert / noch gestelt zyn in possessie van

* Deeze brief staat aldus met de eige woorden , en in het Nederduitsch , in het handschrift.

van haare Bisddommen / konnen u N. niet ver-
 halten / dat wy aangemerkt die voorszeyde
 Bisschoppen re vera gekoren zyn / hebben booz
 goet aangezien / in respecte van haare geleerts-
 heit / erbarentheit / goet leben / ende andere
 goede qualiteyten / dat zy hen aldaar buegen
 ende beynden laten / ende hen belast also te doen /
 om met haeren goeden rapdt die dingen ten bes-
 sien te helpen stieren ende te ordinceren / tot
 boerderinghe ende hanthaldinghe van onsen he-
 ligen gelobe ende religie / tot gemeyn welbaart
 der heylige Kerken / ende des Geestelyken staats
 enz.

Gescheben tot Busselle den tweeden dag des
 maants Octobris 1565.

En was onderteykent

M A R G A R E T A.

Vervolgens heeft de Heer Aarts-bisschop /
 om op het verzoek der Aarts-diaconen / Pre-
 laaten en Kapittel-heeren der vijf Kerken van
 Utrecht te antwoorden / hun het volgende ant-
 woord schriftelyk verdoont en ter hand gestelt.

F R E D E R I K Aartsbisschop

Gezien en rijpelyk overwoogen hebbende zee-
 ker smeek-schryft / t welcke ons gisteren den 25
 deezer maand October / is verdoont en overges-
 lobert / en t welcke behelst een verzoek van wo-
 gens de Gerin. Heeren / de Aarts-diaconen / de
 Prelaaten en de Kapittelen der vijf Kerken van
 Utrecht / om de uythoering van eenige Decrees
 ten der H. Kerk vergaderinge van Trente op te
 schoffen ; zoo is het dat wy / hebbende alre-
 rens

rens daar ober raad gepleegt en oberleg genomen met de Hoogw. Heeren onze mede-provinciaale Bisschoppen / en met de Abten in deeze Provinciaale Synode vergaderd / volgens hunnen raad en met hunne toestemminge zeggen en verklaaren dat het aan ons niet en staat / en in onze magt niet en is / hun de verzogte opschrijving in te willigen.

Zoo is 'er dan niet oberig als dat wy / indien het dienstig en nootzakelijk geoordeelt word / met eenpaarige gemoderen gaan handelen over den Goddelijken dienst / ober de herboezminge der zeden / en de verbeteringe des levens / en ober de bozere zaaken daar toe behoorende.

En was onderschreven / uyt byzondere last van den Doozl. en Hoogw. Heer Mjnheer Fredericus Marts-bisschop van Utrecht / en met de toestemminge der bovengenoemden. En was bozder ondertekent.

HENRICUS ZONIUS,

Not. Sekret.

Wanneer dit antwoord van zijne Hoogw. den Marts-bisschop dooz my / Notaris onderschreven / was gelezen / heeft de Eerw. Heer / de Oeken der Metropolitanaansche Kerke / uyt naame als hoven / verlof verzogt om met de gezeide Martsdiakenen / Prelaaten en Kapittelen een weinig tijds ter zijde te staan / en zich te beraaden : zoo als hy met verlof van zijne Hoogw. ter zijde is gegaan en zich heeft beraaden. Koyt daar op is hy met de Marts-diakenen / Prelaaten en Kapittel-heeren weder-geheert / en heeft gezeit dat de zelve Marts diakenen / Prelaaten en Kapittelen der vijf Kerken kony van het gemelde antwoord zijner Hoogwaarde verzogten. De gemelde

melde Aarts-biffchop heeft de verzogte kopy aan de Aarts-diaakenen / Bifelaaten en Kapittelen toegestaan en behandigt / en hun den tijd geeft om zich daar op te beraaden. Doorders heeft de zelbe Dombeken / upt den naam als boven / gezeit dat de Aarts-diaakenen / Bifelaaten en Kapittelen te vrede waren dat men boort zou gaan tot de Herbozning / zoo als in het antwoord van zijne Hoogtw. was boozgeslaagen. En wat het andere belangde / hebben de Aarts-diaakenen enz. gezeit dat ze daar ober zouden raad pleegen / en zijne Hoogtw. vervolgens antwoord geeven.

Als vervolgens de Gerw. Heer Thomas Mertvorst, Kanonnik van S. Martens Kerke te Middeldburg / dooz zijne Hoogtw. den Aarts-biffchop onderbzaagt was of hy alle de Decreeten der H. Synode van Crente op den zelfden voet aannam / als dezelve dooz de Abten aangenoomen waren; heeft gemelde Heer Kommissaris / Thomas Mertvorst, schriftelyk geantwoordt als volgt.

Gemerkte de Hoogwaardigste Vader in Christus en de Doozlichtigste Aartsbiffchop den 26 der maand October van my Thomas Mertvorst, Kommissaris der Gerw. Heeren den Deken en het Kapittel der Kathedraale Kerke van S. Pieter te Middeldburg / verzogt heeft dat ik mijne stem en meening ontreent het aanneemen van de Decreeten der Trentische Kerke-bergaderinge zou opgeeuen; zoo heb ik geantwoordt / en ik antwoorde als noch dooz dit tegentwoordig geschrift / dat ik alle punten / en ieder der zelven in 't byzonder / dewelke dooz de Kerke-bergadering van Crente zijn vast gestelt en besloten / opentlyk aanneeme / zoo wel de genen die het Geloof / als die de Herbozning der zeden en de
bedie.

bediening der Heilige Sacramenten betreffen; en dat ik alle Kettereyen / die oit dooz de Kerck regelen en algemeene Kerck-bergaderingen / en voornamentlyk dooz deeze Kerck-bergadering van Crente / gedoemt zijn / opentlyk berdoeme en verbloekte : behoudens altyd de vooyregten en bydommen van mijne voorgeeelde Heeren den Deken / den Onder-deken en het Kapittel / dewelke dooz dezelve Decreeten niet dundelyk zijn ingetrokken : behoudens ook de gunsten en andere privilegien / dewelke na deezen aan dezelve dooz onzen Allerheiligsten Vader den Roomschen Paus / en dooz den Apostoliffchen Stoel / verleent of vernientot en gematigt zullen wozden.

Warders heeft de Heer Aarts-biffchop den Heer Kommissaris van den Eerw. Abt van S. Laurens Abdye te Oosthoek beholen / dat hy regens de naaste reize een volkome volmagt zoude medehyngen om de voornoemde Decreeten aan te neemen / en te aanbaazden / gelyk dezelve dooz de andere Abten aangenomen waren.

TIENDE ZITTING

Gchouden op den 27 van October, in 't jaar als boven.

Na dat zijne Hoogte. / onze Aarts-biffchop van Utrecht / aan de Vaderen in deeze Provin-
 riale Synode vergaderd / had gezeyt dat dit Kapittel aangeleit was / om het antwoord der Heeren Aarts-diaconen / Prelaaten en Kapittel-
 heeren te verstaan / en gebraagt had of gemel-
 de Heeren hem antwoord gereed hadden; heeft de Eerw. Heer Dandeken het antwoord schryf-
 telgh

telyk aan zijne Hoogw. ter hand gestelt. Het
zelve is aldaar / uyt last van Dijnheer den Aarts-
bisschop, door my Notaris onderschreven hoor-
gelezen / zijnde van den volgenden inhoud.

V E R Z O E K

Der Aarts-diakenen, Prelaaten en Kapitte-
len der vijf Kerken van Utregh, omtrent
de Verklaaring door onzen Hoogwaardig-
sten Heer, den Aarts-bisschop van Utregh,
gegeeven op het Smeek-schrift, 't welke
de Verzoekers ingelevert hadden, ten ein-
de de uytvoering der Dekreeten van de
Kerk-vergaderinge van Trente voor ceni-
gen tijd mogt opgeschorft worden.

*Hoogwaardigste Vader in Christus, Doorlugtigste
Aarts-bisschop.*

Alhoewel dat wy in onze voorgaande ant-
woorden / verklaringsen en protesten / die
wy hoor uwe Hoogw. gedaan hebben / ge-
noegzaam hebben betuigt en met alle oprogtig-
heit hebben verklaart / dat wy noit de meening
gehad hebben / gelijk wy dezelve noch niet en
hebben / van tegenstand te bieden tegen de H.
Kerk-vergadering van Trente; maar dat wy
dezelve / hoor zoo heel het ons Katoeljk Geloof /
de Sacramenten der Kerke / de plegtigheden
der zelven / en de verbetering des levens en der
zeden aangaat / aangenomen hebben; zoo als
uyt de verklaringsen / die wy den 22 van Octo-
ber overgelevert hebben / oogzienlijk blijkt (aan
welke verklaringsen wy ons verder gedaagen)
zoo dat wy / wat de meening en het voornam-
ste

ste inzicht der kerk-berga-deringe belangt / aan
 onzen plicht / mitsgaders aan de begeerte van
 dezelve Vergaderinge / en ook van zijne ko-
 nincklijke en katolijke Majesteit / meenen vol-
 daan te hebben : om dat egter in gemelde De-
 creeten veele zaaken staan en begreepen zijn /
 dewelke geen de minste gemeenschap met ons
 Geloof / en met de verbeteringe der zeden en
 des levens hebben / maar alleenlijk loopen op
 de beneeming van onze regts-magten / bydom-
 nien / boozegten / ontheffingen en loffelijke ge-
 woonten ; dewelke wy geenzins kunnen geloo-
 ven dat de H. kerk-berga-dering heeft willen be-
 nadeelen / en ons ontvoeldigen : zoo hebben wy
 ulve Hoogtw. op het kwagtigste gebeden / de-
 zelfve Decreeten en de uythoering der zelven /
 volgens zijne gewoonlyke beleeftheit tot alle
 menschen / eenigen tyd op te schoffen ; ter tyd
 toe dat wy van onzen H. Vader den Paus een
 uytlekking van die Decreeten / of van zijne ka-
 tolijke Majesteit een verzagting in dezelve /
 mogten verkwregen hebben. Het is wel zeker
 dat ulve Hoogtw. achtervolgens de Decreeten
 der H. kerk-berga-deringe / en volgens de Bul-
 le door den tegenwoordigen Paus ober het af-
 kundigen der selve Vergaderinge uygegeeve /
 het recht / het gezag / en de magt gehad heeft
 om ons zodaanige opschotting toe te staan ; ge-
 merkt dat zoo wel de boozemende kerk-berga-
 dering / als de Roomsehe Paus in de gemelde
 Bulle / de uytlekking en de verzagting van al-
 le de zwaarigheden en vershillen (indien 'er ee-
 nige upt de gemelde Synode of upt de Decree-
 ten der selve mogten ontstaan) uydukkelijck
 en met duidelijcke woorden heeft opgehouden voor
 den Apostolijfchen Stoel / om van den zelven
 Stoel

Stoel verklaart en beslist te worden: beloo-
 de dezelve zwaarigheden op de gemakkelijks-
 te wijze / zoo als zijne Heiligheit het bequaams-
 te zou oordeelen / en volgens de nootzakelijks-
 heden van iedere Provincie / nyt weeg te rui-
 men: en alles / onder de bedreiging van de
 gramschap Gods / en der H. H. Apostelen Pe-
 trus en Paulus, hoor niet en kragteloos verklaa-
 rende / indien iemand / van wat gezag dat hy
 ook was / 't zo wetend of onwetend / iets
 hier tegen mogt komen te bestaan. Dit ophou-
 den der gemelde verklaringe en verzachtinge /
 (hoor den Roomschen Stoel) schijnt buiten al-
 le twijfel stilzittens te behelzen een bequaam-
 men tijd / binnen denwelken zodaanige een nyt-
 legging en verzachting bequaamelijk van den
 Roomschen Stoel verzogt en verkreegen kan
 worden: te meer / om dat zekere zaak toege-
 staan zijnde / alles schijnt toegestaan te zijn /
 zonder het welke zoo een zaak niet verkreegen
 kan worden. Dit niet tegenstaande heeft uwe
 Hoogwaarde den 26 der maand October ver-
 klaart dat haar zodanige magt niet en was ge-
 geeven of toegestaan: en dat vervolgens ons
 het verzogte ystfel niet konde vergunnen. Ver-
 mits dan het gemelde Decreet is strekkende tot
 de beneeming en over-hoop-werping van onze
 reghs-magten / vrijdommen / boozegten / ont-
 heffingen / privilegien / en loffelike gewoonten:
 vernits wy ons obeit ygt houden / dat zulks
 strijdig is / niet alleen tegens de meening der
 H. Kerk-vergaderinge / maar ook van onzen
 Heer den Paus / en van zijne Koninklijke en
 Katolijke Majesteit / dewelke niet begeeren ie-
 mand tegen het regt der nature / en zonder zij-
 ne verdediging eens aan te hooren / van het
 zijne

zijne te berooven : en noch te meer / daar de Hertogin van Parma npt naame van zijne Katolijke Majesteit een brief aan utwe Hoogw. heeft gezonden / daar zy wel duidelijc verzekeert dat dooz de meergemelde Decreeten der H. Synode de boozregten en privilegien van zijne Majesteit / en van deszelfs Vasallen en Onderdaanen (waer onder de Prelaaten der Utrechtsekerkerke / als verbeeldende den eersten staat in de standen en heerlijkheden van Utrecht / ook begrepen moeten worden / en begrepen zijn) niet verhozt of ingetrokken worden; maar dat men liever alles / volgens de geschapendheit der plaatsen en provincien / zodanig zal hebben te matigen en in te schikken / dat niemand reden mag hebben van te klaagen : zoo bidden wy utwe Hoogwaardigste Doozluchtigheit dan op het allerkrachtigste / dat het u beliebe / de voozgemelde redenen rijpelyk overwoogen hebbende / en te meer om dat de uytvoering van een goed gedeelte der gemelde Dekreeten niet te bergoeden zal zijn / utwe boorige oordonantie te vermenwen en te verzachten; en de uytvoering der gemelde Dekreeten zoo lang npt te stellen / tot dat wy onze Gezanten naar zijne Heiligheit den tegenwoordigen Paus / en naar zijne Koninklijke en Katolijke Majesteit of naar haare Hoogheit de Landvoogdes / zullen afgebaardigt / en hun antwoord oncvangen hebben.

En aangaande de bozere verklaaring van utwe Hoogw. van te gaan handelen ober den Goddelijken dienst / ober de Herbozning de zeden / en de herbetering des lebens / zyn wy gereed om met utwe Hoogw. tot die verhandeling boozt te treden; mitz dat 'er omtrent het bovenstaande niets besloten werde zonder ons geboelen

len daar ober gebzaagt / en onze stemmen op-
genomen hebben.

Na dat de Provinciaale Synode van Utrecht nu al vijf dagen ge-eindigt was geweest, heeft zijne Hoogwaarde onze Aarts-bisschop het volgende op dit verzoek doen aantekenen: te weten dat by Aarts-bisschop niet goed gevonden heeft het bovenstaande aan te nemen; als strijdende tegen zijn gezag; hetwelke in diergelijke zaaken niet moet afhangen van de stemmen der Kapittelen, maar van de Kerkregelen en van de magt die hem van regtswege toekomt. Gedaan den 4 November 1565.

Ma dat het boornoemde verzoek door my Notaris onderschreven was gelezen / en de Wartsdiakenen / Byselaaten en Kapittelen op het bevel van zijne Hoogwaarde wat ter zijde gegaan waren / en na een kort beraad weder quamen / heeft zijne Hoogwa. hun gezet en geantwoord dat het hem niet geoorlofd was van zijn eerste antwoord af te wijken: maar dat men hier te werk moest gaan / zoo als men in de Provinciaale Synode van Kamerijk te werk was gegaan; alwaar / zoo als zijne Hoogwaarde getuigde / besloten was dat alle de Dekreeten der H. Kerkvergaderinge van Trente zouden en moesten onderhouden worden: behoudens nochtans / indien iemand zich door dezelve Dekreeten beledigd achte / dat het hem by zou staan zich naar den H. Stoel te begeeven / om 'er een uytlegging of verzachting te verzoeken.

En als de Wartsdiakenen enz. by hun eerste antwoord bleeven / en boogvaben dat het uytboeren der gemelde Dekreeten hun een onbergoedelijkt nadeel zou veroorzaaken enz.

Zoo heeft zijne Hoogwaarde daar op geantwoordt

woydt dat het vooz geen nadeel moet gerekent
woyden / 't welke vooz de Vaders in een alge-
meene Synode besloten en vast gestelt is: veel
min dat het een onbergoedelijk nadeel soude zyn:
want dat 'er zyne Hoogw. / met zyne mede- pro-
vinciaale Bisschoppen die 'er belang aan hebben /
indien het nodig is / vooz in zal staan / dat de
zelve Artsdiakenen / Prelaaten en Kapittelen
in hun voorigen staat herstelt zullen worden / in-
dien zy van den Apostolischen Stoel een verzach-
ting der vooznoemde Oelreeten / of een andere
schikking zullen werten te verkrijgen.

Ma dat zyne Hoogwaarde dit antwoord schrif-
telijkt had gegeven / zyn de gemelde Heeren
Artsdiakenen / Prelaaten en Kapittel-heeren
een wijle tijds ter zijde geveeken: en als ze na
een korte beraadslaging weder gekeert waren /
heeft de Eerw. Heer Dom-deken / uyt naame als
baben / op het vooznoemde geantwoydt en ge-
zeit / dat omtrent de vordere en leestgemelde ver-
klaaring van zyne Hoogwaarde / de Arts dia-
kenen / Prelaaten en Kapittelen by hunne vori-
ge antwoyden en protesten bleeben: en dat zy
alshoeh tegen de ordonantie van zyne Hoog-
waarde / als nietig zynde / protesteerden: dat ze
ook tegen hunne bezwaarnis protesteerden; om
zich tegens dezelve vooz hooger beroep / of vooz
een ander bequaam dienstig en nootzakelijkt regts-
middel / te voozien: verzoekende vordere dat dit
zyn protest by de verhandelingen derzer Syno-
de mogt aangetekent / en hen deswegens een
behoorlijk schrift / of behoorlyke schriften / o-
vergelevert worden.

Vooz heeft zyne Hoogwaarde van de Arts-
diakenen / Prelaaten en Kapittel-heeren ge-
vyaagt / dewyl zy de Oelreeten der Kerk-ver-
de

gaderinge van Crente omtrent het Geloof en de verbetering der zeden aangenomen hadden / of zy in alle die geballen / daar de verbetering der zeden en de bestraffing der misdaden aan de Bisschoppen / als gemagtigden van den Apostolischen Stoel / opgedragen word / onder het regts-gebied der Bisschoppen wel willen staan / en deeze Dekreeten (der gemelde Kerk-vergaderinge) in dat stuk gehoorzaamen. Daar op heeft de gemelde Dom-deken / uyt naame als boven / geantwoordt dat hy ober die voorziet wilde beraadslaan met de Warts-diakenen / Preslaaten en Kapittelen der vijf Kerken voornoemd : en heeft verzogt dat hun een zekere tyd zou gestelt worden om raad te slaan / en hun antwoord daar ober in te leveren. Zoo heeft dan zijne Hoogwaarde hun een zekeren tyd gestelt / en hen tegen den tweeden dag daar aan / de klok negen uren / bescheiden.

Wyders / nadien 'er een sterck gerucht ging dat het geene in deeze Synode verhandelt wierd / doorgaans onder de man wierd gebracht / heeft zijne Hoogwaarde onze Warts-bisschop / gezamentlyk met zijne mede-provinciaale Bisschoppen / besloten en vast gestelt dat de besluiten en Dekreeten van deeze Synode door geen byzonder persoon zullen opgescryven worden ; op dat ze aan niemand buiten de Synode zouden medegeedeelt worden / en aldus onder de man hooren.

Als dit Dekreet opgesteld was / is de zitting van deezen dag gescheiden / en tegen den tweeden dag daar aan upgesteld.

Elfde en laatste ZITTING

Van deeze Provinciaale Synode, gehouden op den 30 October, in 't jaar als boven.

Da dat alborens / uyt last van zijne Hoogwaarde den Aartsbisschop / gelezen was het geen in de laatste Zittinge verhandelt en besloten was geweest / zyn de Prelaaten / Aartsdiakenen en Kapittelen onderzwaagt of ze zich be- raaden hadden over het geene hun eergisteren / twegens de herboezming der zeden / was booz- gestelt en afgezwaagt. Zoo heeft dan den Cer- waarde Heer Dom-deken / zoo uyt den naam van zijne Kerke / als uyt naame van de Aarts- diakenen / Prelaaten en Kapittelen / geant- woort en aan zyn Hoogwaarde verklaart / dat zy / raakende de verbetering der zeden / dewel- ke zy aangenomen hebben / gewillig zyn om tot de zelve boozt te treden / behoudens hunne reg- ten / privilegien / regts-magten / bydommen / loffelyke gewoonten en inzettingen / zoo als hy den 22 van deeze maand October al had ver- klaart: zeggende / zich in alles aan gemelde ver- klaaringe te houden.

Waar op de Aarts-bisschop heeft gezeit / dat dit antwoort niet en paste op zijne waze / die hy in de laatste Zittinge had gedaan: en dat hy / Aarts-bisschop / zich verholgens hield aan de Dekreeten en Edonantien der algemeene Kerke- vergaderinge / dewelke raakende deeze waze zyn uytkomen. Van de Cerwaarde Heer Dom-de- ken bleef al wederom staan op zijne vorige pro- testen en beroepingen: en verklaarde bozders dat zy / uyt kragt van de boozregten / regts- magten / inzettingen en gewoonten van hunne Kerken /

Kerken / gereed waren om op staande voet te handelen over de herbozming des lebens / de verbetering der zeden / en de bestraffing der misdaaden en vergrijpingen ; te weten van zodanige bestraffingen en vergrijpingen / dewelke noch te verbeteren en te herbozmen staan.

En als de Warts-bisschop beweerde dat hem / uyt kragt der Oekreeten van de H. Kerk-bergaderinge / het regts-gebied tegens de misdadigers toequam / te weten / in zulken gevallen / daar zulks duidelyk en uytdukkelyk vast gestelt word:

Zoo heeft de Eerwaarde Heer Dom-deken gezeit dat hy uyt naamen als boven / het tegendeel beweerde: en boegde daar by dat het regts-gebied / het welke de Warts-diakenen / Prelaaten en Kapittelen tot noch toe onberhinderd geoeffent hebben / hun door de Oekreeten der Kerk-bergaderinge van Crente niet was benomen / maar in tegendeel aan hen was gelaaten en noch meer bevestigd: berzoekende dat 'er zekere kerk-regels (uyt de Kerk-bergaderinge van Crente) in deeze Provinciaale Synode op niemoogten gelezen worden / ten einde dat zou blyken wat dat den Warts-diakenen / Prelaaten en Kapittelen was gelaaten / en wat dat hun in zekere misdaaden was outnomen / en den Bisschoppen toegeuezen: en zulks / op dat 'er in de oeffeningen van het kerckelyk regts-gebied geen wan-oder mogt ontstaen.

Als 'er dan / uyt last en met toestemminge van zyne Hoogwaarde / eenige kerk-regels door my / Notaris onderschreven / op niemo waren gelezen / heeft de Eerw. Heer Dom-deken / uyt naamen als boven / gezeit en verklaart dat gemelde kerk-regels ten dien einde gelezen waren /

ren / op dat men vaste blyk zou hebben van hun regtsgebied / het welke zy tot noch toe als ordinarissen geoeffent hebben ; en om te toonen dat ze het zelve uyt kragt der gemeente kerke-regelen als noch mogen beoeffenen. Als daar op gehandelt wierd van de ontheffinge der Wartsdiakenen / Prelaaten en Kapittelen der vyf Kerken / heeft de Heer Dom-deken / uyt naamen als boven / geantwoorzd en gezeyt dat gemeente vyf Kerken van Utrecht niet eukelyk ont-heben zyn van het ordinaris regts gebied van den Warts-biffchop : want dat het altyd byz geftaan heeft zich van de bonniffen der zelbe Kerken in de eerfte regts pleginge uytgefpoken / zoo wel in burgerlyke als in boet-zaaken / te be-roepen op den Warts-biffchop / maar niet op zynen Officiaal ; en dat zulks noch tegenwoorzdig geoorlofd is. Dat ook gemeente Warts-biffchop gezamenlyk met het Kapittel mag zitten ober zwaarder misdaaden / ook in de eerfte regts-pleginge ; zoo als hy getuigde dat dikwils was gefchiedt / en dat duidelyk ftaat uytgedrukt in de Odonantien der Utrechtfehe Kerke.

Daar op heeft zyne Hoogw. geantwoorzd dat hy de duidelyke en uytdukkelyke bekentenis van den gemelden Dom-deken aanmaam / dewelke dooz hem uyt naame en met toeffemminge van de vyf Kerken / aldaar tegenwoorzdig / was gedaan / en noch met den glimp van een Synodaale Synode was opgetoet : en hier in beftaan de / dat ze opentlyk bekennt hebben niet ont-heben te zyn van het regts-gebied des Warts-biffchops ; te weten zoo verre dat het hem byz ftaat kennis te neemen van burgerlyke en ftrafschuldige zaaken onder de Kapittel-heeren of Kanonnicken ontftaande / op die wyze als bree-
der

der in de bovenstaande bekentnisse des Oekens staat uitgedrukt. En vermits hy het geene door de Synode van Crente / raakende de Ordinariissen / vast gestelt is tot zijn voordeel trekt / en vermeent dat hem de gemelde kennis-neming eerst van allen toekomt / zoo heeft zijne Hooglw. gezet dat de naam Ordinaris, zoo in 't algemeen en zonder eenig teken van onderscheid gesteld / den Bisschop betekent volgens den titel en den inhoud van de Dekreetaalen in rubrica de officio Ordinis. Want alle woorden / die uit hoofde van eenige overeenkominge een dubbelde betekening hebben / alleen gestelt zijnde / worden van het voornaamste dat zy betekenen verstaan. Doch de gemelde Dom-deken / het tegendeel uit naame van de vijf kerken en van zijne Medehoorderen betweerende / (te weten dat de Synode van Crente het anders had bezeggen) en zijn zeggen willoende beuysen / heeft bezogt dat de Artijkelen / dewelke in de vijfde Zittinge onder Paulus III. over het leezen en preeken van het Goddelijke Woord vast gestelt zijn / mochten hoorgelezen worden : alwaar hy zeide dat de Synode deeze woorden gekuskte : Dat de Bisschoppen , de Aarts-bisschoppen , de Primaaten , en de andere Ordinarissen der plaatsen : daar zy de Bisschoppen van de andere Ordinariissen der plaatsen onderscheidt. Woorders in de zebende Zittinge / dewelke aldus begint : Vorders op dat enz. spreekt zy aldus : De H. Synode ordoneert dat de Bisschoppen , Aarts-bisschoppen , Primaaten , en andere Ordinarissen der plaatsen , enz. Ook bedient zijne H. zich van de zelfde woorden in de Bulle daar de kerkvergadering van Crente bevestigt word : zoo dat het een zekere zaak is dat 'er noch andere Ordinariissen

binariffen zijn als de Biffchoppen alleen. Daer hy noch by voegde dat de zodaanigen ook van regts wegen door Ordinariiffen moeten gehouden worden / dewelken een ordinarijs regts-gebied gepleegt hebben / en noch tegenwoordig pleegen. Dat zodanig een ordinarijs regts-gebied aan hen / te weteen de Kerk en Prelaten / toegetwezen is / niet alleen door het gebruik en door het recht van verjaaringe / maar ook door het Kapittel irrevocabili de Officio Ordinarium. Dat Panormitanus ook zijn zegel hier aan hangt (in cap. cum ab Ecclesiarum) zeggende dat die ook door Ordinariiffen moeten gehouden worden / dewelke een ordinarijs regts-gebied pleegen.

Hier op heeft de Heer Marts-biffchop geantwoordt en gezeit dat alhoewel de School-lee-rars over het voornoemde onder wakkander twiften / en in huime gevoelens niet eens gezind zijn / hy egter niet gezind was het ordinarijs regts-gebied der Dekens en Kapittelen / in dien zy zoo een regts-gebied hebben / te verhozen of te vernietigen ; maar alleen begeerde dat in die gevallen / daar aan de Biffchoppen door de Dekreeten der algemeene Kerk-bergaderinge een regts-gebied met uytfluiting van alle anderen / en niet in 't gezelschap van anderen (privativa non cumulativa) word toegetwezen / dat zeg ik / in zulke gevallen de Biffchoppen volgens de Dekreeten der H. Kerk-bergaderinge het volle regts-gebied zullen genieten. De Heer Dom-deken / uyt naamen als boven / by zijne hoorige antwoorden / protesten en beroepingen blijvende / heeft het eerste gedeelte van de Marts-biffchops verklaringe aangenomen : in welk gedeelte de Heer Marts-biffchop verklaart had dat

dat hy niet gezind en was het regts-gebied der
 Dekens en der Kerken van Utrecht / indien ze
 'er een hadden / te vernietigen; zeggende dat de
 Prelaaten en de Kapittels zoo een regts-gebied
 hadden; behoudens nochtans de regten der Aarts-
 diakenen / als ordinarisse kregters. Over dit
 laatste punt heeft zijne Hoogwaarde gezeit dat
 hy zich met de Vaderen der Synode wilde be-
 raaden; en gebood dat de Prelaaten en de Ker-
 ken van Utrecht buiten zouden staan. Als des-
 zelven weder binnen gekomen waren / en de
 Aarts-bisschop / met de Vaderen der Synode raad-
 gepleegt hebbende / weder was gezezen / heeft
 hy door de Bode des Kapittels de deuren van
 't Utrechtsche Dom-kapittel laten open zetten:
 en heeft / zonder de vooznoemde Prelaaten en
 Kapittel-heeren 'eenig antwoord op het gemelde
 punt gegeven te hebben / een papieren briefke /
 't welke hy in zijne handen had / aan my Nota-
 ris te leezen gegeven / zijnde van deezen in-
 houd.

Wy Fredericus, door de genade van Godt en
 van den Apostolischen Stoel / Aarts-bisschop
 van Utrecht; gezamentlijk met onze mede-pro-
 vinciaale Bisschoppen in deeze Provinciaale Syn-
 node binnen de Stad Utrecht vergaderd / ons hou-
 dende aan onze vorige verklaaringe en Dekree-
 ten / en niet tegenstaande alles dat door de Aarts-
 diakenen / Prelaaten en vijf Kerken van Utrecht
 mag ingebragt wezen / oordeelen en verklaa-
 ren met eenpaarige stemmen / achtervolgens
 het Dekreet van onzen Allerheiligsten Vader
 den Roomschen Paus / en de Odonnantie van
 zijne Koninklijke en Katolijke Majesteit / dat
 alle de Dekreeten en Odonnantien van de H.
 Kerk-vergaderinge van Trente in alles volko-
 mentlyk /

mentlijk / naukeurig en onberoeckelijck moeten onderhouden en uytgeboert worden / zoo als wy een ieder mitz deezem gebieden en bebeelen dezelve te onderhouden en uyt te hoeren; en zulks op de straffen / bonnissen en kerckelijke uytspyaaken / dewelke in de Dekreeten der heilige algemeene kerck vergaderinge van Trente staan uytgedrukt en begreepen. En hier sluiten en eindigen wy de tegenwoordige Synode tot lof / eer en glorie van den Almagtigen Godt en van zijne heilige kerck. En onder aan het briefjeskrond gescreven: uyt last van den Doochtichsten en Hoogwaardigsten Heer den Aarts-bisshop van Utrecht en van de andere mede-provinciaale Bisschoppen.

En was wyder ondertekent /

HENRICUS van ZON,

Sekretaris, enz.

Welck Dekreet en verklaringe wegens het sluiten der Provinciale Synode gelezen en gehooft zijnde / heeft de Eerwaarde Heer Domdeken / uyt naamen als boven / weder een protest van bezwaarnisse en van nietigheid gedaan / met zich hooger te beroepen / en met het inzicht van een ander bequaam regtsmiddel daar tegen uyt te binden: des te meer om dat dit Dekreet uyt last van die Bisschoppen was uytgegeeven / tegens dewelke welbekende redenen van verbagtheit in deze zelve Synode waren ingelevert: welke redenen eerst en vooz al / en eer dat men zoo een Dekreet afkundingde / aan goede mannen hadden moeten gezonden worden: waar omtrent hy zich beriep op het gemeen regt / en verzogt dat zijne vorige protesten hier mogten ingelascht / en

en hem deswege een wettig schrift / of wettige
ge schriften / ober gelebert worden.

En ik Johannes van Lamzweerde, Clerck van
het Bisdum van Doornik / dooz het heilig A-
postolisch en Keizerlijk gezag tot openbaat
Notaris aangenomen / en dooz den Hoogwaer-
digsten Heer den Aarts-bisschop van Utrecht
gemagtigd om de booschzebe handelingen dee-
zer Synode op te schrijven; dewijl ik alle de
Zittingen van deeze Provinciale Synode /
en ieder in 't byzonder / in persoon heb byge-
woont; en alles / zoo als booschzeben staat /
heb zien en hooren geschieden; zoo heb ik al-
les op deeze booschzebe form gebragt / en heb
al het zelve met mijn gewoonlijk zegel en toe-
naam tot bebestiging van al het boven ver-
haalde ondertekent.

SYNODALE ORDONANTIEN

VAN DEN

AARTSBISSCHOP van UTREGT,

Dewelke met den raad en toestemminge
van de Prelaaten en Kapittelen der vijf
Kerken van Utrecht afgelezen en
verkundigt zijn in het jaar on-
zes Heere, een duizend vijf
hondert, vijf en zestig.

Frederik van Tautenburg, dooz de genade van
Godt / van den Apostolischen Stoel / en van
zjne Koninklijke en Katolijke Majesteit / Aarts-
bisschop van Utrecht: aan alle en iedere Hoog-
waardige

waardige Heeren / Abten / Prelaaten / Proosten /
 Arts- diakenen / Dekens / Kapittelen / Pastoo-
 ren / Abdiffen / Priorinnen / Oberften van religieu-
 fe Kloosters / mitsgaders aan alle de Geestelij-
 heit en al het Volk / dewelke zich in onze Metro-
 politaanfche Stad en Stift / en in de gansche Pro-
 vincie van Utrecht bevinden / heil in den genen die
 de waarachtige Heiland van allen is. Dewijl wy
 den pligt van ons Ampt begeeren te volbrengen /
 en den vrydom / het kerkelyke recht- gebied / en de
 voorregten van de Geestelijheheit en van de kerk
 willen in stand houden / zoo beveelen wy dat de
 onderstaande Synodaale Odonantien aan alte-
 maal / en aan ieder van U. in 't byzonder / zul-
 len verkundigt en bekend gemaakt worden : en
 wy begeeren dat dezelve onverbreekelijk / en on-
 der de straffen en boffiffen aldaar nytgedrukt /
 zullen onderhouden worden.

Dooz eerst / volgende hier in de voetftappen
 van onze Voorzaaten / als toen Biffchoppen
 van Utrecht / zoo vermaanen wy een-maal / an-
 der-maal / derde-maal / en op een beflechtende
 wyze / alle Priefters / Pastooren / en allen die
 onder deeze Synode staan / dat ze ieder jaar /
 dingsdags na den zondag Cantate, en 's ande-
 rendaags na S. Remigius dag / 's ochtends tegen
 het uur der Primen, in eigen perfoon zullen heb-
 ben te verfehynen te Utrecht / in onze kerk van U-
 trecht / niet hun Choor- en Priefters- kled aen : en
 dat ze daar zullen blyben tot het einde van het
 Sermoen toe / en tot dat de af kundiging van de
 Synodaale inzettingen en Dekreeten volbragt zy :
 en byders dat ze binnen den tyd van drie dagen
 npt de Stad Utrecht niet zullen hebben te vertrek-
 ken / ten zy dat ze daar toe een byzonder verlof
 van ons of van onzen algemeenen Wikaris ver-
 zocht

zegt en verkreegen zullen hebben / en noch vorder / dat de Pastoor en Onder-pastoor het regt van den Bisschoppelijken Stoel (13) aan den inzamelaar / die daar toe gestelt zal zijn / zullen be-
 taalen / op straffe van den Ban / en op de boete van drie oude schilden / zoo als in ons Synodaal Dekreet byeder staat begreepen.

Wadien dat onze Zaligmaker nergens grooter straf heeft gepleegt / of grooter strengheit heeft betoont / als in het vooftaan van de eer en van het ontzag van zijn Daders huis / 't welcke hy ook het huis des Gebeds genoemt wilde hebben / en dat 'er in de Kerken van onze Stad en van ons Bisdum / en voornamelijk in onze Aarts-bisschoppelijke Hoofd kerk / een verfoepelijk misbruik is ingekroopen ; hier in bestaande / dat zoo wel de Geestelijckheit als het Volk / met aldaar onder de Goddelijcke diensten gins en weer te wandelen / te praaten en te snappen zoo een wild gerammel en geraas verwekt / dat 'er het gewelzel der Kerke van klinkt ; ja zodanig / dat de stem van den Priester die de Mis doet / en van de Kanonniken die in het Choor zingen / niet gehoozt kan worden ; zoo o doneeren / gebieden en beveelen wy dat dit misbruik tenemaal weggenomen zal worden ; verbiedende een iegelijk diergelijcke dingen in het toekomende te bestaan : maar beveelende dat een ieder Godt den Heer door Godzuchtige gebeden in stilte / en met zeegbaarheit en aandachtigheid / zal hebben te heiligen / voornamelijk terwijle dat de plegtigheden der Mis se verrigt worden : en zulks op zodaanige strafse als ons goed zal dinken ; en op de verbeurte van de uytheelingen van een week : welcke straffe en boete wy in de niet onthebe plaatsen
 door

door onzen Fiscaal / volgens de hoedaanigheid der zaake en der persoonen / doch in de onthebe plaatsen door den Syndicus of gemagtigden van iedere kerk zullen opleggen. Ook gebieden wy alle onze Pastooren en alle Predikers der bedelende Ouders / dat ze dit in alle Predikationen met alle naarstigheid aan het Volk zullen hebben in te scherpen : en wy vermaanen alle Majestraats Persoonen en wereldsche Regters / deeze onze Godbzuchtige Ondonantie / volgens haaren verber voor het huyg Gods / door hun gezag ook boozt te zetten / en de niet gehoorzaamenden door hunne straf-bonnissen en plakkaaten daar toe te dwingen. Ook verbieden wy op den Zan geene maaltijden of slemperijen in de kerk aan te regten : want het huyg Gods moet tot geen slem-pplaats / maar tot een bid-plaats dienen. Noeh verbieden wy dat 'er booztaan in de Klooster-huizen / of in de Kollegie-huizen van eenige kerk / of binnen den kerkelyken byzdom staande / geene byzlofs-maalen of kraam-bedden gehouden zullen worden ; de getrouwenden die in de Klooster-huizen wouuen uptgezonderd : waar ointzent wy / boben de straffen in de oude Ondonantien uptgedrukt / de obertreders noch in een geld-boete ten boozdeele der Armen zullen beslaan.

Noeh ozdonneeren / beveelen en gebieden wy dat de Pastooz der Parochiaale kerken / op de verbeurte van hunne inkomsten / dewelke den Pastooz die in hunne plaatze zal gestelt worden zullen ten deele vallen / hun verbliff in eigen persoon binnen hunne Parochien zullen hebben te houden / en hun ampt te bedienen / ten zy dat ze alvorens een wettig verlof verkreegen hebben : en dat de Onder-pastooz aarstonds
en

en ten eene maale zullen dooz gezonden worden / ten zy dat ze van een genoegzaame geleerdheit / van goede zeden / en van een onbesprijpelyk leben zijn / en een bequaamen ouderdom hebben; en aldus in staat zijn om het Volk dooz hun voorbeeld te stichten.

Pademaal de daagelykſche onderbinding duiſdelyk toont wat al onheilen dat 'er in Gods Kerke veroorzaakt worden dooz de verloopene en afgeballene Monniken / detwelke onder het dekſel van een A poſtolifche diſpenſatie / daar zy op ſwoetzen / zich de regeering der Parochiekerken onregelmatig / en dooz liſt en onderkruiping / aannatigen: zoo ordoneeren en beveelen wy dat alle de zoodaanigen buiten de regeering der gemelde Kerken gehouden / en in de gebangeniffe zullen vygeſloten worden; ter tijd toe dat de inhoud en het verhaal van zodanige vergunningen / daar zy op poechen / op het allerklaarſte en na het hooren van redenen en tegenredenen / dooz een geregtelyk bonnis zullen waargemaakt en betweezen zijn; en zulks in een aanzienlyke plaatze van dit Landſchap / ſtaande onder het gebied van zyne Katolijſche Majesteit / daar een goed getal van erbarene en geleerde Mannen zyn. En wyders dat zodanige Pauſelijke vergunningen noit moeten of mogen gezuibert en vooz goed aangenomen worden / in geballe de Sedaagden / die 'er belang in hebben / achter blyben en niet en verſchynen: maar dat alleg / en ieder in 't byzonder / geregtelyk en volgens de form der regten zal moeten betweezen worden / het welke zoo een Monnik van de vreeze vooz zyne Ouders en van den dwang der zelven / of van zyne minderjaarigheit / aan zyne Heiligheit zal voozgedraagen hebben.

Ook gebeurt het niet zelden dat zodaanige verloopene Monnikken hertwaarts koomen loopen nyt hreemde Landen / daar zy voozgeeben dat hunne vergun-brieven gezuibert goed verklaart zijn. Maar detwijf het een bekende zaak is dat zulks schier altijd geschiedt en doozgaans geschiedt by niet verschijninge / zonder dat de zaaken volle onderzocht of uytgepluist is : zoo ordoneeren en gebiedten wy dat zulks / omtrent het bekomen of behouden van enkelde kerk-amp-ten / veel min om het bewind vooz eenige Parochi-kerken te verkrijgen of te behouden / hun geenzins zal helpen binnen de paalen van ons Wisdom : ten zy dat ze alvorens betwijzen dat gemelde vergunning vooz den Ordinaris der gemelde plaatze twettiglijk gezuibert en goedgekeurt is geweest.

Ooch beveelen en ordoneeren wy dat de Geestelijken / detwelke kerkelijke Ampten bezitten / of de gzoote wijdzels ontvangen hebben / 's nachts niet langs de straaten zullen hebben te loopen en te belten / of in wereldsche klederen te gaan : dat ze geen gesnede maar geheele schoenen en kouffen zullen hebben te draagen : dat ze dezelve kouffen met geen zijde linten oberdwaars zullen laten bezetten / of 'er kuitsche rollen laten aan maken : dat ze in geene kroegen en op geen oneerbaare plaatzen zullen gaan : dat ze niet geen degen op de zijde herwaart en derwaart zullen loopen : maar dat ze zich in alles eerlijk / en gelijk kerkelijke Persoonen betaamt / zullen hebben te draagen. Wy ordoneeren ook dat onze Geestelijkheid geen haarden zullen hebben te voeden / als op een redelijke en goed gekeurde wijze. *

Wy

* In de Provinciaale Synode word hun toegelaten kaevels te draagen.

Wy beveelen aan alle Abten / Abdissen /
 Priooren en Prioornen / en aan alle Regenten
 der Kloosteren / dat ze de kleding van hunne
 Ouder / dewelke zy van ouds en volgens de in-
 stelling van hunnen Regel draagen / in geenen
 deele zullen laten veranderen: dierhalve zullen
 de klederen der Nonnikken / en boornament-
 lijk die van de Nonnen / dewelke te veel van
 den Regel afwijken / en te zeer naar de wereld-
 sche zwier zweemen / naar de oude draagt / zoo
 als die voór 25 jaaren in gebruik was / veran-
 dert worden: zullende de ongehoorzaamen vol-
 gens ons goed dinken gestraft worden.

Dooz ontelbaare redenen gedrongen zijnde op-
 donneeren / beveelen en gebieden wy dat alle
 de Priesters en kerkelijke Persoonen / die zich
 binnen de Provincie van ons Warts-stift van W-
 tregt bevinden / alle byzitten en huis-boelen
 zullen hebben dooz te zenden zondet met dezels-
 ven na deezen te verkeeren of onder een dak te
 woonen; en zullis binnen drie weeken tijds na
 het afkündigen van dit bebel: om de onreinde-
 lijke argernissen en onstichtingen / die daar ont-
 rijzen / af te snijden; en op dat de achtbaarheid
 der Geestelijkheid / dewelke daar dooz te schan-
 de geworden is / wederom tot den ouden luister
 mag opvliesen / en dat 'er aan Godt / den min-
 naar der zuiverheit / zuivere Offeranden mogen
 opgedaagen worden. En wy beveelen onze Fis-
 caalen en Officiaalen (ieder daar het zijne beurt
 is) dat ze de kerkelijke straffen / naar de uy-
 terste strengheit der Wetten die hun mogelijk
 zal zijn / tegen de ongehoorzaamen in 't werck
 zullen hebben te stellen; ja zodanige straf-mid-
 delen te gebruiken / die zy oordeelen zullen dat
 allermeest gebreeft zullen worden: alles voór de
 III. DEEL. G vuisf

buiſt en knapſhandig af / zonder het gerammel en de ſoym der regts-banken : dewijl in openbaare feiten geen ſoym van regten behoeft onderhouden te worden.

Wy keuren af / en wy verbieden / dat jonge herkeijliche of adelijche Perſoonen zich zonder een regtmatige en hoog drijgende oorzaak niet zullen hebben te begeeven naar de kamers of ſlaap-plaatzen der Vrouwen; en daar niet zullen hebben te verkeeren / niet 's nachts of by dag te drijnken en te klinken / of andere ongebondendheden aan te regten : maar dat ze de Vrouwen ongemoeid zullen laaten / om haare ſchuldige pligt in het Choor te voldoen / en in alles de tucht van den klooster-regel te onderhouden. Dit verzoeken wy van ieder een niet een innige genegentheit / en op de deugd der gehoorzaamheit / op dat het niet noodig en zy andere middelen in 't werk te ſtellen / om dit gebaarlijck miſſbruik wyt te roejen.

Dewijl het niet en paſt dat getwijde Maagden zich in de by-een-komſten van mans-perſoonen laaten binden / zoo ordoneeren wy dat aan de onherbozinde Vrouwen van onze Stad en van ons Biſdom de bijheit zal benomen worden van alomme te loopen zwerben : en dat ze binnen de Stad Utrecht / of binnen eenige andere Steden / niet zullen vernachten in een wereldſch huys / als wyt een redelijche oorzaak / die door de Overſten goedgekeurt zy / en na dat ze van de zelve Overſten daar toe verlof zullen gekreegen hebben. En dit verlof moet binnen de Stad Utrecht niet langer als vooz drie dagen / en buiten de Stad niet langer als vooz drie wecken / gegeeven worden : ten zy dat Wy / of onze Viſtaris / zulks alborens toegestaan hebben.

Daar

Daar-en-hoven ordoneeren en beveelen wy wel scherpelyk dat de Abdissen en Pjorinnen niet meer als twee Pomen teffens en op den zelfden tyd zullen laten wytgaan: en indien ze somtijds geneegen zijn om haare Ouders of Bloedverwanten op ver-gelege plaatzen te gaan bezoeken / welk gebruik hedensdaags / hoe wel niet al te regelmatig / is in gekroepen; zoo zal haar deeze gunst niet hoor verscheide wecken / gelyk tegenwoordig geschiedt / maar bestyptelyk hoor twee wecken alleen / en niet langer toegestaan worden; ten zy dat de Oversten om een regelmatige en een redelyke oorzaak goed vinden haar een ruymere tyd te vergunnen. Indien de Abdissen of Pjorinnen of Pomen zich hier in te buiten gaan / of zich hier tegen bezegripen / die moeten weteen dat ze in een geldboete ten behoeve der Armen zullen verhal-

len. Daar by beveelen en ordoneeren wy dat / in gevalle de geenen die in ons Karts-stift tot Abten of Pjooz der Kloosteren behoren of benoemt zyn / zich het bewind der tydelijke zaken bestaant aan te matigen / hoor dat ze de bestiging van ons of op een andere wettige wyze ze behouden hebben: of zich vermeeten de hand te slaan aan het geestelyke regts-gebied / 't welke den Abt toekomt / hoor dat ze hoor ons zyn ingewijd; dat ze daar hoor vervallen zullen zyn van al het regt / 't welke zy hoor de verkiezing of benoeming verkreegen hadden / en hoor zoodaartig vervallen zullen gehouden worden: want zonder de oplegginge der handen mogen zy die heilige bediening niet aanbaarden.

De wijl dat de meeste Abten / Pjooz der Kloosteren / Abdissen en Pjorinnen / niet bezogd

en zijn / dat 'er 's jaarlijks rekening van den ontvang en van de uitgift der kloosterlijke goederen gedaan werde; maar dat zy en de Krentmeester malkanderen verstaande / de rekening gedaan word in de tegenwoordighheit van eenige weinige personen / waar doo; de Ontbanger rijkt word en het klooster merkelyke schade lijdt; zoo ordonneeren wy dat ze zo;g zullen hebben te draagen dat gemelde Krentmeesters hunne rekeningen niet en pertinent doen voo; het gansche Konvent; en dat zy daar by zullen ontbieden een man van bescheidenheit / dewelke doo; ons zal aangestelt worden om in de Stad Utrecht / en in andere bequaame plaatsen / zodanige rekeningen by te woonen: want het is onze pligt toe te zien dat de kloosterlijke goederen geene schade komen te liden / maar liever aangroeyen; om / indien 'er niet overschiet / het zelve voo; godbzuchtige gebruiken en voo; de eeuwige schatkisten op te sluiten.

Noch gebieden wy aan de Obersten van Gasthuizen en van godbzuchtige plaatsen dat ze 's jaarlijks nette en bequaame rekeningen zullen hebben te doen: en dat ze de arme en ellendige menschen / daar zy ober gestelt zijn / van alle noodwendigheden / van kost / kledinge / en al het andere / volgens hunnen pligt en op de gewoonlijke wijze / zullen hebben te voorzien: Anders zullen wy / ingeballe van berzuimenisse / hunnen pligt waarneemen.

Ook bevelen wy / en wy vernieuwen hier omtrent het oude regt / dat de uytvoering van de uyterste willen of testamenten / voo; godbzuchtige inzigten gemaakt / dewelke binnen het jaar na de dood des testamentmakers niet volbragt en is / (de genade-jaaren verstreeken en daar onder

onder gerekent zijnde) aanstonds in volle recht/
met alles wat 'er toebehoort en van af hangt/
aan ons als den Bisschop der plaatze zal ver-
vallen / en als zodanig vervallen gehouden wor-
den: en wy begeeren dat deeze **Edonantie**
ook tot de voorgaande jaaren betrekken wor-
de. (14)

Ook verbieden wy op zodanige straffe als
wy goed zullen vinden / byemde Boeken in het
Stift te brengen / of te verkoopen; ten zy dat
ze alvorens dooz de geenen / die daar toe ge-
magtigd zijn / goed gekeurt zijn geweest.

Daar-en-boven verbieden wy op den Ban
dat geene **Domniken** of eenige Klooster-per-
soonen (de bebeleude **Ouders** uytgezonderd) zich
zullen verneeten in 't openbaar op den preek-
stoel voor het gemene volk te preeken / ten zy
dat ze alvorens verlos van ons verzogt en ver-
keegen hebben. Want zy preeken dingen die
zy nooit geleert hebben: zy willen voor Lee-
raars speelen eer dat ze leerlingen zyn geweest;
en zy zyn daar alleenlyk op uyt om een ydele
glorie by de menschen te behaalen / en om hun
eigen belang / maar niet het belangen van **Jesus**
Christus, te bejaagen. En wat zodanige Kloos-
ter-persoonen aangaat / dewelke **Parochie-ker-**
ken onder hunne zorge hebben staan / of die be-
roepen zyn om een **Parochie-kerk** te bestieren /
die zullen alleenlyk in die **Parochie-kerke** mogen
preeken: welverstaande nochtans / indien zy een
goede en gezonde leering voor den dag brengen/
en indien zy de gemelde bediening op een behoor-
lyke wijze gekreegen hebben.

Ook ordouceren wy / vernietwende hier ook
de oude Regten / dat 'er van de bestraffinge in
openbaare en middag-klaare misdadaen geen be-
roep

roep booz; hooger kregter zal mogen gedaan woorden; en indien 'er al een gedaan wierd / dat men op zoo een beroep niet zal hebben te passen. (15)

Het gebeurt al dikwils dat de Regenten der Parochi-kerken op den preek-stoel en onder hunne predikaatsie op een schandelijke wijze in'tballen tegen het volk / en 'er tegen tierren en raazen / om dat hun de offer / het verbaal / en de andere regten / zoo als zy spreken / van het harder-ampt niet betaalt en worden : waar booz de achtbaarheid des Predikers gekrenkt word / en de gemoederen zonder eenige vrucht of boozdeel getergt en verbittert worden. Daar om ordoneeren wy op den Van dat de Pastoor's na deezen op den preek-stoel of in de Kerke zodaanig booz hun eigen belang niet zullen zorgen : maar dat ze daar niet anders zullen preken als het Woord Gods / met een zuiver inzicht en zonder menschelijke vrysten : en dat ze kerkelijke diensten met alle mogelijke bierigheid zullen waarnemen / meer passende op de zaligheid der zielen als op eigen boozdeel. Egter zullen zy buiten de Kerck / op bequaame plaatsen en tijden / hunne schuldenaars en quade betaalders mogen maanen / en booz middel van het recht tot betaaling dwingen.

Alangezien dat 'er in verscheide Kapittelen en Kloosters eenige Parochi-kerken zijn ingelijst / zoo gebieden wy gemelde Kapittelen en Kloosters dat ze Mannen van een sichtigelyk leven / die in de Godlunde of in de geestelyke kregten gepromoveert zijn / of ten minste Meesters geworden zijn in de vyse kunsten / en na een bezwozlyk onderzoek bequaam zijn gebonden / ober de gemelde Parochi-kerken zullen hebben aan

te stellen; om dezelve Kerken niet alleen door hunne leering / maar ook door hunne zeden en hun leven / te stichten. Indien zulks verzuimt word / zal het de pligt zijn van onzen Fischaal de nalatigen en ongehoorzaamen in regt te betrekken; om hen door kerkelijke straffen en door geld-boeten / die aan ons goeddunkken zullen staan / geregteijk daar toe te dwingen.

Doorders gemerkt de Kapittelen en Kloosters zich zoo zober en deun gedaagen in het bezorgen van de plaats-bekleedende Pastoors / dat het hun onmogelijk is eerlijk te leeven / of de hervergzaamheit te oeffenen / of hunne bediening met eere waar te neemen; waar door het geschiedt dat zy naar vuyl gewin staan / en het volk meer door aangenaame als godvruchtige predikaatzen sree-len en pluimstryken; waar uyt dan veele onheilen volgen: zoo ordoneeren en beveelen wy dat aan zodanige plaats-bekleedende Pastooren een eerlijk en behoorlijk onderhoud zal bezorgt worden. Want het is in alle manieren betaamelyk dat die den Outaar dienen, ook van den Outaar leeven: en men moet den mond niet binden aan een Roe die het hooren op den doorsch-bloer breekt (16) Te meer / om dat zodanige Kapittels en Kloosters / uyt hoofde van gemelde ingelyf de Parochi-kerken / doozgaans yet.e Cienden bezitten / dewelke ruim genoegzaam zijn om de Pastoors te onderhouden. (17)

Eindelyk ordoneeren en belasten wy dat de Kerken of Kloosters haare gewoonlyke aalmissen / en haare gebruikelijke uytdeelingen van brood / tarwe / kost en drank / ten behoeve der Armen niet zullen verminderen / verkleinen of afzueken; en dat ze zonder een regtmatige en wel bekende reden geen rogge zullen geeven daar

zy tartwae plagten te geeven. En die het opzigt over de Gast-huizen hebben / zullen het beddegoed booz de zielen niet verminderen / maar eer vermeederen en verdubbelen / op dat ze ten jongsten dage niet hreugde mogen hoozen : Ik heb honger gehad, en gy hebt my gespijst : Ik heb dorst gehad, en gy hebt my te drinken gegeeven : Ik was een vreemdeling, en gy hebt my geherbergt. En ingehalle dat zy dit ons bebel niet mogten achterholgen / zoo moeten zy weten dat wy ons de zaak zullen aan trekken.

Maatskielyk ordoneeren en beveelen wy dat de Mans- en Vrouwe-kloosters / de Kerken / en de godvruchtige plaatzen onder ons regtsgebied of onder onze Aarts-bisschoplykhe wets ten gelegen / ten minste eens 's jaars zullen bezogt worden dooz onzen Wv-bisschop / Dikaris / of Officiaal / of dooz den geenen wien het zelve van regts wege / of uyt kragt der gewoonte toekomt : en dat dezelve aldaar zullen uyt trekken vernietigen en uytroegen al wat 'er schadelijk gebonden wordt : en dat zy 'er zullen zaaien / pooten en planten / al wat heilzaam en stichtelyk is : maar toe zy indien het nodig mogt zijn / onze hulp ook zullen konnen verzoeken. Alles tot de glorie Gods / tot zaligheid der zielen / en tot behoudenis van den Gods dienst.

Uyt kragte van ons hoopdoende gezag beveelen en gebieden wy dat in en omtrent alle Huwelijken / dewelke moeten aangegaan worden in het aanschijn der Kerke / eer dat zoo een Huwelijk plegtelyk aangegaan en gezeget word / de openbaare afroepingen of geboden op twee onderscheide zondagen of feestdagen / en eenen werkdag / dooz den Parochi-priester onder de Goddelijke diensten moeten afgelezen worden ;
op

op dat de geenen die een wettig beletzel mogten weeten het zelve mogen voorstellen en bekeud maaken. Dit word geboden op den Ban: en de Priesters moeten zelf ook onderzoeken of 'er geen beletzel mag wezen: anders zullen zy zoo een Hutwelijck niet bedienen. En dit beveelen wy op een boete / die volgens ons goetduncken / of volgens dat van onzen Vikaris / geschat en bepaalt zal worden.

Noch beveelen en gebieden wy uyt kragt van ons gezag op den Ban / en op de boete van vijftig oude schilden dewelcke ingeballe van oberreezingen ten behoeve der Armen zullen besteedt worden / dat Gy L. / die onder onze Synodestaat / U. L. omtrent het plegtelijck bedienen van eenige Hutwelijcken / anders als zoo eben gezeit is / niet zult hebben te gedaagen. nochte U L. met het verkorten of achterlaaten der gemelde afroepingen of geboden / of met de vordere geballen die voor onze Bisschoppelijcke magt opgehouden zijn / zonder ons byzonder verlof niet zullen hebben te hemoeien: en dat Gy L. de Hutwelijcken dewelcke in 't heimmelijck zijn aangegaan / of dewelcke op eenige wijze zullen aangegaan worden tuschen persoonen van verscheide Parochien / niet zult hebben te bedienen / ten zy dat de trouwensgezinde persoonen wettiglijck beweezen en geroegzaam getoont zullen hebben dat de geboden op de gezeide manier in beide de Parochien zijn afgekundigt. En vorders dat de plegtelijcke bedieningen en zegeningen van zodaanige Hutwelijcken niet in de Sakristyen / noch in byzondere huizen / kameren of plaatsen / maar openlijck in het aanschijn der Kerke / en onder de Goddelijcke Diensten / op een eerlijcke wijze zullen verricht worden.

Dozders / op dat het bloed der Onderdaanen van nwe handen niet ge-eischt werde / zoo gebieden wy U U. / Gy U. Regenten der Parochi-kerken / wel strengelyk / en op den Ban / mitsgaders op de boete van twintig oude schilden ten behoeve der Armen / dat Gy U. de geenen die wegens het aangaan of bywoonen van heymelyke Hutelyken in den Ban vervallen zyn / of die in ketterye / overspel / hoererye / meinedigheid / ongeoorloofde t' zamenwooninge / tweedragt / of in eenig ander openbaar en wereldkundig misdaad steeken / of openbaare woekeraars / of doodslagers / of die op het Paaschfeest of ten minste rens in 't jaar by U U. niet gebiecht hebben / aan ons / als gy daar van kennis zult hebben of daar toe verzogt zult worden / niet uytzettinge van den naam / en in 't byzonder / zult hebben bekend te maaken en te veropenbaaren; op dat hunne misdaaden en onge-regeldheden niet ongestraft en blyven.

Ook gebieden en beveelen wy dat geen Monniken of andere kerkelyke Persoonen iemand / die wegens het aangaan van een hennelyk Hutelyk / of om andere verbode gevallen / in den Ban vervallen is / zullen hebben te ontbinden / ten zy dat zoo een Sameling alvorens van Ons of onzen Dikaris destwegens een schriftelyke ontbinding zal bekreegen hebben.

Noch gebieden en beveelen wy op den Ban / en op de boete van 12 gulden voor den Armen zoo diktoils als het gebeuren zal / aan alle opzigters en kosters van de Parochi-kerken / en van alle Kapellen en heilige Plaatzten / daar het Hoogwaardigste Sakrament bewaart word / dat ze een brandende haars of lamp by dag en by nacht voor het gemelde Hoogwaardigste zullen maaken
te

te honden / en dat ze hier in geenzins onachtzaam zullen zijn.

Daar en boven / uyt kragte van het Apostolisch gezag / volgens het Plakkaat van zijne Koninklijke Majesteit / en door ons eigen gezag / verbieden wy aan alle Christus Geloobigen / en aan ieder in 't byzonder / dat niemand de Boeken van Broeder Maarten Luther, Philips Melanthon, Johan Kalvijn, en van de andere Ket-teren / 't zy dat ze in de Latijnsche of Duitsche taale geschreeven zijn / als behelzende veele dwaalingen tegen het rechtzinnig Geloof / en om die reden door den Apostolischen Stoel gedoemd / zal hebben te lezen / te behouden / te koop / te verkoopen / te drukken / uyt te schrijven / of eeniger wijze te begunstigen : ja datze zoodaartige Boeken binnen den tyd van drie dagen / na dat ze kennis van dit bevel zullen gekreegen hebben / aan onzen Dikaris in het Grootelyke ter hand zullen hebben te stellen of toe te laten komen / om naar verdienste verbandt te worden : en zulks op de straffen en boeten / dewelke in den Apostolischen Brief en in het Plakkaat van zijne Koninklijke Majesteit staan uytgedrukt.

Uyt kragt van ons gemelde ordinaris gezag verbieden wy op den Ban / daar de overtreeders op heeter daad uyt kragt van dit geschryft in zullen vervallen / dat niemand zal bestaan een die in de Ban is binnen de Kerk / of op het Kerkhof / te begraven of het lijk van iemand die in den Ban is in de Kerk of op het Kerkhof op de aarde te stellen : en indien 'er zodanige al begraven zijn / dat dezelve ontgraven worden / indien hunne gebeenten van de gebeenten der Geloobigen kunnen onderscheiden worden / ten zy dat hunne vrienden of erfgenamen zullen verdienen

verdient hebben de ontbinding hooz hen te verwerben / en den schuldenaaren volstaan hebben de / een behoorlyke boete hooz de bedreeve misdaaden zullen betaalt hebben. (18)

Eenige Artijkelen , klaarder als onlangs gedaan was opgehelderd, en in het aanneemen der Ordonantien en Dekreeten door de Prelaaten , Kapittelen en Kanonnikken der vijf Kerken van Utrecht uytgezonderd, dewelke met alle gehoorzaamheit moeten onderhouden worden.

TEn eerste / dat niet alleen de mindere Geestelijckheit / maar ook zoo wel de hoofden als de ledemaaten der gemelde vijf Kerken zich gehoorzaam zullen betoonen aan de Synode van Trente in hunne zeden en kledinge / (te wecten hooz het afleggen van zodanige kooftsen / schoenen / rokken en andere kleeden die geene kerckelijcke Persoonen betaamen) en bozders hooz hun eerbaar gedrag ; te wecten hooz het schiluen van de Waagden- en Ponnen-kloosters / van de kroegen / danserijen / jagerijen / onbehoorlycke speelen en gezangen / 't welcke alles hooz de kerckregelen / die de Synode van Trente onderhouden wil hebben / verboden is : bozders met naarstig op het Chooz te passen / en omtrent het schilken van het derde deel van alle inkomsten hooz dagelijcksche updeelingen / dewelke hooz de geenen / die ter behoorlycke tijden in het Chooz verschijnen / getrokken zullen worden : welke schilking genomen zal worden up de inkomsten zoo wel van de waardigheden als andere ampten / te wecten van de Schoolvoogdyschay

dyschappen / Chyeforierschappen / en van de
 Proostdgen / Kanonniksdgen en Prebenden der
 gemelde biss Kerken. Dit alles zal men ook in al-
 le Kollegiaale Kerken door ons gansche Narts-
 bisdom onderbrekelyk onderhouden; en zal aan
 den Bisschop de gzoothheit der gemelde inkom-
 sten opgegeeven worden / om een ebenredige ver-
 deeling wyt dezelve te maaken / zoo als hiez-
 der in het Dekreet van de vooznoemde kerkerber-
 gaderinge staat wytgedrukt.

Dat ze de zelve kerkerbergaderinge ook zullen
 gehoozsaamen vintrent het houden van hun ver-
 biff by de plaats van hunne kerkerlyke ampt-
 ten: zoodaanig dat ze niet langer als drie maan-
 den in het jaar afweezig zullen zyn. Het zelve
 zy te verstaan raakende de eerbaarheit van hun
 leven: dat ze het hair niet zullen laaten schee-
 ren / geene baarden zullen draagen: als ook ra-
 kende de onthouding; dat ze hunne bezitten
 zullen wegzenden / en geen gemeenschap mee
 dezelve weder zullen pleegen: en ook geene
 andere in haare plaats zullen in hups neemen of
 gebruiken.

Dat ze zich ook gehoozsaam zullen toonen in
 het onthangen van de kerkerlyke Wijdzels; zo-
 daanig dat ten minste de helft der Kanonnikken
 tot Priesters zal zyn gehuyt; en dat de ande-
 ren vorders Diakens of Onder-diakens zullen
 zyn / volgens dat de Wijdzels aan federe Ka-
 nonniksdge en Prebende zullen ghegt en toege-
 tweezen worden. Doch of als van de bezitters
 van zodaanige Kanonniksdgen / dan of alleen-
 lyk hunne nazaaten tot het onthangen van ge-
 melde Wijdzels gehouden zullen zyn / daar ober
 zal het goedbinden van zijne Heiligkeit / den
 Paus van Romem / vooz het naastkomende
 seest

feest van S. Remigius gezaagt moeten worden.

Dat ze altemaal doorzich zelven / en niet door anderen die hunne plaats bekleeden / de Goddelijke Diensten in de Kerk zullen verrigten en alle hunne bedieningen waarneemen : of dat ze by verzuim van dien daar toe achtervolgens het Decreet van gemelde Kerkvergaderinge zullen gedwongen worden.

Dat de geenendie kerkelijke ampten of waardigheden met last der zielen bezitten / of aandelwelken uyt kragt der stichtinge / of volgens zekere ordonmantie of gewoonte / de Priesterlijke wijding is gehegt / zich ten eersten tot Priesters zullen laten wijden / voornamentlijk indien zy langer als een jaar in het bezit van zodaanige waardigheden zijn getweest : daar het hun pligt was getweest zich binnen het jaar na hunne bezit-neeming tot het Priesterdom te laten verhoederen.

Dat de krimineele en huwelijks-zaaken / en die de onkuisheit betreffen / niet door den Deken / Warts-diaken / of door andere mindere Regters / zelfs niet in het bezoeken / zullen uytgetweezen worden / maar zullen gelaaten worden aan het onderzoek en het regts-gebied des Bisschops.

Dat de Bisschop in het Choor en het Kapittel / en in alle openbaare verrigtingen / den eersten Stoel en de eerste plaats zal hebben (19) : en dat hem het voornaamste gezag zal toekomen in het verhandelen van allerley zaaken. En indien hy aan de Kanonniken iets zal hebben voor te stellen / en het geen zaak zal zijn daar hy of de zijnen belang in hebben / dat de Bisschop zelf het Kapittel zal beroepen /

de stemmen opneemen / en zyn besluit volgens de zelve neemen. (20)

Dat de uytboerders der testamenten omtrent de uytboering van testamenten / die tot goddruchtige werken gemaakt zyn / zich zullen voegen volgens de Kerkvergadering van Crente / welke Vergadering zich gedraagt aan het geschreeven Regt. Dierhalven zullen zy genoodzaakt worden om na het verloop van een jaar rekening te doen aan den Bisschop; en hem alle de Bewijs-stukken / Brieven / Register / Geschiften / en wat 'er bozder toebehoort / dewelke tot het doen van de Rekeninge nootzakelijk of dienstig zyn / over te leveren en ter hand te stellen.

Op dat de zaak van het queekschool of Seminary, 't welke uyt bevel van de Kerkvergadering van Crente moet ovgeregt worden / ten einde gebracht / en 'er de hand ten eersten aan geslaagen werde / zoo benoemt de Aarts-bisschop daar toe van zijventwege den Schatmeester / Meester Johan Bruhsen, en uyt de bozdere Geestelykheit den Abt van S. Paulus.

Dat de Aarts-diakenen / Kapittelen / en wie het zyn mag / niemand in een kerkelyk ampt zullen in stellen / ten zy dat hy eerst onverzocht en goedgekeurt is dooz den Bisschop.

Dat de Kapittelen der vyf Kerken ten eersten eenigen uyt hun lichaam zullen benoemen / dewelke ober de zaaken van misdadaen en ober andere zaaken beneffens den Aarts-bisschop zullen zitten / zoo als in het Dekret der Kerkvergadering breeder staat uytgedrukt; op dat het niet langer mag schynen dat het Regt / 't welke amptshalve of ter begeerte van par
tye

tye gepleegt moest worden / opgehouden en ge-
weigert word.

Eindelijk dat zoo wel deeze Artijkelen /
als alles wat in de Dekreeten der Kerkber-
gaderinge van Trente begreepen is / niet alleen
door de Geestelykheit van onze Hoofd- stad /
maar ook van alle onze Onderdaanen on-
der ons Warts-stift woonende / met verbiedig-
heit aangenomen / en zorgvuldiglyk onderhou-
den zullen worden.

De vooznoemde Artijkelen zijn door zijne
Hoogwaarde den Wartsbisschop van Utrecht /
in de tegenwoordigheit van s Konings Kom-
missarissen / voozgedraagen / overgelevert en ter
hand gestelt aan de Prelaaten en Kapittelen
der vyf Kerken van Utrecht / om volgens de
begeerte van zijne Koninklyke Majesteit / en
de meening van gemeiden Hoogwaardigsten
Heer / besiptelyk onderhouden en volbragt te
worden.

Gedaan te Utrecht / in het Warts-bisschops
Hof / op den vierden July / in het jaar on-
zes Heeren een duizend vyf honderd / acht-en
zestig.

VOLGT HET VERTOOG

DER

P R E L A A T E N

Uyt het Af-schrift van een ander wettig af-schrift.

Hoogwaardigste Vader in Christus, Doorluchtigste Aarts-bisschop.

Wij Prelaaten en Kapittelen van utwe bisschopkerken van Utrecht / wissende aan uwe Hoogwaarde betoonen hoe begeertig en gewillig dat we zijn om de Dekreeten der H. Kerkvergaderinge van Trente volkomenlijk te onderhouden; en verholgens zullende antwoorden zoo wel op deeze laatste als op de eerste Artijckelen die ons door uwe Hoogwaarde zijn voorgegaaen: zoo zeggen en verklaaren wy achtervolgens het geene in de laatste aanmeeninge van de Dekreeten der gemelde Kerkvergaderinge van Trente / die wy beneffens uwe Hoogwaarde gedaan hebben / door ons gezeit en verklaart is geweest / dat wy de gemelde Dekreeten der Kerkvergaderinge van Trente / in alle en tenemaal metterdaad en met de uytvoerlinge / willen gehoorzaamen en onderdaanig zijn; en dat het diensvolgens uwe Hoogwaarde uytstaat / volgens de magt die haar door gemelde Vergadering gegeven is / tot de uytboering van dezelve Dekreeten / mitsgaders tot de verbetering van 't geen noch onverbeterd is / en tot de bestraffing der ongehoorzaamen hoort te treden. Doch wy bidden uwe Hoogwaarde ten hoogste

dat het haar beliebe in de gemelde uythoeringe hier op te letten / dat 'er niets uytgeboert of in 't werlk gestelt werde / het welke strydig zy tegen de uytdrukkelyke woorden der gemelde Kerckbergaderinge / of een twijfelachtigen zin han hebben.

En gemerkt dat 'er in de Artijkelen / die ons gisteren dooz uwre Hoogwaarde zijn ter hand gestelt / eenige zaaken begrepen staan / dewelke niet genoeg schijnen ober een te komen met de meeninge van gemelde Dekreeten / en eenige twijfelachtigheit schijnen te bevatten / zoo hebben wy daar ober geoordeelt als volgt : vooz eerst / raakende de schikking van het derde gedeelte van alle inkomsten / om 'er vaste uytdelingen van te maaken vooz die de herkelijche getijden bywoonen ; zoo dunkt ons dat de Kerckregels der gemelde Vergaderinge daar van spreekende geen plaats en hebben in onze vijf Kerken van Utrecht ; aangezien de gemelde kerck-regels alleenlyk van zodanige Kerken spreekken / daar geen dagelykche uytdelingen vooz die ter Chooz verschynen zijn gesticht ; of die 'er al zijn mogen zoo schaars en sober zijn / dat 'er waar schynlyk niet op gepast en word. En vorderz / hoewel het wereldkundig is dat gemelde Kerken van zodanige dagelykche uytdelingen redelyk wel voozien zijn / ten minste zoo verre dat ze om gemelde reden niet verwaarloost en worden : egter / op dat de Goddelijche dienst des te naafriger en dagelyk van des te meer menschen mag bygewoont worden , zoo belooft ieder der vooznoemde Kerken dat ze de dagelykche uytdelingen zal vergrooten dooz een jaarlykche inkomste van duizend gulden vooz de geenen die ter Chooz verschynen / en in de Goddelijche dien-

sten blijven. En ingeballe dat deeze onze redenen en aanbiedingen aan het oordeel en de meeninge van uwe Hoogwaarde geen voldoening mogten geeven / zoo hebben zy besloten / volgens de verguuning van gemelde Kerkvergaderinge / dit verschil voor den Apostolischen Stoel te brengen : onder tusschen egter gereed zijnde om de gemelde somme van duizend gulden tegen het naastkomende Feest van S. Remigius tot diergelijke uytdeelingen aan te leggen.

Ten tweede / wat den haard en het haar aangaat / hoewel daar omtrent niets besloten is in de Delcreeten der bovengemelde Kerkvergaderinge / egter gedaagen zich gemelde uwe Kerken daar omtrent aan het Delcreet / 't welk in de laatste Synodale Ondonantien des aangaande is uitgekomen.

Ten derde / de Kerkregels der hoognoemde Vergaderinge / spreekende tegen het geene in het derde Artijkel begreepen is / zijn klaar en wel verstaanbaar : te weten dat niet de tegenwoordige Bezitters der Psebenden / maar alleenlijk hunne Nazaaten / verplicht zijn om de Wijdzels waar van gesprooken wordt te ontvangen.

En hoewel het vierde Artijkel niet wel uitgevoert zou kunnen worden / dewijl niet bebouden wordt dat 'er zekere lasten aan eenige Psebenden gehegt zijn ; zoo zijn uwe Kerken evenwel bereidwillig om haare pligten voor zoo verre als het gemakkelijck zal kunnen geschieden / in eigen persoon te verrigten.

Aangaande de krimineele zaaken daar het zesde Artijkel van spreekt / uwe Kerken / zich houdende aan den derden Kerkregel der zesde Zittinge / gedaagen zich verder aan de schikkinge

kinge van het gemeene Regt / en aan de Ael-
raars in de Regten.

Wat belangt de uytboering van testamenten
die voór goddychtige inzigten gemaakt zijn /
daar het achtste Artijkel op looyt / daar in ge-
dzaagen zich uwe Kerken aan den achtsten Kerck-
regel van de 22 Zittinge / aan wiens inhoud zy
hen zelven ten volle onderwerpen. De andere
Artijkelien / zoo de voorgaande als de daar aan
volgende / worden door uwe Kerken aangeno-
men: behoudens dat zy kanonnikien in het on-
derzoek der persooneu / detaellie in eenige waar-
digheden / kanonniksheden / of andere kerck-
ampten zullen gestelt worden / niet boozby ge-
gaan zullen worden als om loettige redenen: en
dat de Warts-diakenen / Dekens en * Kapitte-
len hunne Gemagtigden zullen benoemen / zoo
tot de opregting van het queekschool / als tot
het onderzoek van straffschuldige zaaken.

Gegeehen den 9 July / in 't jaar 68. Wat
laager stond geschreeven. Dit afschryft komt
over een niet het oorspronkelyke antwoord /
't welke aan zijne Hoogwaarde gegeven is ge-
weest: zoo als ik onderschreeven getuige /

LAMZWEERDE, Sekretaris.

En dit zijn de stukken die top uyt de Boeke-
rpe van Gysbregt Lap getrokken / en by wij-
ze van een Bphoegzel by het leven van den
Warts-bisschop Schenk geboegt hebben.

AAN-

* Ik vertaal deezen zin, zoo als ik den zelve best kan ver-
staan, of zoo als ik oordeelde dat het Latijn, 't welke hier
duister en verward is, moest gelezen worden.

A A N T E K E N I N G E N.

1. Om een netter kennis van dit gansche verschil te hebben, zullen wy hier in lafchen en uyt bet Latijn vertaalen een gedeelte van zekeren Brief der Hartoginne van Parma, daar zy verhaalt hoe verre dat zy deeze zaak, dewelke tuffchen den Biffchop van Middelburg en den Aartsdiaken van Utregt verhandelt was, heeft ingefchikt: *Haare Hoogheit de zaak rijpelijk onderzocht en overwogen hebbende. . . . heeft geordoneert, en ordoneert mits deezen (behoudens nochtans de fchikkinge van den Apostoliffchen Stoel, en van de H. Synode van Trente, mitsgaders het naarder bevel van zijne Majesteit) dat, om het regt en het bezit der Partyen niet te benadeelen, het volgende alvst by voorraad zal onderhouden worden. Ten eerste, wat het gemeene regts-gebied tuffchen den voorn. Biffchop (van Middelburg) en den Aartsdiaken van Utregt aangaat, ordoneert zy dat het zelve, in de eerste regtspleginge (instantia) naar ouder gewoonte zal gepleegt worden door de Gelastigden van den Biffchop van Middelburg, en door de Dekens van gemelden Aartsdiaken: dewelke eger over de huwelijfsche en andere zaaken volgens het oude gebruik geen uytpraak zullen doen, als na dat ze alvoren zullen raad gepleegt hebben met de Officiaalen van den voorn. Biffchop en Aartsdiaken. En ingevalle het gebeurt dat de Partyen de vonnissen van gemelde Gelastigden en Dekens voor hooger regtsbank betrekken, zal het beroep niet alleen vervallen aan den Biffchop van Middelburg: maar alleenlijk zoo verre dat de kennis-neeming en de uytwijzing der zaake, beneffens de profijten en lasten der zelve, hem zullen toebehooren: doch wat het byzonder regtsgebied van den Aartsdiakenen belangt, dan zal het beroep tot zijn regtsgebied alleen, of tot dat van zijnen Officiaal behooren: zoo nochtans dat in het fchatten der regten acht zal gegeeven worden op de inzettingen, en niet volgens de oude waarde der Kerk-ampten, maar volgens de tegenwoordige, en zoo dat er niet alleen op de inkomsten maar ook op den tijd van het bezit gelet zal worden: waar omtrent die in het bezit gestelt zullen worden aan den Aartsdiaken of aan deszelfs Officiaal een bewijsbrief zullen toonen van 's Biffchops Gemagtigden (Provisor) of van den Deken, of van de Majestraat der plaat-*

ze daar zoo een kerkamp is gelegen; welke Aartsdiaken of Officiaal zorgvuldig zal toe zien dat de gemelde Schattingen in alle billijkheit gedaan werden, op dat dienaangaande geene klagen mogen komen ter ooren van haare Hoogheit; en zy niet gedwongen zy door een beboorlijk middel daar tegen te zorgen. Ook zal hy hebben toe te zien dat 'er geen anderen tot de Kerk-ampten gevordert werden, dan de zodanigen dewelke hem volgens de getuigenis van vroomen luiden bekend zullen zijn voor deugdelijke en eerlijke personen; en die by na een nauwstig onderzoek bevonden zal hebben, dat de vereischte geleerdheit en bequaamigheit hebben: ten waare dat 'er voorquaamen dewelke konden bewijzen dat ze door den Bisschop goedgekeurt waren: want omtrent de zodanigen zal hy niet gebonden zijn vorder onderzoek te doen. Wat het overige belangt, dat door den voorn. Deken en het Domkapittel voorgedraagen is, zoo omtrent de vergoeding, als wegens de derde rechtspleegginge, en wegens de bygevoegde plaatsen, dit zal haare Hoogheit, op het verzoek van den Aartsdiaken en het Kapittel voornoemd, aan zijns Majesteit voorstellen, en zal 'er ook over schrijven aan den Aartsbisschop van Utrecht, en aan de anderen aan dewelken daar over geschreven moet worden: en zy zal gaarne haare bemiddeling in 't werk stellen, dat alles 't welke regtmatig en billijk is mag geschieden. Vorders belaft zy dat in al het geene door deeze Ordonantie niet veranderd is, de Ordonantie van het jaar twee-en-zestig, met haare uytleegginge daar by, omtrent al het bovenstaande haare volkome kragt zal hebben, en stand zal grijpen: en dat zoo wel het een als het ander zonder verder uytstel in 't werk gestelt zal worden. Gedaan te Brussel den 24 July in 't jaar 1564. Was ondertekent MARGARETA, en laager de la TORRE.

Ook zal het ten zelve einde niet ondienstig zijn hier by te voegen een anderen maar ouder Brief van gemelde Hartoginne, loopende op dezelve zaak, en in 't Nederduitsch geschreven in 't jaar 1561. welke Brief my door den Heer Auteur is medegedeelt.

„ De Hartoginne van Parmo, van Plaisantie &c.
 „ Regente ende Gouvernante generale, voor den Konink ons allergenadigsten Heeren, in den Landen van
 „ herwert,

„ herwertsover, heeft by de brieven die de Prelaten
 „ ende Kapitulen vande vijf Kerken bynnen Utrecht
 „ aen haer Hoogheyt geschreven in dato den 19 der
 „ maendt Octobris, ende 't gheene haerlieder Gedeputeerden,
 „ deur heuren laste, haer mondeling verclaert hebben,
 „ aengaende 't stuck vander electie van een nyeuwen
 „ Harder ende Prelact van heurlieder Kerke gheerne
 „ verstaen, het gelove dat zy hebben gegeven die
 „ President van Utrecht ende Secretaris *de Lange*,
 „ in 't genen haer Hoocheyt hen belast hadde, ende
 „ sonderlinge dat zy wel grootlick verblijt zijn geweest,
 „ dat die Con. Maj. belieft heeft, tot haeren vacerenden
 „ Bisdom eenen anderen Harder ende Prelact te
 „ nomineren, als namentlick Heeren *Frederick Schenck van
 „ Taxtenborg*, heeft oock geerne vernomen dat den
 „ Persoen by sijnen Majest. genomineert heurlieder
 „ aengenaem heeft geweest als wesende daer toe soe
 „ bequaem ende gequalificeert. Ende also om te
 „ procederen totter voorschreven electie, sy haere
 „ voorschreeven Hoocheyt verhaelt hebben gewoentlick
 „ te zijne, alvoren den dach der selver electie te
 „ kunnigen ende laten weten aen heuren afwesende
 „ Prelaten ende Medebroeders om insgelijcx daer inne
 „ te over comen welcken dach sy genomen hebben
 „ jens den 29 der voorschreve maendt, gemerckt dat
 „ sy bevinden dat eertijts also geobserveert es geweest,
 „ haere Hoocheyt heeft haer willen conformeren, dat
 „ 't selve geschic naer oude gewoonte gansselick
 „ betrouwende dat ten voorschreve dage zy heurluyden
 „ sulx voegen sullen, dat de intentie en goede geliefte
 „ van zijn Majest. in 't stuck van dese nominatie
 „ volbracht zal worden, alles volgens 't gheene daer
 „ toe sy by den Tractaten ende Concordantien hen
 „ weten verobligeert te wesen. Ende aengesien die
 „ artycklen by hen aengetogen, so tenderen souden
 „ tot prejudicie achterdele, schade, interest vande
 „ voorschreve vijf Godshuyfen, bisponder tot
 „ diminutie der voorschreve Kercken ende ook
 „ Archdiaconen, geestelicke Jurisdictionen met
 „ verminderinge ende verlies van heuren
 „ thienden renthen enz. deur die nyeuwe
 „ electien des Eertsbischop van Utrecht, als sy
 „ uyt de copie der Pauselicker Bullen soude
 „ hebben verstenen, haerte Hoocheyt wil hun
 „ wel verfekeren dat de meeninge

„ ge so wel vande Pauselicke Heilicheyt als sijnder
 „ Majesteit, tendeert veel meer tot behoudenis ende
 „ vermeerderinge vande goede staete ende eeren van
 „ haerlieder voorschreve Kerken dan tot eenige ver-
 „ minderinge van dien. Dan hoewel de voorschreve
 „ Bulle mentie maakt, dat de dotatie van den nieu-
 „ wen Bisdommen soude genomen worden op de
 „ Thienden, Renthen ende geestelicke Goeden in 't
 „ Bisdom gelegen zijnde, ende (gelijck sy wel weten)
 „ naar oude gewoonten, observantien en geschreven
 „ rechten die Bisschoppen ende Harders toebehoren,
 „ waar deur zijne Heilicheyt hadde mogen te gevoege-
 „ licker daer van disponeren, nyet min es daer inne
 „ sulcken toetsicht genomen voor also vele alst angaet
 „ de Prelaten ende vijf Kercken van Utrecht, dat geen-
 „ sins die Thienden, Renthen thins, goeden ende
 „ andere gerechticheit der zelve Prelaten ende vijf Ker-
 „ ken het sy waer dat die gelegen mogen wesen aenge-
 „ roert, noch enichsins by de voorschreve erectie ge-
 „ diminucert werden zullen. Maer heeft sijne voorsz.
 „ Heylicheit deur andere middelen, gelijck heure Hooch-
 „ heyt wel verskert es, versien totter voorsz. dotatie,
 „ vermeerderende also wel die digniteyt als d'inkomen
 „ der voorsz. Prelatuieren, waer van haer Hoocheyt hen
 „ heeft mit desen willen verskeren, nyet tegenslaen-
 „ do d'inhouden van den voorsz. Bullen van erectie.
 „ Ende voor so veel alst aengaet de Jurisdicte so wel
 „ vande Kapittelen vande voorsz. principale Kerke als
 „ oock de Proosten ende Archdiakenen der zelve en-
 „ de andere Kercken, heur Hoocheyt en twifelt nyet,
 „ sy en hebben wel vernomen, dat schreyen ende roe-
 „ pen van 't gemeen Volck in desen tegenwoordigen
 „ sorghelicken tijde tegen die abusen ende misbruyken
 „ dier gesien in 't bedienien der zelve Jurisdicte. Sy
 „ en kunnen oock nyet ignorieren 't cleyn devoir dat
 „ by sommige daer inne in voorleden gedaen is geweest,
 „ ende sonderlinge uyt oorsaecke, dat die soe wyt gele-
 „ gen, dat haere innecomstnen eensdeels qualick sou-
 „ den hebben konnen dragen die cotten daer thoe noot-
 „ lick wesende, ende sijnde tegenwoordelick den tijt
 „ so sorghelick, overmits die secten diemen dagelick so
 „ lange so meer siet vermenichvuldigen, ende dat so
 „ verre dese dingen opten rechten wech nyet weder-
 „ „ gebrocht

„ gebrocht en werden, deur de schandalen die 't gemeen
 „ Volk deur uyt nemen, ende alderhande inconuenien-
 „ tien dier oock uyt spruyten, waer groottelix te vre-
 „ sen dat ten lesten die geestelicken Jurisdictie soude
 „ geheel in verachtinge comen, ende voorts van hen
 „ selffs te nyct gaen. Dewelcke die principale oor-
 „ saccke geweest is, die heure Heylicheyt ende Maje-
 „ steyt gemoveert heeft te verstaen tot erectie vande
 „ nyeuwe Bisdommen. Ende gebruyckende de selve Ju-
 „ risdictie soet behoort, nairvolgende de Decreten en-
 „ Statuten der Heyliger Catholicker Kercken, sy con-
 „ nen wel betrachten datter also veel last als proffyt
 „ sal vallen, ende es die meninge vande oude Heyli-
 „ ge Kercke noyt geweest, cenig proffijt te trecken van
 „ sulcke administratie sonderlicx deur die middelen die-
 „ men een tijt her heeft gebruyckt. Desen allen noch-
 „ tans onaengesien, heeft sijne voorsz. Majest. wel be-
 „ geert dese dingen te doen reformeren met better repu-
 „ tation ende eeren der Heyliger Kercken alst moge-
 „ licken es, ende so den nyeuwen opperegte Biscoppen
 „ geheel geen Jurisdictie en souden hebben, souden
 „ heur Ampt ende Officien heel machteloos wesen.
 „ Waeromme wel van node sijn dat heur die selve Ju-
 „ risdictie, so veele de geestelicken Rechten mede bren-
 „ gen, toegelaten worden, hebbende nyet min sijne
 „ Majest. altijts sonderlicke acht gehadt op de minste
 „ lesie en schade van den tegenwoordige Archidiaken-
 „ ne, so veel als onvercort der voorsz. Biscoplicker
 „ overheyte can geschien, die welcke Archidiakenen in
 „ de Limiten van den nyeuwen Bisdommen al even-
 „ wel sullen blijven haer leven lang by haren Digni-
 „ teyten, State ende exercitie vanden Jurisdictie Archi-
 „ diaconale. Ende indien hier inne enig merckelicke ver-
 „ lies viele van heure lieder income spruytende uyt
 „ exercitie vande voorsz. Jurisdictien, haer Hoocheyt
 „ daer toe versocht wesende, sal inden name van sijn-
 „ der Majest. deputeren Commissarissen om het selve
 „ volcomelick te verstaen, betrouwende dat sijne voor-
 „ schreve Majest. (die van haer selffs ende sonder daer
 „ van versocht te sijn so genadelicke heeft voorsien tegen
 „ die lesie diesy by de voorsz. Bullen soude hebben mo-
 „ gen ontfangen, in hun Thienden ende andere Goe-
 „ den) sal gelickerwijs oock voirsien totte recompensa-

19 van sulcke schade als sy mogen pretenderen, doit 't
 20 verlies van heurlieder Jurisdicte. Ende dies te meer,
 21 so sy heur hyer inne gehoorsaem ende willick fullen
 22 bewijsen ende haar conformeren tot die redene van
 23 haar Heilicheyt ende Majest. waer toe haer voorz.
 24 Hoocheyt ook gainne die handt sal houden, om al-
 25 sulcx van sijnder voorz. Majest. te vercrigene, ge-
 26 lijckerwijs haire voorz. Hoocheyt alreer geprocureert
 27 heeft, dat sijne Majest. heeft gecompenseert al-
 28 sulcke Interest alst Capittelen vanden Dom mach heb-
 29 ben vande Jurisdicte van Westvrieslant, assigne-
 30 rende in plaetze van dien zekere pensie van ses hon-
 31 dert ponden op 't Bisdum dien sulcke Jurisdicte toe-
 32 gevoecht sal worden, waer van haer Hoocheyt hen
 33 oock wel heeft willen verskeren. gelijk sy oock bre-
 34 der fullen mogen verstaen, deur 't gene datmen heur-
 35 lieder Gedeputeerden mondeling verklaert heeft, wil-
 36 lende nyet min haire Hoocheyt wel exhorteren ende
 37 vermanen dat aangemerkt die eere die fullen hebben
 38 vander digniteyt van Eertsbisdum, waer voor haer
 39 luyder Voorfaten voortijts ende in 't beginsel vander
 40 Kercke van Utrecht in grote questie sijn gestanden,
 41 ende dat alle dingen comen tot opnemen welvairt
 42 ende eere vande Heylige Kercken ende onderhoude-
 43 nisse vanden geestelicke State, oock gemerkt die goe-
 44 de consideratie die sijne voorz. Majest. hyer inne
 45 heeft gehadt, als versienende tot haerluyder indemni-
 46 teyt; dat sy in dank willen nemen dese genade ende
 47 goede gunste die sijne Majest. hyer in haer heeft be-
 48 wesen, ende loven den Almogenden die sijne Majest.
 49 geïnspireert heeft. Procederen daeromme sonder meer-
 50 der dilay ofte vertreck totter voorz. Electie, nyet
 51 connende haer Hoocheyt hun verlenen enig verdere pro-
 52 rogatie gelijk sy oock gheen oorsaeck en hebben
 53 sulcx te begeren, het welcke oock sijne voorz. Maje-
 54 steyt des van haire Hoocheyt berecht sijnde, in goede
 55 nyet soude connen affnemen. Aldus gedaan ende geor-
 56 doneert tot Brusselen onder den naem van hare Hooch-
 57 heyt ende Catchet van sijnder voorz. Majesteyt, den
 58 27 dach Octobris 1561. Ende was onderteykent
 59 MARGARETA, ende noch nederwaerts ten eynde
 60 onder den repleycq aldus, vander A.A.

Gecopieert nyten principael Brief, in Franchijn geschreven, onderteykent als boven ende bevestigt mettet Gachet vande Con. Majesteit ons alre genadigsten Heere; in roden wassche beneden opgedruckt ende daer mede accordeert van woorde tot woorde, by my

2. Men ziet doorgaans in het leven van *Frederik Schenk* dat hy ende de gansche Synode van Utrecht staan hebben op het schrappen der baarden. Dit is een oud gebruik en als een wet geweest in de Latijnsche Kerk: zoo leest men dat *Photius* onder veelerhande beschuldigungen, die hy tegen de Latijnsche Kerk by een raapte, haar ook heeft verweeten dat haare Geestelijkheid de baarden liet scheeren. En *Paulinus* getuigt ook in zijnen zevenden brief dat de Latijnsche Geestelijkheid hunne aangezichten liet kaal schrappen. En daarom leest men in de Bertiniaansche Jaarboeken dat de Diaken *Dodo*, die zich tot het Joodsche wangeloof had begeeven, aanstonds de baard liet wassen. Ook vindt men dat *Gregorius VII.* zekeren *Jacobus*, denwelke hy Aartsbisschop van Kagliari had gewijd, heeft gedwongen om zijne baard te laten schrappen. (*lib. 8. cap. 20.*) En *P. Damiani* klaagt 'er geweldig over in een van zijne brieven (*lib. 1. ep. 15.*) dat de quade Klerken van zinnen tijd van de Leeken niet verscheelden, als door het afschrappen van hunne baarden. Dit zelve is op veel plaatsen ook als een wet gebruykelijk geweest onder de Monnikken. En daarom valt *S. Augustijn* in zijn werkje (*de oper. Monachorum*) geweldig uyt tegen sommige Monnikken die lange baarden droegen. Men weet dat *Franciscus*, als hy de bevestiging van zijne Orde verzoegt, door *Innocentius III.* is afgewezen. Onder meer andere redenen, dewelke door *Mattheus Paris* opgegeeven worden, is 'er dit ook een geweest dat hy met een lange baard ten voorschijn quam.

By de Grieken, zoo als we uyt de beschuldigingen van *Photius* kunnen vatten, is het anders verstaan geweest. *Ja Nicetas Choniates*, daar hy verhaalt hoe dat Konstantinopolen door de Latijnen bemagtigt is geweest, en hoe dat de Latijnsche Patriarch met een afgeschrapte baard in de Kerk verscheen, spreekt daar van als van de vervloekte verdelginge die door den Profeet *Daniel* voor-

voorzet is geweest. Dat meer is S. *Epiphanius*, sprekende van eenige Monnikken van Mesopotamie, en hunne fouten opleezende, doet de baardscheering als het gruwelijkste van allen gelden (l. 80. c. i.) *zy doen noch een snooder zaak: want zy scheeren de baard, dat is, de eige gedaante van den Man af*, het welke, zeyt hy, in de Apostolische Ordonantien verboden is. *Klemens van Alexandrien* heeft het ook zeer geladen op het scheeren van de baarden (*in Padag. Christ.*) Hy zeyt dat het een vuile en schandelijke vertooning is, een Man te zien zonder baard.

By de Latijnen was dit schrappen van de baard op veele plaatzen eygen aan de Geestelijkheid, zoo dat de Leeken hunne baarden lieten groeien, of maar een weinig afscheeren. Dit blijkt uyt de bovengemelde plaatze van *P. Damiani*. Op dezelve wijze spreekt *Rathorius*, Bisschop van Verone, in zijn Boek van het versinaaden der Kerkregelen. En toen de Noormannen meester van Engeland zijn geworden, is 'er geen zwaarder en onlijdelijker vervolging voor de Engelschen geweest, als dat ze hunne hairlokken en hunne baarden moesten laten scheeren. Ja om die vervolging der baarden (zoo als ze dezelve noemden) te ontvluchten, *zijn 'er verscheide Edelluiden, Ridders en Prelaaten, altemaal keurige, edelmoedige en hupsche Mannen, dewelke op de wijze der Oosterlingen, en voornamentlijk der Trojaanen, hunne baarden en hairlokken lieten wasschen, in ballingschap gegaan.* (*Matth. Paris* in het leven van *Fretericus 3*, Abt van S. Alban) En als *Haraldus* Koning van Engeland het Leger van zijne Vyanden de Normannen had laten verspieden, quamen de Verspieders hem *wel ernstelijk booschappen dat ze alle de Soldaten der Normannen voor Priesters aanzagen, om dat hun gansch aangezigt met beide de lippen kaal geschrapt was.* (id. ad. ann. 1166.) Maar hier omtrent is het gebruik onder de Leeken volgens de verscheidenheit der tijden en der Volkeren gansch niet gelijkvormig geweest. By de Oosterschen wierd het voor een onverdraaglijke schande gehouden, indien 'er iemand maar een enkeld hairtje by geval en op een onnozele wijze uyt de baard wierd getrokken, zoo als in het elfde boek van *Guilelmus Tyrius*, en in het eerste van *Jacobus Vitriaco* te leezen staat: en by de Grieken was 'er geen schandelijker straffe

straffe als het afschrappen van den baard, zoo als yve verscheide plaatzen van *Anna Comnena*, *Johannes Kainsiens* en van meer anderen beweezen kan worden. De zoo genoemde groote *Tamerlaan* had een grooten baard, zegt *Theod. a Niem*, in het derde boek zijner Historien, daar volgens de gewoonte van de groote Hanssen van Griekenland en van het Oosten veele kostelijke gesteenten aan hingen en slingerden.

Volgens *Molinot* (in zijne Historie der Pauzen) zou *Clemens VII.* de eerste der Pauzen zijn geweest die een baard zou gedraagen hebben: en dat by deeze gelegendheit, dat hy door de Keizerschen gevangen zijnde, en seven maanden lang gevangen blijvende, geen zorg had gedraagen om zijnen baard te laten schrappen. En daarom heeft hy, verlost zijnde, altijd den baard willen behouden: 't welke zijne Nazaaften, zegt *Molinot*, tot nu toe achtervolgt hebben. Maar dat *Clemens VII.* juist de eerste zou zijn geweest, daar voor zou ik geen borg durven blijven. Men vindt althans dat Paus *Vigilius*, te Konstantinopolen gevangen zijnde, en een schuiltplaats in S. Pieters Kerk zoekende, door de baldadige Soldaaten op een wreede wijze by de voeten, by het haar en by de baard getrokken is geweest. En in de afbeeldingen der Pauzen by de geleerde *Bollandisten*, welke afbeeldingen genomen zijn uyt zeer oude Schilderyen en afbeeldzels, is *Melchhiades* de allereerste die zonder baard afbeeldzels staat uytgeprent. Onder de volgende Pauzen zijn 'er ook eenigen, als *Julius I*, *Damasus*, *Gelasius*, *Pelagius*, *Bonifacius III.* (die wel deestig gebaard is) *Honorius*, *Bonifacius V*, *Stephanus IV*, en in laater tijden *Innocentius II*, *Eugenius III*, *Hadrianus IV*, *Luceius III*, *Alexander IV*, *Adriaanus V*, *Nicolaus III*, *Inlius II*, en meer anderen die met hunne baarden verbeeldt worden.

3. Dewijl de aanneeming van de Kerkvergaderinge van Trente een voornaam gedeelte is in de Kerkelijke Historie van ons Vaderland en van de omleggende Landen, zal het den Leezer, zoo ik vertrouw, niet lastig vallen, indien ik hier eenige omstandigheden van die aanneeminge, dewelke ten deele ons eigen Vaderland, ten deele eenige aangrenzende Landen raaken, met korte woorden vermeld.

De gemelde aanneeming is veel gemakkelijker te werk gegaan

gegaan in Spanje en de onderhoorige Landschappen, als in Vrankrijk. *Philips* de tweede (zoo als by *Ant. Anselmi* in zijnen *Trebonianus Belgicus* aan het twee- en-dartigste Hoofdstuk, en by den Heer *van Espen* in zijne Voorberigten op de geestelijke Regten gezien kan worden) heeft de gemelde Kerkvergadering ten eerste in zijne Landschappen laten afkondigen; en heeft ook aan zijne wereldlijke Amptenaaren geschreven, dat zy des verzogt zijnde, hunne hand ter uytvoeringe van de gemelde Vergaderinge zouden hebben te leenen. Ook heeft hy begeert dat dezelve in de Nederlanden zou afgekondigt en bestiptelijk onderhouden worden. De Landvoogdes *Margareta van Parma*, voorziende dat dit een werk van grooter nasleep was, en dat 'er wel lastige beroerten uyt mogten rijzen, heeft altoorens het gevoelen der Bisschoppen, der Hooge Schoolen, der Koninklijke Raaden, ja der Majestraaten van iedere Stad willen weeten, en heeft hun des aangaande om raad aangesprooken: hoe dat men de Dekreeten der Kerkvergaderinge zou dienen af te kondigen, en of 'er op de Regten van zijne Majesteits Onderdaanen, mitsgaders van de Kerken, Provinciën enz. niet zou gelet worden. Op het voorstel der Hartoginne, en op het behouden van de gemelde Regten, zijn door de Bisschoppen en door de Hooge School van Loven weinige opmerkingen gemaakt, als verstaande dat de Kerkvergadering zonder eenige bepaalinge moest afgekondigt worden. Maar de Koninklijke Raaden en de Majestraaten der Steden hebben hier en daar in de gemelde Vergaderinge al eenige punten aangetekent, dewelke tegens gemelde regten scheenen te strijden: en hebben vervolgens geoordeelt dat de afkondiging niet behoorde te geschieden, als met een verzachtinge van zodaanige artikelen, om niet alles door een zoo schielijke verandering in rep en roer te stellen. Als dit alles door de Hartogin aan den Koning was overgeschreven, heeft hy egter geantwoordt dat hy in het afkondigen van de gemelde Dekreeten geen bepaaling of inbinding wilde gemaakt hebben, zoo om aan de Romeinen, die doch altijd wat te zeggen hebben, geen reden van opspraak te geeven; als om geen gelegendheit te geeven aan de andere Christene Vorsten, die het oog op den handel der Spanjaarden hadden, van ook hunne uytzonderingen te maaken

ken: Hy zeide dat 'er in Spanje zelf geen uytzondering was toegestaan behalven dat 'er alleenlijk een geringe verandering omtrent de wijze der uytvoeringe was gemaakt. Zoo is dan de Kerkvergadering zonder eenige uytzonderingen afgekundigt. Egter heeft de Hartogin (zekerlijk op 's Konings bevel) in haare brieven aan de Bisschoppen en Majestaaten geschreven dat het 's Konings begeerte was dat 'er door deeze afkunding, hoe wel zonder eenige inbindinge gedaan, geene verandering gemaakt, en geene nieuwigheit zou ingevoerd worden omtrent de Regten en Privilegien van zijne Majesteit, of van haare Vassallen, Staaten en Onderdaanen. De brieven dienaangaande aan de Bisschoppen geschreven staan in het sêfde Boek van het derde Deel der Vlaamsche Plakkaaten. De andere brieven, aan de Majestaaten en Koninklijke Raaden geschreven, staan in het eerste Boek van het tweede Deel der zelve Plakkaaten.

In Vrankrijk is het op verre na zoo gemakkelijc met deeze aanneeminge niet toegegaan. Hoewel men 'er de Dekreeten omtrent de geloofspunten in allen deelen goedkeurde, zoo kon men egter niet lijdē dat de Kerkeijke Vrydommen van Vrankrijk, en de Regten van zijne Majesteit en van de wereldsche Overheid, in verscheide punten benadeelt waren. Men kan by den vermaarden Historie-schrijver *du Thou*, schrijvende over het jaar 1563, nazien hoe datter verscheide Godsgeleerden, en onder anderen de vermaarde *Claudius Xaintes*, tegen morden. De geleerde *Espenceaus*, schrijvende over het eerste Kapittel van den brief aan *Titus*, klaagt 'er over dat thans in de algemeene Kerkvergaderingen alles op zoo een voet moet doorgaan, gelijk het door de Italiaanen verstaan word: om dat Italie alleen zoo veele of meer Bisschoppen heeft als alle de Landschappen t' zamen. Daarom hebben de Pauzen nochte de Bisschoppen, wat beweeginge dat ze al gemaakt hebben, niet konnen verkrijgen dat gemeldē Kerkvergadering in Vrankrijk zou afgekundigt worden, wat voor verzachtingen of uytleggingen dat ze ook voorsloegen. Na het eindigen van de Kerkvergaderinge heeft de Pauselijke Nuncius, *Prosper a S. Cruce*, groote moeite by de Koninginne *Katarine de Medicis* aangewend, om de afkunding te verkrijgen, maar te vergeefs. *Karel de*

de IX, hoewel dikwils daar toe aangezocht, heeft inde afkondiging nooit willen bewilligen, Ichoon dat 'er door den Paus verscheide Nunciussen, geduurig met voordeeliger voorttellingen, aan hem over die zaak wierden gezonden. *Henrik III.* was 'er even kragtig tegen, zoo als blijkt uyt zijne Ordonantie, dewelke in 't jaar 1576. in de Staatsvergaderinge van Blois is uytgegeven. *Clemens VIII.* heeft 'er noch grooter moeite om gedaan als zijne Voorzaaten: want dewijl *Henrik IV.* op alle manieren zijne ontbinding zocht te verwerven, deed de Paus hem plegtelijk belooven dat hy de gemelde Kerkvergadering zou afkondigen. Hy zou het ook gedaan hebben, als staande doorgaans bespeltelijk op zijn gegeeven woordt. Maar hy heeft zoo veele zwarigheden en zoo grooten tegenstand van wegens de Parlementen ontmoette, dat hy het werk ook heeft moeten staaken. Ja voor de regeering van *Henrik IV.* hebben de bekende Eedgenooten, dewelke quanfuys zoo yverig waren voor het Katolijke Geloof, in zekere Staatsvergaderinge te Parijs, in 't jaar 1593, daar de Nuncius zijn oogwit zekerlijk meende te bereiken, de gemelde aanneeming afgewezen, zeggende dat zoo een aanneeming niet anders zoude zijn als een vernietiging van alle de Regten en vrydommen der Fransche Kerke. De Pauzen zoo dikwils afgewezen, hebben naderhand, zoo het schijnt, geene of althans geen merkelyke moeite gedaan om die aanneeming door te dringen, doch de Geestelijkheid van Vrankrijk heeft 'er voor en na dikwils in gearbeidt; als in 't jaar 1576 in de Staatsvergaderinge van Blois: in de Vergaderinge der Fransche Geestelijkheid van het jaar 1579, in die van Fontaine-bleau, van 't jaar 1582. in die van 't jaar 1596. Het zelve heeft de Bisschop van Lucon in 't jaar 1615. uyt naam van de Geestelijkheid, verzocht op *Lodewijk XIII.* doch wederom te vergeefs. Zoo dat de Geestelijkheid eindelijk den moed heeft opgegeeven: en 'er niet meer van heeft gesproken. Doch dit alles ziet maar op de bovengemelde punten. Want wat het Geloof en de Hervorming der zeden belangt, daar in is de voornoemde Kerkvergadering door een eenpaarige en gelijkvormige over-een-stemming zoo wel in Vrankrijk als elders aangenomen.

Om nu te weeten waar in de Franschen zich in hunne regten door gemelde Kerkvergadering beledigt geacht hebben,

hebben, zal ik hier een lijst van de voornaamste be-
zwaarnissen opgeeven, meest getrokken uyt de boven-
gemelde Staatsvergaderinge, dewelke door de Eedge-
nooten in 't jaar 1598 te Parijs is gehouden: welke
Vergadering den Paus anderzins ten hoogste was ge-
neen.

I. Om dat in de vierde Zittinge aan de Bisschoppen de
magt word gegeven om de maakers en verspreiders van
eer-rovende schristen te kalfjden; welk regt door vet-
scheide Koninklijke Plakkaten, (als door die van Hen-
rik II. van 't jaar 1547, en van 't jaar 1551, door die
van Karel IX. van 't jaar 1560 en van 't jaar 1566.) aan
's Konings Registeren is toegewezen.

II. Om dat in de zelve Zittinge (in 't 8 Kapittel) de
Paus word gemagtigt om in de plaatze van de Bisschop-
pen, die hun verblif in hun Bisdome niet en houden,
andere Bisschoppen aan te stellen; 't welke, zeggende
Franken, strijdig is tegen het regt der Koninklijke be-
noeminge.

III. De Kerkvergadering geeft aan de Bisschoppen,
als Gemagtigden van den Roomschen Stoel, het op-
zicht over de Gasthuizen, Kollegien, Kerktimmeraadjen
en Broederschappen van Leeken enz. 't welke in Frank-
rijk ook de Koninklijke Registers toebehoort.

IV. Het straffen der geenen die in 't heimelijk trou-
wen, en zodaanige Hnwelijken als Geruigen bywoon-
nen, word door de gemelde Vergadering den Bisschop
opgedraagen: 't welke in Frankrijk 's Konings Register
toekomt.

V. De Kerkvergadering maakt de Bisschoppen Reg-
ters in allerhande Regten van Patroonschappen.

VI. De Bisschoppen worden 'er gemagtigt om de
Onderdaanen der Parochien tot het onderhoud van hun-
ne Pastooren te dwingen; daar de Bisschoppen in Frank-
rijk geen ander regt over de Leeken hebben als in gee-
stelijke zaaken, by voorbeeld in 't bedienen der heil-
ige Sacramenten.

VII. De Bisschoppen worden 'er gemagtigt om 's Ko-
nings Notarissen te onderzoeken, en zooze onbequaam
gevonden worden af te zetten.

VIII. Daar word den Bisschoppen regt gegeven om
kennis te neemen over het houden van byzitten, en over
de overspelen, zoo wel tegens alle Leeken als tegens
de Geestelijken.

IX. De Kerkvergadering berooft de gekroonde Hoofden van het regt der zoo genaamde *Indulten*.

X. Zy staat de Bedelende Monnikken toe dat ze vaste goederen zullen mogen bezitten.

XI. Dezelve Vergadering staat aan de Bisschoppen toe dat ze in zaaken, tot haare regtbank behoorende, zullen mogen voorttreeden tot het aanfaan der goederen en het gevangen neemen der perſoonen: daar zy in Vrankrijk gehouden zijn de hulp der wereldſche magt daar toe te verzoeken.

XII. Zy doet de Koningen en Vorſten in den Ban, dewelke het twee-gevegt zullen toegelaaten hebben.

XIII. De gemelde Kerkvergadering begeert dat alle de Ordonantien der Pauzen, ten voordeele der Geestelijken uytgegeven, zullen achtervolgt worden: daar men egter weet, zeggen de Franſſen, dat 'er zeer ongerijmde Dekretaalen zijn uy gekomen, dewelke noit in Vrankrijk aangenomen zijn geweest.

XIV. De zelfde Kerkvergadering begeert dat alle haare Dekreeten zullen verſtaan en nagekomen worden, behoudens in alles het gezag van den Apoſtoliſchen Stoel. Dit, zeggen zy al wederom, is ſtrijdig tegen de uytſpraaken der Parlamenten: dewelke verklaart hebben dat de Pauzen de geestelijke perſoonen niet mogen ontfiaan van het onderhouden der Kerkelijke Dekreeten enz.

XV. De Kerkvergadering staat den Paus toe dat hy de zaaken der Kerkelijke perſoonen, van de Bisschoppen zal mogen naar Romen trekken, en aldaar beſliſſen: 't welke ſtrijdig is tegen de vrydommen der Franſche Kerke.

XVI. Zy magtigt de Bisschoppen op verſcheide plaatsen om hun regtsgebied te doen als gemagtigden van den Apoſtoliſchen Stoel. Dit, zeggen zy, is ſtrijdig tegen hunne Ordinariſſe of eige magt: en het verongelijkt ook de Aartsbisschoppen; want in gevalle van beroeping worden de zaaken van de rechtbank der Pauſſe Bisschoppen getrokken voor den Apoſtoliſchen Stoel: daar zulke zaaken anders van de regtbank der Bisschoppen voor den Aartsbisschop getrokken worden.

Behalven de bovengemelde punten zijn 'er door Ant. Hotomannus, en door meer anderen, noch verſcheide aangeteekent, dewelke naar hun gevoelen het regt der oppers

oppermagt al te na koomen, als de magt aan de Biffchoppen gegeven om de uyerfte willen te veranderen: om de inkomsten der Gasthuizen tot andere gebruiken aan te leggen: om de inkomsten der Prebenden te verdeelen, en de hoofdfom in dagelyksche uytdeelingen te veranderen: om de gene die lijf om lijf gevochten hebben van hunne goederen te berooven. Vorders, het verbod door gemelde Kerkvergadering aan de wereldsche Majestraat gedaan, dat ze de Biffchoppen niet zullen hebben te beletten de onderdaanen van hun Bisdom in den ban te doen, of niet zullen dwingen om hen te ontfaan: het welke, zeggen zy, tegen het gebruik en het gezag des Konings is; dewelke, als voorftander der Kerkregelen, de Biffchoppen mag dwingen om dezelve te onderhouden, enz.

Dit heb ik des te breeder aangehaalt, om dat veele derzelve punten ook niet onderhouden worden in andere Katolijke Landen, zoo als men, indien het noodig waar, zou kunnen bewijzen.

4. Van deeze Beeldstorminge zijn onze boeken vol: en is dierhalve niet noodig daar over veele omftandigheden te fchrijven. Alleen heb ik dit maar aan te merken dat ik een kort Latijnsch Verhaal heb, zijnde met de hand gefchreven en getrokken uyt de ongedrukte *Isagoge*, of Inleyding tot de Historie van de Nederlandsche Beroerten, van Franciscus Duffeldorpius; van welk gefchrift wy elders misschien breeder staan te fpreken. In dit Uytbrekzel staat het volgende. *Als deeze Brieven* (dat Koning Philips gereed stond om over te komen) *aangekomen waren, hebben wy gezien dat de voornaamften van de Beeldstormers merkelijke sommen gelds aan de Kerken gegeven hebben, om 't geene afgebroken was weder op te timmeren; en dat ze schier altemaal te biecht en te Communie zijn gegaan; doch niet anders, gelijk ze naderhand zelf bekennt hebben, als uyt geveinstheit en op een heiligschendige wijze. Uyt welk staaltje alleen ook genoegzaam kan blijken, hoewel het evenwel een bekeude zaak is, door wat geest die menschen, doorgaans een deel kanaalje, tot dat werk aangeret zijn geweest. Ook verhaalt dezelve Schrijver noch een gruwelijker zaak van den Graaf van Kuylenburg, die hy het Hoofd der Beeldstormers noemt. Deze Graaf Floris, zegt hy, heeft*

het gewijde Lichaam des Heere genomen, en van zijne
 papegaay laaten op-eeten. Maar om uoch iets van die
 Beeldstormers te zeggen: moet ik hier een plaats uyt-
 schrijven uyt den vermaarden en hoog-geleerden Wil-
 helmus Lindanus, Bisschop van Roermonde, (*de Fugi-
 endis dolis l. i. c. 15. apud Tilm. Bredenbach Collat. Sacr.
 l. 7. c. 38.*) alleenlijk om te toonen hoe dat de drift
 en een schielijke woede en geestverrukking hier meer
 plaats heeft gehad als een regte yver voor het Geloof
 of tegen de zoo uytgekreete misbruiken. „ Geloof-
 „ waardige oog-getuigen hebben vertelt dat, wanneer
 „ de Leidenaars in 't jaar 1572 het Klooster der Min-
 „ nebroederen buiten de Rhijn-poort gingen onder de
 „ voet haalen, iemand in de plaats van een vaandel
 „ het afbeeldzel van den duivel op een lange spiesse voor
 „ uyt droeg; zoo dat het wel te zien was wat meester
 „ dat ze dienden. En de beeldstormers hebben op ver-
 „ scheidte plaatzen getoont dat ze meer van 's duivels al
 „ van Christus schilderye en afbeeldzel hielden. Zeker
 „ Spanjaart te Londen in S. Paulus Kerk komende,
 „ en zijne oogen herwaarts en derwaarts keerende, zag
 „ geen eene schilderye van Heyligen. Vorder in ge-
 „ treden zag hy een afbeeldzel dat geheel en ongeschon-
 „ den was, te weeten dat van den Duivel, 't welke
 „ men gewoon is onder de voeten van S. Michiel te
 „ schilderen. De Spanjaard zijne gramschap niet kon-
 „ nende binnen houden trok dendegeen, en begon lustig
 „ op den Duivel te slaan, zeggende: Vort van hier gy
 „ moet 'er zoo wel uyt als de anderen. Zoo hebben
 „ zy 't ook te Antwerpen gemaakt, daar zy in dien
 „ loffelijken oorlog tegen de Beelden niet alleenlijk de
 „ beelden der twee moordenaaren gespaart hebben:
 „ maar na dat ze het staande beeld van Christus, en
 „ van den Engel die doorgaans by den goeden moor-
 „ denaar gevoegt wordt, gebroken en vermorfelt had-
 „ den, hebben zy alleenlijk gespaart het beeld van den
 „ duivel die doorgaans by den quaaden moordenaar
 „ word gestelt: zoo als ik, zegt Lindanus, met dee-
 „ ze eigen oogen tot mijn groot leetwezen heb gezien:
 „ waarom het volk ook al scherfende zeide dat ze wel
 „ gedaan, hadden, met de handen aan hunnen Heeren
 „ Meester en aan hunne broeders niet te slaan. En als
 „ ik, zegt hy al vorder, in 't jaar 72 weder in mijn
 „ Bis-

„ Bisdom was gekeert , daar 't alles door de woede
 „ der Geuzen over hoop lag , heb ik , zoo als ik het
 „ Choor van de Hoofd-kerk te Roermonde bezigtigde,
 „ gezien dat alles van den hoogen Outer weg geroofd
 „ was , en drie beelden van Heiligen verbrandt waren ;
 „ maar dat 'er noch een klein beeldje was gespaart , 't
 „ welke doorgaans by de H. Maagd Genoveve word
 „ geschildert , en den Duivel met een blaasbalk in zijne
 „ hand verbeeld. Ik pakte het aanstonts aan , en smeet
 „ het tegen de aarde , zeggende , vertrek van hier Dui-
 „ vel . . . Doch men moet ook bekennen dat 'al dit
 „ woeden en beeldstormen niet op de rekening van de
 „ bezadigste en bescheidenste Gereformeerden moet ge-
 „ steld worden. De opregtste van hunne Historischrij-
 „ vers vallen 'er al zoo wel tegen uyt als wy.

5. Daar staat in de Kerkvergaderinge van Trente niet
 dat het onderzoek , 't welk door de Aartsdiakenen plagt
 te geschieden , afgeschafft word : maar de Aartsdiake-
 nen hebben het zoo gevat , of gevreesd dat het zoo ge-
 vat zou worden ; om dat 'er alleenlijk gehandelt word
 van 't onderzoek 't welk door de Bisschoppen , of op
 hun bevel , gedaan moet worden. En noch heden , zegt
 de Heer van Espen (*jus can. part. i. tit. 12. c. 1.*) zij de
 Aartsdiakenen , zoo wel uyt kragt van het gemeene als van
 het hedendaagsche regt , gemagtigt om het onderzoek van
 alle de genen die tot kerkamp ten staan gevordert te
 worden by te wonen. En al is het , zegt Zypæus (*Con-
 sult. de archidia.*) dat de Synode van Trente , lof eeni-
 ge andere byzondere Synoden , eenige byzondere onder-
 zoekers aanwist en uytdukt , zoo worden de Aarts-
 diakenen daar door van het onderzoeken niet uytgeslo-
 ten , maar de gemelde Onderzoekers worden den Aarts-
 diakenen als een hulp toegevoegt. Dit blijkt onder an-
 deren uyt de Bulle rakende de opregting van de nieu-
 we Bisdommen in Nederland : want na dat ze bevoelen
 had dat twee Kanonniken in de Godkunde , en een
 Kanonnik in de Regten gepromoveerd , zouden staan
 over het onderzoek der genen die tot de zorg der zielen
 staan gevordert te worden , zeit zy uytdrukkelijk dat ze
 dit onderzoek gezamentlijk met den Aartsdiaken moe-
 ten in 't werk stellen ; genoeg te kennen geevende dat
 de Aartsdiaken het voornaamste gezagl voert in het
 gemelde onderzoek.

6. *Instellingen in de kerkampten.* In 't Latijn *Institutiones* &c. Ik beken dat het naam-woord instellingen wat duisterachtig is in deezen zin: maar ik weet geen bequaamer te vinden. Deze instelling is eigentlijk geen int-bezit-stelling, 't welke ook een soort van zoo een *institutio* is, en ook van de Bisschoppen is overgegaan tot den Aartsdiaken: maar hier van word op de aangehaalde plaats van de Kerkvergaderinge van Trente niet gesproken. Het is ook geen aanbeveeling van de zorg der zielen, 't welk ook al onder de drie foorten van de zoo gezeide *Institutio* word begrepen: die komt zekerlijk den Bisschop toe. Maar de *Institutio*, of instelling, daar hier van gesproken word, is eigentlijk de begeving van een Kerk-ampt, maar een nootzakelijke begeving, als geschiedende op een anders voorstellinge. Deze instelling komt eigentlijk volgens het gemeene Regt den Bisschop toe (zie *cap. 4. x. de jure Archiebid.*) maar is op verscheide plaatzen op den Aartsdiaken overgegaan; welk regt hem zoo wel door 's Bisschops vergunning als door een lange gewoonte kan toekomen. En dit regt hebben de Aartsdiakenen noch op sommige plaatzen van Nederland behouden. Zie van Espen in *jus Can. p. 1. tit. 12. c. 1. en part. 2. tit. 22. cap. 4. item part. 2. tit. 26. c. 1.*

7 Hier word niet gesproken van een personeele vereeniging, dewelke voor iemands leven geschiedt: welke vereenigingen vry in zwang gingen voor de Kerkvergadering van Trente, en dewelke doorgaans maar diende tot een dekmantel om de meerderheit der kerkampten te bedekken. En om deze reden is diergelijke vereeniging ook verboden in de gemelde Kerkvergaderinge (*Sess. 7. c. 4. de Ref.*) Hier word dan gesproken van een altijd-duurende vereeniging: als eenige kerk-ampten, tot meerder voordeel der Kerken, voor altijd vereenigt worden. En zodaanige Vereenigingen, de welke den Bisschop volgens het geschreven Regt toequamen, zijn ook wel door de gewoonte of door vergunning aan de Aartsdiakenen vervallen. Zie den Heer van Espen *p. 2 tit. 29. c. 1.*

8. Hier omtrent dient geweten dat 'er tweederhande Notarissen zijn; wereldlijke en kerkelijke: zijnde de laatste opgekomen om over kerkelijke zaaken, of tusschen kerkelijke personen, openbaare brieven te maaken.

ken. Onder de Kerkelijke Notariffen zijn 'er tweederhande geweest : Biffchoppelijke en Pausfelijke : Maar dewijl de Biffchop de magt om zulke brieven of openbaare bewijsftukken op te ftellen maar kan verleenen voor zijn Bifdom , en de Paus dezelve voor alle de plaatzen van het Chriftendom verleende , zijn de eerfte byna te niet gegaan : willende de menfchen liever eene algemeene magt by den Roomschen Stoel , als zoo een bepaalde magt by den Biffchop gaan haalen. Doch vermits zodaanige magt al ligt aan 't Hof van Romen te verkrijgen is , was 'er ten tijde van de Kerkvergaderinge van Trente een overgroote menigte van zulke Notariffen , en dikwils van onervarene en zeer flegte halzen , ingekroopen : uyt welke onkunde dikwils groote fchade en een menigte van proceffen quam te rijzen. Om hier tegen te voorzien heeft gemelde Kerkvergadering geordoneert dat de Biffchop allerhande Notariffen , alwaaren ze door Apostolifch , Keizerlijk of Koninklijk gezag aangeltelt , ook als gemagtigde van den Apostoliffchen Stoel , wegens haare bequaamheit zal mogen onderzoeken : en indien hy bevindt dat ze onbequaam zijn , of zich in hun ampt vergriepen , hun de bediening van hun ampt , in geestelijke zaaken , voor altijd of voor zekeren tijd zal mogen opzeggen.

Maar raakende de Notariffen door Keizerlijk of Koninklijk gezag aangeltelt , is dit Dekreet in Nederland niet aangenomen ; en hebben de Biffchoppen aldaar zich zodanig een regt nooit aangematigt. Zie den Heer van Espen (*in jus can. p. 3. tit. 7. c. 7.*) dewelke daar ook aanmerkt dat ook de Apostoliffche Notariffen aldaar door de Biffchoppen niet onderzocht worden ; maar dat ze zoo een perfoon als ze zelf willen , die in kerkelijke waardigheit geltelt is , mogen verkiefen om zich te laaten onderzoeken en tot het gezeide ampt laaten vervorderen. Doch in Vrankrijk hebben zy dat voorregt niet.

9. Volgens het gemeene Regt komt het den Aartsdiaken toe het Bifdom te bezoeken (*cap. 1. & 6. extra de off. Archid.*) Doch Fr. Richardotus , Biffchop van Atragt , die de Kerkvergaderidge van Trente in perfoon heeft bygewoont , heeft het Dekreet der zelve Synode raakende het bezoek der Aartsdiakenen zoo niet begreepen , als of zy het niet mogten doen zonder 's Biffchops toestemminge , zoo als in de Synode van zijn Bifdom van het

het jaar 1577 (*tit. de Vifit. c. 1.*) gezien kan worden; maar heeft hetzelfde aldus verftaan dat de woorden, met 's Biffchops toeflemminge, niet zouden zien op het gemelde bezoek, maar op het medeneemen van een Notaris.

10. Dat de Aartsdiakenen eertijds een regtsgebied in veele ftraffchuldige zaaken gehad hebben blijkt uyt het antwoord van Innocentius III. (*cap. 3. de Appell. in vi.*) Ja uyt het zelve Kapittel blijkt dat ze een ordinair regtsgebied, en onafhankelijk van 's Biffchops magtgeevinge, hebben gehad. En uyt het 54 Kapittel (*extr. de Elect.*) is te zien dat de Aartsdiaken van Amiens uyt kragt der gewoonte de Priefters en Priors in den Bankon doen, en wederom ontfiaan: dat hy de Parochikerken onder het Interdict ftede enz. Doch dit regtsgebied der Aartsdiakenen is over al niet even groot geweest: en daarom heeft Honorius III. (*in cap. 10. de Off. Arch.*) geantwoordt dat de Aartsdiaken van Sens geen grooter regtsgebied of gezagoeffening omtrent de Kloosters mogt gebruiken, als bekend was dat zijne voorzaaten door een vreedzaamige en van ouds verkreege bezitting geoeffent hadden. Doch dit regt der Aartsdiakenen is thans in meest alle Bisdommen zeer vermindert, en te niet gegaan.

Wat de ftraffchuldige of kримineele zaaken belangt, daar de Synode van spreekt, daar omtrent zegt Zypæus (*consult. de Off. Archid.*) dat dezelve, aan des Aartsdiakens regtsgebied onttrokken wordende, naar de strengheit van den letter moeten verftaan worden: en dat daar onder niet moeten begreepen worden de berifpingen strekkende maar tot verbetering der vergrijpingen: dewijl de Aartsdiakenen altijd het oog van den Biffchop blijft, en op alles pligtshalve moet acht geeven.

11. Om dit wel te verftaan dient hier het antwoord van Innocentius III. (*in cap. 3. de Appell. in vi.*) verhaalt te worden. Daar zegt de Paus dat men zich in in een vonnis, dat door de Officiaalen der Biffchoppen die onder het Reimfche Aartsbisdom ftaan uytgesproken is, niet mag beroepen voor de vierfchaar der Biffchoppen zelf, want dat zou een beroep zijn tot de zelfde vierfchaar daar het vonnis geweest is, maar dat het beroep moet gefchieden tot den Aartsbiffchop. Maar

van het vonnis der Aartsdiakenen en andere mindere Prelaaten, zegt hy, of van hunne Officiaalen moet de beroeping of het appél geschieden tot den Bisschop zelf. De reden hier van is dat de vierschaar van 's Bisschops Officiaal de zelfde is met de vierschaar des Bisschops: maar de vierschaar van den Aartsdiaken, als hebbende een ordinaris regtsgebied op zijn eige hand, is onderscheide van 's Bisschops vierschaar. Zoo willen de Aartsdiakenen hier dan zeggen, indien men den Aartsdiakenen hunne vierschaar en ordinaris regtsgebied liet behouden, konden de beroepende partyen hun beroep vervolgen in hun eigen Bisdóm zonder daarom buitens Lands te reizen. Doch indien 'er maar eene vierschaar, te weeten die van den Aartsbisschop, wierd gelaaten; zouden de beroepende partyen gehouden zijn voor den Paus te gaan pleiten; 't welke, nu het Bisdóm van Utrecht in een Aartsbisdóm verandert was, nootzaakelyk zou volgen.

12. De Kanonisten leeren eenpaarig, zegt de Heer van Espen, dat de verkoren Bisschop, zoo ras als hy bevestigt is, gehouden word voor den waaren Harder en Bisschop der Kerke: en dat hy alles vermag 't geene een gewijde Bisschop vermag, uytgezonderd alleen de zaaken die tot de wijding behooren. Zoo dat hy zijn volle regtsgebied mag oefnenen. Indien de Aartsdiakenen dan hun regt van in de Synode te stemmen op het regtsgebied vestigen, gelijk wy boven gezien hebben dat zy het daar op vestigen, zoo schijnt hunne inbrenging tegen de niet gewijde maar wel bevestigde Bisschoppen in dit stuk niet al te vast te staan. (Zie den Heer van Espen p. 1. tit. 14. c. 5.)

13. *Het regt van den Bisschoppelyken Stoel:* in 't Latijn *Cathedraticum*. Dit *Cathedraticum*, in zijne naauwte betekeninge genomen, en 't welke van *Gregorius I. Pastellum* of *Pastellatica*, van *Innocentius III. Electuaria* genoemd word, was een zekere penning of somme gelds, dewelke aan den Bisschop of Aartsbisschop, tor een teken van onderdaanigheit en eerbewijzinge, betaalt wierd, om hem de lasten van den zelve Stoel te helpen draagen. Dit wierd by den eenen op zoo een tijd, by den anderen op een anderen tijd betaalt: By voorbeeld in 's Bisschops bevestiginge, Wijdinge, Intrede, in het ontvangen van zijn *Pallium*, ook wel in het houden

van een Synode, waar van het ook den naam van *Synodaticum* heeft bekomen. By de Romcinen wierd het ten tijde van *Gregorius I. Pastellum* genoemd, als zijnde een kleine *pastus* of onderhoud. (Zie *Lupus in cap. 3. Concilii Ephes.*)

14. De zaaken over de erffenissen en testamenten, ook van wereldlijke perfoonen, hebben langen tijd tot het geestelijke Regtsgebied behoort, zoo als onder anderen blijkt yt de klagten die de Baronnen en de Adel van Vrankrijk onder *Philips Valois* tegens de Geestelijkheid ingelevert hebben: *Karel Feuret* bekent zelf (*de abusu lib. 4. c. 7.*) dat de geestelijke Regters in Borgonje, tot het jaar 1508 toe, over de zaaken raakeade de testamenten regt gepleegt hebben. Dit regt is hun in Vrankrijk allengskens onttrokken. In Braband en in eenige andere plaatzen zijn die zaaken noch niet tenemaal aan de geestelijke Regtsbank ontnomen, zoo als onder anderen gezien kan worden in de verdrag-punten tusschen den Bisschop van Luik en *Karel V.* opgesteld. (*tit. 1. art. 1.*) Volgens de zelve mag de Regter die eerst aan gesproken word, de geestelijke of de wereldlijke, daar over vonnissen. Maar wat belangt de Testamenten tot godvruchtige inzigten gemaakt, de uytvoering der zelve word doorgaans in alle de Nederlandsche Synoden aan den Bisschop opgedragen. (*Synod. Buscod. sub Masio tit. 23. c. 2. Synod. Namurc. sub Harvetio tit. de testam. c. 1. Synod. P. 11. Mechl. tit. 17. c. 9. &c.*)

En 't geene de Aartsbisschop hier ordoneert dat de uytvoering der testamenten, indien ze binnen het jaar niet volbragt is, aan hem zal vervallen, is ook gelijkvormig met de gebruiken en wetten van andere Nederlandsche Provinciën. Zoo staat 'er in de gemelde verdraggpunten dat de uytvoerders, indien ze nalaatig en schuldig bevonden worden, door den Kerkelijken Regter gestraft, en hunne onachtzaamheit door den zelve zal mogen verbetert worden, enz.

Ibid. de genade-jaaren verstrecken en daar onder gerekend zijnde. Dit ziet op de Kanonnikken: aan dewelken op veele plaatzen, en zoo als het hier schijnt okte Utragt, een of meer genade- of gunst-jaaren toegestaan zijn geweest. Zoo een genadejaar bestaat hier in, dat de inkomsten der Kanonniksdye, na de dood van een Kanonnik, voor een of voor meer jaaren

aan de erfgenaamen wierden gelaaten, *Henricus van Kaik*, Biffchop van Roermonde (in *Ep. pafrenet. ad cler. fuae diocef.*) vaart zeer kragtig tegen deeze gunftjaaren uyt, en tracht zijne Geestelijkheid doordringende redenen te beweegen om dezelve af te fchaffen. Hy zegt dat ze door geene Kerkelijke wet of privilegie, door geen Paus, door geen Biffchoppen zijn goedgekeurt. En hy vraagt tot wat einde dat die gewoonte is ingeflopen? Hier toe, zegt hy, om dat het fomwijlen gebeurde dat sommigen hun goed met drinken en klinken, met het pleegen van ontuchtigheden, met dobbelen en fpeelen, met flempen en braffen doorbragten; en aldus vol fchulden uyt de wereld quamen te fcheiden: om die fchulden te voldoen, zegt hy, is dit kunsje uytgevonden. En dit, zegt hy al vorder, heeft veelen tot een lok-aas gedient om 'er maar braaf op te teeren, en groote fchulden te maaken. Is het geen groote ongerijmtheit, vraagt hy, dat de nazaaten van zulke Kanonnikken, die de lasten van het Choor en de Kerk moeten draagen, hunne inkomsten ten gevalle van die doorbrengers moeten missen; en dat de gestorvene, die de Kerke geen dienst meer en doen, de inkomsten der Kerke blijven trekken? Hy prijft ook de Kanonnikken van *S. Pieters Kerke te Loven*, en die van *Roermonde*, dat ze dit genade-jaar, of om beter te fpreken en zoo als zy het ook aanzagen, dit jaar van ongerechtigheit, met een Christelijke kloekmoedigheid afgefchaft hebben.

15. *Dat men op zoo een beroeping niet zal boeven te paffen.* Dat het beroepen niet en geldt, en de uytwerking van het vonnis niet en ftremt, in regelmatige kaffijdingen, is ten aanzien van de Monnikken uytgeweezen door *Alexander III.* (in *c. 3. x. de Appell.*) en ten aanzien van alle geestelijke perfoonen door den zelve *Alexander* (in *c. 26. x. eod.*) het welke, voor zoo veel het op alle Geestelijken staat, noch klaarder staat uytgedrukt in *c. 13. x. de off. Ordinarii, ex Concil. Later.* En dit is met goede reden aldus goedgevonden, om dat 'er anders geen raad zoude zijn om de ongehoorzaame en hardnekkige Monnikken en Kerkelijke perfoonen te beteugelen. Egter mag zoo iemand, die zich ten onrecht bezwaard acht, volgens de geestelijke Regtsgeleerden

den de zaak hooger trekken: maar niet anders als dat het Vonnis ondertuffchen zijn stand zal houden.

16. Hier omtrent moet men weeten, daar we elders al een woord van gefproken hebben, dat in de zevende, achtfte en volgende eeuwen de Leeken zich op veel plaatzen meester van de Kerken en Altaaren, en van de inkomsten der zelve hebben gemaakt. En op dat het bedienen der Sakramenten en der andere Priesterlijke perfoonen, maakten die eigenaars een onderscheid tuffchen de Kerken en Altaaren; op deezen voet, dat onder de Kerk alle tijdelijke inkomsten begreepen waren; en den Leeken toebehoorden: maar dat onder den Outer zou begreepen zijn de bediening der Sakramenten enz. En deeze bediening gaven zy aan een Priester naar hun welgevallen. Dit onderscheid vindt men gemeldt, en t'zamen ook afgekeurt en verfoeit, by *Abbo Floriacensis* in zijnen Brief aan de Koningen *Hugo* en *Robertus*. Als de Leeken naderhand, ten deele door wroeging van hun gewiffen, ten deele door dwang, of op eenige andere wijze, den eigendom der Kerken lieten vaaren, hebben zy de Kapittelen of Kloosters daar meester van gemaakt. Deeze hebben zich van dat onderscheid ook bedient, en de inkomsten voor zich zelve behouden, maar de geestelijke bestiering aan eenige Priesters opgedraagen: doch aan zodaanige Priesters die zy, mits een zeker onderhoud, altijd en naar hun welgevallen kosten afdanken. Edoch om verscheide ongemakken, uyt het aanstellen van zodaanige Joffe Kerkbedienaars (*vicarii amovibiles*) ontstaande is naderhand, en eindelijk ook in de Synode van Trente, verstaan dat 'er geen andere Kerkbedienaars als voor hun leven zouden aangestelt worden. En is toen ook bevolen dat gemelde Kloosters en Kapittelen een eerlijk en genoegzaam onderhoud aan die Vikariffen zouden toeleggen: want dit ging al vry slegt en slordig toe: de Kapittelen en Kloosters leefden en domineerden als Baronnen op de inkomsten der Kerken, terwijl dat de Kerkbedienaars, die de lasten te draagen hadden, nauwelijks van 't eene stuk broods tot het andere wiffen te koomen. Hier uyt ontstond noch grooter ongemak, te weeten dat ze niemand, als ergens een onnoozelen bloed die niet beter kon geraaken, tot het bedienen van

van die Kerken konden bekoomen. Zoo dat die zelve Kerken tot een erbarmelijken staat vervielen, en die Kerkbedienaars, om het sobere kostje te krijgen, zich niet al te Priesterlijk en gedroegen. Hier over heeft de Kerkvergadering van Lateranen onder *Innocentius III.* nadrukkelijk geklaagt (*cap. 30. x. de Prae-bendis*) Daarom zijn 'er van tijd tot tijd wetten gemaakt om zoo eenen Bedenaar een bequaam onderhoud (*portio congrua*) toe te leggen.

17. Zoo gaat het al meer met de godvruchtige maa-kingen: en 't geen tot onderhoud van Armen en Kerkbedienaars gemaakt is, word door de Bestiëders tot hunne eigen pragt. overdaad, en ik weet niet waar toe al, besteedt. Die Tienden waren door godvruchtige menschen gemaakt voor het onderhoud der Pastooren van zodaanige en zodaanige Kerken; op dat ze door geen wereldsche kommer belemmerd zijnde al hun werk zouden maaken van hunne Geestelijke bedieninge, en tot geen last van de gemeente zouden komen. Die Kerken vallen in de handen van Kapittelen en Kloosterlingen. En even als of het gevonden of met het zwaard gewonnen goed was, gaat men daar op teeren en sinceren, en men legt den Kerkharder, wien het geregteijk en ten volle toe zou koomen, zoo weinig toe, dat hy als een bedelaar en een jak-hals moet leeven.

18. Men heeft 'er meer voorbeelden van dat de genen, die in den ban gestorven waren, na haare dood zijn ontslagen. Aldus leest men in de Jaarboeken van Wincheſter (*Angl. Sacra tom. 1.*) dat de Koning van Wallis (in Groot Britanje) beneffens zijne zoonen door den Bisschop van S. Davids om eenige verongelijkingen in den Ban was gedaan. Lang na 's Konings dood hebben de Zoonen de ontslaaging zoo voor zich zelve als voor hun afgestorven Vader met veele tranen en gebeden verzogt. De Bisschop zich eindelijk laatende beweegen doet 's Konings lichaam, zoo stinkende als het al was, ontgraaven en voor den dag brengen: hy geeffelt den overleden Koning, hy geeffelt ook de Zoonen des Konings, en heeft hun eindelijk aldus de ontbinding gegeeven.

Maar 't geen wonderlijker zal schijnen is, dat 'er verscheide voorbeelden in deſtige Schrijvers gevonden worden

worden van zodaanige lichaamen, dewelke hoewel begraaven zijnde, niet konden rusten, en niet ontbonden wierden, maar gezwollen en schrikkelijk gespannen bleeven, zoo lang als ze door de Priesterlijke ontbinding niet van den Ban verlost en waren. Ik beken het zal al vry wat fabel-achtig schijnen te luiden: en die in het aanneemen of verwerpen van wondere geschiedenissen geen middelmaat en houden, zullen dit ten eersten aanzien gansch en al afkeuren: maar de Schrijvers die het verhaalen, zijn zoo menigvuldig in getal, en zoo aanzienlijk, dat iemand, die zoo voorbaarig in 't oordeelen niet en is, hier al wat verlegen zal staan. In de Staatkundige Historie van Konstantinopolen, door *M. Krasius* uytgegeeve, word verhaalt dat *Mahomet II.* die Konstantinopolen veroverd had, en die veel hield van den Patriarch *Gennadius*, van dit wonder ook had hooren spreken, en Gennadius naar de waarheit heeft gevraagd. Gennadius, zoo als de Historie luidt, heeft hem de waarheit getoont. Zekere oneerbaare dochter, die den Patriarch belogen had, en in den Ban gestorven was, wierd ontgraaven; dewijl men niet en twijfelde of zy zou noch opgezwollen en onvergaan voor den dag komen: zy wierd ook aldus in de tegenwoordigheid van 's Keizers Kommissarissen bevonden: en na dat de ontbinding in hun bywezen door den Patriarch uytgesproken was, is ze kort daar na tot stof vergaan. Dezelfde geschiedenis staat in 't breed beschreven in de Patriarchaale Historie van *Emmanuel Malaxus*, hoewel dat 'er eenige verandering is in den naam van den Patriarch. De zelve Historie verhaalt noch meer diergelijke exempelen van zodaanige lichaamen, die opgezwollen zijn gebleeven; maar dewijl 'er van geen ontbindinge word gesproken, dienen dezelve hier niet tot onze zaak. De Monnik *Bernardus* schrijft ook, in 't leven van *S. Bernardus*, dat het lichaam van *Gerardus Bisschop* van *Angouleme*, die in den Ban gestorven was, ook aldus opgezwollen is gevonden. Het zelfde verhaalt *Ciaconius* van *Petrus de Luna*, of den Tegen-Paus *Benedictis XIII.* wiens lichaam nu noch zoo opgezwollen zou blijven. Doch dit is buiten ons bestek: om dan tot de ontbinding van zulke menschen, die in den Ban gestorven zijn, te keeren, zoo verhaalt *Guilielmus Neubrigenis*

(lib. 5. c. 22. 23.) dat zodaanige lichaamen in Engeland plagten te spooken en te waaren; dat ze door de Duvelen onder een schrikkelijk gevolg en gejaag van honden gedraagen wierden, door Steden en Dorpen zweefden en tinkinkten, de menschen dikwils een doodelijke schrik aanjoegen enz. en dat dit duurde tot dat ze de Bisschoppelijke ontbinding hadden ontvangen, of ten minste tot affche verbrandt waren. Ik laat dat spooken en waaren daar: en indien daar al wat aan is geweest, zal de Duivel meer op de inbeelding van de levende menschen, als op de lichaamen van de dooden gewerkt hebben. Maar deeze Guilelmus zal evenwel wel geweeten hebben of men over zulke lichaamen de ontbinding plagt uyt te spreken; en dit had ik maar te bewijzen. De doorgeleerde Leo Allatius, een onbesproken en geloofwaardig man, schrijft in een brief aan Paulus Zacchias dat hy uyt Athanasius Aartsbischop van Imbros, een deestig man, die zijne redenen noit met eenige leugen zou opgetooit hebben, had verstaan dat hy, te weteen Athanasius, te Jafus woonende door de Inwoonders verzogt wierd de ontbinding uyt te spreken over verscheide lichaamen, dewelke daar opgezwollen lagen, en niet konden vergaan: dat hy hun verzoek had voldaan: en dat de gemelde lichaamen, eer dat hy de ontbinding noch ten volle had uytgesproken, in stof veranderden. Dezelve Athanasius had hem noch een andere geschiedenis verhaalt van iemand die van Turks, Christen was geworden, maar even ondeugend van leven was gebleven: Deeze wierd in den Ban gedaan, en is in den Ban gestorven: en zijn lichaam bleef ook verscheide jaaren lang opgezwollen en in zijn geheel: tot dat hy eindelijk door twee Aartsbischoppen is ontslagen, en aldus in stof is verandert. Leo Allatius verhaalt 'er een andere geschiedenis by die noch wonderlijker voorkomt: doch alles kan hier niet aangehaalt worden. Men ziet 'er dit uyt, dat het ontbinden van overledene menschen, die in den Ban gestorven zijn, een gemeene zaak is by de Grieken.

19. *Dat de Bisschop in het Choor, Kapittel, enz. den eersten stoel en de hoogste plaats zal hebben.* Dit schijnt ten eersten aanzien een onbetwistbaar regt te zijn, en den Bisschop zonder tegenspraak toe te koomen. Maar staat te weteen dat de Bisschoppen in de Kapittelen, die

van 's Bisschops magt ontheven zijn, niet eens mogen verschijnen: maar dat 'er veele, om 'er te mogen verschijnen, van den Paus verzogt en verkreegen hebben dat 'er een Kanonniksdy aan de Bisschoppelijke waardigheid vereenigt zou worden; om aldus het regt te hebben van als Kanonnikken in het Kapittel te verschijnen. Dit gebruik, van niet als Bisschop maar als Kanonnik in het Kapittel te komen, moet al oud zijn: althans word 'er van gewaagt in *cap. 15. x. de concess. praebedae*; alwaar Innocentius III. deeze woorden gebruikt: *ten waar dat hy misschien niet als Bisschop maar als Kanonnik het regt had om dat ampt beneffens U. L. Kapittelheeren te vergeeuen.* Het zelfde onderscheid staat ook uitgedrukt in *cap. A COLLATIONE DE APPELL. in vi.* Zoo hebben de Bisschoppen in de Provinciaale Synode van Rouane, in het jaar 1581, van zijne H. een algemeene Bulle voor alle de Bisschoppen van die Provincie verzogt, om een Kanonniksdy en Prebende by ieder Bisdom te vereenigen; zoo als 'er reeds al een vergunt was geweest aan den Aartsbisschop: en zulks, op dat ze een plaats in het Kapittel zouden hebben. En vorders leeren de Kanonniken dat wanneer de Bisschop niet als Bisschop maar als Kanonnik in het Kapittel verschijnt, hy doorgaans de eerste plaats niet en bezit: en Fagnanus voegt 'er by (*ad cap. POSTULASTI x. de concess. Praebedae*) dat hy op de eerste plaats naast den Voorzitter moet zitten. Dit ziet men te Komen, zegt hy, in de Kerk van S. Pieter, alwaar de Patriarch van Jerusalem, dewelke ook Kanonnik is, in het Choor achter de Kanonnikken zit, die langer Kanonnikken zijn geweest als hy. Ik zeg doorgaans: want in gemelde Synode van Rouane staat dat de Metropolitaaan van Rouane, op het Kapittel als Kanonnik verschijnende, de hoogste plaats bekleede. En dit is ook wel zoo redelijk: Daarom als 'er in de opregtinge der nieuwe Bisdommen van Nederland ook zoo een Kanonniksdy met het Bisschopdom vereenigt wierd, is 'er ook geordoneert dat de Bisschop uyt hoofde van deeze Kanonniksdye ook Kapittelheer zou zijn, en in het Kapittel de stem en het gezag zou hebben voor den Deken en de andere Kanonnikken. Zie den Heer van Espen (*in jus Can. p. 1. tit. 8. c. 7.*)

20. Dit is aldus ook besluten in de Kerk-vergaderinge van Trente (*Sess. 25. c. 7. de R.*) ja, zoo als uyt de historie van gemelde Vergaderinge te zien is, men had 'er voor, de ontheffing der Kapittelen af te schaffen, en dezelve ten volle aan den Bisschop te onderwerpen: maar, zoo als de gemelde Synode van Rouane getuigt, de magt en de menigte der Kathedraale Kapittelen hebben het belet, en gemaakt dat 'er maar eenige andere besluiten ten voordeele der Bisschoppen zijn genomen.

BUCHO A MONTZIMA,

Leeraar in de Godkunde,

ALGEMEEN VIKARIS

*By het openstaan van den Stoel van Utrecht
door de dood van den Aarts-bisschop*

SCHENK.

Is te Utrecht aan een beroerdheit gestorven.

In S. Jans Kerke daar hy begraaven leit / en daar hy Proost en Aarts-diaken is geweest / is het volgende Graf-schrijft te zien; 't welcke zijn geboorte / letter-oeffeningen / kerkelijkke ampten en levens-daaden op order bevat.

Zijne geboorte.

GRAF-SCHRIFT.

Voor den Eerwaarden Vader in Christus, Mijn-Heer Bucho a Montzima, destig Leeraar in de vrije Konsten en in de Godkunde, en ten hoogste erwa-

III. DEEL.

¶

ren

ren in de voornaamste taalen, die de Hebreeuwſche taal openlijk heeft geleert in de Hooge Schoole van Loven: wiens promotie tot het leeraarſchap zoo roemruchtig is geweest, dat 'er nooit diergelijke is gezien zedert de eerſte ſichting van gemelde Hooge Schoole. Want vier Biſſchoppen, twee Prinzen, te weteen die van Oranje en van Chimai, veele Graaven en Baander-heeren, waar onder de zeer geleerde Graaf van Meurs: en daar by een groot getal Ridderen en Edelluiden, en noch een groot getal Studenten van alle Faculteiten door de Utrechtsche Kerk herwaart gezonden, als de Prooſt en de Deken van den Dom en van de Salvators Kerke, en Renesse met vanden Burg, van S. Jans Kerke, hebben de zelve door hunne tegenwoordigheid vereert. Ook is 'er verſchoenen de Gezant der Landvoogdeſſe, de Hartoginne van Parma, met den ganschen geheimen Raad, alle zeer voorzigtige en geleerde luiden. Ook is hy geweest Prooſt en Aarts-diaken van de Kerk van S. Jan den Dooper, en Kanonnik van den Dom, van S. Salvators en van S. Jans Kerken, Vrij-heer van Mydregt, Wilnis, Kudelſteert, Zevenboven, Thamen, Heer van Achtienboven, Blokland, Uythoorn. Hy had de gemelde Prooſtdy verkreegen door aſſand, 't zijner gevalle gedaan, van den doorluchtigen Baron Favernay. Hy is de Zuſters Zoon geweest van den zeer vermaarden Vries en Regtsgeleerde, Mijn Heer Viglius Zuichemius.

Johan van Renesse, Deken in S. Jans Kerke, oudſte Kanonnik der vijf Kerken van Utrecht, Vikaris zoo wel in 't geestelijke als het tijdelijke, en Officiaal van den voornoemden Heer Prooſt, die door deszelfs mildadigheid de Prooſtdye van Goedeland had bekomen, en tot uytvoerder van zijnen uytterſten wille is aangestelt, heeft dit voor gemelden Heer zijnen Patroon zaliger geheugeniſſe, uyt dankbaarheit en 't zij-

ner eere en gedagtenisse, oppereg. Gemelde zeer god-
vruchtige Heer zijn middagmaal houdende is schielijk
met een beroerteit bevangen: en heeft aldus, tot
overgroote droefheit en rouwe van zijne vrienden,
amptgenooten, arme menschen, en van alle goede lui-
den, zijnen geest den Heere te Utrecht gegeven op den
6 February, in 't jaar 1594. Hy heeft geleefd 58
jaaren, elf maanden.

Deze Bucho is in de Provinciaale Synode/ de-
welke te Utrecht in 't jaar 1565 onder den Warts-
bisschop gehouden is / tegenwoordig geweest /
en heeft dezelve ondertekent als Proost van S.
Jans Kerke. Wy hebben onder ons berusten een
ongedrukten Bries van Bucho van Montzima,
waar in hy deze getuigenis geeft van Sasboldus
Vosmerus, dewelke algemeen Dikaris / en na-
derhand ook Apostolisch Dikaris door de Vere-
eenigde Nederlanden / en daar hy Warts-bisschop
van Philippen en van Utrecht is geworden / dat
het oud Geloof door de bijzondere zorg en blij-
tigheit van gemelden Sasboldus hier te Lande
noch merkelyk bewaart en voortgezet is ge-
weest: welke getuigenis wy beneden onder meer
andere lof-getuigenissen van gemelden Sasboldus
zullen te voorschijn brengen.

Onder de papieren van den zelfden Sasboldus
heb ik een volmagt-bries zonder dag-tekening
gebonden; waar in gemelde Bucho aan den
Heer Haio Vommelius den last opdraagt om het
quartier van Westergoo in Drieland / en de
andere oorden van zyn Warts-diakenschap al-
daar / te bezoeken.

JOHANNES VAN RENESSE

Zijne ge-
boorte.

Een Utrechtſch Edelman / is in die Stad ge-
boren den tweeden van May in 't jaar 1540.

Studie.

Zijn Dader was Adriaan van Renesse, booz-
hene Deken en Proost te Utrecht / en volgens
Ant. Mattheus een man van een ongemeene ge-
ligheit. Als hy te Loven Meester in de Kun-
sten was geworden / en in beide de Steden was

Ampten.

holleert / is hy van Kanonnik van St. Jans Ker-
ke te Utrecht / ook Proost / en Karts-diaken /
en als de Stoel van Utrecht dooz de dood van
Frederikus Schenk open stond / ook Officiaal
en algemeen Dikaris geworden. Eindeijk is
hy op den 27 Julij / in 't jaar 1619 / in den ou-
derdom van 79 jaaren / upt het leven en met
eene upt zijne aanzienlyke ampten gescheiden.
Het volgende graf-schryft / daar zijne ampten en
levensdaaden in 't kort verhaalt worden / is hem
ter eeren opgeregt.

GRAF-SCHRIFT.

*Sta wat stil, Reiziger, zoo het u belieft, en be-
zie wat deeze Schildery wil zeggen, en wien dat ze
verbeelt: zy zal't u zeggen. Het is Johan Renesse,
dewelke in 't jaar MDCLII, in het twaalfde jaar (1)
zijnen ouderdom, door de Goädelijke goedertierendheit
is geworden Kanonnik in deeze S. Jans Kerke. Kort
daar op is hy naar Loven gezonden; en is op den VII
April, naulijks veertien jaaren oud, in het Kollegie
van het Varken Meester in de vrije Kunsten gewor-
den, daar hy geen slegte plaats heeft gehad. Vorders
heeft*

heeft hy zich, volgens de begeerte van zijne Ouders, tot de studie van beide de Regten begeeven: welke studie hy ook ten deele heeft voltrokken, hebbende den gewoonlijken leertijd uytgehardt. T' huis gekomen, heeft hy zijn leven besleedt tot het doorbladeren van de beste Schrijvers, en des-niet-te-min alle de kerkelijche diensten ondertusschen behoorlijk waargenomen. Onder anderen is hy door de Eerwaardige Heeren Favenne en Montzima, die den in het Aarts-diakenchap gevolgt waren, tot Vikaris en Officiaal van den Aarts-diaken van S. Jans Kerke benoemt, en heeft van den laatsten ook het Persoonschap van Goedeland bekomen. Dat meer is, na de dood van den hoog-geboeren Baron Frederik Schenk, Aarts-bisschop van Utrecht, is hy by het openstaan van den Stoel tot Officiaal en Vikaris aangestelt. Als hy eindelijk in zijn negenen-vijftigste jaar tot Deken was gekoren, heeft hy door de goedheit van den Almogenden Godt noch zoo lang geleefd, dat hy lang de oudste Kanonnik van de vijf Kerken is geweest. Hy is geboren den 2 Mey, in 't jaar 1540: en is, na dat hy zoo veele ampten had bedient, gestorven op den 27 July 1619, in den ouderdom van 79 jaaren. Hy ruste in vrede, Amen.

Zijn origineel afbeeldzel word te Utrecht beswaart ten huize van de Pastooren van S. Geertruid. Zijn afbeeldzel.

A A N T E K E N I N G.

1. In het twaalfde jaar. In het Latijnsche graf-schrift zoo als het hier en by *Ant. Mattheus de fatis Eccl.* gedrukt is, staat in het xxii. jaar. Maar dat is zekerlijk een drukfout. Want hy is geboren in het jaar 1540: van 40 tot 52 zijn maar 12 jaaren. Daar en-boven volgt 'er dat hy

pas veertien jaaren oud Meester in de kunsten is ver-
klaart; te weeten gelijk het gebruik is, na dat hy 2 jaa-
ren in de Filosofy had gestudeert.

JOHANNES BRUHESIUS

BENOEMD TOT

BISSCHOP van UTREGT.

NA de dood van den Aarts-bisschop Schenk
is de Graaf van Kenenburg / Proost van
S. Salvators Kerke te Utrecht / tot den
Stoel van Utrecht benoemt geweest. Na hem
heeft Philips II. den Hoogwaardigen Heer Johan-
nes Bruhesius tot den zelven Stoel benoemt.

J. Bruhesius was volgens een ongedrukten
Brief van de Domkerke een Zabantsch Edel-
man; en is te Breda op den 3 Mey 1527 ge-
boren. De naam van zijn Vader was Franciscus,
die van zijne Moeder Elizabeth.

Hy is Licentiaat in beide de Regten / en A-
postolisch Protonotaris geweest; en heeft in de
Utrechtsche Kerke verscheide bedieningen bekleedt.
In 't jaar 1549 is hy aldaar Domheer gewor-
den; en men vindt in de verhandelingen van de
Provinciaale Synode / dewelke in 't jaar 1565
ouder Schenk gehouden is / dat hy dezelve Syn-
ode als Domheer heeft ondertekent. Hy is
door den zelven Aarts-bisschop benoemt geweest /
om benebens een ander / die door het Kapittel
benoemt moest worden / de opregting en vol-
trekking

* Dit verscheelt wederom eenigzins van het Latijnsche verhaal
maar is ons aldus door den Heer Auteur opgegeven.

trekking van het Utrechtſche Queek-ſchool / volgens het bevel der Kerk-vergaderinge van Trenten / in 't werk te ſtellen.

Den 8 July 1567 iſ hy Schatmeester of Threſorier van den Dom / den 20 Mey 1573 Dom-deken / en eindelijk ook Officiaal en algemeen Vikaris der Utrechtſche Kerke geworden.

Uyt zynen volgenden Bevel-brief / denwelke ik in een Hand-ſchrift den Heer Gijsbregt Lap toebehoorende heb gevonden / blijkt niet alleen dat hy Officiaal iſ geweest ; maar ook dat hy zeer ge-evert heeft voor de regten der Prelaaten en der vijf Kerken van Utrecht.

Wy Johan van Bruheſen , als Officiaal van den Aarts-diaken van Utrecht , en als algemeen Vikaris , gebieden en beveelen mits deezen wel ſcherpelyk aan de Dekens , dat zy het regts-gebied hun toebetrouwd op de voorgeſchreene wijze beneffens de Provifors zullen hebben te pleegen , en niet zullen gedooogen dat het regt en het gezag van den Eerwaardigen Heer den Aarts-diaken van Utrecht door een valsche en gedronge uytlegging der Kerkvergaderinge van Trente gekrenkt werde. Doch indien zy door geweld , of door vreeze voor een hooger Prelaat , daar in belet worden ; zullen zy zulks , zoo ras als doenlyk zal zyn , aan ons laaten weeten : op dat de reukeloosheit des geene , die in een anders gebied valt , door een bequaam middel mag geſtuit worden. Gegeeven te Utrecht op den 13 Mey , in 't jaar 1569.

Mer dat de Stoel van Utrecht aan Bruheſius wierd opgedragen / was hy benoemt geweest tot het Biſdom van Groningen.

Is tot het Biſdom van Utrecht benoemt ,

maar heeft
geen bezit
genomen.

* **Hy** Havenfius staat het volgende van hem verhaalt: Als sommigen (te Utrecht) zich lieten verluiden dat Willem van Nassouw tot Landvoogd moest aangenomen worden, heeft Johan van Bruhesen, als het Hoofd van den Geestelijken staat van de Stad en het Stift van Utrecht, in een openbaare Staat-vergaderinge wel vrymoedig durven zeggen, dat het hem niet geraadzzaam scheen zoo een persoon, die Gode geenzins getrouw was geweest, tot zoo een Staats-bestier aan te neemen.

Zijne vry-
postige re-
denen te-
gens den
Prins van
Oranje.

Doch dit vrypostig spreken is den man naderhand zinnr opgehoeken: want als de zaaken een anderen draai namen als hy gewenscht had / is hy genootzaakt geweest Utrecht te verlaten / en te Emmerik te gaan woonen. (1) Van daar is hy naar Keulen verhuist / en heeft daar den 5 July 1584 / nieuwe stijl / een Prebende in de Dom-kerke gekreegen. Aldaar heeft hy ook als een schim van regeeringe over onze Hollandsche Kerk gevoert, met weinig gezag, en zonder de minste vrugt: want aldus schreef Sasboldus den 6 Augusty 1592. aan zynen Broeder te Keulen; voegende daar noch hy / dat „ Bruhesen, om „ zyn ampt te bedienen, Officiaalen en Bedienaars aanstelt: maar dat de Heeren zijne Medebroeders t'hemwaaarts zodanig gezind zijn dat het jammer is; dit is ook het gevoelen van de anderen enz.

Waarom hy
buitens
Lands moet
vertrekken.

Noch schryft hy den 26 September 1592. En gemerkt dat 'er van Bruhesus niets te verwachten staat, had hy beter niet benoemt geweest; en waar het nutter geweest dat een tytelvoerende (Bisschop) zyn ampt had waargenomen: daarom oordeel ik niet, zegt hy border / dat

* Havenf. de Erect. Norpt. Episcop. in Belgio p. 53.

dat 'er sterk voor zijne bevordering en bevestiging moet gearbeidt worden.

Hy is, zegt *Havenfius*, * den 1 September 1600 in ballingschap gestorven, en in het Koor van het Karthuizer-klooster te Keulen begraven: een man voorwaar, zoo spreekt *Havenfius*, die grooten dienst aan 't Vaderland heeft gedaan; op wiens zark het volgende graf-schrift staat uytgehouwen.

Hy sterft
te Keulen,

In het jaar onzes Heere 1600, den 10 September, is overleden de Hoogwaardigste Heer JOHAN van BRUHESEN, Leeraar in beide de Regten, eerst Deken, naderhand benoemde Aarts-bisschop der Utrechtsche Kerke, Apostolisch Pronotaris, Priester Kanonnik der Dom kerke van Keulen, wiens ziel in vrede moet rusten.

Zijn graf
schilt.

Wij zullen van Bruhesius noch meer te zeggen hebben onder zijnen nazaat Sasboldus.

* Havenf. *ibid.*

A A N T E K E N I N G.

1. In zeker Handschrift 't welke ik onder my heb beruften, en 't welk deezentytel voert, *Extractus summarius de origine tumultuum Belgicorum & Causis turbatarum desumptis ex Hagioge Licentiati Francisci Dusseldorpii*, in dit Handschrift, zeg ik, word verhaalt dat als Brederoden binnen Amsterdam was geraakt, en zijne Krijgsbende ontrent Viane dagelijks sterker en sterker wierden, de Staaten van Utrecht voor arger vreezende, onzen

onzen *Johan van Brubesen* naarde Hartoginne van Parma hebben afgevaardigt, om meer hulpbenden te verzoeken: 't welke hem aanstonts toegezic is geweest. *Brubefius* is ook een Latijnsch Poët geweest; althans heeft hy eenige Latijnsche vaarzen gedicht op de *Collationes Saceris* van *Tilmannus Bredenbachius*, staande achter de voorreden van dezelve *Collationes* dewelke niet onwaardig zijn gemaakt; althans zodaanig dat het hem meer aan oeffeninge als aan natuurlijke begaaftheit schijnt ontbrokente hebben, om een plaats onder de goede Dichters verdienen. Maar in het allerlaatste vaarsje staat een misdruk die het gansche gedicht wel zou onteeren: te weeten *opera & Auctori longa precare, vale:* in plaats van *Tempora & Auctori*.



AANTEKENING

De

De Doorluchtigste en Hoogwaardigste

H E E R

M Y N H E E R.

SASBOLDUS VOSMERUS,

*Delvenaar, Licentiaat in de H. God-
geleertheit.*

In 't jaar 1583 Vikaris van den openstaanden Stoel van Utrecht.

In jaar 1589 geworden Pausselijke Vikaris in de Vereenigde Nederlanden.

In 't jaar 1602 te Romen gewijdt Aarts-bischof van Philippen en van Utrecht.

Den 3 Mey in 't jaar 1614 te Keulen, niet zonder gedagte van Heiligheit, gestorven.

Sasboldus Vosmerus (of op zijn recht **H**ollandisch Sasbout Vosmeer) is te **D**elft geboren / en heeft tot **V**ader gehad Michiel Vosmeer, **S**chatmeester der **S**tad **D**elft: en tot **M**oeder **M**argareta Sasbout; welke stam van Sasbout van hoogen adel zijnde aan de **S**tad **D**elft verscheide **B**urgemeesters heeft gelevert / en noch onlangs door **S**imon van **L**eeuwen in zijn

*Sasboldus
afkomst.*



*Illustrissimus ac Reverendissimus Dominus
D. Sasboldus Vosmerus
Delphus S. T. L.*

*Sedis Ultraiectensis Vacantis Vicarius Generalis A. 1583
A. 1589 Vicarius Apostolicus per secleratum Belgium.
A. 1602 Romæ Consecratus Archiepiscopus Philippensis, et trii.
Coloniez may 1614 non sine sanctitatis opinione Difunctus.*

zijn Batavia Illustrata (aan het 1108 zijdje) is opgehaalt. Zijn Grootvader van 's Moeders wege was Johan Sasbout, die tot 25 reizen toe Burgemeester van Delft is geweest. Hy heeft tot Oom van 's Moeders wege gehad Adam Sasbout, een Minnebroeder van een uytstreekende geleerdheit en heiligheit; dewelke ontijdig / te weten pas 36 jaaren oud / in het jaar 1553 te Loben is gestorven / en aldaar by de Minnebroeders begraaven. Lucas Waddingus, in zijne Boekzaal * van de Schrijvers van S. Franciscus oder / spreekt noch wijsloopiger en met grooten lof van dezen Adam Sasbout.

De werkes van dezen Adam zijn eerst door de zorg van Michiel Volmerus, den vollen Broeder van onzen Sasbout, uytgeschreven / en naderhand ook in 't licht gegeven: waar ober Sasbout in 't jaar 1613 / den 20 January / uytkeulen aldus heeft geschreven aan Jacob Janonius, Leeraar in de Godkunde en President te Loben: Ik zend uwe uytmuntende Eerw. een afschrift der Predikaatzien van den Eerw. Vader Adam, mijnen oom van moeders wege, beneffens deszelfs leven en verdedig-schrift; alles uytgeschreven door mijnen Broeder Michiel, dewelke zoo wel als ik verzoekt dat uwe Eerwarde het zelve met genoegen en ten dank wilt aanneemen.

Om tot onzen Sasbout te keeren / de naam Sasbout is hem in den Doop tot een voornaam gegeven. Deeze naam / die uyt zijn Moeders geslagt genomen was / is door hem in het verdedigen der filosofische Stellingen eens gebruikt geweest

getoest als een toenaam: en naderhand heeft hy den zelven doozgaans als een toenaam bli-
ben draagen. Maar hier over heeft hy wel rou-
koop gehad / zoo als blijkt uit zijnen Brief van
den 8 December 1591 aan zijnen Broeder Til-
mannus. Om dat ik den naam draag van
mijn moeders geslachte, heb ik den zelven, ge-
lijk gy weet, in mijne promotie aangenoomen,
en naderhand altijd behouden. Doch dit heeft
my al meer als eens gespeeten; want hoe eenvou-
diger hoe beter.

* Sasbout noch een kind zijnde loopt niet ra-
botten over straat / gelijk de andere kinderen / Zijne eer-
of buitens huis speelen; maar houdt zich dooz-
gaans binnens huis / en vertoert het speel goed-
dat hem zijne Ouders toesteecken / maar regt
Gutaaren op van rutwe planken; schijnt desel-
ben op / en verbeeldt met zijne noch stamelende
tong de Altaar-geheimnissen / dewelke hy na-
derhand / Priester geworden zijnde / staat te ver-
rigten.

Wat ouder geworden / en nu bequaam zijn-
de om in de wetenschappen en in de deugde-
lessen geoeffent te worden / word hy van zijne
Ouders in zijn Vaderland besteedt † hy een
deugdzaam en geleerd Priester: ouder wiens
ooyt hy zodanig toenam / dat hy zijne School-
gezelen in geleerdheit en in goede zeden verre te
vopen ging. Hy stelde zich den eersten Kruis-
gezant † van ons Vaderland tot een voorbeeld
hoor

* Uyt zijn leven met de hand geschreven.

† Misschien te Naaldwijk, een Dorp onder Delfland, alwaar
toen ter tijd een vermaarde School was.

‡ In een brief van den 11 January geeft hy te kennen wat al
moete dat hy aangewend had om een naukeurige kennis van de
levensdaaden van S. Bonifacius, en van de andere Helligen van
ons Vaderland, te bekomen.

voorz oogen; wiens voetschappen hy zoo bligtig natreede / dat men in hem wegens de nedrigheit van zijn gemoed / de bromigheit van zijn leven / de geschiktheit van zijne zeden / en de liefstalligheit van zijne redenen gemakkelijck zag uytverschijnen een Discipel van den heiligen Willebrordus: behalvendat hy / als door nachtwaakingen afgemat en door het veelbuldig hasten uytgemergelt zijnde / ook het aangezigt van den H. Hieronymus schein te verbeelden; waar by hy / door zijne zonderlinge ootmoedigheid en diepe geleerdheit / noch geboogt had den geest van den H. Augustinus. En / zoo als de Schryver van zijn ongedrukt leven getuigt / is hy van toen af door hemelsche heropenbaringen onderregt / wat dat hy in de Hollandsche Kerke / die toen ellendig vervalen lag / voor den naam van Jesus zou te lijden hebben.

* Hy heeft zijne jonge jaaren aldaar zodanig geoeffent in het betrachten der Goddelijke geboden / dat hy noch een jongeling zijnde / en naar Zaband gezonden / waardig en bequaam is geweest om te Loven een Broederschap van destige Keeraaren en van goddienende menschen / onder de bescherminge van alle Heiligen / in zegen niet in te stellen; maar anderen / op dat hy des te beter onbekend zou blijven / allereerst daar toe aan te zetten en te beweegen.

Van zijne kindsheit af, tot zijn sestiende jaar toe, heeft hy zich in zijn vaderland in de godvruchtigheid en in de studie geoeffent.

Daar na heeft hy ontrent sestiën jaaren lang te Loven gestudeert; eerst in de Philosophie daar hy tot Meester gepromoveert is; en naderhand
in

* In zijn ongedrukt leven.
† Processus super promot. Sasbold.

in de Godgeleerdheit: welcke laatste studie hy begonnen heeft in het Kollegie der Vaderen Jesuiten / 't welcke op dien tijd door het Leeraarschap van Robertus Bellarminus, naderhand Kardinaal / een grooten naam had verkreegen. Met gemelden Bellarmijn heeft hy de vriendschapp naderhand onderhouden met nu en dan oer en weer brieven te wisselen: en wy hebben onder onze papieren noch eenige brieven / dewelcke deeze zeer goddyuchtige mannen malkander geschreven hebben. Het is dan geen wonder dat Sasboldus tot Pausselijken Diktaris hier te Lande aangestelt zijnde / te weten omtrent het jaar 1592 / eenige Keligiuzen upt dezelve Maatschappye tot verlichting van zynen arbeid heeft aangenomen.

Maar gelijk hy Bellarmijn en meer andere desrige mannen / upt de zelfde Order van S. Ignatius, altijd in groote waarde heeft gehouden; zoo heeft hy geene zwaarigheid gemaakt van eenige anderen / dewelcke van hunnen geest / leerlinge en levenswijze afstreeken / nu en dan dapper te hekelen.

* Ik vind dat Sasboldus t' huis heeft gelegen by den Deken van S. Jacobs Kerke. Daar na is hy / volgens het voorbeeld van zynen Oom / gaan woonen in het Kollegie van Paus Adrianus VI. onder den President Michaël Baius; alwaar hy benevens zyne andere Schol-genooten de Studie der God-kunde met alle mogelijke nauwkeurigheid heeft behartigt / en Licentiaat in de Godgeleerdheit is geworden.

Wort daar op is hy naar zyn Vaderland gheert; en heeft 'er de groote Wijdzels van Zynen Metropolitaaen / Fredericus Schenk, ontvangen.

Hy word
Licentiaat
te Loven.
Zijne Studien vol-
trokken
hebbende
keert hy

naar zijn
Vaderland,
en word 'er
gewijdt
door den
Aarts-bif-
fchop van
Utrecht.

vangen. Hier is geen Simony mede vermengt geweest / detwelke op den tijd lustig haare personaadje speelde; maar hy heeft de wijdzels / zond' der eenige steek-penningen uyt te keeren / behoumen; ja is 'er schier onwillig toe getrokken geweest. De haarscheering en de kleine Wjdzels zijn hem bedient op den 12 van Maart 1570. daags daar aan is hy Onder-diaken geworden. Den 25 Maart / al in 't zelfde jaar / is hy Diaken gewijdt. Eindelyk heeft hy op den 22 Maart van 't jaar 1572 / 't welke niet zeer gelukkig is geweest vooz den Katolijken Godsdiens / te Utrecht in den Dom de Priesterlyke wijding ontvangen.

Hy reist
naar Keu-
len en vor-
der naar
Romen.

† Priester zijnde is hy weder naar Loben gekeert om 'er zich noch vorder in de studien te oefenen. Maar dewijl het oorlogs-buur ontrent het jaar 79 tot Loben toe was doorgebrongen / is hy naar Keulen verhuist / en van daar naar Romen gereist. De dremfels der H. Apostelen aldaar bezogt hebbende / en door medelijden getroffen tot zijn Vaderland daar het zeer ellendig toeging / is hy weer naar huis gekeert: en is aldaar aauftonds tot de zwaartwichtigste bedieningen van de Hollandse Kerke gebzuikt geweest.

* Door eerst is hy Deken geworden van de Kollegiaale Kerke van O. L. V. in het Hof van 's Gravenhage.

Hy word
algemeen
Vikaris van
de open-
staande
Kerk van
Utrecht.

† In het jaar 1583 is hy algemeen Vikaris geworden van den Aarts-bischooppelijken Stoel van Utrecht, openstaande door de dood van den Aarts-bischoep Schenk.

Wj

† In dicto Processu.

• Relatio Jac. de la Torre, Archiep. eph.

† u fatto Vicario Capitulare Sasboldo Vofmero all' anno 1583.
(descrip. della Missione delle Prouinc. Unis.

Wy hebben onder ons een brief van 't zelfde jaar; daar Octavius, Bisschop van Calato en Puncius van Sixtus V, onzen Sasboldus aanstelt tot algemeen Vikaris in 't Geestelijke, zonder gewag te maaken van Apostolisch Vikaris. In 't Jaar 1594 / op den 28 Augusti / heeft hy als algemeen Vikaris der openstaande Artsbisschoppelyke Kerke van Utrecht / en als Gemagtigde van den Paus over de nabuurige Landschappen / Juffrouw Susanna de Rath, Nonne van S. Benedictus Ouder in Oudtoijk / buiten de stads muuren van Utrecht / en door de Zusters met eenpaarige stemmen verhoze / tot Abdij bevestigd.

In het jaar 1589 is hy / op aanwyzing van Wilhelmus Lindanus, door den Paus Gregorius XIII. aangesteld tot Pausselyke Vikaris over het Vereenigde Nederland; en zulkis / zoo als hy in zekeren brief van den 31 July 1594 getuigt / ^a op het verzoek der Broederen : Bonifacius (dat is, Sasboldus) zoo spreekt hy daar / heeft over twee jaaren op het verzoek der Broederen bewilligt in de begeerte van Grootvader (den Paus), en heeft beloofd dat hy 'er niet zal tegen stribbelen.

Wanneer hy in Holland (als Apostolisch Vikaris) aanguam / zag 'er de Hollandsche Kerke deerlijkt npt.

Deezen deerlijken toestand der gemelde Kerke heeft hy in een Brief van den 30 September 1597 naar het leven afgeschildert aan Vader Olivarius, detwelke gehouden wordt vooz den Generaal van de Maatschappye van Jesus: Als ik, zegt hy / omtrent over 17 jaaren in deeze oorden aangekomen, heb ik 'er alles verward gevonden, en gezien dat de order t'onderste boven

III. DEEL.

X

gekeert

Wo d ook
Apostolisch Vikaris.

^a Sasbouts Brief van den 31 July 1594.

gekeert lag: behalven dat de Vikaris van Haarlem (Willem Kopal) noch veele zaaken loffelijk had herstelt. Daar op beklaagt hy zich over de moedwilligheid van zommige gasten van Dader Oliviers Ouder / dewelke onder den schijn van onthessinge / onder den Apostolischen Binaris niet begeerden te staan: Ten zy de Godt der vrede, zegt hy / dewelke de goede Harder is, hen beteugelt, en de Paus 'er ook achter her zit, hebben wy een alleruiterste verwarring van alles, en grooter gevaar van de huisgenooten als van de vyanden des Geloofs te verwachten.

Hy trage
de vervallen
ene Hol-
landfche
Kerk te
herstellen.

Zijne eerste zorg is geweest / de Hollandfche Kerk / dewelke door een deevlyke scheuring verballen was / weder op te regten. Meest alle de Klooster-Priesters / zeer weinigen^b uytgezonden / waren toegesluyt: en daar was schier niemand gebleven als Arnoldus ab Ischa, een Minnebroeder van de strenge onderhondinge: dewelke zich niet zynen mede-werker Henrik van Beesten, ook een Minnebroeder / onthield in de Stad Amsterdam. Dewyl 'er dan weinige werk-luden in een grooten oogst waren / heeft hy / als een zorgvuldig Kerk-harder / zyn best gedaan om hun yotal te herstellen / de bezwevene Kerk-dienaars op te regten / de verdreevene wederom te doen keeren / de slaauwe aan te wakkeren / de looppende boort te drijven / en zelfs eenige Uytlanders te hulp te ontbieden.

Onder de Oudens-Priesters zijn de Daders der Maatschappye van Jesus de aller-eerste geweest; waar van 'er twee aangekomen zijn ontrent het einde van October in het jaar 1592. De Minnebroeders van de strenge onderhoudinge

^b Relatio Jac. de la Torre pag. 65.

^c Ibid.

dinge zijn eerst in 't jaar 1614 / de Preek-heeren in 't jaar 1620 / de Augustijner-monnikken in 't 1630 / de Kapucijnen 1631 hier aangelandt. De Vaarmelijten zijn eenigen tijd laater aangekomen.

Doch / gelijkt als 'er vele van die Uytlanders hem groote hulp toegebracht hebben / en wel voornamentlijk Martinus Regius / ^d van Pinosbe; wien hy deeze getuigenis dikmaals heeft gegeven / dat hy aan hem alleen zoo veel had als aan honderd anderen: zoo heeft hy van eenige valsche Broeders groote moeijelikheden te lijden gehad; door welkers berraad / of ten minste onhoorzigtigheid / hy al in 't begin genoodzaakt is geweest de Stad Delft / daar hy tot noch toe zijn verblijf had gehad / te verlaaten / en nu hier dan ginder te gaan schuilen / ja eindelijk naar Keulen te wijken. Hy heeft in den beginne / te weeten in 't jaar 1600 en 1601 / ook een grooten strijd gehad met Jacobus Zapphus, Proost der Haarlemfche Kerke / en met eenige van des zelfs Ampt-genooten; namentlijk van Aalst Bloemaart, die Onder-deken was / en Willem Assendelf, Kanonnik te Haarlem / dewelke met grooten yber booz de regten van hun Kapittel kaupten; en het eubel opnamen dat hy het Ampt van Apostoliffchen Biskaris / zonder hun genootfchap te kennen / had aangenomen / en dagelijks be-oeffende: en dat hy daar-en-boven den Licentiaat Adelbertus Eggius, ook zonder hen te kennen / in de plaats van hunnen algemeenen Biskaris / Willem Kopal, had aangestelt.

Hy heeft groorelijks moeten kampen, niet alleen met de valsche broederen, maar ook met de hoofden van de Haarlemfche Geestelijckeits.

^d De Jesuit Georgius heeft aan Sasboldus beleeden, gelijk als deeze in een Brief van den 17 November 1593 getuigt, dat honderd van de zijnen zoo veel niet zouden doen als Martinus Regius alleen had gedaan.

Hier van daan komt het, **het zijn de woorden van Zapphius, Proost van 't Haarlemsche Kapittel / in zijnen Brief van den 10 Maart 1600 aan Sasboldus Vosmeer te Delft / dat wy eenige dingen zien geschieden tegen de Kerkelijke Order, en tegen de ordonantie der heilige Kerkvergaderinge van Trente; te weeten dat 'er een nieuwe Vikaris word aangestelt eer dat de voorgaande overleden of afgezet is; en zulks buiten weeten van het Kapittel; aan 't welke, voor zooveel ons bewust is, uw Ampt, hoewel het zelve wettig is, noit vertoont is geweest. Niet dat wy uwe Eerwaarde, of den Licentiaat Eggius, onzen liefsten mede-broeder, uwe hooge Ampten benijden: in tegendeel, wy omhelzen en wy hebben een hooge achting en eerbiedigheit voor den godvruchtigen yver en voor de kloekmoedigheit, dewelke Gy L. by deezen zorgelijken tijd tot *Christus* kudde betoont. Doch wy bidden met alle ernst dat alles voortaan met order en met onderlinge liefde mag verhandelt worden; zodaanig dat we malkander over en weer met genegendheit en met raad en daad voor-**
komen....

Hy ant-
woordt zoo
hy best kan
op hunne
klegten.

Om deeze klagten te beantwoorden heeft Sasboldus op S. Timotheus dag / in 't jaar 1601 / met de volgende woorden aan Zapphius geschre-
ven.

Terwile dat Gy l. zulks verzuimden, heb ik een Vikaris over Haarlem aangestelt inde seftiende maand na de dood van den anderen: en zulks achtervolgens het Dekreet der Kerkvergaderinge van Trente (in het seftiende hoofdstuk over de Hervorm. van de 24 Zittinge) en ik heb by het leven van den anderen Vikaris het gezag van onze volmagt, met Kerk-ampten te vergeeven,
of

of ietwes daar omtrent te schikken, enz. niet gebruikt; maar als de Geloovigen, dewelke geholpen moesten worden, door den Vikaris geweest wierden naar Mijn Heer den Licentiaat, heb ik denzelven mijne magt om hen te kunnen helpen medegedeelt, enz. en zulks na dat Mijn Heer *Kopal* (de Vikaris) zoo als hy den 6 Maart 1600 aan Sibrandus Sixius heeft geschreven, genootzaakt was geweest heimelijk te vertrekken: en ik heb, zegt hy, in zijnen voorgaanden Brief, met alle ootmoedigheid verzogt dat hy wederom mogt aangestelt worden; schoon dat het regt *van zoo een Vikaris aan te stellen* aan den geenen, die de plaats van den Metropolitaan bekleedt, was vervallen.

De Brief waar doot Eggius tot Vikaris van het Haarlemsche Kapittel is aan gestelt; en dewelke doot een Brief van Octavius Bisschop van Cricarico/ en Puncius van Klemens VIII, is bevestigd / zal hier beneden / daar we van Eggius te handelen zullen hebben / opgegeven worden.

Op het tweede punt der beschuldiging heeft Sasboldus aldus in zijnen eersten brief geantwoordt: dat de Proost Zaphius zekere kondschap had van zijne (Sasbouts) volmagt / nademaal hy 'er zelf heeft helpen in werken om dezelve van het R. Hof te verkrijgen: dat de gezeyde volmagt / zoo ras als hy / Sasbour, dezelve bekomen had / meer als eens vertoont was geweest aan hunne Vergaderinge / te weten op zodanige wijze als de ellendigheid der tijden toeliet; en dewelke zy zelf / als zy hem uit hunne Vergaderinge hadden geschreven / in het bestellen van hunne brieven gevolgt hadden. Hy handelt daar noch tijdloopiger van in zijnen Brief aan Adel-

bertus Eggius, van den 28 December 1600; dewelke beneden onder Zapphius zal opgelevert worden. Aldus is de wyde tusschen de Geestelykheit van Haarlem en Sasboldus eeniger-maate wederom geheelt.

Ondertusschen was de Hollandsche Kerk dus lang / dat is tot het jaar 1602 / van de waar- digheit en van de hulp van een Katolijken Bis- schop onthoozien gebleven. Destege en gods- dienstige mannen / die den bedrukten toestand der Kerke ter harte namen / en voozal Jaco- bus Jansonius, een geboren Amsterdammer / voornaam Leevaar in de Godkunde te Loben / en President van het Collegie van Adrianus VI, pberden met alle magt / zoo by de wereldlyke als geestelyke overigheit / om de aanstelling van een nieuwen Bisschop / een zoo dienstige en hoognoodige zaak / door te dzingen.

Dewyl de
Holland-
sche Kerk
zonder Bis-
schop was,

Deeze Jansonius schreef den 30 April / in 't jaar 1601 / met deeze woorden aan Sasboldus: Ik heb mijn best by den Nuncius gedaan om het Bisdom aan U te doen opdraagen: en ik heb nyt zijn antwoord genoeg bespeurt dat hy van zijne kant alles gedaan had wat hem mogelijk was. Daarenboven heb ik deeze zaak aan *Richardot* (Bisschop van Atrecht) aanbevoolen.

en de Ge-
loovigen
alhier niet
gevormt

Ondertusschen hebben Sasboldus, die te voren algemeen Vikaris van het openstaande Waer- bisdom van Utrecht geweest zijnde / nu ook Apostolisch Vikaris in de Vereenigde Ne- derlanden was geworden / en Meester Adel- bertus Eggius, algemeen Vikaris van het open- staande Bisdom van Haarlem / 't zamen ober- leit hoe dat de Katolijke Geloovigen van deeze Landen best gevormt zouden worden: en heb- ben ober deeze zaak den 30 April / in 't jaar 1601 /

1601 / uyt Holland geschreuen aan gemelden
Jacobus Jansonius; en van hem het volgende and-
woord bekomen:

Gemerkt dat 'er geen Bisschop by der hand is om het Sakrament des Vormzels aan dit volk te bedienen; heb ik (daar toe aangezigt zijnde door een brief van *Eggius*) den Pausselijken Nuncius gaan spreken: en ik heb hem gebeden dat hy de magt voor den eenen of anderen Priester te Roemen zou zien te verwerven om het Vormzel by U L. te bedienen. Hy gaf my tot bescheid dat hy over de zelfde zaak eenen brief van uwe Eerwaarde had ontvangen; en dat uwe Eerwaarde aan hem tot het ontvangen van die magt had aangepreezen zekeren Abt, die by U L. noch was overgebleven, en zich onthield in de quartieren van Kuilenburg. Ik antwoorde hem dat ik zederd eenige dagen uyt een brief van den Bisschop van Roermonde had verstaan, dat gemelde Abt eindelijk van 't Geloof was afgevallen; en voor Burgemeester te Kuilenburg speelde... En als ik op den zelfsten dag over de gemelde magt in gesprek was geraakt met den Aarts-bisschop van Mechelen, heeft hy my geantwoordt dat de tegenwoordige Bisschop van Middelburg, *Bardeghem*, die ons voor heene wel bekend is geweest, wel te bewegen zoude zijn, om uwe Landschappen in een onbekend gewaad eens te doorreizen, en 't Sakrament des Vormzels aldaar te bedienen enz.

Jacobus Jansonius voegt 'er in den zelfden Brief tot een slot-reden hy / dat hy vernomen had dat sommigen een hinderpaal hadden opgeworpen, dewelke hy vreesde dat niet te boven zou gekomen worden, ten waar dat 'er God in voorzag. En Sasboldus zelf / gelijk hy in 't jaar 1609 aan zekeren vriend te Roemen heeft

konden worden; word 'er van alle kanten gearbeidt om hen van een Bisschop te voorzien,

Het welke sommigen zoeken tegen te houden.

geschreeven / trachte naar geene tijdelijke eer-
 ampten of voordeelen : maar beoogde alleenlijk
 Gods eer en de zaligheid van zijnen evennaasten
 en van zijn Vaderland; en was bereid om altijd,
 en voornamentlijk als de Kerk weder herstelt zou-
 de zijn, voor een beter en bequaamer persoon
 op te staan. Hy heeft zulks met duidelijke woor-
 den verklaart aan den Doorluchtigsten Nuncius,
 den Aarts-bisschop van Tarente, en aan den Pre-
 sident *Richardot*, als dezelve hem het Aarts-bis-
 dom van Utrecht aanboden. *Dit hebben zy gedaan*
 na dat de Aarts-hartog hem verklaart had dat hy
 alle de moeiten en de diensten door hem aan het
 Vaderland bewezen wilde beloonen, en hem be-
 volen had dat hy te Brussel zoude blijven, tot
 dat hy hem een brief zou ter hand stellen, den-
 welken hy zelf aan zijne H. zou brengen. Na dat
 hy al een ruimen tijd naar dien brief gewacht
 had, heeft hem den Nuncius uyt het leger toe-
 gezonden een brief van den Kardinaal *Aldobran-
 dini*; waar in gemelde Kardinaal hem liet weeten
 dat zijne Heiligheit bereid was om de gezeide
 benoeming te bevestigen; en hem over zijn
 lang sukkelen bestrafte, en aanporde om de reis
 naar Romem ten spoedigsten aan te neemen. Zoo
 ras als hy daar op ook een brief van den Aarts-
 hartog had ontvangen, heeft hy zich tot de reis
 gereed gemaakt, en heeft dezelve meerendeels
 te voet afgedaan in 't midden van de winter. Hy
 is op reis gegaan den 17 January 1602, zonder
 eens te weeten wat de gemelde brief behelsde.

... Ondertusschen had de geen, die den brief
 van den Prins overzond, bevolen dat men allezins
 op hem zou letten, en hem van zijn voorneemen
 en van zijne reis zou zien af te troonen.

Hy is te Romem aangekomen op den 17 *April*

doch Sas-
 boldus,
 hoewel te-
 gen zijnen
 dank, word
 door de
 Geestelijk-
 heit en door
 den Prins
 der Katolij-
 ke Neder-
 landen tot
 dat ampt
 benoemt.
 Waar op
 Sasboldus
 te voet
 naar Ro-
 mem is ge-
 rift.

jaar 1602 / niet weinig afgemat door zoo een langduurige reis / detwelke hy meest te boet had afgeleit.

Na dat hy den Paus Klemens VIII. en de gepurperde Vaders pligtshalve had weezen be-
groeten / en den brief , zoo spreekt hy wederom
in den lestgemelden brief / aan zijne Heiligheit had
overgegeeven, en zijne H. H. den zelven had ge-
leezen, heeft hy tot my gezeyt: *Gy hebt alles dat*
gy verzoekt : en met eene onderregte hy my op
een gemeenzaame wijze hoe dat ik te werk moest
gaan in het voorstellen van mijne zaaken, zon-
der dat ik ergens minder op dagt als op het Bis-
dom. En vermits ik niet al te yverig was in de
paleizen van den Paus en de Kardinaalen te be-
zoeken; ben ik van een Kardinaal ontboden,
en van hem onderregt hoe dat ik een smeek-
schrift moest inleveren om mijne afvaardiging te
verzoeken.

Ondertusschen word ik ontboden by de Ver-
gadering der H. *Inquisitie* : en na dat 'er over de
geloofs-zaaken gesproken was, word my in het
uytgaan gezegt, dat de Paus en de Kardinaalen
besloten hadden my tot hooger ampt te verhef-
fen, dat ik by den Paus moest gaan, en hem in
geene zaak tegenspreken: want dat het besluit
van mijne verheffinge onveranderlijk was, en dat
ik ondank behaalen zou met anders te doen.
Als ik eindelijk by den Paus gekomen was, heeft
hy my verklaart dat hy my Bisschop wilde ma-
ken.

Ik heb my, zegt hy in het *Verhaal van zij-
ne Roomsche reize*, verontschuldigt wegens mij-
ne hooge jaaren, en wegens mijne zwakheit,
en om dat ik dagelijks meer en meer afnam,
en de man niet en was die ik wel scheen te
weezen;

Hy word
te Romem
door de
Kardinaa-
len en door
den Paus
vriendelijk
onthaalt.

De misser
word hem
aanstonds
opgedra-
gen.

weezen : zodaanige, zeide de Paus, moeten het weezen.

Sasboldus trachte den last al weder te ontwij- ken / en op een anders schouderen te schuiven : en ten dien einde heeft hy den Paus van ter zijde aangepreezen Adalbertus Eggius, Licentiaat in de God-kunde / Vicaris van het Haarlemfche Kapittel / dewelke op dat pag in den Dage voor het geloof gebangen zat.

Sasboldus zoekt dien last te ver- geefs te ontwijken en op een ander te schuiven.

De Paus doet hem wijden.

¶ Doch Klemens dien man over zynen puer gepreezen hebbende / zeide dat hy my begeerde ; en als ik my verontschuldigde, heeft hy my zwaarlijk bekeeven, en geboden den last aan te waarden. *f* Daar op gebiedt hy dat men ten eerste tot de Wijding zal hebben voort te treden : en hy voegt 'er by dat hy my tot het Bisschopdom niet verheft op den tytel van de Utrechtsche Kerke, op dat de On-katolijken daar door niet te meer verbittert zouden worden; maar dat ik dien tytel ten allen tijde kon aaneemen met goedvinden van den Doorl. Aartshartog. Het zelfde wierd my verzekert door den Kardinaal *Aldobrandijn*, en naderhand door noch een anderen Kardinaal, dewelke tegenwoordig is onzen Allerheiligste Vader, *Paulus V.* die door *Klemens* gemagtigt was om my een tytel te geeven. Dezelve Kardinaal verklaarde dat ik geen gevoeglijker tytel kon hebben, als die door gemelden Doorl. Aartshartog was afgeleit, te weten van Aarts-bisschop van Philippen.

Word gehandelt over den tytel van zynen Stoel.

Eerst is hem de Utrechtsche

g Eerst zegt hy elders, is my de Stoel van *S. willebrordus* (te weten die van Utrecht) toegeleit. Doch

e Relatio Itiner. Rom. per Sasbold. M. 5.

f In den voorgaanden Brief.

g In zynen Brief van den 31 Mey 1608 aan Barth. van Bodeghem, te Trier woonende,

Doch vermits de geene die hier overleden is (*Brufefius*) by misverftand tot den zelve Stool opgegeeven was, is my die van Haarlem opgedraagen: doch daar heb niet op geantwoordt, tot dat eindelijk de Stool van Utrecht my weder is gegeeven. Egter heb ik den zelve op dat pas noch niet aangenomen, eer dat de wil van zijne ^b H, eerst schriftelijk daar na mondeling, my bekend was geworden; en als hy naar de redenen van mijne weigeringe niet willende luisteren my antwoorde: *U begeer ik.*

ⁱ *Jacobus Aarts-biffchop van Ephese spreekt hier aldus van in het Verhaal^k van zijne Roomfche reis: Zoo heeft dan Klemens VIII. aan Vosmerus, die door de Princen van Nederland benoemt en door de Geestelijkheid verkoren was, een anderen tytel (te weeten van Aarts-biffchop van Philippen) toegeleit: op welken tytel hy, en ook op den tytel van zijn eigen erfgoed, dat bequaam en genoegzaam was, in 't jaar 1602, in het elfde jaar van Paus Klemens, in de vijftiende indictie, op den 22 September, Aartsbiffchop van Philippen, inde landen der Ongeloo-vigen, is gewijdt. Zijne Heiligheit hong hem zelf het witte Rokje om, en herhaalde wederom 't geene hy in de afkundiging van zijne aanftaan-de verheffing had gezeit: *Doet (aldaar) al wat ik 'er zou moeten en konnen doen.* De Doorluchtigste Heer, en de Hoogwaardigste Vader in *Chri-stus*, de Heer *Simon Taliava* door Gods genade Biffchop van Albano, Kardinaal der Roomsche Kerke*

Stool, daar na de Haarlemfche opgedraagen: maar om eenige redenen is hem eindelijk de tytel van Aarts-biffchop van Philippen geggeeven.

Op de benoeming van den Prins, op de verkiezing van de Geestelijkheid en met toefteming van Klemens word hy te Romen Biffchop gewijdt.

^b Het is waar dat 'er in het Latijn staat *Sereniffimi*, maar uyt het voorgaande verhaal van Sasboldus schijnt klaar te bliken dat 'er *Sanctiffimi* moet gelezen worden, *Vertaald.*

ⁱ In het Verhaal van zijne R. Reis.

^k In het verhaal van zijne R. Reis. In het Bewijs-schrift van Sasbouts wijdinge.

Kerke onder den naam van *de Terra Nova*, heeft uyt kragt van het Apostolisch bevel, en ten overstaan van de Hoogwaardigste Vaders en Heeren *Petrus Lombardus* Aartsbisschop van Armach, en *Johannes Paulus Marincula* voor heene Bisschop van Theano, te Romen in de Kerk van S. Apollinaris, onder de plegtigheden der Hoogmisse, volgens het gebruik en de wijze der R. Kerke, en naar de form van het R. Pontifikaal, de bisschoppelijke Wijding bedient aan den Hoogwaardigsten Vader en Heer in *Christus Sasboldus Vosmerus*, gekozen tot het Aarts-bisdom van Philippen. Het bewijs-schift / dien-aangaande opgemaakt / met het onderzoek / 't welke vooz zijne verheffing genomen is: uitsgaders de lofgetuigenissen die hem als toen gegeeven zijn / en de eed dien hy vooz zijne Wijding gedaant heeft / berusten onder onze papieren. Doch hy is op deeze voorwaarde gewijdt, zegt de Aartsbisschop van Efezen in het voornemde verhaal / dat hy, indien het de Princen van Nederland of zijne Koninklijke Majesteit behaagde, den tytel van de Aarts-bisschoppelijke Kerk van Utrecht zou mogen voeren, voor welke Kerk hy voornamentlijk gewijdt en gezonden wierd. Dit geeft Sasboldus zelf met duidelijke woorden te kennen in zijnen brief van den 6 Junij 1609 aan Gravius. De Aarts-hartog, zegt hy daar, heeft my benoemt tot het Aarts-bisdom van Utrecht; en hy schrijft ook *Archivescovo de Utreg*. Doch hy heeft my een besloten brief mede-gegeeven voor den H. Vader, dewelke my ten tijde mijner wijdinge heeft verklaart dat hy my den tytel van Aartsbisschop van Philippen had gegeeven, om de Onkatolijken, die de Kerk van Utrecht in hun geweld hadden niet te verbitteren: voegende daar

Hy is door-
gaans, zoo
wel van de
zijnen als
van de Uyt-
landers, als
ook van
vorstelijke
mannen, ja
van de On-
katolijken
zelf. Aarts-
bisschop
van Utrecht
genoemt,
en daar

by, als het den Aarts-hartog zal believen, zult ^{voor aan-}gy dien tytel mogen veranderen. Doch tot noch ^{gezien ge-}toe, hoewel dat de anders-gezinden my den naam ^{weest.} van Aarts-bisschop van Utrecht geeven, en voor Aarts-bisschop van Utrecht houden, heb ik den tytel van Aarts-bisschop van Utrecht niet aangenomen; maar ik schrijf op de volgende wijze: *Door de genade van Goden van den Apostolischen Stoel Aarts-bisschop van Philippen, ^m Apostolisch Vikaris over Utrecht, Holland, de Vereenigde Provinciën, en de onlangs gewonne landschappen van Overijssel, enz.*

In een anderen brief zonder jaar- en dag-^{te-}keninge / daar hy zijne herrigtingen aan het Hof van Brussel vertelt / schrijft hy op de volgende wijze: Als ik voódroeg dat in meest alle de brieven die my toegezonden wierden de tytel van *Aarts-bisschop van Utrecht* stond uytgedrukt; heeft hy (Vande zijl) my geantwoordt: zoo doet de Aarts-hartog ook: en hy heeft my een brief getoont, en niet alleen getoont, maar ook te be-^{wa-}raaren gegeeven; daar gemelde Aarts-hartog my tot twee reizen toe met den gemelden tytel vereert, zonder my eens een anderen te geeven. Noch zijn er eenige anderen by geweest, die van Brussel quamen, en met my uyt dien hoofde vriendschap wilden onderhouden. Daar scheelt anders niet aan, als dat ik gemelden tytel tot noch toe niet gevoert heb, en niet heb willen voeren. Maar nu, ziende dat het voeren van dien tytel tot groot profijt van de Kerke zal strekken, en dat ik van die kant geen onderstand als op een regtmaatigen tytel kan invorderen (dewijl 'er in de ordonantien

^m De Latijnsche woorden zouden ook kunnen vertaalt worden: *Aarts-bisschop van Philippen en van Utrecht Apostolisch Vikaris over Haazlem enz.*

tien zoo wel van den Paus als van de Princen duidelijk uytgedrukt staat dat de Bisschop blijk van zijne verheffing (*tot het Bisdum*). moet toonen, en dat de anderen alsdan gehouden zullen zijn om hem zijne regten te voldoen) enz. Zoo schreef hy ook in de maand Juny / in 't jaar 1609 / aan zekeren vriend aan het Hof: Ik ben doorgaans, ook in Holland, en van de Princen en Staaten aldaar, gehouden geweest voor Aartsbisschop van het Land: hetwelke my veel geholpen heeft om van de onderdaanen gehoorzaamt te worden, dewelke zoo veel ontzag niet en hadden voor een Apostolisch Vikaris: doch naar my, als hunnen Kerk-harder, gaarne wilden hooren.

In een brief van den 31 January 1606 / geschreeven aan het Kapittel van Oldenzeel / noemt hy zich Aartsbisschop van Philippen en van Utrecht. Zoo noemt hy zich ook in een dispensatie in het derde gelte van bloedverwantschap / detwelke hy den 10 January 1608 verleent heeft aan Jacob Boudewijns en Digna Honens.

Zoo is hy doorgaans genoemd geweest van alle de Priesters der Geestelykheit; de Klooster-priesters en de Jesuiten niet uytgezonderd. Als J. Makeblijde, Priester der Maatschappye van Jesus, zijne aankomste in deeze Kerk door een brief aan Sasboldus bekend maakte / gaf hy hem op het opschrift van den zelven brief den naam van Aartsbisschop van Utrecht: zoo als blykt uyt een geloofwaardig afschrift / 't welke wy in handen hebben. Ja Antonius Bisschop van Biseglia / Puncius van Paulus V. te Keulen / en Kardinaal Legaat / heeft hem in zeker proces / 't welke hy hem den 13 April

1612 aangezeit heeft / den zelven naam van
 Aarts-bisschop van Utrecht gegeven.

Insgelijks hebben meest alle de Histori-schrij-
 vers / als Willeb. Bosschaart (in diatriba de
 Primis Frisæ Apostolis) Arnoldus Ryffius, (in
 Belgio Christiano) S. Beyerliak (in zijne Kro-
 nijk over het jaar 1600) Simon van Leeuwen
 (in zijne Baravia Illustrata) van onzen Sasbol-
 dus gesproken als van een Aarts-bisschop van
 Utrecht: ja sommigen van hen hoegen er by
 dat hy de drie-en-veertigste Bisschop is geweest.

Als Sasboldus nu Aarts-bisschop getuydt was/
 verlangde hy om weder naar zijn Vaderland en
 naar zijne Schaapen te keeren. Zie hier een
 brief / denwelken hy den 21 September 1603 /
 als hy nu te Keulen aangelandt was / heeft
 geschreven aan Hermannus Ottenberg, een Pün-
 weger van geboorte / en Byzitter in 't Kroon-
 sche Hof: daar hy van zijn verblijf aan het
 Kroonsche Hof openhartig spreekt / en zonder
 betwimpelinge te keunen geeft dat het gedrag
 der Hovelingen hem geenzins had behaagt.

Als het my dagelijks meer en meer verveelde
 zoo lang in de Stad Romen opgehouden te wor-
 den, en ik egter wegens de ongemakken der we-
 gen ten hoogste tegen de reis schroomde, zoo
 heb ik my door de hertstogten niet willen laten
 overwinnen: en ik heb my meer van mijne vrien-
 den, patroonen, broederen, en ook van de heilige
 plaatzen, en van de oeffeningen daar ik wel meest
 toe genegen ben, met geweld afgerukt, als dat
 ik mijn afscheid van hen genomen heb. Ja,
 ten waar de nootzakelijkheid van mijn beroep
 my voort drong, zou ik niet weigeren weder naar
 Romen te keeren. Ik ben daar aangekomen,
 zonder ergens anders op te denken, als op de

Gewijdt
 zijnde, ver-
 lange hy
 naar zijne
 Schaapen.

eer van Godt; en op de zaligheid van mijne even-menschen: zoo dat het zou kunnen schijnen dat de eer, de waardigheid en de verheffing, die my gegeven zijn, aan een dood lichaam zijn gegeven.

Hy heeft een schroom van de grootsheit der Hovelingen.

Ik heb tot den laatsten dag toe een walg gehad van de zeden, van de tijdverquistinge, en van het versmaaden van de deugd, die ik in de Hovelingen bemerkte. De eer-ampten heb ik voorlasten aangezien; en daar door ben ik te meer aangeport geweest om te vertrekken. Het heugt my dat ik noch onder mijne vrienden verkeerende somwijlen gezegt heb, dat ik tot het werken geboren was, en daarom geen eer kon verdragen.

Doch 't geen my door de Doorluchtige Kardinaalen, ja door zijne Heiligheit zelf, endoor eenige anderen die my zeer genegen waren, voorgedragen is, en 't geen zou gedient hebben om heerlijk te leeven, dat heb ik niet verstaan, en niet kunnen vatten. Die eerste gedagte, en die zucht tot de zaligheid van mijne even-naasten, hadden my zodaanig bezet, dat ik als dronken door die zucht zijnde geen plaats en had voor andere gedagten enz.

Ik heb, zegt hy, een schrik gehad van de zeden van 't R. Hof, en ook van alle de gelegentheden van verstroitheden; en niet alleen van verstroitheden, maar ook van eerroovingen, dewelken uyt zulke gelegentheden voortkomen. Maar om eenige andere dingen, die ik zie dat my dienstig zullen zijn, en dewelke door lankheit van tijden geleert, en door den ommeegang aangenomen worden, en als in de natuur veranderen, en waar door de deugden ge-oeffent, de sterkte en de voorzichtigheit beproeft, en de godvruch-

godvruchtigheid voltrokken wordt, bemin ik
Romen, en ik dank Godt dat hy my gedwon-
gen heeft om daar zoo langen tijd tot mijn weer-
wil te blijven, enz.

Doch in denzelfden brief / en noch in een an-
deren brief dentoelken hy den 3 Augusti 1602
uyt Romen aan zynen Broeder Tilmannus heeft
geschreven / spreekt hy met grooten lof van den
Paus Klemens VIII., Ik sta alle dagen,
zegt hy / meer en meer verwondert over zijne
deugden : hy heeft aan den Aarts-bisschop van
Armach gezeit dat hy het hield met het gevoe-
len van de Lovenaars : en dat hy maaken zouw
dat ieder wel haast dat gevoelen zou volgen : Hy
voegde daar by dat hy bereid was om, waar het
noorzakelijk, het martelic voor de leeringe van
S. *Augustinus* te onderstaan.

Dezelbe Paus heeft de goedheit gehad van
onzen nieuwen Bisschop verscheide voorregten
toe te staan : als onder anderen dat hy de groot-
te Wijdzels zou mogen bedienen zonder titel /
en buiten de daar toe gestelde tijden ; ja zonder
aan eenig getal gebonden te zijn. Voorders / om
dispensatie te geeven in het derde en vierde ge-
lit van bloedverwandschap en van aangetrouw-
de maagschap / in de enkelde belofte van zui-
verheit / in het behouden van Kerk-ampten die
dooz Simonie verkreegen zijn / en om de bastar-
den / ja zelfs de Priesters zoonen / tot de Wijd-
zels toe te laten enz. waar van wy de brieven
noch in handen hebben.

Ik heb de gedagte : zoo schryft Rovenius aan
Tilmannus in een brief van den 3 October 1620,
dat de Heer Sasboldus het *Pallium* gehad heeft,
om dat hy het Kruis voor hem heeft laten draa-
gen : maar, zoo schryft hy voorder / ik wenschte

Hy heeft
grootte eer-
biedigheit
gehad voor
Clemens
VIII.

De zelve
Paus heeft
hem ver-
scheide
gunsten
toegestaan.

Hy heeft
misschien
ook het
Pallium
gehad.

daar zekerheit van te hebben; om het zelve, in dien het noodig mogt zijn, te Romen te laten verzoeken.

Doegt hier by dat als Sasboldus verscheide magten van Klemens verzogt / hem eenmaal en andermaal is geantwooydt.

Gebruikt uw regt: laat hem zijn regt gebruiken: wy laten het aan zijn eigen gewisse, als zijnde een geleerd en uytsteekend man. Het schein, zegt de Prelaat / dat dit op my gezeit wierd, als of ik al te nauw van gemoed was: Noch heeft de Paus my toegestaan, zegt hy ter zelve plaatze / dat ik in alle de Kerken, daar de Bisschoppen hunne bedieningen niet konnen waarneemen, alles zou doen als de eigen Bisschop, zonder bepaalinge, en niets uytgezondert.... Dit heeft my de Paus beveelenderwijze en zonder bepaalinge gezeit.

Hy verzoekt niet anders van Clemens: als dat hy het nieuw-gestichte Queek-school indachtig wilde zijn.

” Doch hoewel dat Klemens alles aan Sasboldus aanbodt tgeen hy zou mogen eischen / heeft hy schier niet anders van den Paus verzogt als dat hy ons Queek-school indachtig wilde zijn: want hy schreef den 22 July 1603 in dezer voege aan den Kardinaal Burchesius: Al de hoop van onzen voortgang is gelegen in onze Queekelingen: en daarom, als ik mijn afscheid van zijne Heiligkeit nam, en geboden wierd te verzoeken wat ik begeerde, heb ik hen ten hoogste, zonder ander verzoek, aan zijne Heiligkeit aanbevolen.

Maar hier op is weinig gepast.

Maar hy heeft van die kant / als ook van het Hof van Brussel / weinig voordeel getrokken / en heeft het Evangelie doorgaans zonder onderstand verkondigt. Dit blijkt uyt zijn testament /

n Verhaal van zijne Roomsche Reis.

stament / 't welke wy hier achter zullen laaten volgen.

Sasboldus is van Romeν verrokken den 2 April 1603. Godt heeft my een zeer gelukkige reis gegeven, en heeft mijnen schroom tot zoetigheid doen gedyen. Als ik te Keulen den 2 Mey was aangekomen, en de Doorluchtigste Heer Nuncius van my vraagde of ik tenemaal een Romein was geworden, heb ik hem geantwoord dat ik tenemaal een Hollander was; en niet en wist dat ik behalven mijne taal ook mijne natuur had verandert, . . .

Hy heeft den 3 February 1603 naar het Hof van Brussel geschreven / en verzogt dat hem een Vrouwe of een Proostdy / detwelke geen plaatselijke inwooning vereischte / mocht gegeven worden / op dat hy in staat mocht zyn van zijne nientoe waardigheit des te beter te bedien.

Maar hy heeft dit volgende bescheid uit het Hof bekomen: Wat de Proostdy belangt, dewelke gy in deeze quartieren wel zoud willen hebben, voor eerst weet ik 'er niet een die open staat: en al stond 'er al een open, zijne Hoogheit zouw dezelve aan U niet willen begeeven; zoo qualijk heeft hy uwe Roomsche reis opgenomen. (Wat hoor dzajeren?) Dus zouw ik het ten hoogste geraadzaam achten dat gy uw verblijf te Keulen gingt neemen. Op dezelve wijze heeft de Heer Nuncius hem geantwoordt.

M 2

Certijfle

* In de Vorreden van zijnen Brief aan Ortenberg.

† In de Latijnschen druk staat *honorem*; maar dat moet zija *horrorem*: want hy heeft te voren van zijnen schroom tegens het reizen gesproken; en Sasboldus zoude nolt gezeit hebben dat de eer hem zoet geworden was: Ook heb ik deze verandering met kennis van den Auteur gemaakt.

Als hy van Romeν verrokken en gelukkiglijk in Vaderland aangekomen was.

Certwyle dat hy naar Komen gegaan was / is hem in zijn Vaderland als een zwaare misdad opgeworpen / dat hy booz heene in de Belegeringe van Ostende met den Marcs-hartog Albertus (zoo als men uyt Aalbrechts Hof verraaderlijker wijze naar Holland had geschreven) in gesprek was geweest over de benoeninge tot het Marcs-bisdom van Utrecht / en hoe men de Pausselijke bevestiging van Komen zou bekomen; en voorders om dat hy booz Bisschop van Utrecht wierd gehouden / en als zodaanig een Bisschop / Vikarissen had aangenomen / Kanonnikken had aangestelt / en meer andere dingen had verrigt / zoo als in het volgende Proceß breeder staat uytgedrukt / het welke wy in de Nederlandsche taal / zoo als wy het ter hand gekregen hebben opgeeven.

P R O C E S

Den 30 Mey 1602 ingelevert tegen

S A S B O L D U S V O S M E R U S.

MAurits gebooren Prince van Orangie, Grave van Nassou Catzenelleboge, Vianden, Dietz, Meurs, enz. Merquys vander Veer ende Vlissingen, Heere van S. Vijt, Duesborg der Stadt Grave ende vanden Lande van Cuyck, Gouverneur Capiteyn Generael ende Admiraal, mitsgaders de Raden over Holland, Zeelandt ende Vrieslandt: Den eersten geswooren Exploitier hier op versocht zaluyt. Alsoe den Procureur Generael van dezen Hove, ons verthoont heeft hoe dat naer allen Volkeren ende beschreven Regten, ende by verscheiden Plackaten in deze Lande geëmaneert zeer seherpelijk verboden is metten gemeynen Vyanden vanden Landen eenige handelingen te hebben, correspondentie te houden ofte tot zijnen dienste yet voor te nemen daer mede den welstant vanden Landen in eeniger manieren van gequetst ofte gekrenckt worden, Ende

de zoe wye contrarie doet dat die vervalt in crimen lesæ Majestatis, ende in verlyes van lijf ende goer, dat nochtans, dien alles niet jegenstaande, eene *Sasbont Vosmeer* van Delft, woonende in deze Landen ende zittende onder de Regieringe ende bescherminge vanden zelve, hem vervordert heeft vanden gemeyne Vyanden vande Landen ofte den Nuncio vanden Paus, die in Brabant by den Eertshertooghe resideert, ende alle des zelfs zaecken dirigeert, te versoucken ende te vercrighen een ongehoorde ende ongeoorlofde Commissie van Vicaris Generael van Vytrecht ende over alle de Landen die onder de Staten Generael der Vereenigde Nederlanden zijn behorende omme aldaer heimelick een forme van regieringe op te rechten, ende den luyden in te beelden dat de Staten geen rechte Overigheyt vande Landen mogen wezen, om zoe die Landen weder onder den voorschreve Eertshertoghe ende den Spangaerden te brengen, ende daer toe alle directie van regieringe te doen, ende de fundamenten vande auctoriteyt dezer Landen te sapperen, in allen manieren zonderling in 't leeren ende sustineren dat de ordonnantie vanden Landen niet wettelick en zijn, soe dat de Huwelicken hier te Lande dienvolgende gecontracteert niet wettelick en zijn, nochte de Kinderen daer van procederende geen legitime Kinderen ofte Erfgenamen en zoude mogen wezen ten ware de trouwen voor henluyden waren herdaen, ofte ten minsten gedispenseert, om alzoe de geheele gemeynschap van alle menschen te vertreden ende te verbreecken: dat hy dezelve Commissie alzoe vercregen hebbende vande gemeyne Vyanden dezer Landen, die terstont hier in 't lant heimelick heeft beginnen te werk te stellen, ende daer toe persoonen in alle Landen ende Steden vuyt te senden ende te committeren: als onder andere dat hy opten 4 January anno 1601 gecommitteert heeft tot Vicaris van Haerlem, eenen *Aelbert Eggis* met gelijke last als boven, ende doende hem daer van Commissie confirmatoir vande gemeyne Vyanden hebben op den namen vande Nuncio vanden Paus by den zelve Vyanden wesende van date den 11 February daer aen volgende onaengezyen 't zelve mede een verbooden ampt is, 't welck zelfs in deze Landen voerde Oorloghe niet en hadde mogen ingevoert worden, zonder

behoorlijk consent vande Overicheyt vanden ende brieven placet van dezen Hove vercreeghen te hebben, dat hy ende *Eggis* terstont hebben begiunen te arbeiden omme in deze Landen heymelijck in te voeren het Concillium van Trenten, heur te ondernemen ende te onderstaen de geestelijke goederen ende den Onderdanen met diverse collecten te beswaren tot saecken en poinclen streckende tot everlic vande Regieringe deser Landen, datze hebben doen weder open rechten de verbooden Regieringe van 't Capittel van Haerlem, ende anderen enige personen in wederwil van vrienden ende magen te verleyden tot heur dienst te houden, ende verscheyden anderen met ongeoorlofde Vota in een gestadige quellinge te brengen, datze heur ondernomen hebben amortisatie van onroerende goederen ende voorts alle 't geene strecken mochte om te enerveren de auctoriteyt vande hooge Regieringe deser Landen. Van alle 't welck zy gestadige correspondentie mette gemeyne Vyanden gehouden hebben, ende om dat heur dochte dat de saecken tot sulcken schijn liepen dat metter tijt den Eertshertoge vrucht daer vuyt zoude mogen scheppen, soe heeft de voorz. *Sasbout Vosmeer* ook voorgenomen hem met meerder auctoriteyt te voorzien, heeft daaromme eerst by open Commissie van date den 6 Septembris 1601, tot zijnen substituyt generael over alle de Vereenigde Nederlanden gestelt den voorschreven *Aelbert Eggis*, ende daer naer een andere collecte deur deze Landen gedaen doen hebbende, is hy met de zelve penningen zonder paspoort ofte eenig consent vande Heeren Staten vertoogen vuyt te Vereenigde Nederlanden naer Brabant, ende voorts in 't Leger voor Ostende, daer hy metten Eertshertoge ende die van zijnen Rade veel ende verscheyden communicatien vanden Staet deser Landen heeft gehouden, Ende van hem versocht ende geobtimeert nominatie tot tet Aertsbisdrom van Uytrecht ende Metropolytanschap over alle de Vereenichde Nederlanden in allen schijn ofte de zelve Eertshertoge geen Viant van dese Landen en ware, heeft daer ook opgerecht een Collegie van jonge Jesuiten om die van daer te trekken ende te verdeylen deur dese Landen, tot beter directie vanden dienst vanden Viant, Ende naer dat hy van daer veel communicatie door brieven met *Albert Eggis* hadde gehouden, ende den gauschen staat deser Landen

zoe veel in hem was hadde verclaert, is hy ten lesten in 't begin deses jaers 1602 van daer vertrokken naer Ceulen, van waer hy by brieven ende Commissien van den 10 ende 11 Martii 1602 wederomme geconfirmieert heeft de last op *Albert Eggis* gegeven, ende begeert dat men noch een ander collecte doen zoude, onder schijn vande generaele noot vande Kercke, ende is zoo voorts getoogen naar Romem Zoe om de confirmatie van 't voorz. Aertsbisdom ende Metropolitaenschap, als om daer te obtineren macht volgens het afscheyt metten Eertshertoge genomen, om inde Vereenigde Nederlanden een nyeuwe regeringe in 't Geestelick te maecten ten eynde de zaecken beeter ten dienste vanden zelven Eertshertoge te moge beleyden, ende de wijle van nood zoude wezen daer toe metter tijt eenige Magistraceten van Steden te winnen, zoude hy vanden Paus mede versoucken macht omme met alle Papisten te moge dispenseren, ten eynde zy in dezer Vereenigde Nederlanden vryelick alle Officierschappen van Justitie ende de regeringe mochten bedienen ende zusex hen daer op indringen om alsoe de regeringe ten lesten Zoe te verzwacken datse mochten come tot heur voornemen, 't welck is, alle deze Landen weder onder den Spanghaerden ende der zelve tirannie te brengen, die hy *Sasbout* ende zijn Ministers Zoe zeer leeren ende opdringen voor legitime Heeren oock van deze Vereenigde Nederlanden, datse heur niet outfien en hebben in conscientie te beswaren alle personen die naer Oost ofte West Indien, ofte deur de Straet naer Italien mochten voorneemen te varen. Ende want alle dezelve middelen geheelick zijn streckende tot dienste vande gemeynen Vianden ende tot everse ende ruyne vande gantsche welstant ende staat dezer Landen, ende den goeden Ingezetenen van dien, daer deur den zelven *Sasbout Vosmeer* ende alle de geene die hem inde voorz. saecke gevordert, geholpen ofte met gelt, raet ofte ofte andere middelen geassisteert hebben naer alle Volkeren ende beschreven Rechten ende den placcate dezer Landen moeten verstaen werden gecommiteert te hebben *crimen lesae Majestatis in primo capite*, 't welck daeromme in een wel ende gepoliteerde Regieringe niet en behoort geleden, maer anderen ten exempele gestraft te worden soe hy zeyt, verzoukende daerom-

me onse provisie, soo is 't dat wy u committeren mits desen dat gy terstont ten versoucke vande voorsz. Remonstrant treckt ter plaetze daar gy den voornoemden *Sasbout Vosmeer* zult meenen te vinden ende becommen, ende den zelven van weegen de Hoog Overigheit ende Graeffelickheit van Hollant by u nemende een Officier vande Plecke is 't noot, apprehedeert ende in goede bewaernisse gevangen brengt op de voorpoorte van desen Hove, omme tegens hem geprocedeert te werden sulcx als naer rechten ende gelegenheit de saecke behooren zal, ende indien de voornoemde *Sasbout Vosmeer* fugitijf ofte absent is, ende ghy hem oversulcx niet apprehenderen en cunt als vooren, soe dachvaert den zelven van wegen als boven naer voorgaende clock geslach, by openbaer Edicte ende Insinuatie binnen der Stede van Delft, plaetze zijnder laetste residentie ende oock op de uyterste palen ende Frontierien dezer Landen ende elders binnen de zelve Landen daert van noode wezen zal, te compareren in persoon voor ons alhier inden Hage tot zulken bequamen dage als ghy hem betykenen zult omme te aenhooren alsulcken criminel en eysch, conclusie ende versouk van permissie als de voorsz. Remonstrant tegens hem ter cause vant guat voorsz. is ende wat daer aen cleeft, zal willig doen ende nemen daer tegens t'antwoorden ende voorts te procederen als naer rechten, ende dat gedaan zijnde annotteert ende inventarieert alsulcke goederen als gy zult konnen vinden, den voornoemden *Sasbout Vosmeer* toebehoorende, stellende tot toetsicht ende administratie van dien goede souffisante personen die daar van zullen responderen ende reeckeninge bewijs ende reliqua doen des versocht zijnde, bevelende dezelve personen ofte Administrateurs geen handlichtinge van eenige der voorsz. goederen te doen, tot dat hen anders by dezen Hove gelast ende geordoneert zal wezen, Affigerende over al daer gy de voorsz. dachvaerdinge als vooren doen zult, copie van dezen ende van u exploict, ende ons relaterende u wedervaren. Gegeven inden Hage onder 't zegel van Justitie op ten naestlesten Mey, Anno 1602. Onderstont geschreven by mijnen Heeren den Gouverneur ende Raden over Holland, Zeelant, ende Vrieslant, ende was ondertekent P. Partijck, hebbende onder een vuythangende Zegel in rooden wasche aen een enkele, vuytgesneden staerte.

Daar op is Sasboldus eenmaal en andermaal naar 's Gravenhage gedaagt / en zijn naam aan het Hof aangeplakt : en vermits hy niet verscheen / is hy den 30 May / in 't jaar 1602 / op het bevel van Prins Mauris en van den Hoogen Raad voor eeuwig gebannen uyt de Provincien van Holland / Zeeland en Vriesland / en zijn erfgoed / dat zeer groot was / verbeurt verklaart ; zoo als de inhoud van zijn proces en van zijn bonnis duidelyk uyttoeyen.

Maar Sasboldus bezweek niet in 't midden van deeze vervolgingen / en had liever met Gods Volk berduikt te worden als het vermaak van een tydelijke zonde of ook verheffinge te genieten. Deeze zijne kloekmoedige gesteltens staat uytgedrukt in een brief / dewelken hy ontrent dien tijd / te weten den 29 September 1603 / geschreeven heeft aan Valerianus Regent van S. Simeons Kerk te Rome.

Het zouw my, zegt hy / harder gevallen hebben de Stad (Romen) dewelke de geheele wereld in zich begrijpt, te verlaaten, en weder naar al dien zwaaren arbeid, naar gewisse prijkelen, en naar de uysterste paalen der werelt te keeren, daar we voor eerbewijzingen allerhande ongemakken, voor weelden arbeid, voor de gediensstigheden der vrienden niet als vervolgingen kunnen vinden; om welke oorzaak het my ook niet geraadzaam waar geweest, my aan de zeden en de eerbewijzingen van het R. Hof te gewennen, dewelke ik kort daar na met des te grooter moeite had moeten ontwennen.

Doch Godt is mijn getuige dat ik zodaanige gedagten van de lasten (*der zielen*) heb gehad, dat ik naar geene eer-ampten trachte, maar dezelve, zoo veel als my geoorloft was, ontvlug-

Hy verdraagt deese
ze schade
met vreugde.

Hy is
als
de
ge
de

te; op dat ze my naderhand niet hinderlijk zouden zijn in mijnen arbeid. Word ik daarom voor gek gehouden, om dat ik de schoonste gelegenheden van de wereld omgevordert te worden, en mijn voordeel te doen heb laten vaaren *g* voor pijnelijke arbeidslasten? Laaten die aldus oordeelen, dewelke geen beeter bevassing van de zaak hebben: dewelke op geen Hemel en denken, de welke op geen eeuwige goederen en oogen, dewelke de aarde aanbidden, en zich haasten om weder tot de aarde te keeren. Ik zit in den druk doch niet zonder vrecugde: ik lijde gebrek, maar met zeer ruime bezittingen die voor de wereld onbekend zijn. Het heugt my dat ik my aan Godt opdragende deeze woorden heb uytgesproken: *De Heer is mijne erfenis en mijn deel. Doch nu is mijn lot heerlijk uytgevallen: En Godt zal my mijn erfdeel wel weder om geeven.*

Hy is genoot-
zaak
zich te
Keulen op
schouwen.

**Aldus wierd de Godvuchtige Prelaat genoot-
zaak** zich te Keulen op te houden: en gelijst hy in gemelden brief te keunen geeft / alle de lasten wierden hem opgeleit, en alle de onderstand-penningen wierden hem onttrokken; zoo dat het schijnt, zegt hy / dat ik tot noch toe buiten alle menschelijke hulp, en alleen met de Goddelijke genade, in een woeste zee, met een geborste schuit, zonder roer en zeil, en tegen geduurige tempeesten aan heb gezeilt.

Doch, dus schryft hy in den zelsden brief aan Ottenberg, ik woon nergens minder als te Keulen. Of ik ben by den Vorst; of noch meer by mijn

g Het Latijn zou wat anders schijnen te luiden: want daar staat: *optimas promotionum et commodorum occasiones irrisissimis laboribus proposui*: maar het is klaar, en het spreekt van zels, dat 'er in de plaats van *proposui* moet gelezen worden *postposui*, de Versaelder.

mijne Schaapen, of by den Opperharder der Schaapen. Mijne diepe erkentenis voor Grootvaders weldaaden groeit dagelijks noch aan: niet om al de eer die hy my bewezen heeft, die ik te vore niet genoeg en kende; en daar ik nu een hooge achting voor heb: maar om zijne meer als gemeene deugdzaamheit en uytmuntendheit, om de waardigheit van zijne verkiezinge, om zijne gemeenzaamheit met Godt, van wiens Geest alle zijne bedieningen beftiert worden.

Och de wijd quam Christus getrouwen baling daar ook in zijne rust verftooren.

Men verwijt my, schryft hy in zekeren brief dat ik te verre van de hand ben, om mijne Kuden naar behooren te können dienen.

Ik beken het, zegt hy dat het een zeer moeilijke bediening is; en dat dezelve zeer wijd is uytgestrekt en het is wereldkundig dat ik, om niet te ver van mijn Volk af te weezen, het Bisdom van Roermonde heb afgeslagen. Ik beke ook dat een persoon alleen niet mans genoeg en is om ieder te helpen; gemerkt dat andere Biffchoppen, by denwelken ik niet vergeleken mag worden, en die met een lichter last beladen zijn, noch genoeg te doen hebben. Ik wil het niet ontkennen dat het aldus gelegen is: maar ik doe wat ik kan, en ik bid hen dat ze my te hulp komen. Of by aldien zy dat niet willen of

doch, hoe wel afwezig van zijne Schaapen, draagt hy'er egter goede zorg voor.

Zijne benijders laaten hem om zijn verblijf te Keulen,

* Daar door verftaat hy den Paus. In een brief van 't jaar 1610.

* Hy schryft in een anderen brief aan Sibrandus Sixtius, te weten den 6 Maart 1600, dat zijne magt zich niet alleen uytstreckte over het Bisdom van Utrecht, maar ook over dat van Haarlem: ja niet alleen over dat van Utrecht en van Haarlem, maar ook over het Bisdom van s'Hartogenbosch en van Roermonde; en over alle de Bisdommen, onder het gebied der Staaten leggende enz.

of niet kunnen doen, zoo bid ik dat ze ten minste mijne beletzelen niet en vermeerderen; en dat ze hunne ongebonde (*Priesters*) en anderen, die ons kunnen stooren, hoedaanige zijn die alle Kerk-tucht verfoejen, 't huis houden. Ik spreek met betrouwen; ik wensch dat 'er iemand aangewezen werde die zoo veel arbeit als ik. En indien het geoorlofd is op Gods wel-daaden te roemen, en waarom zou het doch ongeoorlofd zijn? zoo meen ik dat ik geen minder reden heb om daar op te roemen als iemand anders: laten de anderen al schrijven wat zy willen; de zaak zelf spreekt van my.

Ik heb mijn verblijf in deeze plaatze niet gekozen of tot noch toe gehouden uyt eige beweginge; maar volgens het goeddunkken der geenen, dewelke het grootste belang daar in hebben; en dewelke begeerden dat ik, hoe wel tot een naarder plaats genegen, hier zou blijven, en ook redenen van hunne begeerte gegeeven hebben. En inder daad, indien ik mijn oog op alle mijne onderdanen laat loopen, zie ik geen beter-gelege plaats.

Indien ik de Zeeuwen en de Hollanders bezig, zouw Antwerpen wel best van allen gelegen zijn; ook heb ik my niet onwillig getoont om my aldaar, of te s' Hartogenbosch, neer te slaan. Want als 'er over twee jaaren veele Katolijken derwaart gegaan waren; en de Bisschop van 's Hartogenbosch iemand van de onzen ondervraagt had waarom dat ik 'er zelf niet was gekomen om de mijnen te helpen? zoo heb ik hem ten eersten doen ondervraagen of hy zulks met ernst had gezeyt, en of mijne komst aangenaam zouw weezen? Maar volgens het bescheid dat ik gekreegen heb, heeft hy geantwoordt dat 'er een andere

andere order wegens mijn verblijf was gegeven. Als ik den Bisschop van Antwerpen, van wien ik iet diergelijks gehoord had, mondeling daar over aansprak, heeft hy 'er my geen bescheid op gegeven: maar zijn aangezigt wat omdraaiende, en wat stil gestaan hebbende, draaide hy de praat op wat anders

Waar uyt wy leeren dat de nydigheit de eenigste oorzaak is geweest van deeze verhogtingen.

De godbzuchtige Prelaat is daar gebleven tot den 21 December 1605.

Van daar heeft hy allerwegen aan deezen en neenen honderden van brieven geschreven / over de voorvallende noodzakelijkheden der Kerke: Wy hebben noch geheele pakken van zulke brieven in onze bewaaringe.

Daar na, zegt hy / word ik zonder eenige hulp naar Lingen gezonden... En hoewel dat ik zoo wel mijne eige nootzakelijkheden als die van de Kerken dikwils en op veelerhande manieren vertoont had, heb ik zelf de beloofde Kerkgewaaden voor de bedrukte Kerken niet mogen ontvangen. Maar eilaas! dingen die de Kerken toebehoorden, en die ik met groote moeite uyt de handen der Andersgezinden had gekreegen, zijn hen wederom gegeven geweest: met wat gemoed, en met wat inzicht, is Gode bekend, dewelke my tot nu toe, niet zonder een merkelyk wonder, heeft onderhouden.

Om den bedrukten Balling eenige verlichting te bezorgen / heeft Klemens hem den 15 Februaary 1603 magt gegeven om Kerkelijke ampten / zelfs Katedraale / te begeeven. Volgens die Apostoliffche magt / en ook uyt zijn ordinaris gezag /

Noch Balling zijnde word hy zonder eenige hulpmiddelen naar Lingen gezonden.

De Paus geeft hem tot verlichting van zijne verdruck-

* In den voorgemelden brief aan zijnen Vriend aan 't Hof.

kingen ee-
nige nieu-
wemagten.

gezag / heeft hy den 30 September 1611. Wil-
gerus van Moerendaal, Johannes Wachtelaar,
en Jakobus Bolius tot zijne Vikarissen aangesteld.
Daar en boven heeft hy hun tot Byzitters toe-
geboegt Adrianus van Oorschot en Hermannus
Strik, en aan een ieder der zelve de tijtels van
hunne waardigheden en Kerkelijke ampten ge-
geeven. Een ontwedersprekelyk bewijs dat het
Kapittel der Aarts-bisschoppelyke Kerke van
Utrecht toen noch in mezen was.

Als hy zyn verblyf te Keulen hield / ging hy
de Kerken onder zijne zorge staande van tijd tot
tijd hemelyk bezoeken. Somwyle school hy ook
in 's Gravenhage ten huize van de Ouders van
Jacobus de la Torre, zijnde edel-luiden: alwaar
hy den zelve Jacobus, noch zeer jong van ja-
ren zijnde, in de godvruchtigheid onderregte,
en ook in 't jaar 1611 door het Sakrament des
Vormzels heeft gesterkt.

» In 't jaar 1607. heeft hy de Kerken en al-
taaren der Stad Oldenzeel / die dooz Spinola
berobert was / verzoent.

» In 't jaar 1606 / den 19 February / heeft
hy de Kerke van de H. H. Bonifacius en Walbur-
gis, ter oeffeninge van den Godsdienst / in-
gewijdt. In 't Jaar 1612 heeft hy het Ka-
pittel van Emmerik / als Ordinaris der plaat-
ze / bezogt / herbozmt / en aan 't zelve wetten
voorzgeschreven. Op den 12 January / in 't
zelfde jaar / heeft hy het huis der Broederen /
die t' Emmerik in 't gemeen leeven / als Ori-
naris der plaatze bezogt; en heeft de booreg-
ten / die hun dooz David van Borgonje Bis-
schop van Utrecht / en dooz des zelfs nazaat Fre-
derik

» In het Verhaal van den Aarts-bisshop van Efesen.

» In het leven van Phil. Rovinius.

derik van Baden, gegeven waaren / bevestigt / en hunne wetten onderzocht. Ik heb een afschrijft van dezelve wetten onder my beruften.

* In 't jaar 1612 heeft het Konvent van St. Agnes (aan 't welke David van Borgonje voor hene Kloosterlijke wetten had voorgeschreven) op het aanraaden en aandringen van Sasboldus Aarts-bischof van Utrecht, op dat pas te Emmerik zijnde, de opslaiting onder Theodorus Rijken, den achten Pater, en Adelheidis van Deelen, de derdiende Klooster-voogdesse, met een algemeene toejuiging, hoewel vrij laat, aangenomen.

Wassenberg, daar hy dit uyt hebben / lebert ons wat laager een gedeelte van 's Aarts-bischofs Verhaal / 't welke door dien Prelaat naar Komon was gezonden / en meer andere zaaken behelst die hy toen te Emmerik heeft verrigt.

Wat hy op die reize verrigt heeft.

Doch heeft hy in 't jaar 1610 een ander Verhaal van den toestand zijner Kerke aan de uytmuntendste Vaders te Komon overgelebert door Henricus Gravins, Leeraar in de Godkunde te Toben; doch die zijn verblijf te Komon hield / en aldaar het opzigt had over de Watikaansche Soekery.

Wat wil ik al meer ophaalen? Sasboldus was metter daad een goed Harder / niets zoo zeer wenschende als zijne ziel voor zijne Schaapen ten besten te geeven: waar van hy een dooertig voorbeeld heeft gegeven in zijne laatste bezoeking van dezelve Schaapen.

Hoe dat hy zijne ziel voor zijne Schaapen heeft gestelt.

Want als Ringen en Oldenzeel door een zeer zwaare pest waren ontstoken / en de stank der doode lichaamen die Steden gansch had besmet;

En zich niet ontzag de menschen in de pest te bezoeken.

* J. Lindenb. Hist. Davent. Episcop.

y Wassenb. Emb. lib. 3.

In zijne Lijkreden.

smet; zoo dat sommigen vooz zijne oogen lagen en zieltoogden / anderen den geest gaben / en de adem niet als dooz de klederen heen kon geschept worden / is hy alleen / terwijl dat zyn gansch huis-gezin niet de pest besmet was / in die algemeene onsteltenisse kloek en stantvastig gebleven : hy ging de zieken vertroosten en oppassen. Ja hy ontzag zich niet de biecht van de besmette en sterbende menschen aan te hoorren / even eens gelijk hy die van de gezonden vooz deezen had gehooort.

Hy was bezorgd om de besmetting en de vuiligheid zijner ziele r' huis uit tezuivren.

Wanneer hy r' huis gekomen was / was hy bezorgd om de geestelijke besmetting / of de fouten die hem in de ommeegang met den wereldsche menschen aangestoben waren / te zuivren. Want de godsdienstige kerk-voogd zag zyn leven alle toeken eens na : en hy was gewoon aan te tekenen wat voortgang in de deugden dat hy iedere week had gedaan / en wat feilen dat hy begaan mogt hebben. Onder deeze vanden ik als iet zwaars aangetekent / dat hy eenen klooster-priester / die hem twee of driemaal lelijk had opgeligt al berwijten had gezeit : Gy liegt 'er aan.

Zijn gebed ten dien einde.

2 Eldre 13.

Ik heb het volgende Gebed in zijne schriften aangetekend gebonden / hetwelke hy tot wettwiffchinge van zijne zonden plagt te gebruiken: Heer mijn Godt gedenkt my ten goede, en vergeet de barmhertigheden niet, die ik in het huis mijns Gods en in de ceremonien der zelve heb gedaan.

Zijne zonderinge nedrigheit.

Sasboldus was zeer staatig en nedrig. Want als sommigen vooz het kerk-voogdeschap van Johannes Brubefius, die toen noch te Keulen was / in zyn hptwezen begoumen te scrijden / heeft hy opentlijk verklaart dat hy meer wenschte te

te onder *Brubefius* te staan als over iemand te zeggen te hebben ^a Ik zou bereid zijn, zoo sprek ik / om mijnen pligt en mijn ampt volgens het bevel van *Brubefius* te bedienen, werwaarts en tot wat voor bedieningen dat ik ook gezonden mogt worden. De deftige man was eben nedrig in zijne kleedinge en in al zijn gedrag. Egter hebben de nijdige tongen dien *Kerk-boogd* noch van te groote pragt beschuldigt. *Martinus Regius*, zijn trouwe arbeids-gezel / heeft hem omtrent het jaar 1609 verwittigt dat hem zulks nagegeven wierd; en schreef met deeze woorden: De lasteraars verzekeren volmondig en heiliglijk dat 'er een ongehoorde pracht gevonden word in uw huisgezin, enz.

Doch ik vertroost den *Bislaaf* over die lasteringe / en spreekt aldus: Ten tijde van *Bonifacius* zijn 'er ook valsche Apostelen geweest, dewelke hem by den Paus *Zacharias* in veele zaaken belogen, en de onbeschaamdheit gehad hebben van te zeggen dat zy tot *Bischoffen* aangestelt waren. Hierom heeft *Bonifacius*, iet menschelijks lijdende, verzogt dat 'er een ander Apostolisch Legaat in zijne plaatze nogt aangestelt worden. Ik hoor dat 'er tegenwoordig ook drie personen zijn, dewelke van zich geeven dat ze niet buiten hoop zijn van den Stoel der Stad van *Utrecht* te bekoomen. Godt geeve, zoo gaat ik voort / dat uwe Eerwaarde in den Paus en in den Hartog zodanig een stut mag vinden, als *Bonifacius* gevonden heeft in *Zacharias* en *Pipinus*. Op de rugge van deesen brief heeft de godbzuchrige en ootmoedige *Bislaaf* het volgende aangetekent: Wy bevinden ons in groote benaauwtheden, in allerhande

III. DEEL.

P

vuilig-

^a Zijn brief van den 16 September 1592.

vuiligheden, en in gebrek van alles. Hier uyt kan men beseffen hoe boosaardig de menschen zijn, die zulke dingen uytstrooien.

Zijne soberheit, onthouding, en werkzaamheit.

Hy hield een sobere en slegte tafel. Als hy eens iemand had gebonden die wat te veel op zijn mond stond / schreef hy aldus in een brief van den 29 January 1600. Laat die gast maar eene maand aan onze tafel zitten; hy zal die lekkerheit wel haast ontleerd zijn: want dat mijne ziel te vore niet begeerde aan te raaken, is nu door groote benauwtheit mijn spijs geworden. Zijne boedere manier van leven quam met zijne tafel ober een.

Zijne nachtwakingen.

Hy heeft dikwils moeijelijke en lange reizen te voet afgeleit / gelijk wy van zijne Roomsche reis alreeds gezien hebben. Zijne nachtwakingen waren al wy menigvuldig. Ik ben meest gewoon, schrijft hy den 22 October 1595, geheele nachten op te blijven: doch zederd dat ik bevonden heb dat zulks my schadelijk is, heb ik dat achtergelaaten, ten zy de nootzakelijkheid my daar toe mag praamen. Ik ben niet gewoon langer als vijf of ses uren te slaapen. ^a Wanneer hy ledigen tijd had, Was zijne gewoonte, zels als hy al Aaarts-bisschop was geworden, Kazuifels, Kelkdekzels en veelerhande andere kerk-cieraaden met eigen handen te maaken. Ja hy heeft al een groot getal van diergelijke cieraaden gemaakt, om de verarmde Kerken, als een tweede Paulus, met den arbeid zijner handen te helpen.

Hy was al tijd bezig.

Zijn beste genesmiddel was een vrolijk gemoed.

Hy maakte geen werk van natuurlijke geneesmiddelen / gelijk van anderen wel gedaan word. Gy schrijft my, zegt hy in zijnen brief aan Ortenberg, van natuurlijke genesmiddelen. Doch

het

^a Joh. Trutius in 't leven van Sasboldus.

het beste geneesmiddel is, de gestadigheid des gemoeds, en de vrolijkheit des geestes: waar van de Wijze-man aldus spreekt: *Een vrolijke geest maakt een jeydig leven.*

Hy hielt meer van een matige en gestadige / als van een al te strenge en te dystige manier in het bidden / vasten / enz. om dat die strengheit en dystigheit dikwils ongestadiger is. Waar over hy in een brief van den 29 December 1591: zijne gedagten aldus opent aan zijnen broeder Tilmannus: Het geene gy schrijft dat *S. Cunibertus, Heribertus, Severinus*, byzondere vasten-dagen en gebeden ingestelt hebben, het heugt my dat ik zulks en diergelijke zaaken meer gelezen heb. En wat het vasten aangaat, ik heb zulks in mijne verzamelschriften, dewelke ik voor zeker werk dat ik onder handen had by een geraapt, en aange-tekent; niet om het zelfde gebruik weder in te voeren: maar om door dat en diergelijke voorbeelden het gebruik en de onderhouding van het vasten te bevestigen, en om de vasten dagen die t' hans in gebruik zijn te behouden.

Zijn gevoelen is dit / dat de vastendagen en feesten / op dat ze in geen kleinachting komen / en dat 'er geen gelegendheit van obertredinge aan het volk gegeven werde / niet dienen vermenigvuldigt te worden. Zijn boorzaak / Philips van Borgonnie, had deeze zaak eben eens begreepen / zoo als Gerrit van Nimwegen in het leven van dien Bisschop verzekert.

Ik wenschte, zegt hy in een brief van den 28 Augusti 1593 / dat 'er omtrent de feest- en vasten-dagen een besluit genomen wierd van 'er weiniger ter onderhoudinge voor te schrijven: en dat de andere aan de godvruchtigheit des volks wies-

den gelaaten op hoope van door de onderhouding der zelveu aflaaten te winnen. Dozders hebben wy onder ons eene schets van zijne ordonantie over de vasten-dagen en feesten / detwelke wy beneden zullen vertoonen.

Hy 'regt het broederschap van S. Bonifacius op, om de Geboovigen tot het eeren van dien Prelaat op te wekken.

Om de geloovigen tot het eeren van de Heiligen / voornamentlijk die van ons Vaderland / op te wekken / heeft hy in het jaar 1603 een broederschap opgerecht ter ere van den H. Bisschop en Martelaar Bonifacius; en heeft volgens het oude gebruik aan de broederen, als ze cert in het broederschap stonden opgeschreven te worden, indienze met een opregt berouw gebiecht hadden, enz van de boetplegingen hun opgeleit, of die ze anders sehuldig waren, tachtig dagen aflag verleent.

Hy heeft zoo veel te weeg gebracht dat Klemens VIII. dit Broederschap den 3 Maart van 't zelve jaar 1603. heeft bevestigd / en met verscheide voordeelen begunstigt. Ook heeft hy de gebeenten van gemelden Heiligen Mart's bisschop / en van deszelfs medegezel'en / mitsgaders van de andere Heiligen derzer Landen die door de Beeldstooters uyt S. Salvatoers-kerke gerooft en hertwaarts en dertwaarts verstrooit / doch door de godbychtige zorg van godsdienstige mannen weder verzamelt waren / onderzocht / opgeschreven / en in goede bewaaringe gestelt / op dat ze door den al-vernielenden tijd niet zouden vergaan / ofte onder malkander gemengt worden. De lijst van deeze opschrijvinge / doch zonder jaartekeninge / is in onze bewaaringe.

Hy heeft geleerd dat de uytwendige oefeningen

Egter heeft hy aan den Pastoor van Emmen / in een brief van den 6 May 1611 / vlak uyt verzekert dat hy die uytwendige oefeningen zonder de inwendige godbychtigheid niet goed en

en keurde; en dat dezelve alleen zodanige menschen niet en heiligen.... Zy hebben my verklaart, zegt hy / dat ze van het broederschap zijn van de H. Maagd *Maria*, en dat ze al dikwils te biecht gaan. Wat zal ik zeggen, als dat de uyerlijke kerk-gebaaren niemand en heiligen, indien 'er de andere zaaken ontbreeken.

Hy heeft upt het zebentiende Hoofd stuk van het leven van *S. Xaverius* aangetekent, dat de ondeugende menschen niet ligtelijk moeten ontslagen worden, voor dat ze blijken van een oprechte boetvaardigheid gegeven hebben. Hy oordeelde dat de biechtelingen niet schielijk moeten voortgeholpen, maar dat 'er veel werks van moest gemaakt worden. En hy vermaande de Priesters dat ze meer behoorden te verlangen om weinige maar goede, als veele en reukelooze biechten te hooren.

Oberzulkis schreef hy in 't jaar 1597 met de volgende woorden aan zijnen broeder *Tilmanus*: Ter gelegendheit van deeze strijdigheid der gevoelens, en om dat sommigen al te rekkelijk zijn (*in te ontbinden*) geschiedt het dat de menschen, zich van een lichte ontbindingen verzekerd houdende, des te zwaarder en tegen het licht van hun gewisse komen te zondigen, en ook zonder een behoorlijk leetwezen ontslagen worden. Daar door gebeurt het dat de godsdienst en de kerk-tucht voor een fabel gehouden worden; dat het volk tot Godt-verzaaking vervalt, en dat sommigen die den mensche zoeken te behaagen zich ten spot stellen.

In zijnen brief *b* aan *Zaphius*, Hoofst van *Haarlem* / spreekt hy aldus met de woorden van *S. Cypriaan*: Die de zonden met scherpe vermaanin-

van godvruchtigheid zonder de inwendige niemand kunnen heiligen.

Hy oordeelde van de oprechte boetvaardigheid upt de verbeteringe der zeden.

Hy vermaande de Priesters de menschen niet te streelen, maar de behoorlijke strengheit te oeffenen.

Hy oordeelde dat de zondaars achtervolgens de

¶ 3

b Geschreven op *S. Timotheus* dag 1619.

c De *Lapsis*.

meening
van S. Cy-
prianus en
Karolus
Borr, doch
in een rek-
kelijken
zin verstaan
zijnde, be-
hoorden be-
straft te
worden.

maaningen bestraft, bevordert de zaligheid van
zijnen broeder, ten zelven tijde als hy hem over
zijne zonden berispt. Aldus behoort dan een
Priester Gods den mensch niet te bedriegen door
valsche toegevingen; maar hem te helpen door
heilzaame geneesmiddelen.

**Elders / te weten in een bries vanden 4 De-
cember 1611 / maakt hy wederom gewag van
S. Cyprianus: uyt welken bries, zegt hy / de
oorzaak van onze tegenwoordige rampen be-
speurt kan worden: en dan gaat hy aldus voort:**
Wat is 'er doch gevoeglijker in tijd van vrede,
wat is 'er nootzakelijker in den oorlog der ver-
volginge, als de vereischte strengheit der Godde-
lijke wet te onderhouden? **Doch de boozichtige
Kerk-boogd voordeelde dat** de strengheit, dewelke
de H. Carolus Borr, in 't werk heeft willen stellen,
niet al te dienstlig was voor ons Vaderland. **Mis-
schien voordeelde hy dat onze Landgenoten / om dat
'er zoo heele van het Geloof afgeballen waren en
noch dagelijks af vielen / met wat meer zagtigheid
naar 's tijds gelegendheit moesten gehandelt wor-
den; ter tijd toe dat ze een wijle met melk gevoedt
zijnde / allenskenis aan de strengheit van S. Ca-
rolus, en aan een vaster spijs mogten gewen-
nen: 't welk ook de meening van dien heiligen
Aarts-bisschop van Milanen is geweest.**

Hy crachte
de kerkelij-
ke tucht
te herstel-
len.

**Onze destige Kerkboogd heeft byzonderlijk
gepbert om verscheide misbruiken en bedoovende
heden uyt te roejen; op dat de waarachtige
verbetering des levens en een regtschaape vesse-
ning der Christelijke deugden aldus stand zou-
den grijpen. Hier toe diende ook een Neder-
duitsche ordonantie / zonder jaartekeninge / de-
welke hy tegen het zoogenaamde Kinderbier heeft
uytgegeven; 't welke aldus genoemd wierd om
dat**

dat 'er na het doopen van een kind lustig wierd geschonken. En dewijl 'er by die gelegenheit dikwoils onnaatig wierd gedronken / en de zaligheid aldus verwaarloost wierd / heeft hy de gemelde ordonnantie ter behoudnisse der ziel en laten uytgaan.

Doch voornamentlyk heeft de yberige *Prez* Zijne zorg laat acht gegeeben op de lydelingen; en sich omtrent de volgens de vermaaning van den Apostel verwacht geenen die van iemand de handen al te schielijk op te leggen. *Wijdzels stonden te ontvangen, of reeds ontvanger hadden.*

Dit blykt uyt dien destigen brief / dien hy den 7 Mey 1611 geschreeven heeft aan den Pastoor van Emmerik: Ik heb, zegt hy daar / onlangs een brief van uwe Eerwaarde gezien, dienende om uwe onderdaanen tot het ontvangen van de heilige Wijdzels aan te porren, en ziende op sommigen dewelke my de grootste bequaamheit tot de gemelde Wijdzels niet scheenen te hebben: daarom heb ik hen volgens de gelegentheit der tijden en omstandigheden een vermaaning des aangaande gegeeven. Ik prijs den yver van uwe Eerwaarde. Doch op dat wy door het vermengvuldigen van het volk onze lasten niet zouden vermengvuldigen, en Gods oordeelen niet op onzen hals zouden haalen, wenschte ik dat dezelve by tijds tot een zoo hoog beroep bereidt wierden.

Dan volgt 'er in den zelsden brief het geene hy hier boven rakende het Broederschap van O. T. D. en het menigvuldig biechten aangehaalt hebben.

Mijn gevoelen is, zoo schreef hy den 27 December 1609 aan Adeib. Eggius, dat de jonge gasten zoo zeer niet behooren gedwongen te worden tot het ontvangen van de Wijdzels.

En den lesten Mey 1607 schreef hy aan den zelsden

zelven Eggius : Ik wil liever een klein getal welgemaakten als een grooter getal kreupelen hebben, op dat ons niet verweeten mag worden *dat we de handen te schielijk opgelegd hebben* : of dat men ons het volgende niet toe en passe : *Gy hebt het volk vermenigvuldigt, maar gy hebt de blijdschap niet vermeerderd.*

Tegens de gelijden / doch voornamentlijk tegen de Priesters / indien ze in zwaare zonden gevallen waren / heeft hy de kerkelyke tucht / zoo de tijden best toelieten / in 't werk gestelt.

Willem Stappert, een Priester te Emmerik / was in 't jaar 1612 dooz het Certo. Kapittel en den Deken van Emmerik over zwaare misdaden in het oeffenen van de kerk-diensten opgeschort. Doch hy heeft zich van het bonnis der Kapittel-heeren beroepen op den Maarts-bisschop Sasboldus.

Sasboldus heeft het bonnis van 't Kapittel te Oldenzeel op den 6 April 1612 bevestigd. Wy hebben den oorspronkelijken brief in handen / daar het volgende te lezen staat : Gezien en verstaan hebbende 't geen door den Heer *Willem Stappert*, Vikaris van de Kollegiaale Kerk van *S. Maarten* te Emmerik, op den 24 April en vervolgens is bestaan . . . en hoe dat hy op den zelfden dag, dat hy door het eerwaardig Kapittel opgeschort was, met groote verargernisse, en tot versmaading zoo wel van het gezeide Kapittel als van de heilige kerk-regelen, bestaan heeft de offerande der Misse op te draagen: zoo is het dat wy alles en ieder in 't byzonder overwogen hebbende, hem uyt dien hoofde onbequaam a tot het doen van de goddelijke diensten verklaaren, en beveelen dat hy als zodaanig zal afgekundigt worden enz.

& Irregulier.

En alhoewel dat de misdaadige naar Keulen liep / en zijnen toevlugt nam tot Antonius Bisschop van Biseglia / Puncius van Paulus V. en dat dezelve Puncius op den 13 April 1612 de zaak aan zich had getrokken / en zoo wel aan Sasboldus , denwelken hy Aarts-bisschop van Utrecht noemt / als aan het Kapittel een drijgende brief had geschreven ; zoo heeft Sasboldus egter de zaak vervolgt ; en heeft den misdaadigen gedreigt dat hy hem / indien hy halsstereig bleef / en zoo wel aan hem als aan 't Kapittel geen volkome voldoening gaf / noch grooter strafse zou op leggen.

Om niet alleen het Katolijck Geloof te verze-keren / maar ook de eerbaarheid der zeden onder de Geestelijkheid in stand te brengen / heeft hy / achtervolgens het voorbeeld van den Heer Egidius de Monte, Bisschop van Debenter / en van Johan Mierop, Proost en Aarts-diaken van Utrecht / de Kerk-bergaadering van Trente op den 28 Juny 1609 in zijne onderhoorige Kerken afgekundigt. Hy heeft ook de voornaamste hoofdstukken der zelve Vergaderinge / raakende de zeden der Klerken / aan de Geestelijkheid ter derhoudinge voorgescreven.

Den 12 Mey / in 't jaar 1612 / heeft hy een ordonantie uitgegeeven tegen de ongehoorzaame Geestelijkheid en Priesters in het quartier van Lingen.

Zijne ordonantie tegen de Geestelijkheid van Lingen.

Een zeker bedrieger / die zich valschelyk voor een Priester uytgaf / had bestaan de maagden die hy hem te biecht quamen te geesselen : en daar hy wierd zeker Priester onder 't Bisdou van Haarlem beschuldigt van oneerbaaren handel. Daar op heeft hy den 19 February 1611.

Een andere
ordonnantie
voor de
Geestelijk-
heit van
het noor-
der quar-
zier.
Hy schrijft
een wijze
voor om
met de Gee-
stelijke
maagden te
handelen.
de welke
dikwils
goede Prie-
sters van
nutter be-
zigheden af
houden, en
alleen voor
haren eigen
dienst ge-
bruiken.

ten ordonantie hy wijze van een brief gezonden aan de Geestelijkheid van het Noorder quartier.

En om dat de ommeegang met de maagden de Priesters dikwils zeer bezet houdt / en hen somtijden in grooter gebaar stelt / zoo schrijft hy daar over met de volgende woorden aan zynen broeder Tilmannus. e

Zeker persoon, als 'er van de geestelijke maagden gesproken wierd, heeft verklaart dat dezelve onder alle anderen de allerschadelijkste zijn voor de Kerke... want zy bezetten zodaanig de goede mannen, en zy eigenen dezelve zodaanig tot haar gebruik, dat ze nauwlijks in staat zijn om eenige weinige te helpen, dewelke anders een groot getal van menschen zouden kunnen oppassen, en bequame zouden zijn tot groote zaaken. Immers ik wenschte, zoo gaat hy voort / dat gy zoo bezet niet en waart met de bestiering der maagden; eensdeels om dat het profijt dat daar van koomt, doorgaans niet al te groot is: ten anderen, om dat ze ons veel tijds ontrooven; en dat ze zelfs, ook door klagten van gering belang, onze genegenheit en ons verstand al zeer weeten over te haalen om haar te helpen. My dunkt dan dat de eene broeder van *Ludovicus* (een Jesuyt) die u zeer wel bekend is en herwaarts is gekomen, eengroote zaak heeft gedaan, met *Bonifacius* f van de weinigen die hy noch had te ontlasten.

Van het Kollegie te Keulen heeft hy onder anderen ook deezen regel gegeven / dat 'er geen vrouwluiden binnen het Kollegie zullen vernachten. En hy geeft een vermaanning uit het leven van *S. Xaverius*, dat men met korte woorden

e 10 Aug. 5593.

f Door *Bonifacius* verstaat hy zich zelve.

woorden en in 't openbaar met de vrouwspersoonen moet handelen: want dat het een glibberige zaak is, daar zeer kleine winst en zeer groot gevaar in steekt.

Hy is genoodzaakt geweest om in de maand December 1609, zoo als hy zelfte hemmen geeft in een brief van den 22 Mey 1710, een ordonantie uyt te geeven tegens de geenendie de Pastoors en Priesters, door hem in de Provincien van Holland en Zeland aangesteld, lasterden en stoorden.

Zijne ordonantie tegens de verstoorders der kerkelijke regeeringe.

Daar is van mijnent wege, zegt hy in een anderen brief g/ een ordonantie uytgekomen, ter gelegendheit dat de Vader *Matthæus*, van de Maatschappye van *Jesus*, niet op en hield van de beste Priesters te lasteren. Hy zeide dat ze den Geest Gods niet en hadden maar den Geest des Duivels; dat ze hovaardig, onrustig, ongehoorzaam aan hunne Oversten, gierig, groots, hebachtig, en crger als de Ketteren waren: en dat hy daarom door de zijnen tot Overste over die plaats (Leiden) was aangesteld. Als hy dan over de Pastoors te zeggen wilde hebben, en met hen in geen onderhandeling wilde treden: en als andere Ordens-priesters meer andere uytsporigheden begaan hadden, heb ik hun van Utrege, daar ik my op gehouden had, een Ordonantie t' huis gezonden. Dit hebben zy qualijk genomen; te meer om dat ze zich bewust waren dat zy 'er de meeste reden toe gegeven hadden. Want al waar 't dat sommigen, en daar onder eenigen die geen Priesters waren, uyt andere plaatzen quamen aangelopen, en de Dorpen op en neder liepen, voorgeevende dat ze met overgroote magt voorzien waren, en het volk opmaakten, de kerk-tucht verstoorden, en geduurig en zonder einde

einde aalmiffen inzamelden , zoo heb ik deeze gafften , om de prijkelen die ik van mijne tegenftreervers te verwachten had , op een andere wijze zoo ik best kon tegengeftaan . Maar dewijl het gefchaapen ftond dat de baldaadigheid van deezen *Matthaus* , dewelke niet volkomentlijk in eenen brief kan uytgedrukt worden , de Kerken ondergang zou ftrekken , zoo heb ik mijne ziel in mijne hand gefteft ; en heb hem deeze ordonantie ter hand doen ftellen , en ook order aan de anderen gezonden , om dezelve af te kundigen . Die goede mannen geloofden dat ik al naar Roermonde vertrokken was , en niet in die oorden ftond weder te koomen : en dus meenden zy zich meester van de regeeringe te maaken . Het is , zoo ik geloof , door Gods voorzienigheid aldus gefchiedt , dat ze het zonder de minfte ongeruffigheid zoo bont maakten , ten tijde dat ik dicht by de hand was , en al wat zy deden van na by befchouwde : zoo dat ze geene verfchooning in te brengen hadden .

Om de ordonantie is Sasboldus , zoo hier als elders , ten hoogftege- laakt ge- weeft .

Daar op hebben alle de genen / die in de gemelde ordonantie aangetast wierden / beginnen aan te gaan als dolle menfchen / op hunne tanden te knarffen / den Aarts-biffchop te fchelden / en zijne medestanders (gelijk Nicolaas Nomius in een zekerem briez getuigt) upt te maaken booz Sasboutiaanen : tot zoo verre dat ze alle flag van menfchen trachtten op te maaken .

Over deeze Ordonantie , zegt Sasboldus in zijnen booz-gemelden briez / ben ik aangesproken door den Biffchop van Antwerpen , door den Pauffelijken Nuncius (in Nederland) door den Aartsbiffchop van Mechelen , door den Hoogleeraar *Janfonius* , en zoo ik het wel heb , door den geheimschrijver van den Aarts-hartog , dewelke

welke mijne redenen en den inhoud der ordonantie verstaan hebbende, dezelve geprezen hebben. De Nuncius toonde zich ook voldaan, naar dat hy alvorens gevraagd had of het juist noodig waar dat de Jesuyten daar in genoemd wierden. Waar op ik antwoorde ja, om dat de ordonantie meest om hunnentwille was gemaakt. De Bisschop van Antwerpen voegde daar by, dat hy in een Synode van zijn Bisdom wilde verbieden dat niemand eenige aalmissen buiten de Provincie zou hebben in te zamelen; om de opspraak en verargernis af te weeren: want dat het een zeg-woord was geworden, dat Gods barmhartigheid en de gierigheid der Priesteren geen paalen en hebben.

Deeze beschuldigingen hebben zelfs tot Rome toe geklonken.

Ik heb, *schrijft hy* / een brief van den Kardinaal Mellini uyt Rome ontvangen, dewelke geschreven was den 3. July 1610. en als een opschorsing van mijne gansche bedieninge behelsde. Maar na dat ik de ordonantie zelf met al het verhandelde had overgezonden, heb ik een gansch ander bescheid gekreegen.

h Dit zijn de eige woorden van den Kardinaal Mellini: *Zijne H. is voldaan over 't geene gy hem in uwe Verdeginge hebt geschreven.* En men heeft my bevolen, *zoo spreekt Sasboldus*, dat ik volgens de magt, die my door den Apostolischen Stoel ook over alle onthevene personen gegeven is, maar zouw voortgaan met mijn ampt kloekelijk te bedienen: en dat ik, *gelijk hy in een anderen brief aan Jansonius schrijft* / den eersten brief niet zouw achten.

; Ondertusschen / te weten op den 9 Maart

h Brief van den Kardinaal Mellini aan Sasboldus van den 3 July 1610.

i Verhaal van Jacobus Aarts-bisschop van Efezo,

Hy lijde 'er zelfs te Rome opspraak over: en wel zoudaauig dat hy met de opschorsing van zijne bedieninge gedreit is geweest.

Maar als de Bisschop reden van zijne ordonantie had gegeven word zijn yver aldaar geprezen.

Ondertusschen zijn 'er, om toe een ak.

koord te
komen, ee-
nige artij-
kelen tus-
schen de
Geestelijk-
heit en de
Paters Je-
suyten op-
gestelt.
Dezelve
zijn van
weerkant-
ten aange-
nomen.

1610 / is 'er tusschen de gemelde Vaders / of
liever hunnen Provinciaal in Nederland / Fran-
ciscus Plerontinus, enden Aarts-bisschop en Paus-
selijken Biskariss Sasboldus, een verdrag aange-
gaan : en zijn eenige Artijkelen / die dooz hen
zelven / of dooz iemand van hen / te wecten A-
drianus Arboreus, in 't voorgaande jaar opge-
stelt / en aan de Pastooren en bojdere Geeste-
lijkheit van 't Haarlemsche Bisdom voorgesteld
waren / ober en weer aangenomen.

Daar op heeft Plerontinus den 9 Maart in
't zelve jaar 1610 / een brief aan alle de zynen
in 't ronde afgezonden / waar van ik het origi-
neel in handen heb. Na dat hy aldaar de ge-
melde Artijkelen voorgesteld had / gebiedt hy
aan alle zijne Religieusen / in deeze Landen ver-
keerende / dat zy dezelve zullen hebben te on-
derhouden : en hy begeert dat ze deezen brief /
op dat de Artijkelen in geene vergeeting mog-
ten geraaken / alle maanden aandagtelyk zul-
len overlezen.

Vervolgens schreef de Kardinaal Mellini den
3 July 1610 dat de zelve Artijkelen by den Paus
goedgheurt wierden. Zijne Heiligheit, die zijn
zjne eige woorden / heeft my belast dat de Ar-
tijkelen, die tusschen uwe Eerw. en den Vader
Plerontinus Provinciaal der Jesuyten gesloten zijn,
tusschen de Priesters die van uwe Eerw. gezon-
den worden, en de Priesters die van wegens de
Vaders Jesuyten in de Hollandsche Zendinge ar-
beiden, onderhouden werden.

Doch alsde-
zelve door
de Jesuyten
in geen
acht geno-
men wier-

Doch als deeze bevelen naderhand niet ge-
acht wierden / en de Pauselijke Biskariss Vos-
merus den 25 May 1611, dooz achtien Artijke-
len aan den Apostolischen Puncius had getoont
dat de Jesuiten zich aan het verdrag niet en
hielden /

hielden; heeft de Nuncius / Guido Bentivoli, wederom op de onderhouding der Artijkelen gezongen / en uyt naame van den Paus geboden dat men dezelve zoutu hebben te onderhouden: waaz over hy twee brieven / te wete den 5 Junij en den 23 October / beide in 't jaar 1613 / aan Sasboldus heeft geschreeven, dewelke wy beneden achter de gemelde Artijkelen zullen laten volgen.

Wy hebben de historie van dit ontwoopen / gesloten / en dikmaals geschonden verdrag; dewelke door den Maets-bisschop zelf met eigen hande is beschreeven.

Al het geene wy tot noch toe raakende het leven en de daaden van Sasboldus, en wegens zijnen vierigen over tot de Kerk van Holland / opgegeeven hebben / dat hebben wy met korte woorden getrokken uyt verscheide brieven / die hy van tijd tot tijd aan deezen en geenen heeft geschreeven / of die deezze en geene aan hem geschreeven hebben.

Zoo het iemand lust meer pronk-staaltjes van zijne helden-deugden en van zijne harderlijcke zorgvuldigheid te weteen / die kan de Uylkreden die t' zijner eere na zijne dood te Keulen gesproken / en aldaar in 't jaar 1614 gedrukt is / eens doozbladeren; of hy kan de Uylkvaarzen / t' zijner eere gemaakt / en meer andere lof-getuigenissen die hem gegeven zijn / eens dooz leezzen.*

Terwille dat hy zich zoo kloekmoedig gedroeg, en zich zelven ten dienste van Godt en van zijne kudde besteede, word hy wel te pas zijnde, daags na dat *Suidbertus Purmerent* tot Licentiaat was aangenomen, dat is den 25. April,

den, heeft de Nuncius Guido weder om uyt naame van zijne H. bevolen dat dezelve van weerkante zouden onderhouden worden. De Historie van dit verdrag is door Sasboldus zelf beschreven.

Terwille dat hy kloekelijk arbeit

's och-

* ziec Bat. Sacra part. 2. pag. 58. &c.

is hy schielijk met een pijn in de ingewanden aangetast, de welke een voor- teken van zijne dood was.

's ochtends omtrent drie uren, bevangen met een pijn in de ingewanden, ontstaande uyt een verstoppinge der pis-buizen. Dus wierd in de maand May 1614. uyt Keulen geschreven aan den Advokaat Duyf.

De Huis-genooten waalkier geworden / en het steenen van hunnen goddzuchtigen Vader te gens getwoote aanhoorende / komen met verbaasheit en traanen aangeloopen. Niemand twijfelde of deeze ziekte zou hem doodelijk zijn / terwijle dat hy zelf de dood met een onberbaard gelaat zag aankomen. Hy geeft zijn leven dan over aan het vernuft der Genees-heeren / maar noch meer aan de voorzienigheid van Godt: en als sommigen / om de voorteekenen van zijne dood bedrukt / den hoomen Kerckboogd een langer leven toewenschten / klaagde hy aldus over hunne ontijdige medogendheit. Wel hoe dan? Men heeft my al over lang niet meer als veertig jaaren levens toegeleit: en nu heb ik al twee-en-veertig jaaren Priester geweest (Godt gave dat ze maar naar behooren overgebracht waren) En is het dan noch geen tijd eens ontbonden te worden en met Christus te zijn.

Zijne aanspraak aan de omstanders.

k In drie dagen heeft hy niets gewatert: op den vierden dag heeft men drie kaarssen ontstoken ter eere van de drie Koningen: en kort daar op zijn'er drie droppelen, en niet meer, uytgelekt, als of het aan de Heiligen niet en schorte dat hy niet bleef leeven. Op den zelfden dag is hem zijn water wat gemakkelijker afgeloopen: doch dit was de laatste reis. De volgende ses dagen heeft hy niets gewatert; waar uyt een groote opzwellung in zijn lichaam, en noch grooter pijn is ontstaan. Deeze pijn is allengskens aangegroet,

k In den gemelden brief aan den Advokaat Duyf.

grocit, tot dat ze op haar hoogste was; en is ook, na dat de natuur zoo het schein nu overwonnen was, even eens vermindert tot den laatsten dag toe, te weeten den 3. Mey. Op deezen derden Mey is hem het Sakrament des Olyzels bedient door *Vordenus*: en daar na heeft hy het Lichaam des Heere met groote godvruchtigheid ontvangen uyt handen van zijnen Biechtvader. Na den middag is hy bevangen door een slaapkoorts, verzeld met een hik die al vry deerlijk te zien was: en die van een ieder wierd aangezien als een voorbode van zijne dood. *Hy had zijne gebeden booz de Kerke / die hy stond te verlaaten / en booz zijne ludde tot Godt al gestopt:* en is daar op zeer gerustelijk ontslapen, rustende met zijn hoofd op de handen van den Schrijver des briefs, die hem den 30. Psalm voorlas. Hy stierf omtrent negen uuren 's avonds, op den zelfden dag dat de vinding van het Kruis van Christus, met wien hy ook gekruist was geweest, in de Kerke word geviert, in den ouderdom van 66 jaaren.

Hy is te Keulen niet zonder gedagte van heilichheit gestorven / en hy de Minnebroeders van de nauwe onderhoudinge den 13. Mey eerlijk begraven. Hy heeft ook mirakelen na zijne dood gedaan.

Laat ons den Schrijver / die zijn lijf heeft helpen draagen / hooren spreken: Wy hebben den Heer N. gisteren met groote pragt en eerbewijzinge begraven, even als of wy de Overblijzelen van een heilig hadden gedraagen. Want het volk quam al dikwils de rozen-hoedjes aan het lichaam van den overledene strijken: het welke mannen van grooter aanzien ook door hun voorbeeld bekragtigt hebben.

Hy is met groote eerbewijzinge, als een uytmuntend heilig begraven.

Arnoldus Havenſius, dewelke onzen Prelaat in zijn leven met brieven / die ſt in handen heb / had vereert / meldt zijnen lof met deeze beknopte woorden :

Een man zoo wel van de oude zeden als van 't oude Geloof ; dewelke lange jaaren achter mal-kander verſcheide vervolgingen van de andersgezinden met een onbezwecken gemoed heeft uytgeſtaan.

Zijn jongſte Broeder Tilmannus heeft hem te Keulen een prachtige Combe van Albaſterſteen opgeregt / met het volgende opſchrift :

Ter eere van den *Almagtigen en Barmhartigen Godt.*

Aan den Doorluchtigſten en Hoogwaardigſten Heer, Mijn Heer SASBOLDUS VOSMERUS DELVENAAR, Aarts-biſſchop van Philippen en van Utrecht, en Apoſtolichen Vikaris in de Vereenigde en aangewonne Steden van Nederland ; dewelke, na dat hy 66 jaaren, eene maand en 20 dagen had geleeft, in 't jaar onzes Heere MDC XIV. op den 3 Mey is overleden, is deeze Tombe, binnen het Choor dat hy zelf gewijdt had, uyt broederlijke liefde opgeregt door zinnen bedroefden Broeder TILMANNUS VOSMERUS.

Zijn teſtament.

Sasboldus heeft te Oldenzeel / op den leſten Maart 1612 / een teſtament in geſchrift opgeſtelt ; en het zelbe den leſten January 1613 te Keulen voltrokken en bekrachtigt. Van dit teſtament

stament hebben wy een kopp / naar den eisch der regten opgesteld / in onze handen. In het begin verklaart hy dat hy geen kerkelyk ampt en bezit / als het Dekenschap van s' Gravenshage; van het welke, zegt hy / ik noit iets heb getrokken: en behalven zyn Bisschopdom / het welke my insgelijks, zegt hy / niet anders opbrengt als veele moeijelikheden. Indien my misschien iets ter hand is gestelt, zoo spreekt hy al harder / om het voor godvruchtige inzigten te bebbeeden, dat heb ik getrouwelyk aangeleit, gelijk ik voor Gode verklaar... en ik heb wel twee of driemaal zoo veel uytgegeeven als my ter hand was gestelt.

Behalven zyne bovengemelde Nijst-reden is er noch een tweederhande beschrijving van zyn leven / doch ongedrukt / in wezen. De eene is van Johannes Trutius, Deken van Oudenzeel: de andere van Antonius, Antonius Zoon, een Leidenaar; Deze leste / zoo ik althans vermoede / is de vermaarde en zeer geleerde Antoni vander Plaat, dewelke lange jaaren Pastoor is geweest in de Heerlykheit van Alkemade.

Beschrij-
vers van
zjn leven.

De Kardinaal Burghesius heeft zijne droefheit ober het affsterven van onzen Kerkvoogd in den volgenden Brief verklaart.

DOORLUCHTIGSTE HEER,

Zijne Heilgheit is over de dood van den Aarts-bisshop van Philippen, die zy allercerst uyt uwen brief heeft verstaan, zeer gevoelig geweest. Gemelde zijne Heilgheit droeg hem een meer als gemeene genegendheit toe, om dat ze in hem alle de hoedanigheden van een opregten Harder, en een zonderlinge deugd zag uytverschijnen. Dierhalve moogt gy verzekert zijn, Mijnheer, dat gy met uw Broeders dood bekend te maaken niet alleen voldaan hebt aan den pligt der broederlijke

liefde; maar ook getoont hebt dat gy de genegenheit van zijne Heiligheit t' hemwaarts met dankbaarheid erkent. Dit schrijf ik U, Mijnheer, uyt naame van zijne Heiligheit, en ik wensch U van Gods wege allerhande geluk. *Te Romen den 24 Juny 1614.*

Mijnheer uw Dienstwillige

lager stond:

S. BURGHESIUS, Kardinaal.

Hy heeft, zegt J. Trutius in zijn leven / een groote menigte van brieven, die groote boeken zouden uytmaaken, met eigen hande geschreven aan den Apostolischen Stoel, aan de Pausselijke Nunciussen, en aan zijne Pastoors en Zendelingen, en heeft de kopyen der zelve brieven zelf uytgeschreven. Zoo dat het geene tot lof van den *H. Carolus Borromeus* gezeit word, hem ook toegepast kan worden, dat hy wel elf duizend brieven met eigen handen heeft geschreven.

Hy heeft een menigte van brieven aan verscheide doorluchtige mannen geschreven.

Want de destige Prelaat heeft gemeenschap van brieven gehouden met de doorluchtigste mannen van zijne eeuw: als met Robertus Bellarminus, daar wy boven al van gesproken hebben: met verscheide Pausselijke Nunciussen / als de Bisschoppen van Patara / van Carente / van Calata enz. Dorders met Johan van Stryen, Bisschop van Middeldburg / met Karel de Bodain, dewelke van Bisschop van Middeldburg geworden was Bisschop van Brugge / met Henricus van Kuik, Bisschop van Roermonde / met Nicolaas Zoczius, Bisschop van 's Hartogenbosch: eindelijk met Arnoldus Havenfrus, Jacobus Janfonius, en met een ontelbaare menigte van anderen; welker origineele antwoorden onder ons berusten.

Wy vinden niet dat Sasboldus iet anders geschreven of in druk heeft uitgegeeven.

Enter had hy voor een lijst van de eerste Ge-
loofsprekers van ons Vaderland in 't licht te
geeven. Ik heb somwijlen de gedagte, zoo schreef
hy den 11 January 1594. aan zijnen Broeder
Tilmannus, van weder naar . . . te keeren, in-
gevallen dat ik 'er ledigen tijd toe kon vinden . . .

Wat voor
Schriften
dat hy voor
had uyt te
geeven.

Wegens *Winibaldus* en zijnen Broeder wenschte ik te weten, of *Marcus* iets zekers raakende hun leven te berigten heeft. Als ik daar ter plaatze was, heb ik hun leven, 't welk in een Hoogduits boek beschreven stond, met korter woorden opgesteld . . .

Wisschien is dit het zelve / het welke in het ongedrukte Verhaal van zijne Roomsche reis gemeldt wordt: Ik heb, zegt hy daar / gewag gemaakt van een korte historissche beschrijvinge, die ik onder handen had genomen; en die Baro-
nius geprezen heeft, en gaarne had gezien.

U Y T T R E K Z E L

Uyt de Kartabel van

S A S B O L D U S,

Op den 2 July 1592.

. . . . Nu hebben wy noch van de gemeene A-
tampen te spreken. En vermits de gelijktwo-
nigheid der Kerken tot een zonderlinge luister
streckt voor het Huis des Heere / en dient om de
eendragt der liefde in te boezemen; en vermits het
voorder zeer betaamelijk is dat de mindere Ker-
ken zich boegen naar het voorbeeld van de aan-
zienlijken / en voornaamentlijk van de Roomsche
Kerke daar ze uyt gesproten zijn / zoo willen wy een
ieder

ieder vermaant hebben dat ze niet na en laaten de Litanyen van het Roomsche Biebie / volgens de Oudantie van Gregorius XIII, da gelijck voer het algemeene welvaaren des Vaderlands te leezen. En op dat dit met des te grooter vrucht en godvruchtigheid geschiede / begeeren wy dat de naamen der Patroonen en der Heiligen / die het geloof en de godvruchtigheid in dit Bisdom door hunnen arbeid geplant en aangequeekt hebben / en door welker heilige Overblijfselen en voerbiddinge het zelve Bisdom tot noch toe verciert en beschermt is geweest / op hunne plaatsen zoo als volgt zullen ingeboegt worden.

Onder het getal der Martelaaren / achter den naam van S. Vincentius, moet gestelt worden: S. Bonifacius, S. Eobanus, S. Fredericus, S. Pontianus, S. Pancratius, S. Jeron. En achter de naamen van de H. H. Gervasius en Protasius zal men stellen / Heilige Ewalden.

Op de ry der Bisschoppen zal men na den naam van S. Nicolaus Zeggeni, S. Willebrordus, S. Suihbertus, S. Gregorius, S. Radbodus. De Belyders / geen Bisschoppen / zullen aldus opgeleezen worden; S. Antonius, S. Benedictus, S. Lebuinus, S. Werenfridus, S. Marcellinus, S. Odulphus, S. Bernardus, S. Dominicus, S. Franciscus.

Wonders zal men de naamen der Maagden aldus leezen; S. Maria Magdalena, S. Agatha, S. Apollonia, S. Lucia, S. Agnes, S. Caecilia, S. Catharina, S. Barbara, S. Cunera, S. Gertrudis, S. Anastasia, S. Anna, S. Elizabeth, S. Ursula met uwe Gezellinnen, enz.

En wat laager na het beers: dat gy u gewaardigt den Apostolischen Paus, enz. zal men dit beers

beers vooz den Bisschop leezen: dat gy u gewaardigt onzen Bisschop te verlichten, te heiligen en te bestieren.

Maar by het openstaan van den Apostolischen Stoel zal men vooz het laatste beers het volgende gebruiken; dat gy u gewaardigt een waardigen Harder aan onze Kerke te verleenen. En dan al vorder; dat gy u gewaardigt het oprechte Geloof te bewaaren en te verbreiden.

Dat gy u gewaardigt de voorstanders van het zelve Geloof te beschermen en te zegenen.

Dat gy u gewaardigt de afgedwaalden en ongelooovigen tot den weg der zaligheid te geleiden.

Dat gy u gewaardigt de vyanden der H. Kerke te vernederen, en vorders gelijc in het Boek te leezen staat.

Doch wat laager / als het beers / laat ons bidden voor onzen Paus N. en het antwoordt / De Heer wille hem bewaaren enz. geleezen is / zal 'er het volgende by gehoegt worden. V. Laat ons bidden voor onzen Bisschop. A. Verklaart uw aangezigt, o Heer, over uwen Dienaar, en doet barmhertigheid met uw Volk. Doch by aldien de Bisschoppelyke Stoel open staat / zal het beers / Laat ons voor den Bisschop bidden, achtergelaaten worden: en men zal zoo langen tijd zwijgen als 'er nodig zou zyn om het zelve te leezen / en dan zal men ebenwel antwoozden; Verklaart uw aangezigt, o Heer, enz.

Als men daar na het gebed vooz de zonden / Godt die door de zonde vergramt word, gesproken zal hebben / eer dat men vooz den Paus bidt / zal men het gebed van de Patroonen op de volgende wijze leezen.

Geef, Almagtige Godt, dat wy beschermt werden door de heerlijke verdiensten van de heilige Moeder Gods en Maagd Maria, van de heilige Bisschoppen *Martinus, Willebrordus, en Bonifacius*, en van alle de Heiligen door welker arbeid gy ons tot de kennis van uw Geloof hebt doen koomen, en welker Overblijfselen wy bezitten: en laten wy door hunne gebeden by u geholpen worden, welker voorspraak wy verzoeken. **Als 'er dan hoor den Paus gebeden is / zal men dit gebed spreken voor den Bisschop.**

Verleen, o Heer, een overvloedige genade aan onzen Bisschop; op dat hy, dewelke uwe plaats door uwe beschikkinge alhier bekleedt, door de bestiering van uwe barmhartigheid met het volk dat hem toebetrouwt is ter zaligheid mag komen.

Doch in de plaats van dit Gebed zal het volgende by het openstaan van den Bisschoppelijken Stoel gelezen worden.

Slaat uwe oogen, allerbarmhartigste Godt, op dit Volk; en vergunt aan het zelve een waardigen Bisschop, dewelke uw Volk ter zaligheid mag bestieren, en uwe heilige geboden geduurig mag volbrengen.

Daar na zal men bidden voor de getrouwe Bedienaaren der Kerke / doch zonderling voor de Preekers van het Goddelijke Woord / dewelke op reis zijn gegaan om hunne bediening waar te neemen.

Allergenadigste Godt, wy bidden uwe barmhartigheid met alle ootmoedigheid voor onze Broederen, uwe Dienaaren, dat het u believe hunne wegen door uwe voorkomende genade te bestieren, en door uwe nakomende Genade te vergezelschapen.

zelschappen : zegent het werk , tot het welke zy door uwe ingeeving gezonden zijn , en beschermt hen altijd met uwe regter hand. Het andere moet volgens het Brevier gelezen worden.

O R D O N A N T I E

Van den Doorluchtigsten Aarts-bisschop

S A S B O L D U S,

Uytgegeeve den 28 July 1609, raakende de onderhouding en de aanneeming van de Kerkvergadering van Trenten.

Onder alle de deugden der Christenen / zonder dewelken niemand een Katolijk mensch kan zijn of genoemd mag worden / word de gehoorzaamheit vooz de aller-eerste gehouden ; dooz dewelke wy ten top en ter belooning der deugden als met de hand geleit worden / en dewelke ons leert en doet smaaken hoe zoet dat het jok des Heere / en hoe ligt dat zijn last is : en waar dooz wy Gods kinderen / en de nabolgers worden van Jesus Christus, die zijnen Vader vooz onze zaligheid gehoorzaam is geweest tot de dood toe. En dewelke / op dat ons niets om zalig te kommen worden zou ontbrecken / zijne Kerk alhier op aarde strydennde van een zigtbaar hoofd en van een opperste magt heeft vooz zien : en wel zodaanig / dat hy de zekerheit van onze zaligheid heeft doen bestaan in het betwijzen van de schuldige eerbiedigheit en gehoorzaamheit aan dezelve magt / zoo als blijkt uyt zijne woorden tot Petrus : Hoed mijne Schaapen : en uyt

de volgende woorden tot alle de Apostelen. Die U L. hoort, hoort my; en die U L. vermaadt, vermaadt my. Al wat Gy L. zult gebonden hebben op aarde, zal ook gebonden zijn in de Hemelen: en al wat Gy L. zult ontbonden hebben op de aarde, zal ook ontbonden zijn in de Hemelen.

Uyt deezen hoofde zijn de kerkelyke wetten / en voornamentlyk de ordonantien der Kerk-bergaderinge van Trenten / opgekomen: zonder welker onderhoudinge geen godvzuchtigheid in de Kerke / geen vrede in de Republyk / en geen vromigheid stand konnen houden. Hierom is dat wy U A. deeze Kerk-bergadering van Crente / dewelke voor deezen al afgekundigt is geweest / wederom tot een richtsnoer van utwe leeringen en werken voorstellen; en U A. op den plegtelyken Ban gebieden / dezelve te onderhouden. Ten welken einde wy alles vernieuwen en bevestigen / het welke door den Hoogwaardigsten Heer / Agidius de Monte, Bisschop van Denter zal. gedagtenisse / en door Johannes van Microp, Proost en Narts-diaken van Utrecht / ober deeze zaak geordineert is geweest. Om het welke dez te gemakkelijker te onderhouden / wy daar-en-hoven noch in Gods naam bebeelen dat men het volgende ook naukeurig zal hebben na te koomen en te volbrengen,

I.

7 Zitting
3 Hoofd
over de
Herv.

22 Zitting,
4 Hoofdst.
25 Zitting
5 Hoofdst.

De kerkelyke ampten, hoedaanig dat ze zijn, zullen alleenlyk vergeeven worden aan bequaame personen, dewelke hun verblijf op de plaats hunner ampten wel willen houden; en ook de bequaamigheid en den wil hebben, om gemelde ampten in eigen persoon te bedienen. Anders zal de vergeeving nietig zijn, en de Begeever zal zijn regt missen.

II.

Alle Kerkelijke perfoonen die eenige Kerk-ampten bezitten, of de groote Wijdzels hebben, zullen hun hair volgens hunne rang laten scheeren, en aldus in 't openbaar verfchijnen: en zy zullen deeze hair-fcheering ten minfte om den twintigften dag laten vernieuwen.

14 Zitting,
6 Hoofdf.
over de
Hervorm.

III.

Al wie zoo een Wijdzel niet en heeft, het welke op zijn proeve of bedieninge paff, zal het zelve ten eerfte zien te ontvangen. Doch ondertuffchen zal hy geen ftem in het Kapittel hebben: en om dat hy zich niet heeft laten wijden, zal hy verfteeken zijn van de helft der uytdelingen: dewelke zonder genade zal befteedt worden ten dienfte der kerkelijke timmeraadje.

23 Zitting,
6 Hoofdf.
over de
Hervorm.
22 Hoofdf.
Hervorm.

IV.

Zy zullen in de Kerk of binnen de Stad geen gefronzelde of zwierig gefikte kraagen gebruiken; en zullen niet te voorschiin koomen, zonder een rok en een mantel aan te hebben, dewelke digt op de hielen hangen. Daar onder zullen zy noch een onder-rok draagen die laager hangt als de knien, volgens de waardigheid van hun beroep.

14 Zitting,
6 Hoofdf.
Hervorm.
24 Zitting,
12 Hoofdf.
Herv.
22 Zitting,
1 Hoofdf.

V.

Zy zullen het hair ofte de baard niet op zijn Soldaats draagen; maar zullen de baard boven de lippen laten afscheeren, en op zijn geestelijks laten afschrappen of opstellen.

22 Zitting,
1 Hoofdf.
Herv.

VI.

Zy zullen met geene verdagte vrouws-perfoonen inwoonen of gemeenzaamheit houden. Zy zullen geen gewoonte maaken van in kroegen te gaan: zy zullen niet dansen.

21 Zitting,
6 Hoofdf.
Herv.
22 Zitting,
1 Hoofdf.
Herv.

VII.

Al wie in het voornoemde nalaatig zal zijn, of 'er zich zelve hardnekkig zal tegen fteilen, die moet van het voorregt der Geestelijken verfteken zijn, en even als of hy een wereldlijk perfoon waar geftraft worden: daar-en-boven zal hem het bywoonen der goddelijke dienften en de ingang der Kerke opgezeit worden ter tijd toe dat hy den Ordinaris behoorlijke voldoening zal gegeven hebben.

25 Zitting,
1 Hoofdf.
24 Zitting,
10 Hoofdf.
Herv.

VIII.

Den Waard of Herbergier, dewelke zijn huis tot diergelijke drink-gelagen gebruykt, en den Geestelijken met bier of wijn te tappen ten dienste gestaan zal hebben, zal verboden worden binnen den tijd van ses maanden wijn of bier te verkoopen; en hy zal geen regt hebben om zijne verschoté onkosten wederom te eischen. Maar de schulden die 'er gemaakt zijn zullen aan het arm-huis gegeven worden.

IX.

21 Zitting, 8 hoofdst. De Feest- en Vasten-dagen, dewelke volgens het oud gebruik onderhouden worden, zullen des zondaags te vooren van den preek-stoel afgekundigt, en onder bedreiging van Gods oordeel behoorlijk geviert worden: waar omtrent de Pastoors het volk zullen trachten te onder-regten.

X.

21 Zitting, 8 hoofdst. Alle menschen zullen trachten de loffelike gewoonte van op de vier hoogtijden des jaars te biechten en te Kommunie te gaan, met alle vlijtigheit te onderhouden. Indien iemand zoo achteloos mogt zijn, dat hy dit zelfs op het Paasch-feest versloste, die zal in den ban gedaan, en daar hy eerloos en onbequaam verklaart worden om eenige bedieninge te bekleeden. En indien hy aldus mogt koomen te sterven, zal hy geen kerkelijke begraaffenis hebben.

XI.

25 Zitt. 19 hoofdst. Herv. Insgelijks zullen alle volwassene personen, die tot de jaaren van kennisse gekomen zijnde zonder Biecht en Kommunie zijn overleden, op een ongewijde plaats buiten de Kerk in het Kerk-hof, zonder eenige staat-zie en zonder het luiden van klokken, begraven worden. Het zelfde wil de Kerkvergadering van Trenten ook onderhouden hebben omtrent de geenén dewelke in een lijf-gevecht gedoodt worden.

XII.

Alle vuiligkeit en daar by alle onheilige zaaken, als het kaatzen met den bal, en diergelijke dingen meer, moeten van de Kerk en het Kerkhof geweert worden.

XIII.

22 Zitt. 9 hoofdst. Herv. 25 Zitt. De regten die den Pastoor volgens oude gewoonten toekomen, zullen hem ten volle beraalt worden, of de weigerigen zullen schuldig zijn aan gepleegde ongerechtig-

rechtigheid en heiligschenderye : en by aldien zy ver- ^{12 hoofdst.}
 maând zijnde noch niet en gehoorzaamen , zullen zy ^{Herv.}
 gedwongen worden om dubbeld te betaalen.

XIV.

Al die niet wettig zijn getrouwt , zullen zich bin- ^{24 Zitt.}
 nen anderhalve maand , na dat ze kennis van deeze Or- ^{1 hoofdst.}
 donantie zullen bekomen hebben , laaten verzoenen ;
 of zullen anders vervallen in de straffe der geenen die
 in ontuchtigheid leeven.

XV.

Ingelyks die onwetend in verbode graaden getrouwt ^{24 Zitt.}
 zijn , zullen zich van malkander onthouden tot dat ze ^{5 hoofdst.}
dispensatie van den Apostolischen Stoel zullen verkree-
 gen hebben : maar die het al weetende gedaan hebben ,
 zullen van malkander gescheiden worden.

XVI.

Op dat het huwelijk wettig en heilig zy , moet het ^{14 Zitt.}
 kontraet volgens het voorschrift van de Kerk-vergade- ^{1 hoofdst.}
 ringe van Trente , te weeten na dat 'er drie geboden
 in de Kerk ziju gegaan , en na het biechten der zonde-
 den , onder den kerkelijken dienst in de tegenwoordig-
 heit van den eigen Pastoor en van getuigen , aangegaan
 worden.

XVII.

De ongehoorzaamen , behalven dat ze in de gram-
 schap Gods en in de straffen door de wetten voorge-
 sehreeven zullen vervallen , zullen noch naar het goed-
 vinden van den Ordinaris volgens de hoedaanigheid van
 de misdaad en de grootheid der ongehoorzaamheit ge-
 straft worden.

*Brief van Franciscus Florentinus, Provinciaal der
 Jesuiten, aan de Jesuiten der Vereenigde
 Nederlanden.*

EERWAARDIGE VADERS IN CHRISTUS

De Vrede van Christus zy met U L.

Nademaal ik verftendigt ben dat 'er tusschen U L.
 en de Pastoors en Priesters die door den Hoogwaar-
 digsten Bisschop *Sasboldus* zijn aangesteld , enige kra-
 keelen zijn gereezen , heb ik het mijnen plicht geacht
 deeze onlusten door een kragtig middel tegen te gaan ;

en heb ten dien einde met den gemelden Doorluchtigsten Heer Aarts-bisschop eenige verdrag-punten beraamt, dienende tot vereeniging der gemoederen, tot behoudenis der Christelijke vrede, en tot een ordentlijke verrijting van de ampten, dewelke voor de zaligheid der zielen zijn ingestelt. Wy hebben een afschrift van gemelde verdrag-punten by den tegenwoordigen brief gevoegt, om dezelve aan ieder van U L. in 't byzonder mede te deelen. Wy verzoeken op het allerkrachtigste, en met alle mogelijke nadruk, van U L. altemaal die u tegenwoordig in de Hollandsche zendinge bevindt, of de andere Provinciën van de Vereenigde Nederlanden ten dienste staat, en vorders van alle de geenen die zich op dezelve posten zullen bevinden, dat gy alle de gemelde artikelen, en ieder der zelve in 't byzonder, tot Gods meerder glorie getrouwelijk onderhoudt: en wy gebieden U L. wel scherpelyk niet het minste tegens dezelve artikelen, in weerwil van de voornoemde Priesters, te bestaan: maar stelt U L. voor oogert onze religieuze beroeping, en den pligt der broederlijke liefde; doch voor al de eerbiedigheid die wy volgens onze inzetting, en naar het voorbeeld van onzen Heiligen Vader *Xaverius*, aan de Prelaaten, Kerk-harderen, en andere Priesters schuldig zijn; en verspreit over al een goeden geur van oormoedigheid, van zagmoedigheid, en van een religieuze zedigheid; niemand eenig misnoegen of cenige regtmatige oorzaak van misnoegen geevende: maar malkander, volgens de vermaaning des Apostels, met een broederlijke liefde beminuende, en de een den ander met alle eerbewijzinge en vriendelijkheid voorkomende: op dat gy aldus door een onderlinge band van Christelijke liefde op het nauwste vereenigd zijnde, en de behoorlijke onderschikking met de Prelaaten der Kerke onderhoudende, des te bequaamer moogt zijn, om U L. met alle voordeel ten dienste der zielen te besteeden, en om overvloedige vruchten, tot groote stichting van uwen evennaasten, door uwe zending voort te brengen. En gemerkt dat het onze beroeping ten hoogste past, zorg te draagen voor den geestelijken nooddrift van arme, onwetende, elendige en alle andere behoeftige menschen, met hun de beginzelen des Geloofs uyt te leggen, met hen te onderregten, te vertroosten en te bezoeken, zoo is het

het dat wy U L. deeze gediensfigheden jegens de arme en behoeftige menschen met ernst en op het allerkrachtigste, aanbeveelen. Vorders aangaande de huwelijken, en het Sakrament van 't H. Olyzel en van den Doop, en de andere bedieningen, dewelke dikwils meer eer en aanzien als profijt (der zielen) bybrengen; begeeren wy volkomentlijk dat gy U L. van het bedienen der zelve, volgens den inhoud der gemelde artikelen, zult onthouden, zoo veel als de nood van uwe evennaasten zulks zal toelaaten. Doch indien het gebeurde ('t welk Godt verhoede) dat iemand van U L. iets tegens dezelve Artikelen quam te onderneemen, of eenige nieuwigheit tegens hun inhoud in te voeren, of van het voorschrift der zelve af te wijken; zoo ras als wy volkome zekerheit van zodaanig een bestaan zullen bekomen hebben, zullen wy hem ten eerste by ons ontbieden, en hem een behoorlijke boete opleggen: en wy zullen hem, als onbequaam tot gemelde zending, op andere plaatsen, en in andere bezigheden van onze Maatschappij, te werk stellen. Maar dewijl ik my verzekerd houde dat de liefde en de reden meer op U L. vermogen als de vrees; en dewijl ik genoegzaam overtuigd ben van U lieder aller goedwilligheit en vroomigheit, zoo vermaane ik en bidde ik U L. andermaal door de ingewanden van onzen hemelschen Kapitein *Jesus Christus*, dat Gy L. alle gelegenheden, van eenige klagten tegen U L. in te brengen, met alle zorgvuldigheit ontwijkt en buiten sluit. Maar alles, volgens de vermaanings des Apostels, voor alle menschen geworden zijnde, tracht de gemoederen en de genegendheden van alle menschen door gediensfigheden van ootmoedigheit en zagtmoedigheit t' uwaarts te trekken, en den ellendigen staat van Holland met eendragtige gemoederen op het spoor der zaligheit te brengen. En op dat gy zulks te lichter zoud konnen doen, wensch ik U L. een overvloedigen douw der Goddelijke Genade uyt gansch herte toe, en ik beveel my zelve in de heilige offeranden en gebeden van U L. altemaal. Te Brussel den 9 Maart 1610.

Op dat de voorgemelde Artikelen des te beter onderhouden mogen worden, beveele ik aan alle onze Vaders aldaar, en aan ieder van hun in 't byzonder, dat ze onzen tegenwoordigen brief, benevens de Artikelen

tijkelen die wy met den Doorluchtigen Bisschop opgestelt hebben, alle maanden aandagtelyk zullen hebben te leezen, en wel toe te zien of zy dezelve in alles onderhouden: en ook of ze iemand weeten die in het minste van dezelve afwijkt: denwelken zy aantonds aan ons zullen opgeeven. Was onderschreeven: uwer Eerwaardigheden Dienaar in *Christus*; en getekent:

FRANCISCUS FLERONTINUS.

A R T Y K E L E N ,

Volgens dewelke op den 8 Maart 1610. een verdrag is gesloten tusschen den Doorluchtigsten Heer en Aarts-bisschop *Sasboldus*, Pausselijken Vikaris der Vereenigde Nederlanden van de eene, en den Vader *Franciscus Flerontinus*, Provinciaal der Jesuiten in Nederland, van de andere kant.

Gezien hebbende de Artijkelen en Stellingen/ dooz eenige Priesters uyt de Maatschappye van Jesus, die den last der zielen in de Landen van ons geestelyk gebied waarneemen/ ingeleverd / zoo vanden wy goet / en wy achten het nootzelyk / dat de Priesters van gemelde Maatschappye zich op het stuk van de harderlyke bedieningen tenemaal boegen naar de schikking van den Pausselijken Vikaris: en dat ze de drie Sakramenten / namentlyk van den Doop / van het Huwelijck en van het laatste Olyzel / niet zullen hebben te bedienen in zodaanige plaatsen / dewelke hunne vaste Pastooz hebben / als niet booz afgaande toestemmige van zodaanige Pastooren; aan dewelken zy de naamen der geenen / daar zy gemelde Sakramenten aan bedient zullen hebben / beneffens de naamen der getuigen

gen en der Doop-heffers zullen moeten oplebe-
ren.

Doch het geene tot nu toe / op wat wijze dat
het zy / dooz hen verrigt is / dat houden wy
voor goed ; en wy willen dat onze Priesters /
als het te pas zal koomen / en als zy 'er toe
berzigt zullen worden / het zelve voor goed hou-
den en voor wettig verklaaren : en zulks maar
eenboudig weg / en zonder eenige omstandighe-
den of redenen te melden / dewelke weinig die-
nen tot de vrede en de gerustigheid van het
Volk.

Indien 'er eenige van de Maatschappij
van Jesus zijn ; dewelke hun vast verblijf dooz-
gaans in eene zekere plaats houden / om het
Volk en de Pastooren in hunnen nood by te
staan ; die zullen met den Ordinarissen Prie-
ster ober-een-komen toegens het bedienen van
gemelde Sakramenten. En de Ordinarisse
Priester oberwegende wat voortgang dat zy in
het geestelijk doen / en hoe groot dat de nood
is / zal zich rekkelyk tegens hen toonen ; mits
dat zy hem de naamen en getuigen / als boven /
opgeeven ; en dat ze ober den voortgang dien zy
doen / en ober de voortkomende geballen / van
tijd tot tijd in alle opregrigheid met hem han-
delen ; op dat het een ieder mag blyken dat ze
eens en van het zelve gevoelen met hem zijn.

Maar die eerst onlangs ter plaatze / daareen
Ordinaris Priester woont / zijn aangelandt / of
die daar zelden koomen / zullen den gemelden
Priester behoortlyke kennis van hunne aankom-
ste geeven / eer dat ze eenige Vergadering van
Volk houden.

Doch op zodaanige plaatsen daar de Ord-
naris Priester zijn verblijf zelden houdt / zal (de
III. DEEL. P Jesugt) /

Jesuyt) / na dat hy het verlof van den Priester
 wien de plaats aanbevolen is eens verkreegen
 heeft / alle de Sakramenten daar ter plaatze in
 het afweezen van gemelden Priester mogen be-
 dienen / eben eens als of de plaats aan niemand
 aanbevolen waer. Maar als 'er de Priester te-
 genwoordig is / of ondertusschen overkomt / zal
 hy de bediening der Sakramenten aan hem laa-
 ten / schoon dat ze gemakkelijker door hem
 (Jesuyt) zouden konnen bedient worden. Ook zal
 hy het volk raaden zich daar naar te voegen / op
 dat de liefde en de eerbiedigheid van het Volk
 tot hen allebeiden te meer mag aangroejen.

Dan ter plaatze daar geen vaste Priester is
 aangestelt / zullen die van de Maatschappij
 van Jesus, die te voren eens zijn aangenomen /
 de plaats van de Pastoors met alle vryheit
 mogen bekleeden : zoo nochtans dat 'er geen
 twee of meer naar de zelve plaats konnen te
 staan; voor al op zulke plaatsen / dewelke de
 bedieningen van meer Priesteren op den zel-
 ven tyd niet zonden konnen draagen. In zul-
 ken geballe zal de gene die laatst gekomen is
 zich zoo lang onthouden van Vergaderingen te
 houden / tot dat de eerste zijn werk zal afge-
 daan hebben : of zal naar een andere plaats
 vertrekken / daar hy niemand hinderlijk of la-
 stig zy: het zy dan dat hy een wereldsch of he-
 ligens Priester mogt wezen.

Wat aangaat het aanbrengen der gebreken /
 daar in moet de wet van Christus gehouden wor-
 den dat men malkander eerst broederlijk ver-
 maant. Doch indien de vermaaning niet en
 helpt / moet de Opperste verzogt worden om 'er
 raad tegen te doen.

Wat de leering belangt / zal men niet anders
 leeren

leeren en aan het volk voordraagen als het geen reeds aangenomen is / ten zy met voorgaande kennis van beide de partijen. En indien het noodig mocht zijn / zal men naar het geboelen van den Pausselijken Biskaris verneemen / en zich aan het zelve gedraagen ; ter tijd toe dat zijne Heilichheit / indien het noodig geoordeelt wordt / anders zal beheelen.

Op de voorgestelde vraagen antwoorzen wy / dat het geoorlofd is te Francker en te Leiden te studeeren zoo wel als elders : maar dat men zich niet kan laten inschrijven of insijden in een lettersehe Akademie zonder zich schuldig te maaken aan kerkscheuringe / zoo als Klemens VIII. zaliger gedagtenisse heeft geantwoorzd / en de Kardinaalen der Vergaderinge van het H. Officium hebben uytgewezen / dewelke ook bevolen hebben dat de geene / die daar tegen gedaant hebben / hun misdadaad zullen verfoejen / ontalduz van den ban ontslagen te worden.

Het is niet wel gedaan / de huilofs-maalen van on-katolijken by te woenen (hoewel dat sommigen van een ander geboelen zijn) en het kan niet geschieden zonder eenige avgeruis te geeven. Derhalve moet men zijn beste doen om het volk / zoo veel als doemlyk is / daar van af te tweeren ; op dat de katolijken op dit stuk geen minder yber en toonen als de Protestanten. Wy ontkennen egter niet dat zulks / ont rechtmaatige redenen / aan iemand wel eens toege-laaten kan worden / indien het zonder beragtenisse kan geschieden : maar onder bekenden kan die qualijk gemijdt worden.

Wy oordeelen dat het vaaren naar Oost-Indie tenemaal moet afgeraaden worden ; eensdeels om dat de voornaamste kooplieden bekennen dat

die baart tot noch toe zonder zeerooverpe niet heeft kunnen geschieden: ten anderen / om dat de meeste waaren / dewelke derwaarts-geboert worden / verboden zijn in de Bulle (Caena Domini.) Voorders ook / om dat 'er op sommige plaatzen tegen meer andere verbiedingen gezondigt wordt; en om dat die baart niet zeer dienstig schijnt zoo wel voor het tijdelijk als voor het eeuwig welvaaren van den gemeenen man. Indien egter het verbod van den Paus en van de Princen ingetrokken waer / en het vaaren aldus zonder Zeerooverpe geschiede / zouw het kunnen toegelaaten worden.

Oetwyl dat 'er in het bedienen der Sakramenten / 't welke door de On-katolijken verrigt word / onlangs eenige misbruiken zijn ontdekt / zal men zich in alle deelen voegen naar de ordonantie der Synode van Mechelen / dewelke onlangs door den Apostolischen Stoel is goedgekeurt. Om het Sakrament (des Doopzels) op nieuw te bedienen / zal men het water onder voorzwaarde gebruiken; te weten als 'er geen zeker blijk en is dat de vereischte materie en form gebruikt zijn geweest. Want hier word niet gelet of het Sakrament van een Ketter / maar of het behoorlijk en naar den eisch bedient is.

Wy zeggen dat het niet geoorlofd is / voor bedagtelijk klederen en levens-middelen te verkoopen / om naar de Legers der On-katolijken / dewelke tegen katolijken opzogen / geboert te worden. Ook is het niet geoorlofd geschut of wapenen ten zelven einde te maaken of te verkoopen.

Dit is dan ons antwoord op de voorgestelde en betwiste vraagstukken. En voorders vermaanen

nen wy alle Priesters dat zy de ordonantien / de welke de kerk-bergadering van Trente in de 25 zittinge / raakende het onderscheid der spyzen / door de ingeebing van den H. Geest heeft uytgegeeven / en alles dat dienstig is ter vermeerdering der godbzuchtigheid / zorgvuldighlyk aan het volk boozdraagen ; daar-en-boven dat ze de menschen dikmaals vermaanen om hunne Oversten te gehoozzaamen ; en hen boozstellen hoe dat de geenen die naar hunne Oversten luisieren van Godt beloont / maar die hen versmaaden gestraft zullen worden.

Eindelyk om de onderlinge liefde tusschen de Pastoors en andere Priesters / die door den Doozl. Heer Dikaris zijn aangestelt / en tusschen de Jesuyten te hoesteren / zyn wy over-een-gelommen W. L. te belasten / dat gy al het geene wederzyds gepasseert is zult hebben te vergeeten : en dat de een van den anderen / zoo wel by malkander als by vzeemde menschen / zodanig zal hebben te spreken / dat ieder een overtuigd is dat gy door den hand van een onderlinge liefde en van een gelijkboornige leere onder malkander in Christus zyt vereenigt.

Te Bussel 8 Maart 1610. Was onder te kent Sasboldus Warts-bisschop / Pausselijke Dikaris. Franciscus Flerontinus, Prouvinciaal der Maatschappye van Jesus.

Brief van den Nuncius GUIDO

A A N

S A S B O L D U S.

Na dat uwe Hoogwaarde over ettelijke dagen een klagte by onzen allerheiligsten Heer had ingelevert te

gens de Vaders van de Maatschappye van Jesus, dewelke in Holland en in de andere Provincien van het Vereenigde Nederland verkeerden; te weten, dat ze de paalen van het minnelijk verdrag, 't welke tusschen U en den Vader Flerontinus Provinciaal der Jesuyten in 't jaar 1619 gesloten is, in sommige deelen overtreden; zoo heeft zijne Heiligheit my door de Vergadering der Roomsche *Inquisitie* doen bekend maaken dat het zijne Heiligheits wil en begeerte is, dat alle de punten van het gemelde verdrag bestiptelijk en onverbreekelijk door de voornoemde Vaders zullen onderhouden worden. Over dit besluit heb ik geschreeven aan Pater *Veranneman*, Provinciaal van gemelde Maatschappye, en heb hem ernstig vermaant wel zorg te draagen dat dit bevel van zijne Heiligheit behoorlijk uytgevoert werde. Gemelde Provinciaal mijnen brief ontvangen hebbende, is daar op te Brussel gekomen; en hy heeft my verzekert dat hy, hoewel groote vlijt aangewendt hebbende, niet heeft kunnen bespeuren dat 'er door de zijnen in de voornoemde Provincien iet is ondernomen, 't welke in eenigen deele zouw slaan op de verbreeking van het gemelde verdrag: dat het hem egter aangenaam zal zijn, zoo 'er iet misdreeven mag zijn, daar hy nochtans egter onbewust van is, indien hem de naamen der geenen die zich te buiten gegaan hebben, benevens de hoedaanigheid van het misbedrijf, opgegeven worden; op dat hy noodige kennis van het voorgevallene mag bekoomen, en in staat mag zijn om 'er door bequaame middelen tegen te voorzien. Ik heb het goedgevonden U dit antwoord van den Provinciaal mede te deelen; op dat gy, indien u raakende de gemelde zaken eenige dingen voorkomen die met naam kond opgeeven, my het zelve door een brief mogt te kennen geeven. Dit alles zal ik dan den Provinciaal ten zelve einde wederom bekend maaken. Ondertusschen wensch ik U allerhande zegen van Gode toe.

Te Brussel den 5 Juny 1613.

Was ondertekent,

GUIDO, Aatts-bisschop, Nuncius, enz.

Brief

Brief van den zelfden GUIDO. IAW

A A N

S A S B O L D U S.

De leste brief, dien uwe Hoogwaarde uyt Keulen heeft geschreven, is my ter hand gestelt door onzen beminden in *Christus*, *Henricus*, Schoolvoogd van Oldenzeel. Dezelve heeft meermaalen met my gesproken; en heeft my alles, dat hy my van uwent wege te zeggen had, op het nauwkeurigste voorgedraagen. Ik heb hem zeer gaarne hooren spreken; en heb alles dat hy my schriftelijk overgelevert heeft met behoorlijke aandacht doorgelezen. Ik heb ook zijne godvruchtigheid en zijne zucht tot de vrede ten hoogste geprezen. Ik zal ook een brief naar Romen schrijven van zodaanigen inhoud, als de gemelde Schoolvoogd U zal aandienen; dewelke U met een verslag zal doen van mijne zucht en genegendheit tot uwen persoon en tot uwe zaaken. Ik schrijf aan de Vaders van de Maatschappye, dewelke zich in Holland en in andere Provincien van het Vereenigde Nederland bevinden, en ik vermaan hen ernstelijk de vrede met de Ordinairisse Pastooren te onderhouden, en het verdrag, 't welke tusschen U en hunnen Provinciaal gesloten is, volgens het bevel van zijne Heilighheit in alle deelen te achtervolgen: om aldus de eendragt te handhaaven en de onderlinge vrede, dewelke de kerkelijke personen voornameentlijk voegt, aan te queeken. Ik acht het ook geraadzaam dat gy voortgaat met de Priesters, die onder U staan, te vermaanen: en ik houde my verzekerd dat gy het zelve, volgens uwe overgrootte godvruchtigheid en voorzichtigheit, in acht zult neemen. Ondertusschen wensch ik dat Godt uwe Hoogwaarde in alles zegene.

Te Brussel den 23 October 1613.

Was ondertekent:

GUIDO, Aarts-bisschop, Nuncius.

D A

W A L.

WALGERUS VAN MOERENDAAL,

Algemeen Vikaris van den Doorluchtigsten
HEER en

AARTS-BISSCHOP

SASBOLDUS,

Deken van S. Pieters Kerke te Utrecht, voor de-
zen algemeen Vikaris by het openstaan van den
Aarts-bisschoppelijken Stoel van Utrecht, en ook
algemeen Vikaris van den Aarts-bisschop SAS-
BOLDUS,

JOHANNES WACHTELAAR, en
JACOBUS POOL; insgelijks, by beur-
ten, algemeene Vikarissen van den zelve
Aarts-bisschop.

De volgende Bulle is hem toegezonden geweest
door gemelden SASBOLDUS.

SASBOLDUS door de genade van Godt en
van den Apostolischen Stoel, Aarts-bisschop
van Philippen en van Utrecht, Pausselijke Vi-
karis over Holland, Zeland, en de vereenigde
of aangewonne Landschappen van Over-yffel,
aan de uytmuntende en zeer Eerw. Heeren,
Mijn Heer WALGERUS VAN MOEREN-
DAAL, Deken van S. Pieters Kerke, Mijn
Heer JOHANNES WACHTELAAR, Li-
centiaat en Kanonnik van S. Mariaas Kerke,
Mijn Heer JACOBUS POOL, Leeraar inde
Godkunde, en Prouvenier in S. Mariaas Ker-
ke te Utrecht.

Zaligheid in Christus Jesus.

De menigte van onze bezigheden / en zeer
veele andere beletzelen / maaken dat wy de
noodwendigheden van alle Geloovigen met
onze

onze tegenwoordigheid niet konnen te hulpe komen. Daarom is het nootzaakelyk dat wy de hulpe der geenen verzoeken / dewelke ons van Gode ter hulpe der Kerken / en ter cierraad van Gods huis / als mede-dienaars zyn toegeboegt; en dewelke hunner beroepinge indagtig zynde / de handen gaarne aan het werk slaan voor de zaligheid der zielen / ziende op den instelder en voltrekker van ons Geloof Jesus Christus, dewelke zich de eeuwigde brugge voor oogen stellende / en zich aan geen schande kreunende / het kruis heeft onderstaan. Daarom is het dat ik / hebbende een groot betrouwen op uwe godbychtigheit en treffelyke gaaven / en wetende dat uw ommegang een goede getuigenis in Gods Kerke verdient / **U** tot mijne hulpe in den Heere verzoek; en dat ik **U** door het gezag van den Apostoliffchen Stoel / 't welke my in deeze zaak verleent is / tot mijne algemeene Vikarisfen door het gansche Aarts-bisdom van Utrecht heb aangestelt en verklaart / zoo als ik **U** uyt kragt van deezen brief aanstelle en verklaarde: zodanig nochtans / daar ik mijne redenen toe heb / dat gy het voornoemde ampt zult bekleeden by beurten / en op zodaanige order en tijd als ik **U** zal aanwijzen / len welken tijd ik ook naar eisch van zaaken byjelyk zal konnen veranderen; en mits dat de twee anderen op dien tijd het ampt van raads-luiden en byzitters zullen bekleeden. Ten dien einde verleenen wy **U** mits deezen een ruime magt door het voornoemde Aarts-bisdom en door alle bereegnigde Provincien / en alle plaatsen daar onder behoorende / om aldaar Gods woord te preken / biecht te hooren / en de vordere Sakramenten aan de Geloobigen te bedienen; en ver-

ders om andere bequaame Priesters / 't zy we-
 reldsche 't zy religieuze / tot het vervulgen van
 allerhande harderlyke bedieningen te magtigen :
 als ook om de Kerken / Kloosters / en andere
 godbuchtige / ja zelfs onthebe plaatsen te be-
 zoeken / te verbeteren / te kasijden / in boete te be-
 staan / en om de wederspanningen van hunne
 kerckelyke inhonsten en ampten te bevoohen. En
 vermits de vaten / de kerck-gelvaaden / de helli-
 ge oberblyfzelen / en meer andere dingen die
 vooz den Goddelijken dienst zyn ingewydt / en
 de Kerken en godbuchtige plaatsen toebehoor-
 ven / vooz heele rijkheden bloot staan / en aan de
 bederffenisse en verbyeendinge onderwoopen zyn /
 zoo als vooz de onderbinding is geblecken : zoo
 is het dat wy / willende hier tegen voozzien /
 N. L. magt geeven om alle diergelyke dingen / de-
 welke eenige plaatsen van het gemelde Aarts-
 dom of vande Vereeuigde Landen toebehooren /
 te verzamelen / en zoo van kerckelyke als we-
 reldlyke personen af te vorderen en in uwe be-
 waaringe te neemen / of ook / als gy het goed
 vindt / van de geenen die dezelve in handen
 hebben te laten bewaaren ; zoo nochtans dat
 N. L. een behoorlyke verzekering gegeeven word
 dat ze wel bewaard / en op zynen tyd wederom
 zullen gegeeven worden. Ook verleenen wy
 N. L. de magt om de geballen die vooz het Aarts-
 bisschoppelyk gezag bewaart zyn / en van de
 zonde van Ketterye te onthinden ; om brieven
 van voozschryfvinge en volmagt brieven tot de
 eerste scheering / en ook tot de kleine en groote
 Wijdzels / volgens het voozschryft vande kerck-
 vergaderinge van Trente / te verleenen ; om de
 geenen die behoorlykerwyze tot kerck-ampten
 benoemt zyn te onderzoeken / en indien gy de-
 zelfen

zelven bequaam bindt / in 't bezit te stellen; om
 de verkiezingen die tot het Aarts-bisshoppelijck
 regts gebied behooren te bevestigen; om de ker-
 kelijke prouben en bedieningen / die eenigerwijze
 ter vergeebinge van den zelven Aarts-bisshopp
 staan / aan bequaame persoonen wjt kragte van
 het ordinaris regt te begeeben; en om alle an-
 dere zaaken te verrigten dewelke een algemeen
 Wikaris van regts-wege / of wjt kragte van de
 gewoonte / of op een andere regelmatigige wijze tot
 noch toe gewoon en magtig is geweest te verrig-
 ten / behoudens altijd de ordonantien en bebee-
 len van de heilige Kerck-vergaderinge van Tren-
 te. Wy bebeelen dan op de deugd der heilige
 gehoozzaamheit / en op andere straffen die wy
 zullen goedbinden op te leggen / aan het Volk
 en de Geestelijckheit van 't hooznoemde Aarts-
 bisdom en van de Vereenigde Landen / dat ze
 W. L. hooznoemd hooz onze Wikarissen zullen
 hebben aan te neemen / en W. L. in zaaken die
 uin ampt betreffen kragtelijck te gehoozzaamen.
 En op dat het bobenstaande des te gemakke-
 lijker en te kragtiger mag wjtgeboert worden /
 geeben wy W. L. de magt om allerhande
 straf-bonnissen en Kanonijcke straffen tegens de
 ongehoorzaamen / wederspannigen / en die W. L.
 eenigerwijze trachten te beletten / wjt te spree-
 ken: niet tegenstaande alle ordonantien of schik-
 kingen / hoedaanig die ook mogen weezen / de-
 welcke hier tegen zouden schijnen te strijden. En
 gemerckt dat die dingen dewelcke door veele onder-
 zocht worden / gelijk ze niet meerder hoozichtig-
 heit begonnen zijn / ook gelukkiger en niet bes-
 ter wjtkomste in 't werk worden gestelt; zoo is
 het dat wy W. L. tot Raadsheeren en Wyzitters
 in het gemelde ampt toeboegen de zeer wjtnun-
 fende

tende en erbaare Heeren / **Mijn Heer** Adrianus van Oirschot, Penitentiarius der kollegiaale Kerke van **S. Johannes** te Utrecht / en **Mijn Heer** Hermannus Strik, Sacelier in de Godkonde / en **Dikaris** van de kollegiaale Kerke van **S. Pieter** in de zelfde Stad Utrecht. Daar by vergulden ten top / indien het souwtijlen gebeurde dat ze altemaal op de by-een-komste niet konden verschijnen / dat de verrigtingen van de anderen voor wettig en kragtig zullen gehouden worden. En zal deze brief tot onze wederroeping toe zijne kragt behouden.

Gegeven te Enmerik den 30 September 1611.

Deeze Walgerus van Moerendaal, word van Valerius Andreas, schrijvende over het jaar 1611/ genoemd als een weldoender van het kollegie van Adrianus VI. Hy is volgens het doodboek der Utrechtsche Kerke gestorven in 't jaar 1614/ zijnde het zelfde als Bisschop Sasboldus upt de wereld is gereist.



JOACHIM HAMCONIUS,

*Licentiaat in de Godheit, Vikaris van den
Aarts-bisschop SASBOLDUS.*

Joachim Hamconius, een Dries / en geboren
in het Dorp Follega / heeft tot Vader gehad
Martinus Hamconius, een vermaard Schrij-
ver / dewelke twee boeken (in 't Latijn) heeft
uptgegeeven van de Doorluchtige Mannen en Ge-
schiedenissen van Vriesland. Joachim is te Lo-
ben in 't jaar 1596 in de Filosofie gepromoo-
beert / en heeft de eerste plaats bekomen. Ook
heeft hy de Filosofie seiven jaaren lang in 't
Kollegie van 't Darken hoorgelezen. Hy is te
Mechelen / in 't jaar 1602 / Priester getuydt /
en is te Loben met grooten lof Licentiaat ge-
worden. Als hy in 't zelfde jaar door den Aarts-
hartog naar Driesland was gezonden / heeft Sas-
boldus, Aarts-bisschop van Philippen en Paus-
selijke Vikaris / hem tot zijnen Vikaris / en tot
Aarts-priester ober de Stad en het gebied van
Uingen aangestelt. Hy is den 2 Sept. 1607. te
Uingen aan de pest gestorven tot groote droef-
heit van zijne Land-genooten en van alle byoome-
luden.

4 Martin. Hamcon. Frisia pag. 114.

De Doorluchtigste en Hoogwaardigste

H E E R

PHILIPPUS ROVENIUS ,

Uyt ROO-VEEN in Over-ijssel ,

Deken en Proost te Oldenzeel , Pausselijke
Vikaris door het Vereenigde Nederland,
Aarts-bisschop van Philippen en van
Utrecht , te Utrecht op den 3 Oct.

1651 heiliglijk overleden ,

en in 't heimelijk be-
graven.

Philippus
Rovenius
geboren als
het Kato-
lijk Geloof
hier is ver-
vallen.

Philippus Rovenius , wiens leven top hier
hertoonen / is een Prelaat geweest van een
weergadelooze ootmoedigheid / en van een
uysteeckende geleerdheit. Hy was een sterke en
onbertoubaare muur door het huis van Israël:
maar heeft het ongeluk gehad van juist op dat
jaar ter wereld te koomen / te weeten in 't jaar
1575 / als de Roomsche-katolijke Gods-dienst
alhier is bezweken. Daar tegen heeft hy van
Godt deeze deftige gabe ontvangen / dat hy door
zijn slichtelyk leven / door zijne bevallige en
doordringende welsprekendheit / en door zijne
goddruchtige traanen / die niet menigte langs
zijne wanggen biggelden / den gezeiden Gods-
dienst als uyt de aschen weder heeft opgehaalt /
en

^a Uyt de Aantekeningen van Phil. van Deventer , Kanonnik
te Deventer.



*Illustrissimus ac Reverendissimus Dominus
D. Philippus Rovenius
Roveno-Transisulanus S. T. L.*

*Decanus, et praepositus Aldensaliensis, Vicarius Apostolicus
per Federatum Belgium, Archiepiscopus Philippensis
et Ultrajectensis, Ultrajecti A. 1654. 7. nonas Octobris Sancta
in pace defunctus, et clam sepultus.*

en eenigzins / in 't midden der Pieuw-gezunden /
in zijn vorigen luister heeft herstelt.

Indien de voorbeelden der Ouderen iets her-
mogen op de Kinderen / heeft het onzen Rove-
nius niet weinig gebaat dat hy tot Vader heeft
gehad Gerardus Rovenius, te Rodeen in Ober-
pffel geboren; dewelke eerst te Debenter en na-
derhand te Emmerik Schoolhoofd is geweest /
en om zijne geleerdheit / godvuchtigheid / en
andere voortreffelijke gaben in hooge achttinge
was hy Paus Adrianus VI, tot zoo verre dat
gemelde Adrianus (noch geen Paus zijnde) hem
upt dien hoofde naar het Spaansche Hof heeft
ontboden. Maar weder naar zijn land keeren-
de is hy onderwege in de handen der zee-va-
beren gevallen / en is aldus / van alles be-
rooft t' huis gekomen. Daar op is hy
Schoolhoofd te Debenter geworden; alwaar
hy in 't jaar 1574 / volgens de getuigenis van
Revius, een kort begrip der Latijnsche Spraak-
kunst in 't licht heeft gegeven. Maar om
dat hy het met den ouden Gods-dienst hield /
is hy upt Debenter gebannen / en naar Emmerik
vertrokken / daar hy het zelfde ampt van School-
hoofd heeft bekleedt. Hy was getrouwd met
N. Wijnhove, upt de oudste Stam-huizen van de
Oetmaarsenaars. Behalven vijf anderen kinde-
ren die altemaal op een na het geestelijk kleed heb-
ben aangenomen / heeft hy met haar gewonnen
Philippus Rovenius; dewelke zich ter oorzaa-
ke van de wordende hervolgingen / zoo als wy
upt zijne bybeven leeren / dikwils Johannes van
Dalen,

Zijn Vader
was wel
niet rijk
naar de we-
reld, maar
een geleerd
en deugd-
zaam man.

dewelke ge-
trouwt was
met N.
Wijnho-
ven, een
zeer deugd-
zaame
vrouw;
naar wie
hy, om des-
te beter on-
bekend te
blijven,
Wijnhoven
is genoot.

Wegens de andere Schriften van deezen Gerardus kan Wassen-
berg in zijn Emmerik, en J. Stalcaus in zijn ongedrukt Athe-
naum, nagezien worden.

Dalen, en naderhand Wijnhoven heeft laten noemen.

De eerste
studien van
Philippus.

Philippus had nauwelijks de jaaren der jongelingschap bereikt / of men bemerkte ten eerste dat hy tot grooter en verhebbender zaaken geboren was: want na dat hy zijne kindersche jaaren op gansch geen kinderlijke wijze had doorgebracht / en ter Latijnsche Schole was bestelt / heeft hy zeer uytsteekende en ongewoons blijken van een kloekmoedig hart gegeven: doch wel allermeeft / als de voortreffelijke School van Loben hem tot haaren queekeling (of Student) heeft aangenomen: dewelke hem ook niet eerder heeft laten gaan / voor dat ze hem Licentiaat in de Godheit had gemaakt; waar op hy in 't jaar 1599 Priester is geworden.

Hy wordt
Loven Licentiaat in
de Godheit,
en naderhand ook
Priester.

Als Oldenzeel de Hoofd-stad van Twent / in 't jaar 1605 / wederom door de wapenen van Ambrosius Spinola verobert / en onder degehoorzaamheit van den Koning van Spanje was gebracht; is de Arts-bisschop Sasboldus daar gekomen om de ontheiligde Outaaren en Kerken weder te reinigen. Deeze Germaarde Kerk-voogd heeft aanstonds onzen Philippus, dewelke te Keulen President was van het Kollegie van Willebrordus en Bonifacius, en de Godgeleerdheit daar voor las / van Keulen naar Oldenzeel ontboden. Zoo ras als Rovenius de stemme zijns Harders maar van verre gehoozt had / heeft hy zich vliegens gered gemaakt om op reis te gaan; geen grooter zucht hebbende / als om den wille des geenens die hem gezonden had te volbrengen. Het was een lust te zien wat een vreugde en blyschap dat de Hoogwaardigste Heer Sasboldus by de aankomste van dezen Engel des Heeren betoonde. Hy viel hem aanstonds

Hy word
President
van 't Hollandse
Kollegie te
Keulen, en
word van
daar naar
Oldenzeel
ontboden.

stonds om den hals / hy omhelsde hem / hy lei-
de een gedeelte van zijne harderlyke lasten op
zijne schouder: want eerst heeft hy hem alge-
meen Vikaris over het Bisdom van Deventer /
en in 't volgende jaar Kanonnik en Deken van
S. Plechelmus te Oldenzeel / en naderhand ook
Proomst gemaakt. Doch hoe dat hem zulke
waardigheden verbeeld / en hoe klein dat hy
zich zelven achte / kan hier alleen uyt afgeno-
men worden / dat hy de tyding te Oldenzeel ge-
kreegen hebbende dat zijn oude meester Jan-
sonius hem naar Loben had outboden / in deeze
woorden is uytgebraysten / Wat dienst zal zoo een
slegten hals als ik ben aan Jansonius kunnen doen?
En als hy in Zaband was aankomen / en
door Jansonius geleidt wierd naar Albertus Hartog
van Zaband en Aarts-hartog van Oostenryk /
dewelke hem omtrent den zelven tijd tot Proomst
van Oldenzeel had benoemt: heeft hy / zoo als
'er verhaalt word / tot de geenen die hem ge-
zelschap hielden gezeyt: Dat gaat mooitjes: ik
zie dat ik als een Schaap ter slachtbank word ge-
leit: Want Jansonius had aan Sasboldus, de-
welke nootzakelyk een Medehelper (Coadju-
tor) moest hebben / den 26 Januarij 1612 met
deeze woorden uyt Loben geschreeven: My dunkt
dat Meeller Philippus, Deken te Oldenzeel, be-
quaam is tot deeze bediening. Wanneer hy het
ampt van Deken bekleede / was hy altyd de
eerste in het Choor om de Metten te zingen:
Want zoo lang als hy geleest heeft / en gezond
is getreest / heeft niemand hem oit na vier uur-
ren s' ochtends te bed zien leggen. Hy was zoo
genegen om den goddelijken Lof in het Choor

III. DEEL.

E

uyt

e. Jacob Jansonius, Leeraar in de Godheit, en President van
't Paus Collegie.

Daar word
hy alge-
meen Vi-
karijs van
't Bisdom
Deventer,
en Kanon-
nik, Deken
en Proomst
van S. Ple-
chelmus te
Oldenzeel.
Doch hy
heeft een
tegen zin
in deeze
waardigh-
den.
Hy quijt
zich in zij-
ne ampten
met een
zonderlin-
ge nedrig-
heit.

uyt te galmen / dat hy menigmaal des zomers
byna gansche nachten aldaar heeft gesleeten.
Op hooge Feest-dagen / Zondagen / en door
den ganschen Vasten / was hy gewoon het god-
delijke Woord / 't welke de voornaamste plicht
eens Harders is / te verkundigen : en dat met
zodaanige kragt en pver / dat hy de gemoede-
ren der toehoorders tenemaal verrukte en wien-
de toertwaarts 't hem beliefde : en in dezelve een
grootte begeerte tot de hemelsche zaaken ont-
stak.

Nu was de tijd gekomen / dat Godt dit hel-
der licht op een hooger kandelaar wilde plaat-
zen / en den Martz-Bisschop Saboldus uyt de
wereld haalde : zijnde die kerk-voogd / niet zou-
der een algemeen geroey van heilichheit / te ken-
len overleden op den dag van kruis-bindinge /
dat is den 3 Mey / in 't jaar 1614. Wanneer
deezee tyding aan Rovenius wierd aangedient /
was hy by gebal by zynen Broeder Henricus Ro-
venius , Biechtvader van het adellijke Dome-
klooster van Dorst buiten Bussel. Deezee kreeg
aanstonds een inbal van een aauftaande zwaarig-
heit / en sprak zynen Broeder Philippus met deez-
ze woorden toe : Nu zouw het ligtelijk gebeu-
ren, broeder, dat het Bisschops-ampt u te beurt
zou vallen. Tot nu toe hebt gy een geruut
en eenzaam leven geleit : maar dat is nu uyt.
Voortaan zal het uw werk zijn, over al te
loopen, en nergens een vaste plaats te hebben.
Philippus, door zodaanige een tyding booz zijn
hoofd geslagen / begint zwaarlijkt te zuchten.
Bliemens staat hy van tafel op / (want het ge-
beurde onder het avondmaal) en zonder zich aan
tafel of avondmaal te kremen / vliegt hy regel-
recht naar de kerk; hebbende de sleutel van het
Choor

De giffing
van zynen
broeder,
dat hem het
Bisschop-
pelijke
ampt wel
te beurt
mocht val-
len, jaagt
hem een
schrik op
het lijf en;
hy bid een
ganschen
nacht in
het Choor
der Kerke,
dat hy van

200 000
 200 000
 200 000

Eerst word
 hy tot
 Pausselij-
 ken Vikaris
 van het
 Vereenig-
 de Neder-
 land aange-
 stelt; en
 heeft de re-
 geering der
 Holland-
 sche Kerke
 verscheide
 jaaren op
 dien voer
 waargeno-
 men.

dwongen / heeft hy eindelijk de Bisschoppelyke
 waardigheid aangenomen / en is zijnen heiligen
 Doozfaat Sasboldus op het spoor gevolgt. Hy
 plagt te klaagen dat hy in het net getrok-
 ken en verschalkt was getoerst door de list van
 Jansonius, President van het Paussel. Collegie /
 dewelke hem al ober lang tot Medehelper (of
 Coadjutor) van Sasboldus had geschaft.

Hy is in 't eerste / te weteen in de maand O-
 ctober van 't zelfde jaar als Sasboldus gestorven
 was / door Paus Paulus V. aangesteld tot Pauss-
 selijken Vikaris ober het Vereenigde Neder-
 land. Wy laten den brief van den Paus al-
 hier volgen:

PAULUS V. PAUS.

Beminde Zoon: wy wenschen u heil en Apo-
 stolischen zegen. Op dat de Geloovigen van
 Christus, dewelke zich in de landen aldaar, die
 door de Kerters veroverd zijn, bevinden, niet
 versteken zouden zijn van alle harderlijde toezigt;
 zoo is het dat wy, om volgens den plicht van ons
 Apostolisch ampt, zoo veel ons mogelijk was,
 daar tegen te voorzien, en ons in den Heere ten
 hoogste verlaatende op uwen yver voor den Ka-
 tolijken Godsdienst, op uwe gekeerdheit, ge-
 loof, en voorzigtigheid, U volgens ons Apolto-
 lisch gezag, en nyt kragte van deezen brief, zoo
 lang als het ons en den Apostolischen Stoel goed
 dunken, aanstellen, verkiesen en verheffen tot
 Pausselijken Vikaris in de quartieren van Holland
 en Zeland; en met een verleenen wy U alle de
 magten dewelke wy in andere diergelijke Bre-
 vetten gewoon zijn te geeven: en zulks, niet
 tegen

tegenstaande alle Pausselijke ordonantien en bevelen, of wat hier vorders mogt tegen strijden. Gegeven te Rome by S. Maria, onder de Visschers Ring, den 11 October 1614, in het tiende jaar van ons Pausdom.

Was ondertekent:

S. COBELLUTIUS.

Het Dzebet / daar de brief op ziet / en waer in verscheide magten aan Rovenius verleent worden / was van deezen inhoud:

PAULUS V. PAUS.

Beminde Zoon: ik wensch U heil en den Apostolischen zegen. Dewijl wy wenschen dat in de plaatzen van het Nederlandsch gebied, dewelke uwezorge, voor zoo veel als gy Pausselijke Vikaris zijt, zijn toebetrouwt, alles ordentlijk en getrouwelijk mag toegaan; zoo is het dat wy U, voor zoo lang als uw ampt zal duuren, door ons Pausselijk gezag, en uyt kragte deezer, geeven en verleenen een volkome en ruime magt en gezag over alle kloosterluiden, van allerhande, zelfs ook van de bedelende Orders, en ook over die van de Instellinge en van de Maatschappye van Jesus, dewelke zich naar de Landen onder uwe zorg behoorende, begeeven: zoo in de zaaken die de bediening der Sakramenten betreffen, als die het Katolijke Geloof en de Kerk-tucht aangaan: al is het zaake dat zodaanige Religieuzen last hebben van hunne Oversten, en derwaarts

☉ 3

gezond-

gezonden zijn tot behulp van den Godsdienst: wel verstaande nochtans, indien 'er in zoo een Provincie geen Oversten van gemelde Religieuzen wonen. Gy zult dan (over gemelde Religieuzen) dezelve magt hebben, dewelke hunne Oversten, indien zy hun verblijf in gemelde plaatsen hielden, zouden hebben; zoo dat gy gemagtigd en geregtigd zijt om hen allen, en ieder van hen in 't byzonder, omtrent het voornoemde, te bezoeken, te bestraffen en te hervormen; en om alle tegenstreevers door kerkelijke vonnissen en straffen, en door andere bequaame middelen, zoo in het regt als in de daad bestaande (tot gehoorzaamheit) te dwingen en te verplichten: en zulks niet tegenstaande alle Pausselijke ordonantien en bevélen: niet tegenstaande ook alle inzettingen en gewoonten van wat voor Orders en reguliere instellingen dat het ook zy, al waren die ook door eede, of door Pausselijke bevestiging, of op eenige andere wijze bekrachtigt: ja niet tegenstaande allerhande voorregten, ontheffingen, vergunningen en Pausselijke Brieven, dewelke aan gemelde Regulieren, en aan hunne Oversten en Persoonen, tegens den inhoud van het gezeide, mogen vergunt en ook bevestigt, en naderhand vernieuwt zijn geweest: hoedaanig dat ook de inhoud en de form der zelven mag weezen, en met wat voor bewoordingen en Dekreeten dat ze opgesteld zijn. Alle welke (voorregten, ontheffingen enz.) en ieder der zelven in 't byzonder, dewelke wy voor genoegzaam en volkomentlijk uytgedrukt, en van woord tot woord alhier in lascht houden, en dewelke buiten dit hunne volle kracht zullen behouden, wy voor deeze reize in 't byzonder en uytdrukkelijk intrekken, met alles wat hier tegen zou mogen strijden. Gegee-

Gegeeven te Romen by S. Maria Major, onde de Visschers Ring, den 11 October 1614. in het tiende jaar van ons Pausdom.

En was getekent:

S. COBELLUTIUS.

Eindelyk is dan den 10 April 1613. te Rommen besloten dat 'er geen magt in het Vereenigde Nederland zoude gegeven worden aan eenig zendeling/ van wat Ouder dat hy waar/ of deszelve magt zoude ook gegeven worden aan den Pausselyken Wikaris.

Behalven die volkome en ruime magt / dewelke Rovenius oher alle Reguliere personen in deeze Provincien woonende van Paulus V. aldaar heeft ontfangen; zyn hem omtrent dien tyd door den zelfden Paus noch verscheide andere magten verleent / dewelke door Urbanus VIII, en door meer andere Pauzen / van tyd tot tyd vermeerdert zyn geweest. De hoor naanste der zelven / te weten die hem in 't jaar 1614 gegeven zyn / bestaan in het vergesben van allerhande heerkelyke prouven en ampten van deeze Landschappen / in wat hoor maanden en op wat wyze dat ze ook open vallen; mits nochtan dat ze open vallen buiten het Roomsche Hof.

Paulus V. heeft hem den 14 Augusti 1616 magt gegeven om / na hoor gaande lichaamelijke hermenging / te dispenseren in den derden graad van bloedverwantschap en aangetrouwde maagtschap. Urbanus VIII. heeft 'er den 10 April / in 't jaar 1631 / bygeboegt dat hy in gewigtige nootzakelykheit zoude mogen dispensee-

ren in den tweeden en derden graad van bloed-
verwandschap en aangerouwe maagschap, ook
voor het aangaan van het Dulvelijk: en boders
noch om enkelde beloften / behalven die van in
onthoudinge te leven / en in een klooster te gaan /
in een ander goddychtig werk te veranderen.

Paulus V. had den 11 October / in 't jaar
1613 / by het voorgeaande noch gehoegt de magt
om de gehubden te ontslaan van de belofte
van zuiverheit: te weten op deezen boet / dat
hy zodaanige belofte / op dat zy den schuldigen
plicht van hun hedgenoot zouden mogen eiffchen/
zouw veranderen in eenige alijdduurende wer-
ken van godvruchtigheid: welke voorgeaarde te-
genwoordig by zulke magtgebringen niet meer
en word gehoegt.

Urbanus VIII. heeft hem den 10 April 1631
gemagtigt om verlos te geeven tot het drukken
en uytgeeven van Katolijke boeken / zonder den
naam van den Schryber / van de plaats / en
van den Drukker te melden / 't welke in de Ver-
gaderinge van Crente verboden is geweest. De-
zelve magt is voor deezen / en byzonderlyk den
9 September 1625 / ook verleent geweest aan
de Zendingen van Engeland.

Eindelijk
word hy op
de benoe-
ming van
de Prinzen
van het Ka-
tolijk Ne-
derland, en
op het ver-
zoek der
Geesteljk-
heit, Bis-
schop van
Philippen

Als eindelijk na het verloop van ses jaaren /
te weten in de maand October van 't jaar 1620 /
de Prinzen van het Katolijk Nederland hunne
toestemming gegeven hadden op het verlangen en
het verzoek van de Geesteljkheit / is hy van Ur-
banus VIII. geschildt geweest om Aarts-bisshop
van Philippen en ook van Utrecht / indien de
zaaken van de laatste Kerke wel opnaamen / ge-
wijdt te worden.

Zoo is hy dan noch in 't zelve jaar / den 22
Zondag na Pinxteren / binnen het otkraaf van Al-
terheiligen

lerheiligen / in de vermaarde Abdye van Dooyse en van U-
by Brussel / Aarts-bisschop van Philippen en van tregt ge-
Utrecht getuydt geweest. De Wyding is met wijdt.
de gewoonlyke plegtigheden der Kerke / en ten
overstaan van Jacobus Bonen, Aarts-bisschop
van Maechelen / en van Johannes Malderus, Bis-
schop van Antwerpen / verrigt getweest door den
Doorzuchtigsten Heer Sanseverinus, Pausselij-
ken Prunius in het Katolijke Nederland.

Alle de geenen die 's mans oprsteekende ga-
ben kenden / waren eben eens verblijdt / als of
ze den Hemel zagen open gaan: ziende dat zoo
een bedrukte Kerke en 't gantsche Land / van
zoo een zorgvuldigen Vader / en zoo een voorzigtigen en goedaardigen Prelaat boozzien wa-
ren.

Ger dat de gods-dienstige man tot het gemel-
de Aarts-bisdom benoemt wierd / waren 'er ses
volle jaaren verstrecken / in dewelken hy niet
anders als het amynt van Pausselijken Dikaris
bekleede; en vervolgens / delwijl hier geen Bis-
schop en was / heeft het Sakrament des Doop-
zels in al dien tijd niet konnen bedient worden.

Zijne liefde tot zijne Bruid / die hy wel wist
dat zijne tegenwoordigheid ten hoogste van nood-
den had / heeft hem genootzaakt om in alle spoed
naar zijn Land te keeren. Zoo ras als de tijding
te Oldenzeel was gekomen dat hy op reis was /
en de Stad al naderde / is Lucas Cairo, een
Italiaan / en Baron van Mooyzel / die nader-
hand Luitenant en ook Generaal van de Arm-
terpe in Zaband is geworden / te paard gesten-
gen. De Ridderes / Edellieden / Kerkeijlike per-
soonen / ja de gantsche Burgery / raaken ook op
de been; en hebben den Prelaat / onder het lossen
van 't geschut / en 't luiden der klokken / ter-
wyl

T' huis ko-
mende
word hy
door de
Geestelijk-
heit en het
volk die
den Stee-
voogd aan
hun hoof-
 hadden
hoogstate-
lijk inge-
haelt.

wijl de orgels in Hoofd-kerke van Plechelmus lustig speelden / en het Te Deum gezongen wierd / hoogstatelijk ter Stede ingehaalt. Ieder een beroonde zijne vzeugd en inwendige blysschap / vertrouwendende dat het heil en welbaaren der Burgerije met den gemelden Prelaat in de Stad was aangekomen. En dewijl het een groote blyk is van een opregte en diepgevoorzelde deugd / als iemand door den luister van oer of van een verhebe waardigheid niet word geraakt / kan men ligtelyk hier nyt beseffen wat een getrouwe dienaar des Heere deeze Rovenius is geweest / dat hy tot den top van eere / ik zeg tot het Karts-bisdom van Philippen en van Utrecht / en daar hy tot de waardigheid van Pausselijken Vikaris verheben zijnde / van de deugden / dewelke hy Kanonnik en Deken zijnde zoo puerig had behartigt / namentlyk van zijne oude nedrigheit / openhartigheit en pber / niet een stroo-breed is afgeweeken. Hy wierd van een ieder / van groot en klein / van geringe en van aanzienlyke menschen / ontzien en bemint. Daar hy was hy liefstallig en vriendelyk ; een ieder kon eben ligtelyk ter gehoor hy hem komen. Daar-en-boven was hy zoo goedaardig en zagtzinnig / dat men nooit heeft bespeurt dat hy iemand van zijne knechten / of wie het ook zijn mag / met harde woorden heeft toegesnuwt. Maar als er booz de eere van Godt / of booz het nut en 't welbaaren der Kerke / gestreeden moest worden / was hy booz geen dreigementen verbaard / en paste op geen aanzienlykheit van personen ; dan zouw zijne kloekmoedigheit en standbaastigheit booz geene zaak ter wereld gezwigt hebben.

Dewijl hy in zijne voorige nedrigheit, opregtichheit en yver ten minste niet verslapte, wierd hy van een ieder bemint en ontzien

Hy ontzag niemand, als het om Gods zaak te doen was.

Deeze dapperheit heeft hy betoont in de belegeringe

legeringe van Grol / 't welk in 't jaar 1627 door het
Leger der Vereenigde Provinciën is ingenomen.

Hugo de Groot, die het beleg ten einde toe
bygetoont heeft / heeft in zijn boek vande Be-
legeringe van Grol met lof van onzen Kerkvoogd
gesproken.

Zijne vro-
migheid is
zelf vande
On-kato-
lijken ge-
prezen.

Philippus Rovenius, zegt hy / was een Pre-
laat, dewelke den naam wel voerde van Aarts-
bisschop van Philippen; maar eigenlijk en mer-
terdaad door den Roomschen Paus tot Kerk-
voogd was aangestelt over de Hollanders van
die partye, en over de plaatsen dewelke we-
derom onder het Spaansche gebied mogten ge-
bragt worden. Hy was van een geringe afkom-
ste en te Deventer geboren; maar daar tegen was
hy geleerdheitshalve beroemd; en was deeze waar-
digheit verschuldigt aan Janfonius, dewelke te
Loven Voorlezer was der H. Schrift, en wiens
zeden ook met zijn ampt over een quaamen. Ro-
venius, door de onderregting van deezen Janso-
nius aangemoedigd, heeft geyvert om zijn regt
tegen de nieuwe Maatschappyyen, dewelke zich
aan de gehoorzaamheit der Bisschoppen onttrok-
ken, te handhaven.

Het is ontwedersprekelyk dat hy op het stuk
van het Katolijk Geloof pal heeft gestaan als
een onberzettelyke rots: zoo dat geene herbol-
gingen / hoewel dat dezelve zeer zwaar zijn ge-
weest / en tot het einde van zijn leven toe ge-
duurt hebben / bequaam zijn getweest om zijn hel-
den-moed in het minste te verzwakken of te ver-
zetten. Een bewijze hier van zal ik maar een
staaltje by brengen; te weten hoe dat hy voor
het Geloof te dood gezogt zijnde / een klaare
blyk van zijne dapperheit heeft gegeven.

Hy was een
onverzette-
lijke rots
voor het
oude Ge-
loof.

Waar van
hy een be-
wys heeft
gegeven
in de over-
gave van
Oldenzael.

In het jaar 1626 wierd Oldenzael den Ko-
ning

ning van Spanje ontvoeldigt / en onder de magt
 ver Vereenigde Staaten gebragt. Daags voer
 de overgave heeft de Hoogwaarde Prelaar / na
 dat hy den Goddelijken dienst voer de laaste
 reize in de Kerke van S. Plechelmus had ver-
 rigt / de Kruiffen en Beelden van de muuren der
 Kerke doen wegneemen / en de Outaaren ont-
 blooten. Als dit (o treurige vertooning /) al-
 dus verrigt was / heeft hy / na dat hy zijn Bis-
 schoppelyk gewaad aangefchoten / den Myter
 op het hoofd gezet / en den Harder staf ten te-
 ken van een opregten en getrouwen Harder in
 zijne hand had genomen / met de Schaapen die
 hy hem waren de Kerke met een statigen en lang-
 zaamen tred rond gewandelt ; doch zoo dat hy
 by ieder Outaar eenigen tyd bleef stil staan / en
 plaffen van traanen stozte. Voer zijn laaste
 afscheid heeft hy een vaderlyke vermaanng aan
 alle de Inwoonders van de Stad gedaan : en
 zijne lieffte Kinderkens op het kragtigste inge-
 scheryt / dat ze doch den heiligen Plechelmus, noch
 de andere heilige Patroonen der gemelde Altaa-
 ren, noit zouden vergeeten, of uyt hunne ge-
 heugenisse laten wiffchen : dat ze het Rooms-
 katolijke Geloof ftantvastig zouden aankleeven,
 en de nieuwe of afgeweekte Gezindheden om gee-
 ne aanlokzelen van de gansche wereld zouden toe-
 vallen : eindelijk al moesten de Kruiffen en Beel-
 den van de muuren der Kerke weggenomen wor-
 den, dat ze even wel den gekruiffen Christus
 nimmermeer uyt hunne zielen moesten verjaagen ;
 maar dat ze den zelve, met zijne welbeminde
 Heiligen, altijd in hunne gemoederen gedrukt
 en gefchildert moesten houden, enz.

Hy was een
 voorftan.

By zynen pber voer het Geloove had hy ge-
 boegt een groote zucht voer de kerckelyke tucht.

By

Hy heeft / tot handhabing der zelve / van tijd tot tijd verscheide wetten uitgegeven.

der der ker-
kelijke
tucht

En vermits hy oordeelde dat een vergadering van de voornaamste der Klerezye / dewelke al van ouds is aangezien geweest als de Raad der Bisschoppen / zeer dienstig zoude zijn om zoo wel het Seloof als de Kerch-tucht te handhaven en hoog te zetten ; zoo heeft hy in het Paus-Kollegie te Loben / den 24 July 1616 / een verdrag aangegaan met het Kapittel van Haarlem over het regts-gebied en de bestieringe der Haarlemsche Kerke ; welk verdrag door hem van de eene kant / en door Nicolaus Nomius , Dekan der Katedraale Kerke te Haarlem / en Sibrandus Oostervier , Dikaris en Kanonnik der zelve Kerke / van de andere kant / ondertekent is geweest. Ook heeft hy dat Kapittel meer als eens met lof vermeldt / zoo als blijkt uit verscheide Schriften dewelke tot verdediging van dit Kapittel over een wijle zijn uytgekomen. Dat meer is / hy heeft de onderlinge vriendschap en verbintens tusschen dit Kapittelen dat van Gent goedgekeurt. Dit getuigt hy in een brief aan den Dekan Jacobus Catzius , geschreven den 5 November 1637. Ik heb , zegt hy / den brief doorlezen , daar de Broederschap van het Haarlemsche Kapittel met het Gentsche vernieuwt word : en dezelve , zoo als alles daar op gestelt is , staat my wel aan. Alleenlijk heb ik 'er den tijtel van Aarts-bisschop van Philippen by gevoegt , om dat dezelve mijn voornaamste tijtel is. Zoo haast als uwe Eerw. den zelve op parkement zal hebben laten uytgeschrijven , zal ik 'er ons zegel , zodaanig als ik het nu heb , gaarn aan bangen ; want mijn grootste zegel is met

En van de
Klerezye.

meer andere zaaken in de Wezelsche plunderinge weg geraakt: en ik heb het de moeite niet waard geacht, een ander in deeze mijne geringheit te laten maaken. Ook heeft hy in 't jaar 1640 / op dat het Kapittel van Utrecht niet zoude te niet gaan / eenige destige mannen die in goddelijke wetenschappen en in vroomigheid van leven upstaken by de oude Kapittel-heeren geboegt / en het gezeide Kapittel aldus in zijnen ouden stand herstelt. Daar-en-boven heeft hy een genootschapschap van Pastooren in de Hoofd-stad Utrecht opgerecht / en het zelbe eenige boozregten toegewezen.

Om de regten der Klerczye te verdedigen, en om de verdrag-punten die tusschen de Geesteljkheit en de Reguliere Priesters gesloten waren te handhaven, heeft hy de reis naar Romen aangenoemen.

Onze Kerk-boogd / als een eerkiedige zucht booz de Kerk-boogdpe hebbende / is een dapper boozstander van de Geesteljkheit en van haare regten geweest. Om deeze gerechtigheden te herdedigen / en om de verdrag-punten / dewelke tusschen de Geesteljkheit en de Reguliere Priesters boozhene aangegaan waren te handhaven / is hy den 36 Augusti / in 't jaar 1622 / op reis gegaan naar Romen. Hy was boozzien met een hrief van de Infante Isabella Clara Eugenia, dewelke beneden zal opgegeven worden: en hy was verzeld van Jacobus Bool, Leeraar in de Godheit / wegens het Kapittel van Utrecht; en van Nicolaus Nomius wegens dat van Haarlem. En vermits hy vernam dat Gregorius XV, dewelke eerst genegen was geweest om de magten dooz Paulus V. aan Rovenius verleend te bekrachtigen / in zijnen pber begon te verslappen; en dat 'er eenige besluiten / dewelke in 't Nederland ontwoopen en ten hoogste nadeelig booz de Klerczye waren / dooz de Stad Romen op den naam van den Paus verspreid wierden; heeft hy alle mogelijke midde-
len

len zoo schriftelijk als mondeling aangevoerd / om dezelve te doen inbinden. Ten dien einde heeft hy zeer groote Schriften / en onder anderen een wijdoopig Bericht raakende het verschil dat tusschen hem en de Regulieren gaande was / opgesteld : en hy heeft / zoo uyt zijnen eigen naam als uyt den naam van de vooznameste hoofden der Geestelijkheid / verklaart dat ze altemaal hunne bedieningen liever wilden afleggen / als aan zogaanige besluiten gebonden zijn. Dooz deeze hunne kloekheit hebben zy te weeg gebracht dat de Verdzag-punten / die hy beneden zullen opgeven / en die eerst te Brussel in 't jaar 1624 tusschen de Hollandische Kleren en de Regulieren gesloten waren geweest / te komen op den 5 Mey zijn bevestigd dooz Urbanus VIII. Woerder is Rovenius, indien ik het wel heb / van komen vertrokken in de Lente van 't jaar 1624. Lang daar na / te weteen in 't jaar 1638 / heeft hy om die gemelde Verdzag-punten te betweeren / en om een Medehelper te verkrijgen / naar komen afgevaardigt Jacobus de la Torre, Licentiaat in beide de Regten / Priester / en Kanonnik der Hoofd-kerke van Utrecht : en heeft hem tot reisgezellen toegevoegt Abraham Brienens, toen ter tijd Pastoor in de Deenen / Niklaas Heinoz, een Darysenaar en Zending in Holland / en Jacobus Schendelius Pastoor te Utrecht. Hy heeft hun beelerhande schriften en betwijfs-stukken medegeeven / zoo als breeder te leezen staat in de historie der Verdzag-punten dewelke dooz Jacobus de la Torre, Aarts-bisschop van Efese / als hy zich te komen bebood / aan het Hof van Rome over geleverd is geweest / en misschien dooz ons den Lezer noch zal medegedeelt worden.

Waar toe hy aldaar zijn uytterste best heeft gedaan.

En aldus zijn de verdragpunten bevestigd.

^d Poch heeft Rovenius van tijd tot tijd verscheide ordonantien uptgegeeben.

Den 21 Augusti 1616 heeft hy aan de Religieuzen door een Ordonantie bevolen dat ze den Bisschop/ in de Leeringe en in de bedieninge der Sakramenten/ moeten gehoozzaamen.

Verscheide
ordonan-
tien door
Rovenius
gemaakt.

Den 2 September 1618 heeft hy een ordonantie uptgegeeben voor de Klerezje van het Bisdom van Haarlem / en voor haare Parochiaale regten. Den 20 July 1620 heeft hy een diergelyke ordonantie voor haar uptgegeeben. Den 15 Maart 1622 heeft hy voor de Geestelykheit van Utrecht en van Haarlem een ordonantie uptgegeeben raakende het Kroonische Ritueel / en het gebruik van den Catechismus.

Den 3 April / in 't zelve jaar / heeft hy een ordonantie uptgegeeben voor de Geestelykheit van het Bisdom van Haerlem / en voor den Dom-proost en Kapellaanen aldaar die zorg over de zielen hadden.

Den 28 July 1622 heeft hy eenige ordonantien opgesteld / raakende de oder en de herbozming van het Kapittel en de Dom-kerk te Deventer.

Den 15 November / in 't jaar 1624 / heeft Rovenius eenige bevelen vernietigt / dewelke buiten zijn weten te Haarlem waren afgelezen tegen den Kapittel-heer Nomius : en hy heeft oder gegeeben dat de Algemeene Dikaris en de Deken van Haarlem zijn geschryft zouden hebben te verkundigen.

Pa

^d Uyt de Aanteekeningen van Johan Brugge, Kanonnik te Haarlem.

Na dat 'er den 22 Augusti 1625 een Decreet van de H. Vergaderinge van de booztplantinge des Geloofs was uitgekomen tot bevestiging van het verdrag / 't welke den 15 October 1624 tusschen den Aarts-bisschop van Philippin en de Regulieren / dooz toedoen van den Pausselijken Runcius / van den Aarts-bisschop van Mechelen / en van deszelfs ses onderhoorige Bisschoppen was gesloten; zoo heeft Rovenius op den 16 April 1627 een bevel uitgegeven / waar in hy het gemelde Decreet wil aangenomen en onderhouden hebben. Het zelfde heeft zijne Hoogwaarde bevolen omtrent de Bulle van Urbanus VIII; waar in gemelde Paus / den 5 Mey van het volgende jaar / het zelve verdrag vernieuwde en bevestigde.

Op zijn verzoek heeft de Vergadering van de booztplantinge des Geloofs den 16 April 1627 een Decreet gemaakt / waar in aan de Generaals der Minnebroederen en Predikheeren word bevolen dat ze hunne Zendingen in Holland wel scherpelijk zullen hebben te belasten zich in alles naar het gemelde Verdrag te voegen.

Den 30 Juny 1628 heeft de Aarts-bisschop een tweede Decreet uitgegeven booz de Geestelijcheit van Haarlem.

Den 28 Augusti 1628 heeft de boozzigtige Prelaat een diergelijch Decreet / met eenige byvoegzels en veranderingen / opgesteld booz de Geestelijcheit van Utrecht.

Den 9 Juny / in 't zelfde jaar / heeft Rovenius een Decreet uitgegeven boozden Deken en de Geestelijcheit van Oldenzeel.

In 't Jaar 1631 liet hy een ordonantie uitgaan waar in de overgroote Stad Amsterdam in

verscheide staatzien wierd gedeelt / en aan ieder Pastoor zijn deel wierd toegewezen.

In 't jaar 1633 / den 3 September / heeft Fabius Lagonissa Pausselijke Pruncius in de Nederlanden / van Rovenius daar ober aangesproken zijnde / na dat hy de voorgemelde Verdrag-punten gezien en overwogen had , geordoneert dat Pater de Jong, Jesuyt, niet vermogt de kerkharderlijke bedieningen te Enkhuizen te verrigten, als met kennisse en verlof van den Pastoor.

Den 12 December 1638 heeft hy een wijsloopige ordonantie uptgegeeven vooz de Martspriesters / Pastoors / Reguliere en wereldlijke Priesters / en vooz alle de Geestelikheden van Utrecht / Deventer en Middelburg.

Den 4 Augusti 1643 gaf hy een Dekreet upt tegen het doen van verscheide Missen / enz.

Den 4 September 1650 heeft de Martsbisshop een ordonantie laaten uytgaan tegen de Priesters / die zich zonder trettige zendinge in eenige staatzien indrongen. In de zelfde ordonantie bekeelt hy de onderhouding van het IV. Artijkel der Verdag-punten; en verbiedt hy de Pubelijken tusschen persoonen van verscheide Godsdiensten.

Op dat die alles te kragtiger mogt onderhouden worden, word de Koning van Spanje door de Geestelikheden gebeden dat hy

Hier dient niet verzwegen hoe dat de Geestelikheden van Utrecht en van Haarlem / op dat Rovenius des te grooter gezag soude hebben ontzine ordonantien te doen uytvoeren / en 'er vervolgens des te grooter vruchten upt zijne regeringe mogten voort komen / hy den Katolijken Koning / die noch geen plegtelijken afstand van zijn regt had gedaan / in 't jaar 1626 een sneekschijft heeft ingelevert van den volgenden inhoud.

Word

Word met alle nedrigheit vertoont van wegens de Prelaaten en al de Geestelijkheid van het Aarts-bisdom van Utrege^{den tijtel van Aarts-bisschop van Utrege} en de onderhoorige Bisdommen, uyt eenige honderde Priesters bestaande, dewelke in Holland en Provincien aan Rovenius zouw toe staan.^{aan Rovenius zouw toe staan.} onder het juk der On-katolijken, de eer, het welwezen, en het gezag van Godt, van de Katolijke Kerk, en van uwe Majesteit, met de uiterste prijkelen en door een onvermoeiden arbeid trachten uyt te breiden, en ook door Gods genade op een wonderlijke wijze voortzetten; hoe dat zijne Heiligheit over ruim veertig jaaren goedgevonden had in de voornoemde Provincien, onder de beschuttinge van zijne Katolijke Majesteit, en naderhand van de Princen van 't Nederland, Albertus heerlijker gedagtenisser en Isabella, een Pausselijken Vikaris aan te stellen; op dat dezelve, met een groot gezag en ruime magt ter stichtinge der Geloovigen voorzien zijnde, het opzigt zoude hebben op de Geestelijkheid dewelke dagelijks noch meer en meer aanwascht, en op de Geloovigen dewelke reeds tot eenige honderd duizenden zijn vermengvuldigt.

Maar hoe dat naderhand, te weeten omtrent over vijf-en-twintig jaaren, dezelve Princen van het Nederland het als een noodwendige zaak aangezien hebben dat dezelve Pausselijke Vikaris door zijne Heiligheit Aarts-bisschop wierd gemaakt: op dat hy de Geestelijkheid en de Geloovigen van het gemelde Aarts-bisdom van Utrege, en van de vijf onderhoorige Bisdommen, met des te grooter gezag zouw kunnen bestieren, en hen des te gemakkelijker onder de gehoorzaamheit en in bedwang zouw kunnen houden: Hoe dat zijne Heiligheit Klemens VIII, zaliger gedagtenisse, het zelve zoo dienstig heeft geoordeelt,

deelt, en zodaanig een genoegen in die begeerte van de doorluchtigste Princen van 't Nederland heeft getoont, dat hy den Pausselijken Vikaris Sasboldus, die tot hem was gezonden, het *Roket* met eigen handen heeft aangedaan; en hem opentlijk tot Aarts-bisschop, onder den tijtel van Philippen, te Romen heeft laten wijden: en zulks met dit beding, dat hy, wanneer het de gemelde Princen of zijne Katolijke Majesteit zouw believen, den tijtel van Aarts-bisschop van Utrecht zouw mogen voeren: dewijl hy voornamentlijk voor die Aarts-bisschoppelijke Kerke wierd gewijdt, en naar dezelve wierd gezonden: zodaanig dat hy zederd dien tijd van ieder een voor Aarts-bisschop van Utrecht is gehouden, en Aarts-bisschop van Utrecht genoemt is geweest; ja dat welgemelde Princen van het Nederland hem als Aarts-bisschop van Utrecht gehandelt, en in de brieven die zy hem schreven den tijtel van Aarts-bisschop van Utrecht gegeven hebben.

Maar als de gemelde Aarts-bisschop Sasboldus in 't jaar 1614 zeer heiliglijk was overleden, heeft zijne Heiligheit Paulus V. in 't zelfde jaar, volgens den wensch van alle de Geloovigen, zelfs ook van de gemelde Princen, tot Pausselijken Vikaris aangeselt Philippus Rovenius, Deken van S. Plechelmus Kerke te Oldenzeel. Als dezelve dat ampt eenige jaaren met een zeer groote vroomigheid, yver en voorzigtigheid had bedient, hebben dezelve doorluchtige Princen uyt eige beweginge dienstig geoordeelt dat gemelde Pausselijke Vikaris insgelijks Aarts-bisschop behoorde gewijdt te worden; hetwelke zy ook van zijne Heiligheit, die 'er genoegzaam van zelfs toe gegengen was, gemakkelijk verkreegen hebben. Waar op hy in het adelijk Nonne-klooster van Voorst,

Voorst, van S. Benedictus order by Brussel, Aarts-bisschop is gewijdt. En het wierd voor een goed voorteken geduidt dat hy juist op dien dag is gewijdt, dewelke nooit vergeeten behoort te worden, als die roemruchtige zegen in den Veldslag by Praag is bevochten.

Naderhand hebben de tegenwoordige Smeeckers door eenige bemiddelaars, en voornamentlijk door den Hoogwaardigsten Heer J. de Brisiguella, toen ter tijd Biechvader der Doorluchtigste Princen, t'hans waardigen Bisschop van Segovie, en President van den Nederlandschen Raad van uwe Majesteit, beginnen te arbeiden dat het aan de Doorluchtigste Princen mogt believen aan den reeds gewijden Bisschop den tijtel te vergunnen van Aarts-bisschop van Utrecht. Daar op heeft (gemelde Brisiguella) aan Henricus Vordenus Deken te Oldenzeel, die deze zaak op dien tijd, gelijk ook tegenwoordig, uyt den naam van de Geestelijkheid behandelde, uyt naame van gemelde Princen tot antwoord gegeven, dat de Princen by deezen tijd van 't bestand, in die landen en in de Vereenigde Provincien niets zouden ondernemen of veranderen, om aan de Staaten geen de minste gelegendheit tot klagten te geeven, als of zy hunne beloften niet en hielden: maar dat men over deeze zaak na het eindigen der wapenschorsinge beter zouw kunnen handelen.

Doch als het bestand ten einde gelooopen was, is die zeer godvruchtige Prins, eer dat deeze zaak hervat wierd, uyt het tegenwoordige leven naar een beter gereist.

Als zich dan een nieuwe gelegendheit had opgedaan, en gemelde Aarts-bisschop van Philippen, met toestemminge van de Doorluchtigste

en van Utrecht: dat hy in de Stad Utrecht, als in de plaats van zijn verblijf, Bisschoppelijke regtsplegingen verrigte: dat hy uyt kragte der gemelde aangematigde hoedaanigheid, Prelaatschappen, Kanonniksyden en Kerkelijke ampten, ook uyt naame van den Koning van Spanje, vergaf: **en diergelijke beschuldig-punten meer / dewelke in de onderstaande Aanklagte staan uytgedrukt,**

AANKLAGT

TEGEN

PHILIPPUS ROVENIUS,

Ingeleverd door den Schout der Stadt Utrecht, in het jaar 1639.

OP het verzoek van den Hoog-edelen Heer Henricus Valkenaar, Heer van Valkenaar, Dukkenborch, Lis, Giesfen, de Wenert, enz, Schout der Stadt Utrecht, als zijnde wegens zijn ampt Eischer, word Philippus Rovenius, te Deventer geboren, door my Staaten-bode, uyt kragte van het Vonnis gegeven den 5 October 1639, gedaagt om in persoon voor het achtbaar Gerecht der Stadt Utrecht te verschijnen op dingsdag, dewelke zal vallen op den 15 October 1639, voor de middag, de klok negen uren; om aldaar aan te hooren zodaanigen eisch en besluit, als zijne Edelheit zal goedvinden tegen hem in te brengen en te neemen; uyt hoofde dat hy bestaan heeft zich aan te matigen den tijtel van *Aartsbisschop van Philippen en van het Stift van Utrecht*; en van *Pausselijken Vikaris over Holland, Zeland, en over de andere Provincien van het Vereenigde Nederland, en van 't gebied van Over:*

Over-yffel: en daar by de Overigheden van deeze Landen, en zonderling van deeze Stad Utrecht, te houden en te schelden voor ketterfche, wederfpannige en onwettige Overheden; de vergeevinge van Prelaatschappen, Kanonnisdyen, en andere kerkelijke ampten, dewelke door gemelde Overigheden gedaan zijn, voor nietig, onwettig en kragteloos te verklaaren, en daar-en-boven uyt kragte van zijne aangematigde boedaanigheid, die in haar zelven nietig is, Prelaatschappen, Kanonnisdyen en de Kerkelijke ampten, in de Kerken alhier en elders, ook ter beoeminge van den Koning van Spanje, te begeeven, dispensatien te verleenen, en andere Bifschoppelijke regts-pleegingen in deeze Stad, als in de plaats van zijn verblijf, te verrigten: Alles tot groot nadeel van den Staat deezer Landschappen, en tot versmaading van de hooge oppermagt: en daar by, met aanmatiginge, verbreekinge, en verftooringe van de hoogheit en het regtsgebied des Vaderlands. Daar-en-boven, om dat bevonden is dat hy te Romen, te Keulen, en elders handelt en gemeenschap houdt met den Gezant van den Spaanschen Koning, tot voordeel van gemelden Koning, en tot nadeel van deezen Staat: en om meer andere onderneemingen en straffchuldige feiten: alles met behoorlijke bekendmaakinge:

Afgelezen van het Hof van Utrecht, ten overstaan, volgens den eifch der regten, van den Onder-schout en van de Schepenen: den 5 October 1639.

Was getekent

H. van KOESVELT.

5

DAAR

en van Utrecht: dat hy in de Stad Utrecht, als in de plaats van zijn verblijf, Bisschoppelijke regtsplegingen verrigte: dat hy uyt kragte der gemelde aangematigde hoedaanigheit, Prelaatschappen, Kanonniksdyen en Kerkelijke ampten, oole uyt naame van den Koning van Spanje, vergaf: en diergelyke beschuldig-punten meer / dewelke in de onderstaande Aanklagte staan uytgedrukt,

A A N K L A G T

T E G E N

P H I L I P P U S R O V E N I U S,

Ingeleverd door den Schout der Stadt Utrecht, in het jaar 1639.

OP het verzoek van den Hoog-edelen Heer Henricus Valkenaar, Heer van Valkenaar, Dukkenborch, Lis, Giessen, de Wenert, enz. Schout der Stadt Utrecht, als zijnde wegens zijn ampt Eischer, word Philippus Rovenius, te Deventer geboren, door my Staaten-bode, uyt kragte van het Vonnis gegeven den 5 October 1639, gedaagt om in persoon voor het achtbaar Gerecht der Stadt Utrecht te verschijnen op dingsdag, dewelke zal vallen op den 15 October 1639, voor de middag, de klok negen uren; om aldaar aan te hooren zodaanigen eisch en besluit, als zijne Edelheit zal goedvinden tegen hem in te brengen en te neemen; uyt hoofde dat hy bestaan heeft zich aan te matigen den tijtel van *Aartsbisschop van Philippen en van het Stift van Utrecht*; en van Pausselijken Vikaris over Holland, Zeland, en over de andere Provinciën van het Vereenigde Nederland, en van 't gebied van

Over:

Over-yffel: en daar by de Overigheden van deeze Landen, en zonderling van deeze Stad Utrecht, te houden en te schelden voor kettersche, wederspannige en onwettige Overheden; de vergeevinge van Prelaatschappen, Kanonnisdyen, en andere kerkelijke ampten, dewelke door gemelde Overigheden gedaan zijn, voor nietig, onwettig en kragteloos te verklaaren, en daar-en-boven uyt kragte van zijne aangematigde hoedaanigheid, die in haar zelven nietig is, Prelaatschappen, Kanonnisdyen en de Kerkelijke ampten, in de Kerken alhier en elders, ook ter benoeminge van den Koning van Spanje, te begeeven, dispensatien te verleenen, en andere Bischoppelijke regts-pleegingen in deeze Stad, als in de plaats van zijn verblijf, te verrigten: Alles tot groot nadeel van den Staat deezer Landschappen, en tot versmaading van de hooge oppermagt: en daar by, met aanmatiginge, verbreekinge, en verstooringe van de hoogheit en het regtsgebied des Vaderlands. Daar-en-boven, om dat bevonden is dat hy te Romen, te Keulen, en elders handelt en gemeenschap houdt met den Gezant van den Spaanschen Koning, tot voordeel van gemelden Koning, en tot nadeel van deezen Staat: en om meer andere onderneemingen en straffschuldige feiten; alles met behoorlijke bekendmakinge:

Afgelezen van het Hof van Utrecht, ten overstaan, volgens den eisch der regten, van den Onder-schout en van de Schepenen: den 5 October 1639.

Was getekent

H. van KOESVELT.

¶ 5

Daat

Daar op is gevolgt dit onderstaande

V O N N I S

Van den Raad van Utrecht uytgesproken op
den 10 Maart 1640.

T E G E N

PHILIPPUS ROVENIUS,

GEzien zijnde by het Geregt der Stad Utrecht de aanklagte, by 't zelve Geregt in geleverd, uyt naame en van wegen Henrikus Valkenaar, Heer van Valkenaar enz. Schout van deeze Stad Utrecht, en uyt hoofde van zijn ampt Eisscher, tegens Philippus Rovenius, te Deventer geboren, die door een plakkar gedagvaart zijnde achter blijft: en daar by gezien de indragingen, bekendmakingen, waarmaakingen, als ook de stukken en bewijzen, door den Heer Eisscher ingeleverd, waar uyt blijkt dat de Gedaagde en achterblijvende op het einde van het jaar 1621, na het eindigen van het twaalf-jaarg Bestand, daar hy een zoo genoemd geestelijk persoon was, tegens de plakkaaten heimelijk, zonder verlof-brief, en zonder zijnen naam of hoedaanigheid aangegeven te hebben, in deeze quartieren, en zonderling binnen deeze Stad Utrecht is gekomen, en zich aldaar eenigen tijd heeft opgehouden: en getracht heeft zich van een bequaame woonplaats te voorzien, en zijn verblif alhier te houden, tot nadeel van deeze Landen: Dat dezelve zich den tijtel en den naam heeft aangematigt van *Aarts-bisschop van Philippen en van Utrecht*, en van Pausselijken Vikaris over Holland, Zeeland, en de andere Vereenigde Provin-

Provincien; en in die hoedaanigheid verscheide Bisschoppelijke regtsplegingen heeft verrigt en in 't werk gestelt: dat hy in dezelve voorgewende hoedaanigheid veele en verscheide Prelaatschappen, Kanonniksdyen, en andere Kerkelijke ampten, zoo in de Kerken hier als elders, ook ter benoeming van den Koning van Spanje, en van de Aarts-hartogen van Oostenrijk, als ten dien tijde Princen van 't Nederland, heeft vergeven; en dat hy de bezitters der gemelde kerk-ampten voor onwettige en onregtvaardige bezitters, en de vergeevers van die ampten voor ketterische, wederspannige en onwettige Overigheden heeft uytgemaakt.

Dat dezelve in de jaaren 1622. en 1623, benevens *Jacob Bool*, een Utregetenaar, en meer andere van hunne medestanders, te Romem met kennisse van hunne raads-luiden, en uyt last van de Roomsche Paapen der gemelde Nederlanden, met den Paus en de Kardinaalen, over zijne gewaande Overigheid in het Vereenigde Nederland tegens de Jesuyten en andere Klooster-paapen heeft gehandelt en gewoelt: en in deeze onderhandeling zich bedient heeft van de voorspraak en van het gezag van den Koning van Spanje, en van de Infante, en van hunner beider Gefanten; en duidelijck verklaart heeft dat gemelde voorspraak strekte tot voordeel van gemelden Koning en Infante, tot dewelke de Papisten van het Vereenigde Nederland ten hoogste genegen waren; en dat hy dezelve (Papisten) naar zijn uysterste vermogen in de gehoorzaamheit (tot gemelden Koning en Infante) zouw trachten te stijven: maar beducht was dat hunne gemoederen van dezelve zouden vervreemden, ten waar dat hy in zijne gewaande Overigheid door de voorspraak en het
gezag

gezag van gemelden Koning en Infante gehandhaaft wierd. Dat dezelve met zijne medestanders, tot uytvoeringe van gemelde onderhandeling, de menschen in deeze landen geld heeft afgeperst; dat hy, alhoewel dat hy na de verovering van de stad Grol, volgens het verdrag dienaangaande gesloten, als een vyand van het Vereenigde Nederland, gehouden was binnen den tijd van twee maanden van daar te vertrekken; des niet tegenstaande niet alleenlijk aldaar in't heimelijk is gebleven, of ten minste dikwils daar weder is gekomen, en zulks zonder eenig paspoort of verlof: maar ook zijn verblijf alhier te Utrecht heeft gehad; en die stad voor zijne woonplaats heeft gehouden.

Dat hy aldaar en elders Paapsche by-geloovigheden heeft geoeffent, en daar by veele en verscheide vyandlijke feiten op nieuw heeft bedreven, zich gedraagende als Bisschop van Philippen en van Utrecht; en als Pausselijke Vikaris over Holland, Zeland en de andere Vereenigde Provinciën; verscheide Bisschoppelijke regtsplegingen in die gewaande hoedaanigheid verrigtende, veele en verscheide Kanonniksdyen en andere Kerk-ampten, zoo in de Kerken alhier als elders, vergeevende: in dezelve gewaande hoedaanigheid voor zijnen algemeenen Vikaris hier te Utrecht gebruikende *Johannes Wachtelaar*, burger van deeze stad en Kanonnik van de Mary-kerke: daar by een algemeen Vikariaat, en daar by een gemeene schatkist alhier opregtende: en zich zelve als Aartsbisschop, of zijnen voornoemden Vikaris, *Johan Wachtelaar*, tot bestierder van die schatkist aanstellende.

Dat dezelve in deeze landen geldgaderingen heeft

heeft laaten doen, en de ingezamelde penningen naar zijn goeddunken heeft besteedt: daar by, dat hy een groot getal van kerkelijke Bezoekers, Paapen, andere zo genoemde Kerkelijke personen heeft gemaakt, en noch meer andere Vikariaaten en genootschappen in deeze landen heeft opgerecht, Aartspriesters heeft aangestelt, de steden in Parochien heeft verdeelt, en aan de Parochien byzondere zoo genoemde Kerkelijke Harders heeft toegewezen, en by dezelve mede-helpers heeft gevoegt: daarenboven, dat hy *dispensatien* in huwelijksche zaaken heeft gegeven; en de huwelijken, dewelke anders aangegaan waren als hy bevolen had, onwettig heeft verklaart. En nadien alle de voornoemde dingen zeer grootte en zwaare misdaden zijn tegens de hoogheit, Godsdiens, wettige regeering, en zoo dier gekogte vryheit van deeze landen, en van een zeer schadelijk gevolg en quaad voorbeeld zijn; en vervolgens in een Republiik, daar de gerechtigheit en goede regeering bloejen, niet ongestraft moeten blijven: Daarom is het dat het voornoemde Geregt, regt doende, den gedaagden en wegblijvenden heeft versteeken, en uyt kragte deezes versteekt, van alle uytvluchten van wraakinge, uytstellinge, en voorgewende verzuimenisse, en van alle verweeringen en verdedigingen, die hy enigerwijze had kunnen inbrengen: en gebiedt hem zijn leven lang in ballingschap te leeven buiten het Vereenigd Nederland; zoo dat hy daar noit zal mogen wederkeeren; en dat op zodaanige straffe als de vyanden van deezen staat verdienen. Vorders verklaart het zelve Geregt alle zijne goederen verbeurd; behoudens dat de onkosten van het regts-geding, volgens de

schat-

schatting van het zelve geregt, daar uyt betaalt zullen worden.

Gedaan en uytgesproken te Utrecht,
den 10. Maart 1640.

was getekend,

PIETER BOR.

Hy was pas te bore door den Schout en des zelfs dienaren gezogt getoest ten huize van een godsdienstige en hoog-edele Juffroum: maar dewijl hy zich onder een vrouwen tabbert had verscholen / was hy hunne handen aldus ont-komen.

Daar op is hy dan vooz altijd uyt het Der- eenigde Nederland gebannen; en heeft aldus met den Apostel Paulus / volgens zijn broeders boozegging / noit geen vaste stee gehad; maar heeft geduurig herwaarts en derwaarts moeten zwerben om de verstrooide Schapen te verga- deren:

Geen vaste
stee heb-
bende, maar
herwaarts
en der-
waarts om-
zwervende,
heeft hy o-
veral blij-
ken van
sijne vroom-
gheit,
medrigheit,
gegeven,
geduurig
het Goode-
lijke woord
preekende,

De gebannen Prelaat / nu nergens beilig zijnde / heeft geen eene plaats van zijn kerke- lijk gebied betreden / waar dat hy al gezwor- ben en gedooft mag hebben / of hy heeft ober al tekenen van een heiligen / onbedekten en onberispelijken ommegang nagelaaten.

In wat plaatze dat hy zich mogt bevinden / heeft hy noit den dienst van eenigen dienaar gebruikt om zich te kleeden of te ontkleeden.

In alle de plaatzen daar hy vertoefde was hy gewoend verscheide maalen te preeken: hy preekte doozgaans op alle zou- en heilig-dagen / ja zelf op de aflat-dagen / vooz de huis genoo- ten

ten daar hy 't huis lag: en hy nam overal de gelegenheit waar / om iet berispen en goddelijks in de herten der Geloobigen te prenten / mengende en besproeiende zijn zeggen met overvloedige traanen: want noit heeft hy voor het volk gepraekt zonder traanen te storten: en dat dikwils in zulken overvloed / dat alle de omstanders hinnen traanen met de zijne mengden. Hy had ook voer een spreekwoord: Ut moveas alios, primum movearis oportet: Wilt gy een ander beweegen, dient gy allereerst bewogen te zijn. Ook is het menigmaal geschiedt dat hy met den Goddelijken dienst aan den Outer bezig zijnde / als hem onder het leezen van het H. Evangelie eenige beweeglijke woorden voorgequamen / zodaanig in zijn hart wierd getroffen / dat hem de traanen ten oogten uytvossen; somtijden met zulke een beweginge / dat hy niet konde voortlezen / en eenigen tijd moest rusten.

Dat hy eens / onder de opheffinge van de H. Hostie / gezien is geweest omscheenen met klaarblinkende straalen / zoutu / indien het noodig waar / door geloofwaardige getuigenisse / met aanwijzinge van den persoon die het gezien heeft / en van de plaatze daar het geschiedt is / betwopen konnen worden. En men heeft zich des niet te verwonderen; want / daar hy met Godt in zijne gebeden zoo gemeenzaam omging / kan hem zulks ligtelijck bergunt zijn geweest. En op wat tijden dat hy ook schielijck in zijne kamer wierd verrast / of onbooziens betrapt / is het noit gemist / als hy niet bezig was met iets goeds te leezen of te schryven / of men vond hem altijd met een rozenhoedje in de hand aliddende door de kamer wandelen / of met geboge

en het zelve met zijne traanen bespreijende, om de aanhoorders door zijn voorbeeld te beweega.

De Bost
gibel van
ed n. i.
van deest
1671

geeven een Onderregting in de Christelijke Godvruchtigheid, bestaande in vier boeken / dewelke / met de eige hand des Schrybers vermeerderd zijnde / bewaart worden in de Boekerij van den Heer Hugo van Heussen. Eenigen tijd daar na / als zijnde alles vooz allen gewoonden / heeft hy in 't Latijn uytgegeeven een Werk van de Christelijke Republiik, begreepen in twee boeken / en wonderlyk wel passende op alle soozten van menschen. Ik behoeft niet te melden wat een grooten dienst dat hy aan het Christendom en aan alle de Geestelykheit heeft gedaan / als hy op het verzoekt der Heeren Kardinaalen een Traktaat van de zendingen tot voortplantinge des Geloofs te Romen in 't jaar 1622 heeft geschreeven.

Tegen dit werkje / gelijk het lot van veele anderen is geweest / hadden zijne benijders het een en het ander te zeggen ; tot zoo verre dat ze het zelve aan de viersthaar der Roomsche Inquisitie, om aldaar veroordeelt te worden / hebben aangebragt.

Camillus Cæsar, Keeraar in de Godheit en in beide de Regten / en daar hy Keurmeester der Boeken te Romen / heeft de verdediging van het werkje ter hand gebat : welke verdediging geboegt staat achter den tweeden druk / dewelke te Parijs by Toussain du Bray, in 't jaar 1625 is uytgekomen. Aldaar geeft de gemelde Keur-meester het volgende bonnis ober het voornoemde Crakitaatje : Gedrongen zijnde om de orders die my gegeven waren te volbrengen, heb ik dit boekje met de uysterste aandachtigheid eenmaal, en andermaal, en derdemaal doorlezen : en heb daar niet een enkel woord in gevonden,

Onder de zelve munt uyt zijn Traktaat van de zendingen enz. 't welk door zijne Benijders by de Inquisitie is aangeklaagt. Camillus Cæsar, Keurmeester der Boeken te Romen, vat de verdediging van het Werkje ter hand.

vonden, waar over het een straf-vonnis zou ver-
nen.

Hy ziet op de orders van den Kardinaal Bar-
barini, dewelke hoort daar na Paus is gewor-
den onder den naam van Urbanus VIII. want
het was door des zelfs gezag nagezien geweest
eer dat het in Szaband / in 't jaar 1624 / wierd
uitgegeven.

Het zelve
Werkje is
zeer gepre-
zen.

Ik vinde het zelve Werkje met de volgende
woorden geprezen / in zeker Fransch geschift /
boerende den titel van Byzonder Antwoord op
het Berigt van Mijnheer den Bisschop van Lan-
gres, in het 26 Hoofd-deel.

En is ook
opgedraa-
gen aan de
Geestelijk-
heit van
Frankrijk.

Het Traktaat van de zendingen is beschree-
ven door den Aarts-bisschop van Philippen, en
te Romen door de vergadering der Kardinaa-
len goedgekeurt: in het zelve word met groot-
te eerbiedigheit van de gemelde Vergaderinge
en van den Paus gesproken: dit Traktaat-
je heeft de Abt van S. Cyran in 't jaar 1625 te
Parijs laten drukken, en heeft het opgedragen
aan de Geestelijkheid van Frankrijk: Naderhand
heeft hy het ook overgezet in de Fransche taal,
en aan Mijnheer de Sponde Bisschop van Pa-
miers doen opdragen; en heeft er laten by druk-
ken de Verdediging van het zelve werkje door
een Leenaar in de Godheid en Pastoor te Romen,
dewelke noit gedrukt was geweest, enz.

Van dezen nieuwen en vermeerderden druk
heeft de Schryver zelf / te weten Rovenius, ge-
wag gemaakt in een brief / dewelken hy den
2 September 1625 aan den Licentiaat Sixtus,
of hy des zelfs afwezen aan den Heer Kracht,
Pastoor

Te weeten den bovengemelden Camillus Caesar, Raads-
heer van de Vergaderinge der Kardinaalen . . . Pastoor te Ro-
men enz.

Pastoor te Amsterdam / uyt Oldenzeel heeft gescheven.

Ons boekje van de Zendingen is deeze zomer te Paris in Vrankrijk gedrukt met de verdediging van *Cæsar Camillus*, Leeraar in de Godheit, en Keur-meester der Boeken te Romén. Daar is by gedrukt een goedkeuring van de hooge School van Parijs, beneffens 's Konings Privilegie. Voor aan staat een opdracht aan de Bisschoppen te Parijs vergaderd; in de welke te kennen word gegeven dat dit Bockje uyt Italie in Vrankrijk is gebragt, als de Kardinaal *Barberini* daar aanquam. Ik heb een afdrukzel van 't zelve van Brussel ontvangen door Mijnheer *Calenus*, enz.

Ik spreek nu niet van een groot getal van zijne Brieven / dewelke verbult zijn met het merg der hemelsche wijsheit; noch van zijne andere geschriften: onder dewelke geenzins de laatste plaats verdienen zijne f Besluiten omtrent het Geloof, de Sakramenten en de Geboden der Kerke, dewelke in de voornoemde Boekkerje van den Heer van Heusse verwaart worden. Doegt hier noch by de 3 Getijden van de Heiligen van het Utrechtsche Aartsbisdom / en van de onderhoorige Bisdommen; dewelke dooz hem / of ten minste op zijnen naam / zijn uytgegeven.

Dan het waar te wenschen dat de oude stukken daar de lebens der gemelde Heiligen uytgenomen zijn / en die dooz de haddelquast van den gewaanden *Marcellinus* zoo seelikh zijn gehabent en verbaftert / dooz een nauwkeuriger oordeelkunde gezift waren geweest.

S 2

Hy

f Resoluciones circa Fidem, &c.
2 Officia Sanctorum, &c.

Andere
Schriften
van Rovenius.

Hy heeft ten minsten drie Berigten / doch op verscheide tijden / aan het Hof van Romen overgelevert. In het eerste / 't welke al heel oud is en al in 't jaar 1622 aan den Roomschen Stoel wierd behandigt / geeft hy de volgende getuigenissen aan de Kapittels van deeze Landen : In Holland en de Vereenigde Nederlanden zijn behalven het Kapittel van het Aarts-stift van Utrecht, geduurende den geheelen tijd der beroerten, noch twee andere Kapittels van Kerken in wezen gebleven, en zijn tegenwoordig noch in wezen : te weten dat van Haarlem en van Deventer.

Doch in het berigt van het jaar 1643 geeft hy de volgende getuigenis aan het Kapittel van Haarlem : Hoewel dat alle kerkelijke Prouven en Prebenden der Haarlemsche Kerke door de On-katolijken zijn aangeslagen, en dat alle de kerkelijke goederen verkogt zijn; zoo is nochtans het Katedraale Kapittel tot noch toe in stand gebleven, en heeft noch tegenwoordig zijnen Proost, Deken, en Kanonniken dewelke tot de vereischte eertrappen in de Academie gevordert zijn. Over weinige weeken hebben wy een nieuwen Deken doen verkiezen in de plaats van den onlangs overledenen: en hoewel dat de Kanonniken tegenwoordig geene inkomsten trekken, zoo arbeiden zy nochtans in het Bisdom onder den Pausselijken Vikaris : en zy bekleeden meest altemaal het ampt van Pastoor.

Daar-en-hoben heeft Rovenius verscheide en groote brieven upt Romen geschreven aan Vordenus, Proost te Oldenzeel : gelijck de Geestelykheit ook menige en zeer gewigtige Brieven aan hem / als hy te Romen was / heeft gezonden : van dewelke wy noch wel een goed deel mogten in 't licht geeven.

Wy hebben ook onder ons beruften een register van byna alles dat ROVENIUS heeft herrigt; welk register de oplettende Prelaat schier gansch en geheel met eigen handen heeft geschreeven.

Als hy nu vier-en-zeventig jaaren oud was geworden / en in alles noch eben kloek was / heeft hy in 't jaar 1649 / in de Abdije van Doozst by Bussel / het vijftigste jaar van zijn Priester-schap gebiert / en de gulde Mis / zoo als ze genoemd word / gedaan. Philippus van Deventer / Priester en Kanonnik te Oldenzeel / heeft by die gelegendheit een Horatiansch Lierzang op de vervolgingen van den godbnachtigen Prelaat gemaakt / en hem een geestelyk lof-dicht toegezongen.

Hy viert het Jubel-feest van zijn Priester-schap.

Ook heeft het Kollegie der Jesuyten te Hal in het zelfste jaar 1649 aan onzen Prelaat / als hy het Jubel-feest van zijn vijftig-jaarg Priester-schap te Hal vierde / vijftig zinnebeelden / voor ieder jaar een / tot een teken van hunne goedwillige onderdanigheit opgedaagen. Deeze zinnebeelden waren altemaal genomen uit de zinspreuk van zijn wapen: CRUCE ET MANU: dat is / DOOR HET KRUYSEN MET DE HAND: en waren zeer keurlyk in een groot folio gebonden en verguld. Dit zelfde boek / als zijnde aan my bereert geweest / behooft my tegenwoordig toe.

Als onder deeze en meer andere gelukwenschingen gezeyt wierd / dat het iet zeldzaams was dat hy de Goddelijke Offerande zoo menig jaar en zoo dikwils had opgedaagen / gaf hy tot antwoord: Het is waar, ik heb het al veele jaaren gedaan: dan het waar te wenschen dat ik het maar twee jaaren wel en behoorlyk gedaan had.

O zeer ootmoedige *Prelaat* / gy maakt ons beschaamd door zoodaanig een antwoord. Indien dit op het groene hout past / hoe zal het met de doore houten gaan? Hier alleen blijkt duidelyk uyt hoe heiliglyk dat gy de onbevleete *Offerande* aan het heilig *Altaar* hebt opgedraagen / en hoe dat gy de onderhouding van de volgende lesse uyt de borsten van *Jesus* had gezogen: Leert van my dat ik zagmoedig en ootmoedig van harte ben.

Hy wenschte ontbonden te worden,

En, zoo als hem veropenbaart was, en hy in een predicaatzie had voorzeit, is hy te Utrecht heiliglyk overleden.

Van dien tijd af riep hy dikwyls met den *ouden Simeon*: Heere, nu laat gy uwen *Dienaar* naar uw woord in vrede gaan. Hy riep ook dikwyls met de *Leeraar der Volkheren*: Ik wensch ontbonden te worden en met *Christus* te zijn. Want wat heb in den *Hemel* te wachten, en wat heb ik op de aarde begeert, als u alleen? Ik begeer u, ik zoek u, ik verlang naar u. Godt heeft niet alleen het zuchten en het ernstig en standvastig bidden van zynen onderdaanigen die naar verhoort: maar heeft hem / tot een grooter gunst / den tijd van zyne dood bekend gemaakt; te wecten / dat hy uyt dit tranendal zouw scheiden in den zelfsten *ouderdom* als *Augustinus* was gestorven. Ook heeft hy in 't jaar 1649 / in de Maand *November* binnen het *oktaaf* van *Allerheiligen* / als hy de gedagtenis hield van zyne *Warts-bisschoppelyke wijdinge* / in een openbaare *Predicaatzie* gezeit: Gy zult mijne tegenwoordigheit niet langer als een jaar of twee genieten.

En zoo is het ook gebeuet: want als die deftige *Dienaar* des Heere in acht-en-zeventig jaaren oud was / heeft hy in het jaar 1651 op den eersten *October* / *ouden styl* / zyne ziel in de *Stad Utrecht* aan zynen *Schepper* wedergegeven.

ven. In zijne ziekte heeft een zonderlinge ber-
duldigheid en onbezweeke godvruchtigheid ont-
gescheenen. Hy heeft van tijd tot tijd ten ein-
de toe / met de oogen en handen hemelwaart
opgeheven / naar het voorbeeld van den H. Au-
gustinus de seiven Boet-psalmen gelezen. Ja
tot teken van grooter boetvaardigheid heeft hy
drie uren voor zijne dood met zijn bedde gelicht
en op de aarde willen geleit worden / om zijnen
geest a daar te geeven; tot een groote verbaast-
heit van de omstanders; dewelke de dood van hun-
nen liek-boogd met zilte en bittere traanen be-
weenden. Zijn lichaam is te Utrecht hemelrijk /
om de bovengemelde verbolgingen / ter aarde be-
stelt in het huis van een Hoog-edele en zeer
gods-dienstige Waagd / dewelke een andere Pa-
denciana en Praxedes mag genoemd worden / en
hem met een edelmoedige mildaardigheid huisbe-
sting had gegeven; en alwaar hy de leste vijf of
ses jaaren meest altijd had gesoholen.

Seven jaaren na zijne begraffenis is zijn graf
geopent / en zijn lichaam gaaf en ongeschonden
gebonden geweest.

Daar hebt gy dan als in een korte schets wat
voor een man dat Rovenius is geweest. Als hy
noch jong van jaaren was / liet hy niet kinder-
lijks in zijn gedrag bliken. Hy is geweest een
treffelijk rieraad der Lobensche Schoole; een
onbedekte spiegel voor de Priesters / een voor-
beeld van gods-dienstigheid voor de Kanonnik-
ken / de luister der Bisschoppen / de bescherm-
er van het Vaderland / de hamer der On-katolij-
ken / eindelijk een school van alle deugden / een
man / noch voor den ouderdom verkeerdt / noch
voor de dood beschadigt. De regtvaardige zal

in eeuwige gedagtenisse zijn: hy zal geen quaa-
de opspraak te vreezen hebben.

Zijn naam zal eeuw uyt eeuw in beklijben /
om dat hy de nakomelingen in de zucht tot den
Gods-dienst heeft boozgelicht: dat hy het Volk
(der Geloovigen) heeft vermeenighbuldigt / en
dat hy de blijfchap heeft vermeerderd.

Valerius Andreas heeft hem met de volgende
woorden in zijne *Nederlandsche Boekzaal ge-
prezen*: Philippus Rovenius, te Deventer gebo-
ren, Aarts-bisschop van Philippen, en Pausse-
lijke Vikaris over Holland en de nabuurige Lan-
den: een man van een uytsteekende deugd en
zonderlinge geleerdheit, dewelke met grooten
yver in den Wijngaard des Heere, en in het
ampt dat hem aanbevolen was, heeft gearbeitet.
Daar op geeft hy een lijst van zijne *Schrijf-
ten*.

In het bericht van de *Hollandfche Kerk* staat
het volgende van Rovenius gemeldt: Hy is in 't
jaar 1614, op de verkiezing van de Geestelikh-
heit, en op de benoeming van gemelde Aarts-
hartogen, door *Paulus V.* aangestelt tot Pausse-
lijken Vikaris: en is ook naderhand, te weeten
in 't jaar 1620, Aarts-bisschop van Philippen ge-
wijdt. Hy was voor deezen Hoog leeraar der
Godkunde, en President van het *Hollandfche*
Queek-school te Keulen geweest. Hy was te
Deventer geboren; en is ook Deken te Olden-
zeel geweest. Hy heeft ook een grooten lof be-
haalt by de genen die buiten de Kerk zijn: en
eenige On-katolijken, die anders op hem gebee-
ten waren, hebben hem groote lof-getuigenissen
gegeven. Voor al heeft *Hugo de Groot*, in zijn
Boek van de *Belegeringe van Grol*, onzen *Ro-
venius* die onder de *Belegerden* was hemel
hoog

hoog geprezen. Hy was een zonderling voorbeeld van godvruchtigheid, soberheit, ootmoedigheid, en nedrigheit; en hy stichte een ieder door zijn deugdzaam leven, enz.

ORDONANTIE

V A N

PHILIPPUS ROVENIUS,

Omtrent het Ritueel en den Catechismus.

Philippus door de genade van Godt en van den Apostoliffchen Stoel, Aarts-biffchop van Philippen, en Pauffelijke Vikaris in de Nederlanden; aan de Eerw. en in Christus beminde Pafteurs en Priesters, zoo Wereldfche als Reguliere, dewelke in de gemelde Provincien arbeiden, zaligheid in den Heere.

Wij hebben dikwils en ernstelyk gewenscht dat we altemaal / detwelke eenen Godt in eene Katolijke Kerke dienen / niet alleen zodaanige gemeenschap onder malkander mogten hebben / dat we onze gebeden en dankzeggingen volgens een en het zelfste formulier aan Godt opdragen; en de heilige offeranden offerden volgens het gebruik der Roomfche Kerke / detwelke de Moeder en de Meesteresse van alle Kerken is: maar ook dat we de gebeden / ceremonien en plegtigheden der zelve Kerke in de bedieninge van alle de Sakramenten gebruikten. Want het kan anders nauwlyks geschieden.

den / of daar moet allengskens op verscheide plaatsen een groote verwoarring omtrent den Goddelijken dienst / en een onkunde omtrent de ceremonien en gebruiken der Kerke inslypen ; wanneer de Priesters geen zeker booschapschrift hebbende / maar de Sakramenten volgens verscheide Ritueelen bedienende / hun ampt op een onbetaamelijke wijze / niet zonder groote ontsichtinge der godvruchtige menschen / beoeffenen. En alhoewel dat dit oogmerk tot noch toe eenigzins getweert is geweest door het gebruik van het Mechelsche Pastoor's-boek (Pastorale) 't welk in deeze Landen doorgaans / en byna door een algemeene over-een-stemming / gevolgt word : om dat het eyter niet op een gelijkvormige wijze van allen gebruikt wierd / en alle Priesters door geen vaste wet verplicht waren om zich naar het zelve te voegen / zoo is het een gewenschte zaak dat het Roomsch Ritueel / 't welke op bevel en door het gezag van Paulus V. verbeterd en uptgegeeven is / in het licht is gekomen ; alwaar ten deele een bevel / ten deele een vermaaning van den Paus aan alle de Kerken van de gansche wereld is bygevoegt / om zich voortaan van dit Ritueel alleen te bedienen ; ten einde dat 'er in een zoo groote zaak een eenpaarige gelijkvormigheid soude onderhouden worden. Hierom is dat wy deeze regelmatigige en godvruchtige begeerte / of zoo gy wilt / dit gebod van den Apostolischen Stoel / in acht neemende / geacht hebben dat het een onbetaamelijke zaak soude wezen / indien de Kerke in deeze Provinciën van het Vereenigde Nederland stryden / dewelke door Gods zondelinge voorzienigheit en door de zorg van den Apostolischen Stoel onder eenen Bestierder /

te weten den Dikaris van den zelven Apostolischen Stoel / is gestelt / nalaatig / ja niet een van de eersten zoude zijn / in het gemelde Roomsche Ritueel aan te neemen: te meer / daar da afzultzels van het Mechelsche Ritueel byna versleeten waren; zoo dat men eerstdaags een niemen dulk zoude moeten onderneemen. Oerzulkis / na dat wy deeze zaak niet voorzigtige en gaantve mannen oberwogen hadden / hebben wy besloten dat we boorzaan geen ander Ritueel als het Roomsche moesten gebruiken. En om boorz het gemak van onze Priesters te zorgen / boorz dewelken het ongemakkelijk valt / en dikwoils ook gebaarlijk is / het zelbe Ritueel in een grooter formaat by zich te draagen / hebben wy de manier van de harderlyke bedieningen te verzigten op zich zelven doen drukken; en aldus het Roomsche Ritueel doen verkorten. Doch wy hebben de woorden en ceremonien / aldaar boorgeschreeben; in alles behouden / en alleenlyk eenige wyldloopige onderregtingen / en sommige andere zaaken dewelke boorz het dagelyks gebruik zoo niet te passe quamen / achtergelaaten. Dierhalven beveelen wy op de gehooorzaamheit aan alle en iedere Pastoors en Priesters / 't zy Wereldsche 't zy Reguliere / dewelke in de plaatsen van ons regts- gebied arbeiden / dat ze boorzaan in het bedienen der Sakramenten geen ander Ritueel zullen hebben te gebruiken als dat van de Roomsche Kerke / dooz dewelke wy in het Katolijke Geloof zijn onderwezen: en in dien zy zich tot hun gemak van het kort Bezgryp / dooz ons uytgegeeven / willen bedienen / dat ze egter in alle boorzvallende twisselingen hunne toevlugt / tot naarder onderregting / zullen neemen tot het Roomsche Ritueel. Daar-

en.

en-boden / dewijl het zeer dienftig is voor de eenigheid dat de kinderen op de zelfde wijze in de Geloofs-beginzelen onderweezen worden; en op dat de verscheidentheit der Catechismussen (dewelke / zoo als wy bevonden hebben / op veele plaatzen al merkelyk groot is) geen verwarring mag veroorzaaken / hebben wy voor de kinderen een kleinen Catechismus in onze taale doen drukken; dewelke wy beveelen dat hooftaan alleen aan de kinderen te leeren zal gegeven worden. Ook zullen wy eerstdaags een grooten Catechismus voor de grooter jonkheit in het licht geeven: niet dat de Antwerpse / of Mechelsche / of diergelyke Catechismussen ons misshaagen: maar om dat wy oordeelden dat dezelve / door eenige veranderingen of byvoegzels / beter op deeze Landen daar de Katholijken onder de On-katholijken vermengt zijn / behoorden toegepast te worden. Overzulkz vermaanen wy in den Heere / en wy gebieden / dat men hooftaan deeze / en geen andere / Catechismussen in deeze Landen zal hebben uyt te geeven en uyt te leggen. Daar by vermaanen wy op een vaderlyke wijze / en wy bidden alle eerwaardige Heeren Pastooren / en hunne medelwerkere / 't zy Wereldsche 't zy Reguliere / dat ze doch zoo een profytig en hoognoodig ampt / van de kinderen in den Catechismus te onderwijzen / niet en verzuimen: want het is zeker dat het welbaaren van de gansche Republyk / en de bekeering des Vaderlands / voor een goed gedeelte afhangen van een goede en bondige onderregtinge van de jonkheit in de gronden des Geloofs. En daarom zullen de Pastoors hunnen pber voor Godt en voor de zaligheid der zielen betoonen / met dit werk voor al ter harte te neemen /

neemen / en op de Feest- en Zondagen een uur-
ten daar toe te besteeden ; verzeleert zijnde dat
ze van den Heere / die zich niet berontwaardigt
heeft het zelfde tuerk te behartigen / een over-
bloedige belooning booz hunne moeite zullen er-
langen.

Gedaan in onze verblijfsplaats, den
15 Maart 1622.

Was ondertekent,

PHILIPPUS Aarts-bisschop,
Pausselijke Vikaris.



APOSTOLISSCHE ORDONANTIE

VAN ONSEN

ALLERHEILIGSTEN HEER

ALEXANDER VII. PAUS

V O O R

De' Geestelijkheid van het Vereenigde
Nederland, en voor de Religieuzen,
dewelke derwaarts gezonden
worden tot voortplanting
van het Geloof.

V O O R R E D E N

Tot den L E E Z E R

Tot verklaaring van de volgende Bulle.

OP den 1 Mey 1623 was 'er een *provi-
sioneel* Dekreet uytgekomen van de H.
Vergaderinge over de Voortplantinge des
Geloofs, bestaande in drie-en-twintig af-
deelingen, dewelke in deeze zelfde Bulle
staan uytgedrukt. Door dit Dekreet wierd
het regts-gebied van den Hoogwaardigen
Heer Vikaris zeer ingebonden, en aan de
Religieuzen een groote magt verleent. Maar
als de Heer Vikaris met reden klaagde dat
hy

hy om de valsche lasteringen zijner tegenstreevers gedrukt wierd, heeft dezelfde Vergadering, den 7 July 1624, toegestaan dat gemelde Heer Vikaris van de eene, en de Regulieren van de andere kant, hunne regten zouden vertoonen aan de Hoogwaarde en Doorluchtige Heeren, den Aarts-bisschop van Mechelen, en des zelfs onderhoorige Bisschoppen; dewelke, als naarder by de plaatzen (van Holland) gelegen, zoo ligtelijk niet konden bedrogen worden: en die hun gevoelen, na het hooren van beide de partyen, aan de H. Vergaderinge zouden overschrijven. Zoo is dan de Heer Vikaris met eenigen van zijne Geestelijkheid van de eene, en de Provinciaal der Jesuyten over de Vlaamsche quartieren van de andere kant, voor gemelden Heer Aarts-bisschop en de andere Bisschoppen verscheenen in de maand October 1624. Doch de Aarts-bisschop en de andere Bisschoppen, in plaatze van hun gevoelen naar Romen te schrijven, hebben tusschen de partyen, onder het goedvinden van den Roomschen Stoel, een verdrag bemiddelt: in welk verdrag verscheide punten of artikelen van het eerste Dekreet der H. Vergaderinge zijn verandert; en de andere artikelen, zoo als in deeze Bulle te zien is, wederzijdsch zijn aangenomen en bekragtigt. Dit verdrag, aldus onder het goedvinden van den H. Stoel ontworpen, heeft den Paus dermate behaagt, dat hy het

zelve,

zelve, met alle en iedere punten daar in vervat, in de tegenwoordige Bulle heeft goedgekeurt en door het Pauſſelijk gezag op een onverbrekelijke wijze heeft bekrachtigt; houdende alle de gebreken die 'er in begaan mogten zijn, al waren het ook wezentlijke, uyt kragte van zijn gezag voor verbeterd. Daar-en-boven heeft hy de Generaalen der Preek-heeren, Minnebroederen en Jefuyten geboden, dat ze het gemelde Verdrag door hunne Religieuzen zouden doen onderhouden.

Als naderhand eenige war-geesten deeze Verdrag-punten, of liever Ordonantien van den Apoftoliſſchen Stoel, quamen te verbreeken; is 'er in 't jaar 1643 een Dekreet van den zelve Stoel uytgekomen tot bevestiging en uytlegging van het vijfde artikel der Verdrag-punten, raakende de zending dewelke door den Heer Vikaris alleen gegeven moest worden. Dit Dekreet heeft de Doorluchtige Heer Nuncius door een Brief van den 8 July 1643 aan de partyen bekend gemaakt.

Als evenwel na het laatste Dekreet het gezag der Verdrag-punten noch beknibbelt wierd, heeft ALEXANDER VII. in het jaar 1656, zijnde het tweede jaar zijns Pausdoms, aan dezelve de kragt van een *Conſtitutie* gegeven; als hy dezelve uyt eige beweeginge heeft bevestigd, en onder zeer zwaare straffen op heeter daad verbindende, heeft bevolen dat ze van ieder een zouden onderhouden worden. ALE-

ALEXANDER VII. PAUS.

Daar is ober lang van onzen Doozaat Urbanus VIII, zaliger gedagtenisse / een brief uytgekomen by wijze van een Brevet / zijnde van den volgenden inhoud:

URBANUS VIII. PAUS.

Ter eeuwiger gedagtenisse voor de Nakomelingen.

Terwyle wy / hoewel onwaardig / de plaats van onzen Heere en Zaligmaker / dewelke de liefde en de Godt van vreedes / op aarde bekleeden / is 'er onder zoo menigvuldige en oerzwaare zorgen der Apostoliffche dienstbaarheit geen een / die ons zodaanig ter harte gaat / als dat de kerckelijke persoonen / en voozal die den Heere der kragten onder het zoet jock des kloosterlijken lebens dienen / van alle kwaaken bevrjdt zijnde / oerbloedige bymachten in alle heilicheit en rechtvaardigheit aan den Heere mogen opbrengen. Daarom is het dat wy deeze artijckelen / dewelke zoo als gezegt word ten zelben einde opgesteld zijn / op dat ze van een ieder onberijckelijck onderhouden werden / en des te vastter bestendicheit mogen hebben / dooz het gezag der Pausselijke bevestigunge gaan bekrachtigen; zoo als wy / de hoedaanigheden der persoonen / zaaken en tijden behoorlijk oerwogen hebben / de / in den Heere bevinden dat dienstig en oozbaar is.

Want onze Eerwaardige Broeder Philippus, Aarts-bisschop van Philippen en Pausselijke Biskaris in eenige Provincien van Nederland;

III. DEEL.

T

mit

Tot gemak van de Lezers hebben wy eenige kanttekeningen dewelke uyt de Verdrag-punten genomen zijn, hier by gevoegt: uyt dewelke ten eersten aanzien kan blikken welke punten verbinden of niet en verbinden.

mitsgaders onze beminde Zoonen de Geestelij-
heit aldaar / en de Priesters van de Maatschap-
pe van Jesus, en vorders de andere Regulieren
dewelke in gemelde Landen als Zendingen ar-
beiden / hebben ons onlangs doen voordraagen
dat van wegens onze Eerwaardige Broeders de
Heeren Kardinaalen / dewelke ober de zaaken
van de Dooyt-plantinge des Geloofs zijn aan-
gesteld / vooz deezen een Dekreet is uytgelo-
men van den volgenden inhoud :

Oplossing van eenige twijfelingen en zwaarig-
heden , dewelke door den Pausselijken Vikaris
van Holland aan de H. Vergaderinge van de
Voort-plantinge des Geloofs zijn voorgedraa-
gen.

Deeze §. is
in het eer-
ste artikel
zoo verre
uytgestrekt
dat ze niet
alleen in de
bedieninge
der Sakra-
menten,
maar ook
in alle het
andere
moeten
staan onder
den Pausse-
lijken Vikari-
s, als by-
zonderlijk
gemagtigd
door den
Apostolif-
schen Stoel.
Het welke
over een
komt met
de ordo

§. 1. Aangaande de Geoordenden en de Va-
ders van de Maatschappye van Jesus is beslo-
ten dat de gene / dewelke nadezen in gemelde
Landen in de plaatze van Pastoors met de we-
reldlijke Priesters zullen willen arbeiden ; on-
trent de bediening van de pastoreele Sakramen-
ten / namentlijk van den Dooy / van 't Hulwe-
lijk en van 't Olyzel / zullen moeten staan on-
der den den Pausselijken Vikaris / als byzon-
derlijk gemagtigd door den Apostolifchen Stoel:
naar wiens orders zy zich zullen hebben te voegen
de volgende wijze en maniere.

§. 2. Door eerst zal de Vikaris de zodaanige
Geoordenden en Vaders Jesuypen / dewelke tegen-
woordig in Holland en in de vordere Probun-
dien / hem toehetrouwd / arbeiden / op dezelve
plaatzen laten blijven : zodaanig dat ze geza-
mentlijk / benevens de werelofsche Priesters / de
pastoreele Sakramenten zullen mogen bedienen /
zonder eenige inbindinge tot de voozwallen van
hoogdzingende nood / en zonder dat ze van de
wereld-

wereldsche Priefters zullen afhangen: maar niet gelijk gezeg / en alleen niet de magt van den Vikaris: ook zoo verre dat de Vikaris den genen / die zulke magt noch niet ontvangen hebben / dezelve ten eerste zal verleenen: en ook toestaan dat hy den genen die noch alleen zijn / een mede-gezel / zoo als 't den Religieuzen staat betaamt / door den Overste geboegt werde: wien hy dan / als hy hem behoorlijk vertoont zal zijn / een gelijke magt van de pastoreele Sakramenten te bedienen / zal vergunnen; of wel ten heele en onbepaald; of ten minste / ingevalle de andere quam zich te worden / of wettig wierd helet: ook niet vrijheit van zulks te doen in de naburige Dorpen / daar grooter noodzakelijkheid is.

Ingevalle dat zich hier omtrent eenige zwarigheid mocht opdoen; zal de Puncius / de zaak onderzocht hebbende / uyt spraak geeven wat 'er gedaan moet worden: en ze zullen zich altemaal aan zijne uyt spraak gedraagen.

§. 3. Tot verklarung van dit Artijkel worden de plaatsen alhier uytgedrukt / in de welke zich tegenwoordig Geordenden en Vaders der Societeit bevinden.

Te Utrecht twee Vaders der Societeit: en een van S. Dominicus Ouder: by wien / indien het de Oversten begeeren / met goedkeuringe van den Vikaris een Medegezel mag geboegt worden.

Te Leide twee van de Ouder van S. Franciscus de Observantia; twee Vaders van de Societeit; en een van S. Dominicus Ouder / wien 'er insgelijks noch een mag toegevoegt worden.

Te Delft twee Vaders van de Societeit.

nantien van de Synode van Trenten. 6. zitt. 3 kap. en 7. zitt. 8 kap.) Deze §. is in gebonden door het 2. 3. en vijfde artijkel van de Verdrag-punten: zodanig, dat ze de magt van de huwelijken te bedienen zeer zelden mogen gebruiken: 2. dat ze zich te Haarlem van pastorele bedieningen moeten onthouden. 3. dat de Vikaris niet gehouden is toe te staan, dat by de genen dewelke alleen zijn, een medegezel gevoegt werde; als alleenlijk in de plaatsen, dewelke in de volgende §. staan uytgedrukt

Deeze §.
raakende
het byvoe-
gen van
Medege-
zellen is
door het
5. Artijkel
van de Ver-
drag-pun-
ten inge-
bonden.
Ter Gouw
mag geen
Medegezel
gestelt wor-
den.
Noch ook
te Rotter-
dam.

Te Gouda ook een Pater van de Societeit; by wien ook een Medegezel mag geboegt worden.

In 's Gravenhage een Pater van de Societeit / die ook een Medegezel mag hebben.

Te Rotterdam een Pater van de Societeit / dewelken ook een Medegezel mag gegeven worden.

Te Schiedam een Pater van S. Dominicus Ouder / by wien insgelijks een Medegezel mag gestelt worden.

Te Haarlem een van S. Dominicus Ouder / een van S. Franciscus Ouder (de Observantia) een van de Societeit; by ieder van dewelken / zoo als boven gezegt / is een Medegezel mag geboegt worden.

Te Amsterdam twee van de Ouder van S. Franciscus (de observantia); een van S. Dominicus Ouder / een van de Societeit. By ieder van deeze twee mag een Medegezel geboegt worden.

Te Hoorn een Pater van de Societeit / wien een Medegezel mag gegeven worden.

Te Alkmaar twee Paters van de Societeit.

Te Middelburg een Pater van de Societeit / die een Medegezel mag hebben.

Te Zirikzee een van de Societeit / by den welken een Medegezel mag gestelt worden.

Te Leeuwaarden een Pater van de Societeit; een van de Ouder van S. Franciscus (de observantia) by dewelken ook Medegezellen mogen gestelt worden.

Te Bolzwaard een van de Societeit / wien een medegezel mag gegeven worden.

Te Groningen een Pater van S. Dominicus Ouder /

Te Alk-
maar mag
er maar
een wezen.

Te Bols-
waard
mag geen
tweede ge-

Oder / en een van de Societeit; by dewelken ook Medegezellen mogen geboegt worden. plaats wor-
den,

Te Gorcum, en in de omleggende plaatzen / een Pater van de Oder van S. Franciscus (de observantia) wien een Medegezel mag toegeboegt worden.

Te Kampen een van S. Dominicus Oder / al is hy nu vertraktien: by den welken een Medegezel mag geplaatst worden.

Te Zwol een Pater van de Societeit / en een van S. Dominicus Oder / by dewelke Medegezellen mogen gestelt worden.

Te Zutveen een Pater van de Societeit met een Medegezel / schoon dat hy wegens de verholginge vertraktien is.

§. 4. Zoo dikwils als de Obersten van de Geordenden / of van de Vaders der Societeit / iemand van de haare zullen willen verplaatzen / zullen zy verplicht zijn het zelve aan den Vikaris bekend te maaken. En indien ze iemand anders in zijne plaatze zullen willen aanstellen / zullen zy den zelven insgelijks aan hem / of aan des zelfs gevolmagtigden / moeten hoor draagen; ten minste door brieven / en met beschrijvinge van zijne hoedaanigheden / indien 't hun ongelegen koomt zich zelven te vertoonen. Ook moeten zy haare plaatzen zonder openbaare nootzakelijkhheit niet verlaaten: maar zulks ten eerste / benevens de redenen die hen daar toe beweegen / aan den Vikaris bekend maaken; op dat hy die plaatzen op een andere manier mag voorzien.

§. 5. Ingevalle de Vikaris het dienstig moogt oordeelen dat 'er iemand van de Geordenden of van de Paters verandert wierd / zal hy zulks

Te Zutveen mag geen medegezel gestelt worden.

Deeze 4. §. word in het 6. Artijkel van de Verdrag-punten op deezzen voet ingebonden, dat het ter plaatzen daar 'er maar een is, geoorlofd is, zonder verlof van den Vikaris te vraagen, iemand aan te stellen in de plaatze van den anderen, in dien de leste ziek, of be-

ter, of van
huis is: ter
tijd toe dat
de ziekge-
nezen, of
die van huis
gegaan
was, weder
r' huis ge-
komen zal
zijn.

Deze en
de volgen-
de Afdee-
lingen van
het tegen-
woordig
Dekreet
zijn niet
verandert,
en moeten
vervolgens
onderhou-
den worden
zoo als ze
leggen.

aan hunne Oversten te kennen geeven / en de redenen opgeven / die hem daar toe beweegen; op dat de zelve te rugge mag ontboden worden. Ook zullen de Oversten zich daar geboegzaam in toonen. Doch by zoo verre dat ze niet eens kunnen worden / zal het verbleven worden aan den Puncnis / dewelke het beoeffenen van de gerechtigheit en het gezag van den Vikaris gelijkelyk in acht zal neemen.

§. 6. Indien 'er meer Geordenden / of Paters van de Societeit / door hunnen Oversten naar die Provincien gestuurt worden / zullen dezelve zich insgelyks eerst / indien het gemakkelijck kan geschieden / aan den Vikaris of aan zynen Gemagtigden vertoonen. Doch indien zulks ongelegen komt / zullen zy ten minste door een brief van den Oversten of van den Provinciaal aan den Vikaris voorgedraagen worden / met eene genoegzaame beschryvinge van hunne hoedanigheden. Dewelke hen / aldus begaafd en aan hem voorgedraagen zynde / zal aanneemen / naar dat de nood van die Provincien zal bereiffchen: en zal hen schikken naar die plaatsen / dewelke hy voor den Heere zal oordeelen dat allermeest geestelyke hulp van nooden hebben: zoo nochtans dat ze daar behoorlyk onderhoud kunnen vinden; alles zonder menschelyke inzigten of eenige eenzijdigheit. Indien de Vikaris nochtans iets mogt komen te weigeren / 't geene de Paters van de Societeit / of de Geordenden / mogten denken dat hun behoorde vergunt te worden: of / in tegendeel / haar ietweeg door den Vikaris bevolen word / waar door gemelde Geordenden / of de Paters Afsuyten / zich bezwaart mogten achten; en ingevalle dat ze niet eens kunnen worden; zullen ze zich tot den Puncnis

ting lieven / dewelke zijne witspraak daar ober zal geeben / en zal voorschrijven wat dat een ieder te doen staat.

§. 7. De Vikaris zal ook aan de Geozdenden en aan de Vaders van de Societeit / indien hunne Obersten zulks verzoeken / toelaaten dat ze in alle de Steden / Doopen / of Stedekens daar ze van hem naar toe gezonden worden / mer haar twee mogen leven. En hy aldien de Vikaris het niet geraadzaam vond dat ze beidegaar magt hadden om de Pastoreele Sakramenten te bedienen / zal hy dezelve ten minste aan den tweeden toestaan in zulken geballe als de eerste wettig belet mocht hebben: en hy zal hen geen van beiden beletten de andere Sakramenten te bedienen / en de gewoonlijke ampten van preeken / biecht hooren / catechizeeren / en diergelijke meer / te verrigten.

§. 8. Alle de Geozdenden zullen behoorlijke verbiedigheid en ontzag bewijzen aan den Pauselijken Vikaris / dewelke haar in tegendeel met een vaderlijke liefde zal bejegenen.

§. 9. Dat de Vikaris / naar dat de noodzakelijshheit der plaatzen het vereyscht / zich relikelijkt toone in de Geozdenden en Vaders boozmoond aan te neemen / om de nabuurige Doopen te gaan helpen. Ten dien einde zal hy 'er verscheide / volgens dat hy hem in den Heere dienstig zal oordeelen / in zodaanige Steden en Stedekens toelaaten / uyt dewelke zy zich lichtelijkt naar de nabuurige Doopen konnen begeeben / widdien 'er geene gelegendheit booz hen is om al daar te woonen.

§. 10. De Geozdenden en de Vaders der Societeit zullen gehouden zijn / ten minste eens 's jaars / dooz hunne Obersten / of doozeige brieven /

ben / aan den Biskaris kennis te geeven van den toestand en voortgang der plaatsen / daar zy arbeiden; op dat de Biskaris mag weten hoe dat het in de Landen van zijn gebied al toegaat.

Deeze §. is voore verandert, dat deeze naamen moeten overgelevert worden aan den geenen die de plaats als ordinaris Harder bedient.

§. 11. Doch zullen de Geordenden en de Vaderg Jesuyten gehouden zyn / ten minste eens 's jaars aan den Biskaris over te zenden de naamen der gedoopten en der Peters / als ook de naamen der geenen / dewelke zy door het huwelik vereenigt hebben.

§. 12. Daar zy tusschen de wereldsche Priesters en tusschen de Geordenden / of Vaders der Societeit / gelijs het de Bedienaars van Godt betaamt / een onderlinge liefde / tot opbouwning van het lichaam van Christus : zoo dat ze zich niet alleen wachten van twist en veragermissen / maar ook van al het gene dat daar aanleiding toe geeft; zoo als gemeenlijs zyn / verachtelijke redenen van malkander / openbaare berispingen / tegensprekingen / hatelijke vergelykingen / en diergelijke dingen meer.

§. 13. Geen der wereldsche Priesteren zal iemand der Geordenden / en geen Geordende zal iemand der wereldsche Priesteren / in het verrijten der kerkelijke ampten / of in het bedienen der Sakramenten verhinderen : maar zy zullen gelijkerhand / en met een wederzijdsche / liefde / t'zamenspannen om de zaligheid der zielen te bevorderen.

§. 14. Het zal niet ondienstig zyn dat de Geordenden en de Vaders der Societeit by de wereldlijke Priesters / en derze weer by haar / niet en dan gaan handelen over de zwaarigheden / dewelke in de bediening der Sakramenten voortvallen / en over andere zaaken dewelke de zaligheid der zielen betreffen.

§. 15. Indien het eventuel gebeurde dat 'er tusschen de wereldlyke Priesters en de Geozdenden of Jesuyten verschillen en kraakeelen quamen te ontstaan over de bedieninge der pastoreele Sakramenten / zullen zy in de eerste regtspleginge te regt staan vooz den Vikaris: en in voordere zaaken / indien de Geozdenden eisschers zijn / zullen ze insgelyks te regt staan vooz den Vikaris; doch indien zy in regt aangesprouken werden / vooz den Nuncius. Ende Vikaris zal achtervolgens zynen pligt / zoo veel hem mogelyk zal zijn / zoog draagen dat de kraakeelen en geschillen gemijdt / of op de beste manier beundelt werden. Het zelbe zullen de Obersten der Geozdenden en de Daders Jesuyten aan de haare vooz vogen stellen.

§. 16. Indien de Obersten der Geozdenden of der Daders Jesuyten somtijde genegen mogten zijn om iemand van de haare te zenden / enkelyk om te preeken / biecht te hooren / te catechizeeren / en diergelyke bedieningen te verrigten / voornamentlyk indien ze van Katolyken geroepen of verzogt zijn geweest / dewelke ook bereid zijn om hen op haare eige beurs te onderhouden: zoo schijnt dat zulks tot troost van die ellendige Katolyken behoort toegestaan te worden; met kennis nochtans van den Vikaris: te meer / indien ze van de zodaanigen / dewelke zich op het Land in Kasteelen of Stedekens onderhouden / verzogt worden.

§. 17. Staakende het verkundigen van de Aflaaten / zullen de Geozdenden en de Daders Jesuyten de zodaanige mogen verkundigen / dewelke die Ouders en de Societeit hebben / en tot nu toe in alle plaatsen / of ten minste in Duitsland en Nederland gehad hebben / na dat ze eens

Deeze §. is door het 1. Artikel der Verdragpunten zoo verre uytgetrekt, dat ze op het stuk van de Sakramenten, en in andere zaaken, in de eerste regtsvorderinge, zullen staan onder den Pausselijken Vikaris, 't zy dat ze aanklaagers zijn, of aangeklaagt worden: maar dat ze in gevalle van apel of beroepinge zullen staan onder den Nuncius. Deze §. word in het 18 Artikel van de Verdragpunten zoo verre ingebonden, dat ter plaatze daer een Priester zijn verblijf houdt, de toestemmidg van

den Vikaris,
of van den
Priester die
aldaar zijn
verblijf
houd, ver-
eisch
word.
Hier op
ziet ook het
Dekreet,
in welke
hier achter
volgt.

voorz al blijkt aan den Vikaris gegeven hebben van haare magt: en de Vikaris zal zulks niet mogen beletten of verbieden. Doch ze zullen geene afaaten mogen verkundigen / dewelke niet in 't byzonder en uytdukkelyk aan hunne Ouders verleent zijn geweest / als met uytdukkelyk verlos van den Vikaris. Indien egter hier over eenige moeijelykheit mogt ontfstaan / en dat zy malkander niet konden verstaan / zal de Nuncius daar uytspreek over geveuen. En in de algemeene Afaaten en Jubileen / zal de Vikaris de verkundiging van de zelven zoo wel aan de Geordenden / en aan de Vaders Jesuyten / als aan de wereldlyke Priesters belasten.

§. 18. Raakende de opregting van Broederschappen of Maatschappien / zal de Vikaris de zodaanige aan de Geordenden en aan de Vaders der Societeit toelaaten / dewelke van den Apostolischen Stoel goed geheurt / en aan gemelde Ouders en Societeit toegeschikt zijn geweest. Zoo nochtans / dat niemand daar door verbonden zy tot byzondere Biechtvaders / of om de Sakramenten van zoo een Order alleen te ontvaugen.

Deze §. word in het 19 Artikel van de Verdrag-punten zoo verreingebonden dat de roesteming van den Nuncius en van den Pausselijken Vikaris vereischt word

§. 19. Wat de aalmiffen belangt / op dat de Staatlyken / dewelke aldaar genoeg bezwaart worden / door de veelbuldige ingaderingen van zulke aalmiffen niet noch meer gedrukt en werden / worden alle zoo Wereldlyke als Reguliere Priesters vermaant / op geen tydelijken winst (vaar alle de Bedienaars der goddelijke geheimniffen ten hoogste van moeten afzien) uyt te zijn: maar zich met behoorlyk onderhoud te vergenoegen. Ook zullen zy / zoo veel als het mogelijk is / zich hebben te wachten van de aalmiffen buitens lauds te verboeren / ten zy misschien
voorz

voor het onderhoud der Queeck-scholen / detwelke aan alle Geordenden en Vaders Jesuyten / volgens de plicht van haare liefde en om de groo- te vruchten detwelke daar tot noch toe upt voortgekomen zijn / en noch grooter te verwachten staan / ten hoogsten aanbevolen worden. Doch onder deeze opgaderingen van aalmissen worden niet begrepen de maakingen der Overledenen / of byzwillige sichteningen.

§. 20. Indien het ook gebeurde dat de Vikaris en de Oversten der Geordenden / of der Vaders Jesuyten / malkander omtrent het bodenstaande niet konden verstaan / zal het insgelijks verbleven worden aan den Puncius.

§. 21. De Geordenden of de Vaders van de Societeit zullen niet vermogen kerk-cieraaden / Altaar-klederen en Gewaaden / Daten / of enige andere gewijde zaaken tot de kerk behoorende / veel minder heilige Reliquyen / upt het land te voeren.

§. 22. Wat de leering belaugt / indien 'er enige verschillige geboelens / omtrent zaaken die dooz de kerk niet uptgewezen zijn / komen te ontstaan / gebiedt de H. Vergadering dat ze alle twist daar laatende / de uytspreek ten eerste van den H. Stoel zullen hebben te verzoeken. Ondertusschen nochtans zullen alle zoo Wereldlijke als Geordende Priesters en Vaders Jesuyten zich voegen naar de Orders van den Paus selijken Vikaris.

§. 23. Dooz deeze byzondere zaaken / detwelke aan den Puncius verbleehen worden / word niet bepaalt nochte ingebonden de magt van den zelven Puncius / detwelke hem in dezelve Probin- tien onder den Vikaris staande dooz zijne magt- brieven worden verleent.

om de aal-
missen, als
het noodig
zal zijn,
buitens
lands te ver-
voeren; tem
zy dat zo
voor
Queeck-
scholen
zijn ge-
schikt.

En dit is alles aldus vastgesteld volgens het bevel van onzen Allerheiligsten Vader / naar den tegenwoordigen toestand van de Landen / en ter tijd toe dat het den Allerhoogsten zal believen den Katolijken aldaar vrye oefening van hunnen Godsdienst te verleenen; of dat de Apostolische Stoel zal goedvinden dienaangaande iet anders te schikken: Niet tegenstaande de Brieven van den Paus Paulus V, zaliger gedagtenisse / aan den gemelden Pausselijken Biskop van Holland verleend / hoor zoo veel dezelve streyden tegen de tegenwoordige ordonantie: en niet tegenstaande alle andere schikkingen / Pausselijke Ordonantien / Privilegien / Vergunningen / Pausselijke brieven / ook die in het Marc Magnum of elders uytgedrukt staan / dewelke aan eenige Geordende persoonen / van wat Order / Vergaderinge en Instellinge / ook van de Maatschappije van Jesus, of van wat Ridderlyke of Gasthuys-Orders (die van S. Jan te Jerusaleem daar onder begrepen) dezelve mogen zijn / vergunt / bevestigd / goedgekeurt en menigmaal vernieuwt mogen wezen; met wat bevoordinge / en op wat wijze (al waar het ook met herroepinge van de herroep-brieven / en met de allerkrachtigste en ongewoone uytduklingen om het obertreeden daar van te beletten; schoon ook met byvoeginge van andere zoo algemeene als byzondere Dekreten / al waar het ook uyt eige beweginge / en met volle Konfistorie / of anderzins) dat zulks mogt zijn geschiedt. Gegeeven te komen in de Vergaderinge van de Doortplantinge des Seloofs / den eersten Mey 1623.

En vermits (gelyk het zelve Verigt daar by voegt) naderhand ter gelegendheit van het bovenstaande

benstaande Decreet enige zwaarigheden opge-
rezen waren tusschen den Aarts-bisschop Philip-
pus en de Geestelykheit ter eener zyde / ende de
Vaders Jesuyten en Geordenden ter andere
zyde : zoo zyn de gemelde Aarts-bisschop
Philippus en zijne Geestelykheit / nitsgaders
de voornoemde Vaders Jesuyten en de Geor-
dende Zendingen / door huly en toedoen van
onze Eerwaardige Broeders / Joh. Franciscus,
Aarts-bisschop van Patras / onzen en des hei-
ligen Stoels Puncius in de Nederlandsche Pro-
vincien / Jacobus Aarts-bisschop van Meche-
len / Jacobus Bisschop van Roermonde / Johan-
nes Bisschop van Antwerpen / Antonius Bis-
schop van Yperen / Nicolaus Bisschop van Har-
togenbosch / Antonius Bisschop van Gent / en
Dionysius Bisschop van Brugge / gekomen tot
het onderstaande verdrag : namentlyk :

Mademaal de H. Vergadering van de voort-
plantinge der Geloofs op den sevendien dag van
Julius dezes jaars toegestaan had dat / als 'er
wte het Decreet / door dezelve Vergadering wte-
geven den 1 Mey 1673 / enige zwaarigheden
mogten ontstaan tusschen den Hoogw. Heer
Philippus Rovenius Aarts-bisschop van Philly-
pen / Pausselyken Vikaris in Holland en in de
andere zoo genaamde Vereenigde Provincien /
en de Geestelykheit aldaar ter eener / ende Va-
ters der Societeit en de Geordenden ter ander
zyde ; de gezeide partijen zouden vermogen wet-
te kennis van haare Regten te geeven aan den
Dooz. en Hoogw. Heer Aarts-bisschop van
Mechelen / en aan de Eerwaardige Heeren
Bisschoppen onder het Aarts-bisdom van
Mechelen behoorende : dewelke dan / de zaak
met malkander overwogen hebbende / haar oorz-
deel

deel over de gezeide zwaarigheden zouden konnen zenden aan de H. Vergaderinge : zoo is het zoo wel de boornoemde Pausselijke Vikaris / ver- zeld van eenige uit zijne Geestelijkhett / als de Gerwaardige Pater Florentius de Montmoranci Provinciaal der Maatschappye van Jesus in het Vlaamsche Nederland / uit naame van de- zelve Maatschappye / verscheide dagen over die zwaarigheden in de Stadt Bussel gehandelt heb- bende / dezelve partgen eindelijk tot Gods meerder eer / op het aanraaden van den Doop- en Certh. Heer Puncius in de Nederlanden / en op de tusschenspraak van den Warts-bisschop en Bisschoppen boornoemd / behoudens het goed- denken van den Apostolischen Stoel / eens zijn gewoorden omtrent de volgende punten:

Verdrag-
punten.
1. Artikel.

Door eerst / aangaande het begin of de eerste §. van het zelfde Dekreet / 't welke aldus be- gint : Aangaande de Geordenden enz. en de 15 §. detwelke aldus begint : Indien het evenwel ge- beurde enz. de Paters der Societeit / detwelke nadeezen in de landen den Pausselijken Vikaris-aanbevolen vooz Pastoorz benebens de an- dere wereldlijke Priesters zullen willen arbeiden / zullen niet alleen in de bedieninge der Sakra- menten / maar ook in al het andere / in de eer- ste rechtspleginge te recht staan vooz den Pausselijken Vikaris / als byzonderlijk door den A- postolischen Stoel gemagtigd zijnde / 't zy dat zy Giffchers of Aangeklaagden zijn : doch in zaaken van apel zullen zy vooz den Puncius te recht staan.

2. Artikel.

Wat belangt de tweede §. van het gemelde Dekreet / aldus beginnende : Voor eerst zal de Vikaris enz. zoo is 'er omtrent de magt van het Sakrament des Hutwelijks plegtelyk te bedienen vast

vastgesteld / dat de Pater Provinciaal zorg zal draagen dat de zynen deeze magt op het spaarzaamste gebruiken / en te weeg zal brengen dat de Eerw. Pater Generaal daar zorg boozdraage.

Daar by zyn ze ober-een-gekomen dat de Paters Jesuyten de pastoreele Sakramenten niet zullen berechten te Haarlem / om de contrarie gewoonte van die plaats. 3. Artikel.

Ook verklaart de Pater Provinciaal dat de Religieuzen der Societeit / dewelke zich in deeze zendinge bevinden / gehouden zullen zyn alle zieken zonder onderscheid te helpen; ook de zodaanigen dewelke met besmettelijke ziektens bevangen zyn; eben eens gelijck de wereldlyke Priesters. 4. Artikel.

Wat aangaat de uytduyking van de plaatsen der zendinge / dewelke in de 3 §. van het zelve Dekreet te leezen is / beginnende met deeze woorden; Tot verklaaring van dit Artikel: de Pater Provinciaal van de Maatschappye van Jesus verklaart dat hy de magt / die hem dooz de Vergadering der Kardinaalen gegeven is / om in sommige Steden een Medegezel te zenden / met zal te werk stellen in de volgende Steden; Gouda, Rotterdam, Alkmaar, Zutveen, Bolzwaard, nochte in de andere plaatsen dewelke in het Dekreet der V. Vergaderinge niet staan uytgedruyt / ten zy dat de Eerw. Heer Wikaris zulks goed mogt vinden. Doch indien dezelve zulks zonder reden mogt weigeren / zal men te raade gaan by den Doopl. Heer Innocens; dewelke na behoortlyk onderzoek zodaanige uytspreek zal geeven / als hy booz den Heere geraaden zal vinden. 5. Artikel.

6. Artijkel. Omtrent §. 4. van het zelfde Dekreet / aldus beginnende : zoo dikwils als enz. zal de Overste van de Societeit gerechtigd zijn om ter plaatse daar zich maar een Pater Jesuyt zal onthouden / als dezelve ziek of booz eenigen tijd belet / of van huis zal wezen / een anderen nyt een naburige plaats daar ze zending hebben te ontbieden / zonder verlof van den Vikaris te bzaagen / en in de plaats van gemelden Jesuyt te stellen / ter tijd toe dat de zieke geneezen / of de afweezige t' huis gekomen zal zijn.
7. Artijkel. Omtrent §. 11. van het Dekreet beginnende / Noch zullen de Geordenden enz. is wederzijds verstaan dat de Paters der Societeit de naamen der geenen die zy zullen doopen / benevens de naamen der Peters en der Ouders / eens 's jaars / of ook dikmaalter / zoo het dienstig geoordeelt word / zullen moeten overgeven aan den eigen Pastoor : en ook de naamen der geenen dewelke zy booz den trouw zullen vereenigen ; mitsgaders de naamen der getuigen die 'er tegenwoordig zullen geweest zijn.
8. Artijkel. Omtrent §. 16. beginnende : Indien de Oversten der Geordenden , is wederzijds verstaan dat de zendingen / van dewelke in die §. gemeldt word / niet zullen geschieden ter plaatsen daar zich eenig Priester onthoudt / ten zy met kennis en toestemminge van den zelven Priester of van den Vikaris.
9. Artijkel. Hoopende de aalmissen / van dewelken gehandelt word §. 19. aldus beginnende : Wat de aalmissen belangt : dat alle zoo geordende als wereldlijke Priesters zich vergenoegt houden met een eerlyk onderhoud : maar ze zullen zich hebben te wachten van de aalmissen buitens lands te voeren / zonder verlof van den Doopl. Heer Puncius /

en van den Vikaris / ten zy tot onderhond van
Queek-schoolen. Maar onder deeze inzamelin-
gen der aalniffen worden niet begreepen de ma-
kingen der overledenen / nochte de byzwaflige
fichtingen.

Al wat in deeze Artijkelen niet begreepen is / 10. en laet-
ste Artijckel.
zal in zyn geheel blyben / volgens de woorden
van het Dekreet der gemelde H. Vergaderinge.
Gedaan te Wyffel 15 October 1624.

Hierom hebben de Aarts-biffchop Philippus
met de Geestelykheit / en de Priefterſ der So-
cieteit benebens de andere Geordende Zendingen
/ ons ootmoedelyk doen bidden dat wy het
voorzchreven Verdrag / om des te onberbrykelyk
ker onderhouden te worden / dooz onze Pauſſe-
lyke bebeftiging goedertierentlyk zouden bekrag-
tigen.

Zoo is het dan / dat wy aan den Aarts-bis-
fchop Philippus met zyne Geestelykheit / en aan
de Priefterſ der gemelde Societeit / en Geor-
dende Zendingen / onze zonderlinge gunst en ge-
nade willende betuyzen / en hen dooz hunne by-
zondere perſoonen van alle ban-bonniffen / op-
fchorsſingen / interdieten / en van alle andere kerke-
lyke bonniffen en straffen / (t zy datze van regts-
wege of dooz den Kregter zyn opgeleit) indien
zy 'er ingeballen mogen zyn / enkelijk om de
uytwerking van onzen tegenwoordigen brief te
konnien genieten / wyt kragte deezes outſtaande
en dooz outſlagen houdende ; en genegen zynde
om het voorzchreven verzoek in te volgen ; het ge-
melde Verdrag / met alles tot ieder Artijckel toe
dat 'er in bevat is / met den raad der zelve Kar-
dinaalen dooz ons Pauſſelyk gezag wyt kragte
van deezen Brief goedkeuren / en het zelve dooz
onze Apoftoliſſche achtbaerheit bekragtigen.

Wij houden ook verbeterd alle en iedere gebre-
ken / zoo van rechten als van feiten / al waren
het ook wezentlijke / indien 'er eenige begaan
mogten zijn / of booz zodaanige mogten gehouden
of aangezien worden.

Gebiedende ten boozschreben einde / op de
deugd der heilige gehoozzaamheit / en op on-
ze ongenade en bozere straffen volgens ons
goedduinken / op te leggen aan onze beminde
Zoonen / den tegenwoozdigen en als van zijn
de Generaal der Predikheeren / den Generaal
van de Paters Minnehoers Obzerbanten ge-
naamd: en den Generaal der Societeit: dat ze zal-
len hebben zorg te draagen en te weeg te bren-
gen dat het booznoemde Dezdrag / niet alles wat
daar in begrepen is tot ieder artijkel toe / booz
haare Keligieuzen / delwelke onder haar gezag in
de boozgemelde Provincien arbeiden of zullen
arbeiden / onberbhekelyk achtervolgt werde. En
bebeelende dat deeze tegenwoozdige Bzief / en
alles daar in staande / wettig / bestendig en krag-
tig zy / en zal blyben / en van nu af haare vol-
le en vollome uitwerking hebbe: en dat alle
Kegters / zoo ordinarisse als gemagtigde / zelfs de
Bzitters van het Pausselyk Paleis / volgens dee-
zen Bzief en niet anders / zullen hebben upt spraak
te geeven en bonnis te wijzen: en dat het kragte-
loos en van geener waarde zal wezen / indien te-
mand / van wat gezag dat hy zy / 't zy alwoetende
of upt onkunde / hier tegen moogt aangaan.

Oberzulkz bebeelen en belasten wy mits dee-
zen aan Johannes Franciscus booznoemd / tegen-
woozdig Punicus in gemelde plaatsen / en aan
den genen die het ten dien tijde wezen zal / dat
hy den tegenwoozdigen Bzief / en den ganschen
inhoud van dien / waar en waanneer het nodig
zal

zal zijn / en zoo dikwils als hy van wegens den tegenwoordigen Aarts-bisschop Philippus, als mede van den Apostolischen Vikaris die aldaar op dien tijd zal wezen / en van wegens de Geseftelijheit of Priesters / of ook van wegens de zoodaanige Geozdenden / of iemand van hen / verzoegt zal worden / dooz zich zelven of ook dooz meer anderen / plegtelyk zal afkondigen en bekend maaken: dat hy hun in al het bobengemelde kwagtige hulp zal bieden; en het gezeide Verdrag / met alles wat 'er in bevat is / omtrent alle de genen die het aangaat ongekrenkt zal doen onderhouden: dat hy ten dien einde alle tegenstreebers en wederspanningen dooz kerkelijche bonnissen en straffen / en dooz andere beguuaame middelen / zoo in regten als seiten bestaande / zond'er aanneeminge van eenig beroep zal bedwingen; en ook de bonnissen en straffen (zoo nochtans dat de processen / die hier over rijzen zullen / wetriglyk en naar den eisch der rechten gepleegt werden) menigmaal zal bezwaaren; en zelfs de wereldsche magt / des noodig zijnde / te hulp zal neemen.

Niet tegenstaande het Dekreet van onzen Doozfaat Bonifacius VIII. zaliger gedagtenisse / booz zoo veel het hier te passe hoort / toegens eene dagreize / en 't geene in de algemeene Kerk-vergaderinge is uitgegeven toegens twee dagreizen; mits dat 'er niemand eventuel boben de drie dagreizen in het regt betrokken worde: niet tegenstaande ook alle andere Pausselijche Dekreeten en Odonantien / en alle instellingen en gewoonten van zoo een Oeder of Societeit / schoon niet erde en dooz Pausselijch gezag / of op een andere wijze bekrachtigd: als ook alle boozregten / vergunningen of Pausselijche brieven /

tegen den inhoud van het bovenstaande / op wat wijze dat het zo / vergund / bevestigd / en vernieuwd. Dewelke wy altemaal / tot een toe / door den inhoud deezes / dezelve voor volkomenlyk en genoegzaam uitgedrukt houdende / en buiten deeze zaak in haare volle kragt latende / voor deeze reize alleen in 't byzonder intrekken / benevens al het geen tegens het gemelde Derdrag zou konnen strijden.

Gegeeven te Romen / by S. Maria Major, onder de Disschers King / den 3 May 1626 / in het derde jaar van ons Pausdom.

En dewijl wy in den Heere vertrouwen dat de Dekreten / dewelke om de gereeze vershillen en krakeelen tusschen de wereldlyke Geestelykheid van Holland ter eener / en de Religieuze Zendelingen benevens hunne Obersten ter andere zijde te bereffenen / door de voornoemde Vergadering van de voortplantinge des Geloofs / zoo als boven berigt is / zijn uitgegeeven / en door gemelden Paus Urbanus onzen Doozzaat zijn goedgekeurt / bekrachtigt / bevolen en aan wederzijdse partye voorgeschreeven / ook zeer dienstig zullen zijn om de rust tusschen gemelde partijen in het toekomende te bewaaren; zoo is het dat Wy / dewelke volgens onzen harderlyken pligt gestaadig daar op uit zijn dat de Geleerden van Christus, die onze zorge van Gods wege zijn aanbevolen / en voornamentlyk de heylighe Bedienaars / de eendragtigheid door den hand van byede met alle zorgvuldigheid onder maander mogen bewaaren; wullende het bovenstaande bestendig maaken en doen onderhouden / uit eige betveeginge niet opicmands verzoek / maar uit zekere kennisse en na ryp oerleg / en
vol-

volgens de volheit der Pausselijke magt / op dat al-
 les te beter mag gelukken en volbragt worden /
 alles en ieder in 't byzonder 't welke tot bedredi-
 ging van diergelyke onlusten en geschillen door
 gemelde Vergadering is gevonnist / en door on-
 zen Doozzaat Urbanus bevestigt / goedgekeurt /
 en aan wederzydsche partijen bevolen en booz-
 geschreven is (en 't welke in den bobenstaanden
 Brief staat wytgedrukt) wyt kragte deezes door
 ons Apostolisch gezag bevestigen en goedkeuren /
 en aan het zelbe een onherbreekelyke bestendig-
 heit door onze Apostolische achtbaarheid verleen-
 en; ten welken einde wy alle en iedere gebreken /
 zoo van regten als seiten / indien 'er eenige op
 wat wijze dat het zy begaan mogten zyn / ver-
 beteren. Daar-en-boben beveelen en ordonnee-
 ren wy eige beweginge / na rijp oberleg / met
 volle kennisse / en volgens de volheit van onze
 magt / eben als boven reeds gezeit is / dat de
 bobenstaande Oydonautien en beveelen in 't toe-
 komende zonder eenige tegenspraak en aarzelin-
 ge volkomentlyk wytgeboert / en als Pausselij-
 ke Dekreeten van alle kerkelyke persoonen 't zy
 wereldsche / 't zy Geordende / en van ieder der
 zelve in 't byzonder / bestiprelyk onderhouden
 werden / op de verbeurte van hunne bediening /
 en op den van op heeter daad bindende; van
 denwelken zoo een overtreeder door niemand als
 door ons / en den Roomschen Paus die het als
 dan zal tweezen / behalven in doods nood / ont-
 slagen zal konnen worden: en verder / indien
 de overtreeder een keligieus mogt zyn / van wat
 Ouder dat het ook waar / ook van de Societeit
 van Jesus, op de straffe van geen stein (in de
 bezkiezinge tot eenige ampten) te mogen geeben
 of krygen.

Ook verklaaren wy dat de tegenwoordige Bries / uyt hoofde dat sommigen (wie dat het zou mogen zijn / al waren zy niet de Bisschoppelyke of Aarts-bisschoppelyke of niet eenige andere geestelyke of wereldlyke waardigheid bekleedt / of uyt anderen hoofde verdienden niet naame uytgedrukt te worden / en eenig belangen in het bovenstaande hebbende / of waanende te hebben) in de gemelde Dekreeten niet betwyligt hebben: of dat ze tot het opstellen van dezelve niet geroepen en niet gehoopt zijn geweest; of dat de redenen / om dewelke deeze Bries uytgegeven is / niet opgegeven of waar gemaakt zijn geweest / of om wat reden / schijn / boozwending en oorzaak / al waren ze ook regtmattig en bevoorrecht / en al waar het uyt hoofde van een waare / allerzwaarste / en volkome belediginge: Wy verklaaren / zeg ik / dat de tegenwoordige Bries ten geenem tijde uyt hoofde van onderkruipinge / verrassinge / of van verkeerde inzichten / of van gebrek van toestemminge der genen die 'er belangen in hadden / of van eenig ander gebrek / hoe wezentlyk dat het zijn mag / bevochten / vernietigt / herroepen / booz het regt of in twyffel getrokken / op den voet van het gemeene Regt gebragt / of dooz eenig middel in regten / feiten of gunst bestaande / op iemands verzoek berkozt zal kommen worden: ja / indien 'er iet diergelijks verkreegen of uyt eige betweeginge vergunt mocht wezen; dat niemand / 't zy booz den regter of buiten het regt / zich daar van zal mogen bedienen / of het zelve tot zijn baat neemen: maar dat de tegenwoordige Bries kragtig / vast en bestendig is en zodaanig zal blijven: en van de genen die het aangaat of na deezem zal aangaan / onverblykelyk zal onderhouden

den worden: Doorders / dat alle Ordinairse en gemagtigde Regters / ook de Byzitters van het Pausselijk Paleis: en daar by alle Kardinaalen / ook die als Gezanten afgevaardigt worden / alle Princesen / en alle andere personen / wat magt en gezag dat ze ook hebben of in 't toekomstende zullen hebben / volgens deesen Brief in de voorgemelde zaaken zullen hebben te vommiffen en uytpraak te geeven: zodaanig dat toe hen allen / en ieder van hen in 't byzonder / alle magt en gezag beneemen van anders te vommiffen / of een anderen uytleg aan onze woorden te geeven en dat toe het vooz onwertig en kragteloos zullen houden / indien iemand / van wat aanzien dat hy zy / weetend of onweetend iets hier tegen mocht bestaan: Niet tegenstaande / vooz zoo veel als 't hier noodig is / onzen Regel / en die van de Apostolische Kantzellerije / van niemands bevreegen Regt te verzeeken / en niet tegenstaande al het geen in den bovengemelden Brief (van Urbanus VIII) vergunt is geweest: ja niet tegenstaande alle privilegien / vergunningen / en Pausselijke Brieven / met wat bewoordinge / en op wat wijze / en met intrekinge van voozgaande hervoepbrieven / of anders noch kragtiger en ongewoone uytdukkingen / intrekkende Dekreeten / zoo in 't gemeen als in 't byzonder / ook uyt eige beweeginge / met volle kennisse / na rijp oberleg / en uyt kragte van de volheit der Pausselijke magt / al was het ook in het volle Konfistorie of op noch kragtiger wijze / dat dezelve verleent / bevestigt / en al was het noch zoo dikwils vernientot zijn geweest. Al het welke / en ieder van 't zelve in byzonder (al wierd 'er tot behoorzlyke intreking van het zelve vereischt dat alles byzonderlyk / uytdukkelyk / met

naame / en van woord tot woord / maar niet
 door algemeene / hoewel het zelfde betekenende
 uytdukkingen gemeldt moet worden / of dat 'er
 dien-aangaande een andere byzondere wijze moest
 gehouden worden ; en alle zulke plegtigheden /
 uytdukkingen en bermeldingen voor genoeg-
 zaam en volkomentlyk gedaan houdende) al het
 welcke / zeg ik / hoewel het anders in volle kragt /
 zal blijven / wy tot uytvoering van het voor-
 gaande byzonderlyk en uytdukkelyk intrekken ;
 zoo als wy ook intrekken alles wat hier tegen
 mag strijden.

Gegeven te Rome by S. Maria Major, on-
 der de Pisschers King / den 20 September 1656,
 in het tweede jaar van ons Pausdom.

Was ondertekent :

GUALTERIUS.

In de plaats van
 het Zegel.

DE-

D E K R E E T

V A N D E N

Doorluchtigsten H E E R,

M Y N H E E R

D E N

N U N C I U S,

*Over de Zendinge der Geordenden, ge-
maakt volgens de uytpraak van
de H. Vergaderinge.*

Fabius Chifius door de genade van Godt en van den Apostoliffchen Stoel Biffchop van Nardo, oppassende Huis-prelaat van den Allerheiliften Vader in Christus, onzen Heer Urbanus VIII, door Gods barmhertigheid Paus; en daar by Nuncius, met magt van Kardinaal-Legaat, van den voornoemden Urbanus, aan den Rhijnftroom, en in de andere Geweften van Nederduitsland.

Dewijl het verfchil tuffchen Mijnheer den Pauffelijken Vicaris van Holland en de Zendingen van de Maatfchappye van Jefus, over het byvoegen van eenige Medegezellen / op bevel van zijne Heiligheit in eene Vergaderinge van de Heeren Kardinaalen te Rome rijpelyk is onderzocht / en in deezer voege uytgebrezelt; Dat zulks aan die Vaders geenzins is geoor-

geoorloofd; noch op hun eigen gezag noch op het gezag van den Oversten der Zendingen, of van den Provinciaal of Generaal: al waar het zaake dat zy zodaanige Medegezellen tot een ander einde, en buiten de bedieninge der zendinge, by zich wilden inneemen: maar dat zy, of hunne Oversten, gehouden zijn van den Heer Vikaris te verzoeken dat hy hen zoo een Medegezel wil toevoegen, of verlof (aan de Oversten) geeven om 'er hun een toe te voegen: niet-tegenstaande alle ordonantien, ook van de heilige Vergaderinge over de Voortplantinge des Geloofs, dewelke hier tegen mogen strijden.

En detijl ons in een Bries van den Heer Kardinaal Barberini, van den 13 Juny laatstleden / last is gezonden om volgens dien in houd een Ordonantie upt te geeven / en aan beide de partijen / met byvoeginge van eenige straffen booz de Overtreeders / bekeind te maaken; op dat dit geschil aldus ten laatste een einde mag krijgen: Zoo is het dat wy ordoneeren / vast stellen en op den van gebieden dat alles / en ieder in het bijzonder dat daar in begrepen is / volgens de meening van gemelde Vergaderinge van een ieder zal onthouden worden: En met eene vermaanen wy Mijnheer den Pausselijken Vikaris / dat hy zich in diergelyke verzoeken geboegzaam toone; op dat wy / en onze Paszaten in dit Legaatschap / ingeballe van zijne onredelijke weigeringe / niet genootzaakt en zijn het zelbe / des volgens de Verdriag-punten verzogt zijnde / naar de regten toe te staan: Waar mede wy beide de partijen gelykelyk tot eendragt / beleeftheit en wederzijdsche liefde in den Hoere vermaanen / en
hun

hun alle heil en den Goddelijken Zegen toegewenschen. Te Keulen den 8 July 1643.

FABIUS Bisschop van Nardo,
Pausselijke Nunciüs.

Beneden stont:

JOH. LAURENTIUS, della
Ratta Sekret.

EENIGE DEKREETEN

V A N D E

KERKVERGADERINGE van TRENTEN

Dewelke gelijkformig zijn met eenige Artikelen van deeze Pausselijke Bulle.

Dat de Geordenden / dewelke zich hier te Lande onthouden / onder den Vikaris moeten staan is gelijkvormig met het Dekreet van gemelde Kerk-vergaderinge / het welke staat in het derde Hoofd-stuk der zesde zittinge over de Herboyminge : en met de volgende woorden is uytgedrukt: Dat de Prelaaten der Kerken naaftig toezien om de vergrijpingen hunner Onderdaanen met voorzigtigheid en zorgvuldigheid te bestraffen en geen wereldsche Klerk zal door eenig persoonlijk voorregt, hoedaanig dat het zy, gelijk ook geen Geordende buiten zijn Klooster woonende door geen voorregt van zijne Order, het welke zy mogten voorwenden, verschoont weezen, indien een van beiden zich vergreepen heeft, van door den Ordinaris der plaatze, als doo. den Apostoliffchen Stoel daar toe gemagtigd zijnde, volgens de Kerkelijke Regels be-

zoge

zegt, gestraft en gekastijdt te worden. Zemerkt dat een **Pausselijke Vikaris** / zoo wel als een **Legaat en Puncius** / in het **Geestelyk** kragt be-
tekent word door den naam van **Ordinaris**; als hebbende een **ordinaris** maar geen **aanbevolen Bisschoppelyk** regts-gebied: en dat ynt deezen hoofde / om dat hy de plaats van den **Apostolischen Stoel** / maar niet van den persoon van den **Paus** bekleedt. Zie **Zanches de Matrimonio**, lib. 3, disp. 28. & 29.

En in de 25 **Zittinge** van de **Geordenden** / aan het 11 **Hoofd-stuk**. In de **Kloosters** of **Huizen** van mans- of vrouws-persoonen, dewelke beladen zijn met de zorg der zielen over wereldsche luiden (de zodaanigen uytgezonderd dewelke tot de Familie van dezelve **Plaatzen** of **Kloosters** behooren) zullen de **persoonen**, 't zy **Geordende** of **Wereldsche**, dewelke zodaanigen last bekleeden, in de **zaaken** dewelke tot gemelde zorg en tot de **bedsjening** der **Sakramenten** behooren, onmiddelyk staan onder het **regts-gebied**, de **bezoeking** en de **verbetering** van den **Bisschop**, in wiens **Bisdome** zy gelegen zijn. En daar zullen **geene** (van zulke **ziel-bestierders**) **aangestelt** worden, al waar 't zaake dat ze ten **welgevallen** van de **aanstelders** **altijd** **weggenomen** konden worden, ten zy met de **toestemming** van gemelden **Bisschop**; en na dat ze **alvorens** door den **Bisschop** of door **zienen Vikaris** **onderzocht** zijn geweest. **Staat** **aan** te merken dat door een **Bisschop** in het **geestelyke** kragt verstaan word ieder **Prelaat** / dewelke een **ordinaris Bisschoppelyk** regts-gebied bekleedt. **Oberzulkis** heeft zodaanig een **Prelaat** de magt om alle de **genen** / dewelke de **ziel-bestiering** in zyne **Provincie** **waarneemen** / te **bezoeken** en te **bestrafen**. En

En in de 21 Zittinge / aan het 8 Hoofd-stuk: Het is billijk dat al het geen wat in het Bisdóm tot den Goddelijken dienst behoort, door den Ordinaris met alle naarstigheid bezorgt werde; en dat hy, daar het noodig is, daar zorg voor draage.

En wederom in de 24 Zittinge / aan het 20 Hoofd-stuk: Alle zaaken, dewelke eenigzins tot de Kerkelijke Vierschaar behooren, moeten in de eerste regts-pleginge alleenlijk voor de Ordinarissen der plaatsen verhandelt worden. **En wat laager.** Niet-tegenstaande, omtrent al het voorgemelde, alle voor-regten, vergunningen en akkoorden.

Noch in de 24 Zittinge / aan het 10 Hoofd-stuk: Op dat de Bisschoppen het Volk, het welke zy te bestieren hebben, des te beter in den band en onder gehoorzaamheit mogen houden, zullen zy in al het gene tot de bezoeking en de verbetering der zeden van hunne Onderdaanen behoort, het regt en de magt hebben, ook als Gemagtigden van den Apostolischen Stoel, om alles te beschikken, te bestieren, te straffen, en in 't werk te stellen, 't welke zy naar hunne voorzigtigheid noodzakelijk zullen achten voor de verbetering van hunne Onderdaanen en voor den welstand van hun Bisdóm. En in zaaken, dewelke de bezoeking of de verbetering der zeden raaken, zal geene ontheffing (van 's Bisschops regts-gebied) geen verbod, geen apél, geene klagte, ook by den Apostolischen Stoel ingeleverd, de uytvoering van het geene de Bisschoppen bevolen, geordoneert of gevonnist zullen hebben, in eeniger wijze konnen strekken of ophouden.

Dat de Geordenden / al wierden ze door iemand geroepen die van zijne eige middelen wil leven / niet mogen komen catechizeeren / preeken / of biecht hooren ter plaat zedaar een Priester zijn verblijf (als ordinaris) houdt / is gelijkvormig met het 9 Hoofd-stuk van de 14 Zittinge: altoos gezeyt word: Het is zeer redelijk en met goed regt gedaan dat de Bisdommen en Parochyen zijn onderscheiden; en dat aan iedere Kudde haare eige harders en bestierders van mindere Kerken (onder den Bisschop staande) zijn toegewezen; op dat ieder der zelve zijne eige Schapen mag oppassen; en de Kerkelijke order niet in 't wild geraake.

Endelijk in de 24 Zittinge van het 13 Hoofd-stuk: De H. Synode beveelt aan de Bisschoppen dat zy in de Steden en Plaatzten, daar de Parochi-kerken geen zekere paalen, en de Regenten der zelve geen vast en zeker Volk onder hunne bestieringe hebben, maar de Sakramenten aan die het verzoeken zonder onderscheid bedienen; om de zielen onder hun gebied staande deste veiliger ter zaligheid te bestieren, het Volk in vaste en eige Parochyen zullen verdeelen, en een ieder zijnen vasten en byzonderen Parochi-priester aan wijzen: zoo dat de zelve zijn eigen Volk mag kennen, en dat het Volk de Sakramenten nergens anders als by hem mag ontvangen: of dat zy (Bisschoppen) op een bequaamer wijze, maar dat de hoedaanighcit der plaatze het zal vereisfchen, daar in zullen hebben te voorzien. Vorders, dat zy in die Steden en Plaatzten, die geen Parochi-kerken hebben, op het spoedigste Parochi-kerken doen opregten. Niet-tegenstaande alle voorregten en gewoonten, ook van ongedenkbare geheuggenisse.

Door het laatste / moet men de vermaaning van den Apostel zorgvuldig in acht neemen / als hy de Kerk der Korinthenaaren in staat gebragt hebbende / hen aldus aanspreekt : Zoo iemand meint een Profeet te zijn, of geestelijk, die moet weetén dat de dingen die ik schrijf des Heere geboden zijn : En zoo iemand die niet en kent, die zal niet gekent worden. Maar dat alles betamelijk en met order geschiede.

Dekreeten uytgegeeven in een byzondere Vergaderinge over de zaaken van Holland. gehouden den 10 Maart 1671: welke Dekreeten naderhand zijn goed gekeurt en bevestigt in een algemeene Vergaderinge gehouden den 17 Maart van het zelfde jaar 1671.

I.

Dat de Geoordende Zendingen / ook van de Maatschappye van Jesus, mitsgaders de Oversten der zelve zendinge / het ampt van Zending niet mogen bedienen / zonder altoorens de goedkeuring van den Pausselyken Dikaris der Vereenigde Provincien verzogt en in schrift verkreegen te hebben. Dat het zelfde ook in allen deele moet onderhouden worden / in de geene die reeds goedgekeurt zijn / of staan goedgekeurt te worden / te verplaatzen.

Dat daar en boven de Paters van de Societeit en de andere Geoordenden gehouden zijn / eer zy het ampt van Zending gaan bedienen / de goedkeuring / hen door den Pausselyken Dikaris verleend / en aan 't einde van haare opene brieven ingelascht / of ten minste een afschrift daer

daar van te vertoonen of ober te zenden aan de Parochi-priesters / de Onder-bikarissen of de Katoelijken der plaatzen / daar zy naar toe geschikt worden.

II.

Dat de Geordende Zendingen en de Paters der Societeit niet vermoogen upt te loopen / of eenige pastoreele of niet pastoreele bedieningen te verrigten / ter plaatzen die van haare staat zijn afgezonderd en aan eenigander Priester toe- betrouwt zijn; ten zy niet kennisse en toestem- minge van dien zelven Priester / of van den A- postoliffchen Vikaris / of ingeballe van een zeer hoogdzingende nootzakelijchheit.

III.

Dat het den Pausselijcken Vikaris / zoo me- nigmaal als hy het dienstig zal oordeelen / vry staat / ook door zijne Gemagtigden / te bezoe- ken de Vergader-plaatzen der Geordenden en der Paters Jesuyten: het Sakrament des Doym- zels aldaar upt te deelen / en zijne Bisschoppe- lijke bedieningen te verrigten. Als ook dat de Geordenden en de Vaders Jesuyten / die de plaats van Pastoors of het ampt van Zendingen bekleeden / in al het gene tot de zorg der zielen en de uytreiking der Sakramenten behoort / staan onder de berispinge en de bezoeking van den Pausselijcken Vikaris / als volmagt hebbende van den Apostoliffchen Stoel.

IV.

Dat het de Vaders der Societeit / nochte de andere Zendingen / niet vry en staat de plaat- zen / die zy in verkregen hebben of in 't toeko- mende wettiglyk verkrijgen zullen / zonder wet- tige oorzaak / die hy den Vikaris goedgeheurt zy / te verlaaten.

V. Dat

V.

Dat de Paters der Societeit / nochte de andere Zendingen / dewelke als Medegezellen in de zending gekomen zijn / niet vermogen de pastoreele Sakramenten te bedienen zonder goedkeuringe en verlof van den Vikaris / als boven vermaant is / verwoyden te hebben; nochte een vergaderplaats op haar zelve / en buiten die van den Zending te houden.

VI.

Dat de Pater Generaal der Maatschappye van Jesus vermaant wooyde / te weeg te brengen dat zijne Zendingen de magt van de Huwelijken plegtelyk te bedienen op het spaarzaamste gebauken / volgens het voorschift der verdrag-punten.

VII.

Dat in zaaken / dewelke de ziel-besiering en het wyreiken der Sakramenten betreffen / de Geozhende Zendingen en de Paters der Societeit gehouden zijn de bevelen van den Vikaris volstrektelyk te gehoozzaamen: en dat zy de wythoering der zelve niet mogen wytstellen; 't zy onder vooygervinge dat dezelve haar doorden Overste van haare Oders niet bekend zijn gemaakt; 't zy dat ze zich van een beroep tegen zoodaanige bevelen bedient hebben. Met deeze bepaalinge nochtans / dat ingeballe de Heer Interminutus mogt belasten de wythoering van eenig hebel wyt te stellen / de wythoering wytgestelt zal worden. Gegeven te Romen den 17 Maart 1671.

VII.

Al het welcke door den Sekretaris aan den Heiligsten Vader aangedient zijnde / heeft zijne Heilicheit alles bevestigt / goedgekeurt en be-

bolen te achtervolgen op deezen 18 Maart
1671.

Was ondertekend:
De Kardinaal

ANTONIUS BARBERINI.

en laager

FREDERICUS Aarts-bisschop
van Cesarea, Sekretaris.

De plaats van het
Zegel.

Het is gelijkvormig met het origineel,
zoo als ik onderschreyen getuige,

HENRICUS BLESSIUS
Apostolische Protonotaris.

Dekreet van de H. Vergaderinge van de
voortplantinge des Geloofs in haare by-
eenkomste op den 22 Augusti 1625.

Na dat de Doopluchtige Heer / de Kardi-
naal Mellini, had uytgegeeven het Verdrag/
het welke tusschen Philippus Aarts-bisschop
van Philippen en Pausselyken Vikaris over de
Vereenigde Provincien beneffens zijne Geeste-
lykheit ter eener / en de Vaders der Societet
beneffens de Geordende Zendingen ter andere
zijde / door de zorg en naarstigheid van den Paus-
selijken Pruncius / van den Aarts-bisschop van
Mechelen / en van deszelfs ses anderhoorige
Bisschoppen / is getroffen op den 15 October
1624

1624. zoo heeft de H. Vergadering met goedkeuringe van zijne Heilichheit / het gemelde Verdrag bevestigd / en bevolen dat het van de voornoemde Paters zal onderhouden worden. Ook heeft zy de Generaalen der Preek-heeren / Minnebroederen en Jesuïten doen vermaanen dat ze hunne Religieuzen / dewelke zy in Holland en in de Vereenigde Provincien voer Zendingen gebruiken / bevel zullen geeven om het gemelde Verdrag te onderhouden.

D E K R E E T

Der H. Vergaderinge van de Voortplantinge des Geloofs in haare byeenkomste van den 16 April 1627.

Azoo de Aarts-bisschop van Philippen en Pausselijke Vikaris over Holland heeft aangedieut dat het Verdrag / 't welke in 't jaar 1624. dooz bemiddeling van de H. Vergaderinge / van den Puncius van Nederland / van den Aarts-bisschop van Mechelen / en van deszelfs ses onderhoorige Bisschoppen / was getroffen tusschen de Wereldsche en de Grozdende Geestelijchheit aldaar / en ook dooz onzen H. Vader was goedgekeurt / niet in acht word genomen dooz Broeder Franc. Rosius, Minnebroeder van de Order der Observanten ; en dat op deeze voorswending / dat de Generaal der Minnebroederen (van de naantwe onderhoudinge) nochte de Generaal der Preek-heeren / aan hunne Zendingen in Holland niet bevolen hebben het gemelde Verdrag te onderhouden / zoo als in het Bevel / waar in dit Verdrag bevestigd is / word bevolen : en ook om dat nochte hunne

F 2

Gene

Generaalen voornoemd / nochte hunne Provinciaalen / het zelve Verdrag ondertekent hebben / zoo als door den Provinciaal der Jesuyten is gedaan.

Zoo heeft de V. Vergadering aan de voornoemde Generaalen belast / dat ze hunne Zendingen in Holland wel scherpelyk zullen gebieden het gezeide Verdrag te onderhouden : en dat zy het zelve Verdrag in de Sekretarje der gemelde Vergaderinge op het Origineel zullen aantekenen : en byders dat de ondertekeninge der zelve Generaalen door den Sekretaris zullen opgetekent worden op een kopy / berustende in de Pausselijke Sekretarje.

Oet. Kardinaal

B A N D I N I.

Plaats van het zegel van gemelden Kardinaal.

FRANCISCUS INGELUS

Sekretaris.

JOHAN-

JOHANNES WACHTELAAR,

Licentiaat in de Godkunde.

^a Johannes Wachtelaar, die zich om minder J. Wachte-
 Jontdekt te worden Vigilus liet noemen / was laar, een
 te Utrecht geboren uit een oud Geslacht / 't wel- Utrecht-
 ke al bij bemiddeld / en aan de beste Familien naar: liet
 der Stad vermaagschapt was. Zijne Ouders zich Vigi-
 hadden hem aldaar een Plebende in de Mary-ker- lius noe-
 ke bezorgt: 't welke / zoo als wy uit een Brief van men, om
 Sasboldus van den 30 Augusti 1599 verstaan / beter onke-
 zonder Simonje niet was toegegaan. Maar kend te
 als Wachtelaar, in de Godgeleerdheit studeerende / blijven,
 zulks had vernomen / en 'er rouwig over was; heeft de Bisschop Sasboldus, de bereischte magt
 van Kromen bekomen hebbende / hem ontslagen /
 en op een wettige wijze weder in het bezit ge-
 stelt.

Als hy te Loben Meester in de kunsten en Li-
 centiaat in de Godheit was geworden / en door
 zijne zonderlinge geleerdheit in de Godkunde en
 voornamentlijk in de leeringen van den H. Au-
 gustinus opmunte / is hy weder naar zijn Vader-
 land gekieert. Hy heeft zijn verblijf te Utrecht
 genomen: & daar hy een ongeleerde en onge-
 bonde Geestelijkheid heeft gevonden; zoo dat 'er
 alleen in de Stad Utrecht meer als vijftig Priesters
 waren, die noit eenige Akademie hadden gezien.
 of eenige kennis van de Godgeleerdheit hadden.

Zoo heeft hy dan aanstonds het verstroide Volk
 weder verzamelt: en 't zelve door zijne woor-

^a Verdediging van J. Wachtelaar voor den Hove van Utrecht,
 Uyt de Aanteekeningen van Abraham Brienen.

den en door zijn voorbeeld geregeert. Hy heeft (het goede) eerst gedaan, en daar na geleert.

Hy wierd
Pastoor in
zijne ge-
boorte Stad
en alge-
meen Vikar-
is: Ook
word hy tot
den Coad-
jutor van
Sasboldus
ge-eifcht.

Daar op heeft de *Marts-bisschop* Sasboldus hem tot algemeen Vikaris aangesteld over het *Bisdome van Utrecht*. Hy heeft de zeden der *Geestelijkheid* / zoo veel als in hem was / hervormt; en het Volk op het spoor der deugden gebracht. Hy was zoo wel begaast / dat men hem tot Medehelper en nazaat van Sasboldus wenschte te hebben. Doch als *Rovenius*, tot die waardigheid verheben zijnde / heeft *Wachtelaar* ook tot algemeen Vikaris aangenomen: dewelke dien moeijelijken last van het *Bisdome van Utrecht* ook onder *Rovenius* nazaat / en aldus in 't geheel den tijd van 45 jaaren / heeft gedragen. Hy heeft geheele Pastoerijen in het *Bisdome van Utrecht* opgeregt en geregeert. Ook heeft hy in 't jaar 1647 / op den 19 *May* / de intwijding van den *Marts-bisschop* van *Eszeu* te *Munster* ingewoont: en heeft ook als getuige gestaan over den eed door den zelven *Prelaar* volgens gewoonte gedaan. Want in den *Brief* der *Wijdinge* staat het volgende te lezen: In de tegenwoordigheid van de *Eerw. Heeren*, *Johannes Wachtelaar* algemeen Vikaris in het *Geestelijke* over het *Bisdome van Utrecht*; en van *Leonardus Marius* Proost, en in het *Geestelijke* algemeen Vikaris over het *Bisdome van Haarlem*.

Hy strijdt
kloekmoed-
dig voor de
zaak van de
Geestelijk-
heit en de
Vordrag-
paalen.

Wachtelaar heeft dapper gestreden voor de rechten van de *Geestelijkheid*: en hy heeft 'er veel toe geholpen / dat de *Verdrag-paalen* tusschen dezelve *Geestelijkheid* en de *Gevoerdenden* in staat gebracht en bekrachtigt zijn. Om deeze gewichtige zaak ten einde te brengen / heeft hy zich in 't jaar 1624 / beneffens den *Marts-bisschop* *Rovenius*, *Jacobus Bool*, *Nicolaus Nomius*
en

en Judocus Catz, eenigen tijd te Bussel opge-
houden; en ober die onderhandeling gestaat.
Hy heeft de Hollandsche Kerke tot den onder-
dom van 72 jaaren toe gediend; doch zoo dat
er doorgaans twee of drie helpers of raadgebers
te Utrecht by hem waren.

In alle die jaaren, de veertien laatste uytge-
zonderd, wierd hy daar opentlijk toegelaaten,
en verkeerde ook in het openbaar, by ieder een
geacht en wel gezien. Men liet hem zijne Pre-
bende in de Kollegiaale Kerke van S. Maria ge-
rustelijk bezitten: en hy heeft 'er veele, zoo
door zijne Predikaatzien als door zijn stichtig le-
ven, tot ons Geloof bekeert. Hy gaf zeer nauw-
keurig en voorzigtig acht op de Geestelijkheid;
en was niet min mildaedig in dezelve uyt zijne
eige middelen by te staan; en de herbergzaamheit
t^henwaarts te oeffenen.

Maar het ontweer / 't welcke te Utrecht tegen
den Kerck-booght Rovenius opdonderde / heeft
deszelfs bedienaar (Wachtelaar) ook getroffen:
want zy leefden in zeer hachelijke tijden we-
gens de bewegingeder Spanjaarden. De Schout
van Utrecht heeft een proces tegens hem en Ro-
venius opgesteld / 't welcke al by tijdloopig / en
in de Latijnsche taal overgezet / te leezen staat
by Jacobus Revius, in het sesde Boek van zijn
Daventria Illustrata.

Kort daar op is het Vonnis door het Hof
van Utrecht tegen hem uytgesproken: zijne goe-
deren verbeurt verklaart: hy zelf uyt het Land
gebannen. Het Vonnis was van den volgen-
den inhoud:

¶ 4

Gezien

Maar ser-
wile dat hy
met alle
voorzigtig-
heit en op-
lettendheit
op de Gees-
telijkheit
en het Volk
past.

Doer de
Schout van
Utrecht
hem en Ro-
venius een
proces aan;

Waar op
den 10
Maart 1649
een Vonnis
is gevolgt.

Gezien zijnde by het Geregt der Stad Utrecht het Procés, aan het zelve Geregt overgeleverd uyt naame en van wege den Ed. *Henrik Valkenaar*, Heer van Valkenaar enz. Schout van deeze Stad Utrecht, en amptshalve aanklaager tegen *Johan Wachtelaar*, Burger van deeze Stad, en Kanonnik van S. Mariaas-kerke aldaar, dewelke door een Plakkaat gedaagt zijnde om in eigen persoon te verschijnen niet te voorschijn is gekomen: en daar by gezien zijnde de indagingen, bekendmakingen, waarmaakingen, stukken en bewijzen door den Heer Aanklaager ingeleverd; uyt dewelke gebleken is dat de Aangeklaagde, hoewel dat hy als een Burger en Inwoonder van deeze Stad volgens alle burgerlijke Regten en Wetten der Volkeren gehouden was zijne getrouwigheid aan gemelde Stad in alles te bewijzen, egter deezen zijnen plicht vergeetende, niet alleenlijk na het eindigen des twaalf-jaarigen bestands een groote verstandhouding heeft onderhouden met zekeren *Philippus Rovenius*, een volslagen en bitteren vyand van deeze Landen: maar denzelven ook hier te Utrecht heeft gehuisvest; en hem, zoo als hy volgens de Plakkaaten schuldig was, niet heeft aangebragt: dat gemelde Rovenius, zich gedragende als Aarts-bisschop van Philippen en van Utrecht, en als Pausselijken Vikaris over Holland, Zeland en de andere Vereenigde Provinciën, met *Jacob Bool*, een Utrechtenaar, en met hunne andere Medestanders in de jaaren 1642 en 1643 te Romem met den Paus, de Kardinaalen, en de Gezanten van Spanje en van de Infante, heeft gehandelt over de geestelijke Overigheid van den zelve *Rovenius* in het vereenigde Nederland: alles met kennisse, raadgeevinge en goedkeuringe van den Aangeklaagden

den en van meer andere Roomsche Paapen in het zelve Nederland. Dat de kontrakten en onderhandelingen gestrekt hebben tot het voordeel van den Koning en de Infante van Spanje; en om de Roomsche-gezinden van het zelve Nederland te stijven in de gehoorzaamheit, genegendheit en onderdaanigheit jegens den gemelden Koning en Infante van Spanje, tot groot nadeel en verstoorring van den Staat der gemelde Nederlanden. Dat de gemelde *Rovenius* en *Jacob Bool* den Aangeklaagden van tijd tot tijd van deeze hunne onderneeminge en onderhandeling door brieven verwittigt hebben: en onder anderen ook vermaant hebben dat het noodig was, uyt naame van de Pausgezinden deezer Landen, de toestemming van de Infante te verzoeken om de pachten en accijzen in deeze Landen te huuren. Dat hy aangeklaagde noch daar-en-boven de penningen, die uyt deeze inkomsten gekomen waren, tot voortzetting van gemelde onderhandeling naar *Romen* heeft overgemaakt: en dat hy niet alleen met den voornoemden *Rovenius* over de voorgemelde onderhandelingen en kontrakten, maar ook met den gemeenen Vyand van deeze Landen over den oorlog heeft raadgepleegt. Dat de aangeklaagde zijne verstandhouding met gemelden *Rovenius*, ook na de verovering van *Grol*, heeft onderhouden: en zich als deszelfs algemeen Vikaris heeft gedraagen. Dat gemelde *Rovenius*, als gewaande Aarts-bisschop van *Utrecht*, een algemeen Vikariaat in deeze Stadt heeft opgeregt: en daar by ook een gemeene beurs of schatkist, daar dezelve gewaande Bisschop, of de Aangeklaagde als deszelfs Vikaris, het opzigt over zoude hebben, heeft ingestelt. Dat de Aangeklaagde verscheide andere lasten en bedieningen, die hem door *Rove-*

nius opgedraagen waren, heeft aangenomen: en daar op, in die hoedaanigheid, de paalen der regeeringe van sommige Paapen ten platten lande heeft verdeelt, en ieder de zijne toegewezen. Dat dezelve, behalven aan *Rovenius*, ook huisvesting heeft gegeven aan *Godefroy van Mook*, den Kapellaan en Sekretaris van den zelve *Rovenius*, en aan de Majestraat geen kennis daar van heeft gegeven. Dat de zelve een zekere somme gelds, ook in 't jaar 1639 laatstleden, uyt deeze Landen aan eenige Geestelijken in 's Vyands Gebied heeft overgemaakt. Welke dingen altemaal, als zijnde zwaare en grove misdaden, en van een schadelijk gevolg voor de hooge Overigheden en voor de Plakkaaten van deeze Landen, in een Republiik daar de geregtigheid en een goede staatsregeering bloejen, anderen ten voorbeeld, behooren gestraft te worden. Daarom is het dat het gemelde Geregt, regt doende, den aangeklaagden en niet verschijnenden heeft versteeken, en mits deezen versteekt van alle uytvlugt van wraakinge, uytstellinge en regtverzuimenisse; en daar by van alle bescherminge en verdediging die hy uyt enigen hoofde had konnen inbrengen: en hem daar-en boven voor alle de daagen van zijn leven in ballingschap verzendt buiten deeze Stad en het Stads gebied, en buiten de heerlijkheit van Vreeswijk, anders de Vaart, met verbod van ten eenigen tijde daar weder te keeren: en zulks op zodaanige straffen, als in de Plakkaaten van de hooge Overigheit deezer Landen staan begreepen. Daar-en-boven verklaart het zelfde Geregt dat de gemelde Gedaagde van zijne Kannoniks-prebende van S. Maria voornoemd, en van alle zijne andere kerkelijke inkomsten is vervallen. Het beslaat hem noch in een geldboete van

van 100 gulden, en veroordeelt hem om alle de onkosten van het Regt die in zijne zaaken gedaan zijn, ter schattinge van het Geregt, te betaalen:

Gedaan en uytgeweezen te Utrecht den 10 Maart 1640.

Was getekent:

PIETER BOR.

Ober dit ongebal heeft hy in de volgende maand / te wecten den 13 April van het zelfde jaar / een brief geschreben aan Jacobus de la Torre, dewelke op dat pas door den Pausselijcken Dikaris en door de Geestelijckheit afgezonden was naar den Pausselijcken Puncius te Keulen. In dien Brief geeft hy ydelins een steek aan eenige onboozigtige menschen en benijders / dewelke de oorzaak waren geweest dat hy zijnen toeblyng tot de Spanjaards had genomen. Na eenige woorden gaat hy aldus voort;

Dit staat ons omtrent Gods verborge Voorzienigheit te verwonderen, dat alle de Religieuzen die by ons zijn geen deel hebben in deeze geestellinge: daar nochtans eenigen van hen de oorzaak van dit ongeval zijn geweest: want als *Rovenius* in de jaaren 1622 en 1623 te Romē arbeide om zijne magt over de gansche Geestelijckheit te behouden, hebben zy by den Gezant van den Koning van Spanje en van de Infante *Isabella* hulp gezogt. Om dat *Rovenius* dan by de zelve (Gezanten) zonder achterdogt verkeerde, om zich zelve en de zijnen van de opgetigte valsche beschuldigpunten te verdedigen, en zelfs hunne voorspraak verzogt

verzocht, als of zijne zaaken het belang van den Katolijken Koning en van de Infante raakten (gelijk blijkt uyt een Brief denwelken hy op dien tijd aan Heer *Vordenus* heeft geschreven, en die in zijn proces gemeldt staat) zoo word hy hier beschuldigt; en word hier schuldig verklaart aan gequettste Oppermagt. En niet alleen word hy zoo gehandelt: maar ook word 'er *Vigilius* (dat is *Wachtelaar*) als zijn voornaamste samenhandelaar in betrokken: en geraakt aldus in een zwarigheid die hem van anderen is gebrouwen. Och of ze niet heimelijk in hun vuilt en lachten die weinig van de Kerk-order houden, en de Kerk-voogdy liever gebanne zagen: och of een ieder nu niet naar zijn eigen hoofd en welgevallen ging strijden; gelijk in een Leger dat zonder order, en over hoop geraakt is: och of de Kudde, nu de Harder verjaagt is, niet jammerlijk wierd verscheurt.

Hy verdraagt alles met vreugde, en dankt 'er Godt over.

De dappere man heeft zijn ballingschap en het verlies van zijne goederen met blijdschap verdraagen.

Als iemand hem het Donniz van den Regter booz las / volgens het welke hy in een boete van 6636 gulden wierd beslaagen / van zijne Kanonniksdijspe in de Marie-kerke wierd berooft / en daar-en-boven in ballingschap wierd gezonden; heeft hy anders niet geantwoordt als de H. Cyprianus, ter dood verweezen zijnde / eertijds antwoorde: zeggende / Godt zy gedankt.

Als zeker Heer van destigen Adel hem by gebal na het uytspreeken van zijn Donniz te ontmoet quam / en zich verwondert toonde dat hy 'er dus welgemoed en onberbaard / ja blyft van

van wezen uytzag / gaf hy tot antwoord: Gy zoud u zoo niet verwonderen, indiengy uw vermaak, gelijk wy gedaan hebben, in Gods heilige boeken had gezocht.

Na dat hy dan den tijd van 45 jaaren Vikaris van Utrech was geweest, is hy den 2 Octo-ber 1652 in zijn ballingschap te Kuilenburg overleeden: en is aldaar in een hoogen ouderdom by zijne Voor-ouders begraven. Zijne gedagtenis is hier in hooge achtinge, om dat hy van de voornaamste is geweest die de zaaken (van den Godsdienst) hier weder in goeden staat gebragt hebben.

Hy sterft in zijn ballingschap vol van dagen en van verdiensten.

In het jaar 1642 heeft hy een kort Begrip van de leeringen van S. Augustinus geschreeven.

Ook heeft hy geschreeven de Overeenstemming der Evangelisten omtrent het lijden des Heere. Beide deeze Geschriften hebben wy in onze papier-laaden berusten.

Onder zyn Afbeeldzel staan deeze Latijnsche beezen te leezen:

Quam bene Prototypo spirans collucet imago!

Virtutem variam frons oculique vibrant.

Acta probant vigilem; quem vivus sparsit odorem,

Nobile Mnemosynon pictor in aere refert.

Ook is 'er een Latijnsch Kouto-dicht op zyn afsterben in 't licht gekomen: het welke als een kort begrip van zijn leven behelst. Doch vermits alles genoegzaam in het bovenstaande Verhaal begrepen is / zullen wy nu de moeite niet neemen van het te verduitschen.

* Haarlemsch dood-boek.

JACOBUS de la TORRE,

Aarts-bijſſchop van Efesen, Pauſſelijke Vika-
ris in het Vereenigde Nederland, Prooſt
van Harlebeek, Kapellaan van zijne Ka-
tolijke Majesteit in de Borgondische Ka-
peile, en 's Konings opperste Aalmoesse-
nier: is in Braband overleden den 16 Sep-
tember 1661.

Als Rove-
nius begon
oud te wor-
den, heeft
hy onzen
Jacobus
tot zijnen
Mede-hel-
per ver-
zocht.

Als de Aarts-bijſſchop Rovenius al haſt tot
een hoogen onderdom begon op te klimmen/
en zijne onpaſſelijkheden genoegzaam uytvoers
dat hy wel haast zoude ſterven / heeft hy naar
kromen geſchreven dat hy een Mede-helper van
nooden had; op dat onze Kerk / indien hem de
dood verraste / zich in geen ongelegendheit en zon-
der hulpe mogt bevinden.

^a Als dit verzoekt / van een Mede-helper te
hebben / dooz Rovenius met kenniſſe van de Hol-
landſche Geestelijkheden te kromen was ingele-
bert / en by den Paus ingang had gebonden /
heeft de Kardinaal Fr. Barberini den 31 Maart
1635 / uyt naame van de Vergaderinge over de
Doozt-plantinge des Geloofs / bevel gegeven
om 't zamen te oberleggen wat wooz perſoonen
de bereiſchte bequaamigheit tot deeze bediening
hadden.

Zoo is 'er dan een by-een-komſte van de Gee-
ſtelijkheden der beide Biſdommen / te wecten van
Utrecht

^a Uyt de Verhandelingen van het Utrechtſche Kapittel.

Utrecht en van Haarlem / in de tegenwoordig-
 heit van den Doornicht. Heer Rovenius te U-
 trecht gehouden op den 6 Mey 1637. Wegens
 het Bisdom van Utrecht zijn 'er verscheenen/
 Meester Johan Wachtelaar, algemeen Dikaris:
 de Heeren Feyt, vander Steen, Pelt, Putkamer,
 Kenniphove, Medenblik, Petrus en Suitbertus
 van Purmerende, Omius en Griffinus. Uyt het
 Haarlemsche Bisdom zijn 'er tegenwoordig ge-
 weest de Heeren Leonardus Marius, Judocus
 Catz, Bloemaert, Bandius, en Benius. En na
 dat ze / volgens den Brief der gemelde Vergade-
 ringe / rijpelyk overlegt hadden / wie dat 'er
 best hoor Mede-helper van den Aarts-bisschop
 Rovenius zoude voorgesteld worden / hebben die
 van het Utrechtsche Dikariaat de drie volgende
 Heeren benoemt: Theodorus de Zwaan: Folke-
 rus van Herkinge (Pastoor te Zwol) en Jaco-
 bus de la Torre. Door het Kapittel van Haars-
 lem zijn de volgende voorgesteld: Meester Johan
 Caterus, Vitus Jacobi, en Balduinus Cats. Uyt
 deeze ses zoude de Aarts-bisschop dan een Me-
 de helper verkiezen. Als 'er dan in 't jaar 1638/
 op den 22 Augusti / wederom een vergadering
 van het Dikariaat te Utrecht was gehouden/
 heeft Rovenius, uyt kragte van dezelve Verga-
 deringe en met overleg der Broederen / de Hee-
 ren Jacobus de la Torre en Abraham van Brie-
 nen naar komen afgevaardigt; om na voorgeaan-
 de groetenisse / betuiginge van eerbiedigheit / en
 aanbiedinge van dienst aan den Roomschen
 Stoel / aan de Vergaderinge over de Doort-
 plantinge des Geloofs / en aan de vordere Aars-
 dinaalen en Prelaaten / aldaar verslag te doen
 van den staat en gelegendheit der Hollandische
 Kerke;

kerke: doch voornamelijk om een Medehel-
per / met hoop van opvolginge in het ampt
van Pausselijken Vikaris / te verkrijgen. Zoo
is dan Jacobus de la Torre tot dat ampt te Ro-
men verkozen.

Jacobus de
la Torre,
een Hol-
landsch E-
delman,
word tot
Medehel-
per van Ro-
venius be-
noemd.

^b Deze de la Torre was in 's Graabhage
geboren uit de Hoog-edele Stamme der Mark-
graaven van Florest, welke Stam vermaag-
schapt was aan het doozuchtige Geslagt der
Poelgeesten uit de Burg-graaven van Leiden/
en aan het huis van de Boifforten de Tassis, uit
de Graaven en Mark-graaven van Tassis. De
Hoog-edele Heer Stephanus de Gamarra, Gezant
van Philippus IV. by de Staaten van Holland/
was ook zijn Bloed-berwant.

En niet alleen was zijn Geslagt doozuchtig
naar den Bloede / maar noch heel heerlijker dooz-
de zucht voor het oude Geloof / en dooz den lui-
ster der Christelijke deugden: als hebbende van
oberlang tot een schuil-plaats versprekt voor
de Priesteren / en voornamelijk voor den Verk-
voogd Sasboldus, detwelke gebannen zijnde ge-
noodzaakt was zich te verschuilen.

Want aldus spreekt de la Torre in het Der-
haal e van zijne Roomsche reize: Wanneer Ro-
venius in 't jaar 1602 in den Hage gedagvaard
en veroordeelt wierd, school hy ten huize van
mijne Ouders: alwaar ik, noch een kind zijnde,
onder zijn opzigt in de godvruchtigheid wierd
onderwezen. En dewijl hy naderhand dikwils
in 't heimelijk van Keulen herwaarts over quam
om zijne Kudde te bezoeken, heeft hy my al-
daar ook in 't jaar 1611 het Sakrament des Vorm-
zels bedient.

Hy

Hy is van jongs af opgevoedt by de Zeeu- Hy is in
Zeland op-
gevoedt.
wen / en inel meest in het Eiland van Zuid-be-
veland; alwaar van ouds de Parochie van Dal-
kenisse heeft gestaan; dewelke nu meerendeels
dooz het zee-water is overstelpt.

Pa dat hy zijne leeroeffeningen / doch vooma-
mentlijk in de Godkunde / te Loben had voltrok-
ken / en aldaar in de Vergaderinge der Oratooren
Priester was gewijdt / heeft hy de eerste jaaren
van zijn Priesterschap besteedt als Pastoor van
Eikhuiden / onder het Haagsehe Gebied; al-
waar / gelijk elders gezegt zal worden / booz dee-
zen een groote Kerk heeft gestaan / behoorende
onder de Parochie-kerk van S. Jacob in 's Gra-
venhage. "De bediening van deeze plaats, zegt
hy / heb ik van zelfs met het goetvinden der O-
versten op my genomen.

Daar-en-boven is hy booz heene Kanonnik Hy is ook
Kanonnik
te Kamerijk
en te U-
trecht, en
daar by
Proost van
Harlebeek
geweest.
te Kamerijk en Proost te Harlebeek geweest.

In 't jaar 1637 / den elfden July / heeft
Rovenius hem een Kanonniksdy gegeven in S.
Maartens Kerke te Utrecht.

Daar na is hy in 't jaar 1639 / in de maand
September / gelijk reeds al gezegt is / om de
bohengemelde redenen dooz de hoofden der Gee-
stelijchheit en booz den Marcs-bisshop Rovenius
naar Kromen gezonden met Abraham van Brie-
nen, in het gezelschap van noch twee andere
Kleisgezellen.

Hy heeft de zaak en de gerechtigheden der
Geestelijchheit te Kromen / zoo schriftelijk als
mondeling / destig verdedigt en vooztgezet: en
III. DEEL. is

^d Ibid. pag. 207.

^e Het proces van den Schout van Utrecht, aad het 27 Ar-
tikel.

is in 't jaar 1639 / in den Herfst / weder in zijn Vaderland gekomen.

Daar na word hy op de verkiezing van de Geesteljkheit tot Medehelper van Rovenius aangestelt.

f Omtrent den zelven tijd / te tweeten in 't jaar 1640 / is hy op de verkiezing van de Geesteljkheit, als boven is gezien / op de benoeming van Rovenius, en met goedkeuringe van den Katolijken Koning, dewelke noch geen afstand van deeze Landen had gedaan / den gemelden Rovenius tot Medehelper in het Apostolisch betoind toegevoegt. Dit hebben wy uyt den volgenden Brief van Paus Urbanus VIII.

URBANUS VIII. PAUS.

Beminde Zoon : zaligheid en Apostolischen zegen. Dewijl wy voor de Geloovigen van *Christus*, dewelke zich in de Landen door de On-katolijken overheard bevinden, volgens onzen pligt bezorgd zijn, en op uw Geloof, geleerdheit, voorzigtigheid en yver voor den Katolijken Godsdienst ten hoogste in den Heere betrouwen : Zoo is het dat Wy U uyt kragte van ons Apostolisch gezag door den tegenwoordigen Brief, naar ons en des Pauffelijken Stoels welgevallen, benoemen, aanstellen en verklaaren tot Medehelper in het ampt van Pauffelijken Vikaris, van onzen welbeminden Zoon, *Philippus Rovenius*, dewelke in de oorden van Holland en Zeland met verscheide Magt-hebbingen, in den Pauffelijken Brief bevat, tot Apostolischen Vikaris is aangestelt : niet tegenstaande alles wat hier tegen zouw mogen strijden.

Gegeven te Romem, by *S. Maria Major*, onder

onder de Visschers Ring, den 24 Augusti 1640,
in het achtiende jaar van ons Pausdom.

Onder stond:

M. A. MARALDUS.

Het Zegel stond op rood wasch, op de aver-
regtsche zijde van het parkement.

Het opschrift hield

Aen onzen beminden Zoon JACOB DE
LA TORRE, Hollandsch Priester,
Licentiaat in beide de Regten.

Ik getuige dat dit afschrift met den oor-
spronkelijken Brief over een komt.

MODESTUS STEPHANI SUEK,
Paußelijke Notaris.

Dat 'er de Katolijke Koning zijne toestem-
ming toe gegeven heeft blijkt uit den volgenden
Brief van Jacob Bonen toenmaals Aarts-bis-
schop van Mechelen / dewelke deeze zaak aan
het Hof had doorgedreven.

Jacobus, door de genade van Godt en van den
Apostolischen Stoel Aarts-bisschop van Meche-
len, allen die deezen Brief zullen leezen zalig-
heit in den Heere. Nademaal de Doorluchtige
en Hoogwaardige Heer *Philippus Rovenius*, Aarts-
bisschop van Philippen en Paußelijke Vikaris in
de Vereenigde Nederlanden, ons al over eenigen
tijd bekend heeft gemaakt dat hy, als door hoo-
gen ouderdom en door veelvuldigen arbeid en
zorg afgemat zijnde, niet langer bequaam was

om den last op zijne schouderen gelegd alleen te draagen: dat het diensvolgens noodig was op een bequaam persoon te denken, dewelke hem by zijn leven zouw kunnen helpen, en na zijne dood in gemelde waardigheid en bedieninge opvolgen: dat hy zijn voornemen ook aan de voornaamste der Geestelijkheid van gemelde Landen had voorgesteld: en dat by meerderheit van stemmen geoordeelt was dat de Hoogwaardigste Heer *Jacobus de la Torre*, om zijne uytmuntende gaven en hoedaanigheden met dewelke hy van Godt begaafd is, de bequaamste van allen is tot het bekleeden van dat ampt. Zoo is het dat wy, door den voornoemden Hoogwaardigsten en Doorluchtigsten Heer en door de voornaamsten van gemelde Geestelijkheid daar toe verzogt zijnde, den toestand van deeze zaak hebben voorgedraeger aan den Doorluchtigsten Prins, den Kardinaal Infant, dewelke ons den den 7 Mey van dit loopende jaar heeft geantwoordt dat het hem wel behaagde en aangenaam zoude zijn, dat gemelde Heer *Jacobus de la Torre* aangenomen wierd tot Medehelper van den Doorluchtigsten Aartsbisschop van Philippen; met magt om den zelve, zoo wel in het Pausselijk Vikarischap als in de Aartsbisschoppelijke waardigheid, op te volgen. Tot oorkonde van het zelve hebben wy deezen Brief gegeeven, en met onze hand en ons zegel ondertekent. Te Spa, in het Bisdom van Luyk, den 29 Augvfti 1641.

Beneden stond:

JACOB Aarts-bisschop van
Mechelen.

De plaats van ✠ het Zegel.

Albus

Alrus tot Mede-helper van Rovenius verko-
ren / heeft hy in 't jaar 1642 een wijdloopig Be-
rigt van den toestand der Hollandsche Kerke ge-
zonden aan een Heer Kardinaal; dewelke waar-
schijnlijk geweest zal zyn de Oberste van de Ver-
gaderinge ober de Doortplantinge des Geloofs.
Dit Berigt hebben tog onder onze betwaarunge
berusten.

g In 't jaar 1647 den 19 Mey is hy uyt kragte
van een Brevet van *Innocentius X* (het welke ook
onder ons berust) te Munster in Westfaalen Bis-
schop van Efesen verklaart en gewijdt door *Fa-
bius Chizi*, dewelke toen het ampt bekleede van
buitengewoonen Pausselijken Gezant aan den
Rhijntroom, en naderhand Paus is geworden
onder den naam van *Alexander VII*. De wijding
is door twee Bisschoppen alieen verrigt: doch
Balduinus Cars, ^h die hem op de reis vergezel-
schapte, stond als Deken van Haarlem over de
Wijdinge in de plaatze van den derden Bisschop,
met goedkeuringe van den zelve Paus.

i Doch hy is niet beter geweest als zijne Broe-
ders, gelijk *Simon Machabeus* van zich zelve ge-
tuigt: want om dat hy het Sakrament des Vorm-
zels in de buurte van Zijdwind tusschen Alkmaar
en Schagen aan onze Lands-luiden had bedient,
is hy in 't zelfde jaar 1647, op *S. Bartholomeus*
avond, in het verrigten van den Goddelijken
dienst gestoort geweest. Als hy het ontvlugt
was, is hy daar op ingedaagt: en, na dat men
zijn Gemagtigden niet had willen hooren sprec-
ken, is hy door de Staaten van Noordholland,
die te Hoorn vergadert waaren, voor eeuwig en

Hy word
Aarts-bis-
schop van
Efesen ge-
wijdt, en
de Wijding
door twee
Bisschop-
pen alieen
verrigt;
wordende
de plaats van
den derden
bekleedt
door den
Deken van
Haarlem.
Hy word
onder het
verrigten
van den
Goddelij-
ken dienst
gestoort,
en voor ee-
wig uyt het
Land ge-
bannen,

g Relat. Rom. p. 49.

h Acta Capit. Harl.

i Relat. om. p. 49

altijd uyt den Lande gebannen, en zijn erfgoed verbeurt verklaart; ja de Kerk daar hy Vergadering gehouden had, is naderhand ook afgebroken.

Hy'word
de nazaat
van Royc-
nius.

Zoo ras als Rovenius in 't jaar 1651 overleden was / is Jacob de la Torre, die tot noch toe zijn Medehelper was geweest / hem opgevolgt in zijne Apostolische bedieninge: en heeft in 't jaar 1653 een beknopte beschrijving van den stand der Hollandische Kerke aan de heilige Vergaderinge overgelevert.

Doch hy
wijkt van
den yver
zijner Voor-
zaaten af,
en valt de
Geestelijk-
heit in veel
le. zaaken
tegen, met
verscheide
vergunning-
gen tegens
de regten
der Geestel-
lijkheit toe
te staan.

Paulus was de Godsdienstige Prelaat Rovenius uyt de wereld geschieden / of onze Jacobus is van den geest / den yver / de harderlijke zorgvuldigheid en de berdiensken zijner Doozzaaten afgeweeken / en heeft aan de Vaders Jesuyten verscheide zaaken toegestaan / strjdende tegende gerechtigheden der Geestelijkheid / en tegen de Dersdrag-punten: om dewelke te handhaven en instand te houden dooz de Geestelijkheid / en dooz de la Torre zelf / zoo veel moeite was aangewendt. Dit alles word doozgaans begrepen onder den naam van Vergunningen van den Bisschop van Efesen. Hy heeft dezelve te Brussel met zijne eige hand beschreven in de Sakristye der Jesuyten / en buiten weten van zijne Geestelijkheid toegestaan: waar toe hy hoozuamentlijk betoogen is geweest dooz de achtbaarheid en het gezag van zijnen bloedverwant Stephanus de Gammarray Contrero, dewelke met een groote zucht tot die Religieuzen was ingenomen. Ook werd hy dooz hem met een gedwrigen hooy geaast / dat ze hem in het Katolijke Pederland aan een aanzienlijker en rijker Bisdom zouden helpen.

De gemelde Vergunningen zijn van den volgende inhoud;

Jacobus

Jacobus, door de Genade van Godt en van den Apostolischen Stoel Aarts-bisschop van Efesen, Pausselijke Vikaris in de Provincien van het Vereenigde Nederland, en Prooft van Harlebeck, allen die den tegenwoordigen Brief zullen zien, zaligheid in den Heere. Wy verklaaren en verzekeren mits deezen dat wy om regtmattige redenen, in de tegenwoordigheid van den Doorluchtigsten en van den Eerwaardigen Heer, beide onze naaste Bloetverwanten en hier onderstaande getuigen, aan de Eerw. Vaders Jesuyten verleent hebben, en als noch verleenen, een vreedzaamige bezitting en vrye opvolging in de volgende staatzien, dewelke zy in gemelde Provincien bezitten: namentlijk te Aarnhem, te Amersfoort, te Gorkum, te Vianen, te Oudewater, te Boddegrave, te Haastregt, te Naarden (of tot hun meerder gemak en naar hun welgevallen in de buurte van Bussum) en vorders in Veur aan den Leidschen Dam. En ook om een tweeden Pater te Rotterdam en Ter Gouw, en een derden te Leiden en te Amsterdam in te voeren, met een diergelijke bezittinge en opvolginge als boven gezegt is. Eindelijk dat de Paters in 's Gravenhage arbeidende zullen mogen voortgaan met de nabuurige Dorpen Voorburg, Voorschoten en Wafsenaar te gaan helpen: zodaanig dat de Oversten der gemelde Vaders Jesuyten de magt zullen hebben om hunne Religieuzen in gemelde Steden en Plaatzien, zoo dikwils als ze willen, te veranderen, en anderen in hunne plaatzien, tot voordeel van de Kerke en van hunne Maatschappye, aan te stellen: niet tegenstaande de Verdrag-punten voor deezen aangegaan, dewelke de H. Stoel heeft bevestigt en bevolen te onderhouden: en niet tegenstaande alles wat hier tegen zoude mogen strij-

den. Tot meerder geloofbaarheid van deeze vergunningen, dewelke ons uyt kragte van gemelde Verdrag-punten goorloft en toegelaaten zijn, hebben wy den Brief van deeze vergunninge met eigen hande geschreven en ondertekent; en hebben den zelve door de twee voornoemde zeer geloofwaardige getuigen doen ondertekenen, en door het merk van ons gewoonlijk zegel bekrachtigt. Te Brussel den 3 January 1652, in het achtste jaar des Pausdoms van onzen Allerheiligsten Vader *Innocentius X.*

Was ondertekent:

JACOBUS, Aarts-bisschop van
Efsen, Pausselijke Vikaris.

Aan de linker zijde stond:

D. ESTEVAN de GAMARRHA
y CONTRERO en D. JUAN de
ERQUENA.

*En was bezegelt met een zegel van gemelden
Doorluchtigen Aarts-bisschop, bestaande
in een roode hofsie.*

Deeze Vergunningen heeft hy langen tijd verborgen gehouden / en dezelve / als hem de Geestelijckheit daar van sprak / volstandiglijk ontkent: maar als hy eindelijck overtuigd werd / heeft hy 'er beschaamd over gestaan.

Als hy naderhand weder naar Romem was gereist, heeft hy getracht dit quaad te:

Dit quaad heeft hy eeniger wijze getracht te verbeteren / als hy in 't jaar 1655 een tweede reis naar Romem / in het gezelschap van Abraham Brienem, heeft aangemenen / om daar reusenschap van zijne bestieringe aan Alexander VII. te gaan geben / en de zaak van de Geestelijckheit



*Illustrissimus ac Reverendissimus Dominus
D. Jacobus de la Torre,*

*Archiepiscopus Ephesinus, per federatas belgæ Provincias
Vicarivs Apostolicis, et Præpositus Hartebecensis, nec non
Catholicæ majestatis Sacelli Burgundici Capellanus et
Elemosinarius major; obijt in Brabantia 16. sept. A. 1661.*

stelijkhheit vooz te staan. Want terwyl hy al-
 daar hertoefde / heeft hy den 1 April 1656. een
 Verhaal ofte Beschrijving , dewelke hy zoo als
 hy getuigt by een verzamelt had, van den stand
 des Katolijken Godsdiens in Holland en in de
 Vereenigde Landschappen overgelevert aan zijne
 Heilicheit Alexander VII, aan de Uytmuntend-
 ste en Hoogwaardigste Heeren en Princen der
 heilige Roomsche Kerke, en aan de Kardinaalen
 van de Vergaderinge over de Voortplantinge des
 Geloofs: Want aldus luidt de titel van het Ver-
 haal: wiens origineel, met de hand geschreeven/
 te komen bewaart word in de papier-kassen van
 gemelde Vergaderinge: en wiens kopy / zeer ge-
 trouwelyk uytgeschreeven / benevens noch een
 andere kopy dooz eigen handen van den Prelaat
 zelf verbeterd / in bewaringe is van den Heer van
 Heussen, Biskop van het Bisdom van Utrecht.

Dit Verhaal is zeer wijdooyig / en veel
 wijdlustiger als 'er dit dooz iemand van zijne
 Doozaaten of Nazaaten aan de Kardinaalen ter
 hand is gestelt. Het is ook met een zeer nette
 order beschreeven: en wy hebben meest alles / dat
 de Bedienaars en werkluiden van onze Kerke
 raakt / uyt het zelbe getrokken.

Het waer te wenschen dat de Schryber of des
 zelfs Verzamelaars wat beter geoeffent waren
 geweest in een nauwkeuriger ziftkunde / en dat
 ze in de optellinge der Hollandsche Graaven een
 Pieter Schrijver, die beter kennis van de
 Hollandsche zaaken heeft gehad; en in de levens-
 daaden van onze eerste Geloofs-beschryvers op
 te geben / eenen Johan Mabillon, of de Bolland-
 disten, of diergelijke Schryvers hadden kunnen
 opvolgen. Zy zonden in plaatz van inbooyling-
 gen geene vzeemdelingen vooz Hollandsche Gra-

nigzins te
 verbeteren,
 en daar een
 wijdooyi-
 ger Bericht,
 als de twee
 of drie eer-
 sten waren
 geweest, in-
 geleverd.

den opgegeeven hebben: en niet geene Kierk-ber-
gaderingen / die door Willebrordus zouden ge-
houden zijn / voor den dag zijn gekomen: Zy
zouden ons niet vertelt hebben dat S. Suitber-
tus te Weerd plegtelyk in 't getal der Heiligen
is gestelt: en zouden ons de levens-daaden / de
mirakelen en de martelen van Wigbertus, Mar-
cellinus en Adelbertus uyt de verdichte Schrif-
ten van Suitbertus en Marcellinus niet opgele-
bert hebben.

Doorders word het Geloof / de yber / de stand-
vastigheid en de gerechtigheden der Geestelykheit
in het zelbe Verhaal tydloopig en naar verdien-
sten geroemt.

In dat Ver-
haalgeesthy
een deilige
getuigenis
aan het Ka-
pittel van
Haarlem,
en aan de
gerechtig-
heden van
de gansche
Geestelyk-
heit.

In het zelfde Verhaal / aan het 215 zyndje /
geeft hy de volgende getuigenis aan de Geeste-
lykheit van Haarlem: Daar is noch in wezen,
zegt hy / een Katedraal Kapittel, bestaande uyt
negen Kanonnikken, dewelke de gewoonlijke
eertrappen in de Hooge Scholen ontvangen heb-
ben, uyt eenen Deken en eenen Proost.

Als de gerechtigheden der Hollandische Geeste-
lykheit en de Verdriag-punten / op den tweeden
July 1656 / door de Vergadering ober de Doort-
plantinge des Geloofs vernieuwt en wederom
bevestigd waren / zoo als beneden getoont zal
worden / zoo heeft hy dezelve in het naastvol-
gende jaar 1657 den 9 Februaary / in het twee-
de jaar des Pausdoms van Alexander VII, als
hy wederom in zyn Vaderland aangekomen
was / volgens de meening en op het bevel van
gemelde Vergaderinge / door een plegtelyke op-
donantie dewelke beneden opgelevert zal worden
bevestigd en afgekundigt. Ook heeft hy uyt last
der H. Vergaderinge verklaart dat Broeder Ca-
sareus a S. Bonaventura, als een Overtreeder
van

van gemelde geregtigheden en Verdrag-punten/
in den Ban was verballen.

Als het gemoed van den Byslaat by was van
alle hoop en blyze / was hy zodaanig overtuigd
van de aloude gewoonten / byddommen en ge-
regtigheden der Geestelykheit / dat hy niet al-
leen in het voorgemelde Verhaal / t welke hy
in 't jaar 1656 aan de Kardinaalen inleverde /
verklaart heeft dat hy tot het ampt 't welke hy
bekleede verkozen was op het verzoek van de
Geestelykheit ; maar dat hy ook / als hy te
Romeu een Wyl-bisschop trachte te verkrijgen/
en in 't heinnelyk eenige mannen / als tot zodaan-
ig een ampt beguaam / aan Alexander VII.
had voorgesteld ; dat hy / zeg ik / eenige knaa-
ging over zijn bestaan geboelende den 6 Novem-
ber 1655 met alle haast een brief heeft geschre-
ven aan Fredericus Borraeus , dat is / Balduinus
Kats , om aan het Driemanschap medegedeelt te
worden.

Dewelke
hy ook in
andere ge-
legendhe-
den voor-
staat.

Joh. Schadé
de en Jo-
han Neer-
kassel.

Ik voorzie , zegt hy daar / dat 'er in deeze
schielijke en onverwachte voorstellinge twee din-
gen zijn , daar de Geestelykheit zich aan zal stoo-
ten : te weten dat haar iemand zal opgedrongen
worden , die niet verkoren is geweest ; en dat de
in zawang gaande gewoonte zal overtreden wor-
den.

Daarom heb ik goedgevonden iemand naar
Venetien te zenden , op dat 'er van daar en vor-
der van Keulen in der yl postboden mogen ver-
trekken , met den tegenwoordigen Brief aanuwe
Eerw. en aan de Eerw. Heeren Neerkassel en van
Dam k ; ten einde dat Gy L. zonder eenigen uyt-
stel t' zamen raad pleegt , en my zodaanigen man,
of zodaanige mannen , opgeeft , die Gy L. liefst
wilt

wilt voorgesteld hebben, niet tot een Medchelper, want daar ben ik te jong toe: en ook niet tot een Nazaat gelijk als ik verzogt heb; maar tot een Wij-bisschop die van my noch af hangt; ter tijd toe dat zijne Heiligheit, of de heilige Stoel, my zal voorzien hebben van een andere bedieninge die met mijn tegenwoordig ampt niet kan bestaan: want *Albizzi* heeft my van daag verklaart dat dit de meening van zijne Heiligheit is enz. ¹

De zelfde de la Torre heeft de regten der Geestelykheit naderhand dapper voorgestaan tegen den genen zelf / dien hy tot zynen Wij-bisschop had verzogt; endewelke tegens de Geestelykheit / zoo als onder Zacharias Mez gezien zal worden / ingenomen was.

Hy word
te Romen
Huis-pre-
laat van A-
lexander
VII.

Certwoyle dat hy noch te Romen was / heeft Alexander VII. hem in 't jaar 1655 zynen Huisprelaat en By-zitter gemaakt. En als 'er ge- handelt wierd van den Heer Toribius Alphonsus Mogrobezius, Aarts-bisschop van Lima in het Koninkryk van Peru / onder het getal der Zaligen te plaatzen / is hy een van de Gemagtigden geweest / dewelken over die zaak gezeten hebben.

In het zelfde jaar heeft hy ook een voorslag gedaan van de Martelaars van Gorkum onder het getal der Heiligen te stellen. Ook geeft hy te kennen dat hy vooz had het zelfde voorsel te doen omtrent onzen Musus: hebbende, zoo als hy schryft / de wijze van die zaak te behandelen door eenige vrienden in 't heimelyk verkreegen.

Wilt omtrent den zelven tijd / te wooten den

20

¹ Brief van den Aarts-bisschop van Efesen aan Bald. Kats, van den 4 Decemb. 1655.

20 November 1655 / heeft hy een brief uyt Ro-
men geschreven aan de Man ^m, waare in hy be-
tuigt dat hy voor Ordinaris wierd gehouden.
Albizzi, zegt hy / moedigde my aan, dat ik alles
wettiglijk en met een goed gewisse mogt doen, ver-
rigten en beschikken, het welke een eigen Ordina-
ris in zijn Bisdom mag doen en beschikken. En dat
ik my niet te veel kan aanmatigen; maar dat alles
dat ik my zouw aanmatigen door de H. Vergade-
ring zouw goed gekcort en gehandhaaft worden.
Dat ik zulks was uyt kragte van mijnen naam en
van de zaak zelf: dat men geen andere beschrijving
konde geven van een Pausselijken Vikaris, welke
beschrijving ik andermaal verzogt had, als dat ik
in alle die Bisdommen ben als de Ordinaris, en
als de Gemagtigde van den Apostolischen Stoel.

Het zelve heeft de Maets-bisschop van Cosen-
za / Pausselijke Puncius / bevestigt in een brief
denwelken hy uytkeulen aan onzen Jacobus heeft
geschreven den 16 October 1658. By uwe Door-
luchtigheid, zegt hy / is de grond van het regts-
gebied: van haar, als van den eersten bron, moet
de regeering der Hollandsche Kerke afgeleit wor-
den op de ondergestelde bestierders. Doch ik
zouw het prijzen, ja ik acht het hoognoedig, dat
de Bisschop van Thrallen niet aangezien wierd als
iemand die den naam heeft zonder de daad te heb-
ben; met verminderinge aan zijnen naam en faam:
maar dat de bevelen en ordonantien door hem als
door een buize, mogen medegedeelt worden aan
de mindere Werklieden.

ⁿ Op de Roomsche Kreis heeft hy te weeg ge-
bragt dat die van Deventer / en die van Utrecht /
een plaats in het Kollegie der hooge Schoole
van Perouze weder gekreegen hebben / dewelke
ertijds

Hy maake
dat die van
Deventer
en van U-
trecht huu-
ne plaats

^m Johan Neerkassel.

ⁿ Lindeboom hist. Episc. Daventr. p. 173:

wederkerij-
gen in de
Hooge
Schole van
Perouze.

eertijds booz hen gesticht was dooz den Kardinaal en Proost van Deventer / Nicolaus de Caputiis: welke plaatsen langen tijd verzuimt waren geweest. Ook heeft hy het regt van boozstellinge / 't welke den Bisschop van Utrecht en het Kapittel van Deventer van ouds toebehoorde / op zich zelven en op zijne Pazaaten overgebracht.

Ooch heeft hy het Pakariaat of het Kapittel van Utrecht / 't welke dooz zijnen Doozaat Rovenius ingestelt of lieber wederom ober end gestolpen was / bebestigt; en ten dien einde op den 12 September 1658 een open brief uytgegeeven / dewelke hier beneden zal vertoont worden.

Daar-en-boven heeft hy het genootschap der Pastooren / 't welke dooz Rovenius te Utrecht was opgerecht / bebestigt en niet nieuwe booz regten begunstigt.

Doch hy blijft niet standvastig: voornamentlijk als hem hoop tot het Bisdom van Yperen word gegeven.

Ooch gemerkt dat de Heerde beenderen der geenen verltroit, die den menschen believen, en dat 'er geene bestandigheid is by de zodaanigen die niet heerszucht zijn ingenomen / zoo is de Marcs-bisschop ook niet standvastig geweest in de zaak van de Geesteljkheit te handhaven en booz te staan: te meer / om dat hy zich dooz gaans aan het Hof van den Marcs-hartog Leopoldus te Brussel bevond / als zijnde des zelfs Kapellaan en Almoessenier: en om dat hy gestaadig het oog had op den Ppersehen Midjer / dewelke hem volgens de toezegging van sommige pluinstrykers eerstdaags stond opgedraagen te worden. Ja het gerucht / als of hy al Bisschop van Pperen was / had zich al tot Keulen toe verspreidt: want Adriaan Walenburg, Bisschop van Adrianopolen / heeft hem daar ober den 31 Mey 1661 een brief van gelukwenschinge

schinge geschreeven: De tijding, zoo spreekt hy in zynen brief / dat uwe Doorluchtigste Genade Bisschop van Yperen is geworden, heeft my hooglijk verblijdt: waarom ik ook pligtshalve gehouden ben U. L. veel geluk te wenschen, vertrouwende dat dit tot de zaligheid van veele menschen zal verstreken.

Maar gelijk hem te Romm / daar hy naar hooger bediening stond / een ring wierd gegeven met deeze zinspreuk; gedenkt te sterven: zoo is hy in Szaband / ziende dat hy gevaarig in zijne hoope bedrogen was / aan het mijneren geraant: tot zoo verre dat het hem in de zinnen is geslagen. En hierom is het dat de Kardinaalen over de Doortplantinge des Seloofs / in een Vergaderinge van den 27 February 1669 / alles hebben vernietigt / 't welke hy in de laatste vijf jaaren onbedagtelijk had vergunt. Waar over de Heer Arioldi, Puncius te Brussel / den 27 July 1669 op de volgende wijze heeft geschreeven aan den Bisschop van Astorien: Ik bidde uwe Eerw. dat my alle de genen wilt opgeven, die boven het wettige getal zijnde, of geene magt hebbende, of alleenlijk steunende op de Vergunningen dewelke de Aarts-bisschop van Efesen in de laatste vijf jaaren heeft gedaan, eenige plaatsen in bezit genomen hebben: want, zoo als ik gisse, zal ik last krijgen om hen van daarte roepen, enz.

¶ Dewyl hy uyt Hollanden de nabuurige Landen gebannen / en aldus in het heerrigten van zijne bedieninge belet was / had hy uyt acht Priesters / dewelke hy den Paus in 't jaar 1656 voorgesleelt had / Zacharias Metz tot zynen Wj-bisschop

Maar terwijl dat dit Bisschop worden blijft draalen, en veele andere zaaken hem tegen loopen, en te meer om dat Zacharias du Mez hem ongenoegen gaf, is hy onpasselijk naar ziel en lichaam geworden.

p Volgens het verhaal van den oudsten Kanonnik van Haarlem.

7 Relat. Ephes, p. 49.

schop verkregen / om hem in de Vereenigde Pro-
vincien de behulpzame hand te bieden.

Hy sterft
na darhy in
een Kloos-
ter opge-
sloten was
geweest.
Zijne twee
Ordonnan-
tien.

^r Als hy eindelijk tot den Bisschoppelyken
Stoel van Yperen benoemt was / is hy yst de
wereld gescheiden op den 16 September 1661 /
na dat hy al eenigen tyd te voren krankzinnig
en in het Klooster S. Dymphberge opgesloten was
getweest.

Omtrent de voorszgemelde vergunningen staat
aan te merken / dat dezelve gedaan zyn op den
3 Januarij 1652; en vervolgens meer als ne-
gen jaaren voor zijne dood. Het Haarlemsche
dood-boek spreekt van hem met deeze woorden.

De Doorl. en Hoogw. Heer *Jacob de la Torre*,
Aarts-bisschop van Efese, Pausselijke Vikaris in
de Vereenigde Nederlanden, eenige jaaren in
ballingschap geleefd hebbende, is in Brabant o-
verleden.

Het dood-briefje in Brabant gedrukt luidt als
volgt:

De Ziel van den Doorl. en Hoogw. Heer *Ja-
cob de la Torre*, Aarts-bisschop van Efese, Pauss-
selijken Vikaris in de Vereenigde Nederlanden,
Kapellaan en Opper-Aalmoessenier, van zijne Kar-
tolijke Majesteit, der Borgondische Kapelle den
welken Godt yst dit sterfelijke leven heeft ge-
roepen den 16 September 1661, word bevolen
in de heilige Offerande der Priesteren, en in de
gebeden van alle Geloovigen.

Hier volgen de twee Ordonnantien van gemel-
den Aarts-bisschop / waar van boven getwag is
gemaakt.

Jacobus

^r Uyt de Aantekeningen van J. Schadé.
^f Onder het Markgraaffschap van Bergen op Zoom.

Jacobus door de Genade van Godt en van den Apostoliffchen Stoel Aarts-biffchop van Efefe, Huis-prelaat en By-zitter van onzen Heiligften Vader Alexander VII, en uyt naame van den zelven Paus en van den Apostoliffchen Stoel Pauffelijke Vikaris in Holland en in de andere Vereenigde Landfchappen, wenscht aan alle en iedere Paftoors en Religieuze Zendingen van wat Order of Inftellinge dat zy mogen zijn: dewelke in 's Gravenhage of daar omtrent arbeiden, de eeuwigduurende zaligheit in den Heere.

NAdemaal ons onlangs, op order van zijne Heiligheit, van Romen zijn gezonden eenige onderregtingen van de heilige Vergaderinge over de Voortplantinge des Geloofs, volgens dewelke ons bevolen word de bestiering der Zendingen in de gemelde Vereenigde Landfchappen zorgvuldiglijk te schikken: en dewijl de eerste onderregting ons onder anderen met deeze woorden aanspreekt: *Zoo zal dan uwe Eerwaarde zich in alles en altijd maaken te schikken naar de Ordonantien, Verdrag-punten en Dekreeten van den Paus en van de H. Vergaderinge over de Voortplantinge des Geloofs: en uwe Eerw. zal zorg draagen dat het zelve gedaan werde van de Zendingen zoo Wereldlijke als Geordende, van wat Order dat ze mogen zijn; zoodaanic dat hun geene voorwending, hoe wel gegrond dat ze mag schijnen, zal kunnen haaten, zonder een uytdrukkelyk bevel van gemelde heilige Vergaderinge: Zoo is het dat wy uwe Eerwaardigheden, alle en ieder in 't byzonder, gebieden U L. naar gemelde Ordonantien, Verdrag-punten en Dekreeten volkomenlijk te voegen. En gemerkt dat 'er onder de Dekreeten van dezelve heilige Vergaderinge een op den 30 Mey van dit loopende jaar is uitgekomen tegens Broeder Casareus d S. Bonaventura, ongeschociden Karmelijt, woonende in 's Gravenhage*

venhage, van den volgenden inhoud:

Dekreet der algemeene Vergaderinge over de Voortplantinge des Geloofs, van den 30 Mey 1656.

„ Op het voorstel van den Uyminuten den Heer en Kardinaal Costaguti heeft de H. Vergadering besloten dat
 „ Broeder Caspareus a S. Bonaventura ongeschoeide Karmelijt, dewelke zich zonder verlof of toelaatinge van de H. Vergaderinge ophoudt in 's Gravenhage, uyt de
 „ Zendingen van Holland te rug ontboden en naar zijn eigen Land gezonden moet worden, tot bevestiging van de Ordonantie voor deezen uytgegeve op den 27 Augusti 1655. Want de H. Vergadering, door regtmatige
 „ inzigten bewoge, heeft valt gestelt dat het aan de Kapellaanen of Priesters der Ambassadeuren, van wat Katoonlijke Vorsten dat het zy, na deezen niet geoorlofd zal zijn eenige Sakramenteele bedieningen te verrigten, en ook geen biecht te hooren als van de gemelde Ambassadeurs, of van 'hunne Bloedverwanten of Huisbouden die by hen inwoonen: in welken gevalle zy noch verpligt zullen zijn, t' zijner plaatze en tijde een be-
 „ rigt van de gemelde bedieningen aan den Pastoor der plaatze over te geven, zullende anders van hun ampt en bedieninge opgeschort worden: en welverstaande
 „ ook, dat by het vertrek van gemelde Ambassadeurs, of als hun Gezantschap mogt komen op te houden, zodaanige magt der gemelde Kapellaanen of Huispriesteren ook tenemaal zal ophouden: en indien zy noch mogten besaan dezelve te beoeffenen, dat ze alsdan op heeter daad zullen vervallen in een Ban die van zijne
 „ H. alleen gelicht zal kunnen worden: zonder dat hun eenige voorregten, onthefingen van Bischoppelijke magt, vergunningen, magthebbingen of gewoonten
 „ zullen kunnen baaten, enz. Zodaanig dat, indien gemelde Broeder Caspareus niet wil gehoorzaamen, openlijk verklaart moet worden dat hy in de straffen, dewelke in de bovenstaande Ordonantie opgelegd worden, is vervallen. Was ondertekend: A. Kardinaal
 „ Kapponi: En noch laager, Dion. Massarius Geheim-schrijver der H. Vergaderinge. Aan de kant stond op een roode ouweltje gedrukt het zegel van den Heer Kardinaal, den Overste der Vergaderinge.

En dewijl hy, na dat hem deeze Ordonantie behoortlijker wijze bekend was gemaakt, niet opgehouden heeft

heeft de Sakramenten aldaar in den Hage te bedienen; zijn wy vervolgens genootzaakt geweest hem wegens zijnen pligt te vermaanen door den volgende Brief:

EERWAARDE VADER:

IK heb met verwonderinge verstaan dat uwe Eerwaarde, niet tegenttaande het Dekreet van de H. Vergaderinge over de Voortplantinge des Geloofs 't welke den 30 Mey van dit loopende jaar is uytgekomen, zich noch bemoeit met de bedieninge der Sakramenten; daar uwe Eerwaarde niet onkundig kan zijn dat haar zulks door het gemelde Dekreet, 't welke haar behoorlijk bekend gemaakt is, is verboden. Gelijk zy ook niet onkundig kan zijn dat ze merter daad gevallen is in een Ban die door zijne Heiligkeit alleen geslicht kan worden, niet tegenttaande alles wat uwe Eerwaarde hier tegen zouw kunnen inbrengen. Overzulks heb ik het mijnen pligt geacht uwe Eerwaarde door den tegenwoordigen brief te vermaanen dat ze in den Ban, daar ze in vervallen is, niet wil vervuilen, en niet voort en gaat met onze Geloovigen te bedriegen; ten zy uw Eerw. bageert dat we uwe ongehoorzaamheit, gelijk wy volgens ons gewisse verpligt zoudenzijn, aan hen zoo in 't openbaar als in 't heimelijk bekend maaken. Ja wy vermaanen u met een vaderlijke genegendheit, het begin van gemelde Ordonantie te gehoorzaamen, en weder naar uw eigen Land te keeren: op dat wy, wanneer wy wel haast aan gemelde Vergaderinge rekenfchap zullen geeven van het uytvoeren deezer Ordonantie, zoo als dezelve van ons verzogt heeft, reden mogen hebben om uwe gehoorzaamheit te prijzen, en om ons te onderteekenen: uwer Eerwaarde dienstwillige, Jacobus Aartsbiffchop van Efese, Pauffelike Vikaris. Gegeven te Antwerpen; op het Feest van S. Jans onthoofdinge 1656.

En dewijl hy niet tegenttaande deeze onze vaderlijke vermaaninge, zich niet alleen geenzins en kreunt aan gemelden Brief en Ordonantie: maar dat hy 'er ook, gelijk wy verstaan hebben, de spot mede steekt, en voorgesft dat hy verargernis zoude geeven indien

hy dezelve achtte of gehoorzaamde; daarom is het dat wy, op dat de verargenis, die hy met te gehoorzaamen zou kunnen of had kunnen voorkomen, door zijne baldaadige ongehoorzaamheit niet vorder mag loopen en noch meer aangroejen; goedgevonden hebben U L. altemaal, en ieder in ' byzonder, door een byzonderen Brief te vermaanen, te verzoeken, en aan te moedigen dat Gy L. niet en verzuimt in uwe Vergaderingen, en in de By-eenkomsten der Geloovigen, te verklaaren en af te leezen dat gemelde Broeder Casparens a S. Bonaventura gevallen is in een Ban, die door zijne Heiligheit alleen gelicht kan worden; en dat hy in den zelven blijft vervallen: en dat gy vorder het Volk ernstlijk vermaant, en aan het zelve gebiedt, dat het zijnen dienst of hulpe in het ontvangen der heilige Sakramenten, veel min der Pastoreele bedieningen, voortaan geenzins zal hebben te gebruiken: dat het zich ook van des zelfs ommegeen en gezelschap zal hebben te wachten, en zich van gemelden Broeder niet en laat bedriegen. Vorders zult Gy L. hem, als de gelegendheit voorvalt, van onzenwege vriendelijk raaden, ja de gelegendheit ook zoeken om hem zulks te raaden, dat hy zorg draage voor zijne ziele: gelijk als wy, om voor onze ziele te zorgen, goedgevonden hebben deeze vermaning, verklaring en opwekking, by wijze van een open brief aan U L. te zenden: en Gy L. zult altemaal ook best doen voor uwe zielen, met den inhoud van deezen onzen brief na te koomen en te volbrengen: en zulks doende zult Gy L. de vereischte gehoorzaamheit en eerbiedigheit aan den heiligen Apostolischen Stoel en aan de heilige Vergaderinge benevens ons bewijzen. Tot oorkonde dezès hebben wy deezen brief met eigen hande ondertekent, en met ons zegel bekrachtigt, in de Stad Antwerpen, op den vierden van September, in het jaar onzes Heere 1656, in het tweede jaar des Pausdoms van zijne Heiligheit.

JACOBUS *Aarts-bisschop van Esesen,*
Paußelijke Vikaris.

Uyt last van mijnen Doorluchtigsten en Hoog-
waardigsten Heer worraemd,

G. NOEL, *Sekretaris.*

De tweede Ordonantie / die wat langer is als de eerste / luidt aldus :

Jacobus door de Genade van Godt enz. wenscht aan de eerwaardige en in Christus beminde Heeren , onze Onder-vikarissen , de Aarts-priestere , Pastooren , en alle zoo Wereldlijke als Geordende Geestelijkheid die zich in de Vereenigde Nederlanden en in de Bisdommen aldaar gelegen bevindt , zaligheid en vrede in den Heere.

DE H. Vergadering van de uytmuntendste en hoogwaardigste Heeren , de Kardinaalen en Prelaaten der R. Kerke , dewelke het opligt over de Voortplanting des Geloofs door de gansche wereld hebben , wilende raad schaffen , zoo als ze ons verklaart heeft , tegens de moeijeligheden dewelke dikwils in de Zendinge van Holland en van de Vereenigde Landschappen voorvallen , en ons behulpzaam zijn om dezelve Zending op een ordentelijker wijze , ten dienste van den almogenden Godt en voor het welvaaren der zielen te bestieren , heeft goedgevonden Ons een onderregting voor te draagen , volgens dewelke wy de bestiering der gemelde Zendinge naarstiglijk zouden schikken. In deeze onderregtinge , dewelke zy ons al voorhene had toegezonden , en dewelke zy den 2 July van het voorgaande jaar heeft vernieuwt , met bevel van dezelve voor het grootste gedeelte wereldkundig te maaken , gebruykt zy tot ons onder anderen de volgende woorden.

„ Zietoe dat er geene nieuwigheden ingevoert en werden : want dezelve , hoe gering dat ze mogen zijn , kunnen groot nadeel doen aan de beste regeeringe der Zendingen. Zoo zal uwe Hoogw. dan zich altijd en in alles zien te schikken naar de Ordonantien , Verdrag-punten en Dekreeten van de Pauzen en van de H. Vergaderinge over de voortplantinge des Geloofs ; en zal zorg draagen dat zulks ook onderhouden werde door

3

„ alle

„ alle Zendingen zoo Wereldlijke als Geordenden, van
 „ wat Order dat ze mogen zijn, zonder dat hun eenige
 „ schijn-reden, hoe wel gegrond, dat ze mag schijnen,
 „ zal mogen baaten, zonder uytdrukkelijk verlof van ge-
 „ melde Vergaderinge.

„ Zoo dikwils als eenig Zending of Pastoor, 't zy
 „ een wereldlijke of Geordende, zal aankoomen om de
 „ bediening van Zendinge of Pastoorſchap te verrigten,
 „ zult gy hem de verrigting van zijne bedieninge geen-
 „ zins laaten beginnen, voor dat hy zijne patenten en
 „ magt-brieven, in eigen perſoon of door een ander, be-
 „ hoorlijker wijze aan uwe Hoogw. heeft vertoont: en
 „ die hier tegen zullen doen, zult gy doorde opſchorsing
 „ van hunne bedieningen, en door andere kerk-straffen
 „ beteugelen. Ook zult gy niemand toelaaten zich te
 „ bemoejen met het bedienen van die plaatsen, daar een
 „ ander is aangeſteld, als in gevalle van een uytterſte
 „ noodzakelijkheid. Want gy zult verklaaren dat nie-
 „ mand eenig gezag of eenige magt heeft in de ſtaatzie
 „ van een ander: en gy zult bekend maaken, gelyk het
 „ metter daad ook gelegen is, dat dit aldus verſtaan word
 „ door de H. Vergadering over de Voortplantinge des
 „ Geloofs.

„ Ook zult gy niet gedoogen, en geenzins aan de Zen-
 „ delingen 't zy van de Wereldlijke 't zy van de Geor-
 „ dende Geestelijkheid toelaaten, dat ze zullen preeken,
 „ biecht hooren, of eenige andere bedieningen van Zen-
 „ delingen of Pastooren verrigten in zodaanige plaatsen,
 „ daar ze hun verblijf niet en houden, maar daar ze al-
 „ leculijk doorreizen, of daar zy zich maar voor een kort-
 „ ten tijd ophouden: als met toefſemminge en uytdruk-
 „ kelijk verlof van den eigen Pastoor, of ingevalle van
 „ een uytterſte nootzakelijkheid. En hier in moet uwe
 „ Hoogw. zich geenſins toegeevende of al te gemakke-
 „ lijk toonen; maar moet zeer omzichtigen met alle op-
 „ lettendheit te werk gaan. En om diergelijke misbrui-
 „ ken te beletten, moet zy haar eigen gezag, zonder ier-
 „ mand te ontzien, in 't werk ſtellen, en de genen
 „ die zich mogten verſtouten hier tegen te doen door ker-
 „ kelijke straffen beteugelen.

„ Hier moet ook op gelet worden dat de Religieuze
 „ Zendingen, dewelke volgens de Verdrag-punten Me-
 „ degezellen mogen hebben, niet en vermogen dezelve
 „ Mede-

„ Medegezellen te magtigen om de bedieningen der
 „ zendinge te verrigten, of om de pastoreele Sakramen-
 „ ten te bedienen; ten zy dat ze zelf een zeer wettig be-
 „ let hebben. Des te minder is het aan alle zodaanige Me-
 „ degezellen geoorlofd een anderen Medegezel by zich
 „ te neemen, onder wat voorwendzel dat het zy. Ook
 „ konnen dezelve niet verandert worden, als met uyt-
 „ drukkelyk verlof van uwe Hoogw. het welke hun schrift-
 „ telijk moet gegeven worden: anders zult gy 'er kerke-
 „ lijke straffen tegen in 't werk stellen.

„ Het is uwe Hoogw. geoorlofd, ja het zal dienstig
 „ zijn, dat gy Ondergemagtigden hebt op verscheide plaat-
 „ zen: op dat die Onder-vikarissen, ter plaatzen daar gy
 „ zelf niet tegenwoordig kondt zijn, alles wat 'er in de
 „ zendinge te doen is verrigten. En gelijk als het uwe
 „ Hoogw. vry zal staan uwe eige magt, volgens den eisch
 „ der plaatzen en persoonen, aan hun mede te deelen;
 „ zoo moeten zy ook van de Wereldlijke en van de Ge-
 „ ordende Geestelijkheid, en ook van de Vaders der Maat-
 „ schappye, voor zodaanigen gehouden en erkent wor-
 „ den: niet tegenstaande allerhande enz. zodaanig dat ze
 „ altermaal, en ieder in 't byzonder, moeten staan onder
 „ de bezoeking en bestraffingen van gemelde onderge-
 „ magtigden; even eens als of die door den Vikaris zelf
 „ gedaan wierden.

„ Uwe Hoogw. zal konnen voortgaan met Pastoors
 „ aan te stellen, en de paalen der Pastoryen te onderschei-
 „ den: als ook met Onder-gemagtigden of Onder-Vika-
 „ rissen te verkiezen, en uw gezag aan hun, gelijk reeds
 „ gezegt is, mede te deelen. Doch uwe H. wachte zich
 „ van zoo groot een getal van Onder-vikarissen aan te
 „ stellen, dat ze als overtollig en onnoodig aangezien
 „ worden: en houde dit voor een wet, van geene Geor-
 „ denden zonder nootzakelykheit tot deeze ampten te
 „ verheffen: maar indien het al gedaan dient te worden,
 „ moet het niet geschieden, ten zy dat een dringende nood-
 „ zakelykheit het mogt vereiffchen; en dat de persoon
 „ die daar toe verkoren word van byzondere verdiensten
 „ waar: en zulks zonder aanzien van order of persoon.

„ Uwe Hoogw. moet noit gedoogen dat eenig Zen-
 „ deling, 't zy Geordende of Wereldsche, eenige *dispen-*
 „ *sation* in huwelijksche zaaken voor de uytwendige vier-
 „ schaar verleen; ten zy dat hy alvorens het geval aan

„uwe Hoogwaarde, als Pauffelijken Vikaris, of aan
 „uwen Medehelper mondeling of schriftelijk heeft voor-
 „gedragen. Ook moet het aan dezelve Zendelingen
 „geenzins toegelaaten worden, twee perfoonen, waar
 „van de eene On-katolijk is, door het Sakrament des
 „huwelijks te vereenigen. En uwe Hoogw. zal haar
 „best doen om hen door de opschorffing der bedienin-
 „gen, en door andere kerk-straffen, tot het onderhou-
 „den van dit bevel te dwingen.

„Gy zult de H. Vergadering over de Voortplantinge
 „des Geloofs ten minften eens in de ses maanden trach-
 „ten te onderregten wegens den stand der Zendingen, en
 „de hoedaanigheden der Zendelingen. Ook zult gy haar
 „eens in 't jaar over zenden de naamen, toenaamen, ge-
 „boorteplaatzen, hoedaanigheden, en oeffeningen van
 „alle Zendelingen, doch voornamentlijk der geenen die
 „in een anders plaats aangestelt zullen zijn; en gy zult
 „er de reden van zodaanige aanstelling byvoegen.

„Vorders beveelt en laat de H. Vergadering zoo een
 „hoogwigtige zaak aan uwe voorzigtigheid en vernuftig-
 „heit: en wel zodaanig dat, indien de zielen der Vol-
 „keren van die Gewesten op den weg der zaligheid be-
 „stiert worden, al de lof en verdiensle daar van u zal
 „toekoomen.

Wy dan, begeerig zijnde om de gemelde zaak de-
 welke aan ons gelaaten en aan onze voorzigtigheid en
 vernuftigheid toevertrouwt is, zoo als best geschieden
 kan, uyt te voeren, en als byzonderlijk gemagtigd door
 den Apostoliffchen Stoel, beveelen aan U L. onze
 Onder-vikariffen, en aan alle Aarts-priesters en Pastoors;
 voor eerst dat Gy L. geene nieuwigheden door u zel-
 ven invoert, en van geen Prieftter, van wat staat en or-
 der dat hy zy, laat invoeren: maar dat gy alle ook
 de minste nieuwigheit met zagtigheid en kloekmoedig-
 heit en in den geest der liefde wederstaat: en ons of
 onzen Medehelper, den Hoogwaardigften Biffchop van
 Traltes, op het spoedigste daar van verwittigt en be-
 ftiptelijk onderregt: op dat wy ons gezag tegen deeze
 invoerders van nieuwigheden, zoo als wy het in den
 Heere dienftig zullen oordeelen, te werk mogen stel-
 len. Ingelijks beveelen en gebieden wy dat Gy L.
 altemaal, en elk van U L. in 't byzonder, als ook alle Zen-
 delingen zoo van de Wereldfche Geestelijkheid als van
 eenige

eenige Religieuze Order, die zich in de boven gemelde Landschappen en Bisdommen tegenwoordig bevinden of na deezen zullen bevinden, dat gy, zegik, U L. in alles en overal naar de Pausselijke Ordonantien en naar de Verdrag-punten zult hebben te schikken: Welke Verdrag-punten, op dat ze te meerder kragt zouden hebben, onze allerheiligste Heer laatstelijk, te weten den 21 September laatstleden, wel op nieuw heeft willen bevestigen, met bevel van dezelve zeer bestiptelijk te onderhouden; ten welken einde hy een Apostolisch brief by wijze van een Brevet, uyt eige beweginge en onder den naam van een Apostolische Ordonantie, by *S. Maria Major* onder de Visschers Ring te Romen heeft uytgegeeven. Dierhalven beveelen en gebieden wy U L. attemaal, en elk van U L. in 't byzonder, uyt naame en op het bevel van zijne Heilicheit en van gemelde H. Vergaderinge, dat Gy L. u naar de voornoemde Apostolische Ordonantie zult hebben te voegen. Ook begeeren en gebieden wy aan alle de voornoemden dat ze aan alle de Apostolische Ordonantien, en ook aan die van gemelde heilige Vergaderinge, alle eerbiedigheit zullen hebben te betoonen, en den inhoud derzelven te gehoorzaamen: en dat ze de moedwillige en quadaardige menschen, dewelke in gemelde Ordonantien gehekelt, in den Ban gedaan en voor afvalligen verklaart worden, voor zodaanige zullen houden en aanzien: dat ze dezelve als zodaanigen zullen afkondigen, en bewerken dat ze van de Geloovigen, en van het Katolijke Volk voor zodaanigen gehouden werden.

Daar-en-boven beveelen wy aan alle onze Ondervikarissen, aan alle Aarts-priesters en Pastoors, en aan ieder van hen in 't byzonder, dat ze geen Priester, van wat staat en order dat hy zy en wat voor voorregten dat zijne Order mag hebben, onder de plaatzen van hunne bedieninge zullen laten preeken, de ontbinding geeven, of eenige bedieningen der zendinge verrigten, zonder hun uytdukkelijk verlosen toelatinge, en zonder alvorens in schrift gezien te hebben dat zoo een Priester van ons gemagtigt is, en verlosf verkreegen heeft, om gemelde bedieningen te verrigten: en dat ze geen geloof zullen geeven aan de genen dewelke voorgeeven

25

dat

dat ze zodaanige magt en verlof van ons mondeling verkreegen hebben:

Ten welken einde wy ordoneeren, en een Dekreet maaken 't welke na deezen ten allen tijde zal gelden, dat geen mondelinge vergunning, magtgeeving of goedkeuring tot gemelde bedieningen door ons gedaan, iemand zal baaten, voor dat dezelve schriftelijk opgestelt, en aan onze voornoemde Onder-vikarissen, Aarts-priesters of Pastoors, vertoont zal wezen.

Noch verbieden wy aan alle zoo Geordende als Wereldlijke Priesters dewelke zich in de Landen onder ons geestelijk gebied staande bevinden, of in dezelve staan te koomen, (ook by wijze van Reizigers) dat niemand van hen, zonder onze goedkeuring en toelating schriftelijk verkreegen en aan onze gemelde Onder-vikarissen en Aarts-priesters vertoont te hebben (ten zy met uytdrukkelijk verlof en toelaatinge van gemelde Onder-vikarissen en Aarts-priesters, of vanden eigen Priester voor zijne Kerk alleen) zal bestaan op een plaatze tot de welke hy alvorens geen verlof heeft gekreegen, eenige bedieningen der zendinge te verrigten, te preeken, of van de zonden te ontbinden, onder wat voorwendzel dat het zy van eenig byzonder voorregt, of van een zendinge die hy van den Overste van zijne Order, of zelf van de heilige Vergaderinge, zouw ontvangen hebben: want de H. Vergadering heeft verklaart dat dit haare meening is, en heeft ons bevolen de Overtreeders door kerkelijke straffen te bedwingen. Om dit dan in 't werk te stellen, zoo is het dat wy alle de Overtreeders door deeze tegenwoordige Ordonantie onbequaam maaken om in onze zendinge te arbeiden.

Daar-en-boven gebieden wy aan alle onze zoo Geordende als Wereldlijke Zendelingen, dat ze aan onze Onder-vikarissen of Onder gemagtigden, die wy aangestelt hebben, alle eerbiedigheit en gehoorzaamheit bewijzen in die zaaken, dewelke tot de bediening van de Sakramenten en van Gods Woord behooren, en de bedieningen der zendinge raaken.

Ook verbieden wy aan alle Zendelingen dat niemand van hen, 't zy in de tegenwoordigheit of achter de rugge van een wereldsch Priester, zal hebben te zeggen dat de gene, dewelke door Ons of door de Pausselijke

ke Vikarissen onze Voorzaten tot Pastoors zijn aangestelt, voor geen Pastooren * der plaatzen of Parochien, daar zy over gestelt zijn, moeten gehouden en ook geen Pastoors genoemd moeten worden. Want zodaanig een zeggen strekt tot verkleining van onze magt; en geeft gelegendheit tot misnoegen en krakeel. En dewijl wy zulks gemijdt willen hebben, zullen wy tegen de Overtreeders strengelijk te werk gaan.

Dewijl wy volgens de begeerte der H. Vergaderinge, ook een zeker misbruik willen verbeteren, 't welk in die plaatzen is ingekropen, daar eenen Geordenden Zending, 't zy uyt kragte der Verdrag-punten 't zy door onze vergunning, een Mede-gezel is toegevoegt, zoo vermaanen wy alle Oversten den Zendingen aan hunne Zendingen te willen verbieden, dat ze voortaan allebeiden de pastoreele Sakramenten in 't gemeen of by beurten niet en bedienen: maar na het ontvangen van deeze Ordonantie ten eersten een van hen beiden aan te stellen tot het verrigten van de harderlijke bedieningen, en deszelfs naam aan ons op te geeven; zodaanig dat de andere geen harderlijke bedieningen zal mogen waancemen, ten zy wanneer de eerste een zwaar een wettig belet moegt hebben. En ingevalle dat ze hier in nalatig zijn, zullen wy gedwongen zijn deeze aanstelling door ons zelven of door onze Ondervikarissen zelf in 't werk te stellen.

Ook gebieden wy wel strengelijk aan alle geordende Zendingen dewelke boven het getal zijn, en zich in een der bovengemelde landschappen onthouden, 't zy dat ze alleen wonen, 't zy dat ze zich by andere Geordenden tot mede-gezellen gevoegt hebben, zonder dat hun zulks uyt kragte van de Verdrag-punten, of van gemelde Pausselijke Ordonantie, of ook van onze vergunninge, geoorloofd is, of dat ze een wettige zending van dezelve Vergaderinge ontvangen hebben; dat ze aanstonds, zoo ras als ze kennis van deeze onze Ordonantie zullen gekreegen hebben, naar hunne landen hebben te vertrekken, op zodaanige straffen en kerkvonnissen als wy goed zullen vinden tegen hen uyt te spreken. Ook zullen de geenen dewelke door hunne makkers, onder wat voorwendzel dat het zy, tot mede-

* Het ampt der Pastooren verdedigd.

degezellen zijn aangenomen, ons tegenwoordig bevel op dezelve straffen gehoorzaamen: al waar het ook aldus gelegen, dat vier van dezelfde order of instellinge doorgaans niet meer als twee Vergaderingen hielden. Daarenboven gebieden wy aan alle Oversten van geordende Zendelingen, dat ze zich niet zullen vermeeten iemand van de haare te verplaatzen; zonder alvorens daar toe van ons, of van onzen Medehelper, uytdrukkelijk verlof in schrift verkregen te hebben.

Noch beveelen wy dat de genen, dewelke gemagtigd zijn om Dispensaten in huwelyksche zaaken voor de uytwendige vierfchaar te verleenen, dezelve geenszins hebben te vergunnen, ten zy dat ze het geval alvorens aan ons, of aan onzen Medehelper of Onder-Vikarissen, mondeling of schriftelijk vertoont hebben, zoo als door de H. Vergadering is bevolen.

Eindelijk verbieden wy dat niemand, tegen het verbod der zelve H. Vergaderinge, zich oit vermeete zodaanige personen, waar van de eene onkarotijk is, door het huwelyk te vereenigen: en wy vernieuwen het Dekreet zults verbiedende, 't welke over deeze zaak op den 12. van de maand December 1638. is uytgegeven door onzen Voorzaat Philippus, Aarts-bisschop van Philippen en Pausselijken Vikaris. Ja, om dat wy het noch bestiptelijker willen onderhouden hebben, trekken wy de magt in, dewelke hy aldaar aan zijne Onder-Vikarissen heeft gegeven. Daar by belaffen wy aan onze Onder-Vikarissen en Aarts-priesters, dat ze zod in hunne bezoeking en elders zorgvuldig toezien of deeze tegenwoordige, en ook de voorgaande Ordonnantien behoorlijk onderhouden worden: en dat ze de overtreders aan ons of aan onzen Medehelper bekend maaken. Ook vermaanen wy alle Pastoors en Zendelingen, dat ze het volk in hunne Predikaatsien en Vermaaninghen, op het kragtigste en welsprekendste dat ze kunnen, van deeze ongeoorlofde verzaamingen trachten af te schrikken; en de strengheit, dewelke de H. Vergadering hier wil onderhouden hebben, bescheidendlijk aan de Geloovigen voordraagen: eindelijk dat ze zich geenszins vermeeten zodaanige paaring, 't zy in 't openbaar 't zy in heimelijke samspraaken, te verdedigen, of aan dezelve eenige behulpzaamheit of gunst te bewijzen.

Voor het laatste beveelen en gebieden wy aan alle onze Onder-vikarissen en Aarts-priesters, mitsgaders aan alle Oversten van Religieuze Orders, dewelke onder ons Pausselijke een wettige Zendingen bekleeden, dat ze aan ons, aan onzen Medehelper, of aan onze gemelde Onder-Vikarissen, een nauwkeurige rekenfchap geeven van den staat der zendingen, en van de hoedaanigheden der zendelingen: en dat ze derzelve naamen, toenaamen, geboorte-plaatzen, hanteeringen en oeffeningen, met den voortgang van ieder Zendeling, ten minste eens 's jaars bekend maaken en beftiptelijk uyt-drukken; 't welk voor al plaats zal hebben omtrent de genen die in een anders plaats aangestelt zullen zijn, met byvoeginge van den tijd en de reden van zodaanige aanftellinge. En om aan de 9. en 10. Afdeeling van de Verdrag-punten, of van gemelde Pausselijke Ordonantie, te voldoen; beveelen wy dat alle Geordende Zendelingen ten minsten eens 's jaars, te weeten omtrent Paasschen als zy de heilige Oliën koomen vernieuwen, aan hunne Oyersten, en de andere Pastoors aan onze Onder-Vikarissen of Aarts-priesters, een nauwkeurige rekenfchap geeven van hunne bedieningen; met uytdukinge van het getal, aan 't welke zy de Sakramenten des Doopzeis, des Huwelijks, en des Heiligen Olijzels binne dat jaar bedient hebben, of 't welke onder hen tot het Katolijke Geloof is bekeert: op dat wy een behoorlijke rekenfchap van hen ontvangen hebbende, in staat mogen zijn, om ook behoorlijke rekenfchap te konnen geeven.

Dan op dat niemand zou konnen voorwenden dat hy van deeze onze Ordonantie, of van het Dekreet van onzen Heiligsten Vader *Alexander VII*, geen kennis heeft gehad; maar op dat allen en ieder in 't byzonder zoo wel onze Ordonantie als het Pausselijke Dekreet beftiptelijk onderhouden, gebieden wy aan onze Onder-Vikarissen en Aarts-priesters dat ze die beide gaar aan alle onze Pastooren en Zendelingen, en aan ieder van hen in 't byzonder, zullen zien bekend te maaken, en zoo zy best konnen af te kundigen. Zy zullen hen ook vermaanen dat ze zich een afschrift, althans van onze Ordonantie, trachten te bezorgen, en dat zy het zelve dikwils overleezen; op dat ze de gemelde Ordonantie niet door onkunde mogen overtreden.

Gedaan

Gedaan op de plaats van ons Pellegrimaadje, den 7. van February, in het jaar onzes Heere 1657. in het tweede jaar des Pausdoms van onzen Allerheiligsten Heer voornoemd.

En was ondertekent,

J A C O B U S,

Aarts-bisschop van Efesen,

Pausfelijke Vikaris.

Onder stond geschreven: Uyt last van mijnen Doorl. en Hoogwaardigsten Heer voornoemd,

WILLEM NOEL, *Sekretaris.*

Plaats van
het zegel.

Deeze Kopy naar den oorspronkelijken Brief nagezien zijnde is bevonden met den zelyen van woord tot woord overeen te koomen. Tot oirkonde van dien heb ik deezen Brief met eigen hande ondertekent, en met mijn gewoonlijk zegel bezegelt.

Gedaan te Waff. den 3. April 1657.

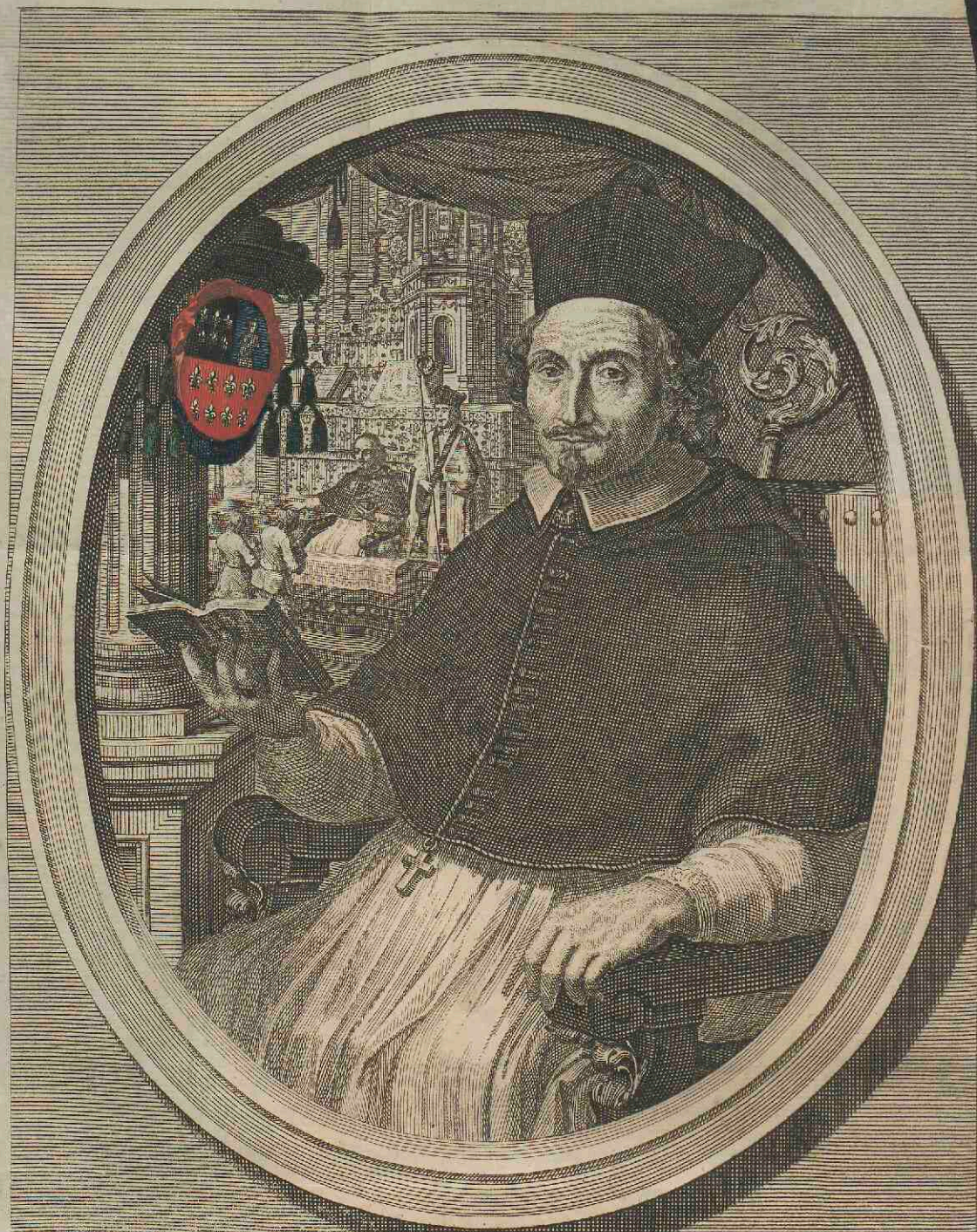
Het welke ik getuige,

KORNELIS VAN PUTTEN,

Licentiaat in beide de Regten,

Pasoor te Wassenaar,

Pausfelijke Notaris.



Illustrissimus ac Reverendissimus Dominus
Zacharias de Mez
Bruxellensis T. V. L.
Canonicus Traiectensis et Thorensis, Episcopus
Trallensis, et Vicarius Apostolicus etc. defunctus
Amstelodami. A. 1662. 13 July.

ZACHARIAS DE MEZ,

*Bisschop van Thralen, en Pausselijke
Vikaris.*

Wanneer de Mart's-bisschop van Efesen, die by de Spanjaarders in ballingschap leefde / in 't jaar 1656. een Mede-helper in zijn ampt van Pausselijken Vikaris had bezogt / is Zacharias de Mez, Licentiaat in beide de Rechten / Kanonnik te Utrecht en te Coxa / Pausselijke Protonotaris, vooz' deezze Pastoor te Schevelingen / en Huis-Priester van den Spaanschen Gesant Antoni de Bruin, daar toe aangestele geweest: waar op hy ook tot de waardigheid van Bisschop van Thralen is verheven.

Bedieningen van Zacharias de Mez.

Dit was aldus toegegaan: De la Torre, vermits hy in ballingschap moest leven / om een Mede-helper verleggen zijnde / en zich in 't jaar 1657. te komen bevindende / had * niet kennisse van de Gereselijksheit acht Heeren tot dat ampt aan Alexander VII. voorgezlagen.

Ondec

* Als J. Schadt den 2. Dec. 1655. de volgende vier Heeren aan den Bisschop van Efesen, die zich te Rome bevond, tot zijne Mede-helpers had voorgesteld, voegde hy 'er deezze woorden by: *Wy vinden 'er geen meer dewelke bequaamlijk konnen voorgesteld worden, (te weeten ingevalle zoo een gezalfde geschikt wierd om het bewind alhier te voeren) als misschien Mijnheer Sivoelt. Doch indien zoo een gezalfde alleenlijk de Wijzels zouw ontvangen, om 't geene van de Bisschoppelijke wijdinge afhangt te verrigten, dan zullen 'er meer bequaam geoordeelt konnen worden.* En na dat hy 'er drie of vier, en daar

Loffelijke
getuigenis-
fen aan
hem ge-
geven, als
hy tot Me-
de-helper
van de la
Torre
wied
voorge-
fets.

Onder deezē was Zacharias de Mez de achtste; wien de volgende getuigenis werd gegeven:

Zacharias de Mez, den tijd van vier of byna vyf jaaren in den Hage gewoont hebbende, is schier een Lit van onze Geestelijkheid geworden: doch hy is te Brussel geboren, en behoort tot het Bisdóm van Mechelen. Hy is Licentiaat in beide de Regten, Kanonnik te Tore in het land van Luyk, en bewoert ook Kanonnik te zijn te Maastrigt. Hy is zeer bevallig in zijnen ommegang, en daar by godvruchtig en voorzigtig. Maar om dat hy by onze lands-luiden voor een uytlander word gehouden, en alleenlijk by eenige weinigen van de Geestelijkheid bekend is, daarom zoude hy zoo aangenaam niet zijn aan de zelve Geestelijkheid: maar hy zou ten uysterste behaagen aan de Geordenden, enz.

De gemelde bediening wierd ten eersten doorden Paus opgedraagen aan Balduinus Kats, dewelke op de tweede plaats in de voorstelling had gestaan: maar dewyl hy deeze waardigheid volstandig van de hand bleef wijzen / is dezelve in 't heimelyk gedaait op Zacharias de Mez, dewelke zich in die gelegendheit te Rommen bevond.

Daar op heeft hy den 18. Maart 1656. een brief uyt Rommen aan de Geestelijkheid geschreeven /

daar onder den Heer Henrik vander Graft, opgetelt heeft, gaat hy aldus voort: Daar toe is bequaam ieder vroom en godvruchtig Priester, die van zijne eige middelen kan bestaan; ja zelf een uytlander; en wel voornamentlijk Mijnheer Zacharias de Mez: indien hy nochtans in 't heimelyk zou kunnen wandelen, en zich onbekend houden; of indien hy de vryheit in het verrigten van zijne bedieninge zou kunnen verhoopen.

ben / om haar kennig van zijne verkiezinge te geeven / en om haare genegenheit te winnen. In deezen brief verklaart hy dat hy door den Roomschen Stoel tegens zijnen wil en dank, en alhoewel dat hy zich des onwaardig konde, tot Overste van deeze Kerken was aangestelt, enz.

De brief was van den volgenden inhoud:

ZEER AANZIENLYKE EN
EERWAARDIGE HEEREN,

GY L. zult het zonder twijfel verstaan hebben hoe dat wy, hoewel tegen onzen dank, alhier door den Heiligen Stoel zijn aangestelt tot Overste van die kerken; onder de Overigheid nochtans en onder het bestier van den Doorluchtigsten en den Hoogwaardigsten Heer, den Bisschop van Efesen, zoo lang als hy noch Pauuselijke Vikaris zal blijven. Waarlijk is dit een wondere daad die Godt in onze oogen heeft gedaan; te meer, daar ik geene verdienste of ietwes in my bespeure 't welke tot het bereiken van een zodaanig einde bequaam zoude wezen. Dat ik naar Romen ben gereist, is ten deele geschiedt uyt godvruchtigheid om de drempels der Apostelen te bezoeken; ten deele uyt begeerte om diens voeten te kussen, wiens handen ik voordeezzen dikmaals had gekust: en vorders ook om verlof te verzoeken tot het behouden van beide mijne Kanonniksdyen; of ingevalle van weigeringe, om een andere Kanonniksdy te verzoeken. En om hier over niet veel woorden te maaken, als ik het voornoemde verlof op mijn verzoek had verkreegen, en my van alle zorg en last te Romen zag ontslagen, was ik nu tenemaal bezig om mijnen laatsten pligt, van Godt te bedanken, en de Kerken, heilige plaatzen en Overblijfselen der Heiligen te bezigtigen, af te doen. Doch hoe waarachtig de spreuk is, dat de mensch wel een voorneemen maakt, maar dat Godt het beschikt, heb ik in dit geval, in dien ergens, ondervonden. Ik had wel iets hooren

Zijn Brief aan de Geestelijkheid over zijne verkiezinge.

Waar in hy zijnen tegenstand te kennen geeft.

mompelen dat 'er ook van mijnen naam gerammelt wierd onder de genen die tot het Wy-bisschopdom voorgesteld waren ; want van het ampt van Mede-helper wierd toen geen gewag gemaakt: doch ik geloofde eer dat dit van sommigen gedaan wierd om eens te lachen, als tot een ander einde : en als ik mijnen naam onder zoo groote en aanzienlijke mannen hoorde noemen, oordeelde ik zelf dat ik daar passe als Saul onder de Profeteen. Dewijl ik het dan niet en achte (en meende dat 'er niets van zoude koomen) dat ik, een vreemdeling zijnde, opgetelt wierd onder zodaanige mannen, welker werken, als lichten op den kandelaar geteld, die Landschappen lange jaaren hadden verlicht ; zoo hield ik my verzekerd dat ik op den oever stond, en vry was van alle gevaar. En het zou ook aldus geweest zijn, hadden sommigen van ul. niet achter uyt geweeken, en veele redenen bygebragt, om dewelke zy van dien last meenden verschoont te zijn, en ook verschoont wilden wezen. Ook zijn 'er onder gemelde redenen al eenige van gewigt geweest, dewelke ook by de H. Vergadering en by onzen Allerheiligsten Heer ingang gevonden hebben ; voor al en voor eerst ten opzigt van Mijn Heer *Baldassus Kats*, wien hy deeze waardigheid had toegedagt : en vorders ook ten opzigt van de anderen die benevens hem benoemt waren. Zoo is hy hen allen dan voorby gegaan, en tot den lesten toe gekomen: daar is hy dan blijven staan ; en heeft den geringsten van allen, een armen Visscher * van Schevelingen, die nergens minder naar dagt, aangepakt: en heeft hem, als hy 'er tegen spartelde, niet los willen laten ; maar heeft begeert dat ik door den Kardinaal *Albizzi*, Voorstelder der H. Vergaderinge, in dezelve Vergaderinge zouw voorgedragen worden : niet om Wy-bisschop te zijn, daar eerst van gesproken was ; maar tot het ampt van Mede-helper, met regt van opvolginge. Als ik dan bedagt welk het beste middel zoude zijn om dien kelk van my af te weeren, en mijne gedagten wel ernstelijk daar over liet gaan, ben ik den gemelden Kardinaal ten eerste gaan vinden, en heb hem mijne verschooningen voorgedragen. Doch hy, als doof op alle mijne voorstellingen, antwoorde my al vluchtende ;

* Hy ziet op de pastory van Schevelingen, die hy bekleede.

tende; Laat u maar roepen. Op den zelfden dag ben ik in de Vergaderinge over de voortplantinge des geloofs door den zelven Kardinaal voorgedragen aan de Kardinaalen, dewelke omtrent twintig in getal aldaar by een gekomen waren; en ben door de zelve Vergadering ook aangenomen. Toen wierd 'er met eene besloten dat 'er in de naaste Vergaderinge, dewelke in het byzijn van zijne Heilicheit stond gehouden te worden, een Dekreet zoude opgesteld worden, om mijn Brevet klaar te maaken. Als dit op het voorstel van den Kardinaal *Kostaguti*, die ook een beregter van onze kerksaaken is, beschikt was, is my een nieuw middel ingevallen om de Wijding te ontgaan: te weeten, dat het om het gerucht van deeze zaake, 't welke in die gewesten verspreidt was, niet zouw passen dat ik de Bischoppelijke Wijding ontvangen hebbende in die landen zoude aankoomen: maar dat het tot meerder veiligheid van mijn ampt en van mijnen persoon beter waar, de wijding noch een jaar, min ofte meer, uyt te stellen, tot dat zoo een gerucht eindelijk zouw verdweenen zijn. Maar dit is ook niet gelukt: en zy zeiden dat het maar bekooringen waren. Zoo heb ik dan voor my genomen, dewijl de afkeerigheit my vrypostig maakte, zijne Heilicheit te gaan vinden, en het uysterste te waagen, eer dat het Brevet zoude opgesteld worden. Daar op ben ik 's anderendaags zonder eenig aytstel te neemen, te weeten op den 13. February, my gaau werpen voor de geheiligde voeten van den Paus; zijnde, zoo als ik meende, wel gewapend tegens de gedaane verkiering. Maar hoe is het gegaan? De allerheiligste Paus, magtig in woorden en werken, heeft den aanvaller niet alleen wederstaan, maar ook geboden de wapenen af te leggen; en, na dat hy mijn ontrufft gemoed met zoete woorden getroost had, heeft hy my noch met heilige vermaaninghen versterkt, en met zijnen zegen doorgesonden. Ik ondertusschen noch eenigzins bekommerd zijnde, en geene middelen onbezogt willende laaten om dit pak van mijnen hals te schuiven, ben gegaan by den Kardinaal *Kapponi*, den Overste der Vergaderinge; en heb hem alles voorgesteld, 't welk best konde dienen my om van dien last te ontsaan: doch met zoo weinig vrucht als te voren. Zijnde dan ten einde van alle taad gekomen, heb ik voor my genomen niemands

voorspraak meer te verzoeken, en de zaak aan den Goddelijken wille te beveelen. En inderdaad, 't geene men met nedrigheit heeft afgewezen, zegt de H. Bernardus (de Considerat. ad Eugenium) moet men niet al te bardnekkig blijven afflaan. Zoodan, die noch jonger van jaaren zijnde zich zelve omgorde, en ging werwaarts 't hem liefste, word nu, 57. jaaren oud zijnde, van een ander omgordt, en moet gaan daar 't hem niet beleeft: tot zoo verre, dat ik vry zijnde, en gerustelijk op mijne proeve konnende bestaan, my zelve een slaaf van allen heb gemaakt, en in een staat van slavernye heb gestelt. Waar zal ik voortaan doch vry, waar zal ik veilig en mijn eigen voogd wezen? Heb ik niet overal vervolging, of ten minste geraas en onrust te verwachten? Maar dat noch veel arger is, ik sta noch prijkel te lijden van de valsche Broeders, dewelke somtijds in de zending koomen, niet door de deure Christus; maar langs een anderen weg, en om Lazarus wille: en dewelke aldus die zoete overeenstemming der vrede komen te stooren, en aan de Oversten, die den staf der regeeringe, der bestraffinge en des gezags tegen hen gebruyken, list en laagen leggen. Maar dit zy genoeg over deeze stoffe.

Gemerkt dan, zeer aanzienlijke en eerw. Mannen, dat ik volgens Gods wille, en op het bevel van zijnen Vikaris op der aarde, in deezen oegst des Heere word gezonden; om, hoewel onwaardig, deelachtig te worden aan uwe kroon, zoo vermaan ik uwe Eerwaardigheden dat wy dit heilig werk doch beginnen met een vasten en bestendigen grondslag van een onderlinge genegendheit, en van den band der liefde jegens Godt en den evenmensch: door welke banden indien wy vereenigt blijven, zullen wy gerust en veilig zijn in 't midden der gevaaren, en zullen een gelijkkluidend en het zelfde lichaam worden voor Godt: wiens ledematen altemaal malkanders lasten zullen draagen en licht maaken. Want wat kragt heeft het hoofd om lasten te draagen, by aldien de schouders en de andere ledemaaten hunnen dienst weigeren? Wat sterkte kan ik dan hebben om de lasten, die my opgelegd zijn, te draagen, indien ik niet gevoele; o mijne Broeders (want met deezen tijtel omhelze ik ul. altemaal door deezen tegenwoordigen brief) dat gy l. my tot schouders en ledema-

Gemaaten verstrekt. Maar in tegendeel, indien wy, gelijk ik gezegt heb, vereenigt blijven, wat al raad en hulp heb ik in twijfelachtige, moeijelijke en rampspoedige zaaken niet te verwachten van mannen, dewelke dien akker lange jaaren gebouwt hebben met geen minder kloekmoedigheid in de vervolgingen, als voorzigtigheid in de gevaaren? Ten laastten eindige ik hier mede dat wy, indien wy door deezen band vereenigd, zekerlijk een overvloedigen donw der Goddelijke genade op onzen bouw-akker zullen ontvangen, en met de kroon der glorie, dewelke de naartige werk-luiden toegezegt is, voor alle eeuwigheit zullen gekroont worden. Dit geschiede alzoo; dit geschiede alzoo. En met deeze hoope ondertekene ik my,

*Zeer aanzienlijke en Eerw. Heeren,
Uwer Eerwaardigheden ootmoedigste
en dienstwillige dienaar,*

Romen den
18. Maart
1656.

ZACHARIAS

Bisschop van Thrallen.

Dat du Mez zodaanigen tegenstand heeft geboden word ook bevestigd dooz een brief van De la Torre, den welke hy den 26. February 1656. wyt kromen heeft geschreven aan J. Neerkassel, en alwaar hy deeze woorden gebuykt: Het schijnt dat de vertchooningen van du Mez geen ingang vinden, althans niet by zijne Heiligkeit. Wy staan evenwel verlegen omtrent zijne wijding, om dat hy zulken tegenstand blijft bieden.

Op ter had de H. Vergadering ober de hooftplantinge des Seloofs zijne verkiezing al bevestigd dooz het volgende Decreet:

Na 3

DE.

De la Torre
geeft ook
getuigenis
van den
tegenstand
van du Mez;

Zijne ver-
kiezing
gaat te
Romen
evenwel
door.

D E K R E E T

VAN DE H. VERGADERINGE OVER
DE VOORTPLANTINGE DES
GELOOFS,*Gehouden den 3. February 1656.*

Op het voorstel van den uytmuntensten Heer en Kardinaal *Kostaguti* heeft onze allerheiligste Heer, met de toestemminge der H. Vergaderinge, goed gevonden den tijtel der openstaande Kerke van Thrallen, in klein Afsen, in de Provincie van Efesen, te vergeeven aan den Eerwaardigen Heer *Zacharias de Mez*, Licentiaat in beide de Regten, Kanonnik te Utrecht en te Thora: en denzelven tot Medehelper, zoo lang als zy leeven zullen, met regt van opvolginge, aan te stellen van den E. Heer *Jacobus*, Aarts-bisschop van Efesen, en Pausselijken Vikaris over Holland en de Vereenigde Landschappen: en zulks met behoudinge van de gemelde Kanonniksdyen. En hy heeft bevolen dat deswegen een Pausselijk Brevet zou opgesteld worden, niet tegenstaande alles wat hier tegen zoude konnen stryden.

Onder stond geschreven,

*Voor den uytm. Heer en Kardinaal
den Overste der Vergaderinge,*

ANT. KAPPONI.

De plaats ✠
van het zegel.

DION. MASSARIO,

Sekretaris.

Daar

Daar op is aanstonds door dezelfde Vergadering een Berigt-brief opgesteld voor den E. Heer den Aartsbisschop van Efelen, Pausselijken Vikaris in Holland en in de Vereenigde Landschappen; en voor deszelfs Medehelper, den Eerw. Heer en Bisschop van Thrallen.

Nochtans / om dat hy een uitlander was / en de Geestelijkheid / gelijk als zy toen duidelyk heeft geschreven / iemand npt haar eigen lichaam had begeert / is deeze verkiezing by haar altijd hatelyk geweest. En voor eerst / na dat hy van Romen was wedergekeert / heeft hy zijne woonplaats te Amsterdam genomen: waar op zeker Heer in dien tijd deeze opmerking in eenen brief heeft gemaakt: Amsterdam zouw dien man een bequaame wooning verstrekt hebben, had hy zich naar de manieren der Amsterdammers gevoegt. Dan de Amsterdamsche vryheit was hen beiden ondienstig, den Bisschop van Thrallen, en de Geestelijkheid: want hy stond daar bloot voor een ieder die wat te verzoeken had: en zoo ras als hy de begeerten van eierzuchtige menschen niet in en volgde, verzogten zy de hulp van de Maeststraat.

Hy is ook wel haast npt deeze stad verjaagt / voornamentlyk door het toedoen van een Burgemeesters brontje: want hy was by de Dijkstraat aangeklaagt / dat hy de Geestelijkheid wilde overheerschen; dat hy aalmissen by een schrapte, en dat hy zijne bedieningen met al te grooten zwier verrigte. De Burgemeesters stieten zich voornamentlyk aan het laatste.

Daar op reisde hy nu hier nu daar / en van de eene plaats op de andere / daar hy de beste gelegenheit wist te vinden. Maar ondertusschen scheen het omvoeren van die Arke al te moejelyk.

Een Berigt-brief voor den Aartsb. van Efelen, en voor deszelfs Medehelper du Mez, opgesteld.

Zijne verkiezing is altijd hatelyk geweest by de Geestelijkheid; en waarom?

Hy word gebannen uyt Amsterdam, daar hy zijne woonplaats had genomen, en waarom?

Ieder was noch beducht door zich zelven: deez en en geenen wierden nu en dan al eens gewaarschuld tot zich te wachten van een diergelijken storm te vermakken / als men onder Rovinius had gehad. Dierhalve wierd hem geraaden dat hy best zoude doen met zich verborgen te houden.

Hy had des te grooter moeite om zijn verblijf ergens te vestigen / door dien dat hy altijd gekleedt ging op zijn Bisschops. Ook had de Aartsbisschop van Esesen / in de getuigenisse die hy van hem te komen gaf / al laten insloegen / dat hy niet veilig genoeg in deeze landen zouw kunnen verkeeren, nadien hy by de Algemeene Staaten, en by de andere Onkatolijken, beter bekend was als hy Aarts-bisschop zelf. Hy had 'er noch by geboegt / dat hy 'er zoo wel niet zoude kunnen bestaan als de voornoemden, dewelke daar gebooren zijn, en 'er hunne vrienden en bloedverwanten in overvloed hebben, van dewelke zy gehuisvest en geholpen kunnen worden.

Zijne huis-
zaaken
staan slegt.

En inderdaad zijne huis-zaaken hebben veel lang zeer slegt gestaan. Een van de hoofden der Geestelijkheid liet den 22. December 1660. deeze woorden in zekeren brief insloegen: Hy zegt dat hy groot gebrek lijdt. En als de behoeftige Bisschop hulp verzogt van het Roomsche Hof, kreeg hy voor alle troost het volgende antwoord: WY HEBBEN U DEN MYTER GE-
GEVEN; GY MOET VOOR HET ANDERE ZOR-
GEN.

De Spaansche Gezant gaf hem den raad dat hy den naam of tijtel van Belijder zou zien te krijgen / om daar door de gunst van de Brabanders te winnen / en eenige hulp by hen te vinden.

Doch

Doch daar onthield zich de Aarts-bisschop van Efesen / met wien hy ook over hoop lag. Want de Aarts-bisschop had hem den 21. September 1658. geschreven / dat hy zijn nazaat niet en was , maar zijn Mede-helper met hoop van opvolginge: dat hy vervolgens niets konde uitvoeren, als afhankelijk van hem, Aarts-bisschop. En te voren den 7. December 1657. had hy hem geschreven / dat hy, Aarts-bisschop / by het leven van Rovenius niets had gedaan als afhankelijk van hem.

Als deeze oneenigheid meer en meer aantakkerde / is het hoe langer hoe erger met den Bisschop van Challen afgehoopen: ja de hoofden der Geestelijkheid bestonden nu en dan Pastooren en andere bedieningen buiten zijne kennis / ja somtijden tegens zijnen wil / te vergeeven; zoo als blijkt uit de Verhandelingen van het Haarlemsche Kapittel.

Uit deeze Verhandelingen heeft men onder anderen dat Franciscus van Heer dooz de Haarlemmers tot Pastoor is gegeven aan die van Oestgeest.

Daar dooz is het geschiedt dat du Mez, dooz hartzeer afgemat / aan het knijzen en quijnen is geslagen: en eenigen tijd met zijne ziekte getwoestelt hebbende heeft hy eindelijk zijne laatste regten ontbangeu / en is te Amsterdam gestorven den 15. July 1661 / by het leven van den Aarts-bisschop van Efesen; hebbende zijne bediening niet langer als twee jaaren bekleedt.

Sommige Schryvers / en onder anderen Christianus Molina (*in linguario*) tellen hem niet onder de Bisschoppen van het Vereenigde Nederland: waarachtiglijk om deeze reden / dat hy de Hollandsche Geestelijkheid eenigzins was opgedrongen.

Hy raakt aan het knijzen en quijnen.

Zijne dood.

Hy word niet getelt onder de Hollandsche Bisschoppen, en waarom?

dzongen. Want alhoewel dat de *Marts-biffchop* van *Efesen* aan de *Geestelijckheit* metter tijd kennis heeft gegeven van de acht mannen / waar onder de *Mez* de laatste was / dewelke door hem aan den *Paus* waren voorgedraagen ; zoo is de zaak nochtans van den begiune in 't hemelijck herhandelt / en du *Mez* buiten hemme kennis tot die bediening verheven getweest. Waar over *Johan Neerkassel* zijn geboelen aldus uytte in den volgenden brief aan *Fredericus Borraeus*. *

Dat is Bal-
duious
Cats.

ZEER AANZIENLYKE HEER,

Het schijnt niet dat de verheffing van den *Biffchop* van *Thrallen*, dewelke buiten weeten van de *Geestelijckheit* is geschiedt en haar mischien onaangenaam zal wezen, door algemeene toejuiging en gelukwensching goedgekeurt moet worden. Het geene tegen onze begeerte geschiedt is, word zagt genoeg opgenomen, als het met langmoedigheid en geduldigheid word verdragen: en 't is geen voorzigtigheid zodaanige dingen te prijzen, dewelke men vreesst dat mischien niet wel zullen uytvallen. Ook schijnt het niet dat zijne Heiligheit moet bedankt worden uyt naame van de *Geestelijckheit*, dewelke niet en bekent dat haar een weldaad is geschiedt. Wat belangt dat uwe *Eerw.* my gaarne tot die waardigheid verheven had gezien, daar voor zoude ik haar bedanken; indien deeze verheffing waarlijk een verheffing waar geweest, en niet eerder een verandering voor *Dammus* of voor my. Nochte *Dam* * nochte de *Man* † zouden die aangenomen hebben, ten waar zy mischien dienstiger geoordeelt hadden dat 'er een mensch voor het Volk stierf, als het gansche Volk. Och of uwe *Eerw.* het zel-

* J. Scha-
de.
† Neerkas-
sel.

ve ook bedagt had, en zich had opgecoffert voor een verdrukke Kerke: dan waren wy noit tot deeze benauwtheden gekomen. *Maer hier van wil ik zwiigen en eindigen.*

Uwer Eerwaarde

Dienſtwillige

DE MAN.

*Den 27 February ouden
ſtijl, in 't jaar 1656.*

Als du Mez hier ober / en wel boornament-
lijkt om dat de Onder-biſcariffen door den Aarts-
biſſchop Jacobus aangefield ſomwijlen eenige be-
dieningen buiten hem verrigteden / een Injok te-
gens de hoofden der Geestelijckheit had opgevat /
heeft hy de twee Kapittels / doch byzonderlijkt
het Haarlensche / opentlijkt beginnen te beſtrij-
den. Dit heeft hy vooz eerst beſtaan in een byef /
denkwelken hy den 2 July 1659 upt Amsterdam
heeft geſchryeben; en waar in hy / hoewel met by
blautoe redenen / de betwijzen van Willem Schep,
een Witmaat van het zelve Kapittel / tracht om
berre te ſnijten / en de zijne * te doen gelden.
Daar na heeft hy ook een Dekreet upgegeven /
waar in hy het gemelde Kapittel tracht te vernie-
tigen.

De wrok
denwelke
du Mez te-
gens de
hoofden der
Geestelijk-
heit by zija
leven had
opgevat,
blijkt uyt
zijngal ach-
tigen brief.

* Hier van ſpreekt de Biſſchop van Kaſtorien aldus
in zijn Verhaal van het jaar 1662. *Vermits het Kapittel
van Haarlem den Aarts-biſſchop van Eſeſen meer genegen
was als den Biſſchop van Thralen, en ſomwijlen eenige
dingen verrigte dewelke by tegens zija gezag ordeelde te
ſtrijden, daarom heeft by getracht het zelve te vernietigen
en om verre te ſtootte.*

Z. A.

ZACHARIAS, enz.

En uyt zijn
Dekreet.

ZOO ras als wy in de Vereenigde Nederlanden zijn aangekomen om ons ampt te bedienen, is dit onze voornaamste begeerte geweest, dat onze Eerw. Geestelijkheid door een opregte eendragtigheid, en door een band van onderlinge liefde, tot een lichaam zoude opgroejen: op dat 'er aldus een volkome en allezijs volmaakte over-een-stemming zoude zijn tusschen het hoofd en de ledemaaten. En na dat wy al een geruimen tijd, en dat zonder ophouden, besteedt hadden om de gemelde eendragtigheid uyt te werken, heeft het nochtans door een langdurige ondervinding en behandeling van zaaken gebleken, dat onze begeerten het gewenschte doelwit op geener wijze konden bereiken. Zoo dat wy ook, tot ons groot verdriet, bevonden hebben dat gemelde onze Geestelijkheid in verscheide verdeeltheden is gescheurt. Ik wil nu niet ophaalen al het qualijk spreken en alle de lasteringen met dewelke zy in 't openbaar en in 't heimelijk tegen malkander zijn uytgevallen, en waar door de waardigheid des Priestterdoms op een smadelijke wijze is geschonden. En dewijl wy dit quaad volgens onzen pligt moesten tegen gaan, hebben wy, gelijk de Genees-heeren in de geneezinge der zieken gewoonlijk doen, naar den oorsprong des quaads gezien: welke oorsprong niet lang, en met geen groote moeite behoefde opgezocht te worden. Want dewijl sommigen van gemelde onze Geestelijkheid op zekere tijden, als of 'er geen Ordinaris waar geweest, onder den naam van een Katedraal Kapittel by een vergaderden, en dat de anderen in tegendeel diergelijke by-een-komsten niet konden verdraagen; zoo had men daar aanstonds het krakeelen onder de Broeders, en twee strijdige partijen. Vermits het dan zeer dienstig schein, om een waare vrede te bekoomen, dat gemelde Kapittel-heeren van hun zoo genoemd gezag af stapten, hebben wy het onzen pligt geacht, hunne gemoederen door een zachte vermaning te beweegen om het voornoemde Kapittel te verwerpen. Zoo hebben wy dan over twee jaaren, in een brief ten dien einde opgesteld, de regten van een Pauselijken Vikaris wijdloopig uytgehaalt, met wederlegging van alles 't geene voor het Kapittel wierd bygebragt. Als ik deeze zaak naderhand bleef voortdrijven,

zijn

zijn wy met Gods hulpe zoo verre gekomen, dat zy het voornoemde Kapittel, met al hun regts-gebied en gezag, door een plegtelyk verdrag * afgekeurt en verworpen hebben. En als deeze afstand beide de Partyen nu verzoent had, hebben wy van dien tijd af hen allen als Broeders beginnen te beminnen, en de anderen ook te vermaanen om malkander over en weer lief te hebben, en de broederlijke liefde niet langer door lasteringen en scheldwoorden te scheuren. Maar op dat de verzoende liefde voortaan ook scheutvry zy tegen alle yverzucht, en dat Gy L. niet als naar de waarachtige deugd mogt streeven; hebben wy besloten, zonder onderscheid van personen te maaken, zodaanigen tot hulp van onze bedieninge aan te neemen, dewelke door de vroomigheid van hun leven, en door hunne al-om-gepreete zeden, betoonen dat ze de vereischte bequaamheit hebben. Zoo zal het hun dan niet hinderen dat ze tot het gemelde genootschap behoort hebben: en het zal den anderen ook niet nadeelig zijn, dat ze nu een gelijk regt bezitten met de geenen dewelke te voren boven de anderen, door een hooger waardigheid, scheenen uyt te munten. Maar om geen middel achter te laten, 't welke kan dienen om de eendragtigheid van alle kanten te beschutten, hebben wy goed gevonden de geenen, dewelke voor hene tot het gemelde genootschap behoort hebben, te vermaanen dat ze in de beloofde en schuldige gehoorzaamheit opregtelyk volharden. Veinzen, bewimpelen, zich nyterlyk anders gedraagen, en anders in 't heimelyk bekuypen, moet zelf onder U L. niet genoemt worden. En om ons tot de geenen te keeren, dewelke van den beginne voor de goedé zaak gestreeden hebben, wy mogen hen wel ernstelyk geluk wenschen, dat ze zoo kloekelyk gearbeidt hebben om de onlusten weg te neemen; en dat ze nu, in een zoo blijde toestand van zaaken, de vruchten van hunne deugd kunnen inzamelen. Nu is de weg geopent voor een opregte liefde: wat is 'er overig als dat wy langs den zelven wandelen in den geest van vrede? Laat ons elkanderen nu beminnen, allerlieffte Broeders, gelijk ons door den Heer is bevolen. Dit heeft hy met zijne woorden geleert, en met zijn voorbeeld en zijne werken volbragt. Ja hy

* Dit zeggen strijdt in allen deele tegen de waarheit.

heeft

heeft gezeyt dat dit zijn eenigste gebod was , hoewel dat hy ook andere geboden had gegeven. Laat dan dit eenigste en honigzoete gebod in onze harten stand houden: want wat is 'er zoeter als de liefde? Waarlijk, zoo wie dit eenigste gebod behoorlijk volbragt heeft, die heeft de wet onderhouden. Laat het uyt onze geslagt wapenen blijken dat wy afkomstig zijn van Christus. Deeze wapenen zijn de Liefde en de Eendragt, zoo als hy zelf betuigt: *Hier aan zullen ze allegader kennen dat gy mijne Leerlingen zijt, indien gy liefde hebt tot malkander.* Ik haal dit niet wijdloopig uyt by godvruchtige en geleerde mannen, dewelke ligtelijk bemerken dat de reden en het inzicht van dit schrijven niet anders is geweest, als de vrede aan te prijzen. Vaart wel allerheestte Broeders, en bezit uwe zielen in de overvloedigheid der vrede.

Gegeeven, enz.

Hy stookt ook den Aarts-bisshop van Efesen tegen dat genootschap op, maar word van den zelveu beteugelt.

Dat meer is / du Mez had al te horen den Aarts-bisshop de la Torre tegen het gemelde Kapittel opgestookt: en had hem aangepoort om het zelve gemeenerhand te broozlogen / en het aldus des te kragtiger te verdelgen.

Doch de Aarts-bisshop heeft zijne woerde ten eerste beteugelt / en hem op S. Mattheus dag in 't jaar 1658 den volgenden bries uyt Antwerpen geschreeven.

*Zeer Doorluchtige en Hoogwaardigste Heer
Mede-broeder.*

UWe Eerw. gewaardige zich te bedenken dat gy my niet tot Opvolger, maar tot Medehelper, met hoop van Opvolginge zijt gegeven... Gy stookt my op om het Haarlemfch Kapittel te verdelgen; en gy hitst my, en ook u zelveu, met onbetamelijke woorden tegen hen op, zeggende: *Wilt gy de vrede, zoo bereid u ten oorlog. Van wooren is de gelegendheit langhairig; van achteren is ze kaal.* Als of ik my de gelegendheit niet

niet moest laten ontglippen van mijne Geestelijkheid te beoorlogen, met dewelke ik opgevoedt ben, en die ik opgevoedt heb; terwijl dat my een groote hulp van uwe kant word aangeboden. Het geene wy te Romen gedaan hebben, dat hebben wy volgens onzen pligt gedaan, voornamentlijk ik. Alleenlijk hebben wy een brief van den Heer Nuncius bekomen, dat hy het Kapittel zoude beweegen om ons te erkennen.

Het heeft ons erkent; en heeft ontzag voor my betoont, en betoont het als noch. Doch raakende uwe aanmoediging ten oorlog, ik bid uwe Eerw. te gedenken dat ons beidegaar, door de elfde afdeeling van onzen Bericht-brief, wel uytdukkelijk is bevolen zorg te draagen voor de vrede en eendragtigheid; op dat wy onze Geestelijkheid tot een voorbeeld verstrekken om ook vreedzaamig te leven.

Gedenk daar by dat een Bisschop niet behoort twistzuchtig te zijn; maar liever voor den naam van den oorlog behoort te schrikken.

Want ikben volkomentlijk van dat gevoelen dat een Bisschop moet toonen en leeren dat hy een Vader van de Geestelijkheid is: en dat ook de Geestelijkheid, dewelke hy als zijne kinderen met alle vriendelijkheid handelt, hem een kinderlijke liefde moet bewijzen: Hy moet hen niet verklaaren voor zijne Vyanden en Tegenstreevers: maar als zy al misdoen, moet hy medelijden met hen hebben als met zwakke kinderen; en verre van hen te dooden, moet hy zijn beste doen om hen te genezen. In de plaats van de genootschappen en vergaderingen der Geestelijkheid uyt te roejen of te verdelgen, moet hy dezelve staande houden en handhaven. Dit ben ik bereidwillig in't werk te stellen.

Alnus is du Mez betengelt geweest. En de
wyl de quelling hem mischien kennis had gege-
ven / heeft hy in 't volgende jaar beide de Ha-
pittels / het Utrechtsche op den 19 van Augustus
en het Haarlemsche op den 16 van October / be-
vestigt. De bevestiging van het Utrechtsche luidt
als volgt:

Zacharias door de Genade van Godt en van
den Apostolischen Stoel Bisschop van
Thrallen, en voor zijn leven Medehelper
van den Pausselijken Vikaris in de Ver-
eenigde Nederlanden, enz.

WY maken bekend dat de Eerw. Heeren *Johan
Neerkassel, Johan Schade, Johan Putkamer en
Abraham Brinen* aan ons vertoont hebben de op-
regting, bevestiging en vergrooting der Vergade-
ringe van het Utrechtsche Vikariaat, dewelke op de
averegtsche zijde van dit blad naar den eisch der Reg-
ten uytgeschreven staan; en dat zy ons nadrukkelijk
verzocht hebben het zelve door het ondertekenen van on-
ze hand goed te keuren en te bevestigen. Waar op
wy, genegen zijnde al het gene te bekrachtigen 't wel-
ke door onze Voorzaaten tot nut der Kerken wijsfelijk
is bestelt, goed gevonden hebben het gemelde verzoek
in te willigen; en door deeze ondertekening met onze
eige hand alles, en elk in 't byzonder, goed te keuren
't welk op de averegtsche zijde van dit blad vermeldt
staat; beloovende aan de Heeren van het Vikariaat dat
wy alle voorregten, gunsten en magt-vergunningen,
aldaar uytgedrukt, in hun geheel zullen bewaaren.
Gegeven te Utrecht, den 19 Augusti in 't jaar 1659.

ZACHARIAS

Bisschop van Thrallen.

De

De bevestiging van 't Haarlemsche Kapittel/
dewelke / gelijk gezegt is / door hem gedaan is
op den 16 October van 't zelf de jaar / luidt als
volgt:

De zeer eerwaardige Kapittel-heeren der Ka-
redraale Kerke van S. Bavo te Haarlem belooven
dat zy, geduurende de krankzinnigheit van den
Doorluchtigsten Aarts-bisschop van Efesen, den
Hoogwaardigsten Bisschop van Thrallen zullen
eeren en gehoorzaamen als hunnen Ordinaris.

En de Hoogwaardigste Bisschop van Thrallen
belooft dat hy hen zal houden voor zijne Broe-
deren: en dat hy het voornoemde Kapittel zal
bevestigen, gelijk als hy het van nu afbevestigt.
Het oorspronkelijk geschrift van dit Misdoord is
door den Bisschop van Thyllen en door vijf Ka-
pittel-heeren ondertekent.

Egter heeft hy / op zijn dood-bedde
de / aan den Paus Alexander VII. een klag-
bries geschreeven tegen de Geestelijkheid / voor
naientijck tegen die van Haarlem / tegen de
welke hy zedert langen tijd een misnoegen had
opgebat. Zoo nachtraus dat hy / behalven
Balduinus Kats, ook den Heer Johan Neerkaf-
sel als een dringzaam en geleerd man heeft ge-
prezen.

Op zijn
doodbedde
leggende
heeft hy
zwaare
klagen te-
gens de
Geestelijk-
heit ingele-
vert.

Doch aansonds heeft de Geestelijkheid te-
gens deezen Bries des Bisschops van Thyllen
haare Verdediging aan de Kardinaalen gezonden.

Als du Mez aldus overleden was / heeft de
hoogberoemde Dichter Joost van Vondel, die al
by hem ingenomen was / dit Lijk-dicht
t' zijner eere gezongen.

Daar tegen
zendt de
Geestelijk-
heit haar
verdedig-
schrift naar
Romen.

L Y K Z A N G

Ter eere van

ZACHARIAS D U M E Z

Gedicht door den Hoogberoemden Dichter

JOOST VANDEN VONDEL.

HOe schichtig komt die nevel wallen,
 En neder schieten voort 't gezicht?
 Wat is de oorzaak? 't licht van Thrallen
 Gaat onder, dat godvruchtig licht.
 Waarom? De boosheit haat de klaarheit
 Van nutte tucht, die niemant schroomt.
 De Fariseusheit kruist de Waarheit,
 Die haar in 't licht staat, en betoomt.
 Zy werden beide noit vereenigt.
 Zoo Zacharias, als Gods tolk,
 Wil yv'ren, hy word noch gesteenigt,
 Gemarteld van zijn eige volk.
 De Mets, die na geen Myter streefde,
 Noch Bisschops staf, noch Kerkvoogdy;
 Maar Gode alleen ter eere leefde,
 Word nu gekent in zijn waardy.
 Stantvastig, nedrig, en geduldig,
 Is hy zijn Kind'ren voorgetreen.
 En leedt onnozel en onschuldig,
 Bestreen van 't quaat, noit over streen.
 Het wettig Recht, hem opgedrongen,
 Beschutte hy, gelijk 't betaamt,
 In 't barrnen der laster-tongen,
 Door 's Helds stantvastigheit beschaamt.
 Schoon 's Mans gezondheid daaglijx mindert,
 Als Christus eer hier door vermeert,

*Verdraagt hy gaarne wat hem bindert,
 En acht niet wat het lichaam deert.
 Men hoope dat Gods Stedehouder
 Een Harder wekken zal, die't Lam
 Dat afdwaalt, liefstijk op de schouder
 Ter koje breng, waar uyt het quam.*

Onder zijne Prent / daar hy naar het leven afgebeeldt staat / word hy genoemd als een man vol van een heiligen yver tot den Godsdienst, en van een zeer godvruchtig en stichtelijk leven.

Ja het doodboek zelf der Haarlemsche Kerk prijst hem als een man van een grooten yver.

En in-der-daad het Bericht wegens de Hollandse Kerk / van het jaar 1661 / getuigt van hem dat het hem aan geen yver tot Gods eer, en ook aan geen vierige godvruchtigheid en naarstigheid in het arbeiden heeft ontbroken: Dat hy vervolgens veel goeds had kunnen uytvoeren, indien hy zich naar den landaard van ons Vaderland had weten te voegen, indien de staat der Zendinge hem bekend waar geweest, indien hy de genegendheit der Priesteren had gehad, en zinnen yver met voorzigtigheid had gematigt . . . Stervende heeft hy dit goed aan de Zendinge gedaan, dat hy door zijn voorbeeld getoont heeft dat iemand die in deeze Landen niet is geboren en opgevoedt, en die by de Priesters en Leeken niet wel en staat, niet zeer bequaam zoude zijn om het ampt van Pausselijken Vikaris in deeze Zendingen te bekleeden,

Zijne zinspreuk was

*Sincere & Candide,
 Opregtelijk en openhartiglijk.*

Zijne zinspreuk,

Doorders heeft hy deeze Onderregtingen voor de Prieſteren en het geloovige Volk uitgegeven.

KORTE ONDERREGTING,

De welke door de Zendingen in dit Pauſſelijke Vikariaat moet in acht genomen worden.

DOOR

ZACHARIAS DU MEZ,

De Biechtvaders worden vermaant voorzigtiglyk in de Biecht te handelen, voornamentlyk met de Vrouwsperſoonen.

I. **A**lle Biechtvaders moeten ernſtelyk vermaant worden hunne Biechtelingen met groote matigheid, op een kuyſche wyze, en zeer voorzigtiglyk te ondervraagen op het ſtuk van vleeeſchelyke zonden; niet alleen als ze de biecht van Maagden, maar ook van getrouwden of van andere ongetrouwden hooren.

II. Al wat onnoodig is tot het ſpreken van de Biecht moet onder de Biecht niet gemengt worden, ten zy voor zoo veel het baarblykelyk dienſtig is tot een heilzaame onderregting. En al begeerde de Biechteling van andere dingen te ſpreken, zal de Biechtvader hem vermaanen daar van te zwijgen.

III. De Biechtvader zal niet vraagen naar de naamen der Medeſchuldigen, nochte ook der Biechtelingen.

IV. Ook verbieden wy hen al te lang in de Biecht met de Vrouw-luiden te praaten, of haar te praamen om al te dikwils by hen te komen biechten. Dat de Vrouwluiden liever haar beſte doen om haar leven te verbeteren: en dat ze te vrede zyn met den tuſſchen-tijd in het biechten

te houden, dewelke aan de meeste Klooster-nonnen is voorgefchreven.

V. Dat de Biecht-vaders zich niet bedienen van de wetenschap die zy door de Biecht gekregen hebben; want dat kan heel qualijk gefchieden zonder bezwaarnisse van de Biecht: en daar door kan de Zondaar, de zonde, of de Biecht zeer ligtelijk bekend worden, of ten minste kan 'er zeer ligtelijk vermoeden op vallen.

VI. Het is onverdraaglijk dat sommigen zich zelve zoo verre vergeeten, dat zy de zonden, die zy in de Biecht gehoord hebben, of de manier op dewelke sommigen hunne Biecht spreken, ook op de maaltijden vertellen: voornamentlijk indien zy de zonden zelf verhaalen, en 'er byvoegen dat zy die op zoo eenen dag gehoord hebben. Dat alle Biecht-vaders zich hier van wachten: anders moeten zy weeten dat ze zekerlijk in de straffen van heiligschenderye zullen vervallen.

VII. Zy zullen 'er de Bichtelingen niet toetroonen om by hen alleen te Biechten. Ja indien zy het van zelfs wilden toezeggen, of 'er een belofte van doen, zullen zy hen zulks verbieden: om aldus alle twist te voorkoomen, waar door sommigen mogten zeggen: *Ik ben van Paulus, ik van Apollus, ik van Cephas. Ik trachte, zegt de zelve Apostel, allen in alles te behaagen, niet zoekende het geene my, maar het geene voor veelennut is, op dat zy behouden werden. Want, zegt de H. Chrystostomus, ik zoek juist niet dat gy zalig wordt door my, maar dat gy zalig word op wat wijze dat het zy.*

VIII. Dat de Biecht-vaders zich wachten van alle gemeenzaamheit met de Vrouw-luiden die by hen biechten: ja zy moeten weeten dat zy

26:3 had oobos haare

haare gemeenzaamheit uyt deezen hoofde moeten mijden, om dat ze haare Biecht hooren.

IX. Dezelve Biecht-vaders moeten weten dat onder anderen de beloften van eewige zuiverheit, en van het Kloosterlijke leven aan te nemen, niet kunnen ontheven worden als door den Apostolischen Stoel. En met de andere beloften, en ook met de ban-vonnissen, moeten zy zich ook niet ligtelijk bemoejen, en hunne magt niet te buiten gaan in zodaanige beloften te veranderen, of ontbinding van de bannen te geven.

X. Want zy gaan hunne magt te buiten, dewelke door een reukelooze vermetendheit, en door een al te groote onkunde, tot hunne eige verdoemenis en tot verdoemenis van hunne Biechtelingen, zich verftouten zodaanige menschen te ontbinden, en in hun voorigen staat te herstellen ('t welke zelfs voor de inwendige vierschaar niet geoorlofd is) dewelke de Bisschop verklaart en afgekundigt heeft dat in den Ban zijn vervallen. Want zy weten niet (het welke in een Biecht-vader onverdraaglijk is) dat een kerkelijk straf-vonnis, 't welke door een mensch is gevelt, niet kan geligt worden als door hem alleen die het gevelt heeft, of door des zelfs Overste: zelfs heeft dit plaats in doodsnood, ten zy onder eed of belofte van zich, *ingevalle van genezinge*, voor den Overste te vertoonen: zullende anders uyt kragte van het regt in de zelfde straf-vonnissen vervallen. *Decretal. l. v. tit. xi. C. Eos qui a Sententia Canonis.*

XI. Zelfs kan de Ordinaris, op 't uysterste van het leven, den zieken niet ontslaan van alle strafvonnissen; maar alleenlijk van de zodaanigen dewelke hem zouden beletten de Sakramenten te ontvangen,

gen, of een kerkelijke begraaffenis na zijne dood te genieten. Zodaanige straf-vonnissen zijn de Ban, het personeel interdict, de opschorsing van het ontvangen der Sakramenten, of van de kerkelijke begraaffenis: maar niet de onbequaamheit, door de Kerk ingevoerd, tot het ontvangen of bedienen van de Wijdzels, de opschorsing van kerkelijke bedieningen, of van het trekken der inkomste.

XII. Hier uyt staat te oordeelen hoe schadelijk dat zodaanige Priesters in deeze Zendinge zijn, dewelke zich inbeelden dat ze de menschen van allerhande straf-vonnissen ontslaan door een enkele of algemeene ontbinding van de straf-vonnissen; welke ontbinding op geen anderen voet in de Biecht word gegeven als uyt voorzorge; te weten indien iemand onwetend in een straf-vonniss was gevallen, of by aldien het twijfelachtig was of hy 'er in gevallen was of niet.

XIII. Dat de Biecht-vaders zich ook wachten van by gelegendheit van de Biecht cenige tijdelijke voordeelen voor hen zelve of voor hunne vrienden te bejaagen.

Daar-en-boven bemerkt hebbende dat een groot getal van menschen in een diepe onwetendheit steekt omtrent de eerste beginselen des Geloofs, dewelke tenemaal noodzakelijk zijn ter zaligheid, vermaanen wy alle Zendingen.

Voor eerst dat ze het Volk in alle noodzakelijke beginzelen onderwijzen; en aan het zelve alle Geloofs-punten voordragen; zoo wel de zodaanige, zonder welker kennisse niemand zalig kan worden, al was hy 'er onkundig

DePastoors worden vermaant het Volk inde beginselen des

Geloofs te
 onderreg-
 ten.

in buiten zijne schuld : als de andere , welker onkunde hem toegerekent word , indien hy geen behoorlijke zorg heeft gedraagen om zich te laaten onderregten. Daar by zullen zy de Geloovigen zorgvuldig leeren wat voor zonden dat ze moeten mijden , en wat voor deugden betrachten , om de eeuwige verdoemenis te ontgaan , en de hemelsche glorie te bekomen.

II. Dat ze hun werk ernstelijk maaken van het Evangelie , het Geloofs-begrip , het Gebed des Heere , de Engelsche Groetenis , de Tien Geboden , de Sakramenten der Kerke , en de Kerkelijke Ceremonien uyt te leggen.

III. Zy zullen het Volk dikwils inplanten hoe dat het deszelfs pligt is de uytlegging van de Christelijke Leere by te wonen , en de Feest-dagen en geboden der H. Kerke te onderhouden : en zy zullen de nootzakelijkheid en de nuttigheit van de Sakramenten der Biecht en des Outaans aan hetzelve van tijd tot tijd voor oogen stellen.

IV. Als zy vernemen dat 'er eenige ongebondendheden zeer onder het Volk in zwang gaan , moeten zy dezelve onbewimpeld en zonder eenige oogluikinge bestraffen : zoo nochtans , dat ze niemand met naame aan en wijzen of berispen.

V. Dat ze geen moejelijke of diepzinnige geschillen , dewelke doorgaans tot stichting of vermeerdering van de godvruchtigheid niet en dienen , voor het onkundige Volk verhandelen.

VI. Dat ze de bewijsredenen der On-katolijken , ten zy als het nodig is , niet by en brengen ; en dan noch met alle omzigtigheid daar in te werk gaan : en dat ze dezelve alleenlijk met

over-

overtuigende en klare redenen, en niet als door de allerbondigste tegen-bewijzen wederleggen.

VII. Eindelijk, op dat ze anderen gepredikt hebbende zelf niet verlooren en gaan, zullen zy in hunne gemeene famenspraaken, in hun kost en drank, en in hun dagelijkschen ommevang, zodaanige stichting trachten te geeven door hunne stemmigheid, nedrigheit en onderhouding van de kerkelijke tucht, dat ze met de werken bevestigen het gene zy met de woorden gepredikt hebben: op dat ze eens overvloedige vruchten van hunnen arbeid mogen in-oegsten, en van dit schrikkelijke vonnis, by *Jeremias* aan het 23, mogen bevrijdt zijn: *Wee aan de Harderen . . . Gy L. hebt mijne Kudde verstroit . . . gy hebt hen niet bezogt: zie ik zal U L. bezoeken om de boosheit van uwe herts-tochten en werken te kastijden.*

KORTE VERMAANING

Om het eeren van het H. Sakrament te bevorderen, en zoo veel als de tegenwoordige toestand van zaaken gebengt te vermeerderen.

DAt die geest van alle boosheit en nijdigheid, die vervolger van het menschelijk geslacht, alle zijne listen en boosaardigheid in 't werk stelt om, zoo het mogelijk waar, de aanbidding, die wy aan het allerheiligste en hoogwaardigste Sakrament des Ontaars schuldig zijn, te vernietigen, word van niemand onder ons in twijfel getrokken: gelijk het ook ongetwijfeld is dat hy in deeze zaak al veel heeft gevordert, en noch dagelijks is vorderende. En behalven dat verscheide vrome leeken, dewelke groote godvruchtigheid tot dit allerheil. Sakrament hebben, ons geklaagt hebben over de oneerbiedigheden dewelke tegen het zelve be-

en het volk
in god-
vruchtig-
heit voor
te gaan

gaan worden als het opentlijk ten toon word gestelt; zoo is het ook waar dat wy zelf oog-getuigen zijn van zodaanige oneerbiedigheden. Want wy hebben 't gezien dat verscheide menschen in een vergader-plaats komende, en ook daar uytgaande, geen grooter eerbiedigheid aan het Hoogwaardig Sakrament op het altaar ten toon staande beweezen, als of ze geen belijdenis deden van het Katolijke Geloof. Ja wy hebben 'er somwijlen op gelet dat eenige met gedekte hoofden zaten: en, als de H. Kommunie uytgedeelt wierd, rondom overende stonden; en zonder het minste blijk van eenig geloof te geeven, de genen die ter Kommunie gingen onbeschaamdelyk in den mond zagen. Maar wat wil ik van de leeken spreken? zyn 'er niet verscheide Geestelyke Dochters, dewelke de anderen door een goed voorbeeld behooren voor te gaan, en nochtans schuldig zyn aan de zelve oneerbiedigheid? Althans wy hebben 'er op gelet dat sommigen van haar met weinig eerbiedigheid en ontzag rondom het outer zwieren, om het zelve toe te stellen of op te schikken, terwijl dat het H. Sakrament aldaar ten toon is gestelt. Maar wie twijfelt 'er aan of sommigen van onze Priesters geeven de oorzaak tot zulke oneerbiedigheden; of om dat zy het zelve al te dikwils ten toon stellen, († het welke niet als op de voornaamste hoog-tijden behoorde te geschieden) of ook om dat zy, de Mis gedaan zijnde, het zelve na het geeven van den zegen met alle eerbiedigheid niet weg en zetten; maar, 't welke ten hoogste te laaken is, ook onder de preek, ja somtijds tot de Vespers of het Lof toe, ten toon laaten staan, zonder eenige eerbiedigheid aan zoo een Majesteit te bewijzen. Daarenboven zyn wy van goederhand onderregt dat eenige Priesters, als zy dit H. Sakrament by de zieken gebragt hebben, zich dikwils hier of daar in de huizen der Geloovigen langen tijd blijven ophouden, en aldaar het middagmaal of het avondmaal houden, terwijl dat ze ondertusschen het H. Sakrament by zich hebben. Dit meenen wy dat tot geen kleine oneerbiedigheid van het zelve verstrekt; en dat het gevoeglyker in de kapelle van het huys daar ze zich

† Hy vermaant de Priesters dat het H. Sakrament zoo dik wils niet behoort ten toon gestelt te worden.

zich bevinden, of op een andere eerlijke plaats, en niet zonder licht bewaart zoude worden. Eindelijk om dat ze het volk zelden onderregten omtrent de eerbiedigheid dewelke aan dit Sakrament bewezen moet worden: daar om zijn 'er onder ons zoo veele zwakke en kranke broeders, en zoo veele die 'er slaapen. Om dan deeze quaade manieren by tijds tegen te gaan, en de Goddelijke straffe dewelke over de Geloovigen zoude kunnen daalen af te weeren, willen wy onze eerwaardige Mede-broeders in den Heere vermaant hebben, en voor zoo veel noodig is gebieden wy hen, dat ze het volk dikwils onderregten over de voortreffelijkheid van dit hemelsche Sakrament, en over de goddelijke aanbiddingen die aan het zelve moeten bewezen worden: en dat ze voornamentlijk uytleggen en met alle kragt inscherpen het gene dienstig is, om het geloof van dit vreesfelijk en levendmaakend geheim op te wekken. Vorders moeten zy ook bezorgd zijn dat 'er altijd licht zy in de plaatzen daar dit hemelsch pronk-juweel bewaard word; uytgezonderd nochtans zodaanige plaatzen, daar zy in hun gewisse zullen oordeelen dat, uyt vreeze van ontdekkinge, geen licht zoude dienen. Eindelijk tot meerder eerbiedigheid moet het noit ten toon gestelt worden, ten zy dat 'er ten minste ses kaarsen omtrent branden. Want het is veel beter dat het zoo dikwils niet ten toon gestelt werde, en dat het dan met meerder luister en met behoorlijke eerbiedigheid geschiede, als dat het menigvuldiger, en dan zonder de behoorlijke eerbewijzinge en tekenen van eerbiedigheid, zoude gedaan worden; gelijk als wy het zelve op verscheide plaatzen, niet zonder beroeringe onzes gemoeds, ten toon hebben zien staan. Indien de heilige dingen heilighlyk moeten gehandelt worden, met wat ontzag en eerbiedigheid zal men dit Heilig der Heiligen niet moeten handelen? Laat ons dan, allerlieffte Broeders in den Heere, al ons vernuft en verstand te werk stellen om zoo groot een Sakrament behoorlijk te eeren. Indien wy zulks gedaan zullen hebben, zullen wy met overvloedige genaden gezegent worden, en Gods regtvaardige gramfchap ontvlugten.

ZACHARIAS,
BISSCHOP VAN THRALLEN.

**Hy volgt zijne Odonantie tegens den weder-
spanningen Minnebroeder.**

NAdemaal wy verstaan hebben, en het uyt de werken ook wereldkundig is, dat zeker *Johan van Hoeven*, Minnebroeder van de gestreng Order, zich ophouden- de binnen de stad Utrecht, van den Doorluchtigsten Aarts-bisschop van Efesen, Pausselijken Vikaris in dee- ze vereenigde Nederlanden, door een brief van den 20. January 1659. vermaant is geweest om zich van alle Harderlijke bedieningen, dewelke hy bestaan had in gemelde stad zonder wettige zendinge te verrigten, te onthouden: 2. Dat hem door een uytdrukkelyken her- roep-brief van den 22. February 1659. dezelfde bedie- ning was verboden, op zodaanige straffen en Kerk- vonnissen, als den Kerkelyke persoonen in diergelyke gevallen opgelegd worden: en 3, dat dezelve in zijn opzet hardnekkiglyk volhardende, op den 7. Maart van het zelve jaar 1659, uyt kragte van de Bullen en Dekreeten dewelke van den H. Stoel tegens de genen zijn uytgekomen die zich vermecten eenige kerkelyke be- dieningen zonder wettige zendinge in deeze landen te beoeffenen, van alle kerkelyke bedieningen is opge- schort:

Zoo is het dat wy *ZACHARIAS*, door de genade van Godt en van den Apottolisschen Stoel Bisschop van Thrallen, en door den zelfden H. Stoel tot Mede-hel- per van dit Pausselijk Vikarisschap aangesteld, (tot uyt- woering van de Verdrag-punten, dewelke door onzen heiligsten Vader *Alexander VII*, die tegenwoordig de Kerk regeert, op den 5. Augusti 1655. zijn vernieuwt) aan alle goede Katolijken bekend maaken dat de be- dieningen van den voornoemden Vader *Johan van Hoe- ven* onwettig zijn, en dat zijne ontbinding kragtelooos is, uyt hoofde van zijne onwettige zendinge, en van de daar op gevolgde kerkelyke straffen, met dewelken hy gebonden zijnde anderen niet kan ontbinden. Dier- halve willen wy alle Utrechtsche Katolijken vermaand hebben dat zy den gemelden Pater hebben te schuwen, en hem als een ongehoorzaamen en wederspanningen te- gen de regeering en bevelen der Kerke te vluchten: en dat ze den dienst van waare en wettige zendelingen,
wel-

welker magt ongetwijfeld en onbepreekelijk is , gebruyken. Vertrouwende dat dat dit ons vermaan en bevel aangenomen en onderhouden zal worden ; en dat gy ul. zult gedraagen als schaapen die naar de stemme huns Harders luyteren , en de ooren zult stoppen voor het geschreeuw der huurliagen dewelke door de deure van een wertige zendinge niet binnen en koomen, zoo bidden wy den Heer dat hy ul. genadig zy.

Gedaan in onze Verblijf-
plaats den 17. van Febr.,
1660.

ZACHARIAS,

Bisschop van Thralen.

In de plaatze van deezen du Mez had de Geestelijcheit Balduinus Kats tot Medehelper des Maerts-bisschops van Efesen ge-eischt : ook had de Paus deezen eisch al toegestaan.

De Doorluchtigste en Hoogwaardigste
H E E R,

BALDUINUS KATS,

Te Gorkum geboren, Licentiaat in de Godheit,
Aarts-bisschop van Philippen, en Pauffelijken
Vikaris in het Vereenigde Nederland. Te Lo-
ven gestorven den 18 Mey 1663.

De geboor-
te-plaats,
bedienin-
gen en z.
van Baldui-
nus Kats.

Deze Balduinus, de Broeders Zoon van
Judocus Kats / en te Gorcum geboren /
was Meester in de Kunsten en Licentiaat
in de Godsgeleerdheit te Loben. Na dat hy
^b Pastoor was geweest te Spaarwoude / daar
hy de Pazaat van Niklaas Kannius, en van
Hendrik Thalesius, Quirijns Zoon, is geweest /
is hy Overste getoorden van S. Pulcheriaas Kol-
legie te Loben; en naderhand Pastoor van de
Geestelyke Maagden in den Hoek; dewelke hy /
na zynen Oom Judocus, verscheide jaaren zeer
loffelyk heeft bestiert / en zoo wel door zyn vooz-
beeld als door zyne woorden heeft gesicht. Hy
is ook geweest Kanonnik en Deken van het
Haarlemsche Kapittel / en Vikaris van het zelf-
de Wysdom na de dood van Leonardus Marius;
en daar hy / onder Jacobus Warts-bisschop van
Efsen / Vikaris der Kerken van Leenwaarden
en van Groningen / en Warts-priester van Kenne-
merland. Om zyne vooztreffelyke gaben en uyt-
stekende verdiensten heeft hem de Geestelykheit
meer als eens tot Bisschop verzoegt. Zy vooz-
beeld / als de Geestelykheit van Haarlem den 6
Mey 1637 met die van Utrecht vergadert was
in

^a Relat. Ephes. p. 52. & 215.

^b Neerol. Dioces. Harlem.



21

*Illustrissimus ac Reverendissimus Dominus
D. Balduinus Catzius,
Gorcomiensis, S. T. L.*

*Archiepiscopus Philippensis, et per Federatum
Belgium Vicarius Apostolicus,
Lovany defunctus. 15. Kal. Jun. A. 1663.*

in de Stad Utrecht / heeft zy Balduinus Kats onder anderen opgegeven tot Mede-helper en Pazaat van Rovenius.

Maar als het lot toen gevallen was op de la Torre, is Kats met hem naar Munster gereist / daar de la Torre getuigt zoude worden. En betuigt daar geen derde Bisschop by der hand was / heeft hy als Deken en Vikaris van Haarlem / op het bevel van Fabius Chifius Hausselijken Aegaat aan den schijnstroom / die aldaar tegenwoordig was / in de plaatze van den derden Bisschop over de Wijdinge gestaan / op den 19 Mey 1647. ^c

Als zodanig staat hy over de Wijdinge van de la Torre, in de plaats van den derden Bisschop.

Da dat de Wijding van de la Torre volbragt was / en als Chifli het oog liet vallen op Balduinus Kats, op zijn bloozend aangezigt / op zijn vriendelijk gelaat / en op zijne zagtzinnige en zedige manieren / heeft hy hem den Myter op gezet : van toen af woospeellende dat een hoofd / t welke den Myter zoo waardig was / den zelve noch t'eeniger tijde zoude draagen. En in der daad / als gemelde Aarts-bisschop / uyt Holland gebannen zijnde en in ballingschap omzwervende / in 't jaar 1646 naar Komien was gereist om een Mede-helper / die hem als Wj-bisschop in zijn afwezen zoude helpen / van den Paus te verzoeken ; heeft hy / onder de acht mannen dewelken hy den Paus in een Smeek-schrijft boozdzoeg / Balduinus Kats op de tweede plaats / en den eersten na Abraham Brienengestelt / met deezze getuigenisse :

Balduinus Kats, te Gorkum onder het Bisdome van Utrecht geboren, onder my Vikaris van Haarlem en van Leeuwaarden, omtrent 45 jaaren oud, Licentiaat in de Gods-geleerdheit, voor deezzen door de Geesteljkheit beneffens my verkozen,

zen, Overste van ons Kollegie te Loven, hebbende mijne Wijding als tweede Bystander bygewoont: een man daar niet op te zeggen valt, godvruchtig, geleerd, welsprekend, gevoegzaam, voorzigtig.

Alles boozspelde zijne aanstaande verkiezing. En de la Torre heeft hem aanstonds / te weten den 6 November 1655 / een brief daar over geschreven.

Beste Vriend.

IK hoop dat ik U dewelke voor hene benevens my, en nu alleen, door de Geestelijkheid zijt verkoren, wel haast geluk zal wenschen; en dat ik uwe Wijding, gelijk gy de mijne gedaan hebt, zal bywoonen. Want ik zie dat Hemel en Aarde samen spannen, enz.

Fabius Chisi, zijnde Paus geworden onder den naam van Alexander VII, en de geheugenis van Baldoinus en van zijne boozegginge noch behouden hebbende / heeft hem aanstonds booz alle de andere gekozen.

§ Anderendaags / te weten op den 4 van December 1655 / heeft de la Torre hem gelukt getwenscht door den volgenden Brief. ... Als ik daar over ondervraagt wierd, heb ik U L. altemaal, acht in getal, gezeit: Gy zijt alle Goden, en Kinderen des allerhoogsten:

Daar op heeft Godt, dat is deszelfs Stedehouder, gisteren gestaan in de Vergaderinge der Goden, en heeft in 't midden van hen Vonnis over de Goden uytgesproken: en na dat hy byna beiloten had de sleutels over te leveren aan *d* Petrus, heeft hy noch

d Pieter Walenburch, dewelke de sessie was voor gestelt.

nochtans den genen gekozen, wiens verkiezing en opschrift u hier word toegezonden.

Als J. Schadé den brief van Obezand den 28 December 1655 had gelezen / heeft hy / zoo wel als de la Torre, de gansche Geestelijkheid en het Volk veel geluks met deeze verkiezinge gewenscht.

Doch hy weyert de waardigheid aan te neemen, en bidt om 'er van verschoont te worden.

Och zoo ras als Balduinus den Brief van de la Torre had gelezen / is hy 'er by na zielt naar ziel en lichaam van geworden / zoo als hy zelf op den 29 December 1655 uit Haarlem schreef aan J. Schadé.

Ik ben 'er verwonderd over, zeyt hy / en ik sta verbaasd en bedroefd, dat zoo een gewigtige zaak zoo schielijk word afgedaan, zonder de Geestelijkheid, tegens de gewoonte, daar in gekent te hebben. Ik hoop nochtans dat ik door de voortpraak van uwen en mijnen brief verschoont zal worden, indien 'er maar eenige plaats voor de reden en voor de gebeden is by den oppersten Stoel der Gerechtigkeit en Goedertierendheit Vriesland, de Stad en de Kerk van Haarlem, de Vergadering der Maagden, *f Pulcheria*, zullen benessens my hunne behoudenis aan u schuldig zijn en dank weeten. Ik zal my te Romem blijven verdedigen, en de redenen van mijne weigerunge naar Keulen zenden. Ik bidde U. L. door de wonden van *Christus*, dat ik U. L. tot Getuigen of ook tot Voorspreekers mag hebben. Ik betuige voor Gode dat ik spreek zoo als ik meen

In een anderen brief schryft hy aldus: Het Kapittel is midden door de heirschaaen der Vyanden tot onze tijden toe doorgebroken

III. DEEL.

Ec

Dit

c. Jacob de la Torre.

Het Kollegie van S. Pulcheria te Loven.

Dit lichaam, indien het van zijn hoofd beroofd word, zal een zwaare wonde gevoelen. **En wederom in een anderen brief:** Wat zal hy hebben aan een blooten tijtel zonder inkomsten?

Schadé de zaak / gelijk hy verzoegt was / hoor Balduinus opveemende / heeft noch binnen het zelf de jaar geschreven aan den Aarts-bisschop Jacobus, dat de verschooning van g Boræus regtvaardiger was als die van de anderen: en dat dezelve schijnt aangenomen te moeten worden; staande te duchten dat het Haarlemsche Bisdom anders een groot nadeel zoude lijden. **En als Schadé in 't begin van 't volgende jaar Kats had vermittigt dat zijn verzoek te komen verhoort was; heeft Kats, van blijfchap utgelaaten / hem den 8 Maart 1656 dit antwoord geschreven: Gy hebt my een blijde tijding in uwen brief geboodschapt.** Nu is 'de winter vertrokken, de regenbuy is voorby. Daar is een licht in de duisternissen opgegaaa voor die opregt van harte zijn.

Na de dood van de Mez word hy wederom tot het Bisdom voorgestelt.

Zoo is dan du Mez hoor die reizé in zijne plaats aangestelt / en hy van den last verschoont gebleven. Het geene zijne Heiligheit beschikt heeft, zoo spreekt hy in den zelfden brief / en door den Aarts-bisschop van Efsen goedgekeurt word, moeten wy niet misprijzen, om hen allebeiden niet te vertoornen. De Urtregtenaars, zoo ik geloof, zullen deeze keur niet al te zeer prijzen: De middelweg word voor den besten gehouden. Dan 's mans nedrigheit, beleefdheit, zagzinnigheit gevallen mijnen Broeder *Kornelis* zeer wel, en zullen by de Mede-broeders ook geroemt worden.

Doch

g Hy wierd onder zijne amptgenooten Fredericus Boræus genoemd, om in die gevaarlijke tijden te beter te schuilen.

Doch als du Mez vijf jaaren daar na quam te oberlyden / en de Aarts-bisschop Jacobus ook hoort daar na den toeg van alle vleesch was ingeslagen / is hy h op het verzoek van het Haarlemitch Kapittel, en byt zonderlinge genegendheit die Alexander VII. hem toedroeg, tot Na-zaat van den voornoemden Aarts-bisschop aangestelt. **Waar over Kats, den 28 November 1661 /** deezenilag-brief byt Haerlem heeft geschreven aan meergemelden J. Schadé. Terwijl dat ik de haven meen bereikt te hebben, word ik wederom in de volle Zre gesmeeten: de Doorl. Nuncius te Brussel schrijft my dat zijne Heiligheit, de dood van den Aarts-bisschop Jacobus verstaan heb-bende, goelgevonden heeft my in deszels plaatzeean te stellen enz. **Waar op hy dan te Keulen /** in S. Pantaleonskerk / den 9 September 1662 / en op den zelsden tijd als Johan Neerkassel tot Bisschop van Historien wierd getuydt / de Wijding heeft ontvangen als Aarts-bisschop van Phylippen. Onder andere Prelaaten heeft Adriaan Walenburg, een Rotterdammer en Bisschop van Adrianopolen / ook ober de Wijding gestaan.

Hy worde
Keulen ge-
wijdt.

Maar de oude man al te hetentend / en be-
quaamer om Maagden als om een groote Kerk
te regereen / had den last nauwlijks getoyst / of
is 'er aauftonds onder bezwecken. En hermits
hy zich zelden te veel daar ober quelde / is hy
krankzinnig gelwozen. Hoort daar na / te wee-
ten den 18 May 1663 / is hy te Loben by de
Waders Oratoors byt de wereld gescheiden / en
aldaar in hune Kapelle begraven. Hy heeft
voorwaar grooter roem verdient / toen hy ge-
C c 2 zond

Doch hy
bezwijkt
onder den
last, en
krankzin-
nig gewor-
den sterft
hy te Lo-
ven.

^h Libell. Suppl. Harl. pag. 10. Elucidatio ulter. jurium Capis.
Harl. p. 3.

zond naar ziel en lichaam zijnde den *Mijter* heeft
getweigert; als toen hy / zijne kragten mi gebr^o-
ken zijnde / den zelven heeft aangenomen.

In gemelde Kapelle staat dit Graf-schijf t'
zijner eere in 't Latijn te leezen.

De Doorl. en Hoogw. Heer Balduinus Kats,
Aartsb. van Philippen, en Pauff. Vika-
ris in de Vereenigde Nederlanden,
is overleden den 18 Mey in 'e
jaar M DC LXIII.





*Illustrissimus ac Reverendissimus Dominus
D. Joannes van Neercassel
Gorcomius, Episcopus Castoriensis per foederatum
Belgium Vicarius Apostolicus defunctus Swollis.
6 Junij A. 1686.*

De Doorl. en Hoogw. Heer

JOHANNES VAN NEERKASSEL,

Te Gorkum geboren, Bisschop van Kastorie;
 Pausselijke Vikaris in het Vereenigd Neder-
 land. Overleden te Zwol, den 6. Juny,
 in 't jaar 1686.

Johan van Neerkassel, gelijk boven al gezeyt
 is / is te Keulen getuydt met Balduinus Kats,
 en byna op den zelven tyd door de Geestelykheit
 tot Mede-helpe verzoegt.

Zijne af-
 komste; is
 op den zelf-
 den dag met
 B. Kats ge-
 wijdt.

Hy is in het 23. jaar van de voorlede eeuw
 geboren te Gorkum / een vermaarde stad van
 Holland / leggende aan de regter oever vanden
 Rhyjn, dewelke aldaar den naam van de Waal
 heeft aangenomen. Deze stad is in de 16. eeu-
 we zeer berucht geworden door de vjningingen
 der Martelaaren van Gorkum / dewelke daer-
 na de dood omtrent den Byel zoo loffelyk voor
 het geloof onderstaen hebben. Omtrent het be-
 gijn der gemelde eeuw is in dezelve stad ook
 geboren Guilielmus Estius, een puntje onder de
 Godsgeleerden / Leeraar in de Godheit / Kant-
 zelier der hooge Schole van Douay, en vermaag-
 schapt met onzen Johannes.

Zijn vader is geweest Godefroy van Neerkassel;
 zijne moeder Machteld van Wevelinkhoven, een
 byont van een groote byomigheit en goddych-
 tigkeit. Zijne voor-ouders hebben ook in dezelve
 de stad / ten tijde der Katolijke Prinsen / het
 Majestraats-ampt bekleedt.

Zijne Ou-
 ders.

Hy heeft zich al van jongs af tot ernstige zaa-
 ken begeven. Als zijn vader / zoo als de gele-
 sendheit der tyden vereischte / Brouwer was te

Zijne kin-
 derlijke
 speelen.

Zijne ernstige bezigheden.

Gozkum / ging hy / pas een kind zijnde / op de half-baaten klouteven / en preekte tot de onstanders / als of hy op een preekstoel had gestaan: als tot een voorbediending van het ampt / hetwelke hy naderhand zoo loffelijk en met zodaanigen roem zoude bekleeden.

In zijne kindsheit was niets kinderlijks te zien als de jaaren alleen / zoo als Virgilius van Aescanius getuigt: Daar slak een mans hart en zorgvuldigheid in, eer dat 'er de jaaren waren. En eben als het kind Tobias (t. v. 4.) heeft hy niets kinderlijks in zijne werken begaan.

Zijne eerste leer-oeffeningen.

Een jongeling geworden is hy / om de taalen te leeren / gezonden naar S. Aachten, een dorp omtrent de Graaf / en door de Kruis-heren bewoond: dewelke in dien tijd werk maakten van de katoelike kinderen der omleggende landen in de godbychtigheid en in de geschaafde-konsten te onderwijzen. Hy heeft de Filosofie gehoord in de Schole van 't Darken; doch hy woonde in Pulcheriaas- of het Hollandsche Kollegie.

te Loven.

En daar na te Paris by de Oratoren.

Dewijl de barmhertige Godt hem tot den kerkelijken staat begon te trekken / is hy naar Frankrijk gereist; en heeft zich te Parijs onder de Oratoren begeeven / om zich onder het bestier van die mannen / dewelke zich geheel tot het gebed en tot de kerkelijke bedieningen besteedden / te bereiden tot dezelve bedieningen / dewelke hy eens onder de Hollanders stand te bekleeden. Alwaar woonende heeft hy zich zelve in het gebed / en in het versterken van zijne zinnen en begeerlijkheit / dapper geoeffent. En om niet verlokt te worden door de leetkerheit der wijzen / was hy somtijden gewoon alstem te kanten. Als hy te Parijs / in het Huis der Beproevelingen / in de godbychtigheid onderwezen

wezen was / is hy door de Oversten naar Saumur gezonden / om 'er in de Godkunde te studeeren. In deeze wetenschap heeft hy zulken voortgang gedaan / dat hy bequaam geoordeelt wierd om de anderen niet alleen in de Filosofy maar ook in de Godgeleerdheit te onderwijzen / zoo als hy eenigen tijd te Saumur heeft gedaan. Uyt Frankrijk wedergekeerd heeft hy zich / eer dat hy ten dienste van zijne vaderlandse kerke wierd besteedt / eenigen tijd opgehouden by de Vaders van het Oratorie te Mechelen : en heeft in het Arts-bischoffelyke Queek-school der zelve stad de Godgeleerdheit voorgelezen in het jaar 1652.

Hy heeft de Filosofy en de Godkunde te Saumur, en naderhand ook te Mechelen, voorgelezen.

Niklaas Jourdin, eerste Overste van het onlangs gestichte Huis der Oratoren te Parijs / heeft hem den 8. Juny van het zelfde jaar den volgenden brief geschreven / behelzende zeer heilzame onderregtingen voor de Leeraaren der Godkunde.

J E S U S M A R I A.

Eerwaardige en in Christus zeer beminde

V A D E R.

GEnade en vrede zy u van Godt den Vader, en van onzen Heere Jesus Christus. Uwen Brief, den 10 Mey uyt Mechelen geschreven, heb ik ontvangen, gelezen en gekruft. Met wat vreugde dat ik aangedaan ben over uwe goede gesteltenissen, die ik nyt uwen Brief heb verstaan, zult gy veel beter in mijn hart kunnen leezen, als door iemands schrijven begripen. Want wat blijder tijding had my, zelfs van u, kunnen geboodschapt worden, als dat gy niet alleen onzer zoodaanig indagtig blijft; maar ook zulke godvruchtigheid behoudt tot Godt, zulke liefde tot de

Bruid des Heere, zulke dankbaarheid tot onze Vergadering, zulke zorgvuldigheid en bekommernis voor u zelve, en zulken yver tot de Priesters en kerkelijke personen? Want al hebt gy dat alles juist in 't byzonder niet uytgedrukt, zoo heb ik het nochtans altemaal in uwen Brief en in u zelve bespeurt en aangemerkt. Dat gy Holland en Utrugt voor eenigen tijd verlaten hebt, willende den Bisschop Ilever aanhangen als de Geestelijkheid, en meer houdende van een ootmoedige onderdaanigheid, als van overigheid, daar in meen ik, om de redenen door u aangeroord, dat gy wel hebt gedaan. Maar draagt u aldaar zodaanig, volgens de bequaamheid die gy niet van ons maar van Godt ontvangen hebt, dat de Hollandsche Kerk in u metter tijd een deftigen Bedienaar des nieuwen Testaments, niet naar den Letter maar in den Geest, mag hebben. Want de Letter doodt alsnoch de Geleerden onder de Christenen, en de Leeraaren die den Geest van 't Jodendom behouden: maar de Geest en de Zalving, die een goddelijke geleerdheit instort, geeft het leven. Gy hebt 'er nu teventig die van de menschen wel zijn onderwezen: tracht hen dan door den Geest en de beoeffening des Gebeds geleerd te maken voor Godt: maak uw werk van de gansche H. Schriftuur, maar voornamentlijk de Evangelien en de Brieven van Paulus, te bemediteeren. Leer daar 't geene gy hun moet voordraagen: put daar 't gene gy over hen moet uytstorten. Uwe Lovenaars leggen de Godkunde des te profijtiger uyt als onze Leeraars, hoe dat zy dezelve smakelijker maaken door het tusschen mengen van Schriftuur-plaatzen. Gy zult de Godgeleerdheit ook met des te grooter vrucht aan uwe Leerlingen uytleggen, hoe dat gy dezelve beter zult ophelderen door het licht der H. Schriftuure: maar door zodaanig een licht, 't welke een vlam der liefde in de nieuwe harten kan ontsteeken. Het is waar dat gy aan uwe Leerlingen, die wat langer geoeffent zijn, het brood van een bondiger Leeringe moet voorsnijden als aan de anderen; en zy hebben reden om dat van u te verwachten. Maar, Pater, ziet voor hen uyt te kippen een tarwe der Uytverkoorenen; en prijsst hun aan den bloem van die tarwe, dewelke gezuiverd zy van de zemelen van een al te hooge bespiegeling, en van het kaf en de doornen der krakeelen: en dewelke door 't middel

van

van 't Gebed en van de meditatie gekneedt en aan 't gisten geholpen, en door het vuur der liefde gebakken zijnde, door de oeffening en door de schikking van hunne zeden naar het voorbeeld des Heere verteert mag worden.

Ik wenschte dat gy de gelegendheit had om aan hun in het inwendige en uytwendige leven onzes Heere Jesus Christus, in zynen Geest, deugden en oeffeningen, 't zy dat ze in het oude Testament afgebeeldt worden, 't zy dat ze in het Evangelie en de heilige Brieven uytgedrukt staan, te vertoonen een vroomen en Christelijken Priester. Gy zoud aldus op een nieuwe leerwijze veele fraaje dingen te verklaaren hebben van de geheimnissen des Heeren, van de genade des nieuwen Testaments, van de Christelijke en Priesterlijke deugden, van de kerkelijke Bedieningen, van de Offerande en het Priesterdom der nieuwe Wet, en van meer andere dingen, altemaal even schoon voor de bespiegeling en profijtig voor de beoeffeninge: en dit alles zoud gy kunnen haalen uyt de schaduwen der Wet, uyt het Licht en de Waarheit des ouden en nieuwen Testaments, uyt de kerkelijke Wetten, uyt de Schatkisten van Augustinus; om van uwe Leerlingen gesmaakt, begrepen en in 't werk gestelt te worden. Maar om dat daar toe meer leedigen tijd vereischt zou worden, zoo verkiest onder de Godsgeleerde Verhandelingen de allerbondigste, de allerklaarste en de allernutste om hun voor te lezen. Kiest een deftigen en goedgekeurden Schrijver, by voorbeeldt uwen Estius, of den H. Thomas: zoo dat zy het weeten dat gy den zelve volgt. Vlucht het gene naar twist- of party-zucht schijnt te smaaken: draag u in alles op een klokke doch zagte manier. Bevestig de gevoelens die zy moeten volgen: dat ze hunne gevoelens leeren voorstaan zonder schimpredenen te gebruiken, zonder de zaak, gelijk by sommigen alte gebruykelyk is, te vergrooten of breeder uyt te meeten, zonder juist tot het alleruyterste van eenige Gevoelens over te gaan, zonder verwaandheit en opgeblazendheit, zonder gal of schimpwoorden. Dat de andere Leeraars van u leeren de ootmoedigheid, de vrede, de eendragtigheid te betrachten, niet met de woorden en met de tong, niet met inkt en penne, maar met de werken der Waarheit. Draag u als een En-

gel der vrede. Vereenigt in de ingewanden van Christus al wat van malkander gefcheiden is : en 't gene reeds vereenigt is , voltrek dat door de eenigheid des Geloofs en der Liefde, op dat ze allen onder malkander volmaaktelijk vereenigt mogen zijn. Weet van gene strijdigheden , partijschappen , hevigheden en krakeelen die het lichaam van Christus verdeelen ; of ten minste draagt u even eens als of gy 'er niet van en wist. Versmaad niemand, steek niemand, aanbid niemand : gebruikt in alles de Christelijke Weegschaal : want de Christelijke Regtvaardigheid is u aanbevolen.

Gedenk van wat hoofd, van wat lichaam, van wat geest dat gy een Litmaat zijt : en met wat heiligkeit dat gy de plaats moet bekleeden van den Middelaar tuschen Godt en de Menschen, Jesus Christus.

Indien gy hebt de * Verhandelingen van de Vergaderinge der Milaansche Kerke, rade ik u dezelve dikwils te leezen. Zeker geleerd Priester heeft die op een bequaame order gestelt, en in het licht gegeven. Lees daar het gene het Queek-school, den Priester, het Bisdome en de Kerk aangaat. Ook zult gy u profijtelijk bedienen van het Kort Begrip van het Geestelijke Regt, door Antonius Augustinus uytgegeven ; en gy zult daar zien wat voor Ordonantien dat 'er, zoo veel eeuwen lang, gemaakt, bewaart en vernieuwt zijn omtrent de perloonen, de goederen en het gedrag der Kerkelijke Dienaaren.

Uwe opperste en voornaamste zorg zy, door Christus te studeeren op Godt ; in hem door Christus te putten, en van hem op u en op de anderen door Christus te doen afvlieten, al wat gy weeten, wat gy leeren, wat gy doen, en wat gy de anderen belasten moet.

Wacht u van de woordentwist : want zulks dient nergens toe als tot het bederf der Toehoorderen. Traght u zelven loffelijk voor Godt te draagen, als een Arbeider die zich niet behoeft te schaamen, endie het Woord der Waarheit regt bedient,

Onze Pater Generaal heeft my verzekert dat hy over weinige daagen geschreven heeft aan uwen Overste wien hy ten hoogste bemint : want zulks heb ik niet zoo zeer uyt zijne woorden, als uyt zijn gelaat en gesteltenisse

a Acta Ecclesiae Mediolanensis.

b Epitome Iuris Canonici.

befpeurt. Ik groet hem ook hartelijk door u, indien ik die vrijheit mag gebruiken. Ik bid u, beveelt ons ten hoogfte aan hem en in zijne Offerhanden. Onze Generaal draagt het gansche Nederland in zijn hart, doch voornamentlijk het Oratori van Mechelen en Loven. Ach hadden wy de vrede, op dat hy U L zou konnen bezoeken. Ik geloof dat hy weder zoude op-
luiken.

P. Amelotte is geduurig bezig met het werk daar gy van schrijft, maar noch meer met het Gebed. Daar door geschiedt het dat hy zich langzaam haast. Hy groet u vriendelijk en uytter harte. Bid voor my, O Pater, heiligt u zelven voor my: offert den Heere Jesus, en my in den Heere Jesus. De Heer Pinette heeft verzogt dat ik hem aan u en in uwe Offeranden zou beveelen. Vaar wel eerwaardige en allerlieffte Pater. Te Parijs in het huis van het Kind Jesus, Priester en Offerhande, den 8 Juny 1652.

Ik blij uw zeer genegen Dienaar

NIKLAAS JOURDIN,

*Priester in het Oratori van den Heere
Jesus.*

Het opschrift was,

Aan den Eerw. Vader, Vader Neerkassel,
Priester in het Oratori van Jesus te
Mechelen.

Neerkassel wierd geschikt om uyt Zaband
naar Keulen te gaan; en aldaar / als Oberste
van het Kollegie van S. S. Willebrordus en Bo-
nifacius, op het studeeren der aankomende Gods-
geleerden te passen. Doch hermits geoordeelt
wierd dat zijn dienst en arbeid beter te pas zou-
de komen / en noodzakelijker was / in zijn Va-
derland / is hy in het Land gehouden / en een
ander uyt de Geestelykheit derwaarts gezon-
den.

Hy wierd
geschikt
tot Over-
ste van het
Kollegie te
Keulen :
doch word
in zijn Va-
derland ge-
houden.

den. Zoo heeft hy dan by een van de Kotten-
 danische Pastoors / en by meer anderen zoo hier
 zoo daar / als Kapellaan gestaan. Door al heeft
 hy Abraham Brienen , Pastoor van S. Geer-
 truy te Utrecht en den Pazaat van J. Wacht-
 laar , geholpen. Nozt daar na is hy zelf tot het
 Kerk-bestier gebruikt / en algemeen Dikaris van
 het Utrechtsche Bisdom / in de plaatze van den
 overleden Wachtelaar , geworden. Want aldus
 spreekt de Aarts-bisschop van Efsen op het 50
 zydje van zyn Verhaal.

Hy word
 Kapellaan
 by sommig-
 ge Pastoors.

En Vikaris
 van het U-
 trechtsche
 Bisdom.

Als Wachtelaar overleden was . . . heb ik in
 zijne plaats over het grootste gedeelte van 't U-
 trechtsche Aarts-bisdom aangestelt Johan van
 Neerkassel , een zeer geleerd en godvruchtig Prie-
 ster van 't Oratori ; en heb hem Johan Putka-
 mer , Licentiaat in de Godheit , en Abraham Bri-
 enen Leeraar in de Godheit en Pausfelijken No-
 taris , tot Byzitters toegevoegt.

Het is een wonder met wat een voorzigtigheid
 en zorgvuldigheid dat de uieuwe Onder vikaris
 dit ampt eenige jaaren lang heeft bedient : te
 meer / om dat de Pausfelijke Dikaris / de Aarts-
 bisschop van Efsen voornoemd / toen buitens
 Lands en in ballingschay leefde. Middeleerwij-
 le liet hy eventuel niet na de zelfbestiering waar
 te nemen / en zeer dikwils voor het Volk te
 preeken : waar in hy meesterlyk begaafd was / en
 zyns gelijc niet en had.

Ontrent dezeren tyd heeft hy een leijghe be-
 dziegerij ontdekt van een Jesuyt te Utrecht / met
 naame de Bont. Deze wist de menschen / zoo
 mans- als vrouws-persoonen / door verzierde
 mirakelen / en door andere opgeschikte kunstjes /
 te begoochelen. Ja hy bragt de Maagden zoo
 verre / dat ze de geheimnissen van ons Geloof
 bestou-

Hy heeft
 een wonder
 guite-stuk
 van eenen
 Religieus
 uytgeroet

bestonden te behandelen / en ook Diercht te hoo-
ren. Maar zoo ras als hy dit bedrog ontdekt
had / heeft hy het ten gronde toe uytgeroeit.

c Als Zacharias de Mez, Bisschop van Crac-
len en Mede-helper vanden Martz-bisschop van
Esesen die in ballingschey leefde / ondercusschen
quam te ^d sterben / heeft de Geestelijkheid op
den 2 Augusti van 't zelfde jaar een Bries naar
Kromen afgevaardigt / om Johan Neerkassel, die
noch Onder-bikaris was / tot 's Bisschops Me-
dehelfer te verzoeken. Op dit verzoek wierd
hy ook tot Pazaat van du Mez aangesteld.
Maar vernits de Martz-bisschop van Esesen
ondertusschen ook ngt de wereld verhuisde; en
dat Alexander VII, Balduinus Kats, die hem
van ouds bekend was / tot deszelfs Pazaat aan-
stonds had aangesteld: is Neerkassel, op het
verzoek en de boozstelling der Geestelijkheid / hem
tot Mede-helfer toegeboegt / met den tijtel van
Bisschop van Kastronien.

Zoo ras als Johan Neerkassel tot Medehelfer
aangestelt was / is hem een Bries geschreeven
door den Kardinaal Chizi, tot betuiginge van
de hoogachtinge die zijne H. had voor den per-
soon van Johan Neerkassel.

ZEER DOORLUCHTIGE

E N

HOOGWAARDIGSTE HEER.

Zyne Heiligheit heeft zodaanig een gevoelen van
uwre godvruchtigheit, geleerdheit, en yver tot den
Katolijken Godsdienst, dat ze daarom goedge-
vonden

c Annotata J. Schadé
d Den 13 July 1661.

Op herver-
zoek der
Geestelijk-
heit word
hy Mede-
helfer des
Bisschops
en nader-
hand ook
Pausselijke
Vikaris.

vonden heeft u het zwaarwigtig en zeer moejelijk ampt, van de zaligheid der zielen in die Landschappen te bevorderen, op te leggen: en daar-en-boven een groot vertrouwen heeft dat zulks tot groot voordeel van de Katolijken der gemelde Landen zal verstreken: en dat ze des te grooter vruchten uyt uwe verheffinge zullen genieten, hoe dat uwe Hoogw. een geringer en nedriger gevoelen van zich zelve schijnt te hebben. Zijne Heiligheit heeft my bevolen dat ik dit uwe Hoogwaarde zoude bekend maaken, tot antwoord op uwen Brief, uyt denwelken zy een groot vermaak heeft geschept, om de deugden van den Heer Balduinus Kats, dewelke daar opgetelt worden. Ook heeft ze my bevolen dat ik u uyt haaren naam den Apostolischen zegen, tot een bewijs van haare uytstekende genegenheit t' uwaarts, zoude verleenen, Terwijl ik dit volbrengende, ben uwe Hoogw. ten uysterste dankbaar voor den zeer beleefden Brief, denwelken Gy my by die gelegentheit hebt geschreven: en ik biede en belove u mijnen dienst, alwaar de zelve u te pas zal kunnen komen.

Gegeven te Romen den
4 February 1662.

*Uwer Eerw. als zeer genegen
Broeder*

CHIZI Kardinaal.

Als onderwijl Kats wel haast onder den last bezweekt / en uyt het leven gesjaakt wierd / is Neerkassel alleen tot Pausselijken Vissaris over het Vereenigde Nederland aangestelt: waar op hy den 24 February 1662 een Brief van dankzenginge aan den Inter-nuncius heeft geschreven / om dat dezelve het bezoek der Geesteljkheit naar zijn vermogen had ondersteunt.

DOOR.

H O O G W A A R D I G S T E H E E R ,

Zeer Hoogachtbaare Patroon,

DE yver met denwelken uwe Genade de Voortplanting des Geloofs door de ganfche Wereld, en voornamentlijk in het Vereenigde Nederland, behartigt, zou my van een nodelooze zorgvuldigheid overtuigen, indien ik haar de zaaken van onze Kerk ging aanbeveelen: welke zaaken door de Voorzienigheid van onzen Allerheiligften Heer, en door de gunftige gefteltenis der Vereenigde Staaten, mitsgaders door de verzachting van hunne Plakkaaten tegens het Katolijk Geloof, dagelijks verbeteren. Egter is 'er eene zaak tot de welke ik pligtshalve gehouden ben: namentlijk dat ik uwe Genade ten hoogfte moet bedanken, dat zy onze Geestelijkheid, dewelke my tot Pausfelijken Vikaris wentschte te hebben, in het bereiken van haar verzoek zodaanig heeft geholpen. Ik had gewenscht dat gemelde Geestelijkheid aan zijne Heiligheid een beter man had voorgestelt als ik ben. Doch dewijl het haar belieft heeft my van zijne Heiligheid te verzoeken, en haar Smeekfchrift is aangenomen, zoo voeg ik my naar de begeerte van de zelve Geestelijkheid, en ik onderwerp my volkomentlijk aan het bevel van zijne Heiligheid: want wat dezelve omtrent my mag fchikken, dat zal my heilig wezen. Vorders drage ik my zelve en al het mijne aan uwe Genade op; zullende de gelegendheit afwachten om te toonen hoe dat ik niet tenemaal ondankbaar en ben voor uwe goeddaardigheid; en met wat eerbiedigheid en genegendheit dat ik ben

*Uwer Doorluchthheit gediensligfte en
onderdaanigfte Dienaar*

Gegeven te Urregt den
24 February 1662.

JOHAN VAN NEERKASSEL.
En

Uyt het
handschrift
van J. Scha-
de.

En te vooren hadden de Hoofden der Geestesrijksheit den Paus Alexander VII al in een Brief bedankt / dat hy op hun verzoekt bevel had gezonden aan den Inter-nuncius, om naar den persoon van Johan van Neerkassel te verneemen; en het gewoonlijk proces des aangaande op te stellen.

Deeze brief was den 20 van October 1661 ondertekent geweest door seven Priesters van 't Utrechtsche Bisdom / en door Heer Kats alleen uyt naame van 't Bisdom van Haarlem: en lude als volgt:

ALLERHEILIGSTE VADER,

WY altemaal, en alle de genen dewelke de zorgvuldigheid van uwe Heiligkeit voor deeze bedrukte Kerken der Vereenigde Nederlanden verstaan hebben, zijn ten hoogste verblijd geweest dat uwe Heiligkeit de zelve Kerken, nu openstaande, zoo spoedig voorzien heeft van een man van zodaanige verdiensten, dat men, hoe lang dat men ook gezogt mogt hebben, geen bequaamer zoudt hebben können vinden. Dit is onze meening voor Godt: dit is de spraak van al het Volk: ieder een zal 'er over verheugd staan, als de omstandigheden der tijden zullen toelaaten, deeze zaak rugtbaar te maaken. Maar wy, die van dit geheim weeten, können de blijfchap van ons gemoed niet binnen houden, maar wy zijn gedwongen de algemeene vreugde te voorkomen; en uyt naame van ons allen, namentlijk van den Raad des Vikariaats van Utrecht en van den Onder-vikaris van Haarlem, uwe Heil. door deezen Brief te bedanken, dat de zelve onze begeerten en gebeden dusdaanig heeft verhoort; en te erkennen, dat de goedertierendheit van uwe Heil. des te grooter is geweest, hoe dat onze gebeden zoo een weldaad minder verdienen. Wy belooven vorders dat wy het welvaaren der zielen en den welstand der Kerken onder deezen Paußelijken Vikaris met zodaanige gehoorzaam-

heti

heit en naastigheid, en zonder eenige reden van opspraak te geeven, zullen betrachten, dat deeze daad uwe Heiligkeit nooit zal kunnen berouwen; maar dat ze in tegendeel altijd reden zal vinden van zich over de rust en den voortgang deezer Kerke te verblijden. En ten einde Godt dit aan ons wille vergunnen, verzoeken wy in alle nedrigheit, en leggende voor de voeten van uwe Heit den Pauffelijken zegen. Gegeven te Rotterdam den 20 October 1661.

Uwer Heiligkeit allerrootmoedigste en geboorzaamste Dienaars,

JOHAN SCHADE, Onder-vikaris van Zuit-holland onder het Bisdom van Utregt.

PETRUS PURMARENT, Aarts-priester over het gebied van Ter Gouw.

LUDOLFUS VAN HEUMEN, Aarts-priester van Zuit-holland.

JOHAN PUTKAMER, Pastoor van S. Niklaas t' Utregt.

ABRAHAM BRIENEN, Pastoor van S. Geertruy t'Uregt.

HENDRIK VANDER GRAFT, Aarts-priester van Rhijnland.

ANTONI VANDER PLAAT, Aarts-priester van het zuidelijk gedeelte van Rhijnland, Sekretaris van den Raad van 't Utregtfche Vikariaat.

BALDUINUS KATS, Onder-vikaris van Haarlem, voor my zelven, en uyt naame van mijne Mede-broeders die hier niet tegenwoordig zijn.

Dit afschrift komt in alles met den oorspronkelijken Brief over een,

MATHEUS DE ONATE,
Kanonnik te Brussel.

Daar op
word hy
gewijdt on-
der den tij-
tel van Bis-
schop van
Kastorien;
en brengt
het Vader-
land een
nieuwen
luster aan.

Hy is dan te Keulen in 't jaar 1662 / den 9 September onder het Pausdom van Alexander VII, met Balduinus Kats Bisschop gewijdt / onder den titel van Bisschop van Kastorien. Het is niet te gelooven wat een byengde dat de tyding van deeze verkiezinge en wijdinge onder alle de goede Katolijken heeft veroorzaakt. Daar schein een nieuw licht hoor deeze Landen op te gaan: en de gedaante der Hollandse Kerke heeft 'er een heerlijker luster door gekregen.

Als hy dus gewijdt zijnde den Rhijnstroom quam af haaren / is hy te Emmerik door den Deken Gerardus Wildenrath en door het gansche Kapittel der Kollegiaale Kerke ingehaalt; en met een gedicht / 't welke by Wassenberg in 't lang te lezen staat / verwelkomt. Na de dood van Balduinus Kats is hy op den 22 April 1664 door het Kapittel van Haarlem aangeno- men op de volgende voorwaarden.

Johan Bisschop van Kastorien, Pausselijke Vikaris in de Vereenigde Nederlanden, allen die deezen Brief zullen leezen zaligheit in den Heere.

Angezien dat het zeer aanzienlijk Kapittel der Haarlemsche Kerke ons even eens aanziet, als of wy onder den titel der Haarlemsche Kerke gewijdt waren; en my dezelve eerbiedigheit en gehoorzaamheit belooft, dewelke zy van haare instellinge afaan haaren Bisschop heeft bewezen; en dat het in my alle dezelve geregtigheden eerbiediglijk erkent, dewelke den Ordinariissen in het bestieren van de Bisdommen en van de Queek-scholen der zelve, en in het ver-
geven

geven van kerkelijke of als kerkelijke ampten en van beurzen toekomt: aangezien ook dat het een byzonderen yver toont om het Geloof uyt te breiden, en om het gezag vanden Apostolischen Stoel en van den Pausselijken Vikaris voor te staan: zoo is het dat wy om onze genegendheit aan die mannen, die het voornoemde Kapittel uytmaaken, te betoonen, aan alle Karolijken van het Haarlemsche Bisdome, zoo Geestelijken als Leeken, gebieden en beveelen dat ze dezelve voor Kanonnikken der Katedraale Kerke aanzien, en als aan zodaanigen eer bewijzen, gelijk als wy hen voor zodaanigen houden, en altijd zullen houden, ten waar dat de Apostolische Stoel ons het tegendeel mogt *f* gebieden. En zullen wy in het bestieren van het Haarlemsche Bisdome ons van den raad en daad der gemelde Kanonnikken bedienen, zoo als de Ordinariissen in Katolijke Landschappen gewoon zijn te doen. Noch begeeren wy dat dit Kapittel zodaanig gezag zal hebben in de bestieringe van het Haarlemsche Queek-school, als de Kapittelen volgens de Ordonantien van de Kerk-vergaderinge van Trenten moeten hebben. Ook willen wy dat de wetten van het Queek-school, dewelke door onzen Voorzaat en door de Opzienders opgesteld zijn, voor zoo veel als ze over-een-koomen met de Kerk-vergaderinge van Trenten, voor kragtigen heilig zullen gehouden worden. En vermits het voornoemde Kapittel, wegens de boosheit der tijden, zijne bedieningen in het Choor niet kan verrigten; hebben wy goed gevonden aan het zelve, op dat het des te aanzienlijker en eerwaardiger

¶ 2

diger

f De Bisschop die in alles ten uysterste beleeft was, betuigt hier, als Pausselijke Vikaris, zijne eerbiedigheit tot den Apostolischen Stoel.

diger zy, eenige andere bedieningen, te weeten de zorg des Aarts-priesterdoms, aan-te-beveelen. Weshalven wy aan het Kapittel belooven dat wy het grootste gedeelte der Aarts-priesteren altijd uyt hun lichaam zullen kiezen. Tot oorkonde van al het welke wy deezen bewijs-brief opgestelt, met eigen hande ondertekent, en met ons zegel bezegelt hebben, op den 22 April 1664.

JOHAN *Bisschop van Kastorien,
Pausselijke Vikaris.*

**Hier op hebben de Kanonnikken dit antwoord
gegeeven:**

Wy ondergeschreven neemen den Doorl. Aarts-bisschop in de voornoemde hoedaanigheid met alle eerbiedigheid aan: en wy houden ons ook van harte aan de gemelde voorwaarden.

KORNELIS KATS, Deken te Haarlem.

JOHAN STENIUS.

WILLEM BEYER.

JUDOCUS VERKAMPEN.

WILLEM SCHEP.

JOHAN BRAASSEM.

HENDRIK BLESSIUS.

JOSEPH KOUSSEBANT.

**Daar na heeft hy het Kapittel van Utrecht
met de volgende woorden goedgekeurt.**

Nadien ik de instelling van den Raad des Vikariats van Utrecht altijd aangezien heb als den stut der
Kato-

Katolijke Kerke van het vereenigde Nederland, is het dat ik nu, Pausselijke Vikaris geworden, niet zoo kan nalaaten den zelve Raad goed te keuren en te bevestigen: wenschende dat alle die my in het ampt van Pausselijken Vikaris zullen volgen den gemelden Raad in hoogachtinge houden en aanzien als een Queekery, waar door het Geloof hier allerbest bewaart en voortgeplant kan worden: en dat ze zich van de hulp der gemelde mannen altijd bedienen, en naar hunnen raad lusteren. Tot oirkonde van het welke ik dit geschrift den 17 Augusti 1667 te Utrecht heb opgesteld,

JOHAN *Bisschop van Kastorien,*
Pausselijke Vikaris.

De Byslaat heeft zich aanstonds na zijne Wijding toegeestelt om het Apostels-ampt te bevestigigen / en de kerkelijke tucht op een beter voet te brengen.

Verscheide misbrinken / dewelke door het verbannen der voorige Kerkvoogden / en door de vlucht of het verschuilen der Harderen / allengskens ingekropen waren / zijn door hem uytgeroeit. Het zuipen der kerkelijke personen wierd als een ergerlijke zaak aangezien; hunne gastrijen tenemaal afgeschast / of ten minste gematigt: het danssen en het speelen met de kaart en dobbelsteenen verboden: het reizen met geestelijke jaagden afgekeurt. Ook zijn 'er allengskens eenige gewoonten verbeterd / die men om de ellende des voorszgaanden tijds genoodzaakt was getweest te dulden. Daar op heeft hy verscheide heilzaame wetten uyt gegeven; of andere die reeds door zijnen Doorzaat Rovenius uyt

Hy roeit de misbrinken en ongebondenheden uyt.

gegeven waren getweest / vernieuwt en wijder uytgebreidt onder den naam van Ordonantien : waar in hy de Geestelykheit een heiliger levenswijze / en een nauwkeuriger tucht in het verrigten van hunne bedieningen boozschijft. Hy heeft ook / naar dat de zaaken het vereischten / meer andere wetten gemaakt.

Hy voert een gematigder gebruik in omtrent de huwelijken.

De huwelijken voor de Onkarolijke Majestraat aangegaan houdt hy voor kragtig.

En booz eerst heeft hy een gebruik der boozgaande tijden afgeschafft / 't welke zeer hatelyk was hy de hooge Oberigheden / en zeer strekte tot storing van de gemeene rust : en 't welke hier in bestond dat de hutwelyken der Andersgezinden / dewelke volgens 's Lands wetten booz de hooge Oberigheden of booz hunne openbaare Bedienaaren aangegaan worden / vernietigt of kragteloos verklaart wierden. Zoo heeft hy dan op het gezag van zeer deftige Leeraars / naar het boozbeeld der omleggende Landen van Duitsland en Ryankryk die zich in de zelfde zwaryheit bevonden / en op den raad van de Bedienaaren des Roomschen Stoels dat hy zou doen zoo als dienstiger was booz het gemeene best / op dat stuk een heel andere en geboegzaamere tucht in zijne kerk ingeboert. Dezelfde tucht hebben ook de nabuurige Kerken / en booznamentlyk die van Mechelen / op zijne aanvaading en naar zijn boozbeeld aangenomen. Alphonsus Bisschop van Mechelen had hem den 15 Februarij 1677 geschryven over een Dochter van Diane / dewelke op de geweldige wijze te Utrecht was getrouwt / en had zijn geboelen daar over gezaagt. Waar op de Bisschop van Cassorien aansonders zijn oordeel aan den booznoemden kerk boozd heeft laten weten.

En den 20 Juny 1681 heeft hy ober deeze zaak een wijdloopigen Brief geschreeven aan een Doorluchtigsten Heer, 't zy dat het gemelde Alphonsus of een ander is geweest.

Dat die vereenigingen, dewelke in deeze Landen voor de Majestaat of voor haare Bedienaaren ten dien einde geschieden op dat de man en de Vrouw echte luiden zouden zijn, de naam van een wettig huwelijk verdienen, houde ik voor zeker en ongetwijfeld: ten waar dat ze belet wierden door den band van een ander huwelijk, of door een groot Wijdsel, of door de plegtelijke belofte van het kloosterlijke leven, of door eenig ander beletzel, 't welk by de Kerk in acht word genomen en niet en geldt by de Kerke der anders-gezinden. Om deeze vereenigingen voor hawelijken te houden, word ik eerstelijk bewogen door het gezag van het gansche Christendom, het welke de Vereenigde Landschappen niet aan en ziet voor een Bende van Bastaarden, maar voor een burgerlijke Vergaderinge, doch zy zouden geen burgerlijke Vergadering kunnen uytmaaken, indien 'er by hen niet en waar een wettige vereeniging van man en vrouw: welke vereeniging het sleunzel is van alle burgerlijke Vergaderinge; gelijk als ze het voornaamste kontrakt is, waar door de menschen zich aan malkander verbinden. En daarom is 'er in devrede, dewelke te Munstet tusschen den Katolijken Koning en onzen Staat gesloten is, onder andere voorwaarden met duidelijke woorden bedongen dat de huwelijken dewelke hier voor wettig gehouden worden, ook voor zodaanige zouden gehouden worden in de Landen van zijne Katolijke Majesteit: en dat ook van de andere kant die huwelijken hier te Landen zouden gelden, dewelke in Brahand, Vlaanderen, of in eenige andere Landen van den Katolijken Koning op een wettige wijze aangegaan waren. Indien dit gevoelen niet waar en was, zouw 'er van twee On-katolijke Echtgenooten noit de eene tot het Geloof kunnen keeren, zonder zich van zijn wederpaar, welk in de Ketterye zou willen blijven, als van een onwettig Echtgenoot af te scheiden. Want noit zal een On-katolijke vrouw zich laten wijsmaaken dat ze geen regte maar een onwettige Huisvrouw is:

Hy stelt
zijnerede-
nen voor ia
een wijdlo-
pigen
Brief.

en vervolgens zal ze nooit te beweegen zijn, om weder voor een Priester te trouwen; en aldus quansuys een rechte en wettige Huisvrouw van een gewaande te worden. Voegt hier by dat een Katolijk mans-perfoon, dewelke voor de Majestraat of den Bedienaar met een On-katolijke vrouw is getrouwt, die het huwelijk voor den Priester niet wil vernieuwen, zich insgelijks van haar zal moeten scheiden: het welke nochtans niet zal kunnen geschieden, zonder de Staaten op het uyterste te verstooren, en een wreede vervolging tegen ons te verwekken. Want daar kan niet schandelijker tegen de Staaten gezet of bedagt worden, als dat we hen altemaal voor Bastaarden houden, en dat we geen wettige echtgenooten onder hen erkennen.

Als ik te Romen was, heb ik dit alles aan Mijnheeren de Kardinaalen vertoont: dewelke door mijne redenen bewogen geantwoordt hebben, dat ik in de huwelijken van onze Landsluiden dat gevoelen zoude volgen, voor het welke zy my genegen zagen. Nochtans heb ik van hen geen plegtelijk of schriftelijk antwoord kunnen verwerven: behalven dat een van de Roomsche Opper-biechtvaders, daar toe van my verzogt zijnde, my schriftelijk heeft geantwoordt en verzekert dat het gevoelen, 't welke ik beweere te Romen gevolgt word van de genen, dewelke de Biecht der Hoogduitscheren in de Vierschaaren der Boetpleginge aanhooren.

Eindelijk word dat gevoelen ondersteunt door het gebruik van gansch Duitsland; zoo als beweezen staat in een Werkje, 't welke Stalenus, een Priester van het Oratori, nu twee of drie jaaren geleden over deeze stoffe heeft uytgegeeven: welk Werkje byna door de gansche Hooge Schoole van Keulen is goedgekeurt.

Twee zaaken schijnen tegens dit gevoelen te strijden: namentlijk dat de Kerk-vergadering van Trente, zoo als gezegt word, hier zou afgekundigt zijn: en dat de Kardinaalen, dewelke tot uytleggers van gemelde Vergaderinge zijn aangestelt, voor deezen wel geantwoordt hebben dat geene huwelijken hier te Lande wettig zijn, ten zy dat ze voor den Priester aangegaan worden.

Maar hier antwoorde ik op dat de Kerk-vergadering van Trente noit in deeze Republiik afgekundigt is geweest ; hoewel dat ze in deeze Landen afgekundigt is ten tijde als de Katolijke Koning het oppergezag aldaar voerde. Een burgerlijke Vergadering, een Republiik hebben haare form, gedaante en eenigheit van de Wetten, volgens dewelke zy geregeert worden; ook van de Vorsten die 'er over heerschen. De Wetten zijn verandert : de Vorsten zijn verandert : voegt hier by dat het Volk ook verandert is. Het zy dan dat gy de form of de stoffe aanziet, Doorluchtigste Heer, gy kont deeze Republiik voor dezelfde niet aanzien met de Republiik dewelke hier was, wanneer de Kerk-vergadering van Trenten hier afgekundigt wierdt. Dierhalve kan 'er niets uyt de Dekreeten der Trentische Vergaderinge tegens de huwelijken van onze Lands-luiden besloten worden, voor zoo veel dezelve aangezien worden als Kontrakten.

Wijders (waar op wel gelet moet worden) is door de gemelde Kerkvergadering besloten dat geen huwelijk kragtig zoude zijn, ten waar dat het ook openbaar was. En op dat de huwelijken openbaar zouden zijn, heeft ze begeert dat ze zouden aangegaan worden ten overstaan van den Priester : ten einde dat ze van de tegenwoordigheid des Priesters, als van een openbaar persoon, een openbaare plegtelijkheid zouden ontleenen. Doch in deeze landen zijn de Priesters geen openbaare personen. En vervolgens word de heimelijkheid der huwelijken in deeze Republiik door hen niet weggenomen ; nochte die onheilen gemijdt, dewelke uyt de heimelijke huwelijken voortkoomen, en zoo wel de Kerk als de Republiik verstooren. Zoo kan het dan de meening der Trentische Kerkvergaderinge niet geweest zijn, dat zoo een alhier de Bedienaar van 't huwelijk zoude wezen, door wien dezelfde Vergadering haar oogmerk geenzins konde bereiken.

Wat het antwoord der Heeren Kardinaalen belangt ; dat is door hen gegeven, wanneer deeze Provinciën voor Spaansche maar geen vrye Landen aangezien warden : wanneer de ingezetenen der zelve noch niet en wisten hoe zy het zouden of wilden hebben, en noch geen vaste form van een burgerlijke Vergaderinge of Republiik hadden aangenomen : en wanneer het ge-

zondste, en misschien wel het niet geringste deel der landzaaten den Spanjaart in hun hart genegen was, en zich inbeelde dat ze wel haast altermaal, na het slossen der beroerten, weder onder de gehoorzaamheit des Katolijken Konings zouden keeren. Zoo is dan het antwoord der Vaderen Kardinaalen gevoeglijk geweest in die omstandigheden van tijden en plaatsen, in dewelken het gegeven wierd: maar thans is het geenzins gevoeglijk; nu de Katolijken, zoo wel als de andere ingezetenen deezer landen, geen anderen Heer erkennen als hunne Staaten: en nu de Spanjaard zelf deeze landen in zijne brieven voor vrye landen erkent; en met de ingezetenen niet meer en handelt als met een wederspannig volk, maar als met zijne vrienden en bondgenooten; welker magt hy eer zoude zoeken te verdedigen als te onderdrukken.

Maar vorders, hoewel dat ik van dit gevoelen ben dat de huwelijken, die voor de Majestraat aangegaan worden, wettige huwelijken zijn; zodaanig dat de vleesfelijke vermenging, dewelke daar op volgt, moet vry gekent worden van den blaam der hoererye; zoo geloof ik echter niet dat ze verheven zijn tot de genade van een Sakrament; nademaal de Priesters alleen de Bedienaars der Sakramenten zijn: gelijk zy alleen zijn de Bedienaars van Christus; en de uydeelders van Gods geheimenissen.

Daar hebt gy, Doorl. Heer, mijn gevoelen over de huwelijken van mijne lands-luiden; en ook een verzekering dat ik altijd zal blijven,

UWER DOORLUCHTIGHEIT,

oetmoedigste en gehoorzaamste Dienaar,

J O H A N N E S,

Bisschop van Kasorien,

Pausfelijke Vikaris.

Onder

Ondertuffchen fichte hy zijne Geestelijckheit
 dooz een zonderlinge godbruchtigheit en dooz een
 onberispelijck leven. Men zou zijn huis dooz een
 kerk aangezien hebben. Daar was geen ober-
 daad / en geen het minste geraas. **S** Ochtends
 en **S** abonds wierd 'er in 't gemeen gebeden /
 daar hy meest althj tegenwoordig was / en de
 gewoonlijke gebeden der **H.** Kerke boozlas. **B**e-
 halven de **H.** Maagd / de koningin der Enge-
 len / wiens Litanyen hy gewoon was alle dagen
S abonds overlind booz zijne huis-genooten op
 te leezen / was hy ook gewoon de andere Hei-
 ligen / en booznamentlijck de Patroonen van
 ons Vaderland / zeer dikwils aan te roepen.
 Doozal nam hy zynen toeblygt tot hen / als
 'er eenige moeselijckheden in zijne bedieninge booz-
 bielen. Als hy zijne kerkelijcke bezigheden afge-
 daan / en zijne brieven geschreven had / bestede
 hy het oberige van den dag meest in 't bidden /
 en in wat goeds te leezen. Dagelijck wierd 'er
 ten zynen huize / en op de gestelde uur / **M**is
 gelezen : 't welke doorgaans dooz den Bisschop
 zelf wierd gedaan : behalven dat hy uyt eerbte-
 digheit / en volgens het gebruik en den raad van
 Godsdienstige mannen / zich eenen dag in de
 week van het **M**is leezen onthield ; en de **M**is
 van zynen Huis-kapellaan met alle godbrucht-
 tigkeit bywoonde. Zijne kleeding en huysraad
 was niet prachtig en niet al te slegt : zijne tafel
 was sober en eerlijck / aan dewelcke hy de **P**rie-
 sters / die van buiten quamen / doorgaans met
 alle vriendelijckheit en een bly gelaat onthaalde ;
 te weten als hy niet helet was dooz al te groote
 bezigheden / en niet gedwongen was zich om de
 hachelijckheit der tijden te verschuilen. En dooz-
 gaans liet hy een goed boek ober tafel leezen /
 of

Hy be-
 kragt de
 tucht-
 regels, die
 hy voor-
 schrijft
 door het
 voorbeeld
 van een
 heilig
 leven:
 zijne god-
 vruchtig-
 heit :
 zijne eer-
 biedigheit
 tot de Hei-
 ligen,
 voorna-
 mentlijk
 tot de
 Patroonen
 van ons
 Vaderland.

Zijne
 soberheit,
 herberg-
 zaamheit,
 en nedrig-
 heit.

of praate van geestelijke zaaken. Hy heeft / naar het voorbeeld van den H. Chrysoftomus, nooit of althans zelden / ten waar dat hy op reis was / zijn maal in een andermands huis gehouden. Den vrijdag en den zaterdag hield hy voor dagen van onthoudinge / of voor een soort van zachter vasten-dagen. Hy had maar eenen knecht voor zijn dagelijkschen dienst / dewelke een burgerlijk klerk aan had / in 't minste niet onderscheiden van de gemeene kledinge. Als hy te Romen genootzaak was een tweeden knecht aan te neemen / en deeze een mantel droeg van een andere kleur als de eerste / heeft hy verscheide Heeren van 't Roomsche Hof doen lachen / en zeggen ; *Questio Vescovo sta in ristretto* : Die Bisschop heeft het niet breed.

't Was het werk van zynen dienaar / hem 's avonds / als hy ging rusten / een godbychtig boek zoo lang voor te lezen / tot dat hy zachtjes in slaap was gevallen. Hy heiligde door gaans zyne reizen door godbychtige samen-spraaken / en somtijds ook niet overluud met zyne reis-gezellen te bidden. Daar hy was hy onder het reizen gewoon de voetstappen der Geloofspreekers / die het Geloof in deeze landen geplant / en dezelve met hunne voeten doozywandelt / of met hun zweet of bloed besprenkelt hadden / door een heilige geheugnisse te re-
ren.

In wat plaats / stad / of doorp dat hy aanquam / riep hy altijd de Heiligen aan / ter welker gedagtemisse de Kerken aldaar gebouwt waren ; of welker gebederen aldaar begraven lagen. En wyl zoo een plaatze weder betrekken-
de / bad hy dezelve Heiligen / zyne reis en al zyn-
nen

nen arbeid onder hunne bescherming te neemen. De preeking / het voornaamste ampt der Bisschoppen / bebligtigde hy met een zonderlingen puer. Paulijns ging 'er eene week voorby / of hy preekte Gods Woord opentlijk / of ten minste in zyn eigen huis. In het bezoeken van zyn Bisdrom was hy gewoon in iedere kerk of staat: zie te preeken. Na men heeft hem wel vier of vijf maalen op eenen dag het Goddelijk Woord zien verkundigen. Zelden bediende hy het Sakrament der Wijdinge of des Doornzels / of hy trachte de genen / dewelke stonden gelijdt of gebornt te worden / tot het behoorlijk ontvangen van deeze Sakramenten door de predikatie te bereiden. Men weet dat hy al eenige reizen / als de kerken al het volk niet konden laten / in het oyen veid hoor een groote menigte van toehoorders heeft gepreekt. Als sommigen daar om den haat van den Bisschop van Munster / Barent van Galen zaliger gedagtenisse / tegen onzen Prelaat eens zогten te berokkenen; om dat hy zich op de grenzen van dien Bisschop ophield / en aldaar predikte; heeft die edelmoedige Dors en Kerk-prelaat geantwoordt: Ik benijde het den Bisschop van Kastorien geenzins, dat hy met zulken toeloop op de grenzen van mijn Bisdrom preekt: in tegendeel ik roem 'er op, dat het gene van my niet gedaan word, door hem met zodanige slichtinge word behartigt.

Als Klemens X. den Stoel van Perrus bezleede / is hy in 't jaar 1670. omtrent de Herfst / volgens het voorbeeld van zijne voorzaaten / naar Romen gereist; ten deele / om verslag van zijne bedieninge aan den Pausselijken Stoel te doen: ten deele / om de Verdag-punten / dewelke tusschen de Geestelijtheit en de Georden

Zijne vlijtigheit in het preeken.

Voorna- mentlijk als hy de Sakramen- ten bedien- de.

Hy reist, volgens het voorbeeld van zijne voorzaaten, naar Romen om de het-

lige drem-
pels te
bezoeken,
en de reg-
ten der
Geestelij-
heit te be-
vestigen.

den boozhene ingegaan waren / tegens eenige tegenstrubbelaars te verdedigen. De Hoofden der Geestelykheit hebben hem ten dien einde brieven van boozschrybinge aan de Kardinaalen Barberini, Rospigliosi, d'Este, en aan meer anderen mede gegeven.

Hy wierd te Romem zeer vriendelyk / en met allerhande eertekenen / van zijne Heil. en van de boornaamste Kardinaalen ontbaugen. Na dat hy zijne zaaken naar wensch had afgedaan / is hy in 't volgende jaar omtrent de Nente-tijd / na dat Klemens hem deftige schenkaadjen en overblijfselen der Heiligen gegeven / en zijnen eigen ring had vereert / welgemoed naar huis gekeert.

Het ge-
rucht heeft
in 't land
gelopen
dat hy, op
hoop van
zijne Kerke
grooten
dienst te
doen, het
bekende
Formulier
heeft on-
dertekent.

Paderhand is 'er een gerucht dooz het land verspreidt dat de Prelaat / te Romem zijnde / dooz een Kardinaal van zeer groot aanzien betwogen was geweest om het beruchte Formulier van Paus Alexander VII. te ondertekenen : en dat hy daar toe aangezet was dooz de hoop / en dooz groote beloften / dat zulkis niet tot zijn er gen eer en boozdeel / maar tot het welvozen van zijne Kerke zou verstreken.

Juden dit zeggen waarachtig is / moet men gelooben dat het geboelen van de Godsgeleerden van Dankrijk / alwaar hy in de Godkunde was onderwezen ; en het boozbeeld van verscheide Bisschoppen van 't zelfde Rijk / dewelke geloofden dat de ondertekening op de leering maar niet op het feit zag / hem daar toe betwogen zullen hebben.

Sommigen getuigen dat de goddychtige Pre-
laat evenwel ober deeze daad naderhand in zijn gmoed ed zeer gepzangt is geweest : en dat hy dee-
ze blek / indien hy zich bezoevelt heeft / dooz vee-
le

te traanen heeft niptgewischt: gelijkt Augustinus van Cyprianus getuigt dat hy zynen misflag door zyn eigen bloed heeft afgespoelt.

Da dat de Bisschop upt Romen vertroosten was / is hem deeze brief door de H. Vergadering nagezonden: in denwelken hoogmaentlijkt gelet moet worden op de vermaaning / die 'er in staat / van de bevóelen der Majestraaten aante nemen en te gehoorzaamen.

DOORLUCHTIGE

en

HOOGWAARDIGSTE HEER

Als BROEDER.

ONder het gene, 't welke gy onlangs te Romen zijnde, raakende den toestand des Katolijken Geloofs in de Vereenigde Nederlanden, aan de H. Vergaderinge hebt voorgedragen, zijn drie dingen dewelke onzen Heiligsten Vader en de Kardinaalen der zelve Vergaderinge ten hoogste verblijdt hebben: en dewelke niet alleen tot groot bewijs strekken van uwen harderlijken yver, maar ook een blijk zijn van Gods zonderlinge goedheit over ons en over zijne Kerke. Het eerste was dat de Zendingen zoo wel van de eene als van de andere Geestelijkheid alle naarstigheid aanwenden om de zaligheid van de Katolijken aldaar te bevorderen, en hun alle hulpmiddelen des geestelijken levens met een onvermoeiden yver en vaderlijke liefde bezorgen. Het tweede, dat dezelve Katolijken met alle mogelijke godvruchtigheid en yver, en als om strijd, alles behartigen wat de zaak van den Godsdienst,

en

en de eerbiedigheid die zy den Kerkelijken Be-
dienaaren schuldig zijn, schijnt te raaken. Het
derde was, dat * ze zich zoo dienstwillig en zoo
vaardig toonen in de beveelen der Majestraaten aan
te neemen en te gehoorzaamen, dat de Hooge Overig-
heden listelijk begrijpen dat niemand hen in zucht tot
de gerechtigheit, of in getrouwigheid en liefde tot het
Vaderland, overtreft. Waar door zy voorwaar be-
toonnen dat ze waare en opregte kinderen zijn der Ka-
tolijke Kerke; dewelke door Christus vermaaning-
geleerd zijnde, al van de tijden der Apostelen af de
gewoonte heeft gehad van den Keizer te geeven 't gene
het Keizer toekomt; ja zoo wel voor de zaligheid en
het welvaaren der wereldlijke magten als voor hunne
eige altaaren en woonplaatzen te bidden. En wy twij-
felen niet of zy zullen altijd in dit gedrag, 't wel-
ke met de waare godvruchtigheid en de Christe-
lijke wijsheit overeenkoomt, blijven volharden:
te meer, daar zy u tot aanmoediger en leidsman
hebben; door wiens uytsteekende zorgvuldigheid
en voorzigtigheid, zoo als wy overtuygd zijn, de
zaaken van den Christelijken Godsdienst op zoo
goeden voet staan. Dewijl egter zijne Heiligheit
een vicrige begeerte heeft om den Godsdienst in
die landen, daar hy een uysterste genegendheit
voor heeft, te bewaaren en voort te zetten, kan
hy niet nalaaten van ons geduurig over die zaak
aan te spreken; gelijk wy ook niet kunnen na-
laaten van u geduurig tot het zelfde inzicht op te
wekken. Dierhalve vermaanen wy uwe godvruch-
tigkeit, en wy bidden haar op het allerkrachtig-
ste in den Heere, dat gy, achtervolgens uwe
magt over de Zendelingen en uw gezag by de
Katolijken, te weeg brengt dat ze alle volstan-

* De gehoorzaamheit jegens de onkatolijke Overigheden aan-
geprezen.

dig blijven in hunne zucht voor den Godsdienst, en in hunne gehoorzaamheit aan 's Lands Overigheden, dewijl'er niets regtmatiger en dienstiger is, te betoonen en in 't werk te stellen: en dat gy de gemelde Zendelingen door uwe bevelen en de andere Katolijken door uwe vermaaningen in de onderhoudinge van deeze pligten bevestigt. Want aldus zal het geschieden dat wy van tijd tot tijd nieuwe redenen zullen krijgen om ons te verblijden; verstaande dat het daar geduurig al beter en beter met den Godsdienst staat: en dat wy uwe uytmuntende deugd, dewelke ons al over lang door de faam, en onlangs ook door de daad zelf, bekend is geworden, en dewelke gy door uwe tegenwoordigheid aangenaamer en aanzienlijker hebt gemaakt, met nieuwe lofredenen zullen mogen ten hemel verheffen: zullende zijne Heilighheit ook de gelegenheden niet laten voorbygaan van dezelve uwe deugd te beloonen. Ik wensch u van Godswege alle heil en zegen.

Te Romem den 28. Maart 1671.

UWER HOOGWAARDE

als Broeder

ANTONIUS BARBERINI, *Kardinaal.*

Op de zijde staat:

Deeze brief kooft met den oorspronkelijken brief over een: dit getuige ik

Balthazar Wevelinchoven.

En beneden:

FREDERICUS, *Aarts-bisschop van Cesarea.*
Sekretaris.

Wanneer de Franſen in 't jaar 1672, de na-
buurige landschappen met hunne leger-benden
oerſtroomden / zijn de Kerken te Utrecht aan
de oude Bezitters weder gegeven; en dooz den
Kardinaal de Bouillon, die toen booz de eerste
reize in deeze landen gezien is / met de gewoon-
lijke plegtigheden der Kerke verzoent.

Als Utrecht
door de
Franſen
bezet was,
verrigte hy
aldaar de
Goddelijke
diensten
in de Dom-
kerk.

Hy reift
naar den
Koning
van Frank-
rijk; om
eenige ver-
lichtenis
voor het
Stift te
verkrijgen.

Zoo is dan onze Prelaat volgens zijnen pligt
derwaart gegaan: en behalven verſcheide Bis-
ſchoppelijke bedieningen / detwelke hy in meest
alle de Kerken aldaar verrigte / heeft hy van
tijd tot tijd in S. Maartens-kerke / of den Dom,
gepredikt onder een obergrooten toelooop van
volk. Zijne predikationen liepen doozgaans op de
Geloofs-verſchillen / detwelke hy met geen min-
der vrucht als ſticheinge verhandelde.

In het volgende jaar is hy op het verzoek
van de booznaamste ingezetenen des Stifts / en
niet medogendheit tot de burgerij / naar den Wel-
ler-Chriſtelijſten Koning in Drenthe gereiſt /
om eenige verlichtenis booz hen te verkrijgen.
Doch vernuts de Franſche benden deeze landen
kozt daar aan verlieten / heeft de Kerkboogd
zich booz een wijle tijds naar Antwerpen bege-
ben. Daar heeft hy ook niet ſtil gezeten: want
hem behalven dat hy zijne kerke van daar / zoo veel
hem doenlyk was / bezorgde; heeft hy in die
vernuaarde koop-stad zeer dikwils het Goddelijk
Woord gepredikt; waar toe hy geduurig dooz
de Paſtoors en Kanonniken derzelve stad / en
ſomwijlen dooz den Biſſchop van Antwerpen
zelf / wierd verzogt. Ja hy is ook naar Brussel
ontboden / om het Jubel-jaar van 't H. Sakra-
ment van mirakel / 't welke daar op het aller-
prachtigste gebiert wierd / dooz zijne welſpre-
kendheit te verciereen; Want hy behandelde de

wijsheit op een deftige wijze. Na dat hy dan
 een wijle tijds te Antwerpen vertoef had / is
 hy naar Huiffen, een stedekke van Kleef's-land /
 en een kleine mijl van Arnhem gelegen / ge-
 trokken; om van daar / als van een naarder-
 gelege plaats / het oog beter op zijne Kerk te
 konnen houden: en om de Katolijken / dewelke
 derwaarts / als tot een vellige vrij-plaats / in
 groote menigte uit de nabuurige onkatolijke lan-
 den quamen aangeloopen / door zijne aanspraak
 en door andere geestelijke ziel-spyzen te boeden.
 Op den zelfden tijd heeft hy daar de laage scho-
 len / dewelke zederd langen tijd verbalien wa-
 ren / door het gebruik der jonkheit weder op-
 geregt. Ook heeft hy het Klooster van S. Eli-
 zabet, daar hy zijn verblijf had genomen / als
 tot een quack-school aangestelt / om 'er aankomende
 geestelijken ten dienste van zijne Kerk op
 te quacken. Ook zijn 'er naderhand deftige man-
 nen uit voort gekomen.

Maar de geleerde Kerkhoofd heeft de Kerk
 niet alleen gesticht door zijne aanspraaken en ser-
 moenen / maar ook door geleerde schriften. Om
 de geloophigen in het geloof te bevestigen / en hun
 eenige verlichting in hunne vervolgingen toe te
 brengen / heeft hy in 't jaar 1670. een geleerd en
 godvuchtig Werke in de Nederduitsche taal
 uitgegeven onder den tijtel van Bevestiging in 't
 Geloof en Troost in Vervolgingen. Als 'er in
 het nabuurige Szaband en Vlaanderen kraake-
 len waren gerezen oer het hieren van de H.
 Maagd Maria; en sommigen eenige dingen door
 misbruyken en uytspoorigheden uitmaakten /
 dewelke wederom van anderen als wettige dienst-
 plegingen berdedigt wierden; heeft hy te Ant-
 werpen zijnde een Verhandeling in de Latijnsche
 taal

2. Machab.
2.

Van daar
 begeeft hy
 zich naar
 Huiffen.

Wat dat hy
 daar ver-
 rigt heeft.

Leedigen
 tijd heb-
 bende,
 schrijft hy
 verscheide
 boeken;

Als, Beve-
 stiging in't
 Geloof,

Van het
eeren van
de H.
Maagd
en van de
andere
Heiligen.

taal opgesteld van het eeren van de H. Maagd en van de andere Heiligen: dewelke naderhand / om meerdere vruchten te doen / in de Nederduitſche / en eindelyk ook in de Franſche taal is overgezet. Hoe groot dat zijne wijsheit was / zoo wel omtrent het eeren als omtrent de Levens-daaden der Heiligen / blijkt onder anderen uit een brief / den welken hy den 3. van September 1676. uit Duiſſen geſchreven heeft aan Pater Daniel Pappenbroek; welke brief met lof vermeld ſtaat in het * Antwoord aan Vader Sebastianus a S. Paulo: alwaar de Schryver van den Brief / te weten onze Biſſchop van Raſtorien / ook gezezen wordt als ſcherpzinnig en nauwkeurig in het onderscheiden van de rechte en on-rechte Levens-daaden der Heiligen / en als een naarſtige Lezer der zelve. Het zelfde blijkt ook uit den brief / denwelken P. Walenburgh uit Keulen heeft geſchreven aan Johan Neerkassel; en dewelke onder Rotterdam / daar toe van de Walenburgen handelen / verzoont zal worden.

Van het
lezen van
de H.
Schriftuur.

Gods
Woord
Verdedigd.

Van het
regte ge-
bruik der
Sleutelen.

Noch heeft hy in de Latynſche taale een Boek uitgegeven van het lezen van de H. Schriftuur, om het wettig gebruik van het Goddelijk Woord tegen de On-katolijken te verweeren / en den katolijken aan te prijzen. Dit boek is om des zelfs nuttigheit en deſtigheit naderhand ook in beide de taalen / de Nederduitſche en de Franſche / overgezet geweest. Lang daar na heeft de Schryver / zonder zijnen naam te melden / over dezelfde ſtoffe noch een ander werkje uitgegeven tegen den zogenaamden Savius, dewelk om te yeen behoorlyke verbiedicheit van het lezen der heilige Boeken had geſproken. Eindelyk heeft hy twee boeken geſchreven van het regte gebruik der

* Resp. ad R. P. Sebalt. a S. Paulo, part. 3. pag. 30.

der Sleutelen, onder den naam van de Boetvaardige Liefde; dewelke in deeze omstandigheden van tijden zeer dienstig waren. Dit werk is twee jaaren daar na / in een tweeden druk / wijdelooperiger en niet verbeteringen uitgekomen: en is dooz verscheide Keurmeesters der boeken / Leeraaren en Bisschoppen goedgekeurt en geprezen geweest: welcke goedkeuringen meest altemaal in 't begin van het werk gebonden worden.

Tot het opstellen van dit werk heeft hy den ledigen tijd besteedt / dewelke hem omtrent het einde van zijn leven / na veel reizens en arbeids / van Godt wierd gegeven. Het is bekend wat lot dat dit werk heeft gehad onder Alexander VIII. Maar van de andere kant kan ik niet verzwijgen de loffelijke getuigenis / dewelke Innocentius XI, Alexanders voorzaat / zoo wel aan het Boek als aan den Schryver had gegeven: Het Boek is goed, zeide hy / en de Schrijver is heilig.

Dezelfde Paus / dewelke den tijtel van Allerheiligsten met reden mogt draagen / had den Schryver / kort na deszelfs verkiezing en wijding / met een Pausselijk Brevet vereert; het welke beneden onder meer andere loffelijke getuigenissen van den Bisschop zal opgegeven worden.

Verscheide andere werkhies / dooz den zelven Prelaat geschreven / en naech ongedrukt / beruften onder den Heer van Heussen, dewelke zedert eenigen tijd zijn reis- en arbeids- gezel was geweest: als een Verhandeling van de aanbiddinge in den geest en waarheit: een andere van het Sakrament des Vormzels: en verscheide berdedig-schrijften dooz zijnen Amor Poenitens of Boetvaardige Liefde, van de welken de volgende hier verdienen opgetelt te worden: by dewelke wy

Verscheide
verdedig-
schrijften
voor het
laatste
werk:

ook / tot beter verklaaring / eenige Werkjes ge-
 boegt hebben / die tegens het vooznoemde Werk
 zijn geschreven :

I. VERDEDIG-BRIEF aan den uytmun-
 tendsten Kardinaal N. geschreven den 10. April
 1686 , bestaande in 10. zydjes / en beginnende
 met deeze woorden : Daar word een gerucht door
 de stad (Romen) verbreidt enz.

II. Tegen zeker BOEK , den naam voerende
 van De boetvaardige Liefde. Dit was de titel
 van een geschrift / 't welk tegens den Amor Pœ-
 nitens of de Boetvaardige Liefde van den Bis-
 schop van Kastorien was uytgekomen / en met
 deeze woorden begon : Op het bevel van uwe
 Doorluchtigheid heb ik gezien en met alle moge-
 lijke naarstigheid gelezen , enz. Dit geschrift be-
 stond in 14. zydjes ; in dewelken 117. stellingen
 uyt het gemelde boek des Bisschops aangetast
 wierden.

III. VERDEDIG-SCHRIFT vooz den Amor
 Pœnitens , tegen het gemelde Boek of 117. Op-
 werpingen : dit Verdedig-schrift begint aldus :
 Alle deeze opwerpen , enz. Het bestaat uyt
 138. zydjes.

IV. EEN BRIEF geschreven aan den Uytm.
 Kardinaal (de naam word wederom niet uytge-
 drukt) den 18. April 1686. Ik heb verstaan . . .
 4 zydjes.

V. AANMERKINGEN op eenige plaatzen
 van het volgende geschrift : Eenige plaatzen staan-
 de in het Werk van Johannes Bisschop van Ka-
 storien , genaamd AMOR POENITENS , volgens
 den druk van Emmerik van het jaar 1683 , aan
 den uytm. Kardinaal Ottoboni ; bestaande in 7
 zydjes. De plaatzen alhier bagebragt / en de-
 welke dooz deeze Aanmerkingen opgeheldert wor-
 den /

den / waren met vermilicoen getekent: en gemelde Kardinaal had 's Bisschops antwoord daar op verzogt.

VI. SMEEK - SCHRIFT by de H. Vergadering ingeleverd: en aldus beginnende: Aan uwe Uytmundendheden is ingelevert, enz. Het behelst 60. zydjes.

VII. GESCHRIFT of Brief van Honoratus Faber Jesuyt, aan een zekeren Vriend over het Boek, Amor Pœnitens: dit geschrift begint aldus: Zeer deftige man, ik heb het Boek van den Bisschop van Kastorien, 't welk gy my gezonden hebt, ontvangen. Het behelst 28. zydjes: achter dewelke dan volgen acht stellingen met een bonnis over iedere stelling. Dit bestaat samen in 14. zydjes.

VIII. ANDWOORD op het geschrift van Honoratus Faber Jesuyt; aldus beginnende: Zeer vermaarde Man en Vriend . . . tot noch toe heb ik het met verduldigheid verdragen. 180 zydjes.

IX. AANMERKINGEN op den Verdedig-brief van den Doorl. en Hoogw. Heer, den Bisschop van Kastorien, in den welken hy den eersten druk van zijnen Amor Pœnitens tegens zekker Geschrift tracht te verdedigen, BEANTWOORDT: Aan den uytmunt. Kardinaal Ottononi. Dit werkje behelst 5 zydjes; en schijnt niet van den Bisschop zelf / maar van den geleerden Heer Walloni opgesteld te zijn.

X. VERKLAARING van de meeninge des Bisschops van Kastorien over cenige zaaken dewelke, zoo als gezegt word, in den Amor Pœnitens berispt worden. Dit geschrift begint met deeze woorden: Die dingen dewelke gezegt worden: enz. 36 zydjes.

XI. **STEMMING**, of *Geschrift van den Kardinaal Capizuchi*. Dit begint aldus: Het werk genaamd *Amor Penitens* moct zekerlijk verboden worden, enz. 14 zydjes.

XII. **BEKNOPTE UYTLEGGING** van de Leering van zeker Boek, enz. om de 117 *Opwerpeningen van een naamloozen schryber te wederleggen*. Deze uytlegging bestaat in 23 zydjes en begint met deze woorden: De *Opwerpeningen dewelke in groot getal*. Dit is het werk niet van den *Bisschop*.

XIII. **SMEEK-SCHRIFT** in 't *Italiaansch*/ raakende het Boek van de *Boetvaardige Liefde* . . . dewijl 'er twee zijn. . . .

XIV. **ONDERSOEK** of het boek van den *Bisschop van Kastorien*, genaamd *Amor Pœnitens*, behoort veroordeelt te worden. Het staat in 3 zydjes/ en begint aldus: Indien het waarachtig was.

XV. **KORTE LYST** der Schrijveren, dewelke de noodzakelijkheid van een overheerschende liefde Gods beweert hebben, om vergiffenis van zijne zonden in het Sakrament van de *Biecht* te verwerven. 3 zydjes.

XVI. **REDENEERING**, in dewelke getoont word dat tot de *Regtvaardigmaaking* vereischt word een overheerschende liefde tot Godt; aldus beginnende: Tot meerder verstaanbaarheid. 74 zydjes.

XVII. Volgt een **VERZAMELING** van *getuigenissen over dezelve stoffe* / aldus beginnende: *Jacobus Naclantus*. 37 zydjes.

XVIII. Een **Werkje** met de zelfde hand geschreven / waar in twee *tegenwerpeningen* opgelost worden: getrokken 1. uit het 4 *Hoofdstuk* van de 14. *Zittinge der Kerkvergaderinge van* Cren

Trenten : ten tweede uyt de kragtdaadige werkinge der ontbindinge. Het begint : Tegen de noodzakelijkheid van het berouw , ontstaande uyt een overheerschende liefde, enz. 24 zydjes.

XIX. Een BRIEF door hem geschreven aan den Bisschop van Grenoble / en aldus beginnende : Doorluchtigste Heer , zeer Godsdienstige Kerkvoogd, dat gy den *Amor Pœnitens* niet zonder vermaak gelezen hebt, enz. Deze brief is geschreven den 16. February 1685 / en bestaat uyt 60. zydjes.

XX. SMEEK-SCHRIFT by Alexander VIII. ingeleverd in de maand Juny 1690. om te verzoeken dat het *Dekreet* tegens den *Amor Pœnitens* niet mogt afgekundigt worden. Het begint aldus : Door die goedertierendheit , en bestaat 2 zydjes.

Sommige geschriften / zoo als wy reeds aangemerkt hebben / zijn niet van den Bisschop van Historien.

Als hy een der boozmaansste Kardinaalen verzoegt / de gemelde boeken onder zijne bescherming te neemen / schreef hy hem onder anderen de volgende woorden :

... Ik hoop dat het met dit werk even eens zal gaan, gelijk het gegaan is met het Boek *over de Zendingen*, het welke mijn voorzaat Philippus Rovenius, Aarts-bisschop van Philippen, in 't jaar 1624. aan de Kardinaalen van de Vergaderinge over de voortplantinge des Geloofs heeft opgedragen. Want dit boek, na dat het door de samenspanning van cenige Religieuzen gedoemt was, is op het bevel van Urbanus VIII. wederom nagezien door Kamillus Cæsar, Raadsman in de Vergaderinge van den *Index*, en Regent

der Parochi-kerke van S. Johannes te Romem. Deze deſtige Man heeft zich in het onderzoek van dit Boek niet gedragen als een hekelzuchtige lettervitter, maar als een zeer wakkere voorſtander, met alle de verdagte plaatzen, dewelke hier en daar in het boekje van Rovenius te vinden waren, aan de leeringe der Kerkelijke Regelen en der Heilige Vaders te toetzen. Na dat hy dit onderzoek met een onvermoeiden yver had gedaan, heeft hy de volgende getuigenis aan het gemelde boekje gegeven:

” Dit Werk is ten hoogſte geleerd, godvruchtig en vol van zeer deſtige raadgevingen voor de voortplantinge en verbreidinge des geloofs, en de beſtierreng der zielen: en het verdient altijd gelezen te worden, zoo wel van de doorl. Kardinaalen, dewelken het beſtier hebben over de Voortplantinge des Geloofs; als van de Biſchoppen, Zielbeſtierders, en de Overſten der Religieuzen.

Een groot
getal
Sermoc-
nen.

Doegt hy de voornoemde Schryften des Wiſchons een groot getal van allerhande Sermocnen / dewelke door hem voor het volk zijn gedaan / en onder de Geestelykheit beruſten.

Behalven alle deeze Boekjes en Verhandelungen heeft hy / als zich een nieuwe gelegendheit op-deed / verſcheide Brieven aan zijne Geestelykheit en het hem toevertroude volk geſchreeven: als hy voorbeeld in het jaar 1664. wanneer de pest in deeze landen was ontſtoeken: in het jaar 1679 / wanneer Innocentius XI. zaliger gedagteniffe 65. ſtellingen / als ten hoogſte zielverderfelijck / door een heilzaam Dekreet beroorde: wanneer de krooniſche Pauzen een Jubilé,
of

of eenige plegtelyke Afsaaten verleenden. Ter gelegenheit van diergelyke afsaaten heeft hy eens of tweemaal / doch voornamelyk in het jaar 1677 / zeer heilzaame onderregtingen uytgegeven.

Ook heeft hy den 8 October 1683 een Vermaan-brief uytgegeven / om te beletten dat de giften en aalmiffen der geloobigen / tot nadeel van de eige Kerken en armen / en vooz-al van de tweeskinderen / dooz eenige landloopers niet geboert en werden naar bzeemde landen. Doch heeft hy aan verscheidene zeer geleerde en destigge mannen / als aan Antonius Arnaldus en aan meer anderen / doozgeleerde brieven / dewelke wel Craktaaten mogen genoemt worden / geschreven ober verscheide punten van de Kerk-tucht. Aldus heeft hy in het jaar 1685. met den zeer aanzienlyken en hoog-achtbaaren Heer Snellaart wijsdloopig getwistredent ober de Opvolginge der Engelsche Bisschoppen; te weten / of dezelve vooz wettig moet gehouden worden of niet: welke opvolging dooz den Bisschop van Astorien tegengesproken wierd; om dat zy het Priesterschap / den grondslag der Bisschoppelyke Wjdinge / vooz geen Sakrament erkennen; tertwyle dat de Heer Snellaart de gemelde opvolging voozsprak / en met geleerde redenen verdedigde.

Om te beter vooz het Utrechtsche Bisdom te zorgen heeft hy te Loben / behalven het Kollegie van het Haarlemsche Bisdom / noch een zeer vruchtig Kollegie doen bouwen vooz die van 't Utrechtsche Bisdom / dewelke op de Godkunde zonden studeeren. Van dit tweede Kollegie heeft hy zeer heilzaame wetten en een heilige en bequaame tucht voozgeschreven; en het zelve op

Verscheide
andere ver-
handelin-
gen.

Hy heeft
te Lovcn
een tweede
Kollegie
voor die op
de God-
kunde stu-
deeren,
doen bou-
wen;

zyn

en aan het
zelve heili-
ge wetten
voorge-
schreven.

zijn doodbedde nijdelyk begiftigt. Zoo dikwils
als 'er eenigen / 't zy uyt de gemelde Kollegien
't zy van een andere plaats / by hem quamen
om gewijdt te worden / nam hy een Godsgeleer-
den of twee / van die by hem inwoonden / in
zijn gezelschap; en onderzocht die aankomelingen
zeer naukeurig omtrent hunne wetenschap en
geleerdheit. En al die de vereischte geleerdheit
en gaben niet en hadden / wierden door een va-
ste wet afgewezen.

Enter was hy zeer vriendelyk / en als een
tweede Moises ten hoogste goedaardig. Nau-
welijks is 'er oit iemand bedroefd of ledig van
hem gescheiden. En als hy genoodzaakt was iet-
wets aan deezen of geenen tegen zijne aangebore
goedaardigheid te weigeren / zoo liet hy hen
evenwel niet vertrekken / zonder hen alvorens
door zijne beleefdheit / vriendelijtheit en ver-
troosting te neer te zetten. Wy hebben het
meer als eens gezien dat hy gedwongen zijnde
eenige arme Geestelijken af te wijzen / hun
eenige penningen tot hunne vertroosting heeft
bereert.

Hy onder-
zocht zelf
de Gods-
geleerden
die hy stont
te wijden.
De onge-
leerde, en
die van
Godt niet
geroepen
waren,
wierden
van hem
afgewezen.

De godbzuchtige Prelaat zag daar boorna-
mentlyk op / of de genen dewelke naar de Wij-
ding stonden van Godt wel geroepen wierden;
en of ze niet den geest der Kerke begiftigt en
van een goed gedrag waren. Hy had geduurig
in den mond deeze spreuk der h. Kerke raaken-
de de Wijdelingen: Die tot deezen staat verko-
zen worden moeten uytmunten in een hemelsche
wijsheit, in goede zeden, en in een langduuri-
ge onderhoudinge der rechtvaardigheid. Dier-
halven maakte hy zwaarigheit van zodaanige
jonge pastoren tot Kerken te wijden / dewelke
maar naar de Wijdzels stonden om een kerke-
lijst

lijft ampt met inkomsten te bekoomen; en van
 detwelken geene of kleine hoop was dat ze zich
 ten dienste der Kerke zouden besteedden. Om de-
 zelve reden nam hy die zeer bezwaarlijk tot Prie-
 steren aan / detwelken maar voor zich zelven en
 voor hun gemak en hermaakt stonden te leeben / en
 buiten alle harderlijke zorg begeerden te blijven.
 Want hy was overtuigd dat de Priesters niet
 ingestelt zijn voor zich zelven / maar ten dienste
 van anderen / en om te arbeiden en wuchten
 voor te brengen. Daarom had hy altijd voor
 oog en de vermaaning van den Paus tot zijnen
 Voorzaat Sasboldus: Dat 'er niet als Geleerde
 en beproefde mannen tot Priesters moeten aan-
 genomen worden. In de bedieningen met last
 van zielen te begeeven lusterde hy na geen vleesch
 of bloed: maar tot de openstaande kerkeijlike
 ampten schikte hy de zodaanigen / detwelke daar
 toe door hunne wetenschap (niet die opgeblaze
 en onzuchtbaare / maar de rechte wetenschap en
 voorzichtigheit der Heiligen) en door hunne goede
 zeden en godbzuchtigheit in aanzien quamen:
 zonder dat hy somwijlen op zijne magen en wel-
 behoudenden paste / of zich aan hunnen haat en op-
 spraak / detwelke hy wel te gemoet zag / gelegen
 liet leggen.

Hy heeft het Katolijck Geloof tot zijne dood
 toe met een onbezweken gemoed voorgestaan.
 Al zijne zorg is altijd geweest het zelve te ver-
 dedigen en te verbeiden. Hy heeft het altijd
 in zijne Leeringen en Sermoenen ondersceunt;
 voornamentlijk wanneer zekere Hooggebore Gra-
 vin in Kaleffland / door de listigheit der Predi-
 kanten en door den onvoorzigtigen raad en het
 antwoord van eenige Katolijcken / van ons Ge-
 loof was afgetwecken / tot groot nadeel van 't
 zels.

In het be-
 geeven van
 bedienin-
 gen met
 last van
 zielen zag
 hy op geen
 vleesch of
 bloed.

Zijn yver
 in het oude
 Geloof
 te staan.

zelfde Geloof in de Landen aldaar. Om daar tegen te zeggen heeft hy aauftonds eeuige van de geleerdste Priesteren der Geestelijkheid derwaart gezonden. Den zelfden pber heeft hy betoont/ met het gulde Boekje van den Bisschop van Kiondom/ te weteu de Uytlegging des Katolijken Geloofs, uyt de Fransche in de Latijnsche taal ober te zetten.

Ober deezen pber is hy gepezen getweest door gemelden Bisschop van Kiondom; dewelke hem deswoegen den 22 Mey 1678 met deeze woorden heeft geschreben uyt S. Germain: Ik ben u ten hoogste dankbaar dat gy mijn Boekje in de Latijnsche taal hebt overgebracht, enz.

En niet alleen heeft hy de regten der Geestelijkheid door zijne geschriften/ door zijne Kroonsche reis/ en met een ongeloooffelijken arbeid boozgestaan: maar hy heeft ook met alle kragt booz de gerechtigheden en de vryheit der Geoordenende Priesteren gestreden.

Want als de Majestraat van Amsterdam in het jaar 1686/ ter oorzaake van de verholgingen dewelke in Dankrijk tegens hunne Geloofsgenooten opgerezzen waren/ besloten had de Geoordenende Priesters uyt hunne Stad te verduyben: boozgebende dat dezelveu/ als doorgaans Nyllanders zijnde/ minder zucht booz het Vaderland hadden en veel gelds uyt het zelve verboerden; heeft ze hem/ als hooge achtting booz zijnen persoon hebbende/ booz haar ontboden. Waar op hy booz de gemelde Geoordenen heeft gesproken; en met zulke kragt en behendigheit booz hen heeft gepleit/ dat de Majestraat haar booznemen heeft verandert.

De Obersten der Geoordenen zelf/ zich booz deeze gebiedstigheid verpligt vindende/ hebben hem

hem daar over bedankt. En nochtans / niet tegenstaande deeze welbaad aan de Religieuzen bewezen / heeft de nydigheit hem op de volgent de wijze beloont.

De veroordeeling van zijn Boek (den *Amor Penitentis* van den Bisschop) zoude ons nu aangenaam zijn; dewijl hy, gelijk ligt te denken staat, onder de hand samenspant met de Hollanders; dewelke alle de Geordenden, om de Fransche beroerten, willen verdrijven. Dit heeft de *Minnehoeder* van Paasschen zich niet geschaamt den 31 1686 in een briesf uyt Aoven naar Romen te schrijven.

Deeze huile lastering heeft de Bisschop verplettert in den volgenden briesf aan den Kardinaal Karpegna.

Een aanzienlijk man, met wien ik vriendschap onderhoude, heeft een briesf in handen gekregen, dewelke naar Romen is geschreven; en in denwelken voorgegeven word dat ik met de Grootm. Staaten van Holland ben samengespannen om alle de Geordenden uyt deeze Landen te verjaagen. En dit is geschreven aan een man aan wiens huis veel geloop is; op dat dezelve zulks door Romen verspreidende tegens my een grooten en algemeenen haat zoude berokkenen; en de verdooming van mijn Boek, als een noodige en gewenschte vertroosting voor de verdrevene Religieuzen, des te lister van de gestoorde Rogteren zoude verkrijgen. De veroordeeling van zijn Boek, zoo spreekt de gemelde Briesf, zoude ons nu aangenaam zijn, dewijl hy, gelijk ligt te denken staat, onder de hand samenspant met de Hollanders; dewelke alle de Geordenden, om de beroerten in Frankrijk tegens de Onkatholijken, willen verdrijven.

Al weet ik wel, Uytmuntendste Heer, dat de gepurperde Vaders zoo ernsthaftig en voorzigtig zijn, dat ze zich door diergelijke geruchten niet zullen laten beweegen of omzetten, zoo acht ik het evenwel mijnen pligt deezen laster af te weeren.

De zaak is aldus gelegen: Het ontweer, 't welke de Kerken der Onkatolijken en de Onkatolijken zelf in Frankrijk heeft verplettert; of die het niet kon bekeeren of verpletteren in een gewillig ballingschap heeft doen vertrekken, heeft alhier in de gemoederen van meest alle de Onkatolijken een grooten haat verwekt tegens den Katolijken Godsdienst. In vijf der Vereenigde Provinciën staan onze Vergaderingen zoo te zeggen stil; en de Priesters zijn 'er nergens vry, als in dikke duisternissen of in hunne schuil-plaatzen. Doch in deeze rampen trest de vervolging alle Zendingen zonder onderscheid, het zy dat ze van de Wereldlijke of van de Geordende Geestelijkheid, 't zy dat ze Inboorlingen of Uytlanders zijn. De Staaten van Holland hebben zich langen tijd beraaden, wat besluit dat ze omtrent de Katolijken zouden neemen. De yver tot den hervormden Godsdienst praamde de Overigbeden om de Katolijken, als tot een bequaame wederwraak, te straffen door het verzenden van hunne Priesters. De genegenheit om de Katolijken, derwelke een groot getal van de Ingezetenen uytmaaken, en veele van dewelken alhier zonder Priesteren niet zouden willen blijven, in deeze Landen te behouden, stuiten hen in het voorneemen van alle Priesters volkomenlijk te verjaagen. Terwylje dat zy dus beraadslaagden, hebben meest alle de Majesstraaten der Provincie van Holland dit voor het bequaamste middel aangezien, dat ze sommige Priesters zouden verdrijven, en sommige

mige laten blijven: zodaanig te weeten, dat ze de Inboorlingen zouden laten blijven; geloovende dat dezelve hun Vaderland zekerlijk geuegen zijn, en 't gene zy vande gemeenten trekken niet buitens Lands verwoeren: maar dat ze de Vreemdelingen zouden weg zenden; meenende dat dezelve zoo niet genegen zijn voor het welvaaren van deeze Landen, en de penningen die zy hier inzamelen dikwils tot andere gebruiken als voor de behoefstigheden der Hollandsche Katolijken besteeden. Als dit byna met eenpaarige stemmen was doorgegaan, heeft de Keizerlijke Gezant voor de Katolijken gesproken: en om het verjaagen der wylandische Zendelingen te beletten, heeft hy aan de Staaten te kennen gegeven dat volgens mijn zeggen, en naar mijne verklaring, de inlandsche Priesters te weinig in getal waren, om alle de Catolijken van Holland in het geestelijke te kunnen bedienen. Deeze mijne verklaring heb ik door een plegtelijken Brief bevestigt, op dat de Doarl. Gezant van zijne Keizerlijke Majesteit mijn gevoelen en oordeel des te gemakkelijker aan de Staaten zou kunnen voordraagen. Hier door is het geschiedt dat de Geordenden tot noch toe alhier zijn gebleven. Noch heb ik over twee of drie jaaren, gelijk aan gansch Holland bekend is, te weeg gebracht dat de Geordenden niet verjaagt zijn uyt de Stad Amsterdam.

Gy ziet dan, Uytmundendste Heer, met wat ondankbaarheid en verwatschinge van de waarheit my te last word gelegd als of ik met de Hollanders heimelijk zou samenspannen; dewelke de Geordenden om de Vervolgingen der Gereformeerden in Vrankrijk, uyt het Land willen bannen.

Doch dit heeft men moeten verzioren; om een Boek, 't welke zy door de kragt der waarheit niet konnen t'on-

derbrengen, door list en laster-taal te onderdrukken. Men heeft den Bisschop van Kastorien valschelijk moeten beschuldigen van het verdrijven der Geordenden bezorgt te hebben; op dat de Apostolische Stoel de smert, die zy uit deeze verjaaginge zouden opgevat hebben, door de veroordeeling van den Bisschop van Kastorie zoude verzoeten.

*Wie had gedacht dat Hemelingen
Van zulk een gramschap zwanger gingen?*

Zijn yver
in den vrij-
dom van
zijne Kerk
voor te
staan.

Zijn yver is niet slapper geweest om den vrijdom van zijne Kerk tegen zijne Geloofs-gemooten te verdedigen. Geminge Edelluuden in de Vereenigde Nederlanden wilden zich het regt aannatigen van Pastoorz tot de openstaande Kerken / dewelke doorgaans op de kosten der Ingezetenen gebouwt zijn / te benoemen: te weeten in zulke plaatsen dewelke hunne Ambachtheeren hebben / en daar zodaanige Ambachtheeren het regt van boozstellinge in de openbare Kerken / dewelke nu in de handen der Onkatholijken zijn / als noch bezitten of van ouds bezeten hebben. Daar tegen heeft de godvruchtige Byschoep alle middelen in 't werk gestelt om de Kerken / dewelke van dit juk vrij waaren / van zodaanige slavernye te bevrijden: heeft dien vrijdom door verscheide vertoogen bewezen: heeft tot naarder bewijs het oordeel en de getuigenissen van verscheidene Leeraaren / doch voornamentlijk uit de hooge Schole van Loben als naast gelege zijnde / opgehaalt; en heeft eindelijk de regtvaardigheid van zijne zaak op het allerklaarste / doch met alle mogelijke beleefdheit / ten toon gestelt. Ook hebben de Bedienaars van den Pausselijken Stoel 's Bisschops god-

vrucht
III. Deel

burchtigheit en yber in deeze zaak gevezen. Aldus heeft de Graaf Tanara, toen Inter-nuncius te Bussel / nu Kardinaal / den 14 May 1682 een Briesf aan den Biffchop gefchreven; in dienwelken hy den drift van gemelde Edel-luden / in dat recht van voorfteilinge ftaande te houden / noemt een bederfelijk misbruik. Doch fchreef hy aan den Biffchop / in een briesf van den 18 Maart 1683; . . . De begeeving van de gewaande regten van voorfteilinge moet vol-gens de uytpraak van zijne Heilicheit gelaten worden aan uwe Doorluchteit; ter tijd toe dat 1er te Romen, na een rijp onderzoek der zaa-ke, anders befloten worde.

Om deezen zijnen yber / in het Geloof / de Kerk-tucht / en den vyjdom der Kerken te verwe-
ren / heeft hy terwyle dat hy zoo een zwaartwig-tig ampt in deeze Landen / en dikwils in zeer hachelijke tijden / bekleede; outelbaare moeje-lijkheden moeten uytftaan en verduwen. Doorna-mentlijk is hem dit eens wederboren / als een zeer hoosaardig menfch zijne getrouwigheit je-gens het Vaderland / dewelke honderd en hon-derd maalen gebleeken had / op een zeer vuyf-
waardige wijze trachte verdragt te maken. Doch de kloekmoedige Prelaat / stemmende op Gods byftand / heeft alle moeje-lijkheden en zwaarigheden met een heldenmoed uytgeftaan en overtoon-nen / tot dat hy den 24 April 1686 een zeer la-
ftige reis naar de upterfte grenzen van zijne Kerk heeft aangenomen. Doch eer dat hy op reis ging / heeft hy / als of de dood aanftaande was / voor zijne eige zaaken en voor die van zijne Kerk gezorgt. Ook heeft hy de magt en den zegen van den Apoftoliffchen Stoel voor deeze lange en moeje-lijke togt verzoegt / en in

Hier om heeft hy fomtijds zware rampen te liden ge-
had.

Zijne dood als voor-ziende, gaat hy zijn Bifdom voor de laaste reis bezoeken.

zijnen brieft duidelijk gewag van de dood genaakt / als of hy toen al een voorbeduiding van de aanstaande dood gevoelde.

Zijne dood. Zwol is de uiterste plaats van zijne reize geweest. Daar is hy / gansch afgemat en uytgeput zijnde / ziek geworden. En na dat hy een algemeene Biecht gedaan / en zijne laatste regten had ontvangen / heeft hy onder het herhaalen van deeze woorden / Verzadig my Heer met de vertigheit des Koorns, den Geest aan den Heere gegeven.

Psal. 147.
v. 3.

Het volgende is getrokken uyt de Aanteekeningen van Heer Barth. Pesser.

Den 11 Junij / s' morgens heel vroeg / als alle de deuren noch gesloten waren / is het lijk van den overleden Bisschop op een gedekten wagen gelegd; en met het openen van de Stads-poorten weg gevoert. Suiten de poort stond noch een andere wagen en waachte; op den welken / om het lijk te bergeselschappen / gezeten waren de G. Heer H. Franc. van Heussen, Bizzitter van het Utrechtsche Biskariaat; ende Heer Hermannus Ter Hoente, Warts-priester van Cwent en Regent van de Klooster-nonnen aan de Glaan: welke Heer Ter Hoente wederom by ons te Zwol was gekomen / om zijne laatste pligten aan zijnen waarden en overleden Bisschop te betrouwen. Doch zaten op den zelfden wagen de Heer Cornelis Stakenburg, een der voornaamste Pastooren van Utrecht: Alardus van Blokhoven, Pastoor te Zwol / by wien de Bisschop zijne laatste huisvesting heeft gehad: en Evert, de knecht van den voornoemden Heer van Heussen. Maar di (Barth. Pesser) heb lieker

ber met Johan van Weert, den huns-dienaar van den overleden Bisschop / op den zelfden wagen met het lijck willen ryden.

§ Abonds zyn wy aan de Glaan / daar de Prelaat pas te vore de Bisschoppelyke bedieningen met een uitersten pber verrigt had / gelukkiglyk met deszelfs Lichaam aangekomen: hoewel dat de weg niet zeer gebynlikelyk was; en daar by 17 uren lang en zeer moeijelyk was geweest. Wy hebben op weg geen aanstoot van de On-katolijken geleden / door welkers Landen wy geduurig moesten ryden.

Den 12 Junij / op het Kreef van S. Odolphus Kanonnik te Utrecht / en daags door het hoogtyd van het Allerh. Sakrament / is het Lichaam van den Bisschop van Historien aan de Glaan begraven in de kerk van het Rome-klooster aldaar: welke Popen / levende volgens den derden Regel van S. Franciscus, al eenige jaaren te vore op het bevel der Staaten uit Almelo waren vertrokken; en zich aan de Glaan / gelijk wy boven in de kanttelingen aangemerkt hebben / hadden neergezet.

Veertien Prieesters hebben de Bezaaftensse bygewoont: van detwelken acht het Lijk naar de kerk gedaagen hebben. Daar zou veel grooter toeloop van Prieesters en van andere menschen zyn geweest / indien het hoogtyd van den volgenden dag zulks niet had belet / en wy de zaak zoo stil niet gehouden hadden.

Want wy bonden geraadzaamer het Lijk niet minder toeloop van menschen ter aarde te bestellen; als het zelve / en ons ook / op de reis door enig gebaar bloot te zetten. Zoo verre nochtans als de plaats en de tijd het toelieten / hebben wy de uytvaart eerlyk / sicheerlyk / en

goddijchtiglyk gedaan. De meergemelde Heer H. Franc. van Heussen, als lid van het Dikariaat van Utrecht / en het zelve Dikariaat verbeeldende / heeft de Mis gezongen / geholpen dooz den voornoemden Heer Cornelis Strakenburg; en gedient van Mynheer Hermannus van Leiden, Pastoor van Oldenzeel / als Diacon; en van gemelden Alardus van Broekhoven, als Onder-diacon; terwylle dat de andere Pitefers omtrent den Outer stonden / en by beurten zongen.

Het Lichaam van den overleden Bisschop is begraven voor het Altaar / het eenigste dat 'er is / in het vooyste gedeelte van de Kerk. En wy verstaan dat 'er al menschen uit ver-selege plaatzen koomen om hetzelve te bezoeken.

Dit Graf-schijf staat in 't Latyn op zyn Tombete te leezen:

AAN

AAN DEN GOEDEN EN GROOTEN GOD:
HIER RUST NA VEEL ARBEIDS.

JOHANNES NEERKASSEL,

TE GORKUM IN HOLLAND GEBOREN,
**PRIESTER VAN HET ORATORIE,
BISSCHOP VAN KASTORIEN,
APOSTOLISSCHE VIKARIS**

IN DE VEREENIGDE NEDERLANDEN.
ZYNDEN IN ZYN GEDRAG, REDEN, SCHRIJFEN, ZEDEN,
EINDELYK IN ZYN GANSCH LEVEN, WAARLYK EEN APOSTOLISCH MAN GEWEEST.

ZYN GANSCH LEVEN
HEEFT HY BESTEEDT TEN DIENSTE VAN DE
KERK EN VAN DE WAARHEIT.

HY IS GESTORVEN
IN HET HOEDEN VAN DE EERSTE, EN HET VERDE-
DIGEN VAN DE LAATSTE.

HY HEEFT DE WAARHEIT
ZOO BEMINT, DAT HY HAAR ALLEEN TRACH-
TE TE BEHAGEN, ZOO GELEERT, DAT DE
ZALVING ZEEL SCHEEN TE LEBREN:
ZOO BESCHRMT, DATZE ALTYD
DE OVERHAND BEHIELD.

**HET VERVAARLYK PAK
DER KERKREGERINGE,**
DAAR HY VOOR SCHRIJFTE,
ALS HY 'ER TOE CEROEPEN WIERD,
HEEFT HY MET TEGENZIN AANGENOMEN,
MET EEN ONVERMOEIDEN YVER GEDRAAGEN
EN DOOR DEN LAST VAN DEN DAG EN DER HITTE

AFGEMAT
ONDER HET BESOEKEN VAN ZYNE KERK
TE ZWOL IN OVERYSSEL
SAMEN MET ZYN LEVEN AFGELEIT,
DEN 6 JUNX M D C LXXXVI.
ZYNDEN LX JAAREN OUD, EN XXIV JAAREN
BISSCHOP GEWEEST.

De Doorl. en Hoogw. Heer

PETRUS KODDE,

*Aarts-bisschop van Sebaste, Pausselijke
Vikaris in de Nederlanden.*

Zijne
geboorte.

PETRUS KODDE is te Amsterdam in 't
jaar 1648 / drie dagen voor het Feest van S.
Andries, uit Katholijke en zeer eerlyke ouders
geboren.

Hy studeert
te Loven in
de Filosofy;
dewelke hy
aldaar ook
voorleest.

Da dat hy noch jong zijnde zich in de Ver-
gadering der Oratoren had begeben / heeft hy
zijne studie op de Godkunde in de Hooge Scho-
le van Loven gelukkiglyk vol-eindigt: alwaar
hy ook een korten tijd de Filosofy in het Colle-
gie van het Caltrum heeft voorgelezen. Kort daar-
na is hy / om met meer wysheit te studeeren /
naar Frankryk gereist.

De God-
kunde leert
hy ten deele
te Loven,
ten deele in
Frankryk.

Da dat hy zich eenige
jaaren te Parijs / en naderhand te Orleans / had
opgehouden; is hy weder naar zijn vaderland
gekeert: zijnde van zijne reis naar Italien / de-
welke hy reeds aangevangen had / te rug ge-
roepen door een brief van den Bisschop van Ka-
storien; dewelke toen met een algemeenen roem
van godbuechtigheit en geleerdheit de Katholijke
Kerk der Vereenigde Nederlanden als Pausselij-
ke Vikaris regeerde.

Zijn ver-
blijf te
Luiffen by
den Bis-
schop van
Kastorien.

In zijn vaderland aangekomen heeft hy eeni-
ge jaaren onder het opzigt van dien geleerden
en heiligen Prelaat / en in het zelfde huis met
hem / gewoont. Daar bracht hy zynen tijd oer-
met zich in de heilige wetenschappen te oefenen /
en



Illuſtriſſimus ac Reverendiſſimus Dominus
D. Petrus Coddæus
Archiepiſcopus Sebaſtenus Vicarius
Apoſtolicus per fœderatum belgium.

en met het leezen en bemediteeren van de H. Schrift : en men zag hem reeds in zoo veel denngden uytmuntten ; als hy voorbeeld in god-
 vruchtigheid / opregtigheit / eebondigheid / staa-
 tigheid / zagmoedigheid / wijsheit / gematigd-
 heit ; dat de Dooz. Bisschop van Kasterien hem
 in het jaar 1683. de eerste Pastory der stad U-
 tregt / en kozt daar ook een gedeelte van zijn
 moejelijc betoand / heeft opgedragen / met hem
 onder het getal van zijne Onder-bikarissen aan
 te neemen.

Hy word
 Pastoor te
 Utrecht ,

en Onder-
 vikaris.

Op het aanvozen van deezen Kerckvoogd heeft
 hy ontrent deezen tijd de Uytlegging van de Ka-
 rolijke Leer , detwelke dooz den Bisschop van
 Rondoni in 't licht gegeven was / ten dienste van
 onze landskinderen zeer nauwkeurig in het Neder-
 duitsch vertaalt en uytgegeven : in welcke taal
 hy meesterlijc erbaren was.

hrow yH
 nro: d'op
 saken ter
 nab der
 god: d'ig
 s'k'X m'v
 uyt

Zijne allerbooznaamste gabe is geweest een
 Bijzondere boozzigtigheid in zijn doen en laten /
 en een ongelooffelijke rijpigheid van oordeel in
 een zaak te overleggen. Hy overwoeg alles ; de
 allermoeijelijste en neteligste zaaken kernde hy
 om en wederom / en bezag ze van alle kanten :
 hoe verward dat de zaaken waren / hy wist ze
 te ontwarren : hy liet zijn oog op alles gaan :
 goene draajerijen ofte bewimpelingen / of hy
 wist ze te ontdekken : hy zag in alle zaaken booz
 uyt wat 'er uyt zou konnen volgen. Doch wat
 uytkomst der zaake dat hy wogt boozzien / hy
 stond egter nimmermeer betentend / als het de
 gerechtigheit en waarheit gelde / en als het zijne
 post was daar booz te strijden. Woorders was hy
 gewoon in alles de maat te houden / altijd zagte
 zinnig te werck te gaan / de uytterste en al te stren-
 ge overleggingen noit goed te keuren / in heele

Zijne
 gaven en
 deugden.

dingen toe te geeven / veele dingen tot behou-
ding der rust te verdraagen / de berongelijkin-
gen niet volgens de boozigtigheid des bleefschij-
te ontbeinzen / maar volgens de Chyristelijke lief-
de te bereeuen.

Hy had een zekere wonderbaare welvrykenda-
heit in het yzelen. Zijne redeneering was def-
tig / net / klaar / zoo van passen opgesfeld dat
er niets ontbrak / en niets overtollig was: ciet-
lijk in woorden / praalende door deftige zinspree-
ken / en bequaam om de gemoederen te treffen:
eindelyk aan de toehoorders zodaanig behaagen-
de / dat hunne harten ontstoken bleuen.

Hy word
gekozen
tot nazaat
van den
Bischof
van Kasto-
rien.

Met zoo veele deugden en gaben verciert / en
daar hy aan de Geestelijtheit en het volke ten
hoogste aangenaam / word hy op de begeerte
van de Geestelijtheit door Innocentius XI. zalig-
ger gedagtenisse / gekozen om den Stoel / de-
welke reeds al te lang te weten zederd den 6 Junij
1686. door de dood van den Bischof van Kas-
torien had open gestaan / te bekleeden.

Als de brief van deeze verkiezinge / dewelke
den 25 der maand September uyt Rome was
geschreeuen / den 14 van October aan den Heer
H. van Heussen wierd behandigt / heeft hy den
zeluen al bereuende / en bereuende dat de last op
hem gevallen was / geopent. En zoo ras als hy
uyt de eerste regelen had vernomen dat het loen
op den Heer Kodde was gevallen / is hy in deen-
ze woorden van den Koning David / met dewel-
ke Augustinus het 9. Boek zijner Weljdenissen
begint / uytgehoosten: Heere gy hebt mijne ban-
den verbroken; U zal ik een dank-offer opdraa-
gen. En onder het herhaalen van deeze woorden
des zeluen Konings / dewelke de V. Theresia zoo
dikwils in den grond had: In der eeuwigheit zal

ik de barmhartigheden des Heere zingen, heeft hy zijne huis-genooten in zijne huis-kapel doen koomen / om Godt benevens hem te bedanken over de gunst aan hem en aan de Hollandsche Kerk betooven. Daar op heeft hy de penne in de hand genomen; en aan Kodde dewelke zich te Utrecht bevond den Roomschen Bries / in zijnen Bries gesloten zijnde / toegezonden; en zijne blijdschap met deze woorden betuigt: . . . Ik zouw geen een oogenblik gewacht hebben met u te Utrecht te gaan vinden; om my voor uwe voeten te werpen en uwe handen te kussen; ten waar dat ik den ongeschoeiden Pater Karmelijt mijn woord had gegeven, van morgen alhier in zijne kerk een Sermoen te zullen doen tot lof van de H. Theresa. En terwijl dat ik dit reeds in den geest en met de genegendheit mijns harte volbreng; zal ik uwe bevelen tot mijne schuldige pligten zeer gaarne afwachten; en zal met diepe eerbiedigheit blijven, enz.

Daarna heeft hy de meldoenders der Zendinge, en die deze zaak zoo hoofspoedig hadden helpen uytballen / door brieven begroet; en aldus geschreven aan Laurentius Kazoni, die nu verhand Kardinaal is geworden:

DOORLUCHTIGSTE HEER,
HOOGACHTBAARE PATROON,

Geen blijder tijding voorwaar kon 'er aan de Geestelijkheid, en byzonderlijk aan my, gebragt worden, als dat de zeer Aanzienlijke Heer P. K. door de stemme der Heeren Kardinaalen, en door de goedertierendheit en het gezag van onzen Allerh. Heer, tot Harder over deze zoo groote

Verscheide
brieven van
vreugde,
geluk-
wenschin-
ge, en
dankzeg-
ginge hier
over ge-
schreven

grootte Kerk is aangestelt. Gelijk als onze Geestelijkheid, weetende hoe veel dat uw godvruchtige yver en uwe achtbaarheid by den R. Paus in deze zaak geholpen heeft, besloten heeft een brief van dankzegginge aan uwe beleefdheit te zenden: zoo heb ik ook voor my genomen een tweeden brief van mijnentwege daar by te voegen; om in 't byzonder te betoonen hoe zeer dat zoo een gelukkige verkiezing my verblijdt heeft: en om met een te betuigen hoedaanig dat ik hier door verplicht ben aan uwen yver en zorgvuldigheid; van dewelken ik meer overtuigt ben als iemand. Dierhalve ben ik gedwongen Godt te bidden, zeer achtbaare Patroon, dat hy u noch lang in 't leven bewaare, en met de hemelsche goederen rijkelijk wil zegenen: blijvende met de allergrootste dankbaarheid en eerbiedigheid

*Uwer Doorluchtigheit allerverpligtste
en dienstwilligste dienaar,*

*Te Leiden den
5 Novemb. 1688.*

Daar op heeft gemelde Graaf / een man die
niet beclerley hoofden hoog-achtbaar is / den 4
Decemb. 1688. den volgenden brief over dezel-
ve zaak aan Van Heussen niet komen geschre-
ven:

**ZEER DOORL. EN
HOOGWAARDIG HEER,**

IK twijfelde niet of de verkiezing van den hoog-
waardigsten Heer *Petrus Kodde*, waar door zij-

ne Heil. eindelijk de weduwschap van die zeer groote en aanzienlijke Kerk heeft willen te hulpe koomen, zouw u zeer aangenaam wezen. En wat my belangt, dewelke ten hoogste gewenscht had dat zoo een hooge bediening aan uwe deugd, volgens den zin van den Bisschop van Kastorien zaliger gedagtenisse, opgedraagen was geweest; ik ben grootelijks verblijdt dat het bewind over uwe Kerk ten minsten aan dien Man is opgedraagen, aan wien gy zelf oordeelde dat die bediening best zoude passen. Ondertusschen verzoek ik van u, zeer Doorluchtige Man, dat gy van mijne standvastige genegendheit t' uwaart alles verwacht: en ik ben u dankbaar voor die allebeleefte betooningen van uwe genegendheit t' mywaart: en wensch dat de Almogende Godt u alle voorspoed en een lang leven wil verleenen.

M Y N H E E R,

Uw zeer dienstvaardige dienaar,

Romen den
4 Decemb. 1688.

KAZONI.

De volgende Bries is dooz de Geestelykheit geschreeven aan Innocentius XI.

ALLERHEILIGSTE VADER,

Indien de Christene kudde geen godvruchtiger en onberispeliker reden kan hebben van zich te verblijden, als over het bekoomen van een

Har-

Harder: zoo heeft onze Kerk voor al zoo een reden gehad; wanneer zy na het langduurig verdriet van haare weduwſchap haaren Harder op het bevel van uwe Heil. met vreugde heeft zien benoemen. Het is naulijks uyt te drukken hoe groot dat de vreugde in 't algemeen daar over is geweest in deze landen. Het Katolijke volk heeft zijne vreugde-stemmen allerwege gemengt onder die van zijne Overſten: de Onkatolijke Overheit heeft 'er haar genoegen inſgelijks over getoont. Zy hebben met eenpaarige ſtemmen geprezen de wijsheit van den Opperſten Kerkharder, dat hy tot zijnen Vikaris zoo een man heeft aangeltelt, *dewelke uyt den ſchoot der Geelteljkheit is, in deze landen is geboren, en niet alleen aangenaam is aan de Katolijke ingezetenen, maar ook aan de hooge Overigbeden van deze landen.* Gelijk wy dan met reden voorspellen, Allerh. Vader, dat onze Kerk, door de gunst van gemelde hooge Ovrigheden, een gewenſchter ruſt zal genieten; dat 'er over al des te grooter zorg voor haare noodzakelijkheden zal gedragen worden; en dat ze, als onder een Kerkvoogd dewelke in deze landen ervaren is, des te gelukkiger regeering zal bekoomen: alzo zullen wy, zoo lang als we leeven, altijd erkennen dat wy deeze zoo groote en gewenſchte vruchten aan geen menſch ter wereld verſchuldigt zijn, als aan de allerwijtte ſchikkinge van uwe Heiligheit. Laat het ons dan geoorlofd zijn, Allerh. Vader, u uyt onzen en uyt onzer Kerke naam grootelijks te bedanken voor zoo een uytſteekend weldaad, hetwelke verſcheide andere weldaaden in zich beſluit: En terwijl dat wy begeerig zijn om deze dankbaarheid meer door onze onderdaanigheit, en door een byzonderen yver voor den Apoſtoſiſchen Stoel, als door woorden te bewijzen; bidden

wy, voor uwe voeten leggende, dat Godt u langen tijd voor zijne Kerk wil bewaaren.

Daar op is 'er noch een Brief geschreven aan den Internuncius te Brussel / waer van toe alhier een stuk laaten volgen:

WY hebben altemaal en eenpaariglijk met groote blijfchap verstaen; dat de H. Vergadering der Kardinaalen goedgevonden heeft den . . . Heer P. Kodde tot Overste over de Kerk van het Vereenigde Nederland te verkiezen; en dat het den Allerh. Heer belijft heeft deze verkiezing te bevestigen. Want wy vertrouwen dat deze Man, als uyt den schoot onzer Geestelijkheid genomen en over zijne eige landsluiden aangesteld; des te grooter dienst aan zijn Vaderland zal doen; om dat alle menschen, zoo wel de Onkatolijken als de Katolijken, deze verkiezing goedgekeurt hebben. En wy durven wel verzekeren dat hier door een merkelyk gevaar verdwijnt; hetwelke wy op geen losse grond te gemoet zagen, indien iemand anders als een inboorling van ons vaderland tot deze Kerkvoogdy verheven was geweest. Daarenboven erkennen wy altemaal zodaanige gaven en deugden in den nieu-gekozen Pausselijken Vikaris, dat wy met reden verhoopen dat onder zijne voorzigtige en zachte bestieringe het geloovig volk in deze Nederlanden zoo wel in getal als in verdiensten zal toeneemen. Vorders willen wy altemaal zoo een groote weldaad gaarne dankweeten aan uwe Doorluchtigste Genade: want wy zijn bewust dat een zaak van zulk een belang voornamentlijk ten einde is gebragt door uwe schrandersheit, en door uwe gunstige genegendheid t' onswaart. enz.

P. Kodde,

Koddens
vrees en
schroom
voor die
verheve
post.

P. Kodde, als een diep ontzag voor zoo heilig een ampt hebbende / en niet onkundig zijn de wat een huur dat 'er al begon te sineulen / had een heiligen schroom voor een post daar zoo veel lasten aan vast waren / en die niet zoo veel pijnhelen aan alle kanten was omzet.

Zwarigheid
omtrent
zijne
wijding.

Als zich omtrent zijne wijding / daar hy niet een tegenzin naar toe gegaan was / eenige zwarigheid had opgedaan; heeft hy dit beletzel voor een geluk aangezien; en had veel liever / indien het zonder zijn getweeten te bezwaaren had konnen geschieden / zonder ampt naar huis willen keeren. Maar Godt heeft het zoo geschikt dat dit woelkje verdweenen is: en dat hy op den Zondag van Septuagesima, den 6 February 1689 / te Brussel getuydt zijnde / Marty-bisschop van Schasten en Pausselijke Vikaris over het Vereenigd Nederland is t' huis gekomen.

Hy word
egter
gewijdt.

Alfonfus de Berghes, Marty-bisschop van Mechelen / geholpen door Johannes Ferdinandus van Beugem, Bisschop van Antwerpen / en door Petrus vander Perre, Bisschop van Namur / heeft hem de Bisschoppelyke wijding bedient.

Bisschop
gewijdt
heeft hy
dezen
Harderlijken
Brief
uytgegeven.

Tot gemelde Waardigheid verheben zijnde heeft hy dezen Harderlijken Brief voor de Priesteren zijne Mededienaaren uitgegeven:

P E T R U S

AARTS-BISSCHOP VAN SEBASTE,
PAUSSELYKE VIKARIS IN DE VER-
EENIGDE NEDERLANDEN;

*Wenscht aan zijne Mede dienaaren, in den
Zelven wijngaard arbeidende, de
eeuwige belooning.*

ZEER EERWAARDIGE HEEREN,

Het is U L. bekend dat de last, denwelken onze Zaligmaker onlangs goedgevonden heeft door zijnen Stadhouder op aarde, op mijne zwakke schouderen te leggen; indien men de prijkelen der zaligheid overweegt, voornamentlijk in de Vereenigde Nederlanden, zelfs te vreezen is voor de schouderen der Engelen: want die zoo eenen last in deze landen aanneemt, blijft borg voor een ontelbaare menigte van zielen, dewelke wijd en zijd verspreid zijn: en zal zich zelven vervolgens niet vry pleiten voor de strenge vreeschaaf des Oppersten Regters, ten zy ^a dat hy gins en weer loopt, dat hy zich haast, dat hy de menschen opwekt: en ten zy dat hy zich niet een onvermoeden yver en niet een groote godvruchtigheid bevligt om de zaligheid van hen allen te bevorderen. Vorder is dezelfde last, zoo men de ongemakken des uyerlijken levens in acht neemt, zoo zwaar in deze landen, dat dezelve bequaamer geoordeelt word om medelijden als nijdigheid in iemand te verwekken. Elders kan het Bisschops-ampt gemakkelijk en aangenaam wezen; indien het, gelijk Augustinus ^b spreekt, op een vleyende wijze, en zonder daar veel werks van te maaken, beoeffent word. Maar al wie in het midden van ul. het Bisschops-ampt be-

^a Prov. 6.
v. 34

^b Epist.
143: ad
Valer' ant.

III. DEEL.

GG

kleedt;

kleedt ; 't zy dat hy 'er niet veel werks van en maakt , t zy dat hy zodaanig strijdt als onze Opper-veldheer gestreeden wil hebben ; moet nootzaakelijk zoo wel naar den uytwendigen als den inwendige mensch veelerhande moeilijkheden uytstaan.

Deze dingen worden van my uyt geen ander inzicht vermeldt , als om ul. des te kragtiger te vermaanen dat gyl. my , die met zodaanigen last gedrukt ben, doch door een zonderlinge liefde wilt helpen. De hulp, dewelke ik van u l. verzoek , is voornamentlijk dezelve hulp dewelke de Apostel van de Romeinen verzogt door deze woorden c: *Des bid ik u, broeders, door onzen Heer Jesus Christus, en door de liefde van den H. Geest, dat gy my te hulpe komt in uwe gebeden tot Godt voor my.* Hoe zeer dat ik deze hulpe van noden heb, en hoe zeer dat gyl. verplicht zijt dezelve aan my te bewijzen, kan hier uyt genoeg afgenomen worden, dat onze Moeder de H. Kerk ul., zoo dikwils als gy de Goddelijke Offerande opdraagt, elke reis in het heiligste gedeelte van de zelfde offerande doet bidden voor uwen Kerkvoogd. Ik zouw al te vrypostig in mijn eischen zijn, indien ik vereischte dat gy met traanen en zuchten voor my zoud bidden; gelijk de geestelijke luiden, volgens de getuigenis d van Augustinus, voor den Bisschop Aurelius baden. Dit bid ik u alleenlijk, dat gyl. niet met koude lippen, maar met een godvruchtige opheffinge des harte, mijns indagtig zijt aan het outaar des Heere: dewelke gewoon is de gebeden, die uyt broederlijke liefde gestort worden, met een groote goedertierendheit te verhooren; om de heilige gemeenschap en eenigheit van de ledemaaten zijns geestelijken lichaams, waar van zijn zoon het hoofd is, te doen blijken.

e Rom.
15. 30.

d Ep. 64.
ad Aurch.

Op dat gyl. te mildaadiger zoud zijn in my deze hulp te betoonen, wenschte ik dat gy bedagt hoe dat de gebeden, dewelke gy voor my zult storten, tot uw eigen voordeel zullen strekken. Want indien uwe gebeden zoo veel by Godt te weeg brengen dat ik het scheepje, 't welke door zoo veele en groote baaren gellingert word, gelukkiglijk bestiere; zal de zaligheit van ul. allen, dewelke in dat scheepje gezeten zijt, des te better bezorgd zijn. Voorwaar, indien gy van de barmhertigheit des Almagtigen Gods verkrijgt dat ik door een overvloedigen douw der hemelsche zalvinge geheesigt worde;

worde; zal het niet kunnen missen of dezeltde zalving zal ook op ul. nedervloeyen : en hoe dat door uwe voorbidding de standvastigheid des geloofs , de zuiverheit der liefde, de opregtigheit der vrede , in my meer plaats zullen hebben ; des te getrouwer en voorzigtiger dienaar zal ik zijn in dat groote huisgezin ; waar van gyl. de seerstgeboorne kinderen zyt , en wiens spoed uw roem en uwe blijfchap moet wezen. Ik wensch dat gyl. deze vruchten der gebeden , dewelke voor my gestort worden , somwijlen aan de geloovigen onder uwe zorg staande wilt uytleggen. Onderregt hen hoe dat ze zich zelve en deze Kerke groot voordeel zullen doen , indien ze door hunne gebeden verkrijgen dat de gene, die de regeering in handen heeft , wel regeert ; met oplettendheit regeert ; in goede werken regeert. Maar draagt dit voornamentlijk voor aan de godvruchtigste zieltjes van uwe kudde : aan die kleinen , zeg ik , dewelke een vryen toegang hebben tot den schoort der goddelijke goedheit ; en dewelke door hun gezucht , 't welke door de wolken hene dringt , den goddelijken zegen over onze werken wel weten te verkrijgen.

Het is dan , Eerwaardige Heeren , een groote hulp voor my , door uwe gebeden en door die van uw volk aan Godt voorgedragen te worden. Maar behalven dit is 'er noch iet anders , dat ik van ul. met groot regt te verzoeken heb ; en dat ul. al voordezen te kennen is gegeven dat gy my schuldig zyt. Want als gy tot Priesters zyt gewijdt , is ul. bekend gemaakt * dat gyl. betekent word door die 70. mannen , dewelke Moïses op het bevel des Heere uyt gansch Israel tot zijne hulp heeft uytgekozen. Dierhalve zou iemand met reden kunnen zeggen dat gyl. het Priester-ampt niet zeer waardig en zyt ; indien gy niet en tracht uwen Bisschop , dewelke door Moïses afgebeeldt wordt , niet alleen door uwe gebeden maar ook door uwe werken op een behoorlijke wijze te helpen. Doch hier toc word vereischt dat *uwe leere een geestelijk genees-middel zy voor Gods volk ; en dat de goede geur uws levens het vermaak zy van Christus Kerke.* Zoo wie dan onder ul. de heilzame waarheden van het Evangelie of uyt onkunde niet en kan , of uyt traagheit niet en wil , of uyt liefde tot deze wereld

G g 2

reld

* Zie het Roomsche Pontifikaal van de Wijdinge der Priesteren.

reld niet en durft naar den eifch verkundigen, die strekt my tot geen hulpe; en is de oorzaak van zijne eige verdoemenisse. Och of Godt deze zijne woorden door zijnen vinger, dat is door een kragtige genade des H. Geests, in het gemoed van ons allen wilde indrukken: Zoon des mensche, ik heb u tot een Wachter gegeven aan het huis van Israel: en gy zult het woord uit mijnen mond hooren, en aan hun van mijnentwege verkundigen. Indien gy, als ik tot den zondaar zal zeggen, gy zult de dood steroven, hem zulks niet zult aangekondigt, en niet zult gesproken hebben, op dat hy van zijnen goddeloozen weg afswijke en in 't leven blijve: zal de goddelooze in zijne goddeloosheit steroven; doch zijn bloed zal ik van uwe hand eiffchen.

Uw leere zy dan zodaanig, dat ze de geestelijke ziekten en krankheden der Geloovigen kragtiglijk mag geneezen, en hen van het gevaar der eeuwige dood bevrijden. Doch dit zal uwe leere bezwaarlijk te weeg brengen, ten zy dat uw leven hen ook door een goede geur verquikt: *f* Want die goderuchtige dingen preeken, en de goderuchtige dingen niet en doen, die roepen de zielen met de eene, en verjaagen ze met de andere hand. Ja zy verjaagen ze sterker, als zy ze roepen: want de menschen worden doorgaans meer getroffen door de werken der Harderen, dewelken zy dagelijks zien; als door hunne woorden, die zy maar somtijden hooren. Op dat gyl. dan waarachtige helpers moogt zijn, moet g. gy geen mindere acht geeven op u zelven als op uwe leere. Om deze gewigtige vermaning door een aanzienlijker gezag en met een beter stijl in uwe harten te prenten, zal ik de woorden gebruiken van den grooten Gregorius: *h* Gyl. die Harders zitt, gedenkt dat gy Gods dieren werdt. . . . Wy zien dikwils dat 'er een zout-steen voor de redelooze dieren gestelt word; op dat ze van den zelven zout-steen zonden likken en genezen worden. Het gene dan een zout-steen is onder de redelooze dieren, dat moet een Priester zijn onder de volkeren. . . . Dan is het dat wy waarlijk het goede aan anderen preeken, als wy ons zeggen met zaaken en voorbeelden bewijzen. Ik meen, allerliefste Broeders, dat Godt van niemand meer beoudeelt word als van de Priesters: wanneer hy ziet dat de gene, dewelken hy heeft aangestelt om de anderen te verbeteren, dezelve door hun eigen gedrag en door quaade voorbeelden

e Ezech. 3.
2. 17.

f Gregor.
Naz. in
Sament.
n. 4.

g 1 Tim. 4.
16.

h Hom. 17.
in Luc. 10.

den *ontfichten*. Het is dan niet genoeg dat uwe leere nyt het Evangelie getrokken is , ten zy dat uw leven ook aan het Evangelie gelijkvormig zy.

De korthheit van dezen Brief laat niet toe dat ik de regelen van zodaanig een leven nu zoude voorstellen. Maar ik kan niet nalaaften , allerlieftste Mededienaars , met een woord aan te merken dat wy zulk een leven in onze dagen , door Gods zonderlinge goedheit , klaarlijk zien afgebeeld in het Hoofd der Kerke. Dezelfde *Innocentius XI* , dewelke het allerzekerste middelpunt is der Katolijke eenigheit , is ook een treffelijk voorbeeld der harderlijke godvruchtigheit. Want wanneer hy zich zelve , en al wat hy heeft , besteedt om het licht des Geloofs aan de ongelooovigen te bezorgen ; wanneer hy zijne bloedverwanten niet en begeert rijk te maaken ; wanneer hy zich zelve geheel en gansch nytslooft om de misbruiken ytt te roejen , en de zeden der Christenen te verbeteren ; wanneer hy een onbezweeke geduldigheit in tegenspoed en ootmoedigheit in voorspoed behoudt ; wanneer hy veele gebeden stort voor het volk en voor de ganfche heilige stad ; en kostelijker blinkt door zijne traanen als door zijne edele gesleenten ; wanneer hy vol van verdienften , zoo wel als van dagen , niet op en houdt met allerhande vruchten van goede werken voort te brengen ; leert hy dan ul. en my niet op een allerkragtigste wijze hoe dat den Harder zijn leven naar het Evangelie moet schikken ? Overweegt dit aandagtelijk by u zelve ; op dat de schitterende deugden van een zoo grooten Paus , aan wien Godt noch langen tijd ten dienste van zijne Kerke het leven wille spaaren , alle radzigheit nyt uwe gemoe deren verdrijven.

Gy hebt gezien , Eerw. Heeren , hoedaanig dat gyl. my behoort te helpen . Ik heb 'er noch eene zaak by te voegen : te weten dat uwe hulp. ten zy dat ze eendragtig is , kragteloos zal wezen. Want indien deene door zijne goede leer en door zijn deugdelijk leven de Kerke al koombt te sichten : maar de andere , als hy zijne ampt-genooten met zijne tong of met zijne penne in hun goeden naam ongeregtiglijk aantast , hetzelve weder om verre stoot ; zal 'er nyt veel arbeids weinig vrucht verkregen worden. † *Ik bid u dan dat gy den* † Eph. 4.
staat , daar gy toe geroepen zijt , waardiglijk bewandelt, v. 1. 2.

met alle ootmoedigheid en zagtmoedigheid, met verduuldigheid, verdragende elkanderen in de liefde. Op dat gy deeze vermaaning des Apostels, ik zouw beter zeggen dit bevel des H. Geests, behoorlijk moogt gehoorzaamen; word 'er voor al vereischt een byzondere voorzigtigheid in het verhandelen van die gevoelens, over dewelke sommigen binnen den schoot der Kerke met een groote hevigheid twisten. Dat die gevoelens, welker uytlegging weinig of niet kan dienen voor de godvruchtigheid der geloovigen, weg gezonden werden naar de Schoolbanken der Godsgeleerden: maar dat de andere, welker kennis dienstig word geoordeelt voor de godvruchtigheid, en welker onkunde voor de zelve godvruchtigheid nadeelig word geacht, niet als op een redige wijze voorgesteld werden; ter tijd toe dat de Apostolische Stoel het misschien anders goed zal vinden. Zoo dan, een ieder wachte zich van zoo welde eenē als de andere gevoelens, (dewelken hy misschien meer aanhangt door eenige vooroordeelen dewelke hy in zijne jonkheit heeft opgevat als door dwang van redenen) op den Preekstoel of door het verbreden van blaauwe boekjes en door allerley gepraat op een uytgelaate manier te verdedigen; of, dat noch arger is, de anders-gevoelendē met een liefdelooze bitterheit te beschimpen. Indien iemand zich tot zoo een baldadigheid laat vervoeren; dat dan de anderen, die de vrede betrachten, de verbetering van dien ongerusten geest door een stilzwijgende verduuldigheid van Godt verzoeken; of hem, indien het dienstig geoordeelt word, in den geest van zagtzinnigheid bestraffen; of, indien ze dat Hever willen doen, *in de eenvoudigheid des herte en in de opregtigheid Gods* aanklaagen by den Oversten: op dat derelve deze zaaden van oneenigheden en verargerissen door een vaderlijke vermaaning, of door een strengere tegenmiddel, in haare opkomste verfmachte, of ook de wederspannigen door Kerkelijke strafvonnissen mag beteugelen.

Behalven de krakeelen en tweedragtigheden, die 'er by gelegendheit van verschillende gevoelens ontstaan kunnen; zijn 'er noch andere dewelke uyt de overtolpigheid van eenige Zendingen, of uyt de voorregten van eenige anderen, of uyt het onderscheid der plaatsen, of uyt eenige andere diergelijke oorzaaken, som-
wilen

wijlen koomen te rijzen; en dewelke met geen minder vlijt als de eerstgenoemde moeten gemijdt worden, zult gy uwe hulp aan my, en uwen dienst aan de Kerk met een gewenschten uytslag betoonen. Doch om diergelijke krakeelen en tweedragtigheden af te snijden word 'er schier niet anders vereischt, als dat ze zich altemaal met een behoorlijke eerbiedigheid onderwerpen aan de Dekreeten, dewelke de Pauzen zich gewaardigt hebben over de zaaken deezer Zendinge uyt te geeven; aan de Verdrag-punten tusschen de Geestelijkheid en de Zendingen aangegaan, en door Pauffeljk gezag goedgekeurd; en aan de Ordonantien dewelke de voorzigtige yver der Kardinaalen van tijd tot tijd over dezelve zaaken hebben opgesteld; en dat ze vorders opvolgen de Bevelen van den Bisschop van Kastorien zaliger gedagtenisse, dewelken ik voorschrijf als de mijne; ter tijd toe dat 'er nieuwe door my zullen uytgegeven zijn. Dit zal een ieder ligtelijk kunnen doen; indien hy niet zijn eigen belang, maar dat van JESUS CHRISTUS, met een opregt hart wil zoeken.

Deze Goddelijke Zaligmaker wille uwe harten, dewelke zoo ik vertrouw op dit allerheiligste Hoogtijd van Paaschen van al het oude zuurdeeg gezuivert zijn, overvloediglijk vervullen met ongezuurde opregtigheid en waarheit; en ul. geduurig vertroosten en versterken door zijnen hemelschen zegen.

Den 9. April 1689.

Als de Narts-bisschop Kodde een Brief van gelukwenschinge had geschreven aan Petrus Orthoboni, Neef van den Paus Orthoboni, heeft de Kardinaal hem dooz den volgenden Brief geantwoordt.

DE brief van Uwe Doorluchtigheid, waar in dezelve my geluk-wenscht met het Kardinaalschap tot het welke ik verheven ben, beantwoordt volkomentlijk het gevoelen, hetwelke ik al over lang van uwe zonderlinge beleefdheit had opgevat; dewijl daar duidelijc in blijkt met wat een uytdrukkinge van genegentheit uwe Doorl. my haare liefde betuigt. Ik zal dan, als erfgenaam van zijne Heiligheits naam en purper, die volkeren onder mijne bescherming passen te neemen, dewelke uwe Doorl. met zulk een voordeel des Christendoms bestiert. En op dat ik de minste niet zoude schijnen in het bewijzen van genegentheit en dienstpligtige beleefdheit; zoo beloof ik dat ik altijd gereed zal staan om u, als de gelegendheden voorvallen, dienst te doen. Ondertusschen wensch ik dat Godt uwe Doorl. lang in 't leven bewaaren, en met waerachtige voorspoedigheden wil zegenen.

*Uwer Doorluchtigheid
zeer dienstbereide*

Te Romm.

P. OTTHOBONI KARDINAAL.

Als deze Paus in 't begin van zijn Pausdom een algemeen Jubilé had afgekondigt / heeft de Aarts-bisschop van Sebaste den nabolgenden Harderlijken Brief uytgegeven:

PETRUS

P E T R U S

Door de Genade van Godt en van den Apostolifchen Stoel Aarts-biffchop van Sebaste, en Pauffelijke Vikaris in het Vereenigde Nederland, wenscht aan zijne Mededienaaren in den zelven Wijngaard arbeidende den Geest van de opregte boetvaardigheid te preeken.

HET heeft onzen Allerh. Heer den Paus *Alexander VIII*, dewelke onlangs door de Goddelijke Voorzienigheid tot den Apostolifchen Stoel is verheven, zeer genadelijk belieft een Algemeen *Jubilé* uyt te fchrijven, om Gods hulp in het begin zijns Pausdoms te overvloediger te verwerven. Hy opent, als een voorzigtige nytdeelder, de Schatkisten der Kerke, en hy reikt met een milde hand de hemelsche gaven nyt aan alle Geloovigen; op dat ze altemaal des te gewilliger zouden zijn in hunne gebeden voor des zelfs heilzame regeeringe te storten: welke gebeden hy zich niet verontweerdigt met een Vaderlijke genegendheit te verzoeken; daar hy dezelve volgens zijn Harderlijke regt onbeshroomd zouw mogen eiffchen. Laat dan het Katolijke Volk, door uwe ernstige vermaaningen opgewekt zijnde, den Godt van alle vertroostingte ten tijde van dit *Jubilé* vierigtlijk bidden dat hy den oppersten Harder, benevens de Schapen die hem toebetrouwt zijn, door zijne genade op den weg van zijne geboden wil bestieren; dat hy de geesselen van zijne gramschap, dewelke wy door onze zonden verdienen, genadigtlijk van ons wil afkeeren; en dat hy zijne Kerk, door de geheele Wereld verspreid, door zijne genadige bescherming wil bewaaren. Vorders zal deze heilige tijd, dewelke binnen den tijd van twee weeken bepaalt is, op die plaatzen van het Vereenigde Nederland daar de

nieuwe stijl in gebruik is, zijn begin neemen met den tweeden Zondag in de Vasten; dan daar de oude stijl gevolgt word, met den Zondag van *Quinquagesima*. Doch op dat de Geloovigen, dewelke uwe zorge toevertrouwt zijn, op dezen tijd een volle Afsaat mogen winnen, word vereischt dat ze als dan, ten minsten eens, op die plaats daar ze gewoon zijn de Goddelijke diensten by te wonen, God eenigen tijd, zoo als boven gezegt is, met aandachtigheid bidden; dat ze 's Woensdaags, 's Vrijdaags en des Saterdaags in een der voornoemde weeken vasten; dat ze hunne zonden gebiecht hebbende den eersten volgenden Zondag, of op een anderen dag binnen de zelfde week, het allerheiligste Sakrament des Outaars eerbiediglijk ontvangen; en dat ze aan de armen, naar dat Godt een ieder in 't hart zal stieren, een aalmis nytkeeren. De zeevaarende en de reizende luiden zullen deze volle Afsaat kunnen winnen, indien zy, zoo ras als ze t' huis gekomen zijn, het bovenstaande bestiptelijk volbrengen. Doch op dat de genen dewelke gekerkert of gevangen zitten, of die door eenige lichaamelijke krankheit, of door wat ander beletzel dat het zy, opgehouden worden; zodanig dat ze het bovenstaande of een gedeelte van 't zelve niet kunnen volbrengen, van deze Pauuselijke mildadigheid niet versleken zouden blijven: zoo verleent zijne Heil. aan de Biechtvaders dat ze de gemelde dingen in eenige andere werken van godvruchtigheid zullen mogen verwisselen; of tot een anderen tijd, de eerste die 'er komen zal, verschuiven. Daarenboven geeft hy magt en verlosf aan alle en iedere *Christus* Geloovigen van beide de kudden, zoo wel aan Leecken als aan Kerkelijke Persoonen, aan Wereldschen en Geordenden; van wat Order, Vergaderinge of Instellinge dat ze mogen zijn: om ten tijde van dit *Jubile* zodaanigen Biechtvader, die door de Ordinariissen der plaatzen goedgekeurt is, te verkiezen als 't huij belieft: dewelke de magt zal hebben om hen van Ban-vonnissen, van de Opschorfingen der Kerkelijke Bedieningen, en van alle andere Kerkelijke Vonnissen en Straffen, dewelke van regtswege of door menschelijke uytpraak tegen hen gevelt zijn, ook die voor de Ordinariissen der Plaatzen, en voor den Apostoliffchen Stoel opgehouden zijn; of dewelke in den Brief, die doorgaans op Witten Donderdag

dag afgelezen word, begreepen staan, in de vierschaar des Gewisse, en voor deze reis alleen, te ontbinden: en daarenboven om allerhande beloften, die van het Kloosterlijke leven en van de Kuisheit uytgezonderd, in andere godvruchtige en heilzaame werken te veranderen: zoo nochtans dat hun in gemelde gevallen een heilzaame boetpleeging, en 't gene de Biechtvader vorders goed zal vinden, zal opgeleit worden. Doch het is het inzicht van zijne Heil. niet door de vergunning van dit *Jubilé* eenig ontslag te geeven omtrent een openbaare of heimelijke uytfluiting van de Wijdzels; nochte omtrent eenig gebrek, of eenige oubequaamigheid tot de Geestelijke Bedieningen, hoedaaniglijk dat die bepaalt mag wezen: nochte ook iemand eeniger wijze te magtigen om zodaanig een ontslag te verleenen, of om iemand bequaam tot de Wijdzels of Kerkelijke bedieningen te maaken, of hem in zijnen voorigen stant te herstellen, zelfs niet in de Vierschaar des Gewissen. Ook begeert hy niet dat deeze zijne vergunning van een Algemeen *Jubilé* den geenen zal baaten, dewelke door den Apostolisschen Stoel, of door eentg ander Prelaat of Geestelijken Regter, in den Ban gedaan, of in hunne bedieningen opgeschort, of onder een Interdict zijn gestelt; of door de zelve opentlijk zijn afgekundigt en verklaart in eenige andere Vonnissen of Kerk-straffen te zijn vervallen; ten zy dat ze binneu den tijd van gemelde twee weeken voldoening gegeeven of zich met hunne wederpartijen zullen verdraagen hebben. Tot oorkonde van dit alles hebben wy den tegenwoordigen Brief door ons zegel bekragtigt, en door de hand van onzen Sekretaris doen ondertekenen. Gegeven in de plaatze van ons Pellegrimschap, den 3 February 1690.

*Uyt last van den Hoogwaardigsten Heer
voornoemd,*

B. PESSER van VELSEN,
Sekretaris.

Da de dood van Alexander VIII heeft hy algemeene Gebeden / om een nieuwen Paus te verwerven / uytgeschreeven.

In het jaar 1694 heeft hy het Jubilé van Innocentius XII, om de Goddelijke hulp voor de brede der Christene Doxten te verwerven / afgekundigt.

In 't jaar 1691 / op den 12 February ' heeft hy op de aanmaatinge van den Internuncius te Bussel een ander Jubilé afgekundigt door de volgende Edonantie.

Eerwaardige Heer,

HET heeft den Doort. Heer Internuncius belieft het volgende goedertierenlijk aan my te schrijven: Achtervolgens de Vaderlijke waakzaamheit en zorgvuldigheid, met dewelke onze Allerheiligste Heer het oog houdt op het Christen Volk, is hy zeer gevoelig over de prijkelen en uysterste nootzakelijkheden der Kerke, dewelke in deze onstuimige tijden van verdrukkinge door de Goddelijke Regtvaardigheid verwekt worden tot straffe der verongelijkingen, dewelke de ondankbare menschen tegen zijne oneindige goedheit pleegen. En gemerkt dat'er, om eenige verlichtenis te krijgen van de onheilen dewelke ons van alle kanten drukken, geen kragtiger middel en is als het storten van eendragtige gebeden, en als een waare boetvaardigheid, en de verzoening der Geloovigen met zijne Goddelijke Majesteit: zoo heeft zijn Heiligheit bevolen dat alle zoo Wereldlijke als Geordende Priesters, dewelke achtervolgens de waardigheid van hun ampt den persoon zelf van onzen Heer *Iesus Christus* den waarachtigen Middelaar tusschen Godt en de Menschen verbeelden, des zelfs ampt van de Goddelijke gramtschap te verzoenen, gaan bekleeden; en ten eersten, ieder voor zijn hoofd, de heilige Offerhande der Misse gaan opdraagen met dit inzicht, om daar door eenige hulp en verlichtenis in de hoogdringende benauwtheden der Christenheit en der Algemeene Kerke te verkrijgen. In welke Offerhande zijne Heil. hun voor eene reize een volle Af-
laat

laat verleent, dewelke by wijze van voorspraak ook aan de zielen der overledene Geloovigen zal toegepast kunnen worden. Vorders is dit de meening van zijne Heilicheit, dat ter gelegendheit van zoo eene Misse de Priesters zullen geacht worden ontslagen te zijn van den last, denwelken iemand van hen mogt hebben om aan het vieren van den zelve dag te voldoen. En op dat behalven de Priesters ook de andere Christus-geloovigen, zoo van het mannelijk als van het vrouwelijk geslacht, en zoo wel de Wereldsche als de Kloosterlijke Persoonen, in staat mogen zijn van zich zelve te beteren, en om hunne gebeden en werken aan Godt aangenaam te maaken; zoo verleent zijne Heil. een diergelijke Afsaat aan alle regtgeloovigen, dewelke met een opregt leetwezen gebiecht hebbende, en door de H. Kommunie gesterkt zijnde, de onbloedige Offerande door eenig Wereldsch of Geordend Priester voor eene reis zullen laten verrigten. Of indien het sommigen wegens armoede niet gelegen koomt een bequaame aalmisse aan den Priester, die de Mis leest, nyt te reiken; zullen zy volstaan met zoo een Offerandegodvruchtelijk by te wonen; en door het leezen van den Rozekrans van O. L. V., of van eenig ander gebed, Godt den Heer te bidden voor de afweeringe van de tegenwoordige noodzakelijkheden; of eenig ander gebed volgens de godvruchtige meening van zijne Heil. te florten. Doch die gevangen mogen zitten, of wegens ziekte het bedde moeten houden, indien zy, hebbende eene Mis laten lezen, en na het spreken van hunne Biecht de H. Kommunie ontvangen hebbende; den Rozekrans of eenig ander gebed, als boven, voor een godvruchtig beeld zullen gelezen hebben; of indien ze arm zijn, alleenlijk den gezeyden Rozekrans of Gebeden zullen leezen; die zullen de voornoemde Afsaat voor eene reis kunnen winnen. *Uwe Eerw. zal volgens haaren yver en voorzichtigheit de Geloovigen op een bequaame wijze kunnen vermaanen dat ze zich, volgens de godvruchtige meening van den Paus, moeten beulijtigen om aan den voornoemden geestelijken Schat deelachtig te worden; en om het Christendom door hunne vierige Gebeden te hulpe te komen. Ik blijve, onder het toewenschen van een overvloedige Genade des H. Geests.*

Gegeven in de plaatze van ons pelgrimschap den 12
February 1691.

Uw zeer Dienstwilige

P. AARTSB. van SEB. P. V.

Als hy in 't zelfde jaar te Delft gebaarljck
ziek lag / en de laatste teer-spijze der H. Kerke
had ontvangen / heeft hy op den 29 van Sep-
tember de volgende Verklaaring wt zynen naam
laaten schryven / en zelf voorgedicht.

IK ondergeschreven, in dezen laatsten stond mijns
Levens gesteld zijnde, en zullende rekenfchap
gaan geeven aan den Prins der Harderen en
den Regter van allen, geve deze getuigenis aan
de Waarheit en Geregtheit; dat ik door veele
en gansch ontwijfelbaare blijken bevonden heb
dat de beschuldigingen van sommige menschen
tegens mijne Geestelijkheid, als of dezelve om-
trent de Genade van Christus en de voorschikking
ter zaligheid, omtrent de bediening van het Sa-
krament der Boetvaardigheid, omtrent het ee-
ren en aanroepen van de H. Maagd Maria en van
de andere Heiligen, enz. tot eenige door de Ka-
tolijke Kerk veroordeelde doolingen zoude af-
wijken; op geen waarheit en steunen: hetwelke
ook byzonderlijk waarachtig is omtrent de be-
tichting, door dewelke sommigen de voornaam-
ste Priesters van mijne Geestelijkheid trachten
verdagt te maaken van Ketterye op het stuk van
de vijf beruchte Artijkelen. Ik vreze voor de Be-
schuldigers dat ze van Gods wege een zwaar oor-
deel

deel zullen beproeven; en ik bid Godt uyt gan-
 scher harte dat hy hunde oogten wil openen; op
 dat ze de Kerk, tot haar, ja tot hun eigen groot
 gevaar, niet langer en flooren. Godt geeve dat
 ze een einde maaken van de genen te lasteren,
 tegens dewelken zy zonder de waarheit te schen-
 den niet anders konnen inbrengen, als dat ze zich,
 op het stuk van de Genade van Christus en van
 de eeuwige Voorschikkinge, houden aan de al-
 lerveiligste leeringen van S. Augustinus en S. Tho-
 mas; en dat ze de zeer bondige regelen van voor-
 zigtigheid, dewelke door de deftigste Godsge-
 leerden der H. Kerke aanprezen zijn geweest,
 opvolgen; en naar deze regelen over de bekee-
 ringe der zondaaren, en over der zelve ontbin-
 dinge of uytstellinge, hun oordeel strijken.
 Daarenboven bid ik Godt dat hy deze getuige-
 nis, dewelke ik al stervende geef, doct ingang
 vinden by onzen Allerh. Heer en by de Uytmun-
 tendste Vaders: dewelken ik ook op het krag-
 tigste bidde dat ze zich gewaardigen my eenen
 Nazaat te geeven, dewelke een Inboorling van
 deze Landen, en aangenaam aan de Geestelijk-
 heit zy; want ik weet hoe nadeelig voor de Kerk,
 en hoe schadelijk voor de zielen dat het zoude
 zijn, indien het anders wierd geschikt. Vorders
 heb ik aan de Geestelijkheid, en aan alle de Ge-
 ordenden, de broederlijke liefde en de schuldige
 eerbiedigheid voor den Apostolischen Stoel op
 het hoogste aantebeveelen; zoo als ik in de ge-
 meenschap, in de aankleevinge, en in een aller-
 opregtste gehoorzaamheit aan den zelve heili-
 gen Stoel altijd heb geleeft en tegenwoordig ga
 sterven. De grootheid van mijne ziekte laat my
 niet toe meer zaaken op te geeven. Gegeven

te Delft, dezen 29 van September 1691, te drie uren na den middag.

P E T R U S

Aarts-biffchop van Sebaste.

Op den 5 April / in 't jaar 1692 / heeft hy booz een byzonder Delcreet geordineert dat voortaan de heilige Offerande der Miffe, om de oncerbiedigheit die 'er in steekt, niet zal opgedraagen worden in de Sterf-huizen der Leeken: en dat men aldaar de Lijk-ftaatzien of de Ceremonien voor de Overledenen ook niet zal verrigten.

Daar op heeft hy zich met een onbermoeden arbeid / met een oplettende waakzaamheit / en met een ongelooffelijke zorgvuldigheit begeeben tot het behartigen van zijne Harders-pligten. Hy ging verfcheide Biffdommen met een onbe-
paalde liefde doorkruyffen en bezigtigen: daer hy den Armen de behulpsaame hand bood / de geballenen opregte / de fttaande befterekte; booz het Volk dat van alle kanten quam toeloopen het Goddelijk woord verfcheide maalen op den zelfden dag verkundigde / de Sakramenten des Doopzels / der Diecht / en des Outaars met een onbermoeden gher bediende: woefte plaatzen en afgelege Eilanden / daar zedere eenige eentwen geen Biffchop naar toe had gereift / blijmoedig ging bezoeken / aldaar Kerken oprechte / Harders aanfteide / en aan dezelve het noodige bezogde; een ieder booz zijne woorden en voorbeelden fichte / zonder booz eenige moe-
lijkheden afgefchrikt te worden. Want hy had zeer groote zwaarigheden upt te ftaan: en behalven zijne dagelijfche bezigheden / en de zorg
over

oer zoo heele Kerken / wierd de goede Kerk-voogd gepijnigt door de hevige strydigheden en de vuilaardige lasteringen van den eenen Broeder tegen den anderen : dewelke eerst wat heil- melijker verspreidt zijnde naderhand met een gro- te veragernisse zijn uptgeboosten.

Wat zal hi zeggen ? Het Kerk-tempoest / 't welke van oberlang tegens de Geestelijkhheit be- stolken was / is eindelijk met de uiterste woede gestort op het hoofd van den Harder : dewelke zich als een muur / ja zelfs door het aannemen van een Roomsche reis / daar tegen had gestelt. Godt geve dat 'er eens beter tijden mogen op- daagen ; en dat de zaaken bygelegd / en de Kerk- regeeringe weder op een goeden plooi gebragt zijnde / die droevige tweedragtigheden van onze Kerk in een eentwige vergeetinge mogen bezaa- ken worden !

Da dat hy tien jaaren / en meer / met een uiterste ootmoedigheid en wakkerere oplettend- heit in dat moeijijk ampt had gestreeten ; en ter- wijle dat hy byzonderlijck pberde om aan de af- gelege en arme Kerken overal geleerde en wakk- here Werklieden te bezorgen , is hy ter gele- gendheit van het algemeene Jubilé , 't welke In- nocentius XII. met het begin van het jaar 1700 verleent had / door den zelven Paus naar Ro- men ontboden. Aldaar zijnde heeft hy in het jaar 1701 een nautikewige rekenenschap gegeven van zijne leere en zju gedrag / en van de leere en het gedrag der genen die zijne zorge toebe- trouwt waren / in zijne Verklaaringe over ver- scheide ondervraagingen , dewelke zoo wel zijn eigen persoon als de Hollandsche Zending be- treffen : welke Verklaaring te Romein zelf in

Terwijle dat hy zijn Bisschops- amptbehar- tigt, w.o.d hy onder den schijn van het Ju- beljaar naar Romein ontboden. Over ver- scheide punten om- trent de Leere en de Kerk- tucht be- schuldigt zijnde, heeft hy een wijc loopige

Verklaaring uytgegeven. Ontrent twee jaaren te Romeu getoest hebbende keert hy weder naar huis: doch hy verstaat onder wege dat hy in zijne bediening opgeschort is. Daar na word hy ook afgezet, zonder zijne Beschuldigers of die tegen hem gericht hadden, te mogen weeten. Meer als soo Paftors of Zendingen byt de Hollandfche Geestelijkheid gegeven getuigenis aan de onnozelheit van 's Bischops leerlinge.

t jaar 1701 op de persse van de Apostolische Kamer met toelaatinge der Obersten is gedrukt.

In het volgende jaar / na dat hy by de twee jaaren te Romeu had vertoest / en door de Staaten van Holland was wederge-eischt / is hy weder naar huis gereist: na dat hy alborens door Klemens XI, dewelke t' hant aan het roer der Keerh-regeeringe zat / met den Pausselijken zegen en met meer andere geestelijke gunsten was vercert. Op reis zynde / en te Leipzig aangekomen / heeft hy brieven uyt zijn Vaderland van zijne Vrienden ontvangen; dewelke geschreven waren in 't begin van Julius 1702: en waer uyt hy / tegens zijne verwachting / verstaan heeft dat hy in zijn ampt van Pausselijken Vikaris was opgeschort. Op dezelfde wijze is hy naderhand oock afgezet / zonder de waamen der genen / die hem beschuldigt of tegen hem getuigt hadden / te mogen weeten of tegens hen gehoopt te worden / zoo als hy verklaart dat hy meer als eens / zoo wel mondeling als schriftelijck / met alle ootmoedigheid heeft verzagt: daar zijne zaak / niet buiten de gewoonlyke form van regten / maar met alle de vereischte plegtigheden en naar het voorschrift der geestelijke Werten / had moeten afgedaan worden: zoo als Hab Archangelis, een vermaard Advokaat te Romeu / oock heeft gecoordelt: welck oordeel oock in druk is uitgekomen. Meer als drie honderd Priesters of Zendingen van de Hollandfche Geestelijkheid hadden in 't jaar 1701 / in zekeren brief ten dien einde geschreven / huume getuigenis gegeven over het leven en de leeringe van den Bisshop: tot wederlegginge van zeker Smeek-schrift / 't welcke eenige weinige Priesters van gemelde Geestelijkheid /

heit / zoo als de spraak ging / in 't zelfde jaar heime-
lijkt naar Komen hadden gezonden.

Wij hebben goedgebonden deezen brief / door
meer als 200 Priesters getekend / dewelke noit
voor deezen in 't licht is gegeven / hier te la-
ten volgen: *

UYTMUNTENDSTE HEEREN
HOOGAGTBAARE PATROONEN.

HET is ons, gelijk billijk was, onaangenaam en
smertelijk geweest dat de Pausselijke Vikaris en
Aarts-bisschop van Sebaste, een deftig en zeer
wakker Prelaat, benevens de Onder-vikarissen door hem
aangesteld, mannen van een overgroote vroomigheid,
al over lang met eenige losse en heillooze beschuldig-
punten heimelijk zijn beticht in zeker Smeek-schrift,
het welke de Beschuldigers ten dien einde aan uwe
Uytmuntendheden hebben gezonden. Dit heeft ons
altemaal des te zwaarder getroffen, hoe dat wy den
welstand der Zendinge, de gezondheid des Geloofs
en de zaligheid der zielen meer ter harten neemen.
Want wie zal zich niet ten hoogste bedroeven, als
hy ziet dat door zoo een reukeloos bestaan niet al-
leen de waarheit en de liefde geschonden, maar ook
de eendragt gescheurt, de vertrouwenheit weggenom-
men, en het gezag versmaadt en vertreeden wordt: dat
gezag, zeggen wy, het welke zoo hoognoedig is, voorna-
mentlijk in deze Landschappen; alwaar, behalven de
banden van een onderdaanige liefde, nauwelijks eeni-
ge magt is om de wederspannigen te bedwingen? Hier-
om is het, Doorluchtigste Vaders, dat wy, met alle
eerbiedigheid voor het Purper uwer Uytmuntendheden
nedergeknielt, ernstelijk verzoeken dat gy aan de
genen, dewelke onzen gemelden Kerk-prelaat en de
tegenwoordige regeering onzer Zendinge trachten zwart
te maaken, geen gehoor en verleent. Want wy, ken-
nende de nedrigheit, de vroomigheid en den onvermoei-
den

H 2

* Zie de namen in Bat. Sacra 2 deel pag. 519.

den arbeid van onzen Kerk-voogd; en weetende wat een zucht dat hy heeft voor de zaligheid der zielen; en hoe voorzigtig, ervaren en zorgvuldig dat hy is in de zaaken van onze Kerk te behandelen, achten hem ten hoogste, en beminnen hem in den Heere. Wy zijn overtuigd dat de Onder-vikarissen, door hem aangesteld, wegens hun goed leven en vreedzaamige regeeringe lof verdienen. Wy weeten van geene nieuwigheden, dewelke hier verspreidt of gedooft zouden worden. Het oude Geloof van S. Pieter, het welke wy van de heilige Bisschoppen Willebrordus en Bonifacius geleert en ontvangen hebben, preeken, beweeren en verdedigen wy met alle vrymoedigheid tegens de Andersgezinden, niet alleen met de tong, maar somwijlen ook met de penne. Of sommigen van onze tegenstreevers moesten het als een nieuwigheit willen doen gelden, dat men de *veilige en onverwrikbaare leeringen van S. Augustinus en S. Thomas*, met geen inzicht van te twisten maar ter stichtinge der godvruchtigheid, met alle zedigheid beweert: en dat men de tucht-regels van den H. *Borromaeus*, dewelke alomme in de gansche Kerk, en noch onlangs zoo als wy verstaan hebben te Romen, geprezen zijn geweest, met zachtigheid en voorzigtigheid van verre tracht na te volgen. Godt gave dat de genen, dewelke onze Geestelijkheid, eenigen tijd herwaarts, zoo plaagen en belasteren, zelf niet op het stuk van de leeringe en kerk-tucht schuldig waren aan verscheide overtredingen? Waar over wy uw allerrijpste oordeel liever met onderdaanigheid willen afwachten, als het zelve op een verwaande wijze voorkoomen. Tegenwoordig hebben wy dit maar een en andermaal met alle nadruk te bidden, dat gyliden, overtuigt zijnde hoe hoognoodig het is dat de Aarts-bisschop van Sebaste en deszelfs Vikarissen in deze Landen hunne achtbaarheid en goeden naam behouden, hunne onnosselheit volgens uwe regtvaardigheid tegens hunne tegenstreevers beschermt; hunne achtbaarheid handhaaft; en den gemelden Vikaris in 't kort, zoo het geschieden kan, aan ons wederzend; en hem met uwe gunst en vermoegen ondersteunt: op dat hy in staat zy om onder uw gezag het Katolijk geloof te verbreiden, de zeden der Geloovigen in goeden staat te brengen, de kerkelijke tucht onder de Priesters te handhaven, en de vrede aan onze

onze landen weder te geeven. De genadigste Godt wille uwe Uytmuntendheden in gezondheid bewaaren, en haar de eeuwige gelukzaligheid verleenen. Dit bidben wy met een uysterste vierigheid, dewelke met de allerdiepste eerbiedigheid blijven

*Doorluchtigste Heeren, hoogachtbaars
Patroonen*

*Uwer Uytmuntendheden aller geboor-
zaamste en dienstwilligste Dienaars
ex Onderdaanen.*

De Herkboogd zelf van zijne reis wedergekeerd en in 't Vaderland aangekomen zijnde / daar hy alles ober ende en in volle blam en bane hond staan / heeft na een langen tyd toebens twee Brieven aan de Katolijke Ingezetenen der Vereenigde Nederlanden, en een Verdedigfschrift, op opregte en vaste bewijs-stukken steunende, over de voornaamste hoofd-stukken van zijne zaak in 't licht gegeven: en dat met zodaanige kortheit en gemarigdheit, dat het genoegzaam bleek, gelijk hy zelf op het 24 zydje van zijn Verweerschrift spreekt / dat ze hem als tegen zijnen wil, en alleenlijk door de nootzakelijkheid der tijden, afgedwongen waren: op dat hy niet zoude schijnen door een langer stilzwijgendheit zeer quaa-de vermoedens te slijven, en doodelijke verargernissen te ondersteunen.

Deze brieven / dewelke gedrukt en in 't licht gegeven zijn / en die de zaak daar zy ober schryben al hyz wijsloopig verhandelen / willen wy alhier niet opleveren: veel min een oneindig getal van geschriften / dewelke in deze zaak zijn uptgekomen; dewijl dezelve hy ieder een gebonden worden.

In deze allerhachelijkste geschapendheit van zaaken / en in 't midden van zoo veel benauwdheden ; terwijl zijne overgroote zucht voor de brede en gehooorzaamheit het eene vereischte : en zijne zeer regtmatige begeerte om de onnozelheit en de waarheit te verdedigen wederom toat anders scheen te gebieden : heeft de vroomme Kerckboogd / die geen minder zucht voor de brede als voor de waarheit had / aan beide die plichten zodaanig voldaan ; dat hy uyt liefde van de brede en gehooorzaamheit zich van alle de bedieningen van zijn ampt ten einde toe heeft outhouden : en uyt pber tot de waarheit en geregtigheit / zijne onnozelheit / nochte die van zijne Geesteljkheit / oir heeft berlaaten : niet zulke een gestelcenis / dat hy in 't midden van zoo veel en schrikkelijke lasteringen niet dewelken hy dat gelijks / zonder het verdient te hebben / aangestast wierd / altijd een wonderbaare geduldigheid en geljkdoornigheit des gemoeds heeft behouden.

Wenijl hy als Job beproeft en op verscheide wijzen bezogt wierd / mogt hy niet hem oock zeggen : * Godt leest dewelke de uytpraak van mijn Vonnis heeft weggenomen : en de Almagtige leest / dewelke mijne ziel in benauwtheit heeft gebragt : want zoo lang als 'er adem in my zal blijven, en als Gods aafem door mijne neusgaaten zal gaan, zullen mijne lippen geen boosheit spreken ; en mijne tong geen leugentaal verzinnen. Ter tijd toe dat het leven my begeeft, zal ik van mijne onnozelheit niet afwijken. Ik zal van mijne verdediging, dewelke ik begonnen heb, niet aftappen : want mijn hart doet my geen verwijt.

* Job 27. v.
2, 3, 4, 5,
6. enz.

Dorders / gelijk hy zelf † schryft aan den Paus Klemens XI, met wien hy / als met S. Pieters Pazaat / altijd door een onverbreekelijken band van liefde / van onderdaanigheid / van eerbiedigheid / van gemeenschap vereenigt is geweest / heeft hy zijne ziel in geduldigheid en stilzwijgendheit bezeten: achtende dat hy voortaan niet anders te doen had als te zwijgen, te schuilen, te liden, te bidden.

Hy was alleenlyk bedrukt over de bedroefde en jammerlijke gedaante der Kerke / voorts wiens welstand hy zoo veel arbeids had uitgegaan; en dewelke hy altijd met zulk een tederheit heeft bemint / dat hy haar altoos in zijn harte droeg om met haar, gelijk hy sprak / te leven en te sterven.

De liefde die ik mijne Bruid toedraag (zoo schreef hy in het laatste van November 1705) en dewelke door gene verongelijkingen van tijden of van menschen zal gedooft worden, laat my niet toe deze Kerk, dewelke nu zedert verscheide jaaren zoo deerlijk over hoop leit, met drooge oogen te aanschouwen. Als ik by my zelve bedenken wat al kommer, oplettendheit en arbeid dat ik dezelve zoo veel jaaren lang heb gequeekt; wat kan my smertelijker vallen, als dat 'er deze akker, dewelke my van Christus te bearbeiten gegeven is, zoo droevig en wild uytziet: zoodanig dat hy door al het onkruid, 't welke de vyandlijke mensch daar op gezait heeft, onkenbaar is geworden? Hierom * heb ik met den Apostel een groote droefheit en een geduurig hartzeer, tot dat de vrede weder eens herstelt en de oncenigheden gedempt zijnde, het

† In zijnen brief van den 27. Nov. 1705.

Hy is maar bedrukt over de elendigheden der Kerke.

* Rom. 9. v. 2.

S. Clem.
ep. I. ad
Cor.

Christen Volk in Christus eens zy van woorden en van gevoelen. En dewijl ik bewust van mijne onnozelheit, verklaar ik dat ik my zelven vry kenne van een zoo groote en deerlijke tweedragtigheid: *Iadien de oproer, de tweedragt en de scheuringen om mijnentwille gerezzen zijn; zoo wil ik weg gaan en vertrekken. Laat de Schaaps-stal van Christus maar vrede genieten.* Mits dat de gerechtigheid, de onnozelheit en de waarheit maar niet gedrukt en worden, zoo laat de liefde tot de waarheit en de zucht tot de eenigheid in al het andere de overhand behouden: dat de godsdienstige eerbiedigheid tot den Heiligsten Paus Clemens XI, welke eerbiedigheid ik noit in eenigen deele geschonden heb, en noit schenden zal, bovendrijven: Tot den Heil. Paus zegge ik, dewelke Christus Stedehouder en Petrus Na-zaat is: en dewelke zoo in harderlijke zorge, als in eere en magt, de eerste plaats over de gansche Kerk bezit.

Certwijle dat hy deeze rampen der Kerke / detwelke hy niet zag te helpen / in Gods tegenwoordigheid geduurig betroude / en zich niet godbzuchtige oeffeningen bezig hield; heeft hem de laatste zielite / daar hy zich altijd tegen bereide / aangetast. Dezelve heeft den godsdienstigen Prelaat langen tijd geplaagt: en heeft hem onder zeer heelvuldige en pynelike ademhaalingen / detwelke uyt een zwaare amborsigheid ontstonden / door geweldige pynen allengskens uytgeput en afgemartelt. Ondertusschen zag hy geduurig op den eersten aanleider en den voltrekker des Geloofs /
Jesús

Jesús Christus : met wien hy gekruist was ; en denwelken hy tot den laastten snakt zijns levens toe heeft aangehangen.

Op zijn doodbedde leggende heeft hy / zonder van iemand daar toe gebeden te zijn / en uytzige beweginge / deze tweede Verklaaring in Gods tegenwoordigheid voorgeschiedt / en den 11. November 1716. met eigen hande ondertekent :

In deze ziekte heeft hy noch een andere Verklaaring, als hy te Delft gedaan had, laten opschrijven en ondertekent.

IK ondergeschreven, dewijl de ziekte, die my nu te bedde houdt, al zoo gevaarlijk is als die my te Delft in 't jaar 1691. op het uyterste had gebragt; heb mijne gedagten laten vallen op de Verklaaring, dewelke ik op dien tijd, te weten den 29. September, aldaar heb laten opschrijven, en zelf heb ondertekent. Na dat ik die wederom met alle aandagt had doorlezen en 'er niets had in gevonden, hetwelke niet in alle deelen overeen quam met de waarheit en gerechtigheit; heb ik goedgevonden dezelve, als zullende nu gaan sterven en voor den Oppersten Rechter verschijnen, wederom te vernieuwen en te bevestigen: zoo als ik die mits dezen vernieuwe en bevestige.

Daarenboven, overwogen hebbende wat dat 'er al, zederd tien jaaren en noch langer, in mijne zaak is omgegaan: in welken tijd zoo wel tegens my als tegens de Geestelijkheid van het Vereenigde Nederland, ten deele de oude beschuldigingen zijn vernieuwt, ten deele verscheide nieuwen zijn uytgestrooit: zoo acht ik my verpligt om deze getuigenisse van waarheit en gerechtigheit aan mijne onnozelheit, aan de Eerw. Geestelijkheid, en aan de gansche Kerk te geeven,

P h 5

en

en opentlijk te verklaaren , gelijk ik nu in Gods tegenwoordigheid verklaar , dat ik my niet bewust en ben van eenige seilinge , 't zy omtrent het Geloof of de Zedeleer , 't zy omtrent de Kerk-regeering , de Preeking van Gods Woord , of de bediening van de Sakramenten ; dewelke ik begaan zouw hebben : of dewelke begaan zoude zijn door de Eerwaardige Broeders , mijne Medewerkers : in welkers leeringe ik nimmer iets bevonden heb , 't welke strijdig was tegens het geloof der Kerke : en in welkers praktijk ik insgelijks niets bespeurt heb , 't welke vervreemd was van de Kerkelijke tucht-regelen.

Maar dewijl 'er allerwegen een gerucht is verspreidt dat ik geweigert heb het *Formulier* van Alexander VII. te ondertekenen : en de spraak overal gaat dat dit de eenigste oorzaak is van alle de zwarigheden die my zijn overgekomen , en van de zwaare beroerten die 'er in onze Kerk zijn ontstaan : zoo heb ik noodig geacht , nu ik de dood als op de lippen heb , met korte en duidelijke woorden te verklaaren wat mijn gevoelen in dit geschil is , en altijd is geweest.

Zoo dan , wat de vijf beruchte Stellingen aangaat , dewelke door de Pauzen veroordeelt zijn ; dezelve heb ik altijd gedoemt ; zoo als ik die noch tegenwoordig uyt ganscher harte verdoem en verwerp. En ik verdoem die in den zelfden zin , in denwelken de Pauzen en de gansche Kerk dezelve verdoemt hebben ; zonder eenige uytlegginge , onderscheidinge , of inbindinge : en in wat boek dat ze mogen staan ; ook in het Boek van Jansenius , genaamd *Augustinus* , indien ze in dat Boek waarlijk gevonden worden.

Ik heb noit eenige zwaarigheid gehad , als onkelijk over het geschil wegens het feit : te weeten

ten of die Stellingen, dewelke ik opregtelyk verdoem, in het gemelde Boek van Janienius, naar den echten zin des Schrijvers verstaan zijnde, waarlijk gevonden worden. En dewijl zich in deze gansche zake, uyt hoofde van zeer veele omstandigheden, ontelbaare zwaarigheden en moeijelikheden hebben opgedaan; zoo is in mijn gemoed, gelijk aan meer andere Bisschoppen en Gods-geleerden is gebeurt, een zwaare twijfeling over dit verschil wegens het feit gerezen. En wanneer ik van de eene kant zag dat zodanig een verschil, 't welke alleenlijk op een feit loopt, tot het geloof niet kon behooren; en ook tot geen stoffe van ketterye kon betrokken worden; en het van de andere kant voor een groote heilig-schenderye aanzag, indien ik een zaak, die my twijfelachtig voorquam, onder de aanroeping van Gods Heiligen naam zou durven verzeke- ren; heb ik het, ik wil het wel bekennen, ongeoorlofd geacht het Formulier met dusdanige een gesteltenisse mijns gemoeds te ondertekenen: vrezende dat ik het doende mijn gewisse met een verfoejelijke meenedigheid zou besmetten.

Maar verre zy van my, dat ik de vrede der Kerke oit zoude gestoort hebben; of omtrent dat verschil zoude afgeweken zijn van die godvruchtige en godsdienstige onderdaanigheid, dewelke ik aan den Apostolisschen Stoel altijd heb bewezen; en zoo lang als ik noch te leeven heb zal blijven bewijzen. Tot oirkonde van dit alles heb ik dit zelf ondertekent:

Gegeven te Utrecht
den 11. van November
1710.

P E T R U S,
Aarts-bisschop van Sebaste.

Op

Hy ont-
vangt de
Kerkelijke
gerechten.

Op den vierden van November / zijnde den dag van S. Carolus Borromæus, heeft hy het laatste Olijfel onthangen: en is daar op ook met het Lichaam des Heere / als zijne laatste teerspijze / versterkt geweest. En vermits zijne ziekte noch al eenigen tijd duurde; en de komste des Heere met ongedekten aangezichte noch al uytgestelt wierd; is hy door dat Goddelijk Lichaam noch al verscheide reizen en van tijd tot tijd verquikt geweest: zich zelven altijd tot een slag-offer met Christus opdraagende / ter tijd toe dat hy zijne offerande zouw voltrokken hebben.

o S. Greg.
Moral.
4. 10. c. 17.

Hy sterft
met ver-
maak, na
het verge-
ven van
allerhande
verongelij-
kingen.

† Ps. 88.
v. 2.

Als nu de standvastige Prelaat / dewelke * ondervraagd zijnde noit dubbelzinnig heeft konnen spreken, den laatsten strijd voor zijne onnozelheit had uytgehardt; heeft hy / nergens meer op denkende als op hemelsche zaaken / van de aardsehe geen wezen meer hebbende / vol van geloof / gerust en welgemoed zijnde / van vreugde oerbloedende / alle verongelijkingen niet alleen vergeben en vergeten hebbende / maar ook met Stephanus uyt het binnenste zijns harte voor zijne wanden biddende / en den Hemel byna geopend ziende; ja reeds als een voorsmaak van de vreugden des hemelschen levens getwaar wordende / met vermaak in den Heere beginnen te sterben. Men leest hem de volgende woorden hoor (zijnde de laatsten geweest die hem tot opwekkinge en vertroostingge voorgezeggen zijn) † In alle eeuwigheit zal ik de barmhertigheden des Heere zingen: hy hoorz 'er naar; hy zucht eens; hy geeft den geest.

Het lijk is ge-eert geweest door een algemeene droefheit van allerhande menschen / en door den toeloop van allerley slag van volk: 't welke van alle kanten quam aangelooopen om den nedzigen
Prez

Prelaar / twien het by zijn leven niet had kon-
nen zien / om dat hy binnen in de stad zelf ze-
dert eenige jaaren als verborzen had geleest / en
qualijk oit te boozschijn quam / ten minste na
zijne dood te beschouten.

Da dat zijn lichaam twee dagen in de Kerk
ten toon had gestaan; is het met een godbzuch-
tige en eerboudige staatzie / zoo als hy in zijn
leven bevolen had / geboert naar het doop War-
mond by Leiden: altoaar hy onder de gebeende-
ren van eenige godbzuchtige mannen is rusten-
de; en met hen zijne verlossing verwacht tegens
de komste des Heere.

Hy wordte
Warmond
begravens

Hy heeft geleest twee-en-estig jaaren / en drie
weeken.

Om dat hy npt nedzigheit zich zelven noit in
zijn leven heeft willen laten schilderen / hebben
hy geen pnt komen gerben 't welke zijne ge-
daante beter vertoont. Maar hy word beter af-
gebeeldt in zijne dengden; dewelke in 't kozt dooz
den hoog-geleerden Heer H. D. W., Leeraar in
beide de Regten / in 't volgende Graf-schijft zijn
wtgedrukt:

DE WERELD VERDRIJVEN
DE ONNOUWELIJKHEIT EN DE WAARHEIT
EN VAN DE ANDERE KANT
NIGHEIT TE BEWAAREN
KANT DE VREDE EN DE ONDER-
EEN GILYKE ZICHT OM VAN DE ERNE

TER
DE VERWONDERING
VAN DE WERELD VERDRIJVEN

TER EERE VAN DEN
GOEDEN EN GROOTEN GODT.

HIER RUST HY

DEN WELKEN

AMSTERDAM AAN DE WERELD GAF;

LOVEN IN DE VERGADERINGE DER
ORATOOREN OP DE GODKUNDE
ZAG STUDEEREN;

UTREGT TOT PASTOOR HEEFT GEHAD;

HET VEREENIGD NEDERLAND

A L S

PAUSSELYKEN VIKARIS

HEEFT GE-EERT;

ROMEN, VOLGENS DE VERKIEZING DER
GEESTELYKHEIT, BISSCHOP VAN
SEBASTE HEEFT GEMAAKT.

DIT IS DIE

DOORLUCHTIGSTE EN
HOOGWAARDIGSTE HEER,

DE HEER PETRUS KODDE,

W I E N S

DEUGD EN STANDVASTIGHEIT, GELOOF
EN VERDULDIGHEIT, STAATIGHEIT
EN VOORZIGTIGHEIT, WELSPREKEND-
HEIT, GELEERDHEIT, EN ONVERGE-
LYKELYKE ERVARENDHEIT IN DE
GODDELYKE SCHRIFTEN;

EN DAAR BY

EEN GELYKE ZUCHT OM VAN DE EENE
KANT DE VREDE EN DE ONDERDAA-
NIGHEIT TE BEWAAREN,
EN VAN DE ANDERE KANT
DE ONNOZELHEIT EN DE WAARHEIT
TE VERDEDIGEN,

DE VERWONDERING
VAN DE WERELD VERDIENEN.

HY

HY IS OVERLEDEN TE UTREGT, DEN
XVIII. DECEMBER, IN 'T JAAR ONZES
HEERE MDCCX.

HEBBENDE LXII. JAAREN GELEEFTE,
E N
XXII. JAAREN AARTSBISSCHOP GEWEEST:

IS BEGRAAVEN TE WARMOND
B Y L E I D E N.

DIT HEEFT DE GEESTELYKHEIT AAN
HAAR PRELAAT DE KUDDE AAN
HAAR WAARDIGEN HARDER
O P G E R E G T.

HY RUSTE IN VREDE.

Na zijne dood is / behalven meer andere schrij-
ten / 't zijner bewerkinge / in 't licht gegeven:
Verdediging der godvruchtige gedagtenisse van
den Doorl. en Hoorw. Heer Petrus Kodde, Aarts-
bischop van Sebaste, enz. dewelke ook in het
Fransch en Nederduitsch is uytgekomen; en
genoeg in de Christene wereld is bekend: zoo
dat het onnoodig is dezelve alhier in te lassen.



THEODORUS DE COCK

T' Utrecht uyt ouders / eenboudig naar de wereld / maar eerlijken en godbzuchtigen gehoren. Deze bestelden hunnen zoon / na dat hy dooz de laage scholen gekomen was / op het Kantoir van een Notaris binnen Utrecht. Maar zoo 'er ondertusschen eenige plaatzen aan de Hollandsche Zendinge in 't Kollegie van Paus Urbanus, gemeenlyk met den naam van Prop. s. de geheeten / tot Romeen vergaen waren; en de Heer Johan Lindeborn, een der Pastoren tot Utrecht / zich derwaarts begaf ter verdediging van zijn boekje * Jacobs Ladder, enz. is Theodorus de Kok in zyn gezelschap met nog vier andere mede-genoten daar heen geschikt / om de hoogere wetenschappen aldaar te volkeeren. Hy benaarstigde dezelve zeer ernstig van den beginne; gelijk de Heer Leslé, uyt Romeen schreef aan Johannes, Bisschop van Kasstorien / wiens besorger hy aldaar was: Theodorus de Kok beyverd zuikerwijze de deugd en de studie, dat zijne gezondheid gevaar heeft geloopen. Hier dooz / en te samen dooz zyn zedig en uytterlyk gedrag / verrukte hy de Romeinen / dermate / dat hy haast ober de andere † keerlingen in het gemelde Kollegie gestelt wierd.

* Scala
Jacob.

† Santarillo

Acht jaaren aldaar doorgebragt hebbende / is hy Doktor van 't Urbaansch Kollegie (gelijk ook het meerendeel van die Keerlingen) gemaakt. Daar na met Bartholomeus Pesser, zynen schoolgenoot / een geleerd / godsdienstig / oprecht / en van alle dubbelheit en heerzucht verbermd man / zijnde

Zijnde tegenwoordig Pastoor in Nalsmeer / de
 reize aangenomen hebbende naar 't vaderland /
 wierd daar aangekomen zijnde met een zwaare
 ziekte bedangen : doch hersteld zijnde / wierd
 van den Heer Abraham Brienen, Pastoor te U-
 tregt en Onder-Vicaris van den Bisschop Neer-
 kassel tot den Heer Henrik vander Graft, om
 zijn afgescheide leven Pachomius bygenaamd / en
 vooz lang Narts-priester over Rhijnland verzon-
 den met deze woorden ;

Ik zende u dezen Kok, met verzoek dat gy
 zijn keuken bezorgt.

Van dezen Heer / en aan zijn gansche huysgezin
 en maagtschap was de Heer de Kok lief en waard.
 Hy droeg zich ook byaan en wel / onder 't geleide
 des Bisschops van Rastorien Johan van Neer-
 kassel, die zijne ziel-beskieters en gunstige vooz-
 zorgers waren : zodaanig ook dat ze hem in 'e
 jaar 1687. met eenparige stemmen verkozen om
 een Maasselijken Vicaris en na-zaat des voorzeyde
 Bisschops van Rastorien / toen pas overleden /
 te verwijgen. Wanneer de Heer Hugo van Heus-
 ten, tot dit ampt volgens den wensch des over-
 leeden Bisschops / wiens verigendoot hy allentom
 geweest was / vooz beide de Kapittels / 't Uregt-
 sche en 't Haarlemsche, eendragtig was voorge-
 steld. Ook heeft Heer de Kok die zaak te Ra-
 men gehukighlyk ten einde gebracht : waar over
 hy een eeuwigen lof by de Hollandsche Geeste-
 lijkhheit zal behouden.

Maar in zijn vaderland wedergekeert zijnde
 beelde hy zichzelven in dat hy te hoeltjes wierd
 onthaalt van den nieuwen kerkvoozd: delwelke
 volgens zijnen aart de komplimenten overtollig
 achte, en de aangebode waardigheit / die hy met
 de tweeg-schaal van het Evangelie opwoez / als

een zwaaren last had aangenomen. Zoo heeft dan de Kok voor eerst beginnen te klaagen als of hem die dankbaarheid niet was betwezen / dewelke hy meende verdient te hebben. Daar na begon hy zich by de klaagende Priefters te beugen; hemelyke by-een-konisten met hen te houden; klag-schryften en brieven naar Rome te zenden. Dit alles was het begin van meerder en grooter wreakeelen en onlusten: daar eenige Gezondenden / dewelke de Geestelykheit al over lang afgunstig waren / lustig onder roeiden. Door al dit kuipen hebben zy het zoo wijd gebracht dat gemelde Heer de Kok, wien ze nu op hunne zyde gekregen hadden / zus en zoo keek-oberste is verilaart.

De Kok word in de plaats van Kodde, die door hem verheven was, als Kerk-overste aangestelt.

Want na dat Kodde, te Rome ontboden en weder naar huis gezonden zijnde / op zodaanige wijze als we verhaalt hebben in zijn ampt van Pausselijken Vikaris was opgeschorft; is Theodorus de Kok, den 13. Mey 1702 / door den volgenden Brief van Klemens XI. tot Pausselijken Onder-Vikaris / met magt van Vikaris / in de Vereenigde Nederlanden aangestelt:

K L E M E N S XI.

Aan onzen Beminden Zoon,

THEODORUS DE KOK.

*Wereldsch Priefters in 't Bisdom van Utrecht
en Leeraar in de Godkunde.*

Bemінде Zoon, heil en Apostolischen zegen. Volgens onzen Harderlijken pligt bezorgd zijnde voor de Geloovigen van Christus, dewelke zich in Holland,
en

en in de Landschappen met Holland vereenigd en door de Kettens bezeten zijnde, bevinden: en grootelijks in den Heere betrouwende op uw geloof, geleerdheit, voorzigtigheid en yver voor den Katolijken Godsdienst; waar over gy hooggelijk by ons word geprezen: en u van alle banvonnissen, opschorsfingen der kerkelijke bedieningen, interdikten, en andere kerkelijke vonnissen, en straffen; 't zy dat dezelve van regts-wege of door een mensch zijn nytgesproken; en om wat reden en oorzaak dat ze ook gevelt mogen wezen; indien gy 'er in eenige mogt ingewikkeld zijn; en alleenlijk om de nytwerking van den tegenwoordigen Brief te kunnen erlangen, door den inhoud dezès ontbindende, en voor ontbonden zullende houden: zoo is het dat wy, met den raad van eenigen onzer Eerwaardige Broederen en Kardinaalen des Heiligen Stoels van Romèn, dewelke in onze tegenwoordigheid een Vergadering over de zaaken van Holland voornoemd gehouden hebben; u, dewelke zoo als wy verstaan hebben voorhene in deze onze vermaarde stad een queekeling zijt geweest van het Kollegie over de Voortplantinge des Geloofs, en daar by Leeraar bent in de Godkunde: en die in de Zendinge van dezelve landen langen tijd met lof hebt gedient, Pausfelijken Onder-Vikaris in de quartieren van Holland en van de andere gemelde landschappen, in de plaatze van onzen Eerw. Broeder, Petrus Aarts-bisschop van Sebaste, Pausfelijken Vikaris aldaar (denwelken wy in alle de beoeffeningen en bedieningen van het gemelde Vikarischap uyt kragt van ons Apostolisch gezag door den inhoud dezès opschorsfen) met alle en iedere magt-hebbingen, voorregten en vergunningen, dewelken aan gemelden Petrus, Aarts-bisschop van Sebaste, uyt hoofde van het voornoemde Vikarischap voorhene door den Apostoliffchen Stoel verleent zijn geweest, ofte eeniger-wijze mogten toekoomen (die egter uytgezonderd, dewelke de Bisschoppelijke Wijding vereiffchen) en voornamentlijk met magt om, zoo dikwils als gy het gemaadzaam zult vinden, in gemelde Landschappen de Onder-Vikariffen af te zetten, en andere aan te stellen, door het zelve gezag en door den inhoud dezès, naar ons en des gemelden Stoels welgevallen, maaken, aanstellen en benoe-

men. Dierhalve bevelen wy op de heilige gehoorzaamheit aan allen en ieder in 't byzonder, die zulks aangaat of by gelegendheit van tijden zal aangaan, dat ze u tot het gemelde ampt van Pausfelijkken Vikaris, en tot de vrye beoeffening van het zelve, volgens den inhoud dezès zullen hebben aan te neemen en te ontvangen, en u daar voort te erkennen: dat ze u in alles wat het gemelde ampt betreft zullen hebben te begunftigen en aan te neemen; en dat ze uwe heilzaame vermaaning en bevelen, ieder voor zoo veel het hem aangaat, oormoediglijk zullen passen op te volgen en uyt te voeren. Anderzins zullen wy het vonnis of de straffe, dewelke gy tegen de wederspannigen behoorlijk zult gevelt en uytgesproken hebben, goedkeuren; en zullen dezelve met Gods hulpe onverbrekelyk doen onderhouden, tot dat ze een behoorlijke voldoening zullen gegeven hebben: niet tegenstaande alle Pausfelijke Ordonantien, en Algemeene of Provinciaale en Synodaale Vergaderingen die 'er voor deze uytgekomen zijn: niet tegenstaande ook alle algemeene of byzondere Dekreeten en Ordonantien: mitsgaders alle inzettingen, gewoonten, Privilegien, Pausfelijke Vergaaringen of Brieven; al waren die ook met eede bevestigd; en door Pausfelijk of eenig ander gezag bekrachtigt: dewelke tegens den inhoud van het bovenstaande, op wat wijze dat het zy, verleent, bevestigt en vernieuwt mogen zijn. Al hetwelke wy, (houdende den inhoud des zelfs voor volkomentlijk en genoegzaam in dezen brief uytgedrukt en van woord tot woord ingelascht) om de uytwerkinge van het bovenstaande te erlangen, zodaanig dat het anders in volle kracht zal blijven, voor deze reize alleen, benevens alles wat hier tegen mag strijden, byzonderlijk en uytdrukkelyk intrekken.

Gegeven te Rome by S. Pieter, onder de Visschers Ring, den 13 Mey 1702, in het tweede jaar van ons Pausdom.

Het Jubilé, 't welle Innocentius XII. in het Jubel-jaar had afgekundigt door de stad Rome; en 't welle Clemens XI. nu had vergunt aan de Katolijke ingezetenen van het Vereenigde Nederland; scheen de baan schoon te maaken om Cock in aanzien te brengen: en om hem in het bezit van de waardigheid die hem opgedaagen was te stellen.

Hy tracht in het bezit te geraaken by gelegenheit van het Jubilé.

Zoo heeft hy dan op den 8. July 1702. een brief op zijnen naam uitgegeven; en daar in het Jubilé aan alle Priesters / in dezen wijngaard arbeidende / plegtelyk bekend gemaakt.

Hoe dat de Ondervikarissen het zelve Jubilé afgekundigt hebben.

De † Onder-Vikarissen / door den Aartsbisschop van Sebaste in het Vereenigde Nederland aangesteld / hebben by deze gelegenheit den volgenden Brief / tot afkunding van 't zelfde Jubilé, aan hunne Medepriesters in 't rond gezonden.

NAdemaal de zeer Eerw. Heer *Theodorus de Cock* ter gelegenheit van een Brevet, door hetwelke hy zoo als de spraak gaat tot Pausselijken Ondervikaris met magt van Vikaris zoude aangesteld zijn in de Vereenigde Nederlanden, beslaan heeft af te kundigen het Jubilé van *Klemens XI*: en dewijl ons het afschrijft van 't gemelde Brevet, hoewel dat het al meer als eens gevraagd en verzogt is geweest, noch noit vergunt; maar altijd geweigert is; zelfs als wy het geregtelyk ge-eischt hebben: gemerkt al vorder dat de Bisschop van Sebaste, zoo als gezegt word, volgens dat Brevet niet eens afgezet is: en dat de opschorsing zijner bedieninge, indien dezelve al geschiedt waar, hem noch niet op den 8 July, wanneer de laatste Roomsche brieven aangekomen zijn, bekend is gemaakt: en dat dezelve, al waar ze hem bekend gemaakt, dewijl zy tot groote verongelijking en schande zoo wel van hem als van zijne Byzitters zou verstrekken, volgens het voorschrift der

† De Heeren Jac. Kats, Hugo van Heussen, Martinus de Zwaan, en Theod. Groenhout.

Kerk-regelen en het oordeel van voorzigtige mannen niet heeft kunnen uitgesproken worden als om zeer zwaare misdaden, dewelke ons tot noch toe onbekend zijn: zoo is het dat wy, om deze en meer andere redenen, niet kunnen gelooven dat gemelde Heer (*de Cock*) door zijne Heiligkeit den Paus *Klemens*, voor wiens voorzigtigheid en regtvaardigheid wy de hoogste achting hebben, zekerlijk en onwederroepelijk zoude aangestelt zijn in de plaats van den zeer Godsdienstigen Kerk-Prelaat voornoemd. Zoo hebben wy dan dengemelden Heer (*de Cock*) meer als eens gebeden dat hy de afkunding van het Jubilé, daar wy al lang naar verlangd hebben, noch eenigen tijd om de gemeene rust zoude uytstellen; ter tijd toe dat wy van Romen, daar we onze klagten naar toe gezonden hadden, zekerder tijdingen zouden ontvangen hebben: te meer, om dat 'er in de Wet bevolen word dat men geen bevel moet uitvoeren, maar kennis van het zelve aan den Prins moet geeven, en een tweede gebod afwachten, wanneer het op valsche gebeden en op quaade ingeevingen is steunende: of wanneer het gezien staat dat het zonder nadeel van de openbaare eerbaarheid en nuttigheit niet zal kunnen uytgewert worden. En hoewel dat deze heilige voorzorg van de wet (zegt *Pacianus Cons. 166. n. 48.*) haar oorsprong wy het Burgerlijke Regt heeft genomen; zoo word ze nochtans gevolgt in het Geestelijke Regt: en zy is met het uysterste gezag bekrachtigt, in *Cap. Referipta. Cap. Dicenti cum seq. 25. q. 2.*

Hierom is het dat Wy, weetende met wat nadeel van de openbaare eerbaarheid en nuttigheit dat de Aartsbisschop van *Sebaste* van zijn ampt zoude afgezet worden, een tweede gebod van den Prins der Kerke met reden afwachten, eer dat wy den zeer eerwaardigen Heer *de Cock* in de gemelde hoedaanigheit aanneemen. Edoch, op dat de verargernissen niet mogen aangroejen, en niemand der geloovigen versleken zoude zijn van dezen hemelschen schat: en daar-en-boven, om onze volkome onderdaanigheit jegens den *H. Stoel* aan al de wereld kenbaar te maaken; zoo staan wy toe dat het tegenwoordig Jubilé, gelijk de *Doorl. Heer Nuncius te Brussel* begeert, zal afgekundigt worden.

Omtrent den zelven tijd hebben beide de Kapittels / te weteu dat van Utrecht en van Haarlem / een zeer nedrigen Brief geschreeven aan zijne Heilighet Klemens XI; zoo als ze naderhand noch al meer op verscheide tijden gedaan hebben: welke brieven wel eens in 't licht mogten gegeven worden.

Als dit alles dus toeging; en zoo uyt de afkondiginge van het gemelde Jubilé als uyt andere oorzaaken geen kleine opschudding in het Land was ontstaan: en als daar-en-boven de Vergadering der Heeren Staaten van Holland en West-Fliesland / dewijl het gerucht van deze tijdinge zich overal begon te verspreiden / door de brieven van hunne buitenlandsche Gezanten daar van verstendigt waren; hebbendezelve niet om het Katholijk Seloof te benadeelen / maar om hunne Oppermagt te handhaven en voer de rust / vryheit en gerechtigheden van hunne onderdaanen te zorgen / op den 17. Augusti van het zelfde jaar een Plakkaat uytgegeven: waar in zy aan Theodorus de Cock, als door hen ofte door hunne Gemagtigde Raaden niet aangeroepen zijnde / de beoeffening van zyn ampt ontzeggen / en daar by bevelen dat niemand, om hunne eige woorden te gebruiken / voor Vikaris zal mogen werden erkent, als die gene die naar ordre, in deze landen gebruykelijk, behoortijker wijze ge-eligeert, en by de Heeren onze Gecommitteerde Raaden geadmitteert zal wezen. Ende die zich daar voor ter contrarie zoude mogen uytgeeven, ofte die qualiteit aanmatigen, ofte denzelven daar voor erkennen of respecteren, mede arbitralijk zullen werden gecorrigiert.

Zy schrijven, met beide de Kapittelen, een nedrigen Brief aan Klemens XI.

Als 'er beroerten ontstonden, hebben de Staaten van Holland tot handhaaving van hun Oppergezag, en voor de rust en vryheit van hunne Katholijke ingezetenen, een Plakkaat uytgegeven.

Elders merken dezelve Staaten aan / dat ze hier in niet anders te werck gaan / als de Katolijcke Docten zelf; en voornamentlijk als zich de Koning van Frankrijk noch onlangs omtrent een Pausselijke Ordonantie had gedragen.

Daar op heeft Theodorus de Cock, om de gemoederen der Staaten te winnen / noch in het zelfde jaar een Nederduitschen Brief op zijnen naam uitgegeven aan alle vreedzaamige Ingezetenen der Vereenigde Nederlanden: waar in hy openlijk beruigt / dat hy met geheel zijn hert en vermogen (het zijn zijne eigen woorden) de beveelen van zijne hooge en wettige Overigheid zal obtempereren; tot dat het dezelve goederlicentlijk behagen mag, ter zake van het voorf. Plakaat eenige verandering te maaken: ende noch in alle deelen te willen gedragen gelijk een getrouw ende gehoorzaam onderdaan op de allerbeste wijze betaamt.

En inderdaad / de Kardinaal Antonius Barberini had al te voren / te weten den 28. Maart 1651. gelijk wy reeds gezien hebben / uit naam van zijne Heiligheid aan den Bisschop van Raistorien bevolen dat hy de Katolijken onder zijn bewind staande ernstelijck zoude vermaanen / zich in het aanneemen en volbrengen van de bevelen der Majestaaten zoo gehoorzaam en gewillig te toonen, dat de hooge Overigheden lichtelijck konnen bemerken dat niemand, 't zy in eerbiedigheid voor de gerechtigheit, 't zy in getrouwheit en liefde tot het Vaderland, hen zouw konnen overtreffen.

Lang te voren / te weten in 't jaar 1627 / had de Kardinaal Franciscus Barberini het zelve in een brief bevolen aan Philippus Rovenius:

... Preekt

... Preekt en vermaant over al dat ze de schuldige onderdaanigheid en gehoorzaamheit moeten bewijzen aan de Staaten der Vereenigde Nederlanden: en dat de Katolijken naar niemands gunst moeten staan als naar die van de Staaten.

En noch niet lang geleden / te weten in 't jaar 1679 / heeft Aloysius, Patriarch van Mexandrye en Pausselijke Gezant te Sintwegen / een diergelyke onderdaanigheid aanbevolen aan de nabuurige Zendelingen.

Doch terwijl dat dit in alles niet nageloomen word; en 'er eenige andere dingen tusschen wisse booyballen / dewelke ik zonder verdriet niet zoude konnen ophyaalen; is Theodorus de Cock stilletjes met een Kalés uit Leiden vertrokken. Dicht by Woerden is hem de Bisschop van Sebastie / die van Romen naar huis quam / in een wagen ontmoet: alwaar het ook gebeurde dat de Kalés van den eersten een hant gaf tegen de wagen van den Bisschop. Zoo is hy al vorder te Emmirik aangekomen: van waar hy / na een luttel toebens en na eenige andere rampen / ober Keulen naar Romen is gereist. Daar aangekomen / is hy aanschonds Kanonnik van S. Laurentius (in Damaso) en de Slijdraager van Klemens XI. geworden. Het lust my beter deze dingen te vertellen / als het onde zeer weder op te krabben / en die bedroefde omkeering wijs en hreed op te haalen; dewelke onze Kerk / die dus lang op het schoonste had gebloed en booy meynige Kerken behoefde te wijken / zoo deerlyk overhooy gesmeeten en zoo jammerlyk heeft verdruftert: en daar-en-boven mannen / die eben te boren de grootste vrienden van de wereld waren / aan 't krakheelen en thuisen heeft geholpen.

Maar als hy het gemelde Plakkaat in alle deelen niet en gehoorzaamt, en 'er meer andere dingen onderwylle voorvallen; vertrekt hy stilletjes naar Romen. Aldaar word hy met eenige eer-ampten begunstigt.

Verscheide
 Heeren tot
 het Pausselij-
 k Vika-
 risschap
 voorge-
 steld.

Als de Bisschop van Sebaste / uyt eerbiedig-
 heit voor den Apostolischen Stoel / zijn ampt
 niet bediende ; en Theodorus de Cock om twee
 strenge Plakkaaten der Staaten van Holland
 (het eene van den 17 Augusti 1702 ; het andere
 van den 8. Augusti 1703.) zich buiten het Va-
 derland ophield : hebben de Hoofden der Geestes-
 lijkhheit / te wecten die de regte order der Kerck-
 regeeringe ter harte namen / verscheide mannen
 tot het gemelde ampt aan den Pausselijken Nun-
 cius / en aan de Gemagtigden der Staaten van
 Holland / voorgedragen. Eindelijc heeft de Heer
 Keizersveldt , Afgezondene van den Aarts-bis-
 schop van Crier die zich als bemiddelaar liet ge-
 bruyken / het zoo verre gebracht ; dat de gene-
 gendheit wederzijds is gevallen op Gerardus Pot-
 kamp ; een Heer die in een afgelegen landschap
 woonde / en een van de genen was / dewelke
 van gemelde Hoofden der Geestelijkhheit voor-
 gestelt waren.

De Hoogwaardigste HEER

GERARDUS POTKAMP,

E E R S T

Pastoor te Lingen en Aarts-priester:

NADERHAND

Op den 14. November 1705. geworden Pauſſe-
lyke Vikaris in de Vereenigde Nederlanden:
geſtorven op den 16. van December
in het zelfde jaar.

Vonders was Potkamp geborente Borne / een
vlek in 't landſchay van Twent / twee mij-
len van Oldenzeel. Na dat hy zijne ſtudien
in het Hollandiſche Kollegie te Loben loffeſijk
had volendigt / is hem kozt daar op in zijn va-
derland de zorg der zielen oygedragen. Hy had
een kerkje getimmert te Gorthuys / een oude
plaats in het Stift van Munſter; daar hy met
Gerardus Eylaars, ook een Prieſter en zijnen
makker in het arbeiden / woonachtig was. Uyt
deze plaats ging hy zijne Geeſtelijke bedieningen
wyd en zijd in het landſchay van Twent ver-
rigten: 't welke hy ook in de hachelijkſte tijden
en in 't heimmelyk / ja doorgaans by den donke-
ren nacht / heeft gedaan. Hy heeft ſomwijlen
ook veel lydens uytgeſtaan.

Maar als hy van daar door den Biſſchop van
Kaſtorien beroepen was tot de Paſtoory van Lin-
gen; heeft hy te Darmſen / een doop by Lingen/
detoijt

Gerardus
Potkamp,
een Twen-
tonaar,
wordt toe
het Pauſſe-
lijk Vika-
riſſchay
verkoren.

Zijde eerſt
Paſtoor in
Twent.

En nader-
hand te
Lingen



REVERENDISSIMUS DOMINUS
D. GERARDUS POTCAMP

EX

LINGENSI PASTORE, AC ARCHIPRESBITERO

Vic. Apost. Per fad. Belg.
Creatus 14. Novemb. 1703. Denatus 16 Decemb.
Eiusdem Anni.

F. Bleid.

delwijl het al zedert eenige jaaren verboden was binnē de Stads muren te heekē / en zeer talrijke Gemeente als Harder geregeert.

en ook
Aarts-prie-
ster aldaar
geweest.
Hy slaat
de aange-
bode waar-
digheit af.

Daar-enboven bekleede hy het ampt van Aarts-priester ober de Stad en het Graaffschap van Aingen.

Certwyle hy met zijn Huisgezin / (bestaande upt zijnen Broeder Johannes, en Egbertus Groot-huis, beide Priesters; en upt zijne Moeder / eene Zuster / en eene Dienstvaagd) aldaar gerustelijk woonde / en nergens minder naar dagt; woord hem een Brief van den Nederlauschē Internuncijs, en een andere van de Hollandsche Geestelijkheid behandigt. Daar op komen 'er ook twee afgezondenē wegens dezelve Geestelijkheid aanstappen. Beide deeze Brieven en deeze Afgezondenē dienden maar om het ampt van Pausselijken Vikaris aan te bieden.

Hy laat
zich na veel
tegenspor-
telens ge-
zeggen.

Op deze dus onberwaachte tijdige staat de godbychtige man verzet en verbaasd: hy wordt er ongerust en benauidt ober / en kan 'er 's nachts niet van slaapen. Hy weigert de aangebode waardigheit aan te neemen: de Vrienden dooz de Geestelijkheid afgezonden zijn drie daagen bezig om hem te overreedē. Eindelyk heeft hy zich met groote moeite zoo verre laten gezeggen / dat hy met hen gegaan is naar Hermanus Ter Hoente, Oberste van de Klooster nonnen van S. Franciscus Ouder aan de Slaan / en Deken van het quartier van Twent; dewelke wel eer de bestierder van zijn gewoeten was geweest / om met den zelven ober deeze zaak raad te pleegen. Zoo ras als ze dicht by het Klooster gekomen waren / is Pockamp onder eenig boozwendzel / maar eigentlijk om den Raadsman tot zijn geboelen ober te haalen / booz upt geloo-

geloopen. Maar als Ter Hoente hem ebentwel den raad gaf van den last te aanbaarden/ heeft hy zijne redenen zoo hy best kon tegengesproken: ja hy wierd door een godvuchtige gramscchap tegens hem ontstoken: en is het voor die reize ook ontwozfelt. De Afgezondenen hebben alleenlijk dezen troost van hem onthangen en t' huis gebragt / dat hy zoo een gewigtige zaak rijpelyker voor Godt en met godvuchtige raads-luiden zoudt overleggen.

Ondertusschen is de volgende Brief van den Internunciatus te Brussel aangekomen en hem be-handigt:

Brief van
den Inter-
nunciatus aan
Potkamp.

ZEER EERWAARDIG EN
UYTMUNTEND HEER.

NAdien wy van goederhand onderregt zijn dat gy met zodaanige zeden die een Kerkelyk persoon betaamen, met voorzigtigheid, en met meer andere goede en inwendige hoedaanigheden begaaft zijt; zoo hebben wy een groot betrouwen dat de bedrukte Zendingen van Holland door het beleid en den naarslijgen arheid van uwe Uytmuntende Eerwaardigheid, met Gods hulpe, weder zullen opluiken. En vermits wy ten dien einde begeerig zijn om uwe tegenwoordigheid en aanspraak alhier te Brussel te genieten, hebben wy de ingeslote vrygeleide van dit Hof verkregen, op dat gy uwe reis des te veiliger zoudt kunnen vervolgen. En om de ongemakken der herbergen te ontgaan, en daar by op dat uwe Eerw. niet gequelt werde door het ondervraagen van nieuwsgierige luiden; zoo zal ze maar regt naar ons huis koomen: verzekerd zijnde dat ze ons een duubelde blijfchap zal aandoen, te weten door haare tegenwoordigheid, en door haar verblijf ten onzen huize. Mondeling van alles breeder. Het is noodig dat gy de reis op het allerspoedigste aanueemt, op dat wy den wil der Grootmogende Staaten van Holland zoo ras als doenlijk is volbrengende, daar door hun-

510 HET LEVEN VAN

ne gunst, die zoo noodig is voor de gerustigheid der Zendinge, mogen winnen. Ik onderteken my met volle genegendheit

Te Brussel den
30 Sept. 1705.

*Eerwaardig en Uytmantend Heer,
uwen zeer genegen*

JOHANNES BAPTISTA BUSSI,

Abt van S. Salvator.

Hy buigt
zjne schou-
deren onder
den last, als
een andere
Isaach, en
naar het
voorbeeld
van S. Mar-
tinus.

Dooz deze en meer andere brieven geduurig aangepoerd zijnde / heeft hy zich einde ijk laten zeggen; en zijne oude schouderen / als een andere Isaach, onder den last gebogen. Als hy dan met veel moeite naar Brussel als getrokken was / en aldaar een Belydenis van zijn Ge- loof had gedaan / heeft hy het ampt van Paus- selijken Dikaris van den Internuncius ontban- gen in het jaar 1705 / omtrent het Feest van dien Heilig tot wiens eere de Metropolitaa- sche kerk van Utrecht ingewijdt is geweest. En hy heeft zich zelven ook ten dienste van die Land- schappen opgeoffert met deeze woorden van ge- melden heiligen Bisschop: Heere, indien ik ... uw Volk nootzakelijk ben, ik weiger den arbeid niet: uw wil moet geschieden.

Geneu dag of twee daar na / te weten op den 13 van November / heeft de Heer Internun- cius den Bries van Insteilinge met een nebens- gaande Onderregtinge, dewelke noch onder de papieren van de Geesteljkheit betwaart worden / aan den nieuwen Dikaris ter hand gestelt. Als
dan

dan de Heer Potkamp van den Internunciatus met groote genegenheit naar zijn Vaderland gezonden / en met een voozspoedige reis in den Haag was aangekomen; is hy eerst den Heer A. Heinsius Raad Pensionaris van Holland / een zeer deestig en voozichtig man; en daer na de Pensionarissen der andere Steden / delwelke door de Staaten in deze zake gemagtigt waren / ieder op zijne order gaan spreekken. Na dat hy door denzelven zeer vriendelyk was onthaalt / en de vryheit van weder te koomen vooz de voozgejaagde Geozdenen / tot bebozdering van de Ierkelyke vrede / had berzocht; is hy vooz den Heer Akersloot, Pensionaris van Haerlem en Voozitter der Gemagtigden / na het voozschryben van eenige wetten / en voozmannentlyk van geen nieuwe en ongelwoone Teksreeten in deeze Landen in te voeren / op voozraad aangenomen gewoest.

Daer op heeft hy van alle soort en staat van menschen / waer onder de Vaders, Jeshoren en Minnebroeders van de strenge onderhandinge de laatsten niet zijn gewoest / allerhande gelukwenschingen onthaugen. Om het zelbe te doen heeft Theod. de Cock hem op den 25 November 1705 een brief geschreben vooz Eummerik; dewelken hy aldus begint: Ik kome u gelukwenschen over de waardigheit van Pauselijken Vikaris, tot dewelke gy verheven zijt enz. En al te voren / te weeten op den 28 October / had hy hem op het eerste gerucht van deze tydange het volgende geschreben:

Zeer aanzienlyk Heer, Het is niet alleen aan u dat ik geluk wensche, maar ook aan de geheele Zendinge.: om dieswille dat ze een Man staat

Thuis gekomen word hy door de Gemagtigden der Staaten van Holland aangenomen.

Hy ontvangt van alle kanten brieven van gelukwenschinge.

te krijgen, die mijne fouten verbeteren, mijne gebreken vergoeden, en het Kerk-tempeelt mag stillen: en dewelke zoo aan de Katolijken als aan de On-katolijken mag betoonen dat het Geloof niet door de menschen, maar de menschen door het Geloof beproeft worden enz. Ik bid God, zeer Aanzienlijk Heer, dat hy U wil ingeeven 't gene dienstig is voor uwe eige zaligheid, en voor de zaligheid van veele menschen..

Potkamp heeft den plicht van dankzegginge / zoo ras als 't hem mogt gebeuren / afgeleit by den Doozl. Internuncius te Brussel; en heeft hem / in 't begin van December 1705 / een brief uyt Leiden geschreven / en daar in een nauwkeurige rekening van al het geen hem wederbaren toas / gegeven.

Ook heeft de Geestelijahheit haaren pligt / van den zelven Doozluchtigsten Heer en haaren hoogachtbaaren Patroon te bedanken / niet willen verzuimen: maar heeft hem ten dien einde omtrent den zelfden tyd den volgenden Brief geschreven:

DOORLUCHTIGSTE EN
HOOGWAARDIGSTE HEER,

Hoogachtbaare Patroon.

DE tijding die wy gekregen hebben dat Gy ons verzoek hebt ingewilligt, te weeten dat de Heer Potkamp het ampt van Pausselijken Vikaris by ons moet bekleeden, heeft ons zeer verblijdt; vermits wy bespeuren dat het scheepje der Hollandsche Kerke langs dezen weg tot de have der kerkelijke vrede begint te naderen. Door dit nieuwe weldaad hebt gy ons, Doorluchtigste

luchtste Heer, ten hoogste aan U verplicht. Doch gy hebt ons noch grooter reden van blijdschap gegeven, als gy u gewaardigt hebt te belooven dat gy uw beste zult doen om daar-en-boven alles te bevorderen, 't welke dienstig is om de oude rust te herstellen: en voornamentlijk om die wilde en onbepaalde beschuldigingen te doen ophouden, waar door de goede naam der Geestelijkheid, niet zonder ontelbaare verargernissen en tweedragtigheden dewelke de Ledematen onzer Kerke deerlijk onder malkander verdeelen, eenigen tijd herwaart lelijk is gehoont geweest. Dit smert ons des te meer, door dien dat wy geen grooter zucht hebben als voor het regtzinnige Geloof, voor de zuivere kerk-tucht, en voor de schuldige en opregte onderdaanigheid aan den Apostolischen Stoel. Want wy verklaaren dat wy door het Geloof aanneemen, en opregtelijk verwerpen, alles wat de Rooms-katolijke Kerk, 't zy in de algemeene Kerk-vergaderingen, 't zy in de Geloofs-belijdenisse onder Pius IV uytgegeven, 't zy in de Ordonantien van andere Pauzen, heeft bevolen te geloven of te verwerpen, en als zodaanig aan de Geloovigen heeft voorgesteld. En vorders, dat wy geen kerk-tucht volgen of goed en keuren, dewelke door dezelve Kerk, 't zy in een algemeene Kerk - vergaderinge 't zy in de Dekreeten van heilige Pauzen, is afgekeurt. En wy zijn bereid, indien zulks op ons verzogt word, om rekening van onze hoop en van ons Geloof te geeven aan een ieder die het zal eischen; doch voornamentlijk, gelijg betamelijk is, aan het zichtbaar Hoofd der Kerke, aan Christus Stadhouder op Aarde, aan S. Pieters Nazaat op den Pauselijken Stoel: met wien wy in gemeenschap leven, en altijd getracht hebben te leven; zoo als wy ook door Gods hulpe tot den laaften snak ons levens toe zullen trachten.

En dewijl wy de Roomsche Kerk voor de Moeder en Meestresse van alle Kerken erkennen, en als zodaanig eeren; zouw het ons aangenaam zijn alle de punten van onze leeringe, en van de kerk-tucht die wy volgen, voor de zelfde Kerke met klare woorden open te leggen: en dezelve punten zoo wél van 't gene qualijk aan de Geestelijkheid word toegeschreven, als

van 't gene naar al te groote ruimigheid helt, te onderscheiden.

Doch vermits dit een werk van al te langen aassem zoude zijn, en 'er in tegendeel ten hoogsten aan gelegen is dat de rust in de Hollandsche Kerke en in ons Vaderland op het allerspoedigste herstelt werde; waar het grootelijks te wenschen dat 'er een bevel-brief uyt quam, waar in de Kerkelijke Bedienaars en het Volk tot vrede en eendragt aangemaant wierden; en waar in byzonderlijk verklaart wierd dat het een ieders pligt is, de behoorlijke eerbiedigheid aan de Pastooren te betoonen: en daar by dat ieder een, die 'er toe genegen is, vry en gerust by hen te Kerke mag gaan.

Gelijk dit het gereedste middel is om de vrede te maaken; zoo schijnt het niet dat 'er ligt een billiker middel zal uitgevonden worden. Want wat is 'er regmatiger als dat Priesters, dewelke van kinds been al met de melk der Kerke zijn gevoedt; dewelke in verscheide brieven, die zy naar Romen gezonden hebben, zoo een belijdenisse hebben ingevoegt; dewelke geen eene dooling beleden hebben, en 'er ook van geen een met eenigen schijn overtuigt zijn; dewelke niet en weigeren, en noit geweigert hebben, alle doolingen dewelke hun aangewezen zullen worden te verbeteren; en naar de Kerk en den Apostolischen Stoel, gelijk gehoorzaame kinderen betaamt, te luisteren: Wat is 'er, zeggen wy, regmatiger, als dat zodanige Priesters den rang en de eer van waarachtige en wettige Harders niet en verliezen?

Doch indien uwe Doorluchtigste Genade eenig ander middel, als in dezen brief voorgesteld is, voor gemakkelijker en gereeder aanziet om de vrede te herstellen; zullen wy 'er gezwind naar luisteren: en wy bidden haar met eene, indien 'er noch eenige zwaarigheden te vereffenen zijn, dat zy de moeite wel wille neemen van dezelve aan ons te openbaaren.

Ga ondertusschen voort, Hoogachtbaar Patroon, met het gene gy godvruchtelijk begonnen hebt gelukkiglijk ten einde te brengen, de vrede aan de Hollandsche Kerk weder te geven, de verdeeltheden ter helle te verbannen. Dit zal voordeelich zijn alle Karolijken, en aangenaam aan de Grootm. Staaten van ons Vaderland: en het zal u tot glorie verstrekken. Ja het zal uwen naam roemruchtig

ruchtig maaken by de Nakomelingen; en dat het voor-
naamste is, het zal u een plaats doen hebben in den
Hemel. Dit wenschen wy u van ganscher harte toe,
die ons met een vierige en zeer onderdaanigegenegend-
heit, zoo uyt onzen eigen naam, als van wegens de an-
deren die het met ons houden, ondertekenen

*Uwer Doorluchtigste en Hoogwaardigste
Genade*

*Allergehoorzaamste en verpligtste
Dienaars*

20 Novemb.
1705.

JOHANNES CHRISTIANUS
VAN ERKEL,

*Aarts-priester van Delfland, Ka-
nonnik van Utrecht.*

G. VAN DALENNOORT.

*Kanonnik van Utrecht
Pastoor in 's Gravenhage.*

Maar terwijl dat de godsdienstige Man
zich tot den arbeid gereed maakt; terwijl dat
hy Mede-arbeiders aanneemt; de harderlooze
kerken van Pastooren voorziet; een Vergade-
ring van de Utrechtsche Kapittel-heeren naar
's Gravenhage beroept / en hun den bebel-
vrief van den Internuncius voorleest; het zelbe
Kapittel / naar het voorbeeld van zijne Voorzaa-
ten / erkent en bevestigt; de vrede tusschen de
krakeelende partijen tracht te bemiddelen; is hy

Maar zoo
als hy zijne
moejelijke
bediening
begint waar
te nemen,
bezwijkt hy
onder den
last.

in een nyterste zwakheit en krachteloosheit geballen; dewijl alle zijne krachten / zoo door zijnen hooggaanden arbeid / als door zijne laatste reis / en door zeer zwaare vermoeidheden / uitgeput waren. Na dat hy van de kerckelijke Sakramenten had ontbangeu is hy / schier tot den laatsten snak toe by zijn verstand blybende / tot een ieders dyoefheit te Leiden overleden op den 16 van December 1705. Hy had kozt te boren / hoewel krank zijnde / een brief aan alle Pastooren en Priesteren der Hollandse Kerke gescreven / om een ieder tot byede te vermaanen: en had het origineel, het welcke in de papierkast van den E. V. van Hussen bewaart word / noch 's nachts door zijne dood met eigen hande ondertekent; met bevel van den zeiben Brief naar alle Parochi-kerken te zenden / om daar van den Preiustael afgelezen en aan het Volk ter onderzoudeinge voorgesdaagen te worden. De Brief was van dezen inhoud:

En na dat hy dezen Brief ter nauwer nood had konnen ondertekenen, is hy na het ontvangen van de kerckelijke gescreven te Leiden overleden.

GERARDUS POTKAMP,

Pauselijke Vikaris, wenscht aan alle Pastooren en Priesters, die in den Wijngaard des Heeren arbeiden, zaligheid in den Heere.

HET kan aan niemand van U L. onbekend zijn, Eerwaardige Broeders, door wat al verdeeltheden dat de Kerk van ons Nederland, drie jaaren herwaarts, gellingert is geweest; en wat een verlies en schade de zielen door die verdeeltheden geleden hebben. Om dit quaad eenigzins te beteren, heeft onze Allerheiligste Heer Paus Klemens XI, volgens zijne liefde tot de gansche Kerk en vornamentlijk tot de Kerk van deze Vereenigde Nederlanden, de bede der genen wel willen inwilligen, dewelke verzogten dat

ik het ampt van Pausselijken Vikaris in gemelde Kerke zoude bekleeden. En alhoewel dat ik daar nauwelijks zou durven hebben naar denken; heeft egter gemelde zijne Heiligheit goedgevonden hetzelve ampt, het welke zelf vervaarlijk is voor de schouderen van Engelen, aan my, hoewel zonder mijne verdiensten en tegens mijnen dank, door den Pausselijken Internuncijs, op te leggen: zoo als op den veertienden van November laastleden ook is geschiedt. En op dat niemand hier aan zou kunnen twifelen, zend ik U L. dezen Brief; verzockende dat Gyl. het zelve ook aan uwe Gemeenten van mijnentwege bekend wilt maaken.

En nadien het oogwit van deze schielijke en onverwachte aanstellinge niet anders is, als de rust in onze bedrukte Kerke ten spoedigste door Gods genade te herstellen; de afgewekenen weder tot de Kerke te brengen; de verdeelden te vereenigen; de verstroyden te vergaderen; en overzulkz wederom een waare eendragt en vrede tusschen U L. en het Volk te weeg te brengen: zoo heb ik het mijnen pligt geacht U L. altemaal in den Heere te bidden, dat Gyl. dit zoo regelmatig inzicht van zijne Heiligheit, en den wensch van alle vredelievende menschen, ieder naar uw vermogen wilt helpen voortzetten: ** trachtende de eenigheid des Geests door den band van liefde niet alleenlijk te heelen maar ook te onderhouden: vergeevende de een den anderen, zoo iemand eenige klage tegen een anderen mogt hebben: gelijk de Heer het u ook vergeven heeft: met alle ootmoedigheid en zagtmoedigheid, met verdujdigheid, verdragende elkander in de liefde: niets doende door twistlust noch door ydele waanzucht: maar in ootmoedigheid elk den anderen boven zich zelven achtende: elk beoogende niet alleen 't gene hem zigen is, maar ook dat van anderen.* Door welke middelen en anders niet, indien we den Apostel geloven mogen, de opregte vrede tusschen de Geloovigen te weeg gebragt en onderhouden word.

Vorders zult Gyl. een zaak doen, die Christus onzen Zaligmaker en deszelfs oppersten Stadhouders op Aarde ten hoogsten aangenaam, die my zeer lief en behaagelijk, die u zelve en al het Volk zeer voordelig zal wezen, indien Gyl. dit de Gemeente die U L. toebetrouwt is met vlyt en yver zult inplanten. Waar

* Eph. 4. 3.

Colof. 3. 12.

Eph. 4. 2

Phil. 2. 3.

toe het aanstaande Feest een schoone gelegenheid geeft; wanneer wy de geboorte des gene vieren, dewelke van 't eerste oogenblik af dat hy geboren is *a de vrede aan de menschen op aarde* door zijne Engelen liet verkundigen: *Luc. 2. 14. door wien de Vader alles met zich zelve heeft willen verzoenen, hebbende door het bloed zijns kruis bevredigt zoo het gene op de Aarde als het gene in de Hemelen is.* Dewelke daarom ook met zeer goede reden door den Profeet genoemd word *b de Vorst der vrede.* Dewijl wy dan de Dienaars en Discipelen, ja de Ledemaaten en het lichaam van dezen vreedzamigen Koning zijn; en *altemaal deel hebben aan het zelfde brood,* en door den zelfden geest bezielt worden: wat is 'er billijker als *dat we altemaal uyt eenen mond spreeken: dat 'er gene verdeelbeden onder ons gevonden worden: en dat Gyl. alle middelen in 't werk stelt om de Geloovigen hetzelfde te doen bevatten.*

*Luc. 2. 14.
Col. 1. 20.*

Is. 9. 6.

I Cor. 10.

I Cor. 1. 20.

Het gene de groote Augustinus, die kragtige voorstander der Kerkelijke Eenigheid, voor dezen heeft geschreven, is zekerlijk iet schrikkelijks; maar 't welke op den tegenwoordigen tijd, en by dezen toestand van zaaken, zeer wel te passe komt: „ Een Christen mensch, zegt hy, „ moet geene zaak ter wereld zodaanig vreezen, als van „ het lichaam van Christus gescheiden te worden: want die „ van Christus lichaam gescheiden word, is zijn litmaat „ niet: en die zijn litmaat niet en is, word door zijnen „ Geest niet bezielt: *Doch wie den Geest van Christus niet „ en heeft,* zegt de Apostel, *die behoort hem niet toe.*

Dit schrijf ik u zeer lieve Broeders, niet om U L. te onderregten; maar om u te bidden dat gy van yver tot de vrede en eendragtigheid blakende, *de vrede met alle menschen, en de heiligheid zonder dewelke niemand Godt aanschouwen zal, wilt betrachten.*

Doch vermits de Priesters, dewelke Gemeenten te beflieren hebben, het middelpunt zijn van de eenigheid der Geloovigen (want gelijk de algemeene Kerk in een Hoofd, te weeten den Paus van Romem, vereenigt word: zoo worden ook de byzondere Kerken eenigermate vereenigt in hunne Harders, en maaken te zamen een lichaam uyt) en gemerkt dat by gevolg de vrede onmogelijk kan herstelt worden zoo lang als de Gemeenten van haare wertige Harders afgescheurd blijven, en herwaarts en derwaarts loopen; zoo wil ik allen en ieder in 't byzonder

mits

mits dezen vermaant en gebeden hebben, dat de gene, dewelke misschien eenige Schaapen van andere Harders tot hanne Vergaderingen toegelaaten; of, 't welke ik niet en vertrou, tot dezelve getroot, en haar de Sakramenten bedient hebben: nyt liefde van de vrede hun beft doen om zodaanige Schaapen weder by haare eige Harders te brengen, en met de zelve te verzoenen: en dat ze haar ernstelijk vermaanen om zich onder haare Harders te begeeven; de Sakramenten van hen te vraagen, en naarstiglijk by hen te Kerk te gaan. Want het is een hoognoodige zaak het Volk, 't welke een mistrouwen tegens zijne Harders opgevat heeft, met dezelve Harders te verzoenen; zoo als de Abt Bussi, zijne Heiligheids Internuncius in de Nederlanden, my noch onlangs nyt Brussel heeft geschreven.

Maar vooral moet Godt, de eenigste oorsprong der vrede die de wereld niet geven en kan, met ootmoedigheid gebeden worden dat hy den geest zijner liefde in onze harten wil storten; en dat hy ons, die door een en het zelfde hemelsch brood gespijt worden, door zijne goedertierendheit eendragtig en eensgezind wil maaken.

En dewijl ik niet sterk genoeg en ben om een zoo zwaaren last, die op mijne schouderen gelegd is, tot Gods glorie, en tot zaligheid van U L. en de andere Geloovigen, te kunnen draagen; ten zy dat Gyl. Gods genade, zonder dewelke wy niets vermogen, door uwe gebeden door my verwerft: zoo is het dat ik de gebeden voor de tegenwoordigen brief met alle ootmoedigheid van U L. verzoeke; en U L. altemaal ernstelijk bidde dat gy ook voor my de gebeden van uwe Gemeenten wilt verzoeken. Eindelijk wensch ik U L. de vrede; en ik vermaan U L. dat gy den Brief op den eersten Zondag of Heiligendag na dat gy hem zult ontvangen hebben, in uwe Kerk aan de Geloovigen voorleest. Ik blijve

Eerwaardige Broeders en Moede-arbeiders
Te Leiden den *in den Wijngaard des Heere, nu zeer*
14 Dec. 1705. *genegen*

GERARDUS POTKAMP,

Pausselijke Vikaris in de Vereenigde
Nederlanden.

Het lijk wierd in de kerk van den gemelden Heer van Heussen ten toon gestelt: daar een ontelbaare menigte volks van alle kanten naar toe quam loopen / om de uytbaart van hun' overleden Vikaris dooz hunne gebeden en traanen te bieren. Ook hebben alle de Priesters die te Leiden waaren / zoo wereldsche als geordende / zijne uytbaart gehouden.

Zijn uytvaart word van allerhande Priesters gehouden.

Daags daar aan / te weeten op den 17. van December / heeft Philippus van Deventer, Priester / die de Kapellaan en Geheim-schrijver van den overleden Vikaris was geweest / zijne dood aan den Heer Internuncius dooz den volgenden Brief bekend gemaakt :

DOORLUCHTIGSTE HEER,
HOOGACHTBAARE PATROON,

Zedert dat de Hoogwaardigste Vikaris Potkamp van Brussel hier is aangekomen, heeft de oude man zijne kragten allengskens beginnen te verliezen: zodaanig dat hy, niet tegenstaande de zorg van de Genees-heeren en van zijne Vrienden, zijne godvruchtige ziel op den 16 van deeze maand, omtrent den middag, aan den Schepper heeft overgegeven; na dat hy de Sakramenten van onze Moeder de H. Kerke behoort had ontvangen. Hy had alvorens onze bedrukte Kerk naar zijn vermogen voorzien van Harders en Regenten: van die te weeten, dewelke dezelve lang te vore geregeert hadden. Hy had aan dezelve ook heilzame vermaaningen gegeven: en daarenboven zoo niet woorden als door een Harderlijken Brief, waar van ik hier nevens een afschrift zende, ieder een tot vrede ver-

vermaant. Vorders, na dat ik my in de gunst van
uwe Doorluchtige Genade bevolen heb, blijve
ik met de alleronderdaanigste genegendheit,

*Doorluchtigste Heer,
Hoogachtbaare Patroon,*

Te Leiden den
17 van December
in 't jaar 1705.

*Uwer Doorluchtigste Genade
allergeboorzaamste dienaar,*

J. P. VAN DEVENTER.

Daar op heeft de Internuncius, t'hans Kar-
dinaal van den H. Roomschen Stoel / aansonds
het volgende antwoord geschreven:

EERWAARDIG HEER,

HET is te hoopen dat de Heer *Potkamp* de
vrede, dewelke hy gedurende den korten
tijd van zijn Vikarisschap naar zijn vermo-
gen heeft getracht in de Zendingen aldaar te doen
herleeven, nu noch krachtiger door zijne gebeden
van de Goddelijke barmhertigheid zal verwerven
in het hemelsch Vaderland: alwaar hy zich, zoo
als wy godvruchtiglijk gelooven, reeds tegen-
woordig bevind: en daar hy nu gerust zijnde over
zijne eige zaligheid, noch bezorgd is voor de za-
ligheit van de Schaapen die onder zijne zorg ge-
staan hebben. Laat ons onze gebeden vereenigen,
om een zoo billijke en noodwendige zaak voor
de Katolijken van het Vereenigd Nederland te
verwerven op het aanstaande feest, als de Zalig-

Ik s maa-

maakende Geboorte van den Geever der vrede
geviert zal worden: welke Geboorte wy bidden
dat voor uwe Eerwaarde zeer zegenrijk mag we-
zen. Waar mede wy ons ondertekenen

Uw genegen

Te Brussel den
20. Decemb. 1705.

JOH. BAPT. BUSSI,

Abt van S. Salvator.

Hy is be-
graven te
Warmond;
daar hy
met een
heerlijke
staatzie
naar toe
gebracht is.

Hy is begraaven in de heerlijkheit van War-
mond by Leiden / in het graf 't welke de eertm.
Heer Henrik vander Gracht in zijn leven voor
zich zelven had laaten maaken. De Heer van
Warmond zelf / en verscheide Priesters en an-
dere Geloobigen zoo mans- als vrouws-perfoo-
nen / gingen achter het lijk / en bereerden het
zelbe met hunne traanen.

Op zijne dood wierd dit Nederduitsch jaar-
schrift gemaakt:

potCaMp De kerk ontrVCt.

Zijn Graf-
schrift.

De Heer Henrik D. W., Leeraar in beide de
Rechten heeft dit graf-schrift 't zijner eeuwige
gedagtenisse opgesteld:

TER

TER EERE VAN DEN GOEDEN
EN GROOTEN GODT:

HIER RUST
DE HOOGWAARDIGSTE HEER
GERARDUS POTKAMP.

GEBOREN TE BORNE, IN 'T LANDSCHAP
VAN TWENT;

DEWELKE
OM DE VERDEELDE KERK TE BEVREDIGEN
VAN PASTOOR VAN LINGEN

EN
VAN AART'S-PRIESTER
OP DEN XIV. VAN NOVEMBER MDCCV.
IS GEWORDEN

PAUSSELYKE VIKARIS
IN HET VEREENIGD NEDERLAND.

EN TERWYLE HY DE VREDE MET WOOR-
DEN EN SCHRIFTEN AANPRYST,
IS HY DEN XVI. VAN DECEMBER
IN 'T ZELFDE JAAR,

LXIII JAAREN OUD ZYNDE,
TE LEIDEN EEN VREEDZAAMIGE DOOD
GESTORVEN.

WIE DAT GY ZYT, BID GODT
DAT
ZYNE VERBLYFPLAATS ZY IN DE VREDE
EN
ZYNE WOONING IN HET HEILIG SION.

ADAM DAEMEN,

*Aarts-bisschop van Adrianopolen,
Licentiaat in beide de Regten, enz.*

Na dat de Geesteljkheit eenigen uyt hun genootschap, die 'er de bequaamste toe waren, voorgestelt hadden,

NA het overlijden van G. Potkamp heeft de Hollandsche Geesteljkheit / om een nieuwen Harder te bekoomen / niet alleen door brieven gehandelt met den Heer Busfi, dewelke noch het ampt van Pausselijken Internuncius in de Nederlanden bekileede: maar heeft ook twee voortreffeljkke mannen uyt hun genootschap / te toeten Willem Dalenoort, Pastoor in 's Graebenhage / en Kornelis Steenove, Aerraar in de Godheit en Pastoor te Amer'sfoort / naar gemelden Heer afgebaardigt; om by hem het aanselken van een nieuwen en bequaamen Kerkvoogd ober de harderlooze Kerk uyt-te-werken. Hun was in 't byzonder last gegeven om / indien zeden waardigsten by deze dzoebige geschapendheit van tijden niet konden bekoomen / den Heer Aegidius vander Voort, een Delbenaar en Pastoor te Hees in de Meperge van den Bosch / tot Dcharis te herzoeken.

en dezelve verworpen waren,

Maar als ze zelfs dezen man / die onder een byemde Kerk behoorde / en na dat 'er meer als tontig bequaame mannen uyt hun eigen land afgetwezen waren) niet mochten verkrifgen / en dus van hunne hoop en begeerte versteken waren; zijn ze weder naar huis gekeert.

Obenwel stond 'er in den Pausselijken Brieft van den 12 Mey 1705. wel duideljk uytgedrukt: Voor al moet gy verzekert zijn dat aan den genen,

nen, denwelken gy zult willen aanstellen, een vrye oefening van zijn ampt, zodaanig als de Vikarissen tot nu toe gehad hebben, door de Heeren Staaten zal toegestaan worden.

Dit niet tegenstaande heeft de Heer J. Bapt. Buski, dewelke nu Puncius aan den Rhijnstroom was getwoeden / op den 8 January 1707 / volgens de magt die hem zoo als hy getuingde door Klemens XI. gegeven was, Adam Daemen tot Paußelijken Vikaris in het Vereenigde Nederland aangestelt; zoo als in den Brief / dewelke aaffonds dooz hem uytgegeven wierd / stound uytgedrukkt.

ADAM DAEMEN, uyt een uytlandsche afkomst gesproten / was te Amsterdam geboren / en had een rijken vader gehad. Zijnde / om zijne studien te voltrekken buitens lands gereist / was hy daar Licentiaat in beide de Regten getwoeden / en ook Priesster gewijdt: en na dat hy by de 30 jaaren te Keulen had gewoont / is hy daar Domheer getwoeden. Als hy naderhand aan Theodorus de Cock, die uyt Holland gevlugt was / huisvesting en twee jaaren lang de kost in zijn huis te Keulen had gegeven; is hy tot Priessterkanonnik / en ook tot Deken van de Martz-diakeusehe kerck van Emmerik gekozen. Daar na is hy volgens het goetvinden en het welbehagen / zoo als de Bulle spreekt / van onzen Allerheiligsten Heer tot Paußelijken Vikaris in de Vereenigde Nederlanden aangestelt. Daar op is hy noch in het zelfde jaar / en op den 25. van December of op Vresdag / tot Martz-bisschop van Adrianopolen te Keulen gewijdt. Doch met wat booz plegtigheid / en dooz wie / dat die Wijding verrigt is zullen wy leeren uyt het volgende Uyttrekzel.

is Adam Daemen, een Amsterdammer, maar van een vreemde afkomst, die een rijken vader had, en aan een uytlandsche Kerck gebonden was, en daar by Domheer te Keulen, Priessterkanonnik en Deken te Emmerik was, tot Paußelijken Vikaris in het Vereenigde Nederland aangestelt.

UYT-

U Y T T R E K Z E L

Uyt de Latijnsche Kourant , dewelke te Keulen
is gedrukt op den 27 van December 1707.

Uyt Keulen den 26 van December.

Op Zondag , den 25 van December , zijnde
Kers-dag , is de Doorluchtigste en Hoogwaar-
digste Heer *Adam Daemen* , Kanonnik en Kapit-
tel-heer der Metropolitaansche en Keurvorstelij-
ke Kerke van Keulen , en Dekan der Aarts-dia-
kensche Kerke van Emmerik ; dewelke ook tot
Pausselijken Vikaris aangestelt is , onder een hoog-
statelijk gevolg van wagens en karossen gereden
naar de kerk der Eerw. Vaderen Kapucijnen te
Keulen : daar hy met alle de plegtigheden der
Kerke gewijdt is tot Aarts-bisschop van Adria-
nopolen. De Wijding is verrigt door den Door-
luchtigsten en Hoogwaardigsten Heer *Johannes
Baptista* , Aarts-bisschop van Tharsen , Kardinaal-
Legaat - en Nuncius van den Heiligen Apostolis-
schen Stoel : terwijl dat de Doorl. en Hoogw.
Heeren , de Heer *Angelus d' Eftre* , Bisschop van
Roermonde en Primate van Gelderland , en de
Heer *Johannes Wernerus de Veyder* , Bisschop van
Eleuteropolis en Wy-bisschop van Keulen , de
Wijdinge by-woonden en hielpen verrigten. Dit
alles is geschiedt onder het gebalder van het ge-
schut , en in de tegenwoordigheid van ontelbare
mensen. Dit aldus verrigt zijnde is gemelde
Doorluchtigste Heer en Aarts-bisschop van Adria-
nopolen , beneffens de Heeren Bisschoppen die
over de Wijdinge gestaan hadden , door den Door-
luchtigsten Heer en Aarts-bisschop , dewelke de
Wij-

Wijding verrigt had, met een diergelijke staat-
zie en gevolg wederom geleidt naar het Hof van
den Pauffelijken Nuncius: daar hy ook onder het
lossen van het geschut is ingehaalt; terwijle dat
zeker Dichter door deeze letter-keering aldus op
zienen naam speelde:

DAEMEN es, EMENDA, *genius tibi dixit
ab astris:*

Irreprehensibilis Praesul es, ergo potes.

De Vaders Kapucijnen uyt het Harts-stift
van Keulen / doch boozmomentlyk die in het
Konbent te Keulen woonden / en in welkers
kerk de wijding was geschiedt / hebben / om hem
geluk te wenschen / 't zijner eere een Cer-triomf/
in het Kruys en de Lelie, uyt allerhande slag
van beerzen ougerigt.

Ondertusschen zijn de Vaders Jesuyten booz
de Vergaderinge der Schonmitteerde Heeren
ontboden op den 18 February 1708: daar hun
wegens de Staaten van Holland is aangezeit
dat zy / indien ze niet en maakten dat de vrede
tusschen de Rooms-katolijken binnen drie maan-
den tijds herstelt was / uyt Holland en West-
Dziezland zouden gesaagt worden / enz.

Wat Daemen belangt / terwijle dat hy zich al
te voorbaarig als Pauffelijken Vikaris gedraagt:
terwijle hy pas verhozen zijnde den sijn vooz-
stroom naar Emmerik komt afvaaren; en zich
albaar op S. Agnes dag / onder het luiden der
klokken / en het zingen van Te Deum, feest-
lijkt laat inhaleen; terwijle hy toelaat dat de
Vaders Jesuyten hem aldaar / in den Inhoud
van een openbaar Concel-spel / beel geluks wen-
schen: terwijle hy van daar in Holland aange-
komen /

Maar ter-
wijle hy te
voorbaarig
is in zijn
ampt, zon-
der door de
Staaten
aangenomen
te zijn, te
beoeffenen,
word hem
die beoeff-
ening
opgezeit.

komen / de geluk-wenschingen van alle kanten
 ontvangt : terwijl hy / door de Staaten van
 Holland noch niet aangenomen zijnde / gelijk
 noch onlangs de Plakkaaten vereischt hadden /
 zijne bedieningen midden in Holland in weertwil
 van de wetten verrigt ; is hem op den 26 van
 April 1709. door een openbaar Plakkaat verbo-
 den de gemelde bedieningen te verrigten ; zullen
 de anders naar de bescheidenheit der Heeren
 gestraft worden.

En hoewel
 hy somwij-
 len aan-
 houdt om
 zijn ampt
 te mogen
 bedienen ,
 doet hy
 echter
 niets op.

En hoewel dat hy de Staaten van Holland
 al somtijden in den Hage ging spreken ; en aan
 dezelveb verscheide redenen 't zijner verschoonin-
 ge schriftelijk overleverde : ja geene middelen
 onbezogt liet om upt te werken dat het gemelde
 Plakkaat / indien hy het niet kon ingetrokken
 krijgen / ten minste over het hoofd gezien of
 verzacht mogt worden : zoo heeft hy echter niets
 opgedaan ; en is 'er geen acht op zijne vertoo-
 ningen gestlagen.

Ondertusschen zijn de Vaders Jesuiten /
 schoon dat ze door het vertoonen van eenige byz-
 ven poogden te bewijzen dat ze alle mogelijke
 naarstigheit om het bevel der Staaten upt te
 voeren te werk gestelt hadden / den 19 July 1708
 upt deze landen verzonden.

De Geestelijkheid eben ybzig blyvende om de
 wettige order en kerktucht in stand te houden /
 dewelke door een uptlandigen en niet aangena-
 men kerktvoogd bezwaarlijk kon achtervolgt en
 gehandhaaft worden ; en daar hy begeerig zijn-
 de om de byede te herstellen : had op den 29 van
 November 1708 Willem Dalenoort , Pastoor in
 's Gravenhage en kanonnik der Utrechtse ker-
 ke / met twee reis-gezellen naar Keulen gezon-
 den.

En

En in het volgende jaar / als het gemelde Plakkaat der Staaten van Holland nu afgekundigt was / is Kornelis Steenove , ook Kanonnik der Utrechtsche Kerke en Pastoor te Amersfoort / naar Keulen ontboden door den Heer Busk: daar hy ook met de toestemminge van zijne Ampt-genooten / en nyt zucht door de herstellinge der byede / naar toe getrokken is. Maar als geen van hen beiden iets konde bereygen: en sommigen in tegendeel / onder eenige hoogachtbaare naamen ; doch voornamentlijk onder den schijn van het Jubilé * van Klemens XI, het Vaderland verstooyden / en verdeeldheden onder de ingezetenen herooorzaakten ; hebben de Staaten / dewelke dit zeer eubel namen / niet alleen alle uplandsche Ballen / dewelke dienden om oproerigheden te verwelken / door een Plakkaat van den 14 December 1708 scherpselyk verboden : maar hebben ook / na dat ze hun Plakkaat op den 26 April van het volgende jaar vernieuwt en bevestigd hadden / de Hoofden der Geestelykheit door hunne Vergaderinge ontboden : en hun den 12 November van 't jaar 1709 / en wederom den 21 November van 't zelfde jaar / op het strengste geboden dat zo de Zending van alle Wereldsche en Grozdende Priesters / dewelke zederd de dood van Potkamp ingekomen waren / zouden onderzoeken ; en hen de onderhouding van het gemelde Plakkaat doen belooven : doch voornamentlijk dat ze in zaaken / dewelke hunne Kerck aangingen / niet Adam Daemen gene gemeenschap zouden hebben te houden. Sommigen / die hier niet naar vzaagden / als een te Leiden / en een ander omtrent het Goop / zijn daar over nyt het land gebannen.

* in Mey
1708.

De Staaten
geeven het
eene Plak-
kaat voor
en het ande-
re na nyt.

Doch om deeze en meer andere rampen / dewelke hier op gevolgt zijn / daar te laten; zoo heeft men naderhand al wederom / en meer als eens / zijn best gedaan om met den Heer Bassi, dewelke toen Nuncius te Keulen was / een afkoozd te treffen: ten welken einde de Heeren Willem Dalenoort en Kornelis Steenoven, dewelke dien last ook boozdeezen op zich genomen hadden / wederom naar Keulen zijn afgevaardigt.

Zy verbieden Daemen binnen het land te koomen, ten zy dat hy schriftelijk afstand doet van zijn Vikarischap.

Hy zouw te Romen meer als eens om zijne ontsiging aangehouden hebben.

Als ondertusschen de Bisschop van Adriano-polen als uyt zijn vaderland gebannen was; en de Staaten hem verboden hadden weder in het zelve te keeren / ten zy dat hy schriftelijk van zijn Pausselyk Vikarischap afstand had gedaan: dewyl hy voorders geen boozdeel uyt het zelve genoot: maar in tegendeel by die gelegendheit groote onkosten / als het post-loon van byna dagelyksche brieven en meer andere kosten / te draagen had: heeft hy een en andermaal ootmoedige brieven aan zijne Heilichheit geschreven om van dat ampt ontslagen te worden: hoewel dat het tot noch toe op zijnen naam bedient word; en de aanstellingen insgelijks op zijnen naam gedaan worden.

Deeze brief / waar in zijn afstand van het gemelde ampt te leezen staat / is my ter hand gekoomen:

A F S T A N D

van den Doorl. en Hoogw. Heer.

A D A M D A E M E N.

IK ondergeschreven verklaar waar te zijn, en betuige onder het openbaar geloof, dat op den 11 Augusti in 't jaar 1709 voor my onderschreven, Notaris der pleit-zaaken en vonnissen van het Aarts-bisschoppelijke Hof te Keulen, en voor de getuigen byzonderlijk daar toe verzogt, is verscheenen de Hoogwaardigste Heer *Adam Daemen*, Aarts-bisschop van Adriano-polen, Kanonnik en Kapittel-heer van deeze Metropolitaansche Kerke, enz. En dat hy van het Pausselijk Vikarischap, het welke hem door onzen Allerh. Vader *Klemens XI.* over de Vereenigde Nederlanden was opgedragen, om redden zijn gemoed byzonderlijk beweegende, op de allerkragtigste wijze afstand heeft gedaan. Doch als gemelde Aarts-bisschop hier op van zijne Heiligheit een weigerend antwoord had ontvangen; heeft hy, om des te grooter uytwerking van zynen afstand te bekoomen, op den 27 October van het voornoemde jaar den Heer *Ernest Zigler* tot zynen zaakbezorger aan het Roomsche Hof aangestelt, om zynen gemelden afstand op het sterkste en kragtigste door te dringen.

Daarenboven getuige ik dat ik zelf den brief van gemelden afstand, dewelke door my opgesteld was, benevens meer andere papieren en schriften tot deeze zaak behoorende, in den brief dewelke naar Romen moest gaan heb ingesloten; en in de

handen van een knecht heb overgegeven om aan het gewoonlijke Post-huis bestelt te worden: en vorders dat ik naderhand twee weigerende antwoorden, het eene van den uytmunt. Heer en Kardinaal *Sakripanti*, het andere van den Heer Sekretaris de *Cavalleris*; en verder noch een diergelijk antwoord van den voornoemden Heer *Zigler*, gezien en gelezen heb.

Daarenboven verklaar ik Notaris waar te zijn, en ik betuige, dat welgemelde Heer *Daemen*, om de toestemming van onzen Allerh. Heer tot den gemelden afstand van het Vikarischap over de Vereenigde Nederlanden des te zekerder te verkrijgen, op den 11 September 1720. noch een anderen zaakbezorger, namentlijk den Heer *Philippus Castellani*, aan het Roomsche Hof heeft aangestelt: en dat hy aan denzelven, op den gemelden datum in mijne tegenwoordigheid, die zelf de Schrijver was, noch een wijdloopiger bevel heeft gezonden, om gemelden afstand van het Vikarischap, en zijne ontslaging van den zelve last, met alle magt en op het allerkragtigste, zoo door zich zelve als door de voorspraak van anderen door te drijven: dat gemelde Hoogwaardigste Heer diergelijke aanhoudingen naderhand noch dikwils heeft vernieuwt: en dat hy byzonderlijk op den 16 November 1710 deze uytdrukkelijke woorden aan zijnen Agent voornoemd, den Heer *Castellani*, heeft geschreven: *Ondertuffeben wil ik niet vertrouwen dat 'er geen hoop meer overig en is van mijne verlossing van het Vikarischap aan dat Hof te verwerven: dewijl het my als een harde zaak voorkomt, door geld nochte door mildaadige vereeringen geholpen te kunnen worden. Indien 'er eenig middel, 't welke menschelijker wijze mogelijk is, bedagt kan worden, dat men het te werk stelle: en ik*
geef

geef mijn woord dat my grooter dienst zal geschieden door deze verlossing als door het beste Bisdom. Vorders verklaar ik waar te zijn, en ik betuige, dat ik gezien en gelezen heb verscheide antwoorden van gemelden Heer *Castellani*, met zijne eige hand geschreven (welke hand my door een onderlinge samenhandeling van meer als twintig jaaren zeer wel bekend is) als een van den 11 October: een ander van den 29 November, noch een ander van den 13 December van het zelfde jaar: en weer een ander van den 10 January 1711: waar in hy wijdloopig verklaart dat hy omtrent het voornoemde niets heeft kunnen uytrechten. In dat van den 29 November schreef hy vlak uyt: *Laaten de klagten ophouden, uyt dewelken niet goeds te verwachten is: het geduld is noodzakelijk*, enz. Zoo als dit alles getoont kan worden. Zoo dat nochte de yver van welgemelden Heer Aartsbisschop, nochte de naarstigheit van gemelde Heeren Agenten, om deze ontslaging uyt te werken, geenzins in twijfel getrokken kunnen worden. Tot oirkonde van het bovenstaande heb ik den tegenwoordigen brief geschreven en ondertekent, en met mijn gewoonlijk Signet bekrachtigt,

Te Keulen den
11 Maart 1711.

DAMIANUS HERM. NYDEGGEN,

Pausselijke Proto-notaris.

De plaats van
het zegel.

Ondertuf-
schen is hy
mildaadig
in zijne
groote in-
komsten
wel te be-
freeden.

Wijders / is Adam Bisschop van Adzianopo-
len / als rijk van inkomsten zijnde / niet alleen-
lyk mildaadig in gasten en vzeemdelingen te ont-
haalen / zoo als ook onze lands-luiden al meer
als eens ondervonden hebben : maar daar-en-
boven heeft hy Leurik , een Abdy aan den Rijn/
en een afzetzel van Orval , opgeboutot / of ten
minste vermeerdert : welke Abdy nu naar Dul-
seldaal is overgebracht.

Dit hebben wy met korte woorzen van deeze
onlusten te zeggen gehad : detwelke metter tijd
door iemand anders wel wydloopiger mogten
beschreven wozden.

E I N D E.



Byvoegzels omtrent de Bezwaarniffen der vijf Kerken te leezen op het 34 zijde.

IN het leven van *Fr. Schenk*, 't welke hier voor gedrukt is, word wijdloopig gehandelt van de moeijelikheden en onlusten, die zich omtrent de aanneming van de Kerk-vergaderinge van Trenten opgedaan hebben: en hoe dat de Aarts-diakenen voor al in het verdedigen van hunne rechten uytgemunt hebben. Dewijl 'er zedert het afdrukken van *Schenks* leven een merkelijke tijd verlopen is; zoo zijn ons ondertusfchen eenige handschriften, raakende dezelve aanneming, in handen gevallen. Het voornaamste bestaat in eenige bezwaarniffen spruitende uyt de gemelde Kerk-vergaderinge, over dewelken de vijf Kerken allegader geklaagt hebben: en dewijl de Heer Auteur, in het leven van *Schenk*, de bezwaarniffen der Aarts-diakenen opgelevert heeft; zal het den Lezer waarschijnlijk niet onaangenaam zijn, indien wy ook deze bezwaarniffen tot zijnen dienst uyt het Latijn vertaalen, en hier byvoegen; om op haare rechte plaats, te weeten voor de bezwaarniffen der Aarts-diakenen, gelezen te worden. Het antwoord van de Landvoogdesse staat aan de kant gedrukt.

K O P Y.

Punten van bezwaarniffen, spruitende uyt de Dekreeten der Kerkvergaderinge van Trete.

Antwoord
op deze
punten van
bezwaarniffen;
't welke
door haare

Hoogheit aan den Aarts-biffchop van Utrecht en aan de vyf Kerken aldaar zal medegedeelt worden: om naderhand het goedvinden van den Apost. Stoel en van zijne Katol. Majesteit daar over te verzoeken.

I.

Onder *Paulus III.* in de vijfde Zittinge, en twintigste Kerk-regel (lees 1 Kapitt. Hervorm.)

En onder *Pius IV.* in de achtste Zittinge, 80 Kerk-regel (lees het vijftiende Kapittel over de Hervorm.

Word geboden dat 'er in de Metropolitaansche en Katedraale Kerken twee Prebenden moeten opgerecht worden; de eene voor den Voorlezer der Godheit, de andere voor den Penitentiaris; en zulks met de vereeniging van de Prebende dewelke allereerst zal openvallen.

Hier over zal het goedvinden van zijne Kon. Majesteit afgewacht worden: zijnde reeds besloten haar oordeel over deze matiging der Bulle van Pius IV. te verzoeken.

Dat hier toe mag gekozen worden een der drie Godsgeleerden dewelke in de Bulle van Pius nytgedrukt staan: en zulks volgens de matiging dewelke over gemelde Bulle van Pius is beraamt.

II.

Onder *Julius III*, vierde Zitting, laatste Kerk-regel (lees dertiende Hoofdstuk.)

Worden aan de vijf Kerken van Utrecht benomen de instellingen van de kerkelijke ampten der zelve Kerken.

De instelling zal aan de vyf Kerke blijven, gelijk toe noch toe gebruykelijk is ge-

Indien deze Kerk-regel verstaan word van de Leeken alleen, of uitgelegt word volgens den negenden Kerk-regel der negende Zittinge (ze wecten onder Pius IV): dit zien zy voor geen bezwaarnisse aan; als alleenlijk voor zoo veel de voorstelling zouw moeten gedaan worden aan den Bisschop; dewelke nu aan den Dekan en het Kapittel word gedaan.

weeft: zoo nochtans dat de gene, dewelke tot Kerkelijke ampten staan gevordert te worden, van den Bisschop zullen onderzocht worden of ze achtervolgens de stichtingen en de Dekreeten der Kerkvergaderinge van Trenten de vereischte bequaamigheit tot zodaanig een ampt wel hebben. Echter zal hy dezelve niet lichtelijk mogen afwijzen.

III.

Onder *Pius IV*, in de vijfde Zittinge, derde Kerk-regel (lees Hoofdstuk over de Hervorm.) en fesse Zittinge, derde Kerk-regel (lees derde Hoofdstuk over de Herv.

Deze Kerk-regels willen het derde deel der vruchten van de Waardigheden, Kanonniksdyen en kerkelijke ampten, in de Katedrale en Kollegiaale Kerken, volgens

gens het goedvinden des Bisschops geschikt hebben tot dagelijksche uytdeelingen.

Voor dit punt is reeds op dien voet gezorgten zal, indien het noodig is, noch meer gezorgd worden: zoo dat alhier geen reden van klagte zal wezen.

Het is ingelijks besloten over dit punt, te schrijven

zoo wel als over de andere matigingen der Bulle van Pius IV, aan zijne Koninkl. Majesteit: wiens wille men zal afwachten.

IV.

In de zelfde Zittinge aan het vierde Hoofdstuk staat. Dat de genen die eenige kerkelijke ampten bezitten, dewelke zekere Wijdzels vereischen, zich tot zulke Wijdzels moeten laten vervorderen: en dat de Bisschop hen dwingen moet om de bedieningen van de zelve Wijdzels op de gestelde dagen door zich zelven te verrigten: en vorders dat 'er voortaan geene kerk-ampten mogen begeven worden als aan de zodaanigen, van dewelke men verzekert is dat ze de vereischte jaaren en de gemelde bequaamigheden hebben.

Dat de Bezitters van kerkelijke ampten in de Kerken van Utrecht niet bezwaart mogen worden in de gewoonlyke Wijdzels: en dat het hun vry mag staan de bedieningen der Wijdzels door zich zelven, of door anderen die 'er de bequaamigheit toe hebben, te verrigten, dewijl 'er verscheiden onder zijn dewelke onkundig zijn in den kerkelijken zang; of de maat in het zingen niet kunnen volgen: en dewelke vervolgens den Goddelijken dienst meer zouden verbrodden als verheerlijken: en vorders, gemerkt dat 'er veele zoo bejaard zijn, dat ze den zang waarschijnlijk niet zouden kunnen leeren. Doch in 't toekomende zal 'er in het begeeven der kerkelijke ampten gezorgt worden voor de eere en den welstand der Kerke: dewelke niet alleen afhangt van de kennisse der zangkunst; maar ook, en wel voornamentlijk, van de voorzigtigheit, van een oaverispe-lijck leven, van de eerbaarheid der zeden, en van de erwa-rendheit in staatkundige zaaken.

Een ieder zal zich tot die wijdzels laten vervorderen, dewelke hy volgens de stichtinge, of volgens het oud regt des Kapittels, moet hebben. En wat het verrigten van de bedieningen der zelve wijdzelen

belangt; dit zal op dezen voet onderhouden worden, dat de genen die gemelde ampten tegenwoordig bezitten, en den zang reeds verstaan, of in 't kort kunnen leeren, de bedieningen van gemelde wijdzels door zich zelven, zoo neen, door een ander zullen verrigten. Wat de genen belangt, dewelke voortaan tot kerk-ampten gevordert zullen worden; daar omtrent zal men te werk gaan, gelijk op het tweede punt is goedgevonden.

V. In

V.

In de zelfde Zittinge aan het tiende Kapittel.
Word de Biffchop gemagtigt om a~~l~~erhande Notariffen , tot groot nadeel der Kerken, te straffen en af te keuren.

De Biffchop zal en zijne eigen Notariffen belangt.
De Notariffen.

die wettiglijk aangestelt en uyt naame van zijne Koninkl. Majesteit aangegenomen zijn , niet mogen straffen of afzetten ; als de zodaanigen dewelke tot zijne vierfchaar behooren : doch de anderen alleenlijk in zulken gevalle, indien de genen, denwelken zulks van rechts wege toekomt, en die daar over ge waarschouwt zijn, hinnen pligt niet en quytten.

VI.

In de zevende zittinge (te weeten onder *Pius IV.*) in den negenden Kerk-regel (lees tiende Hoofdstuk over de Herv.)

Geene Katedraale Kerken zullen vermogen aan iemand, zelfs die tot geen Bisdome behoort, volmagtbrieven (om gewijdt te worden) te verleenen.

Deze uytzondering *Dat de zodaanigen mogen uytgezondert worden, dewelke een Biffchoppelijk regts-gebied hebben en beoeffenen.*
gevalt ons
wel ; zodaanig nochtans, dat zy het zelfde onderhouden, daar de Biffchoppen toe verplicht zijn.

VII.

In de achtste zittinge (onder *Pius IV.*) aan het twaalfde Hoofdstuk.

Word geboden dat aan de Kanonniksdyen van alle, doch voornamentlijk van Katedraale Kerken, gehecht zal zijn de Order van het Priesterschap, Diakenschap, of Onderdiakenschap: en wel zoodaanig, dat ten minde de helft Priesters, en de andere Diakenen of Onderdiakenen zullen zijn.

Dat hier ook plaats hebbe het geen op het vierde punt is geantwoordr.

Dat de Kanonniken van de Katedraale en van de andere Utrechtsche Kerken niet bezwaart en werden omtrent de gewoontijke Wijdzels.

VIII.

VIII.

En dat de Prelaaten en Kanonnikken ieder jaar niet langer mogen afwezig zijn als den tijd van drie maanden : zullende anders, de eerste reize, de helft hunner inkomsten; en daar na alle dezelve inkomsten verliezen.

Dat de genen dewelke tegens de inzettingen hunner Kerken afwezig zijn, volgens den inhoud der zelve inzettingen mogen gestraft worden.

Het zal geoorloft zijn volgens de inzettingen

der Kerken afwezig te zijn : maar die tegens den inhoud van dezelve inzettingen afwezig zijn, zullen naar het voorschrift der kerkvergaderinge van Trente gestraft worden.

IX.

Dat niemand de uytdeelingen zal genieten, dan die de gestelde Kerk-getijden bywoonen.

Dat de zieken, en die de zaaken der Kerke waarneemen, (dewelke ook door Pius verschoont worden) en daarenboven de genen die Gode vijftig jaaren lang in eene Kerk gediend hebben, van dezen regel uytgezondert mogen worden.

Deze uytzondering word goedgekeurt.

X.

Dat een ieder door zich zelve, en niet door iemand anders die zijne plaats bekleedt, de Goddelijke diensten moet waarneemen.

Als boven in de matiginge van het vierde Hoofdstuk der vijfde zittinge onder Pius IV.

Hier over is op het vierde punt al gehandelt.

XI.

In de negende zittinge (onder Pius IV.) aan het negende en veertienste Hoofdstuk.

In de misdaden uyt ontuchtigheit ontstaande, en in grove seften; wanneer gevreesd word dat de misdaadiger zich op de vlugt zal begeeven, en 'er een persoonlijke vasthouding van noden is; word de Bilschop gemagtigt om de zaak alleen ten ruwe te onderzoeken, en de noodige vasthouding in 't werk te stellen.

Dat

De verzog-
te mati-
ging word,
zonder den
Aarts-bif-
fchop te
benadeelen,
goedge-
keurt :

Dat de Biffchop in gezeide feiten gezamenlijk met het Kapittel het gemelde onderzoek zal moeten doen: zoo dat 'er nyt hen beider naame Kommissariffen zullen aangefelt worden; in welker tegenwoordigheit het procès opgemaakt, en opgemaakt zijnde gebragt zal worden voor den Aarts-biffchop en het Kapittel; op dat zy het dan gezamenlijk uytwijzen en ten einde brengen.

(in het Latijn is dit woord **GOEDGEKEURT** achtergelaaten; maar schijnt 'er onder verstaan te worden) zoo nochtans dat het opgemaakte Procès gebragt zal worden voor den Aarts-biffchop zelf en voor de gemelde Kommissariffen: en indien dezelve malkander niet kunnen verstaan, zullen 'er twee Regtsgeleerden, de eene door den Aarts-biffchop de andere door het Kapittel, bygenomen, en aldus tot de uytwijzing voortgegaan worden. Ook zal de Aarts-biffchop alleen, en zonder de toestemminge der Kommissariffen, niet vermogen de gemelde vasthouding in 't werk te stellen.

XII.

In de sevende zittinge (onder *Pius IV.*) in den fenden Kerk-regel (lees sevende Hoofdstuk.)

Word her onderzoek der genen die de Wijdzels staan te ontvangen aan den Scholasticus der Domkerke ontrokken.

De vereifchte
matiging
word goed-
gekeurt:
wel ver-
staande,
indien de
tegen-
woordige

Scholasticus de vereifchte bequaamigheit heeft, of een bequaam persoon in zijne plaats aansfelt; gedaan te Brussel den . . . February, in 't jaar 1565. naar den stijl van het Hof.

In het zelfde Handschrift staan ook de punten of artikelen nyt de Kerk-vergaderinge van Trente getrokken, welker uytvoering gansch geen uytstel kan lijden: en dewelke ook door den Heer Auteur in het leven van *Schenk* bygebragt worden. Doch in de plaats dat dezelve door gemelden Heer opgegeven worden, als

of

of ze door *Margareta van Parma*, zoo als ze daar staan, aan de Geestelijkheid van Utrecht toegezonden waren: zoo staat in het gemelde handschrift by ieder Artikel het antwoord van gemelde Landvoogdesse; even als of dezelve Artikelen door iemand anders, en waarfchijnlijk door den Aarts-bifchop zelf, zoo als uyt de Artikelen genoeg fchijnt te blijken, aan de Landvoogdesse om haare toestemming te hebben voorgestelt waren geweest. Ik wil mijn handschrift, 't welke wy van den Eerw. Heer J. C. V. E. te leen hebben, daarom geen volkomen geijk geeven: de Heer Auteur kan beter bewijs-ftukken hebben. Doch om dat 'er alles zoo net staat uytgedrukt, en dat 'er de naam van de Landvoogdesse met het jaar en den dag zoo nauwkeurig by staan: en vorder om dat ik noch geen reden en heb om het handschrift van valsheit of bedrog te beschuldigen; zoo zie ik noch niet waarom dat het zouw moeten verworpen worden. Ik zal dan het antwoord van de Hartoginne op alle de Artikelen, dewelke in 't leven van *Schenk* aan het 15 zijdje aangehaald staan, uyt het Larijn vertaald alhier opleveren. De Artikelen zelfs, die 'er ook by stonden, konnen boven op het gemelde 15 zijdje, nagezien worden. Boven aan, beneffens den tijtel der Artikelen, staat deze tijtel:

Antwoord van haare Hoogheit op
deze Artikelen.

Op het I. *Dit keuren wy goed volgens de onderstaande matigingen.*

Op het II. *Dat hier onderhouden werde 't gene gezeyt is op de elfde bezwaarnis der vyf Kerken.*

Op het III. *Deze zaak zal benevens de andere artikelen der Bulle van Pius aan den Koning voorgedragen worden.*

Op het IV. *Het eerste gedeelte raakt de vyf Kerken niet, maar de Aarts-diakenen. Het laatste word goedgekeurt en bevalt ons wel.*

Op het V. *Dit artikel raakt de Aartsdiakenen.*

Op het VI. *Van deze zaak is gesproken in ons antwoord op de derde bezwaarnis der vyf Kerken.*

Op het VII. *Hier van is ook gesproken in ons antwoord op de VII. en X. bezwaarnis der vyf Kerken.*

Op het VIII. *Word goedgekeurt.*

542 AANTEKENINGEN OP F. SCHENK.

- Op het IX. *Word goedgekeurt.*
Op het X. *Word goedgekeurt.*
Op het XI. *Word goedgekeurt.*
Op het XII. *Word goedgekeurt; ten zy dat ze een regelmatige verontschuldiging, dewelke gelijkvormig zy met de Kerkvergaderinge van Trente, mogten hebben.*

Gedaan te Brussel op den 1 February 1565.
volgens den stijl van het Hof.

Het bovenstaande antwoord op de bezwaarnissen der vyf Kerken is ook op den 1 February getekent geweest. Word in het tegenwoordige by-gebragt en vermeldt. Dit blijkt uyt een ongedrukten brief van 'de Hartoginne, dewelke ook onder my berust, en op den zelve dag getekent is: waer in zy aan de Aarts-diakenen, Prelaaten, en Kerken van Utrecht schrijft dat zy hun het antwoord op de bezwaarnissen der Aartsdiakenen en op die van de vyf Kerken overzendt: zoo dat alles op eenen en den zelve dag afgevaardigt of getekent zal zijn geweest.

BLADWYZER,

Van de voornaamste Zaaken in dit derde Deel van *Batavia Sacra* begreepen.

A.

A *Almissen* buiten 's Lands niet te verzenden, 299, 304.
Aarts-diaken van Utrecht, zijn verschil met den Bisschop van Utrecht hoe daanig door Margareta van Parma bemiddelt, 117, 118, 119.
Aarts-diakenen en Prelaaten van Utrecht maaken eenige zwaarigheid in het aannemen van de Kerkvergaderinge van Utrecht 7
— protesteeren over hunne bezwaarnissen, 8
— neemen hunne toevlugt tot de Landvoogdesse Margareta, 8
— schrijven aan den Bisschop, 12
— hoe verre zy de Dekreeten der Kerkvergaderinge van Trenten aannemen, 13
— met wat zaaken zich niet mogen bemoejen, 16
— hoe dat ze iemand in 't bezit der kerkel. ampten moeten stellen, 16, 20

— zie Kerk-vergadering van Trente.
— zie Alba (Hartog van)
— waar in hunne bezwaarnissen bestonden, 34, 35
— oordeel over de bezwaarnissen, 36
— hun regt omtrent de instellingen in de Kerkelijke ampten, omtrent de kastijdinge der Pastooren enz. 37
— neemen de Dekreeten der Kerk-vergaderinge van Trenten aan, 50, 51
— hun antwoord aan den Aarts-bisschop over hunne bezwaarnissen, 61
— kunnen eenige Dekreeten der Kerk-vergaderinge van Trente niet aannemen, 63
— hun protest, 65
— leveren een verzoek in aan den Aarts-bisschop, 69
— leveren een ander verzoek in, 77
— hun naarder protest, 82
— hoe verre zy onder het rechts-gebied des Bisschops omtrent de uitvoering van de Dekreeten der Kerk-vergaderinge

B L A D W Y Z E R.

- ge van Trente wilden
staan, 82, 84
- hoe verre hun het regts-
gebied door gemelde
Kerk-vergaderinge ont-
nomen is, 85, 86
- protesteeren wederom,
90
- mogen zich niet bemoe-
jen met krimineele of
huwelijksche zaaken,
110
- hun vertoog aan den
Aarts-bisschop, 113
- Aarts-diakenen* van Utrecht
hoe det 'er voor hunne
schadeloosheit gezorgt
is door zijne Katolijke
Majesteit, 121
- zijn noch tegenwoor-
dig gemagtigd om het
onderzoek der genen,
die tot kerkelijke ampten
benoemt zijn, by te
woonen, 133
- hebben op verscheide
plaatzen het recht van
instellinge, 134
- gelijk ook het recht
van de kerk-ampten te
vereenigen, 134
- hun recht in het be-
zoek der Bisdommen,
135
- hadden van ouds een
groot regts-gebied ook in
krimineele zaaken, 136
- hunne vierschaar onder-
scheide van 's Bisschops
vierschaar, 136
- Aarts-diaken van S. Salva-
tor* had binnen zijne paa-
len een regts-gebied dat
tenemaal Bisschoplijk
was, 40
- Abdissen* mogen niet meer
als twee Nonnen teffens
laten uytgaan, 99
- haar verzuim omtrent
de rekening der tijdelij-
ke goederen, 99, 100
- Abten van S. Paulus en van
Marienwaard* verschij-
nen op de Synode te U-
trecht, 6, 45
- hoe dat ze de Kerk-
vergadering van Trenten
aan neemen, 71
- Abten* mogen zich in het be-
wind der tijdelijke din-
gen niet steeken voor dat
bevestigt zijn, 99
- hun verzuim omtrent
de rekenschap der tijde-
lijke goederen, 99, 100
- Afsaaten*: wat voor Afsaaten
de Jesuyten ende Geor-
dende Priesters in Hol-
land mogen verkundi-
gen, 297
- Akademie*, 't is verboden
zich in een onkatolijke
Akademie te laten in-
schrijven, 227
- Alba* (Hartog van) schrijft
een brief aan de Prelaa-
ten van Utrecht, om hen
tot het aanneemen van
de Kerk-vergaderinge
van Trenten aan te maa-
nen, 21
- zendt hun een scherp
antwoord, 23
- Alberti* (Christophorus) is
door

B L A D W Y Z E R.

- den Abt van Oostbroek
gezonden op de Provin-
ciaale Synode van U-
trecht, 49
- Aloisius P. triarch van A-*
lexandrye, doet de Ka-
tolijke van Holland ver-
maanen om de hooge O-
verigheid te gehoorzaa-
men, 405
- Altaar-kleeden* buitens lands
niet te verzenden, 299
- Ambassadeurs*: Kapellaanen
der Ambassadeuren mo-
gen in 's Gravenhage
geene Sakramentele be-
dieningen verrigten, 354
- Afendelft* (Willelm) Ka-
nonnik te Harlem rijdt
voor de regten des Ka-
pittels, 163
- B.
- B***Aerden* door de Geeste-
lijkheit af te leggen, 17
- moeten gansch afge-
schrap of ten minste ge-
schoren worden, en hoe?
49, 109
- schrappen van de baar-
den hoe ond by de La-
tijnsche Kerk, 123
- S. Augustijn valt ge-
weldig uyt tegen de
Monnikken die lange
baarden droegen, 123
- hoedanig de Gricken
het scheeren en schrapp-
pen van de baarden ver-
foejen, 123, 124
- het gebruik der Les-
ken was daar in verschei-
den, 123, 124
- of Klemens VII. al-
lereert zijn baard heeft
laaten groejen, 125
- Ban* (in den ban gestorven)
zie Begraaffenis.
- sommigen in de ban
gestorven, na huene dood
ontslagen, 141, 142
- de lichaamen der gee-
nen die in den ban ge-
storven waren konden
niet rusten, en vergin-
gen niet, 142
- zulke lichaamen, zoo
als verhaalt word, plag-
ten te spooken en te waa-
ren, 143
- Barberini* (Antonius) Kar-
dinaal, doet de Katolij-
ken van Holland ver-
maanen om de hooge O-
verigheid te gehoorzaa-
men, 504
- Barberini* (Franciscus) Kar-
dinaal, doet de Katolij-
ken op de zelve wijze
vermaanen, 504, 505
- Beelstformery* in de Neder-
landen, 27, 131
- door wat geest de Beel-
stormers gedreven wier-
den, 131
- Beffen* (Henricus van)
Minnebroeder te Am-
sterdam, 162
- Bellarminus* (Robertus)
vriendschap tusschen hem
en Sasboldus, 159
- Begraaffenis*, wie geen kee-
kelijke begraaffenis mo-
gen hebben, 107, 108

B L A D W Y Z E R.

- Beroep* voor hooger rechter
geldt niet in het bestraf-
fen van openbaare mis-
daaden, 101, 102, 139
— voor wien dit beroep
moet geschieden, 136,
137
- Benedictus XIII*, Tegen-
paus, zijn lichaam kan
niet vergaan, 142
- Bezwaarniffen* der Utregt-
sche Prelaaten omtrent
het aanneemen van de
Kerk-vergadering van
Trenten, 34, 35
— oordeel over die be-
zwaarniffen, 36
— antwoord van Frede-
rik Schenk op dezelve, 58
- Bezoek der Bissdommen*,
wien toekomt, 135
- Bisschop* wanneer op zijn ge-
zag het Kapittel mag be-
roepen, 16
- Bisschoppen* van Leeuwaar-
den en van Deventer,
hoewel noch niet ge-
wijdt, verschijnen op de
Synode te Utregt, 72
— moeten in het Choor
en in het Kapittel de eer-
ste plaats hebben, 110
— wanneer zy dat recht
niet en hebben, 144
— zoo ras als ze beve-
stigt zijn, worden zy voor
waare Harders en Bis-
schoppen gehouden, 137
— mogten niet verschij-
nen in de Kapittelen die
van 's Bisschops magt
ontheven zijn, 144
- Bisschop* wat in het geeste-
lijke Recht betekent,
316
- Bisschoppelijke Stoel*, rech-
ten van den Bisschoppelij-
ke Stoel, 93
- Bissdommen* (nieuwe) zie
Matthias.
— hunne inkomsten zijn
niet genomen uyt de
goederen der Utrechtsche
Kerken, 120
— zijn om goede rede-
nen in Parochien onder-
scheidt, 318
- Bloemaart van Aalst*, On-
derdeken te Haarlem,
strijdt voor de rechten
van 't Haarlemsch Ka-
pittel, 163
- Blokhoven* (Alardus van)
vergezelschapt het Lijk
van den Bisschop van Ka-
storiën, 452
— helpt de ziel mis voor
den Bisschop doen, 454
- Boeken*, geen vreemde boe-
ken in het Stilt te bren-
gen, ten zy enz. 101
— magt aan Rovenius
door den Paus gegeven
om verlof te verleen
tot het drukken van Ka-
tolijke boeken zonder
den naam des Schrijvers,
der plaatze en des Druk-
kers, 248
- Boel* (Jacobus) algemeen
Vikaris van Sasboldus,
190, 232
— reist met Rovenius naar
Romen, 254
- Bonen* (Jacobus) Aarts-
bisschop

B L A D W Y Z E R.

- biffchop van Mechelen :
 zijn brief over het aan-
 stellen van de la Torre
 tot Rovenius Mede-hel-
 per, 339
- Bouillon* (Kardinaal de)
 verzoent de Kerken te
 Utrecht, 434
- Brienes* (Abraham) Pa-
 floor in de Veenen, reist
 met de la Torre naar Ro-
 men, 255, 335, 337
- reist voor de tweede
 maal naar Romem, 344
- word Raadsheer van
 J. Neerkassel Vikaris van
 het Utrechtsche Bisdom,
 412
- Brubesen* (Johan) door den
 Biffchop benoemd om
 de zaak van het Semi-
 nari voort te zetten, 141
- word benoemt tot het
 Bisdom van Utrecht,
 150
- zijne geboorte, ampten
 150
- heeft zeer geeyvert voor
 de rechten der Kapitte-
 len, 151
- was eerst benoemt tot
 het Bisdom van Utrecht,
 151
- zijn onvoorzichtig sprec-
 ken van Willem I. Prins
 van Oranje, 152
- zijne dood, enz. 153
- naar de Hartogin van
 Parma gezonden, 153,
 154
- Bruilofsmaalen*, zie Kerk.
- hoe verre het geoor-
 lofd is de Bruilofsmaa-
 len van On-katolijken
 by te woonen, 227
- Bucho a Montzima*, zijne
 geboorte, graffchrift enz.
 145
- zijne heerlijke promo-
 tie, 146
- zijne kerkelijke amp-
 ten, 145, 146
- sterft schielijk, 147
- Burghefius* (Kardinaal)
 schrijft een brief aan den
 Broeder van Sasboldus,
- Bussi* (Internuncijs) schrijft
 een brief aan Ger. Pot-
 kamp, 509
- antwoordt op de bekend-
 makinge van Potkamps
 dood, 521
- stelt Adam Damen tot
 Vikaris aan, 525
- Eyzitten*, zie *Kerkelijke
 personen*.

C.

- Cæsar* (Camillus)
 Keurmeester der Boe-
 ken te Romem enz.
 verdedigt het Traktaat
 van de Zendingen, door
 Rovenius beschreven,
 273, 441, 442
- Cæsareus a S. Bonaventura*
 (Karmelijt) in den ban
 vervallen om het over-
 treden der Verdraggpun-
 ten, 346, 355, 356
- moet naar zijn Land
 keeren, 353, 355
- de la Torre schrijft
 hem een brief, 355
- hy steekt de spot met
 de ordonantie van den
 Vikar

B L A D W Y Z E R.

Vikaris, 355, 356
Castro (Nicolaus a) Bis-
 schop van Middelburg,
 heeft de Provinciaale Syn-
 ode van Utrecht onder
 Frederik Schenk byge-
 woont, 44
Catechismus, ordonantie
 van Rovenius omtrent
 den Catechismus, 283
 — hoe noodzakelijk de
 Catechismus is, 284
Carbedraticum wat te zeg-
 gen is enz. 137
Caterus (Johan) tot Ro-
 venius Medehelper voor-
 gesteld, 335
Cisfi (Fabius) Pausselijke
 Nuncius, nadernand
 Paus, zet den Mijter op
 het hoofd van Balduinus
 Kats, 399
 — wijdt de la Torre Bis-
 schop, 399
 — kiest B. Kats tot Bis-
 schop 400
 — schrijft aan J. van Neer-
 kassel, 413
Clemens VII, of hy de eer-
 ste der Pauzen is geweest
 die zijnen baard heeft la-
 ten groejen, 125
 zie *Klemens*.

D.

D*Agvaarders*: Hollan-
 ders, Zeeuwen,
 Vriezen, Vlamin-
 gen, enz. mogen buiten
 hunne Provincie niet ge-
 dagvaart worden, 42
Dalenoort (Wilhelmus Fr.)
 schrijft aan den Inter-
 nuncius Bussi uyt naame

van de Geestelijkheid,
 512, 513
 . . reist naar den Internun-
 cius om een Vikaris te
 verzoeken, 524
 . . reist wederom naar
 Keulen, 520
Daemen (Adam) tot Vi-
 karis door den Nuncius
 Bussi aangesteld, 525
 . . waar hy geboren was,
 zijne voorgaande bedie-
 ningen, 524, 525
 . . de plegtigheden van zij-
 ne Wijdinge beschreven,
 526
 . . de oeffening van zijne
 bedieninge word hem
 verboden, 527
 . . doet afstand van zijn
 Vikarisschap, 529, 530
 . . zijne mildadigheid, 534
 . . begint het Klooster te
 Leurik, 534
Dekreet over de Zendinge
 der Geordenden, 313
 . . dekreeten der Kerkver-
 gaderinge van Trenten,
 dewelke gelijkformig
 zijn met enige artijke-
 len van de Pausselijke
 Bulle, 315
 . . dekreeten over de Hol-
 landsche Zending, 319,
Deventer (Philippus van)
 Prieister, Potkamps Se-
 kretaris, maakt de dood
 van Heer Potkamp aan
 den Nuncius bekend,
 520
 320, 322
Deventer (Philippus van)
 maakt een Lier-zang op
 de

B L A D W Y Z E R.

- de vervolging van Ro-
 venius , 277
Dikkelingen (Abt van)
 zendt zijnen Broeder op
 de Provinciaale Synode
 van Utrecht , 47, 50
 . . neemt de Dekreeten der
 Kerk-vergaderinge van
 Trenten aan , 57
Doopen wanneer men op
 nieuw moet doopen , 228
Drutius (Remigius) Bis-
 schop van Leeuwaarden
 heeft de Provinciaale Sy-
 node aan Utrecht onder
 Frederik Schenk byge-
 woont , 45

E.

- E**ggius (Adalbertus)
 word Vikaris van 't
 Harlemsche Kapitel ,
 163
Emmerik ; het Kapittel al-
 daar hervormd door Sas-
 boldus , 190
Engelsche Bisschoppen , zie
 Snellaart.
Erkel (Johan Christiaan
 van) schrijft aan den
 Nuncius Buffi uyt naa-
 me van de Utrechtsche
 Geestelijkheid , 512, 513
- koord aan met Sasboldus , 206
 . . dit akkoord word dik-
 wils geschonden , 207
 . . schrijft aan de Jesuyten
 in 't vereenigde Neder-
 land , 221
 . . artikelen volgens de-
 welke het zelve verdrag
 gesloten is , 222
Form van Rechten , zie
 Rechten.
Franciscus (S.) waarom
 door Innocentius III.
 eerst afgewezen , 123
Frederik Schenk LXI Bis-
 schop van Utrecht , 1
 . . houdt een Synode , 2
 . . beroept noch een an-
 deer Synode te Utrecht , 3
 . . laat eenige bevelen aan
 de Prelaaten afgaan , 10, 11
 . . schryft aan de Prelaaten
 22
 . . zijne droefheit over
 den ondergang van den
 ouden Godsdienst , 29
 . . zijne dood , 29
 . . zijne gaven , deugden ,
 geschriften enz. 30
 zie *Synode onder Schenk*.
 zie *Aartsdiakenen*.
 . . zijne Synodale ordo-
 nantien , 91, 92 enz.

F.

- F**eesdagen , het gevoe-
 len van Sasboldus
 omtrent de menig-
 vuldige Feesdagen , 195
Ferontinus (Provinciaal der
 Jesuyten) gaat een ak-

G.

- G**alen (Barent van) zijn
 Gedelmoedig antwoord
 enz. 429
Gamarra (Stephanus de)
 Gezant van den Koning
 van Spanje , was de bloed-
 M III 3 ver-

- verwant van de la Torre, 336
- hy beweegt de la Torre om den Jesuiten verscheide vergunningen, tegens de gerechtigheden der Geestelijkheid, toe te staan, 342
- Gasthuizen* (Oversten der Gasthuizen) mochten het beddegoed voor de zieken niet verminderen, 104
- moeten s' jaarlijks rekening doen, 100
- Geesseling*, ook voor doode lichamen in de ontbindinge van bannelingen gebruikelijk, 141
- Geestelijkheid* van Utrecht en Haarlem bidden den Koning van Spanje dat hy den titel van Aartsbisschop van Utrecht aan Rovenius wil toestaan, 258, 259
- was by Wachtelaars aankomst te Utrecht zeer ongeleerd en ongebonden, 325
- Geestelijkheid* (Hollandsche) schrijft een brief van dankzegginge aan den Internuncius Ruffi, 512, 513
- houdt het met de oude leer en kerkucht, en wil den Paus alleschuldige gehoorzaamheit betoonen, 513
- Gehoorzaamheit*, zie Majestraten.
- Genade-jaar* (*anno gratiae*) 100
- .. wat te zeggen is, 138
- .. ongerijmdheit daar in stekende, 139
- Gent*, Gentsche vredehandel: daar is voor denouden godsdienst gezorgt, 27
- Geordende Zendingen*, zie *Monnikken*, *Jesuyten*, *Minnebroeders* enz.
- .. alle die boven het getal zijn moeten naar hun Land vertrekken, 363
- Groot* (Hugo de) zijn brief aan Aubertus Miræus, enz. 31
- .. hy prijft Philips Rovenius, 251
- Guido*, Nuncius, schrijft aan Sasboldus, 229, 231
- H.
- H** *Haarlemsch* Kapittel strijdt voor zijne regten 163
- .. door Rovenius erkend, 253
- .. vereeniging tusschen het Haarlemsche en Gentsche Kapittel, 253
- .. door de la Torre erkend, 346
- .. zie Kapittel.
- .. hoe dat het den Pauffel. Vikaris Neerkassel heeft aangenomen, 114
- .. word erkent door den Bisschop van Kastorie, 418, 419
- Hajo Vommelius* last aan hem gegeven door Bucho a Monzima, 147
- Hainot* (Niklaas) Zending in Holland reist met de la Torre naar Rome de

- 255 . . de zodaanigen mogen
Hamconius (Joachim) Vi- van den Bisschop alleen
 karis over het land van ontbonden worden, 106
 Lingen enz. 237 . . huwelijkse zaaken aan
Hamconius (Martinus) Joa- den Bisschop te laten,
 chims Vader, vermaard 110
 historischrijver, 238 . . de Priesters mogen zoo
Heinsius (A.) Raadpenfio- een paar niet trouwen
 naris van Holland, ge- waar van de eene On-
 prezen, 511 katolijk is, 364
Herkinge (Folquerus van) . . huwelijken voor de on-
 Pastoor te Zwol, tot katolijke Majestraat aan-
 Rovenius Mede helper gegaan, of voor wettig
 voorgesteld, 335 moeten gehouden wor-
Heussen (Hugo Franc. van) den, 422, 423, enz.
 vergezelschap het Lijk 1.
 van den Bisschop van *Ansonius* (Jacobus) zijn
 Kastorie, 452 antwoord op den Brief
 . . zingt de zielmis enz. van Hugo de Groot, 32
 452 . . tracht een Bisschop voor
 . . vreeft Pausselijke Vika- Holland te bezorgen, 166
 ris te worden, 458 . . zijn brief aan Sasboldus
 . . verblijdt zich over de 167
 verheffing van P. Kod *Jesuyten* door Sasboldus tot
 de, 458, 459 zijne helpers aangeno-
 . . sctrijft aan P. Kodde en men, 159
 den Graaf Kassoni, 459 . . Sasboldus klaagt over
Hollandsche Kerk zag'er deer- de *Jesuyten*, 162, 229,
 lijk uyt als Sasboldus 230
 Pausselijke Vikaris wierd . . wanneer in de Holland-
 161 sche zending eerst aan-
Hollandsche Zending, zie gekomen, 163
Dekreeten, Verdrag-pun- . . ordonantie tegens hen
 ten, *Jesuyten, Monnik- door Sasboldus uytgege-*
 ken enz. ve, 203, 204, 205
Huwelijken, ordonantien . . *Jesuyten* te Hal veree-
 op de Huwelijken, 104, ren het Jubel-feest van
 105 Rovenius met 70 zinne-
 . . die over het bywoonen beelden, 277
 van heimelijke huwelij- . . hun word bevolen de
 ken in den ban verval- *Verdragpunten* te onder-
 len zijn moeten den Bil- houden, 288
 schop bekend gemaakt . . moeten in Holland staan
 worden, 106 **M m 4** onder

onder den Pausselijken
 Vikaris, 221, 290, 301, 320
 waar dat ze in Holland
 een staatzie mogen heb-
 ben, 291
 de Jesuyten en Mon-
 nikken mogen niet ver-
 plaatst worden nochte
 hunne staatzien verlaa-
 ten zonder kennisse van
 den Pausselijken Vikaris
 291, 320
 tusschen de Wereldsche
 Priesters en de Jesuyten
 moet een wederzijdsche
 liefde zijn 296
 wat voor Afsaaten de
 Jesuyten en de Georden
 de Priesters in Holland
 mogen verkundigen, 297
 voor wien de Jesuyten,
 en Geordenden in Hol-
 land te recht moeten
 staan, 301
 moeten het Huwelijk
 zelden bedienen, 302, 303
 321
 mogen de pastoreele Sa-
 kramenten niet bedienen
 te Haarlem, 303
 dat de Jesuyten en Mon-
 nikken hier te lande on-
 der den Pausselijken Vi-
 karis moeten staan is by
 gelijkvormigmet de Kerk-
 vergaderinge van Trente
 315
 Dekreeten omtrent de
 Jesuiten en Monnikken
 gemaakt, 319, 320
 hun word door de Hee-
 ren Staaten belast de ker-
 kelijke vrede alhier te

herstellen, 527
 worden uyt deze Lan-
 den gebaunen, 528
Instellinge (institutio) in de
 kerk-ampten, 111
 is drierhande, 134
 wien dezelve toekoomt
 124
Ischa (Arnoldus ab) Min-
 nebroeders te Amsterdam
 162
Jourdin (Niklaas) Overste
 der Oratoren te Parys
 schrijf een deftigen brief
 aan J. Neerkastel, 407

K.

K *Anonnikken* moeten
 hun verblijf houden
 opde plaats van hun-
 ne kerkelijke ampten, 16
 de helft der Kanonnik-
 ken moet ten minste tot
 Priesters gewijdt zijn,
 109
Kapellaanen der Ambassa-
 deuren, zie Ambassa-
 deurs.
Kapittels van Utrecht en
 Haarlem schryven aan
 Klemens XI. over de
 zaak des Bisschops van
 Sebaste, 503
Kapittel van Haarlem, zie
 Haarlem.
Kapittel van Utrecht, de Har-
 togin van Parma ant-
 woordt op des zelfs ver-
 toog, 117, 118
 wat het aan gemelde
 Hartoginne voorgedra-
 gen heeft omtrent de ver-
 kiezing

- kiezing van een Bisschop van Utrecht, 119
- .. zie *Aartsdiakenen en Prelaaten*
- Kapittel van Utrecht*, in zinnen ouden staat hersteld door Rovenius, 254
- .. bevestigd door de la Torre, 350
- .. door de Mez, 384
- .. door Neerkassel, 420, 421
- Kapittel van Utrecht* door Potkamp erkend, 515
- Kapittels van Utrecht en Haarlem*: getuigenis aan dezelve gegeven door Rovenius, 276
- Kapittelen en Kloosters* hoe dat ze de plaatsbekledende Pastooren eerlijk onderhoud moeten geven, 103
- .. zie Bisschoppen.
- .. ontheffing der Kapittelen, zie ontheffing.
- .. *Kapittel van Utrecht* zekerlijk noch in wezen onder Sasboldus, 190
- Kastorien* (Bisschop van) zie Neerkassel.
- Katolijken* moeten de Majestraat gehoorzaamen, zie Majestraat.
- Katolijke Godsdienst* beoefening van den Katolijken Godsdienst te Utrecht verboden, 28
- .. hun gevoelen over de gehoorzaamheit die men schuldig is aan Onkatoelijke Overigheit, 31, 32
- Katolijken* worden door Kardinaalen vermaant de
- hooge Overigheden te gehoorzaamen, 504
- Kats* (Balduinus) tot Rovenius Medehelper voorgesteld, 335
- .. staat, als Deken van Haarlem, over de Wijdinge van de la Torre, 341
- .. de Paus wil hem den Medehelper van Rovenius maaken, 368
- .. zijne geboorte-plaats, bedieningen enz. 398
- .. is meer als eens tot Bisschop verzogt door de Geestelijkheid, 398, 399
- .. heeft over de Wijding van de la Torre gestaan, 399
- .. Fabius Chisi zet hem den Mijter op, voorspellende dat hy noch Bisschop zoude worden, 399
- .. word tot Medehelper van de la Torre voorgesteld, 399, 400
- .. slaat het af, 401
- .. word Pausselijke Vikaris over het Bisdom van Haarlem enz. 403
- sterft te Loven, 403
- Kazoni* (Laurentius) brief aan hem geschreven door van Heussen, 459
- .. hy antwoordt aan H. van Heussen, 460
- Kerkelijke personen* moeten geen baarden onderhouden, 17, 96, 109
- .. hoe gekleedt moeten gaan, 17, 96

BLADWYZER.

- .. mogen geen byzitten of huisboelen houden , 17, 97, 109
 - .. mogen niet by nacht langs de straatē loopen, 96
 - .. hoe zich moeten gedraagen , 108
 - .. moeten de kerkdienstē door zich zelvē verrigten , 110
 - .. wanneer zich Priesters moeten laten wijden , 110
 - Kerk*, misbruik in de Kerken te Utrecht , 93
 - .. geen maaltijden of slemperyen in de Kerken aan te rechen , 94
 - .. onderscheid tusschen kerken en outaaren voor dezen gemaakt , 140
 - .. Hollandsche kerk, zie Hollandsche.
 - Kerkieraden* buitenss'lands niet te verzenden , 299
 - Kerkbedienaars* die altijd mogten afgezet worden , 140
 - .. ongerijmheden daar uyt volgende , 140, 141
 - Kerkvergadering* van Trente te Utrecht aangenomen , 7, 20
 - .. moeijelikheden in het aanneemen van dezelve, zie *Aartsdiakenen*.
 - .. Artykelen uyt dezelve Vergadering genomen, welker uytvoering geenzins mogtuytgesteld worden, 15
 - .. wat daar omtrent voor- gevallen is, 17, 18, 19, enz.
 - .. plechtelijker afkunding van de kerkvergadering van Trente, 19
 - .. volkomender aanneeming van dezelve, 25
 - .. met eenige voorwaarden nochtans, 25
 - .. word in de provinciale Synode van Utrecht aangenomen, 46, 50
 - .. de Dekreeten der kerkvergaderinge van Trenten in de Synode van Utrecht afgelezen, 53, 54, 55, 56
 - .. word verklaart dat de Dekreeten der zelve in alles moeten onderhouden worden, 89, 90
 - .. Artykelen uyt dezelve getrokken, dewelke volkomentlijk moeten onderhouden worden, 108
 - .. de aanneeming van dezelve is veel gemakkelijker in Spanje als in Vrankrijk toegegaan , 126
 - .. de Pauzen hebben de afkunding van deze kerkverg. in Vrankrijk niet konnen te weeg brengen, 127
 - .. wat de Franssen daar tegen hadden, 129, 130
 - .. afgekundigt onder Sasboldus Vosmeer , 201, 217
 - Kinderbier*, wat het was : door Sasboldus verboden , 198
- Klee-*

B L A D W Y Z E R:

- Kleeding* der Monnikken . . . word gewijdt, 464
en Nonnen moet niet . . . schrijft een brief aan de
verandert worden, 97 . . . Priesters, 465
. . . moet niet naar de we- . . . geeft een brief uyt over
reldfche zwier zweemen, . . . het Jubilé van Alexan-
97 . . . der VIII, 473
Klemens VIII. onderregt . . . en van Innocentius XII
Sasboldus hoe dat hy . . . 476
zijne zaaken moest voor- . . . geeft een verklaring
stellen, 169 . . . uyt wegens de onnozel-
. . . gebiedt Sasboldus het . . . heit der Geestelijkheid,
Vikariffchap aantenee- . . . 478
men, 170 . . . geeft een ordonantie
. . . Sasboldus verwondert . . . uyt omtrent de Mis en
zich over de deugden van . . . de lijkftaatzien, 480
dezen Paus, 177, 187 . . . zijne naarfigheid en y-
. . . Klemens vergunt ver- . . . ver in het beoeffnen van
fcheide voorregten aan . . . zijn ampt, 480
Sasboldus, 177 . . . word naar Romen ont-
Klooster-huizen, in dezelve . . . boden, 481
n geen bruilofsmaalen of . . . geeft daar een reken-
kraambedden te houden, . . . fchap van zijne leer en
94 . . . van de leer der Geeste-
Kloofers, hoe dat ze aan . . . lijkheit, 481
de plaatsbkleedende Pa- . . . keert naar huis, word
ftoors eerlijk onderhoud . . . opgefchort, afgezet, enz.
moeten bezorgen, 103 . . . 482
. . . moeten hunne aalmif- . . . meer als 300 Priesters
fen aan den Armen niet . . . fchrijven een brief naar
verminderen, 103 . . . Romen om den Biffchop
. . . hoe dikwils en door . . . te verdedigen, 481, 482
wie bezogt moeten wor- . . . hy geeft twee brieven
den, 104 . . . uyt voor de Katolijken,
Knijf (Johan) Biffchop . . . enz. 485
van Groningen heeft de . . . zijne verduldigheid in
Provinciale Synode van . . . al zijn lijden, 486
Utregt onder Frederik . . . zijne langduurige en
Schenk bygewoont, 45 . . . pijnlijke ziekte, 488
Kodde (Petrus) zijne ge- . . . geeft een tweede ver-
boorte, deugden, enz. . . klaaring uyt, 489
456 . . . zijn gevoelen omtrent
. . . zijne voornaamfte ga- . . . de vijf ftellingen 490
ven, 457 . . . zijn grafchrift, 494
Kopal

B L A D W Y Z E R.

Kok (Theodorus de) te
 Utrecht geboren, 496
 — zijne naarstigheid in net
 studeeren, 496
 — word gezonden naar
 Heer vander Graft, 497
 — word naar Romén ge-
 zonden om een Vikaris
 te verkrijgen, 497
 — quijt zich wel in zijnen
 lalt, 497
 — begint over ~~den~~ Bisschop
 te klaagen, enz. 498
 — word Kerkoverste ver-
 klaart, 498
 — verkundigt het Jubilé,
 501
 — geeft een brief uyt aan
 de Katolijken van 't Va-
 derland, en verklaart dat
 hy het Plakkaat der Hee-
 ren Staaten zal gehoor-
 zaamen, 504
 — vertrekt stilletjes uyt
 Leiden, 505
 — komt te Romén, word
 daar Kanonnik enz. *ibid.*
 — schrijft een brief van ge-
 lukwenschinge aan G.
 Potkamp, 511
Kopal (Willem) geprezen,
 162
 . . is Vikaris van 't Haarl.
 kapittel geweest, 163
Krimineele zaaken aan den
 Bisschop te laaten, 110
Kuykius (Henricus) zijne
 redeneering tegen de zoo
 genoemde genade jaaren
 139

L.

L Eiden (Hermannus
 van) Pastoor te Ol-
 denzeel, helpt de
 zielmis voor den Bisschop
 van Kastorien doen, 454
Levensmiddelen naar de le-
 gers der Onkatolyken te
 zenden ongeoorlooft vol-
 gens enz. 228
Lichaamen der doode men-
 schen, die in den ban
 gestorven waren, vergin-
 gen dikwils niet, zwoilen
 op, enz. 142
 . . zulke lichaamen, zoo
 men verhaalt, plagten te
 spooken en te waaren,
 143
Lindanus (Guil. Damasi)
 Bisschop van Roermon-
 de verschijnt op de U-
 trechtze Synode, onder
 Fred. Schenk, 645
 . . zijn verhaal van de
 Beeldstormers, 132
Lovenaars, waarom zy de
 Godkunde met grooter
 profijt plagten uyt te leg-
 gen als de Fransche Lee-
 raars, 408
Lykstaatzien niet te verrig-
 ten in de sterfhuizen van
 leeken, 480

M.

M aagden (Geestelijke)
 ontrooven veel tijds
 aan de Priesteren,
 202
Maak-

B L A D W Y Z E R.

Maaltijden, zie Kerk.

Mabusius (Johan) Bisschop van Deventer heeft de Provinciale Synode van Utrecht onder Fr. Schenk bygewoont, 45

Majestraaten: de Katolijken van 't Vereenigd Nederland worden over hunne gehoorzaamheit aan de Majestraaten door de Kardinaalen gepreezen, en daar toe aangemaant, 431, 432

Margareta van Parma, Landvoogdes der Nederlanden, de Prelaaten van Utrecht neemen hunnen toevlugt tot haar, 8

. . haar antwoord, 9

. . haar Bief aan den Aartsbisschop van Utrecht, 72

. . hoe dat ze het verschil tusschen den Bisschop van Middelburg en den Aartsdiaken van Utrecht heeft bemiddelt, 117, 118, 119

. . zy wil de rechten van het Kapittel niet verkorten, 119

. . hoe dat zich gedragen heeft omtrent het aanneemen van de Kerkvergadering van Trenten, 126

Matheus (een Jesuyt) zijne lasteringen tegens de Klerezy, 203

. . zijne baldaadigheit, 204

. . Ordonantie door Sasboldus tegens hem uytgegeven, 204

Matthias, Aartshartog van Oostenrijk, zijn Brief omtrent het aanneemen van de kerkvergadering van Trente en omtrent de nieuwgessichte Bisdommen enz. 25, 26

Metvoorst (Thomas) Kanonnik te Middelburg, verschijnt op de Provinciale Synode van Utrecht, 47

. . hoe hy de Dekreeten der kerkvergadering van Trenten, als Kommissaris van het Domkapittel van Middelburg, heeft aangenomen, 75

Mez (Zacharias de) word Medehelper van de la Torre, 367

. . zijne gaven, 368

. . is tegens zijnen dank verkozen, 369

. . wat hy al gedaan heeft om dien last te ontwijken, 370, 371

. . zijne verkiezing is altijd hatelijk aan de Geestelijkheid geweest, 375

. . word uyt Amsterdam verjaagt, 375

. . ging altijd op zijn Bisschops gekleed, 376

. . lijdt gebrek, en vindt geen troost aan het R. Hof, 376

. . legt overhoop met den Bisschop van Efsen, 377

. . ook met de Geestelijkheid, 377

. . zijne dood, 377

. . word onder de Hollandse Bisschoppen van sommi-

B L A D W Y Z E R.

- fommigen niet gerekent, 377, 378
- .. heeft de Kapittels beftreden, 379
- .. zijn Dekreet dien-aan-gaande, 380
- .. hy heeft den Biffchop van Efefen tegen het Kapittel opgehitst, 382
- .. hy bevestigt beide de Kapittels, 384
- .. op zijn doodbedde fchrijft hy aan den Paus een klagbrief tegen de Geestelijkheid, 385
- .. Lijkdicht op hem gemaakt door Vondel, 386
- .. zijn lof, 387
- .. zijne Ordonantie, onderrechting voor de Priefteren, enz. 388, 389, enz.
- Mierop* (Kornelis) Domprooft te Utrecht heeft de Kerkvergaderinge van Trente afgekundigt, 20
- Minnebroeders*, wanneer eerst in de Hollandfche zending aangekomen, 162, 163
- .. hun word bevolen zich naar de Verdraggpunten te voegen, 257, 288, 308, 322, 323, 324
- Misbruyk* in de kerken te Utrecht, 93
- Moerendaal* (Wilgerus van) algemeen Vikaris van Sasboldus, 190, 232, 236
- Monnikken*, verloopene of afvallige Monnikken, wat al quaad in de Kerk uytvoeren, 95
- .. dringen zich op een on-regelmätige wijze in de regeering der kerken, 95
- .. moeten in de gevangenne opgefloten worden, 95
- .. hoe dat ze hunne magt moeten bewijzen, 96
- .. zie kleeding der Monnikken.
- .. mogen niet preeken zonder 's Biffchops verlof, 101
- .. hunne onwetendheit en verwaandheit in het preeken, 101
- .. wanneer eerst in de Hollandfche zending, na de verandering van den Godsdienst, zijn aangekomen, 163
- .. moeten in Holland staan onder den Pauffel. Vikaris, 290, 302
- .. waardat ze in Holland een staatze mogen hebben, 291, enz.
- .. zie Jefuyten.
- .. moeren de verdraggpunten onderhouden, 257, 288, 308, 322, 323
- Montzima*, zie Bucho.
- Mufius* (Cornelius) de la Torre doet te Romen een voorftel om hem in het getal der Heiligen op te fchrijven, 348

N.

N*Eerkassel* (Johan van) oordeelt dat men zijne H. niet moet bedanken voor de verkiezinge

B L A D W Y Z E R.

- | | |
|--|--|
| <p>kiezinge van Zach. du Mez. 378</p> <p>.. zijne geboorte, eerste leer-oeffeningen, enz. 405, 406</p> <p>.. word Orator te Parys, 406</p> <p>.. word leermeester in de Filosofy en Godkunde, 407, 408</p> <p>.. word Vikaris over het Bisdom van Utrecht, 412</p> <p>.. zijne gaaf in 't preeken, 412</p> <p>.. word Medehelper des Bisschops. 413</p> <p>.. en Pausselijke Vikaris, 414</p> <p>.. word Bisschop van Kalifornien gewijdt, 418</p> <p>.. op wat wijze dat hy door het Kapittel van Haarlem wrd aangenomen, 418, 419, enz.</p> <p>.. erkent het Haarlemsch Kapittel, 419</p> <p>.. en dat van Utrecht, 420</p> <p>.. hy roeit de misbruyken uyt, 421</p> <p>.. hy voert een gematigder kerkucht in omtrent de huwelijken: en de huwelijken voor de onkatolijke Majestraat aangegaan houdt hy voor krachtig, 422</p> <p>.. hy stelt zijne redenen voor in een wijdloopigen brief, 423</p> <p>.. zijne godvruchtige oefeningen, tafel, herbergzaamheit, enz. 427, 428</p> | <p>.. zijne naarstigheid in het preeken, 429</p> <p>.. hy reist naar Romen, 429</p> <p>.. gerucht door het land verspreid dat hy het bekende Formulier te Romen heeft ondertekent, 430</p> <p>.. Hy preekt in den Dom te Utrecht, 434</p> <p>.. reist naar Vrankrijk, preekt te Antwerpen en te Brussel, 434, 435</p> <p>.. schrijft eenige boeken, 435, 436</p> <p>.. loffelijke getuigenis door Innocentius XI. aan zyn Boek de Boetvaardige liefde, en aan hem zelf, gegeven, 437</p> <p>.. verscheide boekjes voor en tegen het laatste werk geschreven, 438</p> <p>.. verbiedt aalmissen aan de landloopers, enz. te geeven, 443</p> <p>.. schrijft over de opvolginge der Engelsche Bisschoppen, 443</p> <p>.. doet te Loven een Collegie bouwen voor die van 't Utrechtsche Bisdom, 443</p> <p>.. zijne oplettendheit omtrent het wijden der kerkelijke personen, 444</p> <p>.. zyn yver voor het geloof, 445</p> <p>.. Hy arbeid en spreekt ook voor de vryheit der Geordende Priesteren, 446</p> <p style="text-align: right;">.. hoe</p> |
|--|--|

B L A D W Y Z E R.

- .. hoe dat hy daar voor
beloont wierd, 447, 448
- .. kaupt voor den vrydom
der kerke, 450
- .. lterft te Zwol, 452
- .. word begraven, 453
- .. ziju Graf-fchrift, 455
- Nieuwigbeden* moeten niet
toegelaaten worden, en
zyn altijd fchadelijk, 357
- .. worden fcherpelyk ver-
boden, 360
- Nomius* (Nicolaus) Kanon-
nik te Haarlem reift met
Rovenius naar Romem,
254
- Nonnen*, zie kleding der
Monnikken en Nonnen.
- .. geen jonge mansper-
foonen mogen in haare
kamers komen, en daar
ongebondendheden aan-
rechten, 98
- .. mogen niet overal loo-
pen zwerven, en niet te
lang buiten vernachten,
98
- .. niet meer als twee Non-
nen mogen buiten het
kloofter gaan op den
zelfden tijd, 99
- Notariffen*, wereldfche en
kerkelijke, 134
- .. Pauffelijke en Biffchop-
pelijke, 134
- .. daar was een groote
menigte van onervaren
Notariffen, 135
- .. de magt aan de Bif-
fchoppen gegeve om de
zelven te onderzoeken
en af te zetten, 135
- Nova-Terra* (Nicolaus a)

Biffchop van Haarlem,
heeft de Provinciale Sy-
node van Utregt onder
Fred. Schenk bygewoont

44

O.

- O***fficial*, de vierfchaar
van 's Biffchops Of-
ficial is dezelve
met de vierfchaar des Bif-
fchops, 136, 137
 - Onderpafteurs*, ongeleerde
al te jonge, ongemanier-
de Onder-paftours moe-
ten aanftonds doorge-
zonden worden, 94, 95
 - Ontbinding* na de dood ge-
geven, 141, 142, 143
 - Ontbeffing* der kapitelen,
de Vaders der kerkverg.
van Trenten hadden voor
de ontheffing der kapit-
telen af te fchaffen, 145
 - Oorfchot* (Adriaan van)
Penitentiarius te Utregt,
enz. 236
 - Oofindie*, naar Oofindie
te vaaren of geoorlofd
is, 227, 228
 - Ordinaris*, duifterheit uyt
het woord ordinaris ont-
ftaande, 14, 16
 - .. wat die naam, alleen
geftelt, doorgaans bete-
kent, 87, 88
 - .. daar ziju noch andere
Ordinariffen als de Bif-
fchop, ibid.
 - .. die naam betekent ook
den Pauffelijken Vikaris
316
- Ordo.*

B L A D W Y Z E R.

Ordonantien (Synodale) van den Aartsb. van Utrecht, 91, 92, 93
Outaar, onderscheid tusschen kerken en outaaren voor dezen gemaakt, 140

P.

P*aasschen* (van) Minnebroeder, zijn quaadaardig schrijven, 447
Parma, zie Margareta van
Parochi-kerken in verscheidene kapittelen en kloosters in gelijst, hoe te voorzien, 102

Pastellum, *Pastellaticum*, wat te zeggen is, 137

Pastors moeten hun verblijf by hunne Parochie houden, 94

.. misbruik van sommige Pastooren in het preeken tegen hunne schuldenaars, 102

.. hoedaanig dat zy de quaade betaalders mogen maanen, 102

Pastors door de kapittelen en kloosters aangesteld, zie kapittelen.

.. niet te zeggen dat de Priesters door den Pausselijken Vikaris aangesteld geen Pastors en zijn, 362, 363

Paulus V. zijn brief aan Rovenius enz. 244

— zijn Brevet waar in hy verscheidene magten aan Rovenius verleent, 245

— verleent hem noch an-

dere magten, 247, 248
Pauzen die met baarden verbeeldt worden, 123

Perouse, die van Deventer en van Utrecht verkriegen daar weder een plaats die eenigen tijd verzuimt was, 349, 350

Peffer (Bartholomeus) zijne Aantekeningen op de dood van den Bisschop van Kastorie, 452

— vergezelschapt des zelfs Lijk, 453

Philips II. hoe dat zich gedragen heeft omtrent het aanneemen van de kerkvergadering van Trente, 126

— wilde daar in geen bepaaling of inbinding gemaakt hebben, 126

Porkamp (Gerardus) zijne geboorte, enz. 507, 508

— wordt tot Paussel. Vikaris gekozen, 508

— hoe yverig dat hy zich daar tegen kante, 508, 09

— buigt zijne schouderen onder den last, 510

— verzoekt van de Staaten voor de Monnikken de vryheit van weder te keeren, 511

— erkent het Kapittel van Utrecht, 515

— zijne krachten bezwijken en hy sterft, 516

— zijn Brief om de vrede onder de Katolijken te herstellen, 516

Qn

.. zijne

— zijne' Begraaffenis en
 grafſchrift, 522
Predikheeren, hun word
 bevolen zich naar de
 verdragpunten te voegen,
 257, 288, 308, 322, 323
Preeken der Monnikken,
 zie Monnikken.
 — misbruik in het preeken
 tegen de quaade betaal-
 ders, 102
Prelaaten, zie Aartsdiake-
 nen.
 — duifterheit uyt het
 woord **Prelaaten** on-
 ſtaade, 14
 — moeten hun verblijf
 houden op de plaatzen
 van hune kerkel. ampten
 16
 — de goederen en inkom-
 ſten der Prelaaten van
 Utrecht niet bezwaard
 door de nieuwe Biſdom-
 men, 120
 — waarom dat hun regts-
 gebied in eenige deelen
 aan den Biſſchop moeft
 overgegeven worden,
 120, 121
Prieſters, zie kerkelijke per-
 ſoonen.
 — men moet hen niet laa-
 ten preeken, biecht hoo-
 ren enz. zonder dat zy
 hunne magt eerſt ver-
 toont hebben, 361, 362
Putkamer (Johan) Raads-
 heer van J. Neerkassel
 den Vikaris van Utrecht,
 412

R.
Rath (Sufanna de) Ab-
 dis te Oudijk, 161
Rechten van den Biſ-
 ſchoppelijken Stoel, 93
 . . in openbaare feiten be-
 hoeft geen form van rech-
 ten onderhouden te wor-
 den, 98
Regius (Martinus,) gepre-
 zen, 163
 . . ſchrijft aan Sasboldus,
 193
Rekening der kloosterlijke
 goederen, zie **Abten** **Ab-**
dis
 . . de Overſten van Gaſt-
 huizen en godvruchtige
 plaatzen moeten s' jaar-
 lijks rekening doen, 100
Reliquien buiten 't Land
 niet te verzenden, 299
Reſeſſe (Johan van) De-
 ken enz. maakt een graf-
 ſchrift voor Bucho a
 Montzina, 145, 146
 . . zijne geboorte, kerke-
 lyke ampten, dood enz.
 148
 . . zijn lof, enz. 148, 149
Ritueel, Ordonantien van
 Rovenius omtrent het
 Roomsche Ritueel, 288
Roffius (Franciscus) Min-
 nebroeder wil de Ver-
 dragpunten niet onder-
 houden, 323
Rovenius (Gerardus) de
 Vader van Philips, enz.
 239
 . . des zelfs Schriften, 239
 . . **Rove-**

Rovenius (Henrik) de Broeder van Philips, 242
Rovenius (Philips) Pausselijke Vikaris enz. 238
 . . . word Priester en President van het kollegie van Willebrordus en Bonifacius, 240
 . . . word Deken en Proost, 241
 . . . zijne krachtige Predikatzien, 242
 . . . word Pausselijke Vikaris, 243, 244
 . . . word Aartsbisschop van Philippen en Utrecht gewijdt, 249
 . . . zijne deugden, 251
 . . . zijne kloekmoedigheid in de Belegeringe van Oldenzeel, 252
 . . . hy erkent het Kapittel van Haarlem, 253
 . . . bevestigt het Kapittel van Utrecht, 254
 . . . reist naar Romem om de rechten der Geestelijkheid voor te staan, 254
 . . . geeft eenige ordonantien uyt, 256
 . . . valt in de ongenade der Heeren Staaten, 263
 . . . beschuldigpunten tegens hem ingeleverd, 264
 . . . Vonnis tegens hem uytgesproken, 266
 . . . heeft noit gepreekt zonder traanen te storten, 271
 . . . zijne groote godvruchtigheid, 271
 . . . heeft gansche nachten plat ter aarde gebeden, 272

. . . zijne schriften, 272
 . . . zijn Traktaatje van de Zendinge te Romem aangeklaagd en verdedigd, 273, 274
 . . . hy geeft getuigenisse aan de Kapittelen van Utrecht en Haarlem, 276
 . . . voorzegt zijne dood en sterft, 278, 279
 . . . zijne ordonantie omtrent het Ritueel en den Catechismus, 281

S.

Sakrament (Hoogwaardigste) voor het zelve moet by dag en nacht eenig licht branden 106

Salvator, zie Abt van S. Salvator.

Sasboldus, of Sasbout (Adam) Minnebroeder, 156

Sasboldus Vosmeer, zijne geboorte en afkomste, 155

— gebruikt zijnen voornaam Sasboldus voor een toenaam, 156, 157
 — hoe hy zich in zijne kindsheit heeft gedragen 157

— zijne godvruchtigheid van zijne jonkheit; af, 157, 158

— studeert te Loven, 159

— word Priester gewijdt, trekt naar Romem, 160

— word Algemeen Vikaris van Utrecht, 160, 161

BLADWYZER.

- word Pauffelijke Vi- . . hield een fobere tafel ,
karis, 161 194
- klaagt over de Jefay- . . hy was altijd bezig ,
ten, 162 maakte kafuufels , enz.
194
- moet Delft verlaaten, 163 . . zijn gevoelen over de
menigvuldige vastenda-
gen en feesten, 195
- heeft moejelijkheid met . . stelt het broederschap
het Kapittel van Haar-
lem, 163 in van S. Bonifacius, 196
- antwoord op de be- . . zijn gevoelen van de
fchuldiging of klagte van
Jacobus Zapphius, 164, . . uytwendige oeffeningen,
165 196, 197
- dubbelhartigheid tegens . . zijn gevoelen over de
hem gebruikt, 168 lichtigheid in het ontbin-
den, 197, 198
- word te Romén Bif- . . zijne zorg omtrent de
fchop gewijdt, 170, 171 genen dewelke de groo-
te Wijdzels stonden te
ontvangen, 199
- is doorgaans voor Aarts- . . hy oordeelt dat de Prie-
biffchop van Utrecht ge-
houdenen aldus genoemt
geweest, 171, 172, 173, . . moeten ophouden met
174, 175 de beftiering dergeeften-
lijke Maagden, 202
- heeft geen zin in de ze- . . word ziek en fterft,
den van 't Roomsche
Hof, 175, 176 207, 208
- heeft het Evangelie door- . . zijn testament, 210, 211
gaans zonder onderftand
verkundigt, 178 . . wat al brieven dat hy
gefchreven heeft, 212
- zijne Roomsche reis . . wat voorgefchreven hy
zeer qualijk by den Aarts-
hartog Aalbrecht geno-
men, 179 meende uyt te geeven,
213
- hy word gebannen, zj- . . zijne ordonantie om-
ne goederen aangeflagen, . . trent de Litanye, 213
181, 182, 183, enz.
- moet zich te Keulen . . raakende de onderhou-
ophouden, 186 dinge van de Kerkverg.
van Trente, 217
- hy stelt Ondervikarif- . . artykelen volgens de-
fen aan, 190 welcke het verdrag tuf-
fchen Sasboldus en de
Jefuy-
- hervormt het Kapittel . .
te Emmerik, enz. 190
- zijne nedrigheit, 192, . .
193

- Jesuyten gesloten is, 224
- Schadé* (Johan) Priester, enz. schrijft aan den Bisschop van Efesen, 367
- Schendelius* (Jacobus) Pastoor te Utragt, reist met de la Torre naar Rommen, 255
- Schenk*, zie Frederik Schenk
- Schorel* (Victor) Kanonnik van S. Mariaas Kerk 19
- Snellaart* (de Heer) wisselt brieven met den Bisschop van Kastorien over de opvolginge der Engelsche Bisschoppen, 443
- Stakenburg* (Kornelis) vergeselschap het Lijk van den Bisschop van Kastorie, 452
- .. helpt de zielmis voor den Bisschop doen, 454
- Stappert* (Willem) Priester te Emmerik door het Kapittel aldaar in den Ban gedaan, 200
- .. dit vonnis door Sasboldus bevestigd, 200
- .. hy neemt zijnen toevlugt tot den Nuncius, 201
- Staten van Holland en Westvriesland* geeven een plakkaat uyt raakende het aanstellen van een Vikaris, 503
- .. waar in zy niet anders doen als de Katolijke Vorsten, 504
- .. gebieden aan de Jesuyten de vrede alhier te herstellen, 527
- .. verbieden aan A. Daemen zyn Vikarisschap te oeffenen, 528
- .. verbieden eenige gemeenschap in het Geestelyke met Daemen te houden, 529
- Steenhoven* (Kornelis) Leeraar in de Godkunde, reist naar den Nuncius om een Vikaris te verkrygen, 524
- .. reist wederom naar den Nuncius, 529
- Stem*, beslechtende stem in de Synoden wie dat hebben en niet en hebben, 64, 66, 67, 68
- Strik* (Hermannus) Vikaris van S. Pieters kerke, 236
- Susanna de Rath*, zie Rath.
- Synodaale ordonantien* van den Aartsbisschop van Utragt, 92, 92 enz.
- Synode* onder Fr. Schenk, 2
- .. noch een andere onder den zelve, 2, 3, 6 enz.
- .. verhandelinge van deze Synode, 44, 45 enz.
- .. eerste zitting, 44
- .. tweede zitting, 48
- .. derde zitting, 54, vierde, 55, vyfde en zesde, 56, zevende 57, achtste, 60, negende 71, tiende zitting 76, elfde 84
- T.
- T**estamenten, de uytvoering der testamenten wanneer aan den Bisschop vervalt, 100, 101
- .. uytvoerders der testamenten, die tot godvr. zaaken geschikt zyn, moe-

B L A D W Y Z E R.

Verdrag tusschen Sasboldus en de Vaders Jesuyten gesloten, 206, 207
 . . is dikwils geschonden, 207
 . . artikelen volgens de- welken hetzelfde Ver- drag gesloten is, 224
Verdragpunten tusschen de Geestelijkheid en de Geordende Priesters te Rom en bevestigt, 255, 289, 290, 291 enz.
Verdragpunten op nieuw aangegaan, 301
 . . en door den Paus be- vestigt, 303
 . . moeten in alles onder- houden worden, 357, 361
Vereeniging der Kerkelyke ampten, tweederhande, 134
 . . wien dezelve toekomt, 134
Vierschaar van den Aarts- diaken, Officiaal, Bis- chop enz. 136, 137
Vikaris Pauuselyke Vikaris, word ook begreepen on- der den naam van Ord- inaris, 316
 . . Pauuselyke Vikaris te Rom en gehouden voor een Ordinaris, 349
Vitus Jacobi tot Rovenius Medehelper voorgesteld, 335
Vommelius, zie Hajo.
Vondel (Joost van) zijn sijkdicht op Zacharias de Mez, 386
Vrankryk, in Vrankryk is de afkondiging en aanne- ming der Kerkvergade-

ringe van Trenten noit doorgegaan, 127, 128
 . . wat de Frans en daar tegen hadden, 129, 130
Vrede, welke de beste weg zoude zijn om de vrede onder de Katolyken te hertellen, 514
Utrechtsche Vereeniging (U- nie) ten eersten geschon- den, 27
 . . de beoeffening van den Katolyken Godsdienst aldaar verboden, 28
 W.

W*Achtelaar* (Johan) Algemeen Vika- ris van Sasboldus 190, 232
 . . zijne geboorte, deug- den, geleerdheit, enz. 3-5
 . . heeft zeer voor de rech- ten der Geestelijkheid ge- streden, 326, 327
 . . hy word gebannen, 327
 . . zijn Vonnis, 328
 . . zijne verduldigheid in ziju lijden, 332
 . . zijne Schriften, dood, enz. 333

Walenburg (Adriaan) wenscht de la Torre veel geluk met het Bis- dom van Yperen, 350
Wapenen en geschut voor de Onkatolyken te ma- ken ongeoorlofd volgens enz. 228

Z.
Z*Apphus* (Jacobus) Proofft te Haarlem, 163
 . . schrijft aan Sasbol- dus, 164

15 zijde, 6 regel, lees *Domkerk*, 21 zijde, 5 regel, lees *beeft de Hartog van Alba hun, te Utrecht in een Synode vergaderd zijnde*, 21 zijde, 25 regel, lees *der Kerkvergaderinge*, 53 zijde, 8 reg. lees *te doen keeren*, 80 zijde, 21 reg. vergoeden, lees *herstellen*, 86 z. 26 r. *aan naam*, lees *aannaam*, 94 z. 27 r. lees *de uur*, 95 z. 26 r. *mannen zijn*, lees *mannen is*, 101 z. 24 r. *het belangen*, lees *het belang*, 105 z. 21 r. *zullen*, l. *zult*, 128 z. 16 r. *ontmoete*, l. *ontmoet*, 118 z. 33 r. l. *van Luce*, 233 z. 11 r. *doch men moet*, dat hier volgt zijn de woorden van Lindanus niet, maar van den Aantekenaar, 138 z. 5 r. van onderen, *oko*, l. *ook*, 142 z. 2 r. *ontbonden wierden*, l. *vergingen*, 146 z. 14 r. *hebben*, l. *heeft*, 148 z. 6 r. van onderen l. *van zijnen*, 167 z. 25 r. *Bardeghem*: in de Beschrijvinge van Zeland, door den Heer Auteur haast uyt te geeven, word hy van *Berlyghem* genoemd, 187 z. 20 r. *ik beke*, l. *ik beken*, 195 z. 11 r. Het gene gy schrijft: l. *wat belangt het gene gy schrijft*, 195 z. 18 r. l. *by een geraapt had*, *aangetekent*, 212 z. 9 r. van onderen, *Bodaan*, l. *Rodoan*, 214 z. 22 l. *zeggen*, l. *zeggen*; 232 z. 12 r. *Pool*, l. *Bool*, 232 z. 15 r. *hem l. hun*, 264 z. 9 r. l. *aanklagte*, 234 z. 9 r. van onderen *om de gevallen*, l. *van de gevallen*, 268 z. 6 r. van onderen, *daar by ... en daar by*, l. *daar by ... en daar by* 290 z. 17 r. *de volgende*, l. *op de volgende*, 302 z. 2 r. *zoo is het* l. *zoo is het dat*, 326 z. : or. *doch als Rovenius*, l. *doch Rovenius*, 346 z. 15 r. *zijndjes*, l. *zijde*, 382 z. 6 r. *geslagt wapenen*, l. *wapenen*, 428 z. 5 r. van onderen, *zyl. het*, 474 z. 31 r. *kudden*, l. *kunnen*, 496 z. 2 r. *uyt eem'oudige maar eerlijke en godvruchtige Ouders*, 497 z. 16. r. l. *ouder 't geleide van gemelden Heer, en van*

Ik heb noch een drukfout of twee in het eerste Deel aangemerkt, dewelke eerst over 't hoofd was gezien, en al daan over de drukfouten niet is gestelt. Op het LXXXVIII z. van de Voorberichten, in den 9 r. staat *Maartens Kerk*: l. *Salvators Kerk*, op het 142 z. 6. van onderen *waren*, l. *was*.

181 z. 22 r *want of iemand*, in de plaats van die gansche zin, die 'er by groot misverstand uyt een andere plaats en noch verkeerdelijk is ingeraakt, moeten deze woorden staan: *Deze zending is gedaan op bevel van Karel den Grootten: doch de eige zending of magt om te preeken enz. is door de Fransche Bisschoppen gegeven.*